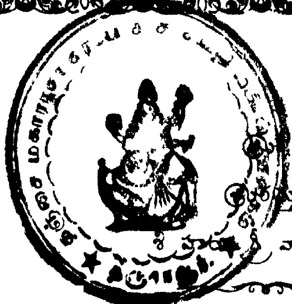

శ్రీ హయగ్రీవాయనమః

శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయగదాధరభట్టాచార్య

విరచితా సత్తా

శ్రీమత్కృష్ణభట్టవిరచితవ్యాఖ్యాసహితా

కతిపయవిద్వదభ్యర్థితేన తర్కతీర్థోపాఖ్యేన

కస్తూరిరఙ్గాచార్యేణ పరిశోధ్య పరిష్కృతా

శ్రీమన్మహీశూరపురీమధ్యవిద్యోతమానదివ్యరత్న

సింహాసనారూఢశ్రీమచ్చామరాజేంద్రాశ్రితేన

ధర్మాధికారిచక్రవర్త్యయ్యంగార్యేణ

మహీశూరపురీమధ్యవర్తిన్యాం

విద్యాతరఙ్గిణ్యాఖ్యాయాం స్వీయ

ముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాపితా సతీవిజయతేతమామ్

ఇదానీమేతన్మూల్యం సపాదరూప్యద్వయం.

స॥ ౧౮౯౦.

అత్రేదానీం సిద్ధస్యాతపుస్తక క్రయక్రమః	రూ.	అ
విషయవాక్యదీపికా - వేదాంతవిషయా	౩	౮
రామకృష్ణదీక్షితీయ వ్యాఖ్యానసహితా అద్వైతపరిభాషా	౧	౮
హేమాద్రిప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయః	౩	౦
వైద్యనాథీయ ప్రాయశ్చిత్తకాండః	౧	౮
సకృష్ణభట్టీయ గదాధరీయ పంచలక్షణీ	౧	౮
సామాన్యనిరుక్తి బంగాళపత్రాణి	౨	౧
కృదంతాంత తత్త్వబోధినీ స్వరవైదిక సుబోధిన్యాసహ	౮	౦
సవ్యాఖ్యాన చంద్రాలోక శతాలంకారప్రకరణం	౦	౫
శ్రీవార్త్తికసూత్రాదియుతా షడ్భాషాచంద్రికా	౨	౮
శ్రీకాత్యాయనసూత్రవ్యాఖ్యా ప్రాకృతమంజరీ	౦	౭
సటీకాచ్ఛాయాప్రక్రియం ప్రద్యుమ్నానందనాటకం	౧	౧
సటీకాచ్ఛాయా ప్రక్రియం వేణీసంహారనాటకం	౧	౪
సవ్యాఖ్యానం ముద్రారాక్షసనాటకం	౧	౧
సచ్ఛాయం భారతమంజర్యాఖ్య ప్రాకృతకావ్యం	౦	౫
సటీకారిశౌణఫాలవేంకటాచార్యకృతోత్తరచంపూః	౧	౬
సటీక వరదాభ్యుదయాఖ్య హస్తిగిరిచంపూః	౦	౮
సవ్యాఖ్యాన షట్సర్గ యాదవాభ్యుదయ మహాకావ్యం	౧	౪
సవ్యాఖ్యాన షట్సర్గ నైషధమహాకావ్యం	౧	౮
సవ్యాఖ్యాన హంససందేశకావ్యం	౦	౪
ప్రథమాది దశమసర్గాంత రఘువంశమూలం	౧	౪
ఏకాదశాద్యేకోనవింశసర్గాంతరఘువంశమూలం	౦	౪
సప్రమాణ సమాస చక్రవర్త్యాఖ్యగ్రంథః	౦	౨
సప్రమాణ మృగ్రథశాంతి కల్పత్రయం	౦	౭
సప్రమాణ సర్వప్రాయశ్చిత్త మహాసంకల్పో	౦	౪
కర్నాటక భాషాత్మక కృష్ణకథాసారసంగ్రహః	౨	౮
శ్రీమద్రామాయణం సప్తకాండం సమహిమాదిగ్రంథం సీతాకల్యాణ పట్టాభిషేక చిత్రపటసహితం	౭	౦

సకృష్ణభట్టీయ చతుర్దశలక్షణీ సటీక పూర్వకాదంబరీ-అద్వైతవిశిష్టాద్వైత భాష్యాణి-ఆరుపనిషదశ్చ సంముద్ర్యంతే.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

॥ అథ తత్త్వచిన్తామణౌ పక్షతావాదః ॥

వ్యాప్త్యనంతరం పక్షధర్మతా నిరూప్యతే। తత్ర న తావత్సందిగ్ధసాధ్యధర్మత్వం పక్షత్వం. సందేహాహీన విశేషణం· పరామర్శపూర్వం లింగదర్శనవ్యాప్తిస్మరణాదినా తస్య నాశాత్. నాప్యుపలక్షణం. అవ్యావర్తకత్వాపత్తేః. నాపి సాధకబాధకమానాభావః. ఉభయాభావస్య ప్రత్యేకం సత్త్వేపి సత్త్వాత్. నాప్యభావద్వయం తథా. బాధకమానాభావస్య వ్యర్థత్వాత్. హ్రదాదేః పక్షత్వేపి బాధహేత్వసిద్ధ్యాదేరావశ్యకత్వేనానుమిత్యనుత్పాదాత్. నాపి సాధకమానాభావః. 'శ్రోతవ్యో మన్తవ్యో నిదిధ్యాసితవ్య' ఇతి శ్రుత్యా నమానవిషయకశ్రవణానన్తరం మననబోధనాత్. ప్రత్యక్షదృష్టేప్యనుమానదర్శనాత్. ఏకలిఙ్గావగతేపి లింగాన్తరేణ తదనుమానాచ్చ. 'శ్రోతవ్యః శ్రుతివాక్యేభ్యో మన్తవ్యశ్చోపపత్తిభిః' ఇతి స్మరణాత్. అథ సిషాధయిషితసా

అథ పక్షతాదీధితిః

అనుమితిలక్షణైకకార్యానుకూలత్వసంగత్యా వ్యాప్త్యనంతరం పక్షధర్మతాం నిరూపయితుమాహ *వ్యాప్తేరి* సందిగ్ధేతి * యత్ర సాధ్యవ్యాప్యాదృశసంబంధావగాహినిర్ణయానవరోధీ యస్సంశయః స తత్ప్రతేన సంబంధేన సాధ్యానుమితౌ పక్షతేత్యర్థః. తేనన పక్షసాధ్యవిశేష్యకసంశయాననుగమః. న వా సంబన్ధాన్తరేణ సందేహే నిశ్చితసంబన్ధేన పక్షత్వం. న వా తదుః ప్రత్యక్షసమవాయేనాకాశాదిసాధనే గత్యైకల్యమ్· సంశయయోగ్యతాం నిరస్యతి* నాపీతి* సాధకబాధకమానే *సిద్ధిబాధౌ. కేవలాన్వయిని చ పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వధీరేవ సులభో బాధః. నను తత్రాపి పునరనుమిత్సాసత్త్వే పరామర్శానన్తరం స్మరణాత్మకాద్వా పరామర్శాదనుమితీష్టసాధనతావిషయకాదనుమిత్సా తతోనుమితిరితి ఫలబలాత్కల్పనీయమిత్యత ఆహ *సిషాధయిషేతి* న చానుమితిజనకత్వేనైవ పక్షతా సా చ క్వచిత్స్వనిష్ఠైవ సర్వత్రేశ్వరనిష్ఠైవ సులభేతి వాచ్యం. తస్యా నిత్యత్వేన సిద్ధాన్తసత్త్వేపి పక్షతాప్రసంగాత్. న చ తస్యా స

సమిత్యుత్తరం అంతరానుమిత్యనుత్పాదే దివసాదివిళంబేనేంద్రియాదినా సన్నికర్షేపి సాధ్యలింగపరామర్శాదినానుమితి ప్రసంగాత్. కిన్త్వనుమిత్యనన్తరం లింగదర్శనాదిక్రమేణ యావతా కాలేనోత్పన్నః పరామర్శో జాయతే తావానేవకాలః. ఫలబలేనతథాకల్పనాత్. అథవానుమిత్యుత్పత్త్యనంతరం అనుమిత్సానాశేపి సిద్ధసత్త్వాం యావత్కాలమధ్యేఽనుమితిర్జాయతే తావానేవకాలోఽనుమిత్సయోపలక్షితః. యదిచ సిద్ధ్యనంతరంతన్నాశే ద్విత్రిక్షణమధ్యేఽపినానుమిత్సా మనుమిత్యనుత్పాదోనుభవసిద్ధః తదాసిద్ధ్యాపి తావానేవకాల ఉపలక్షణీయః. విశేష్యత్వఘనియమస్తు అవహితైః కరణీయ ఇతివదన్తి॥ అత్రచ సాధ్యనిర్ణయేచ్ఛాభనంతరం పూర్వోక్తన్యాయేన సాధ్యతద్వ్యాప్యవిశిష్టపక్షప్రత్యక్షం స్మరణంవా యత్రసాధ్యతద్వ్యాప్యధర్మతాదృశవ్యాప్యధర్మాన్తరవిశిష్టపక్షస్య తత్పక్షక తత్సాధ్యతద్వ్యాప్యవత్తానుమిత్యోరిష్టసాధనతాయాశ్చైకం స్మరణం తత స్తయోరనుమిత్సా తతః సాధ్యతద్వ్యాప్యవత్తానుమితిః తతస్తదనన్తరమనుమితిప్రసంగః యోగ్యతావివక్షణేచపుతరామేవేతితదిచ్ఛావిషయసిద్ధ్యనుపహితత్వంతద్విశేషణం. పక్షసాధ్యభేదేనచ పక్షతాయా భేదాత్పృథక్పృథగేవ కార్యకారణభావః తథాచయత్రసిద్ధ్యనంతరం కదాప్యనుమితిర్న జాతా తత్రసిద్ధ్యభావమాత్రం కారణం నతు తత్రేచ్ఛానివేశోపి. గౌరవాత్ప్రయోజనాభావాచ్చ. తేనయత్పక్షకయత్సాధ్యకానుమితౌకస్యాపీచ్ఛా నజాతా తత్రోక్తసాధారణ్యమాత్రసంపాదనాయేచ్ఛారేచ్ఛానివేశనాయాసోనోపాదేయః॥ యత్తు సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్వత్వఘటావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికభిన్నాయాస్సిద్ధేః సిషాధయిషావిరహవిశిష్టాయాస్తస్యా అభావఃపక్షతా అథ తృతీయక్షణవ్యవధాయక ద్వితీయక్షణఏవ అవ్యవహితత్వ పర్యవసానాత్ యత్రావిరళక్రమేణ సిద్ధి సిషాధయిషానుమితయః తత్ర ద్వితీయక్షణే పక్షతాసంపత్తయే ద్వితీయస్సిషాధయిషావిరహః విశేషణమస్తుసిద్ధేః ప్రాథమికస్తుస్వక్షణస్యైకైవార్థమితిచేత్ యత్రక్రమేణసిషాధయిషా ప్రత్యక్షకసిద్ధి పరామర్శానుమితయః తత్ర తృతీయక్షణే,పక్షతాసత్త్వోత్పత్త్యర్థమితి॥తన్న,యత్రానుమిత్సా నాశకాలేప్రత్యక్షి

కసిద్ధిః అథ పరామర్శానుమితి తత్రిపక్షతావిరహ ప్రసంగాత్. తథపక్ష
మక్షణము పెక్ష్య ద్వితీయస్యైవ ద్వితీయక్షణమపెక్ష్య తృతీయక్షణస్యావ్యవ
హితొత్తరత్వం స్వధ్వంసాధికరణ కాలధ్వంసానధికరణత్వేసతిస్వాధికరణ
కాలధ్వంసాధికరణత్వం వా తత్రావ్యవహితొత్తరత్వం వాచ్యం తథాచ య
త్రిక్రమేణ సిద్ధిసిసాధయిషానుమితయః తత్ర ప్రథమక్షణె పక్షతావారణా
యొత్తరక్షణే విశేషణంప్రథమవిశిష్టాంతం ద్వితీయన్తుసిద్ధౌ సత్తైవద్వితీ
యక్షణే పక్షతాసంపత్తయే యది పునరిచ్ఛాజనికాసామగ్రీ ప్రతిబధ్నా
త్యనుమితిం తదానుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తి సిద్ధిభిన్నసిద్ధ్యభావమాత్రం.
పక్షతేతి చెత్ — తాదృశసిద్ధీనాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనాభావః కారణం? నిరుక్త
రూపవిశిష్టత్వేనవా? నాద్యః. అనంతకార్యకారణభావప్రసంగాత్. తాదృశ
సకలసిద్ధౌ అనుమిత్సావిరహరూపవిశేషణదానవైయర్థ్యాచ్చ. తత్తత్సమయ
సంబంధవ్యక్తీనాంతత్తత్సమయావచ్ఛిన్నతత్తన్నరాగాదీనాంవాప్రతిబం
ధకత్వప్రసంగాచ్చ. నాంత్యః. సత్యపి పరామర్శాదౌకస్యాశ్చిత్సిద్ధేరనంత
రమనుమితిః కస్యాశ్చిన్నేత్యత్ర వినిగమకాభావాత్. నవా కారణతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమాజాధీనం కార్యోత్పాదాదికం కారణతావచ్ఛేదకకో
టౌ నివిశతే. తథాసత్యుత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నత్వ విశేషితేన స్వక్షణావ్యవహి
తోత్తరక్షణోత్పత్తిక స్వసమానాధికరణానుమితికసవిషయకత్వేన స్వస
మానాధికరణానుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణోత్పన్న సవిషయకత్వేన స్వక్ష
ణావ్యవహితోత్తరక్షణానుత్పత్తిక స్వసమానాధికరణానుమితిక భిన్నసవిష
యకత్వేనవా కింవా స్వసమానాధికరణానుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణవృ
త్తిత్వవిశిష్టజ్ఞానత్వేనవా కారణత్వం స్యాత్. అవ్యవహితోత్తరత్వద్వితీయక్ష
ణపి పతనాత్ ప్రసంగః. నచాద్యమేవతృతీయపరామర్శస్థితిక్షణేయత్రవిరోధిసి
ద్ధినాశః తత్రోత్తరక్షణేనుమితిర్నస్యాత్పరామర్శనాశ్యా తథాత్వాదితివా
చ్యం. అనుమితి సామగ్ర్యావిరోధిన్యాః విరహేణ తదానీముత్పన్నాదేవా
నువ్యవసాయాదేరన్తతస్సంస్కారాద్యాత్తత్సంభవాత్. సంస్కారజన్యత్వేన
స్మృతిత్వస్య ప్రాగేవ నిరాసాత్. స్యాద్వా స్వసమానాధికరణానుమిత్యవ్యవ
హితపూర్వక్షణవృత్తి భిన్నత్వేన స్వసమానాధికరణానుమిత్యవ్యవహిత

పూర్వక్షణావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వవిశిష్టత్వేన స్వసమానాధికరణానుమిత్యు
త్పత్త్యనధికరణసమయావ్యవహితపూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టత్వే
నవా ప్రతిబంధకత్వం. తత్తదవ్యవహితపూర్వక్షణంచ తదుత్పత్తిక్షణోత్పత్తి
కధ్వంసప్రతియోగిత్వం. నచాత్ర ప్రథమే యత్ర సిద్ధ్యాత్మకపరామర్శానంత
రం సిషాధయిషాయా ఉత్పాదకాలే తత్పురుషీయస్యైకస్యాపి ధర్మస్యానవి
నాశః అనంతరం పునరనుమితిః తత్ర తదుత్పాదసమయేపి సాధ్యాత్తత్పూ
ర్వకాలీనానాం సర్వేషాం తాదృశపూర్వవృత్తిత్వేనావిరోధిత్వాత్ ఇతి వా
చ్యం. అనవరతపరిస్పందమానాపరిమితపవనాదిపరమాణుచేతనసంయో
గసంతానాంతఃపాతివ్యక్తీనామవిరతమేవోపరమాత్. ఫలానుత్పాదబ
లేన తాదృశకల్పనాసంభవాత్. కారణాంతరకల్పనే గౌరవాత్. అన్వ
యవ్యభిచారసందేహస్యకారణత్వగ్రహావిరోధిత్వాత్ ఉపాదేయంతాం వా
తత్తదాత్మసమయవిశేషసంబంధా ఏవతాదృశపూర్వవృత్తిభిన్నాః. భవే
ద్వా తత్తత్పురుషీయానుమితింప్రతి తత్తదీయానుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్ష
ణత్వాదినా తాదృశక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టత్వాదినావా కారణత్వం. తథాచోప
మానాదేః ప్రమాణాంతరత్వం భజ్యేత. సర్వత్రానుమితిసామగ్రీసంభవాత్.
లిలీయేతచపరామర్శత్వాదినా కారణత్వం బాధత్వాదినాచప్రతిబంధకత్వం.
అనయైవరీత్యా కార్యాంతరేష్వపిక్లప్తానాం కారణానాం ప్రతిబంధకానాం
చాతథాత్వం అక్లప్తానాంచ తథాత్వం ప్రసజ్యేతే. అతఏవనద్వితీయోపి ప్రకా
రః. వైయర్థ్యాచ్చ సిద్ధేః. సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్యసిద్ధ్యనుమానాతిరి
క్తసాధకమానయోరన్యతరస్యాభావః కారణమితి కేచిత్. తన్న. సాధక
మానంహి సిద్ధిస్వరూపయోగ్యం తదుపహితం తత్సామగ్రీ వా. నాద్యః. చ
క్షురాదిసత్త్వే వినానుమిత్సాం అనుమిత్యభావప్రసంగాత్ నద్వితీయః. సి
ద్ధేఃపూర్వంతదుపహితత్వాభావేన ప్రత్యక్షసామగ్రీసత్త్వేప్యనుమిత్యాపత్తేః
అనుమానాతిరిక్తేత్యస్య వైయర్థ్యాచ్చ. నతృతీయః. అనుమితిసామగ్ర్య
భావత్వేన ప్రత్యక్షకారణత్వం అనుమిత్సావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్య
భావత్వేన చానుమితికారణత్వమిత్యన్యోన్యాశ్రయాత్. స్థాణుత్వాభా
వాప్యవధారణక్షణే ప్రతియోగ్యారోపవిరహేణాభావప్రత్యక్షసామగ్రీవి

హాత్ పక్షతానత్వే స్థాణుత్వాదౌ పక్షతే తదభావానుమిత్యాపత్తేశ్చేత్యపి కేచిత్. వస్తుతస్తు స్వతన్త్రాన్వయవ్యతిరేకశాలిత్వాన్నియమేన ప్రథమముపస్థితత్వాల్లాఘవాచ్చ ప్రత్యేకమేవ తథాత్వం. అన్యథా బాధాదేరప్యత్రాన్తర్భావ ప్రసంగాత్. నచానుమిత్సావిరహస్య ప్రత్యేకవిశేషణత్వే గౌరవం. శాబ్దసిద్ధాన్తాత్ అశాబ్దజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాయామనుమితేరుత్పాదాత్ సిద్ధావనుమితి విషయకేచ్ఛావిరహస్య ప్రత్యక్షసామగ్రీ సత్త్వేచ తాదృశేచ్ఛాయామనుమితేః అనుత్పాదాత్ సాధకమానే అనుమితిత్వాదిప్రకారకేచ్ఛావిరహస్య పృథగేవ విశేషణతాయా స్త్వయాపి వాచ్యత్వాత్. స్వనివర్తకప్రత్యక్షాదిసామగ్రీ సమవహితాన్యత్వానాపిచ తాదృశేచ్ఛయోరననుగమేఽతిగౌరవం. అన్యతరత్వఘటకాన్యోన్యాభావయోః స్థితో విశేషణవిశేష్యభావేవినిగమనాభావాచ్చ. ఆత్మనిష్ఠశ్చ సమవాయేన సిద్ధ్యభావః కారణం భిన్నభిన్నసంబంధేన తత్తదసాధారణ కారణరూపాయాస్తత్సానుగ్యాః మణివిశిష్టస్య వహ్నేరివ ఇతర విశిష్టమనోయోగాదేః ప్రతిబంధకత్వాయోగాత్ తథాచ కథమనుగతరూపేణ తయోరభావః కారణం. ఏవం సిద్ధేస్సిషాధయిషా విరహేణ సమం వైశిష్ట్యం ఏకకాలావచ్ఛేదేన ఏకాత్మవృత్తిత్వం ప్రత్యక్షాదికారణచతుష్టయసంయోగాదే స్త్వస న్యాదృశమితి. సామగ్రీ విశేషాభావస్య హేతుత్వేపి లాఘవాత్సిద్ధ్యభావఏవ పక్షతావ్యవహారనిమిత్తం. ఏతదేవాభిసంధాయ 'ప్రవృత్తినిమిత్తముక్తమితివక్ష్యతి' ఫలానుపహితసిద్ధీచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావాపేక్షయా బాధాభావస్య లఘుత్వేపి సిద్ధసాధనస్థలే పక్షవ్యవహారవిరహేణ తాదృశసిద్ధ్యభావస్యావశ్యకత్వే బాధాభావో న నివేశ్యతే గౌరవాత్. విశిష్టసిద్ధ్యభావస్య చాత్మనిష్ఠస్యైవ హేతుత్వేపి తస్య పరంపరాసంబంధాదేవ పర్వతాదౌ పక్షవ్యవహార ఇతిధ్యేయం ॥ ఏకస్య పుంసోనుమిత్సాసత్త్వేపి అన్యస్య తద్విరహేణః ప్రత్యక్షాదిసామగ్రీ సత్త్వే అనుమిత్యనుత్పాదాత్ తత్పురుషీయానుమితిం ప్రతి తత్పురుషీయానుమిత్సా విరహకాలీన తత్పురుషీయసిద్ధిసామగ్రీవిశేషవిరహో అనన్యగతికత్వేన హేతురుపేతవ్య ఇతివదన్తి । అథసిష్యనంతరానుమితౌ సిషాధయిషా హేతురస్తు. నచైవం ఘటాదిస్థలీయస్త

హాం ప్రత్యుత్తేజకస్య హేతుత్వాపత్తేః. ఉత్తేజకానామననుగతత్వాత్
తావదభావవిశిష్టమణ్యాద్యభావస్యాననుగతత్వాదితి చేత్ ఇహాప్యుపదర్శితా
ననుగమస్సిషాధయిషాయాః. సిద్ధ్యుత్తరానుమితిత్వం చాననుగతానతి ప్రసక్తం
దుర్వచం. సిద్ధిస్థితికాలీనాం స్వేతరసిద్ధికాలీనాం వానుమితిం ప్రతి హేతు
త్వకల్పనే వినాసిషాధయిషాం సిద్ధినాశకాలేఽనుమిత్యుత్పాదో దుర్వారః
ఏకస్య పుంసస్సిద్ధిసత్త్వే అన్యస్య సిషాధయిషాశూన్యస్యానుమిత్యనుత్పాదప్ర
సంగః. అపిచ సిద్ధౌ సత్యాం వినాపి సిషాధయిషాం సామాన్యసామగ్రీతో
నుమితి సామాన్యోత్పత్తిప్రసంగః. నహీదృశవిశేష సామగ్రీం వినా సామా
న్యసామగ్ర్యా అనుమితిజనకత్వం నాస్తి నచాన్యత్రాపి తద్విశేష సామ
గ్ర్యంతరమస్తి. తత్కల్పనే చాతిగౌరవం. ఇహ జాయమానం సాసిద్ధ్యుత్త
మేవస్యాత్ సాచన జాయతే తత్కారణాభావాదితి చేత్ సామాజస్తు అను
మితిసామాన్యంతు స్యాదేవ కార్యానుత్పాదస్యవినా కారణాభావమస
మ్భవాత్. కరణవ్యాపారత్వేన ఆవశ్యక కారణభావస్య పరామర్శస్య కారణ
తావచ్ఛేదికా పక్షతా న కారణమితి తు భ్రమః. ప్రతిబంధకాంతరాభావవదస్యా
న్వయ వ్యతిరేకశాలిత్వేన హేతుత్వాత్. అన్యథా యథాసంభవం నిమిత్త
కారణస్య సమవాయికారణతావచ్ఛేదకత్వప్రసంగాత్. అథానుమి
తిసాధారణసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వే తదభావస్య మణ్యాద్యభావవత్ ప్రతిబంధ
కాభావత్వేన కార్యకాలవృత్తేరేవ హేతుత్వాత్ అనుమితికాలే తదసంభ
వాత్తాన్నోత్పద్యేతేతి చేన్న. యస్య మణ్యభావాదేః కార్యసమకాలతయా
న్వయ వ్యతిరేకిత్వం తస్యైవ తథాత్వేన హేతుత్వం నతు సర్వ
స్య. గౌరవాత్. అన్యథా సమవాయికారణస్య కార్యసహవృత్తిత్వేన హేతు
త్వాత్ కారణమాత్రస్య తథాత్వప్రసక్తౌ ప్రాభాకరాపర విజయేరన్నితి
ప్రాభాకరాస్తు వినాప్యనుమిత్సాం క్వచిత్పరామర్శానుమితి ప్రవాహ
స్య విరలస్యానుభవికత్వాత్ కాలభేదకల్పనాయాం మానాభావాచ్చ పక్ష
తా నానుమితిహేతుః. పరార్థానుమితిం ప్రతి తు సిద్ధసాధనమర్థాంతర
వద్దూషణమిత్యాహుః ॥ * * * * * * *

ఇతి పక్షతాదీధితిః

శ్రీ

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

అథ గాదాధర్యాం పక్షతా ప్రారభ్యతే

మూలే వ్యాప్తిపక్షధర్మతయోస్సంగత్యా ప్రదర్శనేన న్యూనతాం పరిజిహీర్షుః తయోరేక కార్యకారిత్వరూపాం సంగతిం ప్రదర్శయన్ వ్యాప్త్యనంతరమిత్యాదిమూలమవతారయతి * అనుమితీతి * అనుమితిలక్షణం * అనుమితిస్వరూపం యదేకం కార్యం తదనుకూలత్వసంగత్యా తత్ప్రయోజకత్వ రూప సంగత్యా. ప్రయోజకత్వంచ కారణతావచ్ఛేదకస్యాపీతి

అథ పక్షతా కృష్ణభట్టీయప్రారమ్భః

మూలే * వ్యాప్త్యనంతరం పక్షధర్మతా నిరూప్యత ఇతి * వ్యాప్తినిరూపణావ్యవహితోత్తరకాలకర్తవ్య నిరూపణ విషయతాశ్రయః పక్షధర్మతేత్యన్వయబోధః. గాదాధర్యాం * సంగతీతి * పూర్వాపరగ్రంథైక వాక్యతాప్రతిపత్త్యర్థం స్యసంగతి ప్రదర్శనస్య సాంప్రదాయికత్వాత్. తదుక్తం ప్రత్యక్షాజీవకత్వాదితి. నచ వ్యాప్త్యనంతరమిత్యనేనైవావసరోక్తేః న న్యూనతేతి వాచ్యం వ్యాప్తిస్వరూపం నిరూప్యేత్యాదావేవ జిజ్ఞాసాయాం ప్రతిబంధకత్వం లభ్యతే నాన్యథేత్యస్య సర్వానుభవసిద్ధతయా శాబ్దప్రత్యయాదేరేవ తల్లాభ సమర్థత్వేనాస్య సంగతేః సాధ్యమాత్ర సమర్పకత్వాత్. సకలసంగత్య ప్రదర్శనాన్న్యూనతేతి కేచిత్. వస్తుతస్తు అనుమాన నిరూపణస్య ప్రతిజ్ఞాతతయా ఉపాయస్యైవానుమాన ప్రతిపత్త్యనుకూలతయా వ్యాప్తిస్వరూపముక్త్వా అవశ్యవక్తవ్యత్వం నతు పక్షతాయాస్తదననుకూలత్వాదితి దీధితికృదభిప్రాయః * మూలే ఇతి * మూలనిష్ఠా యా వ్యాప్త్యాది వృత్తి నిరూపకతాక సంగత్యప్రదర్శన ప్రయుక్తన్యూనతా పరిహారః తదిచ్ఛావాన్ స్వవిషయతాదృశ పరిహారనిర్వాహక సంగతిప్రదర్శనకర్తా దీధితికారః తత్సమానకాలీన మూలావతరణానుకూలకృతిమానిత్యర్థః. అనుమితేర్లక్షణమితి సమాసాయోగాదాహ * అనుమితిస్వరూపమితి * సంగత్యేతి * తజ్జ్ఞానజన్యజిజ్ఞాసాప్రయోజ్యత్వం తృతీయార్థః వ్యాప్తిప్రయో

వ్యాప్తిపక్షధర్మతయోఃపరామర్శనిష్ఠకారణతాయామనవచ్ఛేదకత్వేనానుమిత్య జనకత్వేపినక్షతిః. యద్యపి పక్షతాయాఃకారణతావచ్ఛేదకఘటకత్వంతామ నంతర్భావ్యపవర్గతాదివృత్తిత్వజ్ఞానత్వేనైవానుమితిజనకత్వాత్. తథాపిప క్షతాయాఅనుమితౌస్వాతంత్ర్యేణ కారణతయా తదుపలక్షితధర్మివృత్తితా యాః కారణతావచ్ఛేదకతయా తద్ఘటితవిశిష్టస్యైకకార్యానుకూలత్వమక్ష తమేవేతిధ్యేయం*నిరూపయితుమితి*నిరూపణంప్రతిపత్త్యనుకూలవ్యాపారః

జ్ఞాప్యానుమితిప్రయోజకజ్ఞానమిష్టసాధనమితి జ్ఞానాత్ కిం ప్రయోజకాం తరమితి జిజ్ఞాసయా పక్షధర్మతానిరూపణాత్ సంగతిలక్షణసమన్వయః. అ నుకూలత్వం నజనకత్వమిత్యాహ * వ్యాప్తీతి * ననుప్రయోజకత్వనివేశే పక్షతాయాః విషయతాసంబంధేన కారణత్వావచ్ఛేదకత్వాసంభవాత్ సం బంధాంతరేణ తథాత్వస్యాగ్రే దీధితికృతా నిరసనీయత్వాచ్చ సంగత్య పత్త్యేనాగ్రే తన్నిరూపణానుపపత్తిరిత్యాశంకతే *యద్యపీతి* నన్వయం గ్రంథోఽసంగతః పక్షతా పక్షోవా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌపక్ష తావిశిష్టధర్మివృత్తిజ్ఞానస్యైవానుమితిజనకత్వేన తస్యాస్తజ్జనకతావచ్ఛే దకఘటకత్వాత్. నచావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సంగత్యభావాత్ నాసంగతి రితివాచ్యం. తథాప్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సంగతిర్నాపేక్షితా కింతు సా మానాధికరణ్యేనైవేతి దీధితికృతైవోక్తత్వాదితిచేన్న. పర్వతోవహ్నిమా నిత్యాదౌ పక్షతాయాః కారణతానవచ్ఛేదకత్వాత్ప్రసిద్ధస్థలత్యాగస్య నిర్బీజత్వాత్ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సంగత్యుపపాదనస్య సాంప్రదాయి కత్వాద్వేతి. * తద్ఘటితేతి * తథాచ కారణతావచ్ఛేదకరూపవిశేషణ తదన్యసముదాయసాధారణప్రయోజకత్వోపాదానాన్నదోష ఇతి భావః. ధర్మతాయాః కారణత్వాత్ వ్యాప్తిప్రయోజ్యానుమితికారణత్వస్యైవ సం గతిత్వసంభవాత్ ప్రయోజకత్వవివక్షావైయర్థ్యమితి శంకావారణాయ ధర్మతాయాః పునరవచ్ఛేదకత్వోక్తిః హేత్వాభాసేపి ప్రయోజకత్వస్యై వాభిధానీయతయా కారణసాధారణప్రయోజకతాత్వేనైవ సంగతిమధ్య ప్రవేశః. నను 'పక్షధర్మతాంనిరూపయితు'మిత్యసంగతం అగ్రేపక్ష తాయా ఏవ నిరూపణాదతఆహ * ప్రతిపత్తీతి * వ్యాపారశ్చపూర్వ

ఏవం చ పక్షధర్మతా ఘటకపక్షతానిరూపణస్యాపి పక్షధర్మతా ప్రతిపత్త్యను కూలత్వేన తన్నిరూపణత్వేఽప్యుక్తమేవేతి మూలే పక్షతానిరూపణేఽపి పక్ష ధర్మతాం నిరూపయితుమిత్యస్యానా సంగతిః.

పక్షాభిధానపూర్వకసిద్ధాంతకథనరూపః. అత్రానుకూలత్వం విశేషణోప స్థితి ద్వారాపీత్యాహ * ఏవం చేతి * ఏవం చ విషయితామాత్రం న పక్షధర్మతా శబ్దోత్తరద్వితీయార్థః కింతు విశేషణావచ్ఛిన్న విషయిత్వమితి ధ్యేయం. నిరూపణస్యాపీత్యపినా ధర్మతానిరూపణ సముచ్చయః. పక్షధర్మతా ప్రతిపత్త్యభావ ప్రయోజకీభూతాభావ ప్రతియోగిశబ్దత్వం వా ఉభయసాధారణం తదనుకూలత్వం. నచ ప్రతిపత్త్యనుకూలవ్యాపారస్య నిరూపణ పదార్థత్వే అగ్రే ధర్మతా ప్రతిపత్త్యనుకూలవ్యాపారాకరణాదవతారణాసంగతిరితి వాచ్యమ్, ఘటకీభూత యావత్పదార్థ జ్ఞానాభావేన ఇదానీమప్యనుమితి లక్షణవాక్యార్థ బోధస్యాజాతత్వేన హేత్వాభాస నిరూపణానంతరం జాయమాన తద్వాక్యబోధే ధర్మతాయా విషయత్వాత్తదసంగతి విరహాత్. న చైవమపి లక్షణవాక్యార్థస్య పక్షతాఘటితతయా పక్షతానిరూపణస్య తదనుకూలత్వాసంగతిరితి వాచ్యమ్. పక్షతానిరూపణస్య పక్షతాసహకృతపరామర్శజన్యం జ్ఞానమిత్యాకారకతల్లక్షణవాక్యాధీనబోధోపయికతయా తదసంగతి విరహాదితి. వస్తుతస్తు సాధ్యసందేహాజనకేత్యాదినా పక్షధర్మతానిరూపణం. తత్ర పక్షధర్మతా పదబలాత్ ప్రకారతాయా ఏవలాభః నను హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధరూపాయాః తస్యా ఇత్యుక్త్యాచ పక్షధర్మస్య వ్యాప్తివిశిష్టజ్ఞాన మిత్యేవ తన్నిరూపణమ్. తత్ర ధర్మపదస్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధ ప్రతియోగ్యర్థకత్వాత్. ఏతేన నిరూపణవిషయత్వరూపసాధ్యశూన్యాయాం పక్షధర్మతాయాం ఏకకార్యకారిత్వ రూపహేతుసత్త్వాద్వ్యభిచార ఇత్యపాస్తం. కేచిత్తు దుష్టానామివ ధర్మతాయాః స్ఫుటత్వాదేవ న నిరూపణం అస్ఫుటత్వవిశిష్టసంగతిరేవ నిరూపణీయత్వ వ్యాప్తేతిమన్యంతే. పరమార్థతస్తు స్వరూపావిషయక లక్షణవాక్యార్థ బోధస్యాలీకతయా స్వరూపాసిద్ధిశంకయాన తల్లక్షణార్థబోధో నిష్పద్యత ఇతి. పక్షతానిరూపణమ్ పక్షతో

లక్షితధర్మిప్రవృత్తిరిత్యభిధానంచ భంగ్యా పక్షపదవ్యవహారవిషయనిర్ధారణాయ సంక్షేపాయచ. ఏకకార్యానుకూలత్వసంగత్యా పక్షతాం నిరూపయతీత్యభిధాయాగ్రే తాదృశసంగత్యా ధర్మతాం నిరూపయతీత్యభిధానే విస్తరాత్. ఏతేన పక్షధర్మస్య వ్యాప్తివిశిష్టజ్ఞానమితి మూలే పక్షపదస్య పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నార్థకత్వేపి నక్షతిః. నచ తత్ర పక్షపదస్య పక్షతావిశిష్టమప్యర్థః తథాచ పక్షతాసహకృతః పరామర్శోఽనుమితి హేతురితి తన్మూలార్థ ఇతి వాచ్యం. సందిగ్ధసాధ్యధర్మత్వం పక్షత్వమితి మూల ఏవ పక్షత్వపదస్యానుమితిహేతుత్వే సతి పక్షపదప్రవృత్తినిమిత్తార్థకత్వేన నిరాకాంక్షత్వాత్. యద్యపి ధర్మతాయామనుమితిలక్షణఘటకతాపి సంభవతి తథాపి పక్షత్వానురోధేన విశిష్టస్య తదఘటకతామవలంబ్య తత్త్యాగః. దీధితౌ * నిరూపయితుమితి * అత్ర సమభివ్యాహృతక్రియాయాం సమానకర్తృకత్వసహితస్వేచ్ఛాధీనేచ్ఛావిషయత్వం తుమునోర్థః 'అవ్యయకృతో భావే' ఇత్యనుశాసనాదరేతు తత్సంబంధేన ప్రకృత్యర్థక్రియయా ఏవాన్వయః. * ఆహేతి * ప్రతిజానీతే ఇత్యర్థః ప్రతిజ్ఞా చావ్యవహితోత్తరకాలకర్తవ్యతాప్రకారకబోధానుకూలవ్యాపారః. తథాచ పక్షధర్మతాప్రతిపత్త్యనుకూలవ్యాపారేచ్ఛాధీనేచ్ఛావిషయోయః తత్సమానకర్తృకః తాదృశకర్తవ్యతాప్రకారకబోధానుకూలవ్యాపారో 'వ్యాప్త్యనంతరం పక్షధర్మతా నిరూప్యత' ఇతి శబ్దాత్మకః తదనుకూలకృతిమాన్ మణికార ఇతి దీధితివాక్యార్థః. ఆద్యో వ్యాపారః సందిగ్ధసాధ్యకత్వమిత్యాది శబ్దాత్మకః. ప్రతిజ్ఞాయాంచేష్టతాదృశవ్యాపారప్రయోజకత్వాన్నేచ్ఛాయా అప్రసిద్ధిః. నను సంధికార్యం నివర్త్యవ్యాప్తీతి ప్రతీకం ధ్రియతామిత్యత ఆహ * ప్రత్యయేతి * ఏతచ్చైకత్రైవ నిర్వాహోఽనుకార్యస్యార్థస్మారకత్వే సతి క్వచిత్తత్సమానానుపూర్వీకత్వం క్వచిత్తు కించిదవయవసామ్యమిత్యనుసరణమనుచితమిత్యాశయేన. వస్తుతస్తు 'అకడారాదేకా సంజ్ఞా' ఇత్యాదావపి కడారాదితి పదైకదేశత్వాత్ వ్యాప్త్యనంతరమితిపాఠేపి వ్యాప్తిప్రతీకం నదుర్ఘటం. అతఏవ 'కృతమపి సంధికార్యం నివర్తయంతీ' తి గీయతే. ప్రత్యక్షవిధి

పక్షధర్మత్వం యస్యా ఇతి వ్యుత్పత్త్యా పక్షధర్మతాపదం పక్షీయధర్మవిశేష-
రూపపక్షతాపరమితి కేచిత్; తచ్చింత్యం. తథాత్వే విలిఖనసంక్షేపనిర్బంధినా
దీధితికారస్య పక్షతాం నిరూపయితుమిత్యస్యాపేక్షాయాం బీజాభావాత్

వ్యాప్తీతి * వ్యాప్తినిరూపణానంతరమితి మూలపాఠాభిప్రాయేణ. వ్యా-
ప్త్యనంతరమితి పాఠే చ తత్రేకారాభావాత్ ప్రత్యక్షేత్యాద్యపేక్ష్య ప్ర-
త్యక్షవిత్యాదిరీత్యా ప్రత్యక్షోపజీవకత్వాదితి గ్రంథధారకస్య తథావిధలిఖన-
స్యాసంగత్యాపత్తేః. తత్రేతి మూలే తత్పదం పక్షధర్మతాపరం, సప్త-
మ్యర్థశ్చ ఘటకత్వం అన్వయశ్చాస్య పక్షత్వమిత్యనేనేత్యవధేయం. సందిగ్ధే-
త్యాది గ్రంథస్య సందిగ్ధః సాధ్యరూపో ధర్మో యత్రేతి వ్యుత్పత్త్యా విషయత-
యా సాధ్యీభూతధర్మసందేహవత్త్వం తాదృశసందేహపర్యవసితం పక్షత్వ-

స్వరసంవలితపాఠైకదేశధారణం తు 'ప్రత్యక్షానంతరమి'త్యేతత్పదాం-
తరస్థప్రత్యక్షపదసాధారణమితి భ్రమవ్యుదాసార్థమిత్యస్యాపి సుపచ-
త్వాత్. అతఏవ 'వ్యాప్త్యనంతరమి'త్యేవప్యయముక్తవానితి. * ఘటక-
త్వమితి * పక్షధర్మతానిరూపితసంగతిలాభాయ. తేన వ్యాప్తిసంగతేః
పూర్వమభిధానేపి న క్షతిః. తత్తదేకవాక్యతాలాభశ్చ తత్తత్ప్రదర్శన-
ఫలం బోధ్యం. సందిగ్ధసాధ్యరూపధర్మవత్త్వం చేత్పక్షత్వం తదా హ్రదో వ-
హ్నిమానిత్యాదౌ తన్న స్యాత్ అతః సందేహాన్వితవిషయతా సప్తమ్యర్థః
తత్ర తాదృశవిషయతాయాః పక్షత్వరూపత్వే వైయధికరణ్యాత్ సమవా-
యేనానుమితిహేతుత్వానుపపత్తిరిత్యత ఆహ * విషయతయేతి * తన్ని-
ర్వాహశ్చ విగ్రహో యత్పదార్థపక్షస్య విషయతాసంబంధేన సంశయే అ-
న్వయాన్నామార్థధాత్వర్థయోః భేదాన్వయస్య విభక్త్యర్థద్వారా స-
ర్వసంమతత్వాత్ బహువ్రీహౌ తద్విపరీతబోధాత్. స్వమతే విశేషరూ-
పేణ సంసర్గత్వాభావేపి సామాన్యరూపేణ పక్షవృత్తివిషయతావ్యక్తేరే-
వ ప్రవృత్తినిమిత్తతావచ్ఛేదకసంబంధత్వముపేయతే, తేన కాంచనమ-
యః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ తాదృశసంశయవిషయపక్షతావచ్ఛేదక-
త్వాప్రసిద్ధావపి న దోషః, తస్యైవ సమవాయేన హేతుతాలాభా[illegible]
త్వాంశం పరిత్యజతి * తాదృశేతి * ధర్మపదేతి * సాధ్యం ధర్మో యస్య

మిత్యుక్తౌ తత్రసాధ్యేధర్మిత్వ నివేశనముఫలం ధర్మిపదసార్థక్యాయ యస్మిన్ సందిగ్ధం సాధ్యధర్మిత్వం బహువ్రీహిబలాత్సాధ్యనిరూపిత ధర్మిత్వపర్యవసితం పక్షత్వమిత్యుక్తౌ సాధ్యే సందిగ్ధం ధర్మిత్వంయస్య తత్త్వం పక్షమిత్యుక్తౌచ సాధ్యనిరూపితధర్మిత్వస్య పక్షధర్మత్వస్య వా

యగ్రావా ససాధ్యధర్మి తస్యభావస్తత్త్వం ధర్మిపదంధర్మితావిశిష్టపరం యస్యేత్యాది షష్ఠ్యావ్యర్థో నిరూపితత్వం తస్యధర్మితాయామన్వయః, తథాచ యన్నిరూపితధర్మితావాన్సాధ్యఇతి విగ్రహవాక్యార్థబోధః. సమాసార్థస్తద్విపరీతః సాధ్యనిష్ఠధర్మితా నిరూపితధర్మితావదితి బోధః. అయంచార్థో ధర్మిపదస్యైవ. బహువ్రీహిస్థలే పూర్వపదస్య తాత్పర్యమాత్రగ్రాహకతాయాః చిత్రగురిత్యాదౌ దృష్టచరత్వాత్. తస్యభావస్తత్త్వమిత్యస్యధర్మిత్వపర్యవసితమర్థః. తథాచ సాధ్యధర్మిత్వం తేన సాధ్యనిష్ఠధర్మితానిరూపిత ధర్మితాపర్యంతం లభ్యతే. సందిగ్ధంచ తత్సాధ్యధర్మిత్వంచేతి కర్మధారయే సందేహవిషయాభిన్న సాధ్యధర్మిత్వమర్థో భవిష్యతి. ఏవంచ ప్రాగవహ్నిమానిత్యాది స్థలే పక్షే తదసిద్ధిస్స్యాదతః స్వస్మిన్నితి పూరితం. తేన సందిగ్ధం సాధ్యధర్మిత్వం యత్రేతి విగ్రహవాక్యస్థ సప్తమ్యర్థో విశేష్యత్వం స్వవిశేష్యక సందేహవిషయసాధ్య ధర్మిత్వం బహువ్రీహౌచ తద్విపరీతః సాధ్యాధికరణత్వ ప్రకారక సందేహవిశేష్యః విశేష్యతాసంబంధేన తాదృశ సందేహవానితి లభ్యతే. తదేవ పక్షత్వమిత్యర్థః నచైవంపక్షస్యైవ లాభేపి పక్షనిష్ఠధర్మవిశేషాలాభః. ఇష్టత్వాత్. అన్యథాసందిగ్ధసాధ్యధర్మిత్వమిత్యేవమణికారో బ్రూయాత్ *సాధ్యఇతి* తథాచ సాధ్యే సందిగ్ధం ధర్మిత్వం యత్రేతి వ్యుత్పత్త్యాసాధ్యవిశేష్యక సందేహ విషయీభూత ధర్మితానిరూపకలాభః తదేవచ పక్షత్వమిత్యర్థః. యద్వా ప్రథమే సాధ్యనిష్ఠాధేయతా నిరూపితాధికరణత్వప్రకారక సందేహవిశేష్యత్వం పక్షత్వమితి ద్వితీయేచ సాధ్యవిశేష్యక సందేహవిషయీభూతాధేయతానిరూపకత్వం పక్షత్వమితి పర్యవసితార్థః తథావప్రథాననిర్దేశాత్. అథవాసందిగ్ధంసాధ్యధర్మిత్వం యస్యేతి వ్యుత్పత్త్యా సాధ్యధర్మిత్వప్రకారకసందేహవిశేష్యతావచ్ఛేదకలాభః. తదేవ

యత్రాప్రసిద్ధిః తత్ర వక్ష్యమాణానుపపత్తిప్రయోజకంతత్. ఏవం సాధ్య
కోటికసంశయస్య నివేశే సాధ్యం పక్షవృత్తి న వా సాధ్యం పక్షనిష్ఠాత్యన్తాభావ
ప్రతియోగి న వా ఇత్యాది సంశయాసంగ్రహః తాదృశసంశయోపాదానే చ
పక్షస్సాధ్యవాన్న వేత్యాది సంశయాదనుమిత్యనుపపత్తిరతో ధర్మిత్వాంశం
పరిత్యజ్య కేవలాన్వయిగ్రన్థే మణికృతైవ వక్ష్యమాణం తథావిధ సకలసం
శయానుగమప్రకారం దర్శయతి * యత్రేతి *

చ పక్షత్వమిత్యర్థః. సాధ్యే సందిగ్ధం ధర్మిత్వం యస్యేతి విగ్రహే సా
ధ్యవిశేష్యకసందేహవిషయీభూతధర్మితానిరూపకతావచ్ఛేదకలాభః. త
థా చ తాదృశనిరూపకతావచ్ఛేదకం పక్షత్వమితి ఫలితోర్థః. * అప్రసి
ద్ధిరితి * తమోగగనవదిత్యాదౌ * సాధ్యమితి * నను సాధ్యం పక్షవృత్తి
న వేత్యాది సంశయాసంగ్రహేపి న క్షతిః తస్యైకవిలంబేన తతః సాధ్యకో
టికసంశయోపగమేన అనుమితినిర్వాహాదితి చేన్న కేవలాన్వయిని సా
ధ్యాభావాప్రసిద్ధేః. సాధ్యస్య కేవలాన్వయిత్వగ్రహదశాయాం ధుథావే-
నుయోగితావిశేషసంబంధేన సాధ్యభానాసంభవేన సర్వస్య కేవలాన్వయి
నోఽభావాంశే భ్రమాసంభవేన చ ఉక్తసంశయసంగ్రహస్యావశ్యకత్వా
త్. ఏవం విషయతాసంబంధేన ఘటాదేః సాధ్యత్వే జ్ఞానాదేః పక్షత్వే పక్షా
వృత్తిత్వాప్రసిద్ధేస్సాధ్యకోటికసంశయస్యాపి సంగ్రహ ఆవశ్యకః * సకలే
తి * పక్షః సాధ్యవాన్న వా సాధ్యం పక్షవృత్తి న వా సాధ్యం పక్షే న వా సా
ధ్యం పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగి న వా ఇతరభేదసాధ్యకే చ ఇతరత్వం పక్షే న వే
తి పంచసందేహా లక్ష్యాః, తత్ర సాధ్యాభావ సాధ్యవద్భేదాదిః పంచమ
ఇతరత్వ పక్షనిష్ఠభేదప్రతియోగిత్వాదిశ్చ కోటిరితి * ధర్మిత్వాంశమి
తి * ధర్మిపదపరిత్యాగేన సందిగ్ధసాధ్యత్వమిత్యత్ర సందిగ్ధం సాధ్యం య
త్రేతి వ్యుత్పత్త్యా క్తప్రత్యయస్య ప్రతిబంధకనిర్ణయాప్రకారత్వమర్థః ఈ
దృశార్థస్యాప్రామాణికతాలాభాయైవ కేవలాన్వయిగ్రంథ ఇత్యాద్యభిహితం
ఏవం చ యద్విశేష్యకసంశయప్రతిబన్ధక నిర్ణయప్రకారః సాధ్యమితి ల
భ్యతే బహువ్రీహిణా తద్విపరీతస్య సాధ్యప్రకారకనిర్ణయప్రతిబధ్యసంశ
య విశేష్యస్య లాభః. తత్త్వం విషయతయా తాదృశసంశయవత్త్వాత్తాస్య

యత్ర * యద్ధర్మావచ్ఛిన్నే. సప్తమ్యర్థో నిరూపకతాయాన్వయివిశేష్యత్వం. * సా
ధ్యస్య * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య. షష్ఠ్యర్థః ప్రకారిత్వం తస్యాపి
నిరూపకత్వేఽన్వయః * తత్ర * తద్ధర్మావచ్ఛిన్నే. సప్తమ్యర్థోఽనుమితావన్వయి
విశేష్యత్వం. * తాదృశసంబంధేన సాధ్యానుమితౌ * తాదృశసంసర్గావ
చ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విధేయతాకానుమితౌ. * పక్షతా * జ
నకీభూతేత్యర్థః పక్షవిశేష్యకసాధ్యాభావవిశిష్టబుద్ధావివ సాధ్యధర్మికపక్షవృ
త్తిత్వ పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వ విశిష్టబుద్ధావపి పక్షస్సాధ్యవానితినిశ్చ
యస్యాప్రాచీనమతే ప్రతిబన్ధకత్వాత్సాధ్యం పక్షవృత్తినవేత్యాది సంశయ
సంగ్రహః. ఏవంచ శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతానిరూపిత

తసంశయపర్యవసితం పక్షత్వం తత్ర పక్షప్రకారకసంశయసంగ్రహార్థం
నిర్ణయే ఏవ పక్షవిశేష్యకత్వం నివేశితం. * యత్రేతి * యథాశ్రుతే ద్ర
వ్యం వహ్నిమత్పర్వతో ద్రవ్యవానిత్యాది కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్న పక్షసాధ్యని
ర్ణయ నివర్త్యస్య సంశయస్య పర్వతో వహ్న్యాది సాధనే పక్షతాత్వ
వారణాయ పక్షతావచ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛేదకయోర్నివేశః. విశేషణీభవ
ద్ధర్మాన్తరవిశిష్టేనేత్యాది వ్యుత్పత్తిలభ్యవిశేష్యతావచ్ఛేదకత్వాదేరేవ ని
వేశాదధికతార్థలాభః తేన పక్షాప్రసిద్ధావపి న పక్షతావైకల్యం. తత్రే
త్యాదేః పక్షతాశరీరాన్తర్భావాసంభవాన్న్యూనతాభంగాయ కార్య
కారణభావసూచకత్వమాహ * తత్రేతి * జనకత్వేన సప్తమీ తత్పూరణం
తా ద్రవ్యం వహ్నిమత్పర్వతో ద్రవ్యవానిత్యాద్యనుమితౌ పర్వతో వహ్నిమా
న్నవేత్యాదిసంశయస్య పక్షతాత్వవారణాయ పక్షతాసాధ్యతావచ్ఛేదక
యోర్నివేశః. సమవాయేన పర్వతో వహ్నిమానిత్యాద్యనుమితౌ సంయోగే
న పర్వతో వహ్నిమాన్నవేత్యాది సంశయస్య పక్షతాత్వ వారణాయ సాధ్య
తావచ్ఛేదక సంబన్ధనివేశః. వహ్నిమాన్పర్వతో ఘటవానిత్యాద్యనుమితా
వుక్తసంశయస్య వారణాయవిధేయతానివేశః. ఏవమగ్రేఽప్యూహ్యం. * ఏ
వంచేతి * ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతా నిరూపిత సాధ్య
తావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విధేయ
తాకానుమితౌ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత సా

శుద్ధ సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విధేయతాకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత సంయోగ సంసర్గావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాక సంశయో హేతురితి పర్యవసితం.

ధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వ వ్యాపకప్రతిబన్ధకతాకసంశయో హేతురిత్యస్యైకోక్తిమాత్రత్వాదితి. *పర్యవసితమితి. *అత్ర నీలపర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధిపరామర్శకాలె నీలపర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ సామానాధికరణ్యేనవహ్న్యనుమితిత్వ రూప కార్యతావచ్ఛేదకాక్రాన్తాయాం తాదృశసాధ్యవత్తానిర్ణయ నివర్త్యస్య అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావకోటికస్య పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య పక్షతాత్వవారణాయ శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వ నివేశః. తాదృశసంశయస్య నీలపర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధి ప్రతిబధ్యత్వేపి తదుత్తరం శాబ్దాద్యాత్మకతాదృశ సిద్ధి సంభవాత్. సంశయపక్షతావాదినా మేతదనుసంధానేపి సంశయానంతర జాతసిద్ధ్యాత్మక పరామృష్టస్థలె అనుమిత్యాపత్తిశ్చేత్యగ్రిమదూషణం శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నధర్మికసంశయస్థలె తాదృశసిద్ధిర్నాస్తీత్యభిమాన విశేషమాత్రనిరాకరణ పరతయా సంగచ్ఛతె. యద్వా తాదృశ సిద్ధిశూన్యదశాయామేవ నీలపర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయవత్పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయాభావేపి తత్కార్యతావచ్ఛేదకోక్తరూపావచ్ఛిన్నోక్తానుమితే రుత్పత్త్యా వ్యతిరేక వ్యభిచారవారణాయ శుద్ధత్వం అన్యవహితోత్తరత్వాపేక్షయాలఘుత్వాత్. ఏవమవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ వ్యాపకత్వ విశిష్టసంయోగసంసర్గావచ్ఛిన్నత్వమేవ కార్యతావచ్ఛేదకఘటకం నతు ధర్మితావచ్ఛేదక ఘటకపర్వతత్వాదీనాంవ్యాపకత్వ నిరూపకానామపి ప్రవేశః. వైయర్థ్యాత్. ఏవంచతత్తద్వ్యక్తీయకార్యతావచ్ఛేదకాక్రాన్తాయాం నీలపర్వతత్వావచ్ఛేదేనసాధ్యావగాహిన్యాం నీలపర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ తాదృశసిద్ధ్యుత్తరజాయమానస్య తదప్రతిబధ్యస్య సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావసంశయస్య పక్షతాత్వ వారణాయాపి శుద్ధత్వమావశ్యకం. ఏవం జాతిమాన్వహ్నిమానితి

సిద్ధికాలే జాతిమాన్వహ్నిమానిత్యనుమితౌ తస్యాపక్షతాత్వవారణం తత్ఫ
లం బోధ్యం. శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వంచ పర్వతత్వనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛే
దకతాన్యావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వం. ఏవమగ్రేపి. పర్వతత్వవ్యాపక
త్వ విశిష్టసంయోగాది సంబంధేన పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ సమూ
హాలంబనాకారక సిద్ధిసత్త్వే శుద్ధసంయోగేన తత్సంశయస్య వారణాయ శుద్ధసంయో
గావచ్ఛిన్నత్వనివేశః. తచ్చ నిరవచ్ఛిన్నసంయోగత్వనిష్ఠసంసర్గతావ
చ్ఛేదకతాన్యావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వం. కాలికసంబన్ధవత్సంయోగేన వ
హ్న్యనుమితిస్తు సంసర్గతాయాః సంయోగత్వమాత్రావచ్ఛిన్నత్వాత్ సం
గ్రహ్యైవ తస్యసాక్షాత్సంబన్ధత్వాదితి. పర్వతో నీలవహ్నిమాన్ జాతి
మత్త్వాన్వే త్యనుమితౌ తాదృశసిద్ధిసత్త్వే తత్సంశయస్య పక్షతాత్వవార
ణాయ శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వనివేశః. అత్ర జాతిమాన్ పర్వతో వ
హ్నిమాన్ పర్వతో జాతిమత్త్వానిత్యాద్యనుమితౌ ఉద్దేశ్యతావిధేయతావ
చ్ఛేదకతయోర్జాతిత్వసాధారణ్యాన్నిరవచ్ఛిన్నత్వం నదేయమిత్యప్యా
హుః. మహానసం వహ్నిమత్పర్వతో ఘటవానితి సమూహాలంబనానుమితౌ
వుక్తసంశయవారణాయ నిరూపితత్వోపాదానం అవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభా
వాపన్నవిశేష్యతాప్రకారిత్వాదేర్ననివేశః గౌరవాత్. నీలపర్వతో జా
తిమాన్వా వహ్నిమానితి పర్వతః సంయుక్తసంయోగాదినా వహ్నిమాని
తి పర్వతః సుందరవహ్నిమానిత్యాది నిశ్చయేషు తాదృశనిశ్చయత్వసత్త్వే
పి తత్ప్రతిబన్ధకతాయాః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదినిశ్చయసాధారణనిశ్చ
యత్వావ్యాపకతయైవ నీలపర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయవారణాత్ కా
రణాదిశుద్ధత్వనివేశో న కృతః. అథ శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నధర్మికశుద్ధసం
యోగసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావకోటికసంశయప్రతిబన్ధకతాయా అ
పినీలపర్వతో వహ్నిమానితి నిశ్చయసాధారణపర్వతత్వావచ్ఛిన్నధర్మికవ
హ్నినిశ్చయత్వావ్యాపకత్వాత్ అసంభవవారణాయ తన్నివేశనమావశ్య
కం నచ ప్రాచాంమతే సమానవిషయకత్వేన ప్రతిబంధకత్వోపగమాత్ ఉ
క్తనిశ్చయానామపి ప్రతిబంధకత్వమవ్యాహతం సమానవిషయకత్వంచా
న్యూనవిషయకత్వమితివాచ్యం. తథాసతి ప్రమేయః ప్రమేయవానిత్యాత్మకం

తౌదాసీనధర్మ ఘటితధర్మివిషయతా కస్యాపి ప్రతిబంధకతాపత్తి రితి
చేన్న. యతః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ పక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికర
ణ్యేనానుమితౌ తదవచ్ఛేదేన సాధ్యాభావసంశయఏవ పక్షతా తత్ర నీలప
ర్వతో వహ్నిమాన్ పర్వతః సుందరవహ్నిమానితి నిశ్చయయోరవచ్ఛేదకా
వచ్ఛేదేన సాధ్యనిశ్చయస్య చ ప్రతిబంధకత్వమేవ అన్యథా సిద్ధాంతే తేషాం
ప్రతి తేషాం విరోధిత్వోపగమస్య నిర్బీజత్వాపాతాత్ తాదృశసిద్ధ్యాత్మక
తాదృశసంశయదశాయాం తాదృశానుమితిప్రసంగాచ్చ. తాదృశసంశయ
ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌ విశేష్యతా ప్రకారతావచ్ఛేదకతావగ్యాప్తిన
నివేశ్యేత ఇతిన తస్యాస్తాదృశనిశ్చయ సాధారణ్యానుపపత్తిః. మహానసీయ
వహ్నిమాన్వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వా పక్ష ఇత్యాదిసంశయస్య పక్ష
తాత్వమిష్టమేవ ప్రకృతసాధ్య తదభావాన్యతరస్మిన్ పక్షసంబంధావగా
హిసాధ్యసంశయస్యైవ పక్షతాత్వాత్. నీలపర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సం
శయస్తు నపక్షతా పక్షతావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యేనైవ తత్ర సాధ్యాభా
వ భానాత్. సామానాధికరణ్యేన పక్షతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్య
తావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ సంశయకోటికసంశయస్తు న
ప్రతిబధ్యః విషయవిరోధవిరహాత్. జాతిమాన్వహ్నిమాన్పర్వతో జాతిమ
త్త్వాదితి నిశ్చయవారణంతు నిరవచ్ఛిన్నయోరవచ్ఛేదకత్వయోః ప్రవేశా
త్ బోధ్యం. నిశ్చయత్వంచైకధర్మిక విరుద్ధోభయకోటిక జ్ఞానాన్యజ్ఞానత్వం.
ఏకధర్మికవిరుద్ధోభయకోటికత్వంచ స్వనిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్న విశేష్యతాకా యా స్వావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్న విరోధవిషయతాని
రూపితస్వావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రకారతా సామానాధికరణ్య సం
బంధేన తద్విశిష్ట ప్రకారత్వం. యాదృశసాధ్యపక్షకే సాధ్యవిశిష్టపక్షావ
గాహి విరుద్ధధర్మాంతర విశిష్టధర్మ్యంతరా నవగాహినిశ్చయోఽప్రసిద్ధః
తత్ర పక్షతానువృత్తయే విశేష్యతాకత్వాంతం. నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్ని
మానిత్యాదా వాహార్యసంశయస్యాప్రతిబధ్యత్వేన సాధ్యవిశిష్టపక్ష నిశ్చ
యస్య బాధ నిశ్చయస్య చా నివర్త్యత్వేపి నక్షతిః. ఆహార్యానుమితే రప్ర
సిద్ధత్వాత్. అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ చ తాదృశనిశ్చయనివర్త్యతాః

సామానాధికరణ్యేన సాధ్యాభావావగాహ్యపి సంశయః పక్షతా. స చ విశిష్టసంయోగావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావావగాహీ శుద్ధసంయోగావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావావగాహీచేతి ద్వివిధః. తత్ప్రతిబన్ధకతా చ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా యద్యపినీలపర్వతోవహ్నిమానితి నిశ్చయే నాస్తి తథాపి కారణతావచ్ఛేదకే పర్వతత్వవ్యాపకత్వావచ్ఛిన్నసంసర్గతానివేశే తన్నిరూపకనిశ్చయత్వస్య తాదృశనిశ్చయేఽసత్త్వాన్న తత్ప్రవ్యాపకత్వభంగ ఇత్యతః శుద్ధత్వం న తత్రాపి సఫలం పర్వతత్వాంశే నివేశ్యవ్యాపకత్వావచ్ఛిన్న సంసర్గతామాత్రప్రవేశేతు నీలపర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నినిశ్చయే వ్యాపకత్వభంగవారణాయ తత్ర శుద్ధత్వం సఫలమితి ధ్యేయం. నన్వత్రావచ్ఛిన్నత్వం స్వరూపసంబంధవిశేషః అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితస్యాహార్యస్య సంశయస్యచ వారణాయప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌ వప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితత్వాదిప్రవేశేపి పక్షతాశరీరే ప్రయోజనాభావేన తదనివేశాత్. వ్యాపకత్వరూపావచ్ఛిన్నత్వనివేశేతు ప్రతిబంధకతాయాం సంశయాదిసాధారణ విషయతావ్యాపకత్వాసంభవాత్ అత్రాపి తత్ప్రవేశ్యమితి మహాగౌరవం స్యాత్. యత్తు స్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశేపి దేశో వహ్నిమత్పర్వతవానితి నిశ్చయ నివర్త్యస్య దేశో వహ్నిమత్పర్వతవాన్న వేతి సంశయస్యపర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ పక్షతాత్వాపత్తిరితి తాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి నివేశే నిర్ణయత్వావ నివేశనమావశ్యకమేవ నచైతద్భయేన సాధ్యప్రకారతానిరూపిత పక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వమేవ నివేశ్యతాం. తథాసతి దేశో వహ్నిమత్పర్వతవాన్న వేతి సంశయవారణ సంభవాదితి వాచ్యం. తథాసత్యపి వహ్నిమాన్పర్వతో ఘటవాన్నవేతి సంశయసంగ్రహప్రసంగాదితి. తన్న ప్రతిబంధకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారిత్వేతరప్రకారిత్వానవచ్ఛిన్నత్వస్య వ్యాపకస్వరూపావచ్ఛిన్నత్వవాదినాం మతే ఆవశ్యకతయా అస్మాభిరపి తస్యైవ నివేశనీయత్వాత్. సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారితాత్వేనైవావచ్ఛేదకత్వస్య నివేశాత్. ఉక్తసంశయం ప్రతిసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాత్వేనైవ ప్రతిబంధకతావచ్ఛే

తాదృశ నిశ్చయ ప్రతిబధ్యత్వస్య యథాశ్రుతే ఘటాదివిషయక సంశయా-
వాలంబనాత్మక వహ్న్యాదినిశ్చయప్రతిబధ్య ఘటాదిసంశయసాధారణత్వా-
త్తాదృశ నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాప్రవేశః. అవచ్ఛిన్నత్వఞ్చా-
న్యూనవృత్తిత్వం నతు స్వరూపసంబంధవిశేషః తేన వహ్నిసామాన్యా-
భావవిశిష్టబుద్ధౌ మహానసీయత్వాది విషయతామనంతర్భావ్య వహ్నిమా-
న్మహానసీయ వహ్నిమానిత్యాది సకలజ్ఞానసాధారణ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవ-
త్తా నిశ్చయత్వేనైవ

దకత్వమిత్యతో వ్యాపకస్వరూపావచ్ఛేద్యత్వ నివేశావశ్యకతాందర్శయతి,
* తేనేతి * మహానసీయేతి * మహానసీయత్వాది సహితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న
ప్రకారితేత్యర్థః. అత్రావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ వహ్నిమాన్ శుద్ధ-
సంయోగావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవాన్వేత్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన కో-
టిద్వయావగాహి సంశయాసంగ్రహోపి బోధ్యః. అతః శుద్ధపర్వతావచ్ఛి-
న్నోద్దేశ్యతానిరూపిత శుద్ధసంయోగావచ్ఛిన్న శుద్ధమహానసీయవహ్నిత్వా-
వచ్ఛిన్నవిధేయతాశాల్యనుమితిం ప్రతిపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపి-
త సంయోగ సమ్బన్ధావచ్ఛిన్న మహానసీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతా-
శాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాక సంశయో హేతుః. ఆద్యం శుద్ధ-
త్వద్వయం ప్రాగ్వత్. పర్వతః సుందరమహానసీయ వహ్నిమానిత్యనుమితౌ
పర్వతో మహానసీయ వహ్నిమాన్నవేతి సంశయవారణాయ తృతీయశుద్ధత్వ
నివేశః. నచ శుద్ధత్వస్య మహానసీయత్వ వహ్నిత్వేతరధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ
రూపత్వే పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితేరపి కార్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతత్వా-
పత్తిరితి వాచ్యం. మహానసీయత్వ వహ్నిత్వేతరావృత్తి మహానసీయవహ్ని-
త్వోభయవృత్త్యవచ్ఛేదకతాక విధేయతాయాః కార్యతావచ్ఛేదకకోటౌ
నివేశనీయత్వాత్. స్వరూప సంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశపక్షేపి ప-
ర్వతో మహానసీయ వహ్నిమాన్నవేతి సంశయ సంగ్రహస్సంభవతీత్యతః
మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేత్యాకారక
సంశయానుధావనం. నచ శుద్ధవహ్నిమత్తానిశ్చయేపి మహానసీయవహ్న్య-
భావ సంశయోత్పత్తే స్తత్ర మహానసీయ వహ్నిమత్తానిశ్చయత్వేనైవప్ర

ప్రతిబంధకతాకల్పనా న్మహానసీయ వహ్నిమాన్వహ్నిసామాన్యాభావవా

తిబన్ధకత్వం వాచ్యం తత్రచ సుందరమహానసీయ వహ్నిమాన్న వేతి సంశయవ్యావృత్తమేవ వహ్నిత్వ మహానసీయత్వే తరధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ బుద్ధిత్వం ప్రతిబద్ధ్యతావచ్ఛేదక మితి మహానసీయ వహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వా పర్వతఇతి సంశయసంగ్రహా న సంభవతీతి వాచ్యం. ప్రమేయత్వాభావత్వాదినా వహ్నిగత్వామహానసీయ వహ్న్యభావబుద్ధేః ప్రతిబధ్యత్వవారణాయ మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన మహానసీయ వహ్నివిశిష్టాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారక బుద్ధిత్వేనైవ ప్రతిబధ్యత్వోపగమాత్. నచైవ మవచ్ఛేదకతాత్వేన వహ్నిత్వాదినావా ఘటాద్యవగాహి మహానసీయవహ్న్యభావవానితి భ్రమస్యప్రతిబధ్యత్వ నిర్వాహాయ మహానసీయత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితత్వేసతి వహ్నిత్వ విషయతానిరూపితా యా అవచ్ఛేదకతాత్వావచ్ఛిన్న సాంసర్గికవిషయతా తన్నిరూపితప్రతియోగితాత్వావచ్ఛిన్న సంసర్గతేత్యాద్యక్రమేణ తదవచ్ఛేదకస్య సుందరమహానసీయ వహ్న్యభావవత్తాబుద్ధి సాధారణ్యం అతో మహానసీయత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయతాన్యవహ్నిత్వ విషయతాన్యవిషయత్వానిరూపితావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్న సాంసర్గిక విషయతాఘటితరూపేణైవ ప్రతిబధ్యత్వం వాచ్యం, తచ్చవహ్నిసామాన్యాభావవత్తాబుద్ధిసాధారణమితివాచ్యం. లాఘవేనమహానసీయత్వవహ్నిత్వోభయత్వవచ్ఛిన్నత్వోపలక్షితపర్యాప్తివృత్తితత్పర్యాప్తిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితనిరూపకతాత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్నవిషయతేత్యాద్యక్రమేణనివేశాత్ సుందరమహానసీయవహ్న్యభావవత్తాబుద్ధివహ్నిసామాన్యాభావవత్తాబుద్ధ్యోరసంగ్రహాత్ నచైవం వహ్నిసామాన్యాభావవత్తాబుద్ధౌ మహానసీయ వహ్నిమత్తాబుద్ధేః ప్రతిబంధకత్వకల్పనమధికం. వహ్నిమానితినిశ్చయస్యైవ ప్రతిబంధకతయైవోపపత్తేరిత్యేతదేవాభిప్రేత్య వహ్నిమానితి మహానసీయత్వ విషయతామనంతర్భావ్యేతిచాభిహితం* ప్రతిబంధకతాకల్పనాదితి *ననువహ్నిసామాన్యాభావబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి తదప్రామాణ్యజ్ఞానాభావకూటవిశిష్టవహ్నేస్స ని

న్వాపక్ష ఇత్యాకారక సంశయం ప్రతి మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
కారితాశాలినిశ్చయత్వేన ప్రతిబన్ధకత్వేపి న తథావిధసంశయస్య మహాన
సీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకానుమితౌ పక్షతాత్వానుపపత్తిః

ష్టావచ్ఛేదకతాకప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వరూపానుగతధర్మేణ ప్రతిబన్ధక
త్వస్వీకారే మహానసీయ వహ్న్యభావవద్విశేష్యక మహానసీయ వహ్నిప్ర
కారకమిద మిత్యప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కన్దిత వహ్నిమత్తానిశ్చయసత్త్వే వ
హ్నిసామాన్యాభావ బుద్ధిప్రసంగః. న చ యాదృశ యాదృశాప్రామాణ్య
జ్ఞానసత్త్వే తద్వత్తానిశ్చయసత్త్వే తదభావవత్తా జ్ఞానం జాయతే తస్యైవో
త్తేజకత్వోపగమాత్ తాదృశాప్రామాణ్యజ్ఞాన వ్యక్తేరుత్తేజకత్వం నస్వీకా
ర్యమితి న దోష ఇతి వాచ్యం. తథా సతి యత్రాదౌ మహానసీయ వహ్నిమత్తా
జ్ఞానం తదుత్తరం పూర్వోక్తాప్రామాణ్యజ్ఞాన మపి తత్రాబుద్ధ్యాత్మకం తదు
త్తరం వహ్నిసామాన్యాభావవత్తాజ్ఞానం తదుత్తరం లౌకికసన్నికర్షజన్యం
వహ్నిమత్తాజ్ఞానం తత్ర తదుత్తరం వహ్నిసామాన్యాభావవత్తాబుద్ధిప్రసం
గాదితి చెన్న — తత్ర తాదృశాప్రామాణ్యజ్ఞానవ్యక్తేః విషయతాసంబ
న్ధావచ్ఛిన్నాభావ నివేశేనా దోషాదితి. యద్వా వహ్నిమాన్ మహానసీయ
వహ్నిమానితి జ్ఞానద్వయ సాధారణప్రతిబన్ధకత్వే వహ్నిమత్తాజ్ఞానత్వా
వచ్ఛిన్నధర్మికాప్రామాణ్యగ్రహస్యైవోత్తేజకత్వేన పర్వతీయ వహ్నిమ
త్తాజ్ఞాన మప్రమేత్యప్రామాణ్యగ్రహదశాయాం మహానసీయ వహ్నిమ
త్తానిశ్చయే వహ్న్యభావవిశిష్ట బుద్ధ్యాపత్తిః మహానసీయ వహ్నిమత్తాజ్ఞా
నధర్మికాప్రామాణ్య గ్రహాభావ విశిష్టమహానసీయ వహ్నిమత్తానిశ్చయ
త్వాదినా పృథక్ పృథక్ ప్రతిబన్ధకత్వ ప్రసంగః. అతః వహ్నిత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రకారతాయాం ప్రకారితానిష్ఠస్వ విషయతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేద
కీభూత విశేష్యతావృత్తి స్వవిషయతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతానిరూపితస్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానిరూపితానుయోగితా సంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
తావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి మద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వ సంబన్ధావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకో జ్ఞాన సామాన్యాభావ ఏవ నివేశ్యః. ఏతేన యత్ర తదుభయమప్ర
భూతభావ్యుభయవిషయకమప్రామాణ్యజ్ఞానం ఆపేక్షాబుద్ధ్యాత్మకం తత్ర

ఘటాపి దుర్వారః. న చ విశేషగుణోత్పాదో నతాదృశబుద్ధ్యుత్తరముపేయతే ఇతి నదోషఇతి వాచ్యం. తదుపగమేపి తస్యనాశకత్వానుపగమేన తస్యాః క్షణత్రయావస్థానస్యావహాత్. నచైవం తాదృశవిశేషగుణవ్యక్తేః తన్నాశప్రతిబంధకతాకల్పనే గౌరవమితి వాచ్యం. అపేక్షాబుద్ధిజననకాలే అంతతః సామగ్రీసత్త్వేన తద్ద్వితీయక్షణే తదనువ్యవసాయస్య దుర్వారత్వాత్. ఉత్పత్తిక్షణావచ్ఛిన్నాయాస్తస్యాః ప్రతిబంధకత్వే గౌరవాత్. తదపేక్షయా తస్య తద్భిన్నస్య నాశజనకతాయాం లాఘవాదిత్యపాస్తం. వహ్న్యభావవతి వహ్నిప్రకారకత్వరూపాప్రామాణ్యముఖ్యవిశేష్యకస్య వహ్నిప్రకారకత్వేసతి వహ్న్యభావవద్విశేష్యకత్వరూపాప్రామాణ్యముఖ్యవిశేష్యకస్యచజ్ఞానస్య వారణాయప్రకారితావిశేష్యతయోః స్వవిషయతావచ్ఛేదకత్వనివేశః. ఇదం జ్ఞానంవహ్న్యభావవద్విశేష్యకం వహ్నిప్రకారకంచేతిజ్ఞానవారణాయ ఘటితాంతం. మహానసీయవహ్న్యభావవతి వహ్నిప్రకారకమితి జ్ఞానవారణాయ పర్యాప్తినివేశః. నన్వేవం ఘటజ్ఞానం నిరుక్తాప్రామాణ్యవత్ వహ్నిజ్ఞానంచ గుణఇత్యాదేః సమూహాలంబనస్య కథంవారణం. నహిప్రకారతాయాం స్వవిషయతాయా అవచ్ఛేదకత్వవత్స్వాశ్రయనిరూపితప్రకారతానిరూపితత్వం నివేశ్య నిస్తారః. వహ్నిప్రకారతాయాః ఉక్తోభయసంబంధేన వహ్నిజ్ఞాననిష్ఠవిశేష్యతావిశిష్టత్వాత్. అథ స్వవిషయతాయాం స్వనిరూపకప్రకారతానిరూపకజ్ఞానవృత్తిత్వం విశేషణంస్వంప్రకారితా సమూహాలంబనే విశేష్యభేదేనవిశేష్యతాభేదాత్ ఘటజ్ఞాననిష్ఠవిషయతాయాః తన్నిరూపకప్రకారతానిరూపకజ్ఞానవృత్తిత్వాభావాన్నదోషఇతి చేన్న. ఏవమపి వహ్నిఘటోభయసమూహాలంబన ఏవ కేవలవహ్నిమత్త్వజ్ఞానఏవవాఘటజ్ఞానత్వంధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్యోక్తాప్రామాణ్యగ్రహస్యకథంవారణం. స్వధర్మితావచ్ఛేదకతాయా అపి సంబంధఘటకత్వే ఇదంత్వావచ్ఛిన్నధర్మికాప్రామాణ్యజ్ఞానాసంగ్రహ ఇతి చేన్న. ప్రకారితానిష్ఠస్య స్వవిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య స్వవిశిష్టాయాస్స్వవిషయతాయా అవచ్ఛేదకత్వరూపత్వాత్. ఆద్యంస్వపదం ప్రకారితాపరం ద్వితీయం జ్ఞానపరం. వైశిష్ట్యంచ స్వనిరూపకతావచ్ఛే

దక ధర్మావచ్ఛిన్న విషయతాతిరిక్త విషయతానవచ్ఛిన్నత్వ స్వనిరూపకతా వచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్న విషయతాశ్రయ జ్ఞానమాత్ర వృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న త్వోభయసంబంధేన స్వపదే స్వ పదార్థప్రకారితాపరే. అవచ్ఛేదకత్వ ద్వయం ధర్మితావచ్ఛేదకత్వరూపం ఘటజ్ఞానత్వధర్మితావచ్ఛేదక తాప్రామాణ్యగ్రహవారణాయ ప్రథమసంబంధనివేశః. పర్వతే వహ్నిమ త్తాజ్ఞానం భ్రమఇతి జ్ఞానీయ ధర్మితావచ్ఛేదకీభూత ప్రకారితాయా అ ప్రామాణ్య ఘటకప్రకారితా భిన్నాయా అవచ్ఛేదకత్వాత్ స్వాతిరిక్తత్వ ముపేక్ష్య స్వనిరూపకతావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్న విషయతాతిరిక్తత్వానుధా వనం. ఘటజ్ఞానవృత్తి దంత్వాదిధర్మితావచ్ఛేదకతా ప్రామాణ్యగ్రహవా రణాయ ద్వితీయసంబంధనివేశః, తత్ర స్వాశ్రయజ్ఞాన మాత్రేత్యాద్యక్రమే ణనివేశే పర్వతే వహ్నిమత్తాజ్ఞానం భ్రమఇతి జ్ఞానాసంగ్రహః ధర్మితావ చ్ఛేదకీభూత వహ్నిప్రకారితాయాః స్వాశ్రయజ్ఞానమాత్రవృత్తిత్వాభావా త్. స్వాశ్రయత్వేన భాసమానత్వోక్తౌ ఘటజ్ఞానత్వాదిరూప ధర్మితావ చ్ఛేదక సంగ్రహోపత్తిరతః స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకత్వాది. పర్వతోవహ్నిమా నితి నిశ్చయోత్తరస్య తన్నిష్ఠేదంత్వధర్మితావచ్ఛేదకకస్య ప్రాగేవవహ్నిభ్ర మవిశేష్యకాప్రామాణ్యగ్రహస్య తత్రోత్తేజకత్వమేవ. తద్ధర్మితావచ్ఛేదకక ఘటవిశేష్యకభ్రమత్వ గ్రహవత్. అథైవమపి తత్ర తదుత్తరస్యప్రాగేవవహ్ని భ్రమనిష్ఠేదంత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య పర్వతే వహ్నిప్రమావిశేష్యతా ప్రామాణ్యగ్రహస్యోత్తేజకత్వాపత్తిరితి చేన్న. పక్షసాధ్యవైశిష్ట్యావగా హినిశ్చయవృత్తిత్వేన ధర్మస్య విశేషణీయత్వాత్. వహ్నివిషయకగు ణోప్రమేతి జ్ఞానవారణాయమాత్రపదం. జ్ఞానమాత్రవిశేష్యకస్య తస్య సంగ్రాహ్యత్వేచ స్వవిశేష్యత్వ ఘటితసంబంధేన పృథగేవ తదభావోనివే శ్యః. అథవా ప్రకారితా విశేష్యతా న్యతరవృత్తి స్వవిషయతావచ్ఛేదక తానిరూపితధర్మితావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికరణధర్మవన్మాత్ర నిరూపిత త్వమపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేనివేశ్యం. ఏవంచ వహ్నిజ్ఞానే వహ్న్యభావవద్ఘటప్రకారకమిదంజ్ఞానమితిజ్ఞానస్యోత్తేజకత్వం. వహ్ని ప్రకారతాయాఅపి ధర్మితావచ్ఛేదకత్వే తస్యాః స్వనిరూపకతావచ్ఛేదక

ఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాన్యత్వాత్. ఇదంత్వస్య తథాత్వే స్వనిరూపక
తావచ్ఛేదక ఘటత్వావచ్ఛిన్న విషయతాశ్రయః ఘటవత్తాజ్ఞానం తదిత
రావృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వాత్. వహ్నిఘటోభయసమూహాలంబన వృత్తీ
దంత్వస్య తథాత్వే తథావిధధర్మవదితర నిరూపితతయా తాదృశధర్మవ
న్మాత్ర నిరూపితత్వాభావేనాదోషాత్. జ్ఞానభేదేన ప్రకారితాభేదే ఇదంత్వే
న ఏకవహ్నిమత్తాజ్ఞాన వృత్తీదంత్వావచ్ఛిన్న ధర్మికజ్ఞానస్యాపరవ
హ్నిమత్తాజ్ఞానేనోత్తేజకత్వం ఇదంత్వవత్తాజ్ఞాననిరూపిత త్వస్య జ్ఞానాంత
రప్రకారితాయామసత్త్వాత్. వస్తుతస్తు స్వావచ్ఛిన్నాభావవద్విశేష్యతా
కత్వ నిష్ఠప్రకారతా నిరూపితాయాః స్వవిషయతావచ్ఛేదకీభూత స్వావచ్ఛి
న్నప్రకారతావృత్తి విశేష్యతా తన్నిరూపితావచ్ఛిన్నత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాని
రూపిత నిరూపితత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాశ్రయత్వ తాదాత్మ్యో
భయసంబంధేన ధర్మవాన్ యోధర్మః తదవచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వ స్వవి
శేష్యజ్ఞానీయత్వోభయసంబంధావచ్ఛిన్న జ్ఞానాభావః. ద్వితీయసంబంధ ని
వేశాత్ ఘటజ్ఞానం భ్రమ ఇతి జ్ఞానవ్యుదాసః వహ్నిఘటోభయసమూహా
లంబన ఘటజ్ఞానత్వేన ప్రామాణ్యగ్రహః సంగ్రాహ్యఏవ బాధకాభా
వాత్. సర్వం జ్ఞానం ధర్మిణ్యభ్రాంతమితి ప్రవాదావిరుద్ధంచేదం. ఏవమ
భావనిష్ఠస్వవిషయతావచ్ఛేదకతాయా అనుయోగితావిశేషసంబంధావచ్ఛి
న్నప్రకారితావృత్త్యవచ్ఛేదకతా విశిష్టావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తిమద్ధర్మావ
చ్ఛిన్నప్రకారతాత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నజ్ఞానాభావోపి నివేశ్యః. వైశిష్ట్యంచ
స్వనిరూపితావచ్ఛేదకతానిరూపితత్వ విశేష్యతావృత్తి స్వావచ్ఛేదకతావ
చ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వాశ్రయవృత్తిత్వోభయసంబంధేన. తత్ప్రకారకే తద్వ
ద్విశేష్యకత్వాభావజ్ఞానాభావోపి నివేశ్యః. సచ అభావనిష్ఠస్వవిషయతావ
చ్ఛేదకతానిరూపితానుయోగితావిశేషసంబంధావచ్ఛిన్నవిశేష్యతావృత్త్య
వచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిమద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకజ్ఞానాభావః వైశిష్ట్యంచ స్వనిరూపితావచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేదకతా
నిరూపితత్వప్రకారితావృత్తిస్వావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వాశ్రయ
వృత్తిత్వోభయసంబంధేన. ఏవం తద్వచ్ఛిన్నే తత్ప్రకారకత్వ జ్ఞాననివేశో

నవా మహానసీయవహ్న్యభావాదివిశిష్టబుద్ధిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌ
వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారత్వాదేః ప్రవిష్టత్వేపి వహ్నిమానిత్యాద్యనుమితౌ
మహానసీయ వహ్నిమాన్నవా పక్షఇత్యాదిసంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః

వ్యాఖ్యా:—॥ విశిష్టవహ్నిసాధ్యకస్థలే స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ
త్యాగబీజం ప్రదర్శ్య శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకస్థలేపి తద్బీజమా
మాహ * నవేతి * యస్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకే ప్రకారతావచ్ఛేదకతాప
ర్యాప్తినివేశే ప్రయోజనముక్త్వా తదనివేశే ప్రయోజనమాహ నవేతి
త్యవతారణం తన్న ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకస్యైవ తదవచ్ఛేదకోపా
దేయతయా పర్యాప్తినివేశానివేశయోః ప్రథమప్రయోజనస్యైవ సంభవా
త్ ద్వితీయతత్ప్రదర్శనవైయర్థ్యాత్. యద్వా ప్రతిబంధకతావచ్ఛేద
కతా పర్యాప్తి ప్రవేశే ప్రయోజనముక్త్వా తదనివేశే ప్రయోజనమాహ
* నవేతి * యద్యపి పర్యాప్తి మనివేశ్యనిష్ప్రయుక్త్వాపి పరిత్యజ్యసాధ్యతా
వచ్ఛేదకవృత్త్యవచ్ఛేదకతాకప్రకారతావృత్తిస్వరూప సంబంధరూపావచ్ఛే
దకత్వ మాత్రనివేశే మహానసీయ వహ్నిసాధ్యకఏవ సుందరమహానసీయ
వహ్నిమాన్నవా పక్షఇతి సంశయే అతిప్రసంగః సంభవతి తథాపి
శుద్ధవహ్నిసాధ్యకే పర్యాప్తినివేశేన నివారణహానయుక్తః కింతు వ్యాపక
త్వ నివేశేనైవ క్లృప్తజాతీయత్వాదత్యాశయానన్నవేత్యనుసృతం.॥—॥అథ స్వ
రూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశపక్షే పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశే
ష్యతానిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదక పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకప్రకారిత్వ నిష్ఠావ
చ్ఛేదకతాక ప్రతిబన్ధకతైవ నివేశ్యా పర్యాప్త్యంతంచోపలక్షణం తేన వహ్ని
త్వ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక ప్రకారితాయాః మహానసీయవహ్నిమత్తా నిశ్చ
యావృత్తిత్వేనప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వా ఘటకత్వేపి వస్తుగత్యాతత్పర్యా
ప్తేవ వహ్నిత్వా వచ్ఛిన్న ప్రకారితాత్వేన తదవచ్ఛేదకత్వాన్నాసంగతిః. మ
హానసీయవహ్నిమాన్న వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయస్య వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాత్వేన మహానసీయ వహ్నిప్రకారతా శాలిపర్వతో
మహానసీయ వహ్నిమానితి నిర్ణయానివర్త్యత్వాత్ప్రసంగః. శుద్ధవహ్ని
త్వా వచ్ఛిన్నసాధ్యకే తదనివర్త్యత్వాత్ పర్వతో మహానసీయ [illegible]

స్న వేతి సంశయవ్యుదాసః. తథాచ వ్యాపకత్వ వివక్షావైయర్థ్యమితి యత్తు, వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకే వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః. వహ్నివ్యాప్యధూమాభావ ప్రత్యక్షం ప్రతి భిన్నవిషయేఽనుమితి సామగ్ర్యాః ప్రబలతయా వహ్న్యనుమితి సామగ్ర్యాః ప్రతిబన్ధకతయా హేతుతావచ్ఛేదకానవగాహి పరామర్శకారణతామతే తత్రి వహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారక పరామర్శత్వావచ్ఛిన్నస్య ప్రవిష్టతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూత వహ్నివ్యాప్యత్వమాత్రావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతాకత్వస్యోక్తసంశయేసత్త్వాత్. వ్యాపకత్వనివేశేతు కారణాంతరాసమానకాలీన పరామర్శస్యా ప్రతిబంధకతయానోక్తదోషఇతి. తన్న ప్రతిబధ్యతాయాం జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నత్వ నివేశేప్యుక్తదోషవారణ సంభవాత్. ప్రత్యక్షనిష్ఠానుమితి సామగ్రీ ప్రతిబధ్యతాయాః ప్రత్యక్షత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వాత్. ప్రత్యక్షత్వాద్యవచ్ఛిన్నే చాక్షుషే శాబ్దవారణానురోధేనానుమిత్యన్యజ్ఞానత్వస్యావచ్ఛేదకత్వాసంభవాత్. బాధముద్రియా సాధ్యవత్తా నిశ్చయప్రతిబధ్యతాయా లౌకికప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నత్వాత్. అవచ్ఛిన్నత్వాంశే జ్ఞానత్వస్య స్వరూపతోఽనుమితి ధర్మత్వేనవా నివేశసంభవేన లాఘవాత్ నచ లౌకికసన్నికర్షాధీనకోటిద్వయావగాహిసాధ్యసంశయ నిష్ఠ లౌకికసన్నికర్షాధీన సాధ్యవత్తానిశ్చయాధీన ప్రతిబధ్యతాయాశ్చాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నాయాః జ్ఞానత్వానవచ్ఛిన్నత్వానోక్తసంశయసంగ్రహ ఇతి వాచ్యం. తాదృశప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతాయా అపి చాక్షుషత్వాద్యవచ్ఛిన్నతయా సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావ్యాపకతయా తవాపి తత్సంగ్రహాసంభవేన తదనుపగమస్యైవావశ్యకత్వాత్. స్పార్శనాదిసాధ్యక పక్షతానురోధేన పక్షతాశరీరే చాక్షుష నిశ్చయత్వాదివ్యాపకత్వనివేశాసంభవాత్. ఏతేన వహ్నిమత్త్వరూప యోగ్యతాజ్ఞాన ఘటితశాబ్దసామగ్రీ ప్రతిబధ్యమహానసీయ వహ్నిసంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిరపి ప్రత్యుక్తేతి చేత్ ।—॥మైవం. పర్వతః సుందరవహ్నిమాన్న వేతి సంశయోతివ్యాప్తేః. వహ్నిమాన్ సుందరవహ్నిమానితి జ్ఞానవిశిష్టస్య పర్వతేవహ్నిమత్తానిశ్చయస్య వహ్నిత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక

ప్రకారితానిష్ఠ తత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాకత్వాత్. నచ ప్రతిబంధక
తాయాం విశేషణతయాజ్ఞాన వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యం జ్ఞానవిశి
ష్టజ్ఞానాది సాధ్యకే తత్ప్రతిబధ్ధకతాయాం విషయతయా జ్ఞానవైశిష్ట్యస్యా
వచ్ఛేదకత్వాత్ విశేషణత్వోపాదానం ఏతేనాపి సామగ్రీప్రతిబన్ధకతాకర
స్త్వితి వాచ్యం. తథాపి పర్వతోవహ్నిఘటోభయవాన్నవేతి సంశయే అ
తివ్యాప్తేః. తత్ర వహ్నిఘటవదిత్యుభయత్వావిషయకస్యాపి జ్ఞానస్య ప్రతి
బన్ధకతయా తత్ర వహ్నిత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకప్రకారిత్వావచ్ఛిన్నత్వ
సత్త్వాదితి. నను సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక ప్రకారత్వా
వచ్ఛిన్నత్వస్థానే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాభిన్ననిష్ఠప్రకార
తాత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వ నివేశాన్నాయందోషః ప్రకా
రతాత్వేనావచ్ఛిన్నత్వనివేశాన్నఘటవాన్ పర్వతోవహ్నిమాన్నవేతి సం
శయాసంగ్రహః. ఏతేన మహానసీయవహ్నిసాధ్యకే మహానసీయవహ్ని
మాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయస్య కథంసంగ్రహః వహ్ని
సామాన్యాభావవత్తాబుద్ధిప్రతిబంధకతాయాః తథావిధపర్వతీయవహ్ని
ప్రకారత్వావచ్ఛిన్నత్వాత్. శుద్ధవహ్నిసాధ్యకే చ పర్వతోవహ్నిమాన్నవేతి
సంశయస్యాప్యసంగ్రహః తస్యాస్తథావిధప్రకారతాత్వమహానసీయవహ్ని
ప్రకారత్వావచ్ఛిన్నత్వాదిత్యపాస్తం. సాధ్యతావచ్ఛేదక పర్యాప్తావ
చ్ఛేదకతాక ప్రకారతావృత్త్యవచ్ఛేద్యత్వాతిరిక్తావచ్ఛేద్యత్వ విశిష్టప్రకా
రతాత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వస్య వివక్షణాత్ పర్వతీ
యవహ్నిమత్తానిశ్చయాదేస్తత్ప్రతిబంధకత్వేపి తత్ప్రకారతాయాః సా
ధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వవిరహేణ ప్రతిబంధకతాయాం
తాదృశావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వసత్త్వాత్. శుద్ధవహ్నిసాధ్యకే మహాన
సీయవహ్నిమాన్నవేతి సంశయవారణాయ పర్యాప్తినివేశః. నచ పర్వతీ
యవహ్నిమత్తాజ్ఞానీయప్రకారతాయాం యద్యవచ్ఛేద్యతాద్వయం తదా
తాదృశావచ్ఛేద్యతాభిన్నాయాః పర్వతీయత్వావచ్ఛేద్యతాతద్విశిష్టప్రకార
త్వానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాకత్వాత్సంశయసంగ్రహస్యాత్ [illegible]
ప్రకారతాభేదప్రసంగాత్. కింతదాశ్రయనిరూపితైకావిలక్షణ [illegible]

భావః । పర్వతః పర్వతో వహ్నిమాన్న వేతి సంశయవారణార్థమేవ ‘అథోచ్యతే’ ఇత్యాది సిద్ధాన్తారంభ ఇతి మైవం । స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్య గౌరవగ్రస్తత్వాత్. తథాహి. సాధ్యతావచ్ఛేదకే ప్రకారతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యుపాదానే ప్రత్యేకాపర్యాప్తస్యోభయాపర్యాప్తేః మహానసీయవహ్నిమత్తానిశ్చయస్య తాదృశప్రతిబంధకతయా పర్వతో మహానసీయవహ్నిమాన్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః. నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్తికావచ్ఛేదకతాకప్రకారతా వివక్షణీయా. తథాపి ప్రకారతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకత్వం యది స్వరూపసంబంధరూపం తదా వహ్నిత్వమహానసీయత్వోభయత్వస్య తాదృశస్య తద్ధర్మితావచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వస్వరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకఘటితతయా తద్దోషతాదవస్థ్యాత్. అథ తదనతిరిక్తవృత్తిత్వం తత్ తచ్చ పర్యాప్తిసంబంధేన తచ్ఛూన్యావృత్తిత్వమితి. తన్న. తదావృత్తిత్వం నసంబంధసామాన్యేన. తాదృశవహ్నిత్వత్వాదేః తచ్ఛూన్యే కాలికాదిసంబంధేన సత్త్వేన పర్వతో వహ్నిమాన్న వేతి సంశయాసంగ్రహాపాతాత్. నాపి యత్కించిత్సంబంధేన పర్వతో మహానసీయవహ్నిమాన్న వేతి సంశయసంగ్రహాపాతాత్. శుద్ధవహ్నిత్వే తచ్ఛూన్యవహ్నిత్వత్వస్య సత్త్వేపి యత్కించిత్సంబంధేన విషయతాదినా అవర్తమానత్వాత్. నాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన. ద్రవ్యాదేః సాధ్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వస్థలే ద్రవ్యవిశిష్టవత్త్వాన్న వేతి సంశయాసంగ్రహాపాతాత్. అథ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకవ్యాపకత్వం ప్రకారతావచ్ఛేదకతావిశేషణం తచ్చ తత్సమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకభిన్నత్వం. వహ్నిసాధ్యకే మహానసీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకతాయాంచ పర్యాప్తిసంబంధేన వహ్నిత్వత్వరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మవన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమేవ. సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మవ్యాపకావచ్ఛేదకత్వాన్నిరూపకప్రకారతావా [illegible] ఏతేన భేదః ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేన విశేషణీయః తేన

మహానసీయ వహ్నిసాధ్యకే మహానసీయత్వ వహ్నిత్వయోః ప్రత్యేకం ప్ర
కారతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వేపి నక్షతిః. ఏవంచ శుద్ధవహ్నిసాధ్యకే
వహ్నిత్వే మహానసీయ వహ్నిప్రకారతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకస్య ప్రతియో
గివృత్తితయా మహానసీయ వహ్న్యభావసంశయ సంగ్రహప్రసంగః. య
దిచ తదవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదఘటితం వ్యాపకత్వం నివేశ్యతే తదా
ఉక్తదోషవారణేపి వహ్నిత్వమాత్రవృత్త్యవచ్ఛేదకతాయాః వ్యాపకతయా
తత్సంశయసంగ్రహో దుర్వారఇత్యపాస్తం. యది చైవమపి మహానసీయ
వహ్నిసాధ్యకే తాదృశవహ్నిత్వ వ్యాపకమేవ మహానసీయత్వ వహ్నిత్వ
యోః ప్రత్యేకం ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వమితి తదనిరూపకప్రకారత్వ ప్రసి
ద్ధిరిత్యుచ్యతే. తదా ప్రకారతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకత్వం స్వరూ
పసంబంధరూపమేవ పరంతు మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావ
చ్ఛేదకత్వ పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకత్వం మహానసీయత్వ వహ్నిత్వోభయత్వస్య
వహ్నిత్వత్వాద్య ఘటితేన తద్వ్యక్తిత్వేనైవేతి వహ్నిసాధ్యకే మహానసీ
యవహ్నిసంశయ సంగ్రహానత్తిర్నప్రసజ్యతఇతిచేత్ తర్హి వ్యాపకత్వ
స్యోపాదాయస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశాద్గౌరవమితి ఇదం
సుబోధ్యం ॥—॥ వ్యాపకతానివేశేపి మహానసీయ వహ్నిమత్పర్వత
కాలీనః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వతోమహానసీయ వహ్నిమత్పర్వ
తకాలీన వహ్నిమానిత్యాదౌచ పర్వతోమహానసీయ వహ్నిమాన్నవేతి సం
శయేఽతివ్యాప్తిః విశిష్టపక్షే విశిష్టసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వ వ్యాపకపక్ష
తావచ్ఛేదకాది ఘటక మహానసీయ వహ్నిమత్పర్వత నిశ్చయత్వావచ్ఛి
న్నప్రతిబంధకతాకత్వాత్. వహ్నిసామాన్యాభావవత్తానిర్ణయీయ రూప
బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత మహానసీయ వహ్నిప్రకారతాకత్వావచ్ఛి
న్న పక్షతావచ్ఛేదకాది విశిష్టవిషయత్వా వ్యాపకత్వమపి ప్రతిబంధకతా
విశేషణం. వహ్నిమత్పర్వతకాలీన పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వతోవ
హ్నిమాన్నవేతి సంశయాసంగ్రహాపత్తేః. తస్మాదుద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతా ని
ష్ప్రకారకత్వావచ్ఛిన్నత్వం తద్విశేషణం. నతు సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నప్రకారతేత్యాదికం. నాపి జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వం. [illegible]

వంచ మహానసీయవహ్నిమత్పర్వతకాలీనవహ్న్యాది సాధ్యకే మహానసీ
య వహ్నిమాన్నవాపక్షఇత్యాది సంశయవారణాత్ తన్నోక్తం. నచ వి
ధేయతావచ్ఛేదకతా భిన్నసాధ్యప్రకారతా విశిష్టప్రతిబంధకత్వానివేశే
తత్ర కథం నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిః మహానసీయవహ్నిమత్పర్వతకాలీన వ
హ్న్యభావరూపబాధనిశ్చయే వర్తతే మహానసీయ వహ్నిగ్భనాత్ తా
దృశసంశయస్య ఉక్తబాధనిశ్చయ నివర్త్యత్వాకతేరితి వాచ్యం. బాధ
నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాకత్వ వివక్షణాత్. నచావచ్ఛిన్నత్వం
వ్యాపకత్వం అన్యథా సాధ్యవత్తాజ్ఞాన విరోధిత్వరూపబాధనిశ్చయత్వస్య
ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకతయాఽసంభవాత్ తథాచోక్తసంశయాదురావ
ఢ ఇతి వాచ్యం. స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వఘటితస్యసాధ్యవత్తాజ్ఞా
నవిరోధితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధ
కతాకత్వస్య నివేశసంభవాత్. ఉక్తబాధనిశ్చయీయ మహానసీయవహ్ని
మత్పర్వత విషయతాయా స్తాదృశ సాధ్యాభావ విషయతాంతః పాతిమా
త్రవృత్తిరూపేణైవ సాధ్యవత్తాగ్రహ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతయా తా
దృశరూపేణ తస్యాః మహానసీయ వహ్న్యభావసంశయ ప్రతిబంధకతాన
వచ్ఛేదకత్వాత్. తాదృశ సంశయవారణ సంభవాత్. తథాచ స్వావచ్ఛే
దకతావ్యాపక సాధ్యగ్రహ విరోధితావచ్ఛేదక విషయతా వృత్తిరూపక
త్వం ప్రతిబంధకతావిశేషణార్థః. వస్తుతస్తు బాధనిశ్చయత్వ వ్యాపక
ప్రతిబంధకతాకత్వస్య లక్షణ ఘటకత్వేపి నిష్కృష్టలక్షణే నిరుక్తసంశ
యే నాతివ్యాప్తిః. ఉక్తస్థలే మహానసీయ వహ్నిమాన్నవేతి సంశయీయ
మహానసీయ వహ్నివిషయతాయాం విశిష్టవహ్న్యభావవత్తా నిశ్చయత్వ
వ్యాపక ప్రతిబంధకతా నిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ మ
హానసీయవహ్న్యభావవిషయతాయా స్తథాత్వేపి తద్ఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్ర
తిబంధకతానిరూపితాయా మహానసీయ వహ్నివిశిష్ట బుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నా
యాః ప్రతిబధ్యతాయాః నిరుక్తసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వ వ్యాపకప్రతిబంధ
కతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత మహానసీయ వహ్న్యభావవ
హ్ని.సామాన్యాభావవిషయత్వానవచ్ఛిన్నత్వాదితి॥—॥ఇదంతుబోధ్యం. సా

ధ్యతావచ్ఛేదకకే ప్రకారతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తిమనివేశ్యై
వ స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశముపాదయుః మీశామహే.
తథాహి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధక
తానివేశే శుద్ధవహ్నిసాధ్యకే పర్వతో వహ్నిఘటోభయవాన్నవేతి సం.
శయస్య ఘటవిశిష్ట వహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య చోక్తరీత్యా పక్ష
తాత్వాపత్తిరితి సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్త ధర్మానవచ్ఛేద్యతాత్వావచ్ఛిన్నప్ర
కారత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాన్యత్వం ప్రతిబంధకతా విశేషణం. నచ ప్రమే
యసాధ్యతావచ్ఛేదకే అతిరిక్తాప్రసిద్ధిః స్వానవచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదక
త్వోక్తౌ మహానసీయ వహ్నిసాధ్యకే మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసా
మాన్యాభావవాన్వా పక్షఇతి సంశయాసంగ్రహః. ఏతేన సాధ్యతావచ్ఛేద
కా పర్యాప్తావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వమవచ్ఛేద్యతాత్వంతాదృశ ఇత్యపాస్త
మితి వాచ్యం. సాధ్యతావచ్ఛేదకనిరూపితావచ్ఛేద్యతాత్వావచ్ఛేద్యతా
యా వివక్షితత్వాత్. సాధ్యతావచ్ఛేదక నిరూపితావచ్ఛేద్యతాసామాన్యం
యద్రూపనిరూపితావచ్ఛేద్యతాత్వేన ప్రకారతావృత్తిస్వావచ్ఛేదకతా
యా అవచ్ఛేదకంతద్రూపనిరూపితావచ్ఛేద్యతాభిన్నత్వ మన్యత్వాంతా
ర్థః. తేన మహానసీయ వహ్నిసాధ్యకే తాదృశావచ్ఛేద్యతాత్వస్యవహ్ని
త్వ నిరూపితావచ్ఛేద్యతాత్వ వచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వేపి ప్రతిబన్ధకతా
యా మహానసీయవహ్నిత్వస్య నిరూపకీకృత్య వహ్నిత్వ నిరూపితావచ్ఛేద్య
తాత్వేన స్వావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతయా మహానసీయ వహ్నిమాన్ వహ్ని
సామాన్యాభావవాన్నవేతి సంశయసంగ్రహః. అత్రశుద్ధవహ్నిసాధ్యకే
మహానసీయవహ్నిమాన్నవేతిసంశయసంగ్రహప్రసంగః. వహ్నిత్వనిరూ
పితావచ్ఛేద్యతాయా మహానసీయ వహ్నిత్వనిరూపితావచ్ఛేద్యతాత్వే
న. స్వావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వాదితి సామాన్యపదం తదర్థస్య పరిచాయ
కశరీరె ప్రవేశేపి పక్షతాశరీరె తదప్రవేశాల్లాఘవం. మహానసీయ వ
హ్నిసాధ్యకె వహ్నివ్యాప్య సాధ్యకేచ పర్వతోవహ్నిమాన్నవేతి సార
ణంప్రాగ్వదితి. అత్ర విశిష్టసత్తాదేః సాధ్యత్వే వైశిష్ట్యసంశయాపి తత్
తాతద్వత్తానిశ్చయస్య స్వానవచ్ఛిన్న నిరూపిత సమవాయాది సంబంధ

ఇత్థం చాహార్యస్య భ్రమత్వజ్ఞానానాస్కందితస్య చ నిశ్చయస్య ప్రతిబన్ధకతయాఽనాహార్యత్వం భ్రమత్వజ్ఞానానాస్కన్దితత్వం చ నిశ్చయవిశేషణం దేయం అతో న తథావిధనిశ్చయత్వస్యాన్యూనవృత్తిప్రతిబన్ధకత్వాప్రసిద్ధిః। పర్వతో వహ్నిమాన్న వేత్యాదేః కస్యాపి జ్ఞానస్య ధర్మాన్తరావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకస్య సంసర్గతాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారకనిశ్చయ సాధారణసంయోగాది సంసర్గక వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకనిశ్చయత్వాద్యన్యూనవృత్తి ప్రతిబన్ధకతాకత్వం న సంభవతీతి। ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితత్వాదేః ప్రకారతావిశేషణత్వం. ఉపనీతభానాత్మక బాధనిశ్చయస్యాపి సాధ్యవత్తానిశ్చయసామాన్యనివర్తనీయతయా భ్రమత్వజ్ఞానాస్కం

ధర్మిపరతన్త్రవైశిష్ట్యప్రకారకతయా తాదృశసంబన్ధావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యాభావబుద్ధివిరోధిత్వాత్. స్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశే చ తత్రావ్యాప్తిరితి తు న దేశ్యం. విశేషణాభావబుద్ధౌ ధర్మిపారతన్త్ర్యేణ విశేషణప్రకారతాయా ఏవ విరోధితాబీజత్వాత్. అన్యథా గుణాన్యత్వవిశిష్టసత్తావాన్ న గుణాన్యత్వవైశిష్ట్యవానితి ప్రత్యయానుపపత్తేః యది చ నిరూపకతాసంబన్ధావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యాభావప్రత్యయకాలే విశేష్యే విశేషణమితి రీత్యైవ విశిష్టప్రత్యయః తదా స్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశే కథం తత్రావ్యాప్తిః సాధ్యవత్తానిశ్చయీయధర్మిపరతన్త్రవైశిష్ట్యప్రకారతాయా అపి తాదృశసంశయవిరోధితావచ్ఛేదకత్వాత్ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతావచ్ఛేదకతాపన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకవృత్తిప్రకారత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకత్వస్యైవ తాదృశవిశిష్టసాధ్యకస్థలీయపక్షతాశరీరనివేశాత్. సిద్ధాన్తమతే తు వైశిష్ట్యసంబన్ధేన పక్షతా విశిష్టసత్తావానితి ప్రత్యయే విశిష్టప్రతియోగికసంసర్గావగాహిత్వే నైవ విశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధిత్వాత్ తత్ర విశేషణాభావజ్ఞానాదీనామప్రతిబన్ధకత్వస్యాగ్రే వక్తవ్యత్వాదితి కృతబుద్ధయో విదాంకుర్వంతు * పక్షతాత్వాపత్తిరితి * వహ్న్యవిరోధిధర్మప్రకారకత్వేనాస్యైవ పర్వతః పర్వతీయవహ్నిమాన్ వా ప్రమేయవహ్నిమాన్ వేత్యాది సంశయానాం చాపక్షతాత్వం బోధ్యం * ఆహార్యస్యేతి * విషయత్వజన్యతావచ్ఛేదకసంబ

డితస్య చ తస్యానుమిత్యవిరోధితయా తథావిధబాధదశాయామనుమిత్యుపత్తిరతస్సంశయత్వనివేశనం. న చ పక్షసాధ్యవిశేష్యకసంశయసాధారణస్య అనతిప్రసక్తస్య సంశయత్వస్య దుర్వచతయా పునరననుగమతాదవస్థ్యమితి వాచ్యం బాధనిశ్చయనివర్తనీయత్వస్యైవాత్ర సంశయపదేన వివక్షణీయత్వాత్. కేవలాన్వయిసాధ్యకే చ సాధ్యే పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వనిశ్చయ ఏవ సులభో బాధః ఏకవిధబాధోపాదానేనైవ వివిధసంశయానుగమసంభవాత్తదననుగమో న దోషాయ. అనుగమస్యాపి కథంచిత్సంభవాచ్చ.

ధేన ఇచ్ఛావిశిష్టత్వం జన్యతా సంబంధేన బాధవత్త్వం వా (ప్రాతద్వృత్తం వా) ఆహార్యత్వం. తద్వదన్యత్వప్రవేశే నిశ్చయత్వం పృథగేవ. విరోధికోటిద్వయప్రకారకాన్యత్వనివేశే తు న తత్పృథగితి కస్యాపి సంశయస్య న ప్రకృతపక్షసాధ్యసంసర్గావగాహినిర్ణయత్వవ్యాపకప్రతిబన్ధకతాకత్వం పర్వతో ఘటవాన్ మహానసో వహ్నిమానితి సమూహాలంబనే గతత్వాదితి నిరూపితత్వనివేశః. ప్రకారతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశాత్ న సమవాయేన పర్వతో వహ్నిమాన్ సంయోగేన చత్వరశ్చ ఘటవానితి నిశ్చయే వ్యాపకతాభంగః. యద్యపి ప్రాగ్విశేష్యతా ప్రకారితయోర్విభక్త్యర్థతోక్తేస్తయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావః ప్రకారితాయాం యాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం చోక్తదోషవారణాయ నివేశయితుముచితం తథాపి గౌరవాత్తస్య త్యాగః * అనతిప్రసక్తస్యేతి * ఏకధర్మిణి విరుద్ధధర్మద్వయావగాహిత్వస్య పర్వతో వహ్న్యభావవాన్ ధూతలం ఘటవన్నవేతి బాధే అతిప్రసంగః * బాధేతి * ఏవకారేణ పరోక్తస్య సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వస్య సంశయత్వస్య నిరాసః. సంశయేపి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయతాసత్త్వాత్ విషయభేదేనైవ విషయతాభేదః న జ్ఞానభేదేనేతి సిద్ధాన్తాత్. వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకే వహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తేశ్చ. న స్వక సాధ్యకేపి బాధభేదాత్ అననుగమ ఇత్యత ఆహ * ఏకవిధేతి * తదననుగమః * బాధాననుగమః * కథంచిదితి. * [illegible]

హావిరోధ్యనుమానాయకత్వే సతి ఆశ్రయాసిద్ధ్యాదిభిన్నత్వే సతి పక్షసాధ్య
వైశిష్ట్యావగాహిగ్రహవిరోధినిష్ఠవిషయతాశాలిత్వేన అన్యతమత్వాదినా
ఇతి కేచిత్. వస్తుతస్తు పక్షసాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక
త్వే సతి సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదికాయా విషయతా తద్భా
విత్వేనానుగమః. వహ్న్యభావవ్యాప్యవత్తానిర్ణయసాధారణబాధత్వే త
త్ప్రతిబధ్యస్య పర్వతో వహ్న్యభావవ్యాప్యాభావవాన్ వహ్న్యభావవాం
శ్చేతి బాధనిర్ణయస్య వహ్నిసాధ్యకే పక్షతాత్వవారణాయ సత్యన్తం. న
చైవమపి పర్వతో వహ్నిమాన్ వహ్న్యభావవ్యాప్యాభావవాంశ్చేతి సాధ్య
వత్తానిశ్చయమాదాయ వహ్న్యభావవ్యాప్యవత్తానిశ్చయో బాధనిశ్చయః
తత్ప్రతిబధ్యస్య పర్వతో వహ్న్యభావవ్యాప్యాభావవాన్ నిర్వహ్నిశ్చే
త్యస్య బాధనిర్ణయస్య పక్షతాత్వం దుర్వారమితి వాచ్యమ్. సాధ్యవ
త్తానిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతాయా నివేశ్యత్వాత్. అత్ర చ వహ్న్య
భావవ్యాప్యవత్తాజ్ఞానం ప్రత్యవచ్ఛేదకధర్మధర్మ్యనపిధయా వహ్నిమత్తా
జ్ఞానవిరోధిత్వేపి జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతోపాదానాన్నదోషః
స్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకత్వం నివేశ్యతత్ప్రతివిశేషణసంభవాదితి
తు న వాచ్యం తథాపి అవచ్ఛిన్నత్వానవచ్ఛిన్నత్వాన్తరయోః ప్రతిబన్ధకతా
విశేషణత్వే గౌరవాత్. ఏవం తాదృశప్రతిబధ్యతాశాలిజ్ఞానవృత్తిత్వమా
త్రనివేశే వహ్న్యభావవ్యాప్యవిషయతాయా వహ్న్యభావవాన్ వహ్న్య
భావవ్యాప్యవాంశ్చేతి జ్ఞానవృత్తిత్వాత్ తద్దోషో దుర్వార ఇతి విషయతా
యాం తాదృశప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వనివేశః వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకే
వహ్నిమత్తాసంశయస్య తద్వత్తాజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితప్రతిబధ్య
తావచ్ఛేదకవిషయతావత్త్వరూపబాధనిశ్చయత్వశాలివహ్న్యభావనిశ్చయ
ప్రతిబధ్యస్య వారణాయ విశేష్యదళం. తథా చ వహ్న్యభావవిషయతా
యా వహ్నివ్యాప్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకత్వాన్నదోషః. య
ద్యపి వహ్నిమాన్ వహ్నివ్యాప్యవాంశ్చేతి జ్ఞానప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత
యా దోషానవార్యతే తథాపి సాధ్యవత్తాజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా
ప్రవేశ్యా వహ్నివ్యాప్యవత్తాబుద్ధావవచ్ఛేదకధర్మదర్శనముద్రయా.

వహ్న్యభావనిశ్చయస్య ప్రతిబన్ధకత్వేపి జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వస్య త
త్ప్రతిబన్ధకతాయాం నివేశ్యా తాదృశప్రతిబంధకతా సామానాధికరణ్య
నివేశే వహ్న్యభావవాన్ వహ్నివ్యాప్యాభావవాంశ్చేతి జ్ఞానవృత్తివహ్న్య
భావవిషయతామాదాయ ఉక్తదోష ఇతి తాదృశప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వ
నివేశః. తథాచ స్వవిశిష్టనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతా నిరూపితప్ర
తిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వ స్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా నిరూపితప్రతిబన్ధకతా
వచ్ఛేదకత్వోభయసంబంధేన పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా నిరూపి
తసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతావిశిష్ట విషయతా శాలి నిశ్చయత్వం
బాధనిశ్చయత్వమితిఫలితం. అత్ర వ్యాపకత్వరూపబాధనిశ్చయత్వేయావచ్ఛి
న్నత్వ నివారణాయ నిశ్చయత్వనివేశః. నచ నీలపర్వత స్సుందరవహ్నిమా
నిత్యాదౌ పర్వతో నీలోనవా వహ్నిస్సుందరోనవేతి సంశయస్య తథాత్వాప
త్తిః పర్వతోన నీలః వహ్నిర్న సుందర ఇతి నిరుక్తబాధనిశ్చయ ప్రతిబధ్యత
యో స్తత్రసత్త్వాదితి వాచ్యం. ప్రతిబన్ధకతాయా ధర్మితావచ్ఛేదకతా భి
న్నప్రకారతా వచ్ఛేదకతా భిన్నప్రకారతా విశిష్టత్వేన విశేషణాత్. సా
ధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతా వా నివేశనీయా. అవచ్ఛిన్న
త్వం స్వరూపసంబన్ధవిశేషః. ఏవంచ పర్వతే నీలాభావజ్ఞానస్య వహ్నౌ
సౌందర్యాభావజ్ఞానస్యచ నబాధత్వం నీలపర్వతే సుందరవహ్నిమత్తాని
శ్చయత్వస్య తత్ప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకత్వాత్ కింతు నీలపర్వతే సుందర
వహ్న్యభావజ్ఞానస్యైవేతి దర్శిత సంశయద్వయ వ్యుదాసః. నన్వత్ర బాధ
త్వ ఘటకాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతాయాం సాధ్య
వత్తాజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాయాంచ అవచ్ఛిన్నత్వం వ్యాపకత్వమే
వవాచ్యం నతు స్వరూపసంబన్ధవిశేషః తథాసతి పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వ
హ్నే స్సాధ్యత్వే పర్వతత్వ సామానాధికరణ్యేన వహ్నింతదవచ్ఛేదేన వ
హ్న్యభావమవగాహమానస్య సంశయస్యా సంగ్రహాపత్తేః పర్వతత్వావ
చ్ఛేదేన వహ్న్యభావనిశ్చయ రూపబాధనిర్ణయం ప్రత్యుక్తస్థలీయ సా
ధ్యవత్తానిశ్చయత్వేన ప్రతిబన్ధకతాయాః తాదృశజ్ఞానత్వేన ప్రతిబధ్యతా
యాశ్చానత్వాత్తస్య నిరుక్తబాధనిశ్చయత్వా సంభవాత్ ఏవంచ నతు

కానీలః వహ్నిమాన్ సుందర ఇతి జ్ఞానయోరపి బాధనిశ్చయత్వ మవ్యాహ తమేవేతి చేన్న. సాధ్యతావచ్ఛేదక సంసర్గ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వే న ప్రకారతానివేశ్యతే కింతు తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వేనేతి తాదృశబా ధనిర్ణయం ప్రతిపర్వతత్వావచ్ఛేదేన సాధ్యజ్ఞానస్య సామానాధికరణ్యేన సాధ్యజ్ఞానసాధారణ ప్రతిబన్ధకత్వ ప్రతిబధ్యత్వయోస్సత్వాత్ తన్నివ ర్తనతయా దర్శితసంశయ సంగ్రహాసంభవాత్ వ్యాపకత్వవివక్షావైఫ ల్యాత్ వహ్నిమాన్ సుందర ఇతి జ్ఞానం ప్రతి సుందరవహ్నివిశేష్యతాత్వేనా వచ్ఛేదకతయా సాధ్యప్రకారతాత్వేనావచ్ఛేదకతానివేశేనాదోషాత్ ఏ వంచ సంయోగసమవాయాభ్యాం వహ్నిమత్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్య స్తత్ప్ర తిబన్ధకశ్చ సమవాయేన వహ్న్యభావ నిర్ణయ స్తన్నివర్త్యః సమవాయేన వహ్నిమాన్ సంయోగేన వహ్న్యభావవానితి బాధః తస్య పక్షతాత్వావ త్తిశంకాయాం ప్రకారతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరసంబంధానవచ్ఛి న్నత్వం దేయమితి. అథ నిరుక్తబాధనిశ్చయత్వ నిరూపితమవచ్ఛిన్నత్వం యదిస్వరూపసంబన్ధవిశేషః తదా నీలపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వత త్వావచ్ఛేదేన వహ్నితదభావోభయకోటికసంశయాసంగ్రహః నీలపర్వ తో వహ్న్యభావవాన్ సర్వః పర్వతో వహ్న్యభావవానితి బాధనిశ్చయనిష్ఠ విషయతయోర్యేనరూపేణ నిరుక్తసాధ్యవత్తాగ్రహప్రతిబన్ధకతావచ్ఛే దకత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్న స్వప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతాకత్వస్య తత్సం శయేఽసత్వాత్ వ్యాపకస్వరూపావచ్ఛిన్నస్య ప్రవేశేతు పర్వతో నీలోన వేతి సంశయసంగ్రహో దుర్వారః ఏవం స్వరూప సంబన్ధరూపావచ్ఛేదక తా ప్రవేశే నీలపర్వతః సుందరవహ్న్యభావవానితి యో బాధభ్రమః త న్నిష్ఠ నిరుక్తసాధ్యగ్రహవిరోధితావచ్ఛేదక విషయతానిష్ఠస్వరూప సంబ న్ధరూపావచ్ఛేదకతాకాయా నీలపర్వతవిషయత్వ సుందరవహ్నివిషయత్వా వచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా తన్నిరూపిత ప్రతిబధ్యతా శాలితయా తత్సంశ యో దుర్వార ఇతి చేత్. బాధనిశ్చయత్వ వ్యాపకత్వస్య ప్రతిబన్ధకతావి శేషణత్వేపి సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వ వ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా ప్రతిబన్ధక తాయా ముద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతాభిన్న విధేయతావచ్ఛేదకతాభిన్న ప్రకార

తావశిష్టత్వ నివేశేనాదోషాత్. యద్వా నిరుక్తసాధ్యవత్తాగ్రహావిరోధితా, వచ్ఛేదకీభూతాయా ముఖ్యవిశేష్యతా నిరూపితప్రకారతా తదవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాకత్వమేవ బాధనిశ్చయ ప్రతిబధ్యత్వం ఉక్తస్థలే నైల్యాది ప్రకారతాచ నతాదృశీత్యదోషః. సుందరవహ్నిః పక్షనిష్ఠభావప్రతియోగీతి బాధనిశ్చయమాదాయదోషవారణాయప్రకారితాయామవచ్ఛేదకతా భిన్నత్వం దేయం.॥—॥ఇదమత్రావధేయం. బాధనిశ్చయత్వ వ్యాపకత్వంతదవచ్ఛిన్నత్వంవా ప్రతిబంధకతాయామస్తు ఉభయధాపి నీలపర్వతే సుందరవహ్న్యభావవత్తానిశ్చయ రూపబాధనిశ్చయమాదాయ పర్వతో నీలోనవా వహ్నిస్సుందరోనవేత్యాది సంశయే నాతివ్యాప్తిః నైల్యాది విషయతాయాః తాదృశబాధనిశ్చయ ప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వాత్ నైల్యాద్యభావ విషయతాయాశ్చ తథాత్వేపి తదవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాక ప్రతిబధ్యతాయాః పక్షేసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వ వ్యాపక నైల్యాది విషయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా నిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత నైల్యాద్యభావ విషయత్వానవచ్ఛిన్నత్వాత్. ఏవం మహానసీయ వహ్నిమత్సర్వత కాలీనః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వతే మహానసీయ వహ్నిసంశయే నాతివ్యాప్తిః విశిష్టపక్షే సాధ్యాభావత్తానిశ్చయీయ మహానసీయ వహ్నివిషయితాయాః సాధ్యవత్తాజ్ఞాన విరోధితావచ్ఛేదకత్వేపి మహానసీయ వహ్న్యభావ విషయతాయామేవ తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వ సత్వాత్. తదవచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాక ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికాయా మహానసీయ వహ్నివిషయతాయాస్తాదృశపక్షే విశిష్ట సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వ వ్యాపకీభూత మహానసీయ వహ్నినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతాక ప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వాత్—॥ పరంతు తత్రైవ పర్వతత్వావచ్ఛేదేన కోటిద్వయావగాహి మహానసీయ వహ్నిసంశయే అతివ్యాప్తిః తత్ర విశిష్ట పర్వతే వహ్నిసామాన్యాభావ నిశ్చయరూప బాధనిశ్చయ నిష్ఠపర్వతత్వ సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావ విషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతాక ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత మహానసీయ వహ్నివిషయితాయాః సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వ వ్యాపక ప్రతిబన్ధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత తదభావ విషయితాయాశ్చ సత్వాత్ [illegible]

యత్తు పక్షసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వం సంశయపదేన వివక్షితమితి నానుగమః సాధ్యాంపక్షవృత్తిర్నవేతి సాధ్యవిశేష్యక సంశయస్యాపి తథాత్వాదితి. తదసత్ తథాసతి సాధ్యపక్షవైశిష్ట్యానవగాహినః సాధ్యంపక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగినవేతి సంశయస్యాసంగ్రహాత్

ద్ధేశ్యతావచ్ఛేదకతా భిన్నప్రకారతా విశిష్టత్వం ప్రతిబన్ధకతాయాం దేయం నతు విధేయతావచ్ఛేదకతా భిన్నప్రకారతా విశిష్టత్వమిత్యుక్తం. నిరుక్తసాధ్యవత్తాజ్ఞాన విరోధితావచ్ఛేదకీభూత కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతా నిరూపిత కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రకారతాక నిశ్చయత్వం బాధనిశ్చయత్వం తేన అనేకవిధబాధ నిశ్చయసాధారణ తత్త్వవ్యాపక ప్రతిబన్ధకత్వాప్రసిద్ధావపి నక్షతిరితి బోధ్యం.—॥యత్తుసాధ్యాభావానుమాపకతావచ్ఛేదక విషయతాన్య విషయతాశాలినిశ్చయత్వే నైవానుగమేన సర్వసామంజస్యే దశిద్వయముపాదాయానుగమే గౌరవమితి. తన్న తథాసతి ఘటవద్భూతలమితి నిశ్చయస్యాపి బాధనిశ్చయత్వాపత్తేః నచేష్టాపత్తిః. తన్నివర్త్యతాస్య సాధ్యవత్తానిశ్చయ నివర్త్యతాస్య వహ్న్యభావవాన్ పర్వతో భూతలం ఘటవన్నవేతిసంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తేః నచానుగమకం రూపంసాధ్యవత్తానిశ్చయ నివర్తకత్వేన విశేష్యమితి న ఘటాదినిశ్చయ సంగ్రహ ఇతి వాచ్యం. అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సిద్ధిరపి పక్షతాత్వ ప్రసంగాత్. నచ గ్రంథకారోక్తసాధ్యవత్తానిశ్చయ నివర్త్యతాత్వ నివేశేన తద్వారణం. అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావమవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సమానీయ వహ్నింసామానాధికరణ్యేన తదభావంచావగాహమానస్య సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిరితి. యద్యపి సిద్ధాంతసిద్ధబాధోపాదానేప్యయందోషః తథాపి అతోఽప్యతఇతి కల్పనాద్బాధనిశ్చయ నివర్త్యత్వ మపేక్ష్య ఏతద్బాధఘటిత విశేషణనివేశే గౌరవంబోధ్యం. * యత్త్వితి * నచైవం పర్వతో వహ్నిః సంయోగేనేతి బాధేఽతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ప్రకృతపక్షసాధ్యవిషయతానిరూపితవైశిష్ట్య విషయితాయా ఏవోక్తత్వాత్. ననుపక్షే సాధ్యావగాహిత్వమేవాస్త్విత్యతఆహ * సాధ్యమితి * నను వైశిష్ట్యం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబన్ధః అన్యథాపర్వతో వ

నచ కేవలాన్వయిస్థలే సాధ్యం పక్షవృత్తిన వాత్యాది సంశయానాదేవ అను... త్యుత్పత్త్యా తథావిధసంశయా సంగ్రహేనదోషాయేతి వాచ్యం ప్రమేయ త్వం పక్షనిష్ఠాత్యంతాభావ ప్రతియోగినవాత్యాది సంశయస్య కేవలాన్వయి గ్రంథే మణికృతైవ సంగృహీతతయా తద్విరోధాత్

హ్న్యభావవాన్ నసువాయేన వహ్నిమాంశ్చేతి బాధావారణాత్ తథాచ కథముక్తసంశయ సంగ్రహ ఇతి చేన్న వైశిష్ట్యమూ ధేయాధారభావః యథాచ వహ్నిమాన్న వేతి సంశయే వహ్నినిష్ఠాధేయతా నిరూపితాధారతా పర్వతప్రతియతె తథాత్ర తుపనిష్ఠాధారతానిరూపితాధేయతా వహ్నౌ విధిత త్సంశయ సంగ్రహ ఇత్యర్థః. యద్వా ప్రకృత పక్షవిషయతానిరూపితప్ర కృతసాధ్య విషయతాశాలిత్వమర్థః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛి న్నాధేయతా సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతాన్యత్వం పక్షవిషయతాయాం దేయం తేన వహ్న్యభావవత్పర్వతవాన్ వహ్నిరితి బాధవ్యుదాసః ఏవం సాధ్యవిషయతాయాం వహ్నౌ పర్వతో వహ్న్యభావవానితి బాధవారణా య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాన్యత్వం దేయం. వస్తు తస్తు సాధ్యం పక్షవృత్తిర వేతి సంశయాసంగ్రహ ఇతి తథావిధ సాధ్య విషయతా నిరూపితవిషయతా నిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛి న్నాధేయతాత్వా వచ్ఛిన్నవిషయత్వా నిరూపితప్రకారతాన్యపక్ష విషయ తాకత్వమర్థః ఉక్తసంశయే తాదృశాధేయతాత్వావచ్ఛిన్న విషయతా ప్రకారతారూపా సాధ్యం పక్షే నవేత్యాదౌచ సంసర్గతా రూపేతి భే దః యద్యపి అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యసిద్ధిస్థలే సామానాధికరణ్యేన బాధే అప్రామాణ్య జ్ఞానాస్కందితే పక్షతాత్వాపత్తిః సామానాధికరణ్యే నసాధ్యతదభావజ్ఞానే అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యవత్తానిశ్చయ నివర్త్యా త్వ పక్షసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వోభయసత్త్వాత్ తథాపితుసాధ్యవైశిష్ట్యావ గాహిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాకత్వే సతి తత్సామానాధికరణ్యస్య ప్రతిబధ్యక తా విశేషణత్వాన్న దోషః. వహ్నిమద్దేశ సంయుక్తవహ్న్యభావవత్పర్వత వాన్ వహ్నిరితి బాధవ్యుదాసశ్చ. * తద్విరోధాదితి * దీధితి కృ[illegible] మణికృత్ ప్రకారమవాద్యతఇతి భావః. సర్వస్తం [illegible]

వస్తుతస్తు తాదాత్మ్యేనప్రమేయ పక్షకవాక్యసాధ్యకస్థలే తాదృశసంశయా ప్రసిద్ధిః తాదాత్మ్యసంబంధేన పక్షసంబంధిత్వా భావరూపకోట్యప్రసిద్ధేః. నచ సాధ్యే పక్షస్థాభావ ప్రతియోగిత్వ సంశయస్య పక్షతాత్వేత్యుక్తస్థలే పక్షతావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యే నామాత్రేణానుమితేరుద్దేశ్యత్వే పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వర్తమానభేద ప్రతియోగిత్వ కోటిక సంశయస్యైవ సాధ్యవత్తానిర్ణయ ప్రతిబధ్యతయా పక్షతాత్వమంగీకర్తవ్యం తచ్చ నసంభవతి ప్రమేయత్వావచ్ఛేదేన వర్తమానభేదా ప్రసిద్ధ్యాకోట్యప్రసిద్ధేరితి వాచ్యం. ఘటపటోభయత్వా వచ్ఛిన్నభేదస్య ప్రతియోగిన్యాపి ప్రత్యేకం వర్తమానతయా తాదృశభేదస్యైవ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనవర్తమానస్య ప్రసిద్ధేః.తత్రపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవృత్తిరాభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ తాదాత్మ్య

లో దీధితికారస్య మణికారప్రకారాసద్భావం ప్రకారాంతర మితిమణికారసంగృహీత సంశయా సంగ్రహే పక్షతేరిత్యతోనకేవలం తథావిధ సంశయాసంగ్రహమాత్రం కింతుక్వచిత్ పక్షసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిసంశయా సంభవోపీత్యాహ * వస్తుత స్త్వితి * తథాచైతాదృశస్థలేమణికారోక్తసంశయ మాదాయైవ నిర్వాహ ఇతిభావః. సోపి క్వచిన్నసంభవతీత్యాశంకతే * నచేతి * అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన తాదృశప్రతియోగిత్వరూపకోట్యవగాహినోపి పక్షతావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యేన భేదావగాహినః సంశయస్యావిరోధిత్వాత్ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వర్తమానానుధావనం. సాధ్యభేద ఏవ ప్రమేయత్వావచ్ఛేదేన వర్తమానత్వస్య విరోధితాబీజతయాభేదసామాన్యే తథాత్వస్యానుపయోగితయా తత్త్యాగః * ఘటేతి * అత్రచ ప్రతియోగిత్వావ్యాప్యవృత్తిత్వే తాదృశప్రతియోగిత్వాభావ రూపకోటిప్రసిద్ధిః అన్యథా సాధ్యతావచ్ఛేదకే తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ సంబంధేనా స్వంభవతీతి ప్రమేయసంబద్ధత్వ రూపకోటిమాదాయ సంశయత్వాసంభవః కోట్యోరవిరోధాదితి శంకాయానావకాశః. సర్వత్రాభావే కేవలాన్వయి సాధ్యభ్రమా సంభవేపి ఖండశః సాధ్యాభావయోః ప్రసిద్ధ్యైవవిరోధాణాతి బోధ్యం. [illegible]మంగీకారేత్యాహ * తత్రేతి * సా

సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వోభయత్వావచ్ఛిన్న తదభా[illegible]
సంశయస్య పక్షతాత్వాపగమాచ్చ.

ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న .సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాకత్వ తదభావసంశయః కోట్యప్రసిద్ధ్యా ఽప్రసిద్ధఇతి పృథక్ప్రతియోగి
త్వోపాదానం. ననూక్తసంశయస్య పక్షతాత్వం నసంభవతి గ్రాహ్యాహి వి
శేష్యవిశేషణభావభేదేపి విరోధివిషయతామాత్రేణ ప్రతిబన్ధకత్వమనుభ
వబలాదాస్థీయతే' ఇతి వక్తుర్యాదృశనిరూప్యనిరూపక భావాపన్నయద్ధ
ర్మావచ్ఛిన్నప్రకారత్వత్వాదినా ప్రకారత్వాది విషయతానాం ప్రతిబన్ధకతా
వచ్ఛేదకత్వం తద్విపరీత నిరూప్యనిరూపక భావాపన్న తద్ధర్మావచ్ఛిన్న వి
షయతాప్రతియోగిత్వ విషయతాభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతాత్వాదినాపి
తాసాం తథాత్వమిత్యర్థః. ఏవంచ ధర్మసంబంధోభయావచ్ఛిన్నైక
ప్రతియోగిత్వ విషయతాయా ఏవ ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వ ప్రతిబధ్యతావ
చ్ఛేదకత్వే నతు ఉభయత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా ఇతి అతఏవ సమనియ
తాభావైక్యమతే సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటవిశిష్ట ద్రవ్యత్వాభావ
స్య సంయోగ సంబంధావచ్ఛిన్న ఘటాభావాభిన్నతయా కపాలనిష్ఠ తదభా
వే సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వోభయసత్త్వాబుద్ధే నకపాలే సమవాయేన ఘటోఽస్తీతి
బుద్ధి ప్రతిబధ్యత్వ ప్రసంగఇతి చేన్న. పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవృత్తికాభా
వప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయత్వావ
చ్ఛిన్న సంశయే తాత్పర్యాత్ యత్తు విశేష్యవిశేషణ భావభేదేపీతి
వక్త్రా-విశేష్య విశేషణభావభేద ఏవోక్తః నత్వర్థభేదః ప్రమేయత్వంఘ
టనిష్ఠాభావ ప్రతియోగినవేతిమణిగ్రంథస్యాపి ప్రమేయత్వం ఘటనిష్ఠాభా
వీయం నవేత్యత్ర తాత్పర్యంనతు యథాశ్రుతే అర్థభేదాత్ తథావక్త
ుమేతదితి. తన్న ప్రతియోగిత్వ సంసర్గతాత్వముస్మచ్చైవ తత్ప్రతి
బన్ధకతావచ్ఛేదకత్వే నార్థభేదాభావాత్. అన్యథాపక్షనిష్ఠాభావప్రతియో[illegible]
గిత్వ ధీరేవాతి దీధితేరపి కష్టసంగమనీయతా ప్రసంగాత్ [illegible]
విశేషితాత్మక విశేషణనిష్ఠా సంభవం ప్రదర్శ[illegible]

ఏవము ప్రసిద్ధసాధ్యకవ్యక్తికేక్యనుమానస్థలే సాధ్య వైశిష్ట్యావగాహి సంశయానుపపత్తె స్తగ్రిసాధ్యాత్మకాభావప్రతియోగినిపక్షవృత్తిత్వాది సంశయస్యైవ పక్షతాత్వస్యావగంతవ్యతయా సంశయపదేన సాధ్యపక్షవైశిష్ట్యావగాహిత్వ నివేశనా సంభవఇతి.

దర్శయతి * ఏవమితి * నను సంశయపక్షతా మతే సిద్ధ్యభావ పక్షతామతేఇవ తత్ర సాధ్యప్రసిద్ధ్యభావ ఏవపక్షతాస్త్వితి చేన్న సిద్ధ్యభావ పక్షతామతే పక్షవిషయతామనివేశ్య ప్రతిబన్ధకతా కల్పనాన్న ప్రతిబన్ధకతాధిక్యం ఇహతు తత్ప్రసంగఇతి సంశయస్యైవ పక్షతాత్వముపేయమితి. నను సాధ్యవత్తాజ్ఞాన వ్యావృత్తప్రతిబన్ధకతాప్రవేశ్యా తద్వ్యావృత్తత్వంచస్వ నిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ వ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానవచ్ఛిన్నత్వం స్వంప్రతిబన్ధకతా తేన వహ్నివ్యాప్య సాధ్యకే వహ్నివ్యాప్యసంశయస్య వాసంగ్రహః నచైవమపి తాదృశ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక ప్రకారతావచ్ఛేదక ధర్మావహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వం తదవచ్ఛిన్నాభావోపి వహ్నివ్యాప్యవహ్ని తద్వ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వానావచ్ఛిన్నైవ ప్రతిబన్ధకతేత్యుక్తసంశయాసంగ్రహో దుర్వారఇతి వాచ్యం. తాదృశప్రకారతా వచ్ఛేదక ధర్మావన్నిరూపిత ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత ధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపిత వ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానవచ్ఛిన్నత్వస్య వాచ్యత్వాత్. వహ్నివ్యాప్య పక్షకవహ్నిసాధ్యకస్థలె వహ్నివ్యాప్యా వహ్నిమాన్న వేతి సంశయసంగ్రహాయ ప్రకారతానివేశః నచైవమపి తత్పక్షతావచ్ఛేదక తత్సంశయాసంగ్రహఇతి వాచ్యం. తాదృశప్రకారతావృత్తి ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వస్య వాచ్యత్వాత్ ఏవంసతి వహ్నివ్యాప్య వ్యాప్యసాధ్యకే వహ్నివ్యాప్యాభావ బుద్ధౌ భ్రమసాధారణ్యానురోధేన వహ్నివ్యాప్యవ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాత్వేన ప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకత్వేపి నవహ్నివ్యాప్యవాన్న వేతి సంశయేఽతివ్యాప్తిః. వహ్నివ్యాప్యవ్యాప్య ప్రకారతా యా తాదృశవ్యాప్యనిరూపకాభావావన్న తాదృశ ప్రకారతాత్వేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాత్ తథావిధధర్మావచ్ఛిన్న నిరూపితవ్యాప్యత్వఘటక

అథ వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకస్థలే మహానసీయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న సాధ్య
కస్థలే చ వహ్నిమాన్నవా పక్ష ఇత్యేతాదృశ సంశయస్య పక్షతాత్వప్రసం
గః సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యత్వాత్

పదార్థానాం సమూహాలంబనరూపపక్షతావిషయతాం నివేశ్య తాదృశప్ర
కారతాత్వేన నివేశసమ్భవాదిత్యాశయః । * మహానసీయేతి * సాధ్యవత్తే
తి * నన్వత్ర వహ్న్యభావవత్తాబుద్ధిం ప్రతి తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకవ్యాప్య
త్వగ్రహకాలీనఫలీభూతబుద్ధిత్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నధర్మికతద్ధర్మావచ్ఛిన్న
వత్తాజ్ఞానత్వేన ధూమో వహ్నివ్యాప్యో ధూమవాంశ్చ పర్వత ఇతి జ్ఞానద్వ
యసాధారణ్యేన ప్రతిబన్ధకతేతి చేత్ వ్యాప్యతాఘటితావచ్ఛేదకమనివేశ్య వ
హ్న్యభావవత్తాబుద్ధిం ప్రతి తద్వ్యాప్యవత్త్వవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వేన ప్ర
తిబన్ధకత్వోపగమాత్. వహ్నివ్యాప్యధూమసాధ్యకే జ్ఞానద్వయసాధారణ
ప్రతిబన్ధకతామాదాయ నదోషసమ్భవః. ప్రతిబన్ధకతాయాం సాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వస్య ప్రకారతావచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేన తాదృశ
కేవలధూమత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛిన్నత్వాత్. ఏవం మహానసీయ
త్వవిషయతానన్తర్భావ్య మహానసీయవహ్నిమత్తానిర్ణయస్య వహ్న్య
భావబుద్ధిప్రతిబన్ధకత్వాదిత్యర్థః. నను సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపకప్ర
తిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతాయాం ప్రకృతపక్షముఖ్యవిశేష్యత్వాఘటక
సాధ్యవిషయతావ్యాప్యత్వం నివేశ్యమ్. తత్ర ప్రతిబధ్యతాయా వహ్నివ్యాప్య
మహానసీయవహ్న్యాదిరూపసాధ్యవిషయతావ్యాప్యత్వాన్న దోషః. వహ్ని
వ్యాప్యవత్పర్వతో వహ్నివ్యాప్యవానిత్యాదౌ తాదృశపక్షే వహ్ని
సంశయస్య వారణాయాఘటకాన్తమ్. ముఖ్యత్వానుపాదానే వహ్నివ్యా
ప్యో వహ్నివ్యాప్యవానిత్యాదౌ ప్రకృతపక్షవిశేష్యత్వాఘటకసాధ్యవిషయ
తాప్రసిద్ధిః నచ పక్షసాధ్యభేదేన పక్షతాభేదాత్ తాదృశసాధ్యకేఽతివ్యాప్తివి
శేషణం నదేయమితివాచ్యమ్ వహ్నివ్యాప్యో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయాప
త్తేరితి ముఖ్యవిశేష్యత్వనివేశః. ప్రతియోగితాసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నసా
ధ్యప్రకారతామాదాయ సర్వత్ర లక్షణసమన్వయ ఇతిచేన్న మహా[illegible]
యవహ్నిసాధ్యకే మహానసీయవహ్నిర్వా వహ్నిసామాన్యాభావ[illegible]

సంశయాసఙ్గ్రహప్రసఙ్గాత్· వహ్నిమాన్న వేతి సంశయసాధారణ్యాః ప్ర
తిబధ్యతాయాః ప్రకృతపక్షముఖ్యవిశేష్యతాఘటకప్రకృతసాధ్యవిషయ
త్వావ్యాప్యత్వాసమ్భవాత్.—రఘునాథభట్టాచార్యాస్తు సాధ్యవత్తానిశ్చ
యనివర్త్యః సంశయః పక్షతేతి సన్దిగ్ధేతి మూలార్థః. తత్ర సాధ్యవత్తాని
శ్చయనివర్త్యత్వమాత్రం బాధనిశ్చయమాత్రే అతిప్రసక్తం అతః సంశ
యోపాదానం. సంశయత్వం సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధివిషయకనిశ్చయాన్య
జ్ఞానత్వం. అత్ర సాధ్యవత్తాగ్రహప్రతిబన్ధకత్వోక్తౌ గృహీతాప్రామాణ్యక
బాధనిశ్చయే అతివ్యాప్తిరతో విరోధివిషయకేతి. సంశయస్యాపి విరోధివిషయ
కత్వాన్నిశ్చయేతి. అథ పర్వతో వహ్నిమాన్న వేత్యాది సంశయానామపి అ
భావాంశే ప్రతియోగితాసంబంధేన వహ్నిమత్తానిశ్చయాత్మకతయా సా
ధ్యవత్తాగ్రహప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయతాకత్వపర్యవసన్నవిరోధివిషయ
కతయాఽసమ్భవః. నచ విరోధివిషయకత్వాంశే నిశ్చయత్వం నివేశ్యమ్. త
స్యానుగతస్య దుర్వచత్వాత్. ప్రాతిస్వికరూపేణ తాదృశవిరోధివిషయకని
శ్చయముపాదాయ తావన్నివేశే మహాగౌరవాత్. నచ సాధ్యవత్తాగ్ర
హప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వమేవ సంశయపదేన వివక్షితమ్
సంశయే సముచ్చయవైలక్షణ్యాయ కోటిద్వయప్రకారతానిరూపితైకవిశే
ష్యతాస్వీక్రియతే తాదృశీచ విషయతా న ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదికా సాధ్యా
దిప్రకారతానిరూపితాయాస్సాధ్యాభావాదిప్రకారతానిరూపితవిశే
ష్యతాయా ఏవ ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వాదితి నోక్తదోష ఇతి వాచ్యమ్. త
థాసతి నిశ్చయత్వవైయర్థ్యాత్ సంశయే తాదృశవిలక్షణవిషయతాయా అ
ప్రామాణికతాచ్చేతిచేత్ ఉచ్యతే. స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకభేదవత్త్వ స్వాశ్ర
యత్వోభయసమ్బంధేన సాధ్యవత్త్వగ్రహప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకప్రకార
తాశాలిత్వమేవ విరోధివిషయకనిశ్చయత్వమనుగతం స్వపదం విరోధి
విషయతాపరం అవచ్ఛేదకతా చ స్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్ర
తిబన్ధకతావచ్ఛేదకప్రకారతావత్త్వసంబన్ధావచ్ఛిన్నా గ్రాహ్యా. సాధ్యా
భావవత్తానిశ్చయస్య తాదృశోభయసంబంధేన సాధ్యవత్త్వగ్రహప్రతిబ
న్ధకతావచ్ఛేదకత్వాత. సాధ్యాభావాదిప్రకారతావత్త్వాత్తాదృశనిశ్చయ

త్వమక్షతమ్. సాధ్యవాన్నవేత్యాదిసంశయస్యాపి స్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకప్రకారతానత్త్వసంబంధేన తాదృశసాధ్యాభావప్రకారతావత్త్వాన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకభేదవత్త్వమతోవ్యుదాసః సంబన్ధఘటకప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతప్రకారతావ స్వావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్ననిరూపితవిరోధవిషయతానిరూపితత్వేన నివేశ్యా స్వపదం ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతాపరం అతః సముచ్చయస్యాపి తాదృశ నిశ్చయత్వమక్షతం. తత్ర విరోధాభానాత్. సంశయే చ కోట్యోస్సంసర్గాఘటకతయాని యమతః పరస్పరంవిరోధాభాసతే. ఏవంచ వహ్నిమాన్నవేత్యాదిసంశయస్య తాదృశభేదవత్త్వసంబంధేన జ్ఞానాన్తరీయసాధ్యవత్తాగ్రహప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతపక్షవృత్తిత్వాదిప్రకారతానత్త్వాత్తాదృశనిశ్చయత్వం స్యాదతః స్వాశ్రయత్వస్యాపి సంబన్ధమధ్యే ప్రవేశః. కేచిత్తు పఞ్చవిధసంశయసాధారణ్యాయ విశిష్యనిశ్చయత్వానాంనివేశే విరోధివిషయతాన్తదళవైయర్థ్య మితి స్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయత్వ స్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వస్వసామానాధికరణ్యస్వావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్ననిరూపితవిరోధవిషయతానిరూపితత్వ ఏతత్త్రితయసంబంధేన స్వవిశిష్టవిషయతావదన్యత్వోభయసంబంధేన ప్రకృతపక్షవిషయతానిరూపితసాధ్యప్రకారతావిశిష్టత్వేసతి జ్ఞానత్వం సముదితార్థ ఇత్యాహుః. సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యత్వంచ ప్రకృతపక్షే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకృతసాధ్యప్రకారతాశాలి నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతాశాలిత్వం తేన పర్వతోవహ్నిమాన్ఘటవాంశ్చేతి నిశ్చయనివర్త్యే ఘటవత్తాసంశయే నపక్షతాత్వాపత్తిః. తాదృశనిశ్చయత్వే అవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిః. ప్రవేశ్యా తేన పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్నిమాన్ మహానసీయవహ్నిమాన్వా పర్వతో వహ్నిమానిత్యవచ్ఛేదకధర్మదర్శనవిధయా ప్రతిబన్ధకతామాదాయ మహానసీయవహ్న్యభావకోటికసంశయే నాతివ్యాప్తిః. నచైవమప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కన్దితాత్ర ర్యాపేక్షైవపర్యాప్తేస్తన్నివేశప్రసక్తిః. ఇష్టత్వాత్ నను తథాపి వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకే వహ్నిసంశయస్యాపక్షతాత్వాపత్తిః మైవం, సాధ్యవత్తా

నిశ్చయప్రతిబధ్యతాయాః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వేన విశేషణీయత్వాత్. నిరుక్తసంశయనిష్ఠప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత వహ్న్యభావప్రకారకజ్ఞానత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాఘటకత్వాత్ వ్యుదాసః. సాధ్యవిషయతాయాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాంతర్భావాత్ యత్ర వహ్నివ్యాప్యవహ్నిమన్నధర్మపర్వతత్వాదినా పక్షతా వహ్నివ్యాప్యత్వాదినా సాధ్యతా తత్ర తాదృశపర్వతవిశేష్యకవహ్నిసంశయస్య నపక్షతాత్వం నను ప్రకారభేదేన విశేష్యతాభేదాత్ ధర్మితావచ్ఛేదకతాయాః ప్రకృతపక్షవిషయత్వావ్యాపకతయా ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతయా చ ఉక్తసంశయోదుర్వార ఇతిచేన్న. ఏకధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాః ప్రకారతాభేదేప్యైక్యమితి మతాశ్రయణాత్ ధర్మితావచ్ఛేదకతాయా అవ్యాపకత్వాసంభవాత్. తన్నైక్యే తు పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వావచ్ఛిన్నసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్వనిరూపకనిరూపితవిషయతాకత్వం తద్వాచ్యం. నన్వేవమపి వహ్నివ్యాప్యవన్నధర్మావహ్నివ్యాప్యవాన్న వేతిసంశయాప్రతిబధ్యా ఇతిచేన్న. స్వనిరూపకతాజాతీయనిరూపితవిషయతాత్వస్యోక్తత్వాత్. ధర్మితావచ్ఛేదకతదన్యనిష్ఠప్రకారతానిరూపకతయోరేకజాతీయత్వేన స్వనిరూపకనిరూపిత యత్కించిత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వం బోధ్యమ్. నన్వేవమపి వహ్నివ్యాప్యస్య యత్ర పక్షత్వసాధ్యత్వే తత్ర వహ్నివ్యాప్యవహ్నిమాన్న వేతి సంశయస్య వారణేపి వహ్నిర్వహ్నివ్యాప్యనిష్ఠాభావ ప్రతియోగిన వేతి సంశయో దుర్వారః ప్రకారతారూపసాక్షాత్కసాధ్యవిషయతాయాః ప్రకృతపక్షవిశేష్యతావ్యాపకత్వాత్ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వాద్వా మైవమ్. పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాః పరంపరయా అనిరూపికాయాః ప్రకారతా తదన్యత్వస్యాపి సాధ్యవిషయతాయాం నివేశనీయత్వాత్ వహ్నిర్వహ్నివ్యాప్యనిష్ఠాభావప్రతియోగినవేత్యాదౌ వహ్నివ్యాప్యప్రకారతా [illegible]నియామ్యత్వాత్ వ్యుదాసః సాధ్యవిశేష్యకసంశయే ప్రకారతా [illegible]

రానాథభట్టాచార్యానుయాయినస్తు సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతాయాం.
పక్షతావచ్ఛేదకాఘటకసాధ్యవిషయతావ్యాపృత్వం దేయం అన్యథా వహ్ని
వ్యాప్యధూమసాధ్యకే వహ్న్యభావవ్యాప్యజలసాధ్యకే చ పర్వతో వహ్నిమా
న్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తేః. అథ పక్షతావచ్ఛేదకాఘటకత్వం ప
క్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిబుద్ధిత్వావచ్ఛి
న్నజన్యతానిరూపితజనకతానవచ్ఛేదకత్వం అన్యస్య మర్వత్వాత్ తత్ర చ మ
హానసీయవహ్నిర్మహానసీయవహ్నిమానిత్యాదౌ మహానసీయవహ్నిర్మహా
నసీయవహ్నిమాన్న వేతి సంశయస్య వహ్నివ్యాప్యధూమో వహ్నివ్యాప్యధూ
మవానిత్యాదౌ వహ్నివ్యాప్యధూమో వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్న వేతి సంశయ
స్య చాసంగ్రహాపత్తేః సధర్మిణ్యవచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధిం ప్రతి తద్ధర్మ
ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య విశేష్యతావచ్ఛేదకప్రకారకనిశ్చయత్వేనైవ జ
నకతయా తాదృశప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత మహానసీయత్వాది ప్రకార
తానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వసంసర్గావచ్ఛిన్నప్రకార
తారూప సాధ్యవిషయతాయాం ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యబోధీ
య జనకతావచ్ఛేదకతాయా అక్షతత్వాదితి చేన్న. ప్రకృతపక్షతావచ్ఛే
దకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతానిరూపిత విశేష్యతాయా స్వసాక్షాత్పరంపర
యావానిరూపికాయా అవచ్ఛేదకతా సాక్షాత్ తదనిరూపకత్వస్య సాధ్య
విషయతాయామఘటకత్వం తేన ఉక్తత్వాత్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ ప
క్షతావచ్ఛేదకీభూత పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితాయాః పర్వతత్వ
నిష్ఠావచ్ఛేదకతాసాక్షాదనిరూపకీభూతవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వసంస
ర్గావచ్ఛిన్న ప్రకారతారూపసాధ్యవిషయతావ్యాప్య ప్రతిబధ్యతావత్త్వేన
పర్వతో వహ్నిమాన్న వేత్యాది పక్షతాయాం లక్షణసమన్వయః. మహాన
సీయవహ్నిర్మహానసీయవహ్నిమాన్న వేత్యాది పక్షతాయాం చ నావ్యాప్తిః.
పక్షతావచ్ఛేదకీభూత మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యవిశేష్యతా
నిరూపితావచ్ఛేదకతారూపధర్మితావచ్ఛేదకతా నిరూపకత్వస్య ప్రతి
యోగిత్వ సంసర్గావచ్ఛిన్న మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతా
యాం సత్త్వాత్. వహ్నిర్మహానసీయ వహ్నిమానిత్యాదౌ [illegible]

సీయ వహ్నిమానిత్యాది నిశ్చయప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదకీభూత మహానసీయ
వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వ సంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రకారతారూప సా
ధ్యవిషయతాయాః మహానసీయత్వ ప్రకారతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛి
న్న విశేష్యతానిరూపితావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వ సత్త్వేన వహ్నిర్మహానసీ
య వహ్నిమాన్న వేత్యాది సంశయసంగ్రహః ముఖ్యవిశేష్యతానివేశేపి
తస్త్రైవ వహ్నౌ మహానసీయ వహ్నిర్న వేతి పక్షకోటికసంశయాసంగ్ర
హః తాదృశప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతాధేయతా సంసర్గావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగిత్వ సంసర్గావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితా
ధావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతా నిరూపిత మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వి
శేష్యతారూపసాధ్య విషయతాయాః పక్షతావచ్ఛేదకం యద్వహ్నిత్వం త
దవచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితావచ్ఛేదకత్వస్య మహానసీయత్వప్రకార
తానిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకతారూపస్య నిరూపకత్వాదసః విశేష్యతా
వచ్ఛేదకతా పర్యాప్తినివేశః తన్నివేశేచ తాదృశ సాధ్యవిషయతాయాః
పక్షతావచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతానిరూపకవిశేష్యతాని
రూపితావచ్ఛేదకతాయా అనిరూపకత్వ సత్త్వాన్నదోషః. వహ్నివ్యాప్య
ధూమకాలీన పర్వతో వహ్నివ్యాప్య ధూమవానిత్యాదౌ తాదృశపర్వతో వ
హ్నిమాన్న వేతి సంశయే సాధ్యవిషయతావ్యాప్య ప్రతిబధ్యతాసత్త్వేన ప
క్షతాత్వాపత్తిరతః పక్షతావచ్ఛేదకాఘటకత్వోపాదానం. వహ్నిత్వేన ఘ
టావగాహినః పర్వతో వహ్నిమాన్న వేతి సంశయస్య సాధ్యావిషయకత
యా పక్షతాత్వానుపపత్తి రతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నవిషయతా
నివేశ్యా. నన్వేవమపి పర్వతో మహానసీయ వహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వతో వ
హ్నిమాన్న వేతి సంశయస్య కథం వారణం మహానసీయ వహ్నిత్వాంత
ర్గతస్య వహ్నిత్వస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాదితి వాచ్యం సాధ్యతా
వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్య వాచ్యత్వాత్. అథ సా
ధ్య[illegible]త్త్వావిశ్చయప్రతిబధ్యతాయాం తాదృశ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వి
షయతావచ్ఛిన్నత్వమేవ నివేశ్యం తావతాప్యుక్తదోషవారణసంభవాన్న
[illegible] సాధ్యవిషయతావ్యాప్యత్వం నచ వహ్నిత్వావచ్ఛేదేన [illegible]

హానసీయవహ్నేః సాధ్యతాయాం మహానసీయవహ్నిః వహ్నిమాన్నవేతి
సంశయసంగ్రహాపత్తిః వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వేన మహానసీయ
వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతారూపసాధ్యవిషయత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావ
ప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాసత్వాదితి వాచ్యం. సాధ్యతావ
చ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న విషయతాత్వనిష్ఠాయావచ్ఛేదక
తాతన్నిరూపితాయా విషయతా నిష్ఠావచ్ఛేదకతా తన్నిరూపకత్వేన ప్ర
తిబధ్యతాయా విశేషణీయత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేన తాదృశ ప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకతయా ఉక్తా
పత్తేరనవకాశాదితి చేన్న. విషయతాత్వేన విషయతాయాః ప్రతిబధ్యతావ
చ్ఛేదకత్వానుపగమే తాదృశనివేశో నసంభవతీత్యభిప్రాయాత్. ఏవం బా
ధనిశ్చయవారణాయ సంశయిత్వనివేశః. వహ్న్యభావవాన్ పర్వతో ఘట
వాన్నవేతి సంశయవారణాయ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే సాధ్యతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నవత్తాగ్రాహివిరోధినిశ్చయాన్యజ్ఞానత్వం తదర్థః. నను యదివి
రోధినిశ్చయాన్యత్వం తాదృశ ప్రతిబంధకతాలి నిశ్చయాన్యత్వం తదావ
హ్న్యభావాంశే అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితస్య వహ్న్యభావవాన్పర్వతో
ఘటవాన్నవేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః యదిచ తాదృశ విరోధివిష
యకనిశ్చయాన్యత్వం తదా పర్వతత్వసమానాధికరణ్యేన వహ్నేః సాధ్యతా
యాం పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావకోటికే పర్వతో వహ్నిమాన్నవే
తి సంశయే పక్షతాత్వభంగః వహ్న్యభావవత్పర్వతాత్మకవిరోధ్యప్రసిద్ధేః
తద్విషయకనిశ్చయస్యాలీకత్వాత్ యదిచ తాదృశ ప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దికాయా ప్రకారిత్వానవచ్ఛిన్న ప్రకారితాతచ్ఛూన్యత్వం సంశయేకోటి
ద్వయ ప్రకారితయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదక భావానుపగమాత్ వహ్న్యభా
వాన్పర్వతో ఘటవాన్నవేతి సంశయవ్యుదాసః పర్వతోవహ్నిమాన్నవే
తి సంశయసంగ్రహశ్చ తదాకోటిద్వయ ప్రకారితయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేద
కభావానుపగమేపి ప్రతియోగిత్వ సంసర్గావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
కారితాయాః ప్రకారిత్వానవచ్ఛిన్నాయాః సత్వేనాసంభవప్రసంగ[illegible]
చముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితప్రకారితానవచ్ఛిన్న ప్రకారితా[illegible]

షఇతి వాచ్యం వహ్న్యభావవత్పర్వతకాలీన ఘటవాన్నవా పర్వతఇతిజ్ఞానే తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత ప్రకారిత్వావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపిత ప్రకారితాశూన్యత్వేన పక్షతాత్వ ప్రసంగాత్ కాలాంశే విశేషణతాపన్నపర్వతవిశేష్యతాయా ముఖ్యత్వాభావాదితి చేన్న. సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికాయాః ప్రకారిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారితాతచ్ఛూన్యజ్ఞానాన్యత్వస్య వాచ్యత్వాత్ పర్వతోవహ్నిమాన్న వేతి సంశయే తాదృశప్రకారిత్వా వచ్ఛిన్నప్రకారితాయాం వహ్న్యభావప్రకారితాత్వేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వసత్వేన లక్షణసమన్వయః వహ్న్యభావవాన్ పర్వతోఘటవాన్న వేతి సంశయే తాదృశ ప్రకారిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారితావిరహాన్నదోషః. ఏవంచ స్వాశ్రయత్వ సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక ప్రకారిత్వా వచ్ఛిన్నప్రకారితానాశ్రయత్వోభయసంబన్ధేన పక్షసాధ్య ప్రకారతాశాలిత్వం సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వం వహ్న్యభావవ్యాప్యాభావవత్తానిశ్చయవృత్తి ప్రతిబంధకతాకవహ్న్యభావవ్యాప్యవత్తాసంశయవారణాయ స్వాశ్రయత్వనివేశః. ఏతేనైతాదృశ సంశయత్వ నివేశే సాధ్యవత్తానిశ్చయ నివర్త్యతావ్యర్థతా పర్వతోఘటవాన్నవేత్యాదేః సంశయస్య నిరుక్తసంశయత్వా సంభవాదేవ వారణాదిత్యపాస్తం. వహ్నిసాధ్యకే వహ్న్యభావవ్యాప్యవాన్నవేత్యాది సంశయస్య ప్రోక్తసంశయత్వవతో వారణాయతస్యావశ్యకత్వాత్. పరంతు సాధ్యవత్తానిశ్చయవృత్తిప్రతిబంధకతాకత్వమేవ సమ్యక్. యద్యపి వహ్నిమాన్ వహ్న్యభావవ్యాప్యాభావవాంశ్చేతి నిశ్చయవృత్తి ప్రతిబంధకతాకత్వసత్వ తద్దోషోనుద్ధార ఇతి సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానివేశ ఆవశ్యకః తథాపి తదుపాదానేపి పర్వతోనిర్వహ్నిః వహ్న్యభావవ్యాప్యవాన్న వేతి జ్ఞానవారణాయ స్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వేన సాధ్యప్రకారితానివేశ్యాస్వం సంశయత్వ ఘటక సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధక తావచ్ఛేదక ప్రకారితాస్వావచ్ఛిన్నత్వంచ స్వవ్యాపకత్వం అన్య [illegible] వహ్న్యభావవ్యాప్యాభావవాన్ అయంచసాధ్యవానితిజ్ఞాన [illegible] [illegible] సన్నికర్షాద్యజన్యజ్ఞానీయత్వేన అవ్యా

పకవిషయతాశూన్యత్వవిశిష్టత్వేనచ వ్యాప్యం విశేషణీయం వస్తుతస్తు తాదృ
శప్రతిబంధకతావ్యాప్యత్వం దేయం ఇత్థంచ తత్సమానాధికరణ ప్రతిబంధక
తాకత్వనివేశేపి నక్షతిరిత్యాహుః. అత్ర ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యప్రకార
కనిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికాయాః సాధ్య
వత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకప్రకారిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారితా తస్యాఉక్త
జ్ఞానవారణాయావశ్యకతయా వ్యాపత్వేన సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యత్వం
వ్యర్థమేవ తద్వత్వనివేశేనైవసామంజస్యే తచ్ఛూన్యజ్ఞానాన్యత్వంనష్టద్వ
యఘటితంచ వ్యర్థమేవేతిబోధ్యం. అత్ర మహానసీయవహ్నిసాధ్యకే వ
హ్నిమాన్నవేతి సంశయస్యతు నసంగ్రహః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్ర
కారితాత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతాయాః
స్వాశ్రయవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకతాపదార్థత్వాత్ మహానసీయవహ్నిమాన్
వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయస్త్వత్రనక్షతే నాస్త్యేవ ఏవంచవహ్ని
వ్యాప్యసాధ్యపక్షకే వహ్నివ్యాప్యవహ్నిమాన్నవేతి సంశయసంగ్రహోపత్తి
రపిన పక్షోత్కసాధ్యవిషయితాయాః ప్రకారితాత్వేనానవచ్ఛేదకత్వాదితి—
తరాలంకారాస్తు॥ వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకానుమితౌ పర్వతోవహ్నిమాన్న
వేతి సంశయవారణాయ ప్రకృతపక్షవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాఘ
టితధర్మావచ్ఛిన్నం యత్ప్రకృతపక్షధర్మికసాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్తనీయత్వం
తన్నివేశనీయం తత్ర సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యతాయాః పర్వతధర్మికవ
హ్న్యభావప్రకారకత్వేనైవావచ్ఛిన్నత్వాత్ వ్యుదాసః వహ్నివ్యాప్యవత్సధ
ర్మా పర్వతోవహ్నివ్యాప్యవానిత్యాదౌ తాదృశపక్షే వహ్నిమాన్నవేతి సం
శయవారణాయ భూతాంతం అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితబాధనిశ్చయవా
రణాయ సంశయత్వనివేశః సంశయత్వంచ పక్షధర్మికసాధ్యవత్తానిశ్చయ
ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యజ్ఞానత్వం తేన వహ్న్యభావవాన్ ప
ర్వతోరూపవాన్నవేతి సంశయస్య సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యతావత్వేసంశయ
త్వాభయసత్వేపి నపక్షతాత్వం నాపి అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితస్య బాధ
నిశ్చయస్య. యత్తు సాధ్యాభావనిశ్చయనివర్త్యత్వేఽతదితి. తత్తుకేచిత్
తత్వావచ్ఛేదేన వహ్నిః సాధ్యతే వహ్న్యభావవత్వ[illegible]

త్పర్వతో ద్రవ్యంనవేతి సంశయే అతివ్యాప్తేః పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నిత
దభావనిశ్చయయోః ప్రతిబధ్యత్వాత్. వస్తుతస్తు సాధ్యాభావప్రకారిత్వ
సాధ్యవిశేష్యకత్వాన్యతరధర్మావచ్ఛిన్నం ప్రతిబధ్యత్వంవాచ్యం తేన వహ్ని
పక్షకవహ్నిసాధ్యకే తాదృశపక్షవిషయతాబహిర్భూతత్వప్రసిద్ధావపినక్ష
తిరిత్యాహుః—అత్రేదంవిచార్యతే. నతావత్పక్షవిషయతాబహిర్భూతత్వం
తద్భిన్నత్వం వహ్నిర్వహ్నిమాన్నవేతి సంశయే ప్రతియోగిత్వసంబంధావ
చ్ఛిన్నవహ్నివిషయతాయాః పక్షవిషయతాభిన్నత్వాభావేన వహ్నిర్వహ్ని
మాన్నవేతి గ్రంథసంగమనేపి వహ్నివ్యాప్యవత్పృథగ్గాపర్వతోవహ్నివ్యాప్య
వానిత్యాదౌ పక్షతావచ్ఛేదకవిషయతాయాస్తథాత్వేన తాదృశపర్వతో వ
హ్నిమాన్నవేతి సంశయే అతివ్యాప్తేః పక్షతావచ్ఛేదకవిషయతాన్యత్వమపి
నివాశ్యంచేత్ తత్రైవ తాదృశపర్వతోవహ్నివ్యాప్యవాన్నవేతి సంశయే అ
వ్యాప్తేః నాపి పక్షవిషయత్వావ్యాపకత్వం వహ్న్యభావప్రకారతానిరూపిత
విశేష్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టవహ్నివ్యాప్యవిషయతాయాః పక్షవిషయత్వా
వ్యాపకత్వేన తాదృశపర్వతోవహ్నిమాన్నవేతి సంశయసంగ్రహాపత్తేః త
స్య వహ్నివ్యాప్యవత్సధర్మా పర్వతో ఘటవాన్నవేతిజ్ఞానే గతత్వాత్. నాపిప
క్షవిషయత్వావ్యాప్యత్వం తత్రైవ తాదృశపర్వతోవహ్నివ్యాప్యవాన్నవేత్యా
దిసంశయసంగ్రహాపత్తేః పరస్పరనిరూప్యనిరూపకభావాపన్నసాధ్యవిషయ
తాయాః పక్షవిషయత్వావ్యాప్యత్వాభావాత్. నాపి తదఘటకత్వం తచ్చ
యది స్వావిషయకప్రతీతివిషయపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాకత్వం
తదా ఉక్తస్థలే వహ్నివ్యాప్యవత్సధర్మా పర్వతోవహ్నిమాన్నవేతి సంశ
యస్య పక్షతాత్వాపత్తేః నిరూప్యనిరూపకభావాపన్నవహ్నివ్యాప్యవిషయి
త్వావిషయికాయాం వహ్నివ్యాప్యవత్సధర్మపర్వతే ఘటంజానామీతి ప్రతీ
తౌ ధర్మీకృతపక్షవిషయతావిషయిత్వసత్వాత్ తస్యానిరూప్యనిరూపకభావాప
న్నవహ్నివ్యాప్యవిషయితావిషయకత్వేమానాభావాత్. అత్రకేచిత్. ప
క్షతావచ్ఛేదకవృత్తిధర్మితావచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయితాభిన్నత్వేసతి పక్షతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయితాన్యత్వం బహిర్భూతత్వార్థః ఇతి నకోపిదోషః
ఇత్యాహుః; పక్షతావచ్ఛేదకతావ్యాప్యావిషయతాతద్భిన్నత్వేసతి పక్ష

తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాభిన్నత్వం తదర్థ ఇత్యప్యాహుః. పరేతు పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావిషయికాసతీ ధర్మితావచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయిత్వావిషయికాయాః ప్రతీతేః తద్విషయత్వం తదర్థ ఇత్యాహుః. అపరేతు పక్షవిషయిత్వావ్యాపకత్వం తత్ యత్తు పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక స్వనిరూపకనిరూపిత విషయితాత్మకత్వం తదర్థః తథాచ వహ్నివ్యాప్యవత్పర్వతో వహ్నివ్యాప్యవాన్ వేతి సంశయస్య సంగ్రహ ఇతి తన్న పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాః సామానాధికరణ్యపరంపరాసాధారణావచ్ఛేదకతానిరూపకవిషయతాన్యత్వవిశిష్టతాదృశవిషయితాత్వే తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య దుర్వచనీయత్వాదిత్యాహుః. అన్యేతు పక్షవిషయతాబహిర్భూతత్వం నపక్షవిషయతాన్యత్వం పక్షవిషయిత్వావ్యాపకత్వం వా ఉక్తదోషాత్ కింతు పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యబోధజనకతావచ్ఛేదకప్రకారతాన్యత్వం అతఏవ వహ్నౌ పక్షే వహ్నౌ సాధ్యే తదప్రసిద్ధ్యభిధానసంగతిః అన్యథా తత్ర ప్రతియోగిత్వసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్నిప్రకారతాయా అప్రసిద్ధ్యత్తదసంగతేః అతఏవ పక్షవిశేష్యతాన్యత్వమప్రత్యుక్తమిత్యాహుః. తత్ర పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టముఖ్యవిశేష్యత్వాఘటకత్వం తద్బహిర్భూతత్వం వహ్నౌ సాధ్యే వహ్నౌ చేతి గ్రంథస్త్వశుద్ధః వహ్నివ్యాప్యవహ్నిమాన్ వేతి సంశయస్యతు నసంగ్రహః వ్యాప్యవిశేష్యతాయాః పక్షముఖ్యవిశేష్యత్వాఘటకత్వాత్ అతఏవ మథురానాథేన వహ్నౌ పక్షే వహ్నౌ సాధ్య ఇత్యాదికం నోక్తమితీతరే. నను జగదీశమతే సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికా సాధ్యాభావవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికాయా విషయతాద్వయస్యైవ సంశయత్వం కుతో నోక్తం తథాసతి తాదృశసాధ్యవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతిబధ్యతాయా అవిశేషణీయతయా లాఘవానపాయాదితి చేదత్ర కేచిత్. వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకే వహ్నివ్యాప్యవాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్ వేతి జ్ఞానస్య సంగ్రహాపత్తిరితి. తన్మందం తాదృశజ్ఞానస్య విరుద్ధోభయప్రకారకత్వాభావేన సంశయత్వానుపగమాత్. వస్తుతస్తు తత్రైవ వహ్నివ్యాప్యవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్ వేతి సంశయస్య సంగ్రహాపత్తిః [illegible]

యప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవహ్న్యభావప్రకారతానిరూపితపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం వహ్నివ్యాప్యాభావాత్మకసాధ్యాభావనిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతాసత్త్వాత్ తత్సంశయే వహ్నివ్యాప్యప్రకారతా వహ్న్యభావప్రకారతాభ్యాం నిరూపితస్య విశేష్యత్వస్యైక్యాత్ నిరుక్తసాధ్యవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వగానే చ కృతం లాఘవం స్థలవిశేషే సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన చ సాధ్యసంశయసంగ్రహాయానవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యాభావవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షణీయతాపాత్తాచ్చ అన్యథా సామానాధికరణ్యేన సాధ్యాభావవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వవివక్షణే సామానాధికరణ్యేన సాధ్యావగాహిసందేహాసంగ్రహాపాతాత్ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన తద్వత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వవివక్షణే అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యాభావవత్తానిశ్చయత్వేనాపి రోధితయా అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యసందేహాసంగ్రహాపాతాత్. అస్మన్మతే తు సంశయీయవిషయతాయాః ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వేనోభయసంశయసంగ్రహ ఇతి దిక్. వస్తుతస్తు వహ్న్యభావసాధ్యకే వహ్న్యభావాభావాభావాత్మక వహ్నిమానితిజ్ఞానస్య పక్షతాత్వాపత్తిః. నను పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితతాదృశప్రతిబధ్యతాశాలిత్వే సతి తాదృశపక్షే తాదృశసాధ్యప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వం ఫలితం తత్ర చ జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానివేశేనైవోపపత్తౌ నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నత్వం కిమర్థమితి చేత్. తత్రత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యత్వస్యావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వోభయసంబంధేన తాదృశనిశ్చయత్వవత్త్వస్యైవ పక్షతాత్వలాభార్థత్వాత్. యద్యపి నిరుక్తోభయసంబంధేన తాదృశజ్ఞానత్వవత్త్వమేవ నివేశ్యతాం నిశ్చయత్వస్య తదభావాప్రకారకత్వప్రకారకజ్ఞానత్వరూపతయా తత్ప్రకారకజ్ఞానత్వే తత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వసంభవాత్ న చైవం పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్ని

మత్పర్వతో ఘటవాన్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః వహ్నిమత్పర్వ
తధర్మికఘటాభావవత్తాబుద్ధిం ప్రతి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత ప
ర్వతవిశేష్యతానిరూపితఘటనిష్ఠప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వేన ఘటత్వావచ్ఛి
న్నప్రకారతానిరూపిత పర్వతవిశేష్యతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకార
తాశాలిజ్ఞానత్వేనాపి ప్రతిబంధకత్వాత్ అగ్రే చ ధర్మ్యంశే సందేహానుప
గమేన తాదృశప్రకారతాశాలిజ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబంధకత్వం నతు నిశ్చయ
త్వేనేతి నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిబంధకత్వం వాచ్యమితి న దోష ఇతి వాచ్యం
సాధ్యవిషయతాయా అవచ్ఛేదకతాభిన్నత్వానివేశాత్. తథాపి తద్ధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రకారతాన్యప్రకారతా నిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్య
తాశాలిజ్ఞానత్వరూపనిశ్చయత్వే తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత తద్ధ
ర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలిజ్ఞానత్వస్యాప్రవేశాత్ ప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దకతానివేశాసంభవ ఇతి. అథాత్ర పర్వతో వహ్నిమాన్న వా వహ్న్యభావవ్యా
ప్యవాంశ్చ ఇదం జ్ఞానం వహ్న్యభావవ్యాప్యాంశే భ్రమ ఇత్యాకారక సమూ
హాలంబనసంశయస్య వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావసంగ్రహః తస్య వ
హ్నిమత్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్యత్వే సతి తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత
వహ్న్యభావవ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వాభావాత్ నచ సా
ధ్యవత్తానిశ్చయనిష్ఠప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వపర్యాప్తిశూ
న్యత్వప్రతియోగివిషయతాయాం నివేశ్యాం వహ్న్యభావవ్యాప్యత్వావచ్ఛి
న్నవిషయతా చ సాధ్యవత్తానిశ్చయనిష్ఠప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతా
నవచ్ఛేదికేతి నావ్యాప్తిరితి వాచ్యం తథాపి పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన
వహ్నేస్సాధ్యత్వే తదవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావనిశ్చయాత్మకతదవచ్ఛేదేన
వహ్న్యభావవత్తాసామానాధికరణ్యేన వహ్నివిషయకపర్వతో వహ్నిమాన్న వా
వహ్న్యభావవాంశ్చ ఇదం జ్ఞానం వహ్న్యభావాంశే భ్రమః ఇతి సంశయా
సంగ్రహాపత్తేః తాదృశసంశయస్య నిరుక్తవిషయతాశూన్యతాభావాత్
శ్చయత్వఘటకవహ్న్యభావవిషయతాయా అప్రామాణ్యగ్రహాభిశిష్టతయా
విరోధితానవచ్ఛేదకత్వేన సంశయత్వఘటకవహ్నివిషయితాసమావేశా
చేత్ అత్ర కేచిత్ సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా

ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకం యత్తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపిత
ప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకం విషయిత్వం తద్వత్త్వమర్థః పూర్వోక్తసంశయస్య
యద్వహ్న్యభావవ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం తన్న తాదృశ ప్రతిబన్ధక
తావచ్ఛేదకం అపితు వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వమితి నావ్యాప్తిః.
ఏతేన పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నేస్సాధ్యత్వే పర్వతత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్య
భావస్య పర్వతస్య సామానాధికరణ్యేన వహ్నేస్సంశయాత్మకస్య సామానా
ధికరణ్యేన వహ్న్యభావనిశ్చయాత్మకవహ్నిమాన్నవా పర్వతోవహ్న్యభావ
వాంశ్చేతి సంశయస్యపక్షతాత్వానుపపత్తిః తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతి
బధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక విషయతాశూన్యత్వాభావాత్
పచావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావభానకసామగ్రీదశాయాం కథంసామా
నాధికరణ్యేన వహ్న్యభావభానమితి వాచ్యం పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్య
భావస్యసామానాధికరణ్యేన వహ్నేస్సంశయాత్మకం సామానాధికరణ్యేనవ
హ్న్యభావనిశ్చయాత్మకం కామినీజ్ఞానంజాయతామితి కామినీజిజ్ఞాసావశేనత
త్సంభవాత్ ననతథాపిసామాన్యతోవిశిష్టబుద్ధిప్రతిబన్ధకబాధనిశ్చయస
త్వే అనుమిత్యభావాత్ అతేప్రాప్తిరితి వాచ్యం తద్ధర్మికాప్రామా
ణ్యగ్రహస్యైవ సత్వాదితి పూర్వపక్షోప్యపాస్తఇత్యాహుః. నను వహ్న్య
భావత్వేన ఘటాభావత్వేనచ వహ్న్యభావ మవగాహమానస్య పర్వతోఘ
టవాంవహ్న్యభావాత్మక ఘటాభావవాంశ్చేతి సంశయస్య పర్వతోవహ్ని
మానిత్యాదౌ పక్షతాత్వాపత్తిః వహ్నిమత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేది
కాయా వహ్నిమత్తానిశ్చయప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదికాయాస్సంశయత్వఘ
టకవిషయతాయాః సత్వాదితిచేన్న తత్రవహ్న్యభావత్వానవచ్ఛిన్నాయా
ఏవస్వతన్త్రఘటాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్స్వీకరణీయత్వాదితితద
నుయాయినః. తత్రవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వేన నిశ్చయాయ
త్వాత్ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వమేవేత్యన్యే. సంశయత్వఘటకప్రతిబన్ధకతా
[illegible]కసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతిబధ్యతానిరూపితా ప్రతిబన్ధ
[illegible] ఘటవాంశ్చేతినిశ్చయస్య పర్వతోవహ్నిమాన్న
[illegible] ప్రతిబధ్యత్వేపి తాదృశసంశయ[illegible]గ్రహః.

తాదృశసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వేన ప్రతిబధ్యతాయాం అప్రసిద్ధ్యా నివేశాసంభ
వాత్. యదిచ సాధ్యవత్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక ప్రతిబంధకతా
వచ్ఛేదక విషయతయోరైక్యం వివక్ష్యతే ఉక్తస్థలేచ తాదృశనిశ్చయత్వావ
చ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికా తాదృశ నిశ్చయ
నిష్ఠప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదికాయా వహ్న్యభావవిషయ
తా తద్వత్త్వ సత్త్వేనాదోషాత్ వ్యాపకత్వవిశేషణవైయర్థ్యమిత్యుచ్యతే
తదా పర్వతో వహ్నిమాన్ అభావో నవహ్నేరితి నిశ్చయనిష్ఠప్రతిబధ్యతా
నిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్య సంశయీయవహ్న్యభావ విషయ
తాయాం సత్త్వాత్ పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయేఽవ్యాప్తిః యదిచా
త్ర విశేషణతావిషయతైవ తాదృశీత్యుచ్యతే తదాపి పర్వతో వహ్నిమాన్ అభా
వో నవహ్నేః విశేషణతానవగాహిశాబ్దీయా పర్వతశ్చ ఘటవానితి నిశ్చయ
ప్రతిబధ్యఘటాభావవాన్పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయేఽవ్యాప్తిః తా
దృశసంశయే నిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతానాం సర్వాసా
మేవనిశ్చయనిష్ఠప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాదితి. సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాన్యప్రకారతానిరూపితపక్షనిష్ఠవిశేష్య
తాశాలిజ్ఞానత్వం సాధ్యనిశ్చయత్వమిత్యుక్తం. నచపర్వతో వహ్నిమానిత్యా
దౌ సాధ్యాన్యపర్వతత్వ ప్రకారతాకత్వాదసంగ్రహః తదన్యప్రకారతా
యా అవచ్ఛేదకతాన్యత్వేన విశేషణీయత్వాత్. నచైవం వహ్నిమాన్పర్వతో
ఘటవానిత్యాదౌ సాధ్యనిశ్చయత్వం నస్యాత్ తాదృశఘటప్రకారతాసత్త్వా
దితివాచ్యం శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాయా వహ్నిమత్పర్వతత్వా
వచ్ఛిన్నవిశేష్యతాతో భిన్నతయా తస్యాపివహ్నిప్రకారతామాత్రనిరూపిత
త్వాత్ తామాదాయసాధ్యనిశ్చయత్వోపపత్తేః నచ తథాపిపర్వతత్వంధ
ర్మితావచ్ఛేదకీకృత్యైకత్రద్వయమితిరీత్యా వహ్నిఘటోభయవత్తాజ్ఞానే
సమూహాలంబనవైలక్షణ్యస్యోభయప్రకారతానిరూపితైకవిశేష్యతాయా
స్స్వీకరణీయతయా తత్ర సాధ్యనిశ్చయత్వానుపపత్తిరితివాచ్యం. జగదీశ[illegible]
తే ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా జ్ఞానస్య సమూహాలంబనవైలక్షణ్య[illegible]
ల్. అత్రైవపర్వతో ఘటాభావవానిత్యాదావభావత్వావచ్ఛిన్న ప్ర[illegible]

న్యప్రకారతానిరూపితపర్వతవిశేష్యతాశాలిజ్ఞానత్వమేవ సాధ్యనిశ్చయత్వం వాచ్యం తథాచపర్వతోఽభావవాన్నవేతి సంశయేఽతివ్యాప్తిః తత్రప్రకారతాద్వయస్యాప్యభావత్వావచ్ఛిన్నతయా విశేష్యతాయాస్తదన్యప్రకారతానిరూపితత్వాత్. అభావత్వమాత్రావచ్ఛిన్నప్రకారతాన్యప్రకారతానిరూపితత్వం తు న సత్. ఘటాభావవత్తానిశ్చయాఽవ్యాప్తేః. అత్రాహుః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయత్కించిత్ప్రకారతాన్యత్వం వాచ్యం ఉక్తసంశయే ప్రకారతాద్వయస్యానత్వేనాదోషాదితి. పరేతు స్వనిరూపితత్వస్వాన్యప్రకారతానిరూపితత్వోభయసంబంధేన ప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వేన ప్రకృతసాధ్యప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతా వివక్షణీయా తేనోక్తసంశయేఽతివ్యాప్తిః ఘటనిశ్చయాదేర్వహ్న్యాదినిశ్చయత్వవారణాయ ప్రకృతసాధ్యప్రకారతానిరూపితత్వనివేశ ఇత్యాహుః. అన్యేతు నన్వభావసాధ్యకే అభావవాన్నవేతి సంశయస్య నిశ్చయత్వాపత్తిః నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకప్రకారతానివేశాదుక్తస్థలే చాభావత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాభిన్నాయా అభావాభావత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాయాః సత్వాన్న దోష ఇతి వాచ్యం కాంచనమయవహ్నిమానితి జ్ఞానే వహ్నిమత్తానిశ్చయత్వానుపపత్తేః నచ ప్రకృతసాధ్యప్రకారతాయాం స్వానిరూపితత్వాంనివేశ్యం ఉక్తస్థలే అభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితాయా అభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాతద్భిన్నాభావాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాసత్వాన్న దోష ఇతి వాచ్యం అభావాభావవానితి నిశ్చయాసంగ్రహాపాతాత్ అతఏవ విశేష్యతాయాం సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వాదానేఽపి అనిస్తార ఇతి చేత్ న తదవచ్ఛిన్నప్రకారతావిశిష్టవిశేష్యతాకత్వమేవ తదవచ్ఛిన్నవత్తానిశ్చయత్వం వైశిష్ట్యం చ స్వనిరూపితత్వస్వభిన్నప్రకారతానిరూపితత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకభేదవత్వోభయసంబంధేన స్వం తదవచ్ఛిన్నప్రకారతా అభావవాన్నవేతి సంశయేఽభావత్వావచ్ఛిన్నాయా అభావాభావత్వావచ్ఛిన్నాయా వా ప్రకారతాయా ఉపాదానాన్నాతివ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయత్కించిత్ప్రకారతాన్యత్వఘటితం యత్కించిత్త్వానుగమేఽప్యననుభవాత్ పరేతు మతే పునగౌరవమిత్యాహుః. అపరేతు నను అభావవాన్నవేతి సంశయే అభావత్వా

వచ్ఛిన్న ప్రకారతాయా అభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాభిన్నత్వాసత్త్వేనాతి
వ్యాప్తిః. నచస్వాన్యప్రకారతానిరూపితత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాకభేదవత్త్వసంబంధేన సాధ్యప్రకారతావిశిష్టపక్షతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాశాలిజ్ఞానత్వ వివక్షణాన్నదోషఇతివాచ్యం. ప
ర్వతోవహ్నిమానిత్యస్యాపినిశ్చయత్వానుపపత్తేః భూతలంవహ్నిమదితిజ్ఞా
నీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాం స్వపదేనోపాదాయ తద్భిన్నస్వీయ
వహ్నిప్రకారతానిరూపితత్వ సంబంధేనతద్వత్త్వసత్వాత్ తాదృశవిశేష్యతా
యాం స్వనిరూపితత్వస్వాన్యప్రకారతానిరూపితత్వోభయసంబంధావచ్ఛి
న్నావచ్ఛేదకతాకభేదవత్త్వ సంబంధేనస్వవైశిష్ట్యనివేశేపి పర్వతోఘటవా
నిత్యాదావతివ్యాప్తిః ఘటవిశేష్యతాయాః స్వనిరూపితత్వవిరహేణతద్ఘ
టితోభయసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకభేద సత్వాత్ మైవం. స్వని
రూపితత్వస్వాన్యప్రకారత్వానిరూపితత్వోభయసంబంధేనస్వవిశిష్టపక్షతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాశాలిజ్ఞానత్వస్యవివక్షితత్వాత్. పర్వతోఘటవా
నితి నిశ్చయీయవిశేష్యతాయాః స్వనిరూపితత్వాభావాన్నదోషః. యద్యపి
ఏకత్రద్వయమితిరీత్యాజాయమానే పర్వతేవహ్నిఘటవత్తాజ్ఞానేఽవ్యాప్తిః
పర్వతవిశేష్యతాయాఃస్వాన్యప్రకారతానిరూపితత్వాత్.తథాపిస్వనిరూపి
తపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వావచ్ఛేద్యస్వాన్యప్రకారతానిరూ
పితత్వశూన్యత్వస్వనిరూపితత్వోభయసంబంధేన స్వవైశిష్ట్యనివేశాన్నదో
షః పర్వతోవహ్నిమాన్నవేతి సంశయీయవిశేష్యతాయాం వహ్నిత్వావ
చ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాత్వావచ్ఛే
ద్యంవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితత్వం అభావవాన్నవేతిసంశ
యేచాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశే
ష్యతాత్వావచ్ఛేద్యమేవాభావాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితత్వ
మితి తద్వ్యుదాసః. ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా జ్ఞానీయవిశేష్యతాయాముభ
యప్రకారతానిరూపితత్వమాత్రం ఏకధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వావచ్ఛే
ద్యమితి నదోషఇతిప్రాహుః. నవీనాస్తు అథపక్షవిషయతాబహిర్భూతత్వం
పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యత్వావచ్ఛిన్నభేద ప్రతియోగితావచ్ఛే

దకత్వంవాచ్యం అవచ్ఛేదకత్వంచావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకసాధారణం తేనధర్మితావచ్ఛేదకతావ్యావృత్తిఃఏవంప్రథమావచ్ఛేదకత్వం నిరూపకతాసంబన్ధావచ్ఛిన్నంగ్రాహ్యం తేన నవాచ్యత్వరూపపక్షతావచ్ఛేదకస్థలే తదవచ్ఛిన్నవిశేష్యతావచ్ఛిన్నభేదస్యాప్రసిద్ధిః నిరూపకతాసంబంధావచ్ఛిన్న విశేష్యతావచ్ఛిన్నభేదస్య జ్ఞానాంతరేసత్వాత్ ఏవంచవహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్నిర్వహ్నిమాన్నవేతి సంశయనిష్ఠప్రతిబధ్యతాయా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక భేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదక వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతారూపసాధ్యవిషయతాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నత్వాత్ వస్తుతస్త్విత్యాది కల్పాంతరానుసరణం వ్యర్థమితిచేన్న. వహ్నివ్యాప్యవత్సధర్మాపర్వతో వహ్నివ్యాప్యవానిత్యాదౌ వహ్నివ్యాప్యవత్సధర్మాపర్వతే వహ్న్యభావఇతి జ్ఞానస్యపక్షతాత్వాపత్తేః తాదృశనిశ్చయ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యేతాదృశజ్ఞానే వహ్నివ్యాప్యవత్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్యతాసత్వాత్ తాదృశప్రతిబధ్యత్వేచ నిరుక్తపక్షవిషయతాబహిర్భూత వహ్నివ్యాప్యవత్సధర్మాపర్వతత్వా వచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛిన్నత్వసత్వాదతః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతావచ్ఛిన్నభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వరూపబహిర్భూతత్వం వాచ్యం ఏవంచ వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదౌవహ్నిర్వహ్నిమాన్నవేతిసంశయస్యపక్షతాత్వానుపపత్తిరిత్యతో వస్తుతస్త్విత్యాది కల్పాంతరానుసరణం. నచవహ్నివ్యాప్యోవహ్నివ్యాప్యవానిత్యాదౌ వహ్నివ్యాప్యోవహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః తస్యసాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యత్వాత్ తన్నివర్త్యతాయాశ్చసాధ్యవిశేష్యకత్వావచ్ఛిన్నత్వాదితివాచ్యం. సాధ్యవిశేష్యతాయాం ప్రకృతపక్షవిషయతానిరూపితత్వ నివేశాత్ వహ్నివ్యాప్యకాలీనో వహ్నివ్యాప్యోవహ్నివ్యాప్యవానిత్యాదౌ తాదృశపక్షావహ్నిమాన్నవేతి సంశయవారణాయ ప్రకృతపక్షనివేశః యద్వాబాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితత్వేన సాధ్యవిశేష్యతావివక్షణీయావహ్నివ్యాప్యకాలీనోవహ్నివ్యాప్యోవహ్నిమాన్నవేతి సంశయేకాలీనత్వప్రతియోగివహ్నివ్యాప్యప్రకారతాయాబాధప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వేన ఏతేనసామాన్యాత్పరంపరాసాధారణనిరూ

న చ సిద్ధసాధనస్థలేఽనుమితివారణమేవ పక్షతాహేతుత్వకల్పనప్రయోజనం,

పితత్వాసత్త్వేఽపి న క్షతిః. వస్తుతస్తు తాదృశపక్షవృత్తిత్వాభావప్రకారతాభి
న్నం పక్షాభావప్రకారతాభిన్నం యత్సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛే
దకీభూతాభావప్రకారత్వం తదనిరూపితత్వస్య సాధ్యవిశేష్యతాయాం నివే
శః ఉక్తస్థలే చ సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకం వృత్తిత్వాభావ
ప్రకారతాభిన్నమభావప్రకారత్వం తన్నిరూపితమేవ సాధ్యవిషయిత్వమి
త్యదోషః. న చ తథాపి వహ్న్యభావవ్యాప్యో వహ్న్యభావవ్యాప్యవాన్ స్యా
ద్ వహ్న్యభావవ్యాప్యో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః
తస్య వహ్నిమత్త్వాంశమాదాయ సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యత్వసత్త్వాత్తా
దృశప్రతిబధ్యతాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికాయా వ
హ్న్యభావవ్యాప్యాభావరూపాభావప్రకారతాతదనిరూపితసాధ్యవిశేష్యతావ
వచ్ఛిన్నత్వాచ్చేతి వాచ్యం. ప్రకారతాయామభావీయత్వత్యాగేన తాదృ
శవహ్నిప్రకారతానిరూపితత్వస్య సాధ్యవిశేష్యతాయాం సత్త్వేనాదోషాత్.
సాధ్యాభావప్రకారితా చ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపితప్ర
తియోగిత్వవిషయితానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారితైవ తేన సాధ్యం
పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగి న వేతి సంశయసంగ్రహః. వస్తుతస్తు ప్రకృతసా
ధ్యవిషయితానిరూపితప్రతియోగితాత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపితాభావ
త్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వాదినా సన్నివేశః వహ్న్యభావసాధ్యకే వహ్నిమా
న్నవేతి సంశయాసంగ్రహాత్ కింతు సాధ్యధూమాభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నప్రకారితాత్వేనైవ ఏవం చ పక్షవృత్తిత్వాభావప్రకారతాన్య
త్వవత్పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వాదిప్రకారతాన్యత్వమపి నివేశ్యమితి వదన్తి.
పరంతు మథురానాథమతే జగదీశమతే చ మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్ని
సామాన్యాభావవాన్ వేతి న సంశయః భావకోటితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధి
కరణధర్మస్యైవాభావకోటిప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వనియమాత్ భట్టాచా
ర్యమతే తు ఈదృశనియమస్యాప్రామాణికతయా ఉక్తసంశయే పక్షతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నవిషయిత్వఘటకసాధ్యవిషయిత్వావ్యాప్యత్వాద్యసత్త్వే [illegible]
యాంగీకృతనిష్కర్షోఽవ్యాప్తిగ్రస్త ఇతి తం పరిత్యజ్య అస్మాభి [illegible].

ఏవంచోక్తసంశయస్య పక్షతాత్వోపగమేపి సిద్ధిదశాయామనుమిత్యాపత్త్యా సంభవాత్తస్య పక్షతాత్వమిష్టమేవేతి వాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్య తదభావాన్యతరస్మిన్ పక్షసంబంధావగాహిసందేహస్యైవ ప్రాచీనైః పక్షతాత్వోపగమాత్

త్యాదిలిఖితం *ఏవంచేతి* యద్యపి వహ్నిసాధ్యకే సిద్ధేః ప్రాగుత్తరం వా తాదృశసంశయాసంభవ ఏవేతి తత్తద్దలాభిప్రాయకత్వేనైవ శంకాయా ఉచితం నతు వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకే తత్ర వహ్న్యభావసంశయోత్తరమపి సిద్ధిసంభవాత్. తథాపి సిద్ధిపరామర్శయోః క్రమికత్వమేవేత్యభిమానేన వ్యాప్యవత్తానిర్ణయవ్యాప్తి ప్రతిబంధకతానివేశేన వా వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకే దోషవిరహాత్ శంకాసంగతిః. ఇదానీం తాదృశసంశయస్యాలక్ష్యతానిర్ణయాభావేన తత్రానుమితావిష్టాపత్తిరితి కేచిత్ *సాధ్యేతి* సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతా తదభావవిషయతా ఏతదన్యతరనిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాశాలిసాధ్యసందేహస్యేత్యర్థః. సాధ్యం పక్షేనవేతి సంశయసంగ్రహాయ పక్ష్యవిషయతాప్రవేశః. నచాత్ర పక్షవృత్తిత్వమేవ కోటిః ఆధేయతాసంబంధేన పక్షస్య కోటిత్వే ఆధేయతాయా వృత్త్యనియామకతయా తత్సంబంధావచ్ఛిన్నతదభావస్యాకోట్యప్రసిద్ధేః తథాచ కథం తత్సంగ్రహ ఇతి వాచ్యం. సంయోగాదివ వృత్త్యనియామకసమ్బంధస్యాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేపి ప్రాచాంమతే తస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ ద్రవ్యత్వే గుణేన వృత్తిత్వసామానాధికరణ్యమితి ప్రతీతేరవచ్ఛేదకతాసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వసామానాధికరణ్యాభావావగాహితాయా అప్యుక్తత్వాత్. పక్షసంబంధపదేన తాదృశాన్యతరస్మిన్ తాదృశపక్షవిషయతానిరూపితవిషయతానిరూపితత్వస్య వివక్షణాద్వా. వహ్నిః పర్వతవృత్తిర్నవేతి వహ్నిత్వేన ఘటావగాహినః సంశయస్యసంగ్రహాయ సాధ్యోపేక్షా. సాధ్యపదంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేనవిషయతావచ్ఛేదకతానివేశార్థం తేనవిషయితాది సంబంధేనవహ్నిత్వాది విశిష్టజ్ఞానే పక్షసంశయే సిద్ధికాలీనే న పక్షతాత్వాపత్తిః. నచైవంపర్వతోవహ్నివృత్తిర్నవేతి సంశయేపక్షతాత్వాపత్తిః యథాశ్రుతేపి వహ్నిః పర్వతవా

న్నవేతిసంశయే పక్షతాత్వాపత్తేః వారణాయ పక్షవిషయతాయాం సాధ్య
తావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతా
న్యత్వస్యైవ సాధ్యవిషయతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న
ప్రకారతాన్యత్వస్య నివేశేనసామంజస్యాత్. నచైవంసాధ్యం పక్షవృత్తి నవే
తి సంశయాసంగ్రహప్రసంగః ఆధేయత్వాంశే పక్షస్య నిరూపకతాసంబం
ధేనైవ ప్రకారత్వాదితివాచ్యం. సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధే
యత్వవిషయతానిరూపితప్రకారతాన్యత్వస్య పక్షవిషయతావిశేషణార్థ
త్వాత్ సంసర్గతాప్రకారతాసాధారణేన తాదృశాధేయత్వవిషయతా
త్వేన నివేశేనాదోషాత్. వహ్నిర్దేశవృత్తిః పర్వతవాన్నవేతి సంశయవా
రణార్థం తాదృశాధేయత్వవిషయతాయాం అవచ్ఛేదకతాన్యత్వం దేయం
ద్రవ్యం వహ్నిమన్నవేతి సంశయవారణాయ ప్రకృతపక్షవిషయతానివేశః.
అత్రచ నీలపర్వతో వహ్నిమాన్నవా పర్వతోవహ్నిమాన్నవేతి పర్వత
త్వావచ్ఛేదేన కోటిద్వయావగాహిసంశయస్య సంగ్రాహ్యత్వాత్ పక్షతావ
చ్ఛేదకతాపర్యాప్తిర్నప్రవేశ్యా. సాధ్యవత్తానిశ్చయబాధనిశ్చయయోః ప్ర
తిబధ్యతావారణాయ పక్షతావచ్ఛేదేన కోటిద్వయానుధావనం. మహానసీ
యవహ్న్యభావసాధ్యకే వహ్న్యభావమహానసీయ వహ్నికోటికసంశయ
సంగ్రహాయ తదభావోపాదానం. తత్రాపి తదభావత్వేన ఘటాద్యవగాహి
తత్సంశయసంగ్రహాయ తద్విషయతాప్రవేశః. తథాసతి యద్ధర్మావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకాభావః సాధ్యం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః సాధ్యా
భావవిషయతాపర్యాప్తత్వాన్నదోషః. నన్వేవంప్రమేయత్వం ఘటనిష్ఠాభా
వప్రతియోగినవేతి ప్రమేయం ఘటనిష్ఠభేదప్రతియోగినవేతి సంశయానామ
సంగ్రహప్రసంగ ఇతిచేన్న. పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితసా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్ర
కారతా ఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేద
కవిషయతాయా ఏవసాధ్యాభావపక్షసంబంధావగాహిత్వశబ్దార్థత్వా
త్. మహానసీయవహ్న్యాది సాధ్యకేపర్వతోవహ్నిమాన్ వహ్నిసామా
న్యాభావవాన్వేత్యాదిసంశయవారణాయ విశిష్టాంతం. ఏవంచపక్షేసాధ్యం

సవ్యాదేరుక్తసాధ్యాభావవిషయతాశాలిత్వేపి మహానసీయవహ్నిసాధ్య
కేపక్షే మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేత్యాదేస్సంగ్ర
హాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానివేశః నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ
ర్యాప్త్యాపచ్ఛేదకతాకవిషయతైవ సాధ్యవిషయతా అన్యథా పక్షే మహానసీయవ
హ్నిమాన్నవేతి సంశయసంగ్రహాపత్తేః తథా చ మహానసీయవహ్నిసాధ్యకేఽ
లక్ష్యే పక్షస్సుందరమహానసీయవహ్నిమాన్వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సం
శయే అతివ్యాప్తిః బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతస్వాంశవిషయతా ఘటితధ
ర్మావచ్ఛిన్న ప్రతిబధకతానిరూపితాయాః సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాప
క ప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతిబ
ధ్యతాయాస్సత్త్వాదితి వాచ్యం. ఏతాదృశాస్వరసేనైవ ప్రాచీనైరిత్యుపాదా
నాత్. వస్తుతస్తు తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవత్తాసంశయే తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
తద్వద్భేదావేవ ప్రాచాం మతే కోటీ తైశ్చ ప్రకృతిపక్షవిశేష్యతానిరూపిత ప్ర
కృతసాధ్యప్రకారతాత్వేన స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతానివేశోపగ
మాత్ భావకోటితావచ్ఛేదకత్వాదినియమాచ్చ ఏవంచ తన్మతే మహాన
సీయమహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేత్యాదేరివ సుందరమహాన
సీయ వహ్నిమాన్వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేత్యాదేరపి సంశయస్యాలీక
తయాక్వాతివ్యాప్తిః. పూర్వోక్తసంశయసంగ్రహాయ వహ్న్యభావాది సా
ధ్యకే వహ్నిమాన్నవేతి సంశయసంగ్రహాయ చ సాధ్యవిషయతోపాదానం.
సాధ్యాభావవిషయతా చ సాధ్యవిపరీతవిషయతా సాధ్యవిపరీతం చ సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావతద్వద్భేదౌ తద్విషయతా చ సాధ్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్న విషయతానిరూపితా స్వరూపవృత్తిసంసర్గతానిరూపితావచ్ఛేదక
తాత్వానవచ్ఛిన్నవిషయతా నిరూపితప్రతియోగిత్వ విషయతానిరూపితా
భావవిషయతా నిరూపితత్వనిరూపిత నిరూపితత్వయోర్భేదేతు సాధ్యవైపరీ
త్యనిర్వాహకసంబంధవిషయతానిరూపితసాధ్యవిషయతానిరూపితత్వం తా
దృశప్రతియోగిత్వవిషయతాపి శేషణం తేన సాధ్యపక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగి
వత్త్వేతి. కాలికసంబంధవిషయకసంశయేనాతివ్యాప్తిః. ప్రమేయత్వం ఘటనిష్ఠా
భావప్రతియోగినవా ప్రమేయత్వం ఘటనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం

నవేత్యాదీనాం సంగ్రహాయ తన్నివేశః అత్ర పర్వతో వహ్న్యభావవాన్న వేతి సంశయః వహ్న్యభావః పర్వతే న వేత్యాదిసంశయః సంగ్రాహ్య ఏవ వహ్న్యభావే పర్వతేన వా వహ్న్యభావః పర్వతో వా న వేతి సంశయయోర్వారణం ప్రాగ్వత్ నవ్యమతే చ శుద్ధవహ్నిసాధ్యకే మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేత్యాదిసంశయస్య సాధ్యసామాన్యాభావవిషయకత్వేనైవ మహానసీయవహ్నిసాధ్యకే తస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవిషయకత్వేనైవ చాతథాభూతస్యాపి సుందరమహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేత్యాదేరపి సంగ్రాహ్యత్వమిత్యగ్రే స్ఫుటీభవిష్యతి. బాధనిశ్చయస్యావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ సామానాధికరణ్యేన సాధ్యతదభావనిశ్చయస్య చ వారణాయ సాధ్యసంశయత్వోపాదానం. పర్వతో ఘటవాన్న వేతి సంశయవారణాయ సాధ్యపదం సాధ్యవిషయతాఘటితసంశయత్వార్థకం. న చ ప్రమేయత్వం ఘటనిష్ఠాభావప్రతియోగి న వేతి సంశయానాం న తాదృశసాధ్యసంశయత్వమితి వాచ్యమ్. యతః తాదృశసాధ్యసంశయిత్వం స్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యవిషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్య సామానాధికరణ్యస్యావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవిరోధివిషయతానిరూపితత్వైతత్త్రితయసంబంధేన ప్రకారతావిశిష్టప్రకారతావత్త్వమేవ. వహ్న్యభావవిరుద్ధవహ్నివహ్నివిరుద్ధవహ్న్యభావోభయసముచ్చయస్య ప్రాచీనైరనంగీకారాత్ వహ్నిమాన్ వహ్నివిరుద్ధఘటాభావవానితి నిశ్చయవారణాయ ఆద్యసంబంధోపాదానం. పర్వతో వహ్న్యభావవాన్న వేతి వహ్న్యభావః పర్వతే న వేతి సంశయయోరపి సాధ్యవిషయతాశాలిత్వమేవ. యద్వా అన్యతరస్మిన్నితి సప్తమీదర్శనాత్సాధ్యాద్యనుయోగికం పక్షప్రతియోగికం చ వైశిష్ట్యం సంబంధపదార్థః తచ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతా సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధిగ్రహవిషయసంబంధః దైశికవిశేషణతాదిః తదవచ్ఛిన్నాధేయతాదిశ్చ. తత్ర దైశికవిశేషణతాయాం సాధ్యాద్యనుయోగికత్వస్యాభావేపి తత్ప్రతియోగితాయాం తత్సత్త్వాదేవ భాక్తం తదభిధానమ్. బాధాత్తత్పరిత్యాజ్యం వా. తథా చ ప్రకృతసాధ్యప్రకారకపక్షవిషయతానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛ

అన్యథాబాధసాధారణరూపేణ పక్షతాత్వోపగమేపి సిద్ధికాలేనుమితివారణ
సంభవాద్బాధవారకసంశయస్య నివేశస్య నిష్ప్రయోజనకత్వాపత్తేః.

దకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాకవిషయతాశాలిప్రకృతపక్షసాధ్యాభావవిషయతా
నిరూపితతద్ధర్మికవిశేషణతాసంబన్ధావచ్ఛిన్నాధేయతాన్యతరవిషయతా అన్యతర
ఘటితసాధ్యసంశయత్వం ఫలితం. సాధ్యం పక్షే న వా సాధ్యం పక్షవృత్తి న వేతి
సంశయయోస్సంగ్రహాయాద్యం ఘటితేతి. వహ్నిః పర్వతో న వా వహ్నిః పర్వ
తవాన్న వేతి సంశయద్వయవారణాయ తత్ర సంబన్ధవిషయితానివేశః. పక్షః
సాధ్యవాన్న వేతి సాధ్యం పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగి న వేతి సంశయద్వయసంగ్ర
హాయ ద్వితీయం ఘటితేతి. సాధ్యాభావవిషయతా చ సాధ్యవిపరీతవిషయతా
సాధ్యవిషయతానిరూపితప్రతియోగిత్వతదవచ్ఛేదకతాన్యతరవిషయతాని
రూపితాభావవిషయతా తేన సాధ్యావచ్ఛేదకకోటికసంశయస్య సాధ్యం పక్షని
ష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం న వేతి సంశయస్య చ సంగ్రహః. వ్యతిరేకిణి ఇత
రత్వం పృథివీవృత్తి న వేతి సంశయసంగ్రహార్థం సాధ్యాభావపదేన యద్ధర్మావచ్ఛి
న్నాభావః సాధ్యం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నమపి వివక్షితమితి దిక్. మహానసీయవహ్నివ
హ్నిసామాన్యాభావకోటికసంశయస్య మహానసీయవహ్న్యభావసాధ్యకే స
ఙ్గ్రహసంభవేపి మహానసీయవహ్నిసాధ్యకే తత్సఙ్గ్రహః సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బన్ధతదవచ్ఛిన్నాధేయతాన్యతరసంబన్ధవిషయతాప్రవేశేనైవేత్యవధేయమ్.
న చ శుద్ధవహ్నిసాధ్యకే మహానసీయవహ్నిసంశయవారణాయ సాధ్యతావ
చ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతానివేశే మహానసీయవహ్నిసాధ్యకే వహ్నిసామా
న్యాభావసుందరమహానసీయవహ్నిసంశయాసంగ్రహప్రసంగ ఇతి వాచ్యం
ఇష్టత్వాదితి ప్రాచీనైరపరిశీలితః పంథాః. ఏవకారేణాన్యసంశయవ్యుదాసః * ప్రా
చీనైః * సంశయపక్షతావాదిభిః * అన్యథేతి * అథైతన్నియమమాలంబ్యసం
శయస్య సార్థక్యం కుతః ప్రదర్శితం ఇతరథాపి స్వాంశే అప్రామాణ్యసంశ
యాత్మకబాధనిశ్చయః తతః ప్రత్యక్షాత్మకసిద్ధిస్తతోనుమితివారణాయ తదా
వశ్యకత్వాత్. అప్రామాణ్యసంశయాద్విషయసంశయ ఏవ న తు సిద్ధిరితి తు న
వాచ్యం. సవ్యభిచారే అప్రామాణ్యసంశయస్య విషయసంశయహేతుతా
యా నిరస్తత్వాత్. న చ సంశయపక్షతామతే తాదృశస్థలే ప్రమాణాభావః

అన్యథా సంశయత్వనివేశేపి సంశయోత్తరంనిశ్చయసంభవాత్ తత్రానుమి
త్యాపత్త్యా తన్మతస్యైవోచ్ఛేదాపత్తేరితివాచ్యమ్. తన్మతే సంశయసామ
గ్ర్యాః సంశయస్యవాప్రతిబంధకత్వేన సంశయోత్తరంప్రత్యక్షసిద్ధ్యసంభవే
పి బాధోత్తరసిద్ధౌ బాధకాభావాత్ ఏవంచ సంశయోత్తరం నవిశేషసంశయా
త్మకసిద్ధిసంభవః తన్మతే కార్యకాలేతస్య విరోధిత్వేనావస్థితవిరోధికోటికా
నైబాధకాభావాచ్చ. నచ తథాపి గ్రాహ్యసంశయోత్తరం సాధ్యస్యాను
మితిశాబ్దబోధయోః దోషవిశేషజన్యనిశ్చయస్యచ దుర్వారతేతివాచ్యం. త
థాహి సాధ్యవత్తానిశ్చయవిశిష్టసాధ్యసంశయాన్యత్వేన సంశయం విశేష్య త
త్ర సంశయస్య పక్షతాత్వస్య వారణీయత్వాత్ సాధ్యవత్తానిశ్చయవిశిష్టా
న్యత్వమాత్రనివేశేన నిర్వాహేప్యఖండాభావఘటకతాదృశసంశయాన్య
త్వనివేశనం దర్శితసంశయత్వనివేశప్రయోజనోపపాదనాయైవ. సాధ్య
సంశయస్య సాధ్యాభావకోటికఇవ సాధ్యే పక్షవృత్తిత్వాభావకోటికోపి. తే
న పక్షవృత్తిత్వసంశయోత్తరతాదృశసిద్ధ్యాదౌ నతస్య పక్షతాత్వాపత్తిః
సిద్ధ్యభావపక్షతామతే ఇచ్ఛాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయానుపహితత్వస్యని
వేశ్యతయా తస్యా సంశయవిశేషణత్వే నగౌరవశంకాపి. నచైవం సంబంధా
న్తరేణ సందేహేపి పక్షతావిరోధః. సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవ
త్తానిశ్చయకాలీనస్య సమవాయాదినా సందేహస్య సాధ్యనిశ్చయవిశిష్టాన్య
త్వాభావాదితివాచ్యమ్. తత్ర విశిష్యపృథక్సాధ్యాభావసంశయపక్షవృత్తి
త్వసంశయాదేర్నివేశాపేక్షయా లాఘవేనానుగతేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధేన సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యసంశయత్వేనైవ నివేశ్యతయా తత్ప్రవృత్తిరసం
గతేః. యత్కించిత్సంబంధేన సాధ్యవత్తానివేశే తత్ప్రవృత్త్యసంగతిరితి సా
ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశ ఇతిచేన్న. తథాసతి సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్య
త్వస్య వైయర్థ్యాపత్తేః. ఉక్తనియమానంగీకారే వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకేసా
ధ్యనిశ్చయదశాయాం వహ్నిసంశయస్యేవ వహ్న్యాదిసాధ్యకే తద్దశాయాం
ఘటాదిసంశయస్య పక్షతాత్వే ఇష్టాపత్తిసంభవాత్ తత్ప్రతియోగికోటౌ
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యత్వముపాదాయసా
ధ్యనిశ్చయకాలీనఘటాదిసంశయస్య పక్షతాత్వవారణాయ తదనుయోగిక

కోటినివర్త్యత్వాంతనివేశానౌచిత్యాత్ సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధిసంశయో౽నుమానాంగమితి మణికారోక్తేః సాధ్యనిశ్చయకాలీనఘటాదిసంశయస్యాపి పక్షతాత్వాభావాత్ తద్వారణాయ ప్రతియోగికోటౌ నివర్త్యత్వస్యానత్వేప్యనుయోగికోటౌ తన్నివేశావశ్యకతయా ప్రతియోగికోటౌ నివర్త్యత్వాంతనివేశనస్య దీధితిసంగమనమాత్రార్థత్వపాతాచ్చ. తస్మాదేతన్మతే సంశయోత్తరంనసిద్ధిః సాధ్యవత్తానిశ్చయావిశిష్టత్వం వ్యర్థం సంశయోత్తరం పరామర్శేన సాధ్యానుమితేః. శక్తిజ్ఞానస్యాపి శాబ్దబోధహేతుతయా యోగ్యతాజ్ఞానరూపసాధ్యసంశయాత్మకశక్తిజ్ఞానాత్ పదార్థోపస్థిత్యాదతచ్ఛాబ్దబోధస్యోత్పాదాత్ కుతః తర్హి బాధోత్తరంసేతి బాధవారకత్వేనసంశయత్వం సార్థకమిత్యేతన్నియమావలంబఇతి. అస్థైతాదృశనియమోపగమే తత్ప్రవృత్త్యసంగతిర్దుర్వారైవ సమవాయేన సాధ్యసందేహాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యానిశ్చయదశాయామపి అనుమితేరనుభవాసిద్ధతయా తత్రైవ పక్షతాత్వాపత్తిసంభవాత్ సాధ్యనిశ్చయకాలీనసందేహపర్యన్తానుధావనవైయర్థ్యాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధఘటితత్వాన్వితరూపస్య తత్రాతివ్యాప్తివారణాయసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధావగాహిసంశయస్యైవైతన్నియమఘటకత్వేనాస్యతద్ఘటకత్వాచ్చేతిచేన్న అనుగతరూపస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధాఘటితత్వే ఉక్తనియమఘటకసంశయేపి తత్సంబధానివేశస్యావశ్యకతయా సమవాయేన వహ్నిసందేహస్యనియమఘటకత్వాసంభవాత్ సాధ్యనిశ్చయకాలీనాత్తతో౽నుమితావిష్టాపత్తిసంభవేన తదనుధావనస్యావశ్యకత్వాత్. యద్యపి సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధిసంశయో౽నుమానాంగమితి మూలే సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యసంశయఇతి దీధితౌచ ఏకకాలావచ్ఛేదేన ఏకత్రావర్తమానత్వం విరోధిత్వం నివర్త్యత్వంచేతి సాధ్యవత్తానిశ్చయవిశిష్టాన్యసంశయస్య కారణత్వంప్రాప్నోతి యత్కించిత్సంబంధేన సాధ్యనిశ్చయోపాదానే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యనిశ్చయకాలీనేన సమవాయేన వహ్నిసందేహే పక్షతాత్వాపత్త్యా సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధనివే[illegible]సంగతిః ఉక్తబాధనిశ్చయస్య సిద్ధికాలే ఉక్తరీత్యా పక్షతా[illegible]వారణాయసంశయత్వసార్థకత్వంచ తథాపిసాధ్యనిశ్చయకాలీనఘటాద్య

నచ తాదృశసంశయస్య వహ్నివ్యాప్యాద్యభావవత్తానిశ్చయరూపబాధప్ర
తిబధ్యతయా నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం. వహ్నివ్యాప్యాభావాభావవాన్ పర్వ
తః పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య తాదృశబాధనిశ్చయప్రతిబధ్యతయా
తానతాపి తద్వారణాసంభవాత్. యత్తు ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి

దాసీనసంశయస్య పక్షతాత్వవారణాయ విరోధిత్వం నివర్త్యత్వంచ కార
ణీభూతాభావప్రతియోగిస్వరూపప్రతిబన్ధకతాఘటితమేవేత్యాశయేనఉ
క్తనియమావలంబ ఇత్యలం పల్లవితేన ॥—॥ సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యత్వం
బాధసాధారణం రూపం. యత్రాప్రామాణ్యజ్ఞానబాధసిద్ధయోః బాధాప్రామా
ణ్యజ్ఞానసిద్ధయోర్వా బాధోఽప్రామాణ్యజ్ఞానసిద్ధిర్వా తత్రానుమితేరేవాభావా
త్. యత్ర బాధాప్రామాణ్యసంశయా తతః సంశయపవనసిద్ధిః బాధాప్రా
మాణ్యనిశ్చయోత్తరం సిద్ధౌ మానాభావః. వస్తుతస్తు సాధ్యవత్తానిర్ణయని
వర్త్యత్వే సతి అప్రామాణ్యనిశ్చయానాస్కందిత్వం బాధసాధారణరూపం.
తేనాప్రామాణ్యానిర్ణయానాస్కందితబాధనిర్ణయస్థలేన పక్షతాప్రసంగః.
అప్రామాణ్యసంశయానాస్కందితస్య తస్య విషయసంశాయకతయా సంశయ
కార్యకారిత్వాత్పక్షమేవ్యక్షతేః అప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితత్వంనోక్తం.
పూర్వం బాధస్థలే అనుమితిర్నాస్తీత్యనుసారేణ సంశయత్వం నివేశితం ఇ
దానీం తదనాదృత్య కేవలసిద్ధిస్థలేఏవ నానుమితిరిత్యుచ్యతే తదాఇదమభిహి
తమితి నతద్విరోధః * నచేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కాభావనిశ్చయఏవ బాధపదేనగ్రాహ్యః తేన మహానసీయవహ్న్యాదిసాధ్య
కే వహ్నిమాన్నవేతి సంశయే నాతిప్రసంగః సాధ్యవత్తానిర్ణయప్రతిబధ్య
తావచ్ఛేదకత్వే సతి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధక
తావచ్ఛేదకవిషయతాశాలీవా వాచ్యః. వహ్నిసామాన్యాభావవిషయితాచ
మహానసీయత్వవిషయితామనన్తర్భావ్యైవ సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధకతా
వచ్ఛేదికేత్యదోషః. మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాని
త్యాదిసంశయస్య మహానసీయవహ్నిసామాన్యాభావరూపబాధనిశ్చయస్య
దాయైవసంగ్రహః. * వహ్ని[illegible]తేవపర్వతస్య [illegible]
భావేన ప్రతిబన్ధకత్వాత్ వహ్నివ్యాప్యవాన్ నవహ్నిమా[illegible]

న్నవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాసివేశాన్నోక్తాతిప్రసంగః వహ్న్యభావవిశిష్టజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నాయా వహ్నివ్యాప్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతాయా అవచ్ఛేదకకోటౌ వహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా అనంతర్భావాదితి తన్న. వహ్న్యభావాదిసాధ్యకస్థలే వహ్నిమాన్నవేత్యాది సంశయాసంగ్రహప్రసంగాత్. వహ్నివిశిష్టబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నాయా వహ్న్యభావాదినిశ్చయప్రతిబధ్యతాయా అవచ్ఛేదకగర్భే వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా అనివేశాత్. యత్ర చ వహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నస్యైవ పక్షత్వం సాధ్యత్వం చ తత్ర వహ్నివ్యాప్యో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయావారణస్యాశక్యత్వాత్.

యోగాసంభవతీత్యాశయేన ఇత్థమభిధానం. అప్రామాణ్యగ్రహాభావవిశిష్టాయా వ్యాప్యత్వేన అవగాహితాయా ఏవ ప్రతిబన్ధకతాబీజత్వం న తు వ్యాప్యాభావాభావత్వేనావగాహితాయాః మానాభావాత్ ఏవం చ భావివహ్నివ్యాప్యవత్తాజ్ఞానమప్రమేత్యాదిజ్ఞానసత్త్వే వహ్నివ్యాప్యవాన్ పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయోఽపి బోధ్యః. పక్షసాధ్యభేదేన పక్షతాభేదాత్ తత్ర ప్రకృతసాధ్యవిషయతేత్యాదిప్రతిబధ్యతావిశేషణం న దేయం తాదృశసంశయాసంగ్రహే ఇష్టాపత్తిర్వేత్యత ఆహ * యత్రేతి * ఇదం తు బోధ్యమ్. వహ్నివ్యాప్యమహానసీయవహ్న్యాదిసాధ్యకే వహ్నిత్వేన సాధ్యావగాహినః పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతిసంశయస్య వారణాయ ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతానివేశః కృతః. ఏవం చ మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయాసంగ్రహప్రసంగః అతః ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వం స్వరూపసంబన్ధరూపమపేక్ష్య ప్రకృతపక్షవిషయతాఘటకప్రకృతసాధ్యవిషయతావ్యాప్యత్వమేవ ప్రతిబధ్యతాయాం నివేశ్యం తావతైవ వహ్న్యభావాదిసాధ్యకే వహ్నిమాన్నవేతి సంశయసంగ్రహసంభవాత్. న చ ప్రతిబధ్యతాయాః పర్వతో వహ్నిమానితి బాధనిర్ణయసాధారణతయా వహ్న్యభావసాధ్యకే కథముక్తసంశయాసంగ్రహః కథం చ మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయసంగ్రహః తత్ప్రతిబధ్యతాయాః పర్వతో వహ్నిమాన్నవే

యత్తు సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయతా ఘటితగ్రన్థానవచ్ఛిన్న త్వేన ప్రతిబధ్యతాయా విశేషణీయతయా వహ్నివ్యాప్యవత్తాజ్ఞానంప్రతి వహ్న్యభావాది నిశ్చయత్వేనాప్రతిబన్ధకతయా తద్విషయతా ఘటితసాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వవిరహేణ నాతి ప్రసంగ ఇతి, తదపి న

తసంశయసాధారణ్యాదితి వాచ్యం. స్వవ్యక్తిత్వవిశిష్టప్రతిబధ్యతాయాః ప్రవివేశనీయత్వాత్. ప్రకృతసాధ్యనివేశనప్రయోజనాభావాత్. వహ్నివ్యాప్యవత్సధర్మ్యా వహ్నివ్యాప్యవానిత్యాదౌ తాదృశపక్షే వహ్నిమాన్న వేతి సంశయవారణాయాఘటితకాంతం. ఏవంచ వహ్నివ్యాప్యాదిసాధ్యకస్థలే పర్వతో వహ్నిమాన్న వేతి సంశయే నాతివ్యాప్తిః తత్ర ప్రతిబధ్యతాయాః సాధ్యవిషయిత్వావ్యాప్యత్వాత్. నచ యత్ర వహ్నివ్యాప్యస్య పక్షత్వం సాధ్యత్వంచ తత్ర పక్షవిషయిత్వాఘటకసాధ్యవిషయిత్వాప్రసిద్ధిః పక్షసాధ్యాభేదేన పక్షతాయా భేదాత్తాదృశపక్షసాధ్యకస్థలే తద్విశేషణానుపాదానేతు తత్రైవ వహ్నివ్యాప్యావహ్నిమాన్న వేతి సంశయే అతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం. ప్రకృతపక్షముఖ్యవిశేష్యత్వాఘటకసాధ్యవిషయితానివేశేనాదోషాత్ సర్వత్రాపి స్వంతతఃప్రతియోగితా సంబన్ధావచ్ఛిన్నసాధ్యప్రకారతామాదాయ లక్షణసంగతేరితి. అత్రాహుః వహ్నివ్యాప్యా వహ్నివ్యాప్యాభావాభావవాన్ సవహ్నిమాన్న వేతి సంశయస్యావారణం నస్యాత్. ఏతేన బాధప్రతిబధ్యత్వస్య నివేశోపి విఫలః. తస్మాన్మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయానంగీకారేణ ఇదం మతమితి తత్రైతాదృశదూషణాభిధానం రభసోక్తమేవ. యదిచ ప్రకృతపక్షముఖ్యవిశేష్యత్వాఘటకసాధ్యవిషయిత్వావచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యతే తదా వహ్నివ్యాప్యే వహ్నిర్నవేత్యాదిసంశయసంగ్రహోపత్తిర్ద్రష్టవ్యేతి—.

యత్త్విత్యాది * వహ్నిసాధ్యకే సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత తదభావవ్యాప్యవిషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాకస్య వహ్న్యభావవ్యాప్యవాన్నవా పర్వతః సవహ్న్యభావాభావవానితి సంశయస్య వారణాయ ప్రకృతసాధ్యవత్తానిర్ణయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా [illegible] ప్రతిబధ్యతాయాస్తదభావవ్యాప్యాభావనిర్ణయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధ[illegible]త్వాత్. మహానసీయవహ్నిసాధ్యకే వహ్నిమాన్న వేతి సంశయ[illegible]

వ్యసామాన్యసాధ్యకేవహ్నివ్యాప్యధూమవాన్నవేతిసంశయస్య పక్షతాత్వా పత్తిః బాధనిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతస్వనిష్ఠవహ్నివ్యాప్యవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికాయా వహ్నివ్యాప్యధూమాభావవిషయతాయాః సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికాపి తదవచ్ఛిన్నం ప్రతిబాధబుద్ధేరియా సాధ్యవత్తానిశ్చయస్యాప్రతిబన్ధకత్వేపి వహ్నివ్యాప్యధూమాభావప్రత్యక్షం ప్రతిప్రతిబన్ధకీభూతవహ్న్యనుమితిసామగ్రీఘటకీభూతపరామర్శవిధయా ప్రతిబన్ధకత్వాత్. వ్యాపకత్వనివేశేతు న దోషః. వహ్న్యనుమితీతరకారణాసమవహితజ్ఞానే తాదృశనిశ్చయత్వసత్వేపి తాదృశవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకత్వవిరహాత్. న చ అవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకసాధారణీ అవచ్ఛేదకతా ఏవం సామగ్రీవృత్తిప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతాయా వ్యాప్యాకాంక్షాదిప్రకారతాంతరసాధారణతయా ఉక్తవిశేషణేన వారణసంభవాత్ కిముందోషప్రసక్తిరితి వాచ్యం. తర్హి పక్షాదిభేదేన పక్షతాభేదాత్ యత్ర ఏతద్విశేషణస్య నప్రవేశః తత్రియత్రచ తన్నివేశస్తత్రావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకవ్యావృత్తావచ్ఛేదకతామతమనురుధ్యవ్యాపకత్వనివేశాత్. నను బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతస్వనిష్ఠవిషయితాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతానిష్ఠావవచ్ఛేదకతాకాన్యప్రతిబన్ధకతానిరూపితత్వమేవ నివేశ్యతాం మహానసీయవహ్నిమాన్నవేతిసంశయనిష్ఠాయాః స్వనిష్ఠమహానసీయవహ్నివిషయితాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతాయాః శాబ్దసామగ్రీనిష్ఠతాదృశప్రతిబన్ధకత్వానిరూపితత్వేన ఉక్తసంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తివిరహాత్ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకభేదేనైవ ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకభేదేనాపి ప్రతిబధ్యతాభేదాదితి చేన్న. తథాపి వహ్నిమాన్పర్వతో మహానసీయవహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ బాధనిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతస్వనిష్ఠశుద్ధవహ్నిమత్త్వవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నశాబ్దబోధసామగ్రీనిష్ఠప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతాయాః నిరుక్తమహానసీయవహ్నిమత్త్వరూపయోగ్యతాజ్ఞానఘటితశాబ్దసామగ్రీనిష్ఠప్రతిబన్ధ

ఘటాదిమత్త్వాజ్ఞానస్యావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయా అతథాత్వాన్నాతిప్రసఙ్గః
తత్రవహ్న్యభావవాన్నవేతి సంశయస్య పక్షతాత్వమిష్టమేవ. తస్యవహ్నిః ప
క్షేస్త్వాభావప్రతియోగినవేతిసంశయసమశీలత్వాత్. స్వనిష్ఠవిషయితాయాం
బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వంనివేశనీయం తేనవహ్నివ్యాప్యసాధ్యకస్థలేవ
హ్నిమాన్నవాపక్షఇత్యేతాదృశసంశయస్య వ్యుదాసః తత్రవహ్నివ్యాప్యా
భావాభావత్వేన వ్యాప్యస్య పృథగ్భానేపి సంశయత్వ ఘటకీభూతస్వనిష్ఠవ
హ్నిమత్త్వప్రవిషయతాయా వహ్నివ్యాప్యాభావనిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛే
దకత్వ విరహాత్.

కత్వేన నిరూపితత్వాత్ తథాచవ్యాపకత్వోపాదానమావశ్యకమితినిష్కర్షః.
ఏవం సతిపక్షసాధ్యవైశిష్ట్యానవగాహినోపి సంశయవిశేషస్య లక్ష్యత్వాప
త్తిమిష్టాపత్త్యాపరిహరతి * తత్రేతి * యద్యపిప్రాగపిసాధ్యవత్తానిర్ణయ
నివర్త్యత్వబాధనిర్ణయనివర్త్యత్వయోస్సత్త్వేన పక్షతాత్వం స్థితమేవ. త
థాపి పక్షసాధ్యవైశిష్ట్యానవగాహిసంశయస్యైవ లక్ష్యత్వేన యథాశ్రుతే త
దవారణేపి నిష్కర్షేణ వారణప్రత్యాశయాపూర్వంనోట్టంకితం ఇదానీం
తుతత్ఫలంత్తమట్టంకనేనైవం సమాహితం. యద్వా స్వనిష్ఠవిషయితాయాం ప
క్షసాధ్యవైశిష్ట్యవిషయత్వమేవనివేశ్యం అన్యథా పర్వతోవహ్న్యభావవాన్నవేతి
సంశయే అతివ్యాప్తేః ఏవంచ వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకే మహానసీయవహ్నిసా
ధ్యకేచ వహ్నిమాన్నవేతి సంశయవ్యుదాసాత్ బాధ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక
త్వవైయర్థ్యమిత్యాశంకాం నిరాకర్తుం ప్రథమత స్తత్సంశయం సంగృహ్ణాతి
* తత్రేతి * తథాచ తద్విశేషణముశుద్ధమేవేతిభావః * సమశీలత్వాదితి *
పక్షసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిసంశయస్యైవ పక్షతాత్వమతస్య దూషితత్వాది
తిభావః. బాధప్రతిబధ్యత్వమాత్రనివేశత్యాగబీజమాహ * తత్రేతి * విశే
షదర్శనస్య కార్యసహభావేన ప్రతిబన్ధకత్వాత్ వహ్నివ్యాప్యవాన్ పర్వ
తః వహ్నిమాన్నవేతి సంశయోనోత్తిః. యదిచ సందిగ్ధాప్రామాణ్యకేతాదృశ
సంశయసంభవః తదా సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబన్ధకతాయాం వ్యాప్యవత్తా
జ్ఞానాదిప్రతిబన్ధకతాభేదోనివేశ్యః అన్యథా వహ్నివ్యాప్యవాన్ [illegible]
మాన్యాభావవాన్వేత్యాదేః సంగ్రహాపత్తేః బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛే

వహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాకఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాకత్వాపి
తి ప్రతిబద్ధ్యతాశాలిత్వాత్. వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ వహ్నివ్యాప్యధూమా
భావవాన్ వా ధూమో వహ్నివ్యాప్యో న వేతి జ్ఞానం ప్రసిద్ధమేవ ధర్మితా
వచ్ఛేదకఘటకవ్యాప్తినిశ్చయకసాధారణ్యేన సంశయత్వాసంభవాత్
తేన ధూమే వహ్నివ్యాప్యధూమసాధనేన నత్రాతిప్రసంగ ఇతి కేచిత్. పరే
తు నన్వేతల్లక్షణే వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకస్థలే వహ్నివ్యాప్యవాన్ వహ్నిసా
మాన్యాభావవాన్వా పక్ష ఇత్యాదిసంశయేఽవ్యాప్తిః ప్రాచీనమతే సాధ్యత
దభావాన్యతరస్మిన్ పక్షసంబంధావగాహిత్వేన సంగ్రాహ్యత్వేపి వహ్ని
సాధ్యకస్థలే వహ్నివ్యాప్యవాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేత్యాకారక
జ్ఞానస్య తాదృశాన్యతరస్మిన్ పక్షసంబంధావగాహిత్వేన లక్ష్యత్వే తత్రా
వ్యాప్తిః స్వనిష్ఠవిషయితాయాః బాధప్రతిబద్ధ్యతావచ్ఛేదకత్వాభావాదితిచే
న్న. స్వనిష్ఠవిషయితాయా బాధనిశ్చయప్రతిబద్ధ్యతాప్రతిబన్ధకత్వాన్యతరావ
చ్ఛేదకత్వస్య వివక్షితత్వాత్. నచ చరమప్రతిబద్ధ్యతాయాం సాధ్యవిషయ
తాత్వావచ్ఛిన్నత్వం నివేశనీయం తథాచ వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకస్థలే దర్శితసం
శయస్యాలక్ష్యత్వోపగమేపి తాదృశప్రతిబద్ధ్యతాయాః స్వనిష్ఠవిషయ
తాత్వావచ్ఛిన్నత్వాభావాదదోష ఇతి వాచ్యం. వహ్నివ్యాప్యపక్షసాధ్యకే వ
హ్నివ్యాప్యో వహ్నివ్యాప్యవాన్ వహ్న్యభావవాన్వేతి జ్ఞానే అతివ్యాప్తేః. సా
ధ్యం పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగి న వేత్యాకారసంగ్రాహకమేన సాధ్యప్రకారక
త్వస్య నివేశయితుమశక్యత్వాదితి దిక్. బాధనిశ్చయస్య వ్యాపికా ప్రతిబన్ధక
తా ప్రవేశ్యా తేన వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకే వహ్నివ్యాప్యాభావవాన్ వహ్న్య
భావవాంశ్చ పక్ష ఇతి సమూహాలంబనాత్మకబాధనిర్ణయప్రతిబన్ధకతామా
దాయ న దోషః. నను సంశయత్వఘటకీభూతస్వనిష్ఠవిషయితాయాం బాధ
ప్రతిబద్ధ్యతావచ్ఛేదకత్వనివేశే వహ్న్యభావవాన్ పర్వతో ఘటవాన్నవే
త్యాకారకసంశయస్య స్వనిష్ఠఘటాదిమాత్రవృత్తివిషయితాయాః బాధప్రతిబ
ద్ధ్యతావచ్ఛేదకత్వాభావాదేవ వహ్నిసాధ్యకే పక్షతాత్వవారణసంభవాత్
సంశయత్వఘటకీభూతప్రతిబద్ధ్యతాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబద్ధ్యతా
వచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నత్వనివేశనమఫలమిత్యత ఆహ * ఏవం చేతి * స్వనిష్ఠవిష

ఏవంచ వహ్న్యభావవాన్ పర్వతో ఘటవాన్నవేత్యాదౌ వ్యాప్యవృత్త్యసం
భవేపి శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకస్థలే వహ్న్యభావవాన్ పక్షఇత్యేతా
దృశబాధనిశ్చయప్రతిబధ్యస్య మహానసీయ వహ్నిమాన్నవా ఇతి ఇత్యే
తాదృశసంశయస్య పక్షతాత్వవారణాయ సాధ్యవత్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్యతా
వచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నత్వనివేశనం సఫలమిత్యేయం.

యత్తు యాం బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వనివేశే తత్సంశయే అవచ్ఛిన్నా
న్యవిశేషణవ్యాప్యవృత్త్యసంభవేచేత్యర్థః. తద్విశేషణస్య తత్సంశయవారకత
యా సార్థక్యాసంభవేపి మహానసీయవహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య వ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వేన వహ్న్యభావవానిత్యాకారకబాధనిశ్చయ
ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతమహానసీయవహ్నివిషయితాకతయా వహ్నిసాధ్య
కస్థలఏవ పక్షతాత్వవారణాయ తత్సాఫల్యాత్ తన్నిష్ఠప్రతిబధ్యతాయాః
సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకం యద్వహ్న్యభావవిషయకజ్ఞానత్వం
తదనవచ్ఛిన్నత్వాత్. నచైవం సంశయఏవ సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యత్వ
మస్తు తావతాప్యుక్తస్థలే తత్సంశయవారణసంభవాత్ తథాచ ప్రతిబధ్య
తాయాముక్తగురుతరవిశేషణవైఫల్యమితివాచ్యం. అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వ
హ్నేః సాధ్యత్వే సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావం అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదే
న మహానసీయవహ్న్యభావం సామానాధికరణ్యేన మహానసీయవహ్నించ
అవగాహమానస్య వహ్న్యభావవాన్ పర్వతః పర్వతో మహానసీయవహ్ని
మాన్నవేత్యాకారకసమూహాలంబనసంశయస్య వహ్న్యభావాంశమాదాయ
సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్తనీయతయా మహానసీయవహ్న్యంశమాదాయ బా
ధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతతన్నిష్ఠవిషయితాకతయాచ పక్షతాత్వాపత్తిరి
తిప్రతిబధ్యతాయామేవ ఉక్తవిశేషణసార్థక్యాత్. అత్ర బాధాంశే సంది
గ్ధాప్రామాణ్యకస్య పర్వతో వహ్న్యభావవాన్ మహానసీయవహ్నిమాన్నవే
తి సంశయవారణమపి తత్ఫలంబోధ్యమ్. నచైవమపి ప్రతిబధ్యతాయాం సా
ధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితత్వమేవ నివేశ్యతాం తా
వతాపి మహానసీయ వహ్న్యభావవిషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా[illegible]
తాదృశప్రతిబన్ధకతానిరూపితత్వాభావాదేవ ఉక్తసంశయవా[illegible]

-చిత్తివాచ్యమ్. సాధ్యాంపక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగినవా సాధ్యం పక్షవృత్తినవే
త్యాదిసంశయానాంసంగ్రహేణ సకలసంశయానుగమాసంభవాత్ తత్ప్రతాదృ
శప్రతియోగితావిషయకత్వేన సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా
నిరూపితప్రతిబధ్యతాయాః సత్త్వేపి తాదృశాప్రతియోగిత్వవిషయకత్వావ
చ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతాయాం ప్రతిబన్ధకతాభేదేన పూ
ర్వోక్తప్రతిబధ్యతాభిన్నాయాం సాధవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా
నిరూపితత్వాభావాత్. మన్మతేతు సాధ్యవత్తానిశ్చయంప్రతి అప్రతియోగి
త్వవిషయకనిశ్చయంప్రతిచ ఏకరూపేణైవ తాదృశసంశయస్య ప్రతిబధ్యత్వే
న తాదృశప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్య సంశయత్వఘటకీభూతప్ర
తిబధ్యతాయామక్షతత్వాత్తత్సంగ్రహ ఇతి. అథవహ్నివ్యాప్యసాధ్యకస్థలే
వహ్నివ్యాప్యాభావాభావాన్ వహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి
సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః తత్ర వహ్నివ్యాప్యాభావాభావత్వావచ్ఛి
న్నవిషయితాయాః బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వాత్. నచ బాధప్రతిబధ్య
తావచ్ఛేదకతాయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేన తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా
త్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వం వివక్షణీయం ఉక్తస్థలేవహ్నివ్యాప్యా
భావాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వేన బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వంనతే
నరూపేణ వహ్నిసామాన్యాభావబుద్ధిప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వమిత్యదోష ఇతి
వాచ్యం. అభావవ్యాప్యవానిత్యాదౌ అభావవ్యాప్యాభావాభావవాన్ అభా
వసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయావారణాత్ తత్రాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా
త్వేన బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వే అభావాభావజ్ఞానప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక
త్వోభయసత్త్వాత్. నచ బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతప్రకారతావచ్ఛే
దకతాపర్యాప్త్యధికరణంయద్రూపం తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వావచ్ఛి
న్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతాకత్వం వాచ్యం ఉక్తస్థలేచాభావత్వమాత్రంన
తథేతి నదోష ఇతివాచ్యం. తథాసతి మహానసీయవహ్నిసాధ్యకే మహానసీ
యవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయాసంగ్రహాపాతాత్
బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం యన్మ
హానసీయవహ్నిత్వం తదవచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వేన వహ్నిసామాన్యాభావగ్రా

హాప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకత్వాత్. ఏతేన బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతావిశేషణత్వం పరాస్తమ్ అత్ర కేచిత్. వహ్నివ్యాప్యాభావాభావాత్మకవహ్నిమాన్వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయే వహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నాభావకోటికత్వముపగమ్యతే తదవచ్ఛిన్నాభావకోటికస్య తదవచ్ఛిన్నాభావాభావకోటికసంశయాస్యానంగీకారాత్ ఏవంచ తస్య పక్షతాత్వమిష్టమేవ. నచైవం వహ్నివ్యాప్యాత్మకవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిరితివాచ్యం. వహ్న్యభావసంశయం ప్రతి వహ్నివ్యాప్యాభావాప్రకారకతద్వ్యాప్యవత్తాగ్రాహకసామగ్ర్యాః ప్రతిబన్ధకత్వాత్. నచైవమపి వహ్నివ్యాప్యవహ్నిమాన్నవా పర్వతః పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతిసంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః. వహ్నివ్యాప్యవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిరోధవిషయతానిరూపితత్వాభావేన ద్వితీయకల్పే అదోషాత్ ఉదాసీనవిరోధతయా ఉక్తవిరోధభానేపి సామానాధికరణ్యస్వనిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్న విరోధవిషయతానిరూపితత్వోభయసంబంధేనతద్వైశిష్ట్యంనివేశ్యం వహ్నివ్యాప్యవహ్నిర్వహ్న్యభావేన విరోధో న భాసతే తాదృశసంశయానంగీకారాత్. ప్రథమకల్పే సంశయత్వఘటకప్రతిబన్ధకతాయాం జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వనివేశాత్ వారణంతునసత్. వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాత్వేన జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాసత్వాత్. అన్యేతు బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకం యదవచ్ఛేద్యత్వం తదనవచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠవిషయితానిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వం ప్రతిబంధకతాయాం వివక్షితంవహ్నివ్యాప్యాభావాభావాత్మక వహ్నివిషయితానిష్ఠప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాయాం వహ్నివ్యాప్యాభావనిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదక వహ్నిత్వావచ్ఛేద్యత్వావచ్ఛిన్నత్వసత్వాదదోషః. ఏవమభావవ్యాప్యసాధ్యకస్థలేపి [illegible] భావవ్యాప్యాభావాభావాత్మకాభావవానభావసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయస్య నపక్షతాత్వం శుద్ధాభావవత్తాజ్ఞానీయాభావప్రకారతానిష్ఠం[illegible]ధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకీభూతమవచ్ఛేద్యత్వం ప్రతి[illegible] వచ్ఛేదకతాయాం తదవచ్ఛిన్నత్వసత్వాత్ నచైవం [illegible]

తిబధ్యత్వం వ్యర్థం వహ్నిసాధ్యకే మహానసీయ వహ్నిమత్త్వాసంశయ
స్య బాధ ప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదకతాన వచ్ఛేదకీభూత మహానసీయ
వహ్నివిషయితావృత్తి మహానసీయత్వా వచ్ఛిన్నత్వా వచ్ఛిన్నత్వాత్
ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్యేతి వాచ్యం. పర్వతత్వ సామానాధికర
ణ్యేన వహ్నిసాధ్యతాయాం పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నిం పర్వతత్వసా
మానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావం చావగాహమాన సంశయవారణార్థం త
దుపాదానాత్. యది చావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావరూపబాధప్రతి
బధ్యతావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదికా పర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛేద్యతేతి మన్య
తే తదా మహానసీయ వహ్న్యభావసాధ్యకే పర్వతో వహ్నిమాన్న వేతి సంశ
యవారణార్థం తత్. న చ సాధ్యవత్తాసంశయ ప్రతిప్రతిబధ్యత్వమేవాస్తు కిం
తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ నివేశనేనేతి వాచ్యం. మహానసీయవహ్న్యభావసా
ధ్యకే మహానసీయ వహ్న్యభావాభావవాన్ పర్వతః స వహ్నిమాన్న వేతి సం
శయస్య వహ్నివ్యాప్యాభావసాధ్యకే వహ్నివ్యాప్యాభావాభావవాన్ పర్వతః
స వహ్నిమాన్న వేతి సంశయస్య వారణార్థం తదుపాదానాదిత్యాహుః. సా
ధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబన్ధకతాయాం వ్యాప్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధకతా భేదోపా
దానాత్ ఉక్తపూర్వపక్షపవనావతంతీతి చేత్ సిద్ధమన్నం పరిత్యజ్యేతి న్యాయా
త్ విశేషణపూరణే గౌరవం బోధ్యం. ఏవం సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛే
దక విషయిత్వావచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతిబధ్యతాయాం నివేశే యద్యపి వహ్నిసాధ్య
కే వహ్న్యభావవ్యాప్యవాన్న వేతి సంశయే న పక్షతాత్వాపత్తిః తాదృశవ్యా
ప్యాభావవిషయితాయా బాధప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వాత్. న చ తథాపి మ
హానసీయవహ్నిమాన్న వేతి సంశయే సమూహాలంబనాత్మక సాధ్యతావచ్ఛే
దక పర్యాప్త ప్రకారతావచ్ఛేదకతాక సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకే పక్ష
తాత్వాపత్తిః. తత్ర లౌకికాన్యసాధ్యవత్తాజ్ఞానత్వ వ్యాపక ప్రతిబధ్యతాని
రూపిత ప్రతిబన్ధకతా వివక్షణాత్. న చైవం తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ నివే
శవైయర్థ్యమితి వాచ్యం. అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వహ్నేః సాధ్యత్వే పర్వ
తత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావం మహానసీయవహ్నికోటిం తదవచ్ఛే
దేన మహానసీయ వహ్న్యభావకోటిం చావగాహమాన సంశయవారణాయ

ఏతేనఅవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌపక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యమా
త్రేణ కోటిద్వయావగాహినో నిశ్చయస్యావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యాదిమ
త్తానిశ్చయప్రతిబధ్యత్వేపి నిరుక్తసంశయత్వాభావేన నపక్షతాత్వమితినం
క్షేపః. అథావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన కోటిమవగాహమానస్య కోటిద్వయసము
చ్చయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః తస్యాప్యుక్తరూపాక్రాన్తత్వాత్. నచవిరోధా

త్తదావశ్యకత్వాత్. తథాపి అవచ్ఛేదః ధర్మిదర్శనవిధయా మహానసీయ
వహ్న్యభావాదివిషయతాయాః స్తాదృశప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతయా మహా
నసీయవహ్నిమాన్నవేతి సంశయేఽతివ్యాప్తేస్తత్త్యాగః. (పా- తథాపి కేవలా
న్వయిగ్రన్థే మణికారోక్తప్రకారస్య పరిష్కరణీయతయేత్థమభిధానం).
నను సాధ్యవత్తానిర్ణయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతస్వవిపరీత కోటితావ
త్త్వే సతి తన్నిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకీభూత ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాని
రూపిత బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకస్వకోటితాకజ్ఞానత్వం సముదాయార్థో
స్తు తావతైవ సామఞ్జస్యే నిరుక్తసంశయత్వం కిమర్థం నివేశ్యత ఇత్యత ఆహ
* ఏతేనేతి * కోటిద్వయేతి * సముచ్చయత్వప్రకాశనాయ. * సాధ్యాదీతి *
నచ తత్రావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన బాధనిశ్చయప్రతిబధ్యత్వసత్త్వేపి సామా
నాధికరణ్యేన బాధనిశ్చయాప్రతిబధ్యత్వాత్ కథం పక్షతాత్వప్రసక్తిరితి వా
చ్యం. సామానాధికరణ్యేన వహ్నికోటికసంశయసంగ్రహార్థమవచ్ఛేద
కావచ్ఛేదేన బాధనిశ్చయస్య నివేశ్యతయా ఉక్తస్థలే పక్షతాత్వాపత్తేర్దు
ర్వారత్వాదితి భావః. * నిరుక్తేతి * ధర్మితావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వావచ్ఛిన్న
సంసర్గతానిరూపితాయా ఏవప్రకారతాయాః ప్రతిబధ్యతాప్రతిబన్ధక
తాన్యతరావచ్ఛేదకతయా తస్యా ఉక్తసముచ్చయనిష్ఠత్వాభావాదితి భావః.
నచ విపరీతకోటిప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకతావన్న ధర్మావ
చ్ఛిన్నవిశేష్యతా నిరూపితస్వప్రకారతాకజ్ఞానత్వమేవాస్తు. సముచ్చయ
వ్యావృత్తవిశేష్యతావచ్ఛేదకతయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావే మానాభావా
త్. సంశయే ప్రత్యేకనిశ్చయీయవిషయితాసమావేశభఙ్గాపాతాచ్చ అతఏ
వ కేవలాన్వయిగ్రన్థే ప్రకారితయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావస్య [illegible]
స్థాపనీయ ఇతి * కోటిం * ఏకకోటిం కోటిద్వయం వా. [illegible]

వగాహిత్వనివేశాత్తద్వారణమితి వాచ్యం. తత్రచిత్కంచిత్ప్రతియోగికవిరో
ధభానస్యసముచ్చయేప్యక్షతత్వాత్. సాధ్యతదభావాదివిరోధావగాహిత్వస్య
ప్రత్యేకంసకలసంశయసాధారణ్యాసంభవాదితి చేన్న. సంయోగాదేరవ్యాప్య
వృత్తితాజ్ఞానదశాయాం తద్వత్వగ్రహవిషయీభూతధర్మిణి తదభావాదిగ్ర
హోత్పత్త్యా తద్వత్తాజ్ఞానస్య తదభావవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం అవ్యా
ప్యవృత్తిత్వజ్ఞానస్యోత్తేజకతామపేక్ష్యావ్యాప్యవృత్తితావగాహిత్వేనైవ ప్రతి
బన్ధకతోపేయతే. వ్యాప్యవృత్తిత్వంచానవచ్ఛిన్నాధారతాకత్వం సర్వత్ర ప్రతిబ
న్ధకజ్ఞానే తాదృశాధారతాయా అన్తతః కోట్యోస్సంసర్గవిధయైవ భానముపే
యతే ఏవం చ సముచ్చయనిష్ఠకోటివిషయతానవిపరీతజ్ఞానప్రతిబన్ధకతావచ్ఛే
దికా వ్యాప్యవృత్తిత్వవిషయతానిరూపితత్వాత్. అత్ర ఉక్తసంశయత్వానిరు
క్తాన్యపదేన సముచ్చయోపాదానాసంభవేన తస్యపక్షతాత్వాపత్తివిరహాత్.

ధికరణ్యేనానుమితౌ సామానాధికరణ్యేన సిద్ధినివర్త్యేఽవచ్ఛేదకావచ్ఛేదే
నసాధ్యాభావకోటికః సందేహఏవ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనాన్యతరకోట్యవగా
హిత్వస్య సంశయత్వబీజత్వాత్ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ అవచ్ఛేద
కావచ్ఛేదేన సిద్ధినివర్త్యే సామానాధికరణ్యేన అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనచ త
త్కోటికసందేహావేవేతి కథమయం సముచ్చయః. తథాప్యవ్యాప్యవృత్తి
జ్ఞానకాలీనోయం సముచ్చయోబోధ్యః. * ప్రత్యేకమితి * సాధ్యతదభా
వాద్యన్యతరవిరోధావగాహిత్వోక్తౌ హ్రదవృత్తిత్వాభావవద్వహ్నిమాన్ న వ
హ్న్యభావవాంశ్చేతి సముచ్చయసంగ్రహాపత్తిస్సాధ్యం పక్షవృత్తి న వేత్యాదే
రసంగ్రహాపత్తిశ్చేతి * అపేక్ష్యేతి * అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాదిభిః
విశేషణవిశేష్యభావేవినిగమనావిరహేణ గౌరవాత్. స్వమతే లాఘవాయా
హ * వ్యాప్యవృత్తిత్వంచేతి * సర్వత్రేతి * ప్రాచాంమతేమతుబుద్ధ్యాఖవశా
దనవచ్ఛిన్నసమవాయాద్యవచ్ఛిన్నాధారతైవసంసర్గః ఏవం సతి సంయోగీ
తి ప్రతిబన్ధకజ్ఞానస్య నియమతో భ్రమత్వస్యేష్టత్వాత్. * వ్యాప్యవృత్తి
త్వేతి * సముచ్చయేచావ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానవశాత్ అవచ్ఛిన్నాధారతా
సంసర్గకః అతస్తదుత్తరంనిరవచ్ఛిన్నాధారతాసంసర్గకోనసంశయః సం
శయే సంసర్గతావచ్ఛేదకాభావగ్రాహ్య ప్రతిబన్ధకత్వాదితిరీత్యా స

అథవా స్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేద
కీభూతాయాః స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపితవిరోధవిషయ
తానిరూపితప్రకారితా సామానాధికరణ్యసంబంధేన తద్విశిష్టప్రకారితైవ
సంశయత్వం. తచ్చ సముచ్చయవ్యావృత్తం సముచ్చయే విరోధాభానేన కో
టిద్వయవిషయతయోర్విరోధవిషయతానిరూపితత్వాత్ సంశయే చాంశ
తః కోట్యోః సంసర్గతయాపి పరస్పరవిరోధభానోపగమేన సకలసంశయ
సంగ్రహః.

ముచ్చయస్య సంశయవిరోధిత్వమితి బోధ్యం. వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టద్వయా
వగాహిజ్ఞానం సంశయ ఇతి మతే సంశయే సముచ్చయవ్యావృత్తవిషయి
తాం ప్రదర్శ్య ఏకధర్మికనానావిరుద్ధకోట్యవగాహిజ్ఞానం సంశయ ఇతి మ
తే సంశయత్వం నిర్వక్తి * అథవేతి * స్వం బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకప్ర
కారితా ప్రథమాప్రకారితా సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబన్ధకతాని
రూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికా బోధ్యా. అథవా స్వపదేన ఇదానీం వహ్న్య
భావప్రకారితాపన్ననిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వప్రకారితాదిరూపాముపా
దాయ ప్రథమప్రకారితాశబ్దేన బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారితోపా
దేయా. ఉభయథాపి న క్షతిః. సంశయే చ విరోధసంబంధేన వహ్నిమద్వ
హ్న్యభావవానితి నిర్ణయస్య వహ్న్యభావవద్వహ్నిమానితి నిర్ణయస్య చ
విషయతయోః సమావేశః నను సంశయే అతిరిక్తవిషయితాభ్రమః కార్యః. న
చ పర్వతో వహ్నిమాన్న వేతి సంశయాకారనిర్వాహాయ పర్వతత్వావచ్ఛి
న్నప్రకారతాపన్నవహ్న్యభావాదేర్విరోధసంబంధేన వహ్న్యాదౌ ప్రకా
రత్వమిత్యతిరిక్తవిషయతా దుర్వారైవేతి వాచ్యం. పదద్వయేన తాదృశప్రకా
రతానాపన్నస్యైవ తేన సంబంధేన ప్రకారత్వోపగమాత్. విరోధవిశిష్టసం
సర్గస్యైవ విరోధపదార్థతయా సహజత ఏవ తాదృశాకారనిర్వాహాచ్చ
విశిష్టోల్లేఖే విశిష్యసంసర్గానుల్లేఖాత్. వహ్నిమద్వహ్న్యభావవాన్ వహ్న్య
భావవద్వహ్నిమానిత్యేతాదృశాకార ఇష్ట ఇత్యప్యాహుః. నను యత్ర సంశయే వ
హ్న్యభావే వహ్నివిరోధ ఏవ భాతః తత్ర స్వపదేన బాధప్రకారితాయా [illegible]
నం న సంభవతీత్యత ఆహ * సంశయే చేతి * యద్యపి వహ్న్యభావ [illegible]

యదంశే సంశయత్వం తత్కోటివిరోధస్యైవోక్తరూపేణోపాదాన సం
భవాత్ నవస్త్వన్తరవిరోధభానమాదాయాతిప్రసంగ ఇతి. కేచిత్తు సాధ్యనిశ్చ
యసాధ్యాభావనిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకః శేష్యతాశాలిత్వం సముదితా
ర్థః సంశయేచ ధర్మిణి ఉభయప్రకారతానిరూపితైకవిలక్షణవిషయతా స
ముచ్చయే వైలక్షణ్యాద్యోపగమ్యత ఇతి తాదృశవిషయతాయాః భిన్నరూపే
ణోభయనిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతయా నాసంభవ ఇత్యాహుః.

హ్న్యభావవద్వహ్నిమానిత్యాకారకామాత్రేణపరిష్కృతసంగ్రాహః తథాపితు
ల్యన్యాయేన వహ్నిమాన్ వహ్నిమద్వహ్న్యభావవాన్వేత్యాకారస్య మ
ప్యాకారతయా తదసంగ్రహః స్యాదితి విసంగమనాపిరహేణపరస్పర విరోధభాన
మంగీకృతం. కించిత్ప్రతియోగికవిరోధభానమాదాయ సముచ్చయే ఉక్తాతి
ప్రసంగం నిరస్యతి * యదంశే ఇతి * స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకత్వస్య ధర్మ
విశేషణతయా హ్రదావృత్తివహ్నిమాన్ వహ్న్యభావవాన్వేత్యాదౌ నాతిప్ర
సంగః. తదవచ్ఛిన్నాధికరణవృత్తిత్వాభావో విరోధః తద్విషయతాచ నిరూ
ప్యనిరూపకభావాపన్నవిషయతా తదవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితాయాధి
కరణ సహితవృత్తిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాతన్నిరూపిత ప్రతియోగిత్వనిష్ఠావచ్ఛే
దకతానిరూపితానుయోగితానిష్ఠసంసర్గకవిషయతానిరూపితా కించిన్నిష్ఠ
ప్రకారతానిరూపితాభావ విషయతైవ. తేన తాదృశధర్మత్వేన ఘటాదే
ర్భానేపి కాంచనమయవహ్నిత్వాదేస్తాదృశధర్మత్వేపి నదోషః. నచ
వహ్నిత్వాదినా పదార్థాన్తరభానే స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మాప్రసిద్ధే
ర్వహ్న్యభావవిరోధాసంగ్రహ ఇతి వాచ్యం. తద్ధర్మఘటిత ప్రతియోగితా
సంబంధేన తద్ధర్మవిశిష్టాభావత్వస్యైవ అవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మ
త్వాత్ వహ్న్యభావవాన్ అభావవదవృత్తివహ్నిమాన్ ఇత్యాదావతిప్ర
సంగః అతఏవ పర్యాప్తినివేశః నచైవం మహానసీయ వహ్నిమాన్ వహ్నిసామా
న్యాభావవాన్వేతి వహ్నివిరుద్ధవహ్న్యభావకోటికసంశయే అతివ్యాప్తిరితి
వాచ్యం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావః కోట్యంతరం తద్ధర్మపర్యాప్త నిరూప
కతావచ్ఛేదకత్వ నివేశాత్ ఏవంచ ఘటత్రిమహానసీయ వహ్నివిరోధముక్త
[illegible] తత్రవహ్నివిరోధభానమప్యాపేయం అభావప్రతియోగి

తావచ్ఛేదకధర్మఘటితధర్మాంతరనివేశప్రకారో వా కార్య ఇతి దిక్. అ
థ తాదృశవిరోధవిషయితానిరూపితప్రకారితాయాం స్వఘటితధర్మావచ్ఛి
న్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వనివేశోఽనర్థకః స్వఘటిత
విషయతాయాం బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వనివేశేన వహ్న్యభావవాన్
పర్వతో ఘటవాన్న వేత్యాది సంశయప్రకారితాయా అతథాత్వేన తదసంగ్ర
హాత్. నచ పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ పర్వతో మహానసీయవహ్నిమా
న్న వేతి సంశయవారణాయ తన్నివేశ ఆవశ్యక ఇతి వాచ్యం. తథాపి తాదృశ
ప్రకారితాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్ర
తిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వనివేశేఽప్యుక్తసంశయీయతాదృశప్రకారితాయా
స్తాదృశప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వాభావేన తద్వారణసంభవాదితి చేన్న. అవ
చ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వహ్నిసాధ్యకస్థలే పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన సాధ్యవి
రుద్ధసాధ్యాభావావగాహినో మహానసీయవహ్నికోటిం సామానాధికరణ్యే
నావగాహినోఽవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన మహానసీయవహ్న్యభావకోటిమవగా
హినో వహ్నివిరుద్ధవహ్న్యభావవాన్ పర్వతః పర్వతో మహానసీయవహ్ని
మాన్న వేత్యాకారకసమూహాలంబనసంశయస్య వారణార్థం తదావశ్య
కత్వాదితి. నన్వగ్రే వహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకే వహ్నివ్యాప్యధూమ
వాన్ న వా వహ్నిమాన్న వేతి వహ్న్యభావాంశే వహ్నివ్యాప్యకోట్యవగా
హిసంశయే బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకవహ్న్యభావవిషయతాయా వహ్ని
వ్యాప్యవిరోధవిషయతానిరూపితత్వేన కథం వారణం. అథ స్వఘటితధర్మా
వచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్య నిరూపకీయవిరో
ధవిషయతానిరూపితత్వస్య సామానాధికరణ్యైతత్త్రియసంబంధావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకం స్వాన్యప్రకారితాశూన్యత్వం ఆద్యప్రకారితావిశేష
ణం ఏవం సామానాధికరణ్యసంబంధేన ప్రకారితావిశిష్టప్రకారితాస్థలే
శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకే బాధాంశే అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితేఽవ
చ్ఛేదకావచ్ఛేదేన మహానసీయవహ్నివిరుద్ధవహ్న్యభావవిషయతా సామా
నాధికరణ్యేన మహానసీయవహ్నిరవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన మ[illegible]
హ్న్యభావవ్యక్తసంశయే బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత[illegible]

విషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత వహ్న్యభా
వవిషయతాయాః మహానసీయవహ్నివిరోధివిషయితానిరూపితతయాన
ద్వారణాయ ఉక్తసాధ్యకే వహ్న్యభావాంశే నిశ్చయాత్మనః తదంశే వహ్ని
వ్యాప్యధూమవిరోధావగాహినః తాదృశవిశిష్టధూమసంశయస్య వారణా
య చ సామానాధికరణ్య స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విరోధవిషయతా
నిరూపితత్వోభయసంబన్ధేన ప్రకారితావిశిష్ట ప్రకారితావివక్షణాద్ధర్మిత
బాధాత్మక సంశయవ్యాసః బాధవిరోధస్యాపి మహానసీయవహ్న్యభా
భానే సంగ్రాహ్యఏవసః ఏవంచ వహ్నివ్యాప్య ధూమే వహ్న్యభావ విరోధా
వగాహిత్వం సంశయస్య వహ్న్యభావనిశ్చయరూపః తస్య సాధ్యతదభావాన్యతర
స్మిన్ పక్షసంబన్ధావగాహిత్వేనాసంగ్రాహ్యత్వాత్ అనాహార్యత్వాత్సం
శయభేదో వేశ్యః. నతు నిరుక్తస్వాన్యప్రకారితాభావః ద్వితీయప్రకారితా
విశేషణం స్వమాద్యప్రకారితేతి శంక్యం. తథాసతి వహ్న్యభావవాన్ వహ్ని
వ్యాప్యవాన్న వేతి సంశయసంగ్రహాపత్తాదితి చేన్న. శుద్ధవహ్నిసాధ్యకేప
ర్వతో వహ్నిమాన్నవా మహానసీయ వహ్నిమాన్న వేతి సంశయాసంగ్ర
హాత్. నైవం ప్రతిబన్ధకతాస్వరూపతో నివేశ్యేతి నప్రథమదోషః. పరస్పరవి
రోధావగమే నేతి దర్శనాత్ అన్యతరవిరోధావగాహిజ్ఞానస్య ప్రామాణిక
తయా నద్వితీయోపి దోషః. యద్వా ప్రకారితావిశిష్టప్రకారితైవ సంశయ
త్వం వహ్నివ్యాప్య ధూమవాన్న వేతి కేవల సంశయానురోధాత్
వహ్నివ్యాప్యధూమప్రకారితా విశిష్టతదభావప్రకారితాయా ఏవ తద్ఘటక
త్వం నతు తద్విశిష్టవహ్నిసామాన్యాభావప్రకారితాయాః తథాచ విశిష్యతత్త
ద్భేదో నివేశ్యః సంశయభేదేన కేవలసంశయావృత్తివిషయతానామానంత్యే
న తద్భేదానామనంతానామపి సుమతిభిరూహితుం శక్యతయా గ్రంథకృ
తాం నాభిధానమితి నప్రథమో ద్వితీయో వా దోషః. వస్తుతస్తు విశేషరూపే
ణ సంబన్ధత్వస్య ప్రామాణికత్వేపి సామాన్యరూపేణ సంశయత్వఘటక ప్ర
కారితానిష్ఠాధేయతావ్యక్తీనామేవ సంబంధఘటకత్వం సువ్యక్తీకృతంచ స్వ
యాంశ్యత్వ త్రివాదేతథాతాసాం సంబంధత్వం బహూనామితి తద్భేదనివేశనం

తచ్చింత్యం. ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపి శేష్యకసాధ్యవతిదభావకోటి కజ్ఞానత్వాదికము పెష్యనిరుక్తరూపేణ సంశయనివేశనప్రయోజనందర్శయతి * తేననపక్షేతి * పక్షవిశేష్యకస్యపక్షస్సాధ్యవాన్నవేత్యస్యసాధ్యవిశేష్యకస్య సాధ్యం పక్షివృత్తినవేత్యాస్య సంశయస్యాననుగమః తథా సతిఫలస్యావిలక్షణతయా వ్యభిచారేణకారణతాభఙ్గ్యేతేతిభావః. ఇదముపలక్షణం సాధ్యవద్భేదాదికోటికసంశయానానుగమోపి బోధ్యః. విశిష్యసంబంధనివేశప్రయోజనం దర్శయతి *నవేతి* సంబన్ధాన్తరేణ తత్సంబంధాతిరిక్తసంబంధేన సందేహేం దేహదశాయాం నిర్ణీతసంబంధేన పక్షాంశే సాధ్యీయసంసర్గవిధయా తత్కాలీన నిర్ణయవిషయీభూతతత్సంబంధేన. ఏతిదనంతరం అనుమితావితి పూరణీయం తత్సంబంధేన సంశయాసత్వేపి తత్సంబంధేన సిద్ధిశూన్యకాలే ఇష్టాపత్తిసంభవాన్నిర్ణీతేత్యుక్తం. సంబంధమనివేశ్యసాధ్యనిర్ణయసామాన్యనివర్త్యత్వనివేశే ఉపసిద్ధిప్రసఙ్గః యత్కించిన్నిర్ణయనివర్త్యత్వం యత్కించిత్సంసర్గకనిశ్చయసామాన్యనివర్త్యత్వంవా యదినివేశ్యతే తదాయమతిప్రసంగో బోధ్యః. ధర్మత్వాంశనివేశప్రయోజనమాహ * తమగప్రభృతిష్వితి * స్వధర్మత్వే సంశయవిషయసాధ్యకత్వం పక్షత్వమిత్యుక్తౌ ధర్మత్వనివేశేప్యవృత్తిసాధ్యకఘటాదిపక్షకస్థలేన పక్షతావైకల్యం ఘటాదిసమవేతత్వస్యప్రసిద్ధ్యా గగనాదౌ తత్సంశయసంభవాదితి తమగప్రభృతిపదస్వారస్యానుధావనం. తథాచ సాధ్యే సంబంధాంతరేణ పక్షవృత్తిత్వసంవ్యర్థమేవేతి. * తచ్చింత్యమితి * చింతాబీజంచ విలక్షణవిషయతాయా అనుమితిగ్రంథాదౌ నిరాసపవ. వస్తుతస్తు వహ్న్యభావాభావాభావాత్మకవహ్నిమాన్ పర్వతఇతి నిర్ణయస్య వహ్న్యభావసాధ్యకే పక్షతాత్వాపత్తిరితి * వ్యభిచారేణేతి * అవ్యవహితోత్తరత్వ సివేశేతు కారణతావృద్ధిఃస్యాత్. *తత్సంబంధేనేతి* సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేనేత్యర్థః అవచ్ఛిన్నకోటితాకత్వం తృతీయార్థః. నిర్ణీతసంబంధేనేతి తృతీయాథాన్వయసంపత్తయె అనుమితావితిపూరణీయం కారణత్వం సప్తమ్యర్థః తథాచానుమితి కారణీభూత పక్షత్వస్య సందేహే అవ్రసక్తిరిత్యర్థః [illegible]

నం దేహదశాయామితి * అనుమితావితిపాఠః కల్పతాం [illegible]

శయదశాయాం నిర్ణీతసంబంధేనానుమితివారణాయ ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన స్వవృత్తిత్వసంశయస్యావశ్యం నివేశనీయతయా తమఃప్రభృతిసమవేతత్వస్యాప్రసిద్ధ్యా సాధ్యే పక్షవృత్తిత్వసందేహమాదాయాపి నతత్ర పక్షత్వోపపత్తిరితి భావః. స్వరూపసంబంధేన తమోవృత్తిత్వస్యాప్రసిద్ధ్యా తేన సంబంధేన అనుమితౌ నానుపపత్తిరతస్సమవాయేనేతి. పక్షే సాధ్యీయసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నధర్మితాకసంశయస్య పక్షతాత్వే తమఃప్రభృతిషు వృత్తిమత్సాధనే నానుపపత్తిరత ఆకాశాదీతి. *తద్వైకల్యం* పక్షతావైకల్యం. సందేహోఽనుమితౌ హేతుః? విశేషణతయా పక్షధర్మతాజ్ఞాననిష్ఠాయాం తజ్జనకతాయాం అవచ్ఛేదకః? అథవా ఉపలక్షణతయా తాదృశజనకతాయామవచ్ఛేదకః? తత్రాద్యం పక్షద్వయం దూషయతి *నూలేసన్దేహ ఇతి* విశేషణం*అపేక్షణీయానుమిత్యవ్యవహితప్రాక్సత్త్వాకం అనుమితికారణంవిశేషణవిధయా కారణతావచ్ఛేదకం వేతి యావత్. పరామర్శపూర్వం తస్య సంశయస్య నాశాదిత్యన్వయః. యత్రాదౌ లింగదర్శనం తతో వ్యాప్తిస్మరణం తదభిప్రాయేణ లింగదర్శనస్య యత్ర తయోర్విపరీతక్రమః తదభిప్రాయేణ వ్యాప్తిస్మరణస్య నాశకత్వమభిహితం. అతఏకతరోభయోర్నాశకత్వాసంభవేపి నక్షతిః. ఆదిపదేన యత్ర సంశయానంతరక్షణే వ్యాప్తిస్మరణాద్యనుగుణజ్ఞానాన్తరోత్పాదః తదనంతరమేవ వ్యాప్తిస్మరణాదిః తత్రత్యతాదృశజ్ఞానసఙ్గ్రహః.

యావంతోఽర్థాః సంభవంతీతి న్యాయేన దూషయితుం కింకారణతావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రాక్సత్త్వాయాః ఉతకారణతావచ్ఛేదకావలీఢప్రాక్సత్త్వాయాః కార్యోపధానేనియామకత్వమితి వికల్ప్యగుణికారః సందేహోపీత్యాదినా నిరాకార తత్ర సందేహస్య కారణతాపక్షానిరాకరణేన న్యూనతేతి తన్నిరాకరణం స్వయమంతర్భావయితుం వితర్కయతి *సందేహ ఇతి* *విపరీతేతి* నను వ్యాప్తిస్మరణానంతరం లింగదర్శనస్యానుపయోగాత్ పరామర్శ ఏవ తదనంతరం వాచ్యః తథా చ కథమేతదితి చేన్న. యత్ర ప్రథమం సాధ్యసందేహః తతో ధూమవ్యాప్యవత్త్వాపరామర్శరూపవ్యాప్తిస్మరణం తతోలిఙ్గదర్శనం వహ్నిసాధ్యకధూమానుమితేః అలౌకికమానససామగ్ర్యపేక్షయా అనుమితిసామ [illegible] తతోఽలౌకికపరామర్శస్తదభిప్రాయేణ తదభిధానసంగ

ద్వితీయం గూవయతి * నోపలక్షణమితి * అవ్యావర్తకతాపత్తేః * సిద్ధికాలే అనుమిత్యవారకతాపత్తేః. తత్కాలీనపరామర్శస్యాపి కాలాంతరీణ సంశయవిషయ ధర్మివృత్తిత్వావగాహితయా సామగ్య్రా అక్షతత్వాదితి భావః. అథ సాధ్యసందేహోనుమితౌ హేతురేవ లింగదర్శనవ్యాప్తిస్మరణాదినా పూర్వోత్పన్నసంశయనాశే పి తదనంతరం పరామర్శావ్యవహితప్రాక్ క్షణజాతసంశయాంతరాదేవ అనుమితిరితి కల్ప్యతే వచానుత్పన్నపవసంశయే యత్ర స్వసామగ్రీవశాత్పరామర్శోత్పత్తిస్తత్ర అనుమిత్యనుత్పాదప్రసంగః పరామర్శకాలే తమత్తరంత విశేషదర్శన రూపప్రతిబంధకవశేన సంశయోత్పాదాసంభవాదితి వాచ్యం. ఫలానురోధేన సర్వత్రైవానుమిత్యుపధాయక పరామర్శావ్యవహిత ప్రాక్క్షణే సంశయోత్పాదకల్పనాత్. యత్ర సంశయోత్పాద ప్రాక్ క్షణే పరామర్శసామగ్రీ ప్రమాణసిద్ధా యత్రవా పరామర్శసామగ్రీ పూర్వక్షణే సంశయజనక ధర్మిజ్ఞానాద్యభావః ప్రామాణికస్తత్ర పరామర్శానంతరం సాధ్యస్య ప్రత్యక్షనిశ్చయ ఏవోపగమ్యతే తత్రపరప్రత్యక్షాద్యుపపత్తేః తత్రానుమినోమీత్యనువ్యవసాయస్యాప్యగ్రే భ్రమత్వమేవ కల్ప్యతే అనుగతానమగతసిషాధయిషాభావకూట విశిష్టసిద్ధ్యభావస్యానుమితి హేతుత్వాపేక్షయా సంశయహేతు—యాం లాఘవాత్ సంశయహేతుత్వోపగమే బాధనిశ్చయదశాయాం సంశయాభావాదేవానుమితివారణసంభవాత్ నానావిధబాధాభావస్య అనుమితిహేతుత్వాకల్పనే నానుమితిసామగ్రీ ప్రతిబంధకతాయాం తదనివేశే నచలాఘవాత్. అనకజ్ఞానవిరోధిత్వమైవచ బాధాదీనాం హేత్వాభాసత్వోపపత్తేః. సంశయస్యచ కార్యతావచ్ఛేదక కోటౌ కారణవైశిష్ట్యం నివేశ్య విశి

తేః. నను అనుమినోమీత్యనువ్యవసాయప్రామాణ్యానురోధేన సిద్ధ్యభావహేతుత్వమస్త్విత్యత ఆహ * అనుగతేతి * అనుమితిసామగ్రీ ప్రతిబంధకతాయాం * అనుమితిసామగ్య్రాభిన్నవిషయకప్రత్యక్షాదిప్రతిబంధకతాయాం * జనకేతి * ప్రకృతానుమితి జనకపరామర్శవిరోధిత్వస్యైవ దోషసామాన్య లక్షణత్వోపగమాత్. నను సంశయహేతుతాయా ఏవాసంభవాత్ కథం లాఘవం కార్యోత్పత్తిసామగ్య్రాదిత్యత ఆహ * సంశయ

వ్యతాన్యతాదృశసంశయత్వేనైవ హేతుతావాచ్యా అతో దీధితి కారదర్శిత రూపస్య స్వఘటితతాయా ఉక్తయుక్త్యా ఆవశ్యకత్వాత్ ప్రతిబధ్యతాదీనాం స్వస్వావచ్ఛేదకభేదేన భిన్నానామననుగమాచ్చ శబ్దానుగమమాత్రపర్యవసానేపి నక్షతిః

శయభేదేన కారణతాభేదమపేక్ష్య లాఘవాత్ తావదన్యతమత్వేన కారణత్వమస్తు ఏకమాత్రసంశయస్థలేచ తత్త్వేనేతి. నచ సంశయే అప్రామాణ్యనిశ్చయాభావస్య నివేశనీయతయా పర్వతో వహ్నిమాన్న వేతి సంశయాదిదంజ్ఞానం పర్వతవృత్తిత్వవతి పర్వతవృత్తిత్వాభావప్రకారకమిత్యన్యవిధాప్రామాణ్యగ్రహసత్త్వే అనుమిత్యనుపపత్తిరితివాచ్యం. విషయతాసంబంధేనాప్రామాణ్యగ్రహవిశిష్టవహ్న్యభావప్రకారతాన్యవహ్న్యభావప్రకారతాక సంశయతాదృశాప్రామాణ్యగ్రహవిశిష్టపర్వతవృత్తిత్వాభావప్రకారతాన్యపర్వతవృత్తిత్వాభావప్రకారతాకసంశయేత్యాదిక్రమేణైకైకసంశయం నివేశ్య తావదన్యతమత్వస్య నివేశనీయత్వాత్. మైవమ్. అన్యతమత్వఘటకభేదానాం మిథో విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహేణ కారణతాధిక్యాపత్తేః *తాదృశతాదృశేతి * యాదృశాప్రామాణ్యనిశ్చయసత్త్వే తాదృశసంశయాన్నానుమితిస్తాదృశాప్రామాణ్యనిశ్చయాభావో నివేశనీయః. * ఉక్తయుక్త్యా * వహ్నివ్యాప్యాదిసాధ్యకే వహ్నిమాన్న వేత్యాదిసంశయవారణానురోధరూపయుక్త్యా. నను విషయతావిశిష్టప్రతిబధ్యత్వం సంశయత్వం వైశిష్ట్యంచ స్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితత్వస్వసామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన ఏవమథవేత్యాదిరీత్యా సంశయత్వం తత్రచ నోక్తదోష ఇత్యత ఆహ * ప్రతిబధ్యతాదీనామితి* నక్షతిః * నకార్యకారణభావే వ్యభిచారః. అత్ర మైథిలానుయాయినః. సాధ్యవత్తానిర్ణయనివర్త్యత్వం సాధ్యవత్తాజ్ఞాననిరూపితప్రతిబన్ధకతావత్త్వం ప్రతిబంధకతావత్త్వంచ స్వావచ్ఛేదకీభూతవిషయతావత్త్వస్వావచ్ఛేదకీభూతభేదప్రతియోగిత్వోభయసంబన్ధేన. సాధ్యవత్తాజ్ఞానంప్రతి సంశయాన్యసాధ్యాభావజ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబన్ధకత్వాత్ సంశయసంగ్రహః. సంశయసామాన్యసంగ్రహాయ ప్రథమసంబన్ధనివేశః. బాధనిర్ణయవారణాయ ద్వితీయసంబన్ధనివేశః ప్రథమసంబన్ధఘటకవిషయతాయామప్రామాణ్యానిర్ణ

యాభావోనివేశ్యః. అప్రామాణ్యనిర్ణయాభావశ్చ అప్రామాణ్యప్రకారతాని
రూపితస్వరూపితత్వసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకీభూతధర్మావచ్ఛి
న్నప్రకారతాత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో బోధ్యః. పర్వతో వ
హ్నిమాన్నవేత్యాదావన్యసంశయీయాయాప్రామాణ్యగ్రహస్య త్వేవ్యుక్తసంబం
ధావచ్ఛిన్నతద్భావాభావేన ఉక్తదోషః. నచ వహ్నిః పర్వతవృత్తిర్న
వేతి సంశయకాలే పర్వతాభావవతి పర్వతప్రకారకమిత్యప్రామాణ్యగ్రహద
శాయామనుమిత్యాపత్తిః పర్వతవృత్తిత్వాభావాదివిషయితాయాముక్తాభావ
సత్త్వాదితి వాచ్యం. ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాత్వావచ్ఛేదేన తాదృ
శాభావవివక్షణాత్. పర్వతాదివిషయితాయాంచ ఉక్తాభావాసత్త్వాత్. అథై
వం పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయే జాతే తజ్జాతీయభావప్రకా
రకమిత్యప్రామాణ్యగ్రహదశాయామనుమితిర్నస్యాత్. నచాప్రామాణ్యప్ర
కారతావచ్ఛేదకస్వనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితప్రకారతానిరూపి
తాధికరణప్రకారతానిరూపితవిశేష్యత్వప్రకారతానిరూపితనిరూపితత్వప్ర
కారతానిరూపితత్వనిరవచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాసంసర్గావ
చ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితాభావప్రకారతానిరూపితత్వోభయసంబంధేనకిం
చిద్ధర్మవిశిష్టప్రకారతా వివక్షితేతి నదోషఇతి వాచ్యం. సుందరవహ్నిమతిప
ర్వత్యభావప్రకారకమిత్యాద్యప్రామాణ్యనిర్ణయదశాయాంపర్వతో వహ్ని
మాన్నవేతి సంశయాదనుమితిర్నస్యాత్ సుందరవహ్నిత్వేనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛే
దకత్వాభావాత్. ఏవం పర్వతవృత్తిత్వేన పర్వతవృత్తిత్వాభావప్రకారకమి
త్యప్రామాణ్యనిర్ణయదశాయాం వహ్నిః పర్వతవృత్తిర్నవేతి సంశయాద
పి. తత్ర వృత్తిత్వాంశే ప్రకారీభూతపర్వతాదేర్నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతావిర
హాదితి చేన్న. అద్యే సౌందర్యాదేర్వహ్న్యంశ ఏవ భానోపగమాత్ స్వనిష్ఠ
నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితప్రకారతానిరూపితప్రకారతానిరూపితా
ధికరణప్రకారతేత్యాదిక్రమేణ నిరవచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియో
గితేత్యాదిక్రమేణచ నివేశ్య పృథగప్రామాణ్యగ్రహాభావాంతరస్యాపి నివే
శనీయత్వాత్. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధే అవచ్ఛేదకతావచ్ఛే[illegible]
పర్యాప్త్యధికరణీభూతధర్మోపాదానాత్ ఉక్తాప్రామాణ్యగ్రహా [illegible] ద

సంశయస్య బాధసాధారణతదభావవత్తాజ్ఞానత్వేన కారణత్వేంనతు పక్షధర్మి
కసాధ్యతదభావోభయప్రకారజ్ఞానత్వరూపసంశయత్వేన గౌరవాత్. బాధని
శ్చయదశాయాంచ నానుమిత్యాపత్తిః. ప్రత్యక్షేఽసాధారణాలౌకికవిశిష్టబు
ద్ధిత్వావచ్ఛిన్నంప్రతి బాధనిశ్చయప్రతిబన్ధకతాయా ఆవశ్యకత్వాదితితు నశ్రద్ధే
యం. బాధనిశ్చయే అప్రామాణ్యగ్రహానుత్వే అనుమిత్యాపత్తేః అప్రామాణ్యగ్ర
హాభావస్యసంశయజనకతాయాంప్రయోజనవిరహేణాసిద్ధత్వాత్ సాధ్యసందే
హేఽప్రామాణ్యగ్రహసత్వేప్యనుమిత్యుపగమక్షతపరాహతే సంశయేఽప్రామా
ణ్యనిశ్చయసత్త్వే అనుమిత్యనుత్పాదేప సంశయే విషయసంశయకస్యాప్రా
మాణ్యసంశయస్యాకించిత్కరతయా తత్ర అప్రామాణ్యనిశ్చయత్వావచ్ఛి
న్నాభావస్యైవ నివేశనీయతయా అప్రామాణ్యసంశయసత్వేఽపి బాధనిశ్చయా
దనుమితేర్దుర్వారత్వాత్ ఇతిచేన్న. ప్రత్యక్షేణైవాసంశయితస్యాపి సాధ్య
స్యానుమిత్సయా అనుమితేరానుభావికత్వాత్ సంశయస్యహేతుత్వే తద
నుపపత్తేః. అనుభవాపలాపే విశేషదర్శనమూలకప్రత్యక్షాదేః సర్వత్ర ప్ర
వృత్త్యాదిసంభవే అనుమానప్రామాణ్యస్యైవ విలోపాపత్తేః. పక్షధర్మతాప్ర
త్యక్షవ్యాప్తిస్మరణయోరవిలమ్బక్రమేణోత్పత్త్యనంతరం యత్రపరామర్శః
తత్రవ్యాప్తిస్మరణకాలీనపక్షధర్మతాజ్ఞానస్యవిశేషదర్శనతయా తస్యపూ
ర్వం సత్త్వేన తత్రవ్యాప్తిస్మరణానంతరం సంశయాభావాత్. ఏవమప్రసిద్ధ
సాధ్యకస్థలే సంశయాసంభవాదనుమిత్యనుపపత్తేః. సంశయానంతరజాతప
ధ్యాత్మకపరామర్శాదనుమిత్యుపపత్తిశ్చేత్ సంక్షేపః. సంశయనాశేపియావన్న
నిర్ణయస్తావత్పర్యంతంసంశయయోగ్యతాయా అనపాయాత్తస్యాపి పక్ష
తాత్వంసంభవతీతి తదనిరాకరణే మూలస్యన్యూనతా అతోనాపీతి మూలమే

భావత్వస్యైవ తాదృశతయా వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాయాస్త
దనవచ్ఛిన్నత్వాదిత్యాహుః. *సర్వత్రేతి* అతీంద్రియస్థలేచానుమిత్యభావే
[illegible] ప్రవృత్త్యభావాత్. * సిద్ధ్యాత్మికేతి *లౌకికేత్యాదిః. విశేష్యేప
[illegible]ణమితి వ్యాఖ్యానపరామర్శః. అథవా స్మృత్యాత్మకః సిద్ధపరామర్శః వి
[illegible]వగాహియావన్ననిర్ణయ ఇతిపాఠః *సంశయయోగ్యతా [illegible] సంశ
[illegible] సాధ్యవత్తానిశ్చయసాధ్యాభావవత్తానిశ్చయయోరభా

వ సంశయయోగ్యతానిరాకరణపరతయా వ్యాచష్టే * సంశయయోగ్యతామితి * సాధకబాధకమానపదస్య సిద్ధిబాధహేతురూపతయా భూతత్వే ఘటపరత్వే సర్వదైవానుమిత్యనుపపత్తిం అనుమితిపూర్వం సిద్ధిబాధహేతుభూతస్య తుః రాదేస్సిద్ధిహేతుభూతపరామర్శస్య చ సర్వత్రైవ సత్త్వాదత స్తత్పదం సిద్ధిబాధపరతయా వ్యాచష్టే * సాధకేతి * యద్యపి బాధకమానపదస్య బాధజనకసామగ్రీపరత్వేపి నక్షతిః బాధసామగ్ర్యనంతరక్షణే కదాప్యనుమితేరనుత్పాదాత్ తథాపి బాధజనకసామగ్ర్యంతర్గతసామగ్రీపరత్వే తదవచ్ఛిన్నాభావస్య హేతుతాలభ్యతే తత్ర చోక్తైవానుపపత్తిః బాధసామగ్రీత్వేన తత్త్వేరత్వాంచ వినా లక్షణాం న నిర్వహతీతి లక్షణాయాం ఆవశ్యకత్వే బాధపద లక్షణోచితేత్యభిప్రాయేణేదం. నను పక్షే సాధ్యాభావనిశ్చయస్య బాధతయా కేవలాన్వయిని సాధ్యాభావాప్రసిద్ధ్యా బాధాప్రసిద్ధిరత తదభావఘటితం వతు తాద్వైకల్యమిత్యత ఆహ * కేవలాన్వయిని చేతి * పక్షనిష్ఠేతి * సాధ్యేత్యాదిః. ధీః నిర్ణయః * సులభో బాధ ఇ * తథా చ తాదృశబాధాభావస్యైవ పక్షతాఘటకత్వాన్నానుపపత్తిరితి భావః. సులభ ఇత్యనేన తత్రాభావాంశే సాధ్యప్రకారకభ్రమాత్మకబాధస్యాపి కదాచిత్కస్య చిత్పురుషస్య ప్రసిద్ధ్యా తదభావఘటితత్వమపి పక్షతాయాస్సంభవతీతి సూచితం. వ్యాప్తిస్మరణాదినా పూర్వానునుమితేర్నాశస్థలే అనుమితిముపపాద్య సిషాధయిషాపరహేతువ్యక్తిగ్రంథమవతారయతి * నన్వ * తత్రాపి * పరామర్శపూర్వం అనుమితేర్నాశస్థలేపి * పునరనుమితేః * పరామర్శానంతరం అనుమిత్యంతరం. నను పరామర్శానన్తరోత్పన్నేచ్ఛాజనకజ్ఞానేనేచ్ఛాజననసమకాలం పరామర్శస్య నాశాత్ త-

---

పపత్తౌ * మూలవ్యాఖ్యానమితి * యథాశ్రుతే సిషాధయిషాయోగ్యతాయా దుర్వచతయా నిరాకరణం తథా అస్యా అపి నిరాకరణస్యావశ్యకత్వాత్. సంశయవ్యుదాసాయ నిర్ణయ ఇతి. * ఇచ్ఛాజనకజ్ఞానేనేతి * యద్యప్యత్ర పరామర్శానంతరం ఫలేచ్ఛా తత ఇష్టసాధనతాజ్ఞానం తతః అనుమితిః ఫలేచ్ఛాయా ఏవ నాశకత్వం నత్విష్టసాధనతాజ్ఞానస్యేతి యథాశ్రుతమసంగతం. తథాపి ఫలేచ్ఛాజనకం ఫలజ్ఞానమేవ తత్పదేన వివక్షితం. తథా చ ఫలేచ్ఛాకాలే పరామర్శవినాశాదిత్యర్థః. యద్వా [illegible]

గృహీతాభావః కథమనుమితిరిత్యత ఆహ * తత్పరామర్శాన్తరమితి * విశేష్య
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానుమిత్స్వరూపానుమితి ॥ పరామర్శావినశ్యదవస్థయాప్యుపపాదయ
తి * స్మరణాత్మకేత్యాది * చాక్షుషాదిపరామర్శస్యానుమిత్యంశే ఇష్టసాధ
నతాప్రకారకసమూహాలంబనరూపస్య నసంభవః స్వాయోగ్యవిశేష్యకజ్ఞా
నజనకే ఇతి ద్వితీయస్యాప్యసామర్థ్యాత్ అతస్తస్య తథాత్వమపేక్ష్య తన్మూలక
వ్యాప్యవత్త్వకాలోత్పన్నపరామర్శాన్తరానుమితిజనకేష్టసాధనతాజ్ఞా
నాహితసంస్కారసహకృతాత్ సమూహాలంబనస్మరణాత్మకపరామర్శాన్తర
స్యానుసరణం. స్మరణేత్యుపలక్షణం తథావిధజ్ఞానపరామర్శోऽపి బోధ్యః. న
ను కల్పకాభావాన్నైవ తాదృశకల్పనాసంభవ ఇత్యస్వరసం పరిహరతి * ఫల
బలాదితి * సిషాధయిషావిరహకాలే వినా అనుమిత్యాత్మకకార్యానుదయ

ష్టసాధనతాజ్ఞానమేవ తత్పదేన వివక్షితం ప్రయుక్తత్వమిచ్ఛాజనకత్వాన్వయి
వ్యతిరేకార్థకః. తథాచ పరామర్శాన్తరోత్పన్నేచ్ఛాజనకజ్ఞానప్రయో
జ్యేచ్ఛాజనకతాధికరణకాలే పరామర్శస్య వినాశసత్త్వాదిత్యర్థః తచ్చేష్టసా
ధనతాజ్ఞానాత్ ప్రాక్ ఉత్తరం వా ఫలేచ్ఛయా నిర్వహణీయమితి బోధ్యం. * పరా
మర్శాన్తరమితి * అయమపి స్మరణాత్మకః అనుమిత్యుత్తరక్షణే విశిష్టప్రత్య
క్షాసంభవస్యానుపదం స్ఫుటత్వాత్ * సమూహాలంబనస్మరణాత్మకేతి *
యద్యప్యనుమితిసమానకాలీనయత్కించిద్వస్తుముఖ్యవిశేష్యకానుమిత్యంశే ఇ
ష్టసాధనతాప్రకారకసమూహాలంబనచాక్షుషపరామర్శసంభవాత్ తాదృశ
స్మరణాత్మకపరామర్శానుధావనం వ్యర్థం. తథాపి ప్రయోగానవారణాయ ఇ
త్థముక్తం. సాధనముఖ్యవిశేష్యకమేవేష్టసాధనతాజ్ఞానమిచ్ఛాజనకమిత్యభి
మానేన వా ఇదం. నను వ్యాప్తిస్మరణాదినా పూర్వానుమిత్యనాశస్థలే య
ది చాక్షుషపరామర్శోపగమ్యతే తదా వ్యాప్తిస్మరణాదేర్నోపయోగః త
దుపగమే తదాహితసంస్కారాత్ స్మరణాత్మకపరామర్శాదనుమిత్యనన్త
రమనుమితిరితి పంచమక్షణే ఫలస్వీకారముపగమ్య మూలయోజనే ప్రయా
సాధిక్యమతో న్యూనతాభంగాయచాహ * స్మరణేతి * సిషాధయిషారూపే
తి * చేషానుమితిచ్ఛారూపకారణం వినా మేషానుమితిరూపఫలానుత్పత్తిబ
లాదిత్యర్థః. నను ఫలబలాదేవ తదభావగ్రహే ప్రమితత్వాభావః కల్ప్యే

బలాదిత్యర్థః. సిషాధయిషావిరహేఽపీతి మూలస్య అనుమాతురిత్యాదిః. తే
నేశ్వరస్య సిషాధయిషాయాస్తత్రాక్షతత్వేఽపి నక్షతిః. ఇచ్ఛారూపపక్షతా
యా ఆత్మనిష్ఠప్రత్యాసత్త్యైవ హేతుతేత్యభిప్రాయేణేదం. నచ తత్రాపి పూ
ర్వవత్ఫలబలాదనుమిత్సాం కల్పయిత్వా అనుమితిశ్శక్యోపపత్తికా. తత్ర తద
భావస్యానుభవసిద్ధతయా కల్పనాఽసంభవాత్. పూర్వం కదాపియస్య మేఘా
నుమితిర్నాసీత్తేన తత్తేష్టసాధనతాయా అగృహీతత్వేన తద్గోచరస్మర
ణస్య తదనుమిత్యనుభావకస్య తదానీమభావేన తద్గోచరానుభవస్యచాస
మ్భవేన తదనుమిత్సాసామగ్ర్యాఏవ దుర్ఘటత్వాచ్చ. విషయనిష్ఠప్రత్యాస
త్త్యైవానుమిత్సాయా హేతుతావాచ్యేత్యభిప్రాయేణ ఉక్తస్థలే పక్షతోపప
త్తిం దీధితికృదాశంకతే * నచేతి * ఇచ్ఛైవ * సమానాధికరణవ్యధికరణసాధా
రణేచ్ఛామాత్రమేవ. * స్వనిష్ఠేవ * అనుమాత్రసమవేతేవ * తస్యాః * ఈశ్వరే
చ్ఛాయాః * పక్షతాప్రసంగాదితి * తథాచ సిద్ధ్యనంతరమనుమిత్యాపత్తిరిత్యర్థః
తదానీం * సిద్ధిదశాయాం * నతజ్జనకత్వమితి * తథాచానుమితి జనకత్వవిశిష్టే
చ్ఛాత్వేనైవ హేతుతావాచ్యా కారణతావచ్ఛేదకవిశిష్టస్యవ్యాప్యత్వమేవ ఫ
లోపధానే తంత్రమితి వ్యాసంగ ఇతిభావః. అనుమితి జనకత్వేన జనకత్వే ఆత్మా

తేఇత్యతఆహ * పూర్వమితి * స్తనపానేష్టసాధనతేతరస్య జన్మాంతరానుభూ
తస్య స్మరణాభావాత్ జన్మాంతరే మేఘానుమితావపి నక్షతిః పరకీయమే
ఘానుమితావిష్టసాధనతాజ్ఞానం సంభవేదితిసరస్వతి * తద్గోచరేతి * నచై
వమపి విషయాంతరే అనుమితిసత్త్వాత్ తత్తేష్టసాధనతాగ్రహాధీనానుమిత్సై
వ విషయాంతరే అనుమితి సామగ్ర్యభావే మేఘానుమితిం జనయేదితి వా
చ్యం. వస్తుతస్తస్యా మేఘానుమిత్యవిషయకత్వాత్. అన్యానుమితివిషయతా
యాశ్చ మేఘానుమిత్యహేతుత్వాత్. * విషయనిష్ఠేతి * విషయతాసంబంధే
నానుమితౌ స్వవిషయతావచ్ఛేదకవిషయతాసంబంధేన ఇచ్ఛాహేతుః సాచ
పర్వతే వహ్న్యనుమితిర్జాయతామిత్యాద్యాకారా నతు అనుమితిర్జాయ
తామిత్యాకారా, తాదాత్మ్యసంబంధేనానుమితౌ విషయతాసంబంధేనవా ఇ
చ్ఛాహేతుః. జనకతానివేశ సంభవే తద్విశేష జనకత్వానివేశయా [illegible]
స్తద్దీత్యాదినా దీధితావుక్తః. అవచ్ఛేద్యగ్రహే అవచ్ఛేదకగ్రహావశ్య [illegible]

త్రి.ఇనే త్యపిస్ఫుటత్వాత్తముపేక్ష్య దూషణాన్తరమాహ *గద్ధితి*యోగ్యతా* స్వరూపయోగ్యతా *అనతాయాదితి* కారణతావచ్ఛేదకధర్మరూపయోగ్యతాయాస్సర్వదైవ సత్వాదిత్యర్థః.*తదుపధానమ్.* తద్వైశిష్ట్యం.*తదభావాత్ *అనుమితివైశిష్ట్యాభావాత్. తథాచ అనుమిత్యుత్పాదనియామికాయా అనుమితివిశిష్టేచ్ఛాయాః ప్రాగసత్వేన అనుమితేరేవానుపపత్తిః. ఇదముపలక్షణమ్. అనుమిత్యనంతరం అనుమిత్యాపత్తిరపి బోధ్యా. నన్వనుమితిజనకతావచ్ఛేదకా యావంతో ధర్మాః ప్రత్యేకం తదవచ్ఛిన్నకూటవిశిష్టత్వరూపతత్సామగ్రీ సమధానమేవేచ్ఛావిశేషణం దేయం. తచ్చ కార్యావ్యవహితప్రాక్క్షణ ఏవేతి నాతిప్రసంగ ఇత్యాశంకామపనుదతి * నతత్సామగ్రీతి * కారణమాత్రస్యైవేతి * తథాచ పరామర్శాద్యుత్పత్తిదశాయాం మీగృశపక్షతావిరహాదేవానుమితివారణసంభవాత్పరామర్శాదీనాం హేతుతావిలయప్రసంగ ఇతి భావః. నను సామగ్రీసమవహితేచ్ఛాత్వేన నపక్షతాయా హేతుత్వముపేయతే సామగ్రీఘటకహేతూనాం మిథోవిశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహాత్ తేషాం స్వతన్త్రకారణతయైవ నాతిప్రసంగస్య వారితత్వాత్కింతు స్వేచ్ఛారూపాద్యైవసిద్ధకాలేపక్షతావ్యవహారం వారణాయ పక్షపదప్రవృత్తినిమిత్తత్వమేవ తాదృశ్యేచ్ఛాయా ఉపేయతే అతో నాయం దోష ఇత దూషణాన్తరమాహ * శేషేతి * అనుమితిసామగ్ర్యాఏవ పక్షతాత్వసంభవేన ఇచ్ఛారూపవిశేష్యభాగస్య నిష్ప్రయోజనకత్వాదిత్యర్థః. అత్ర చేష్టాపత్తౌ దూషణాన్తరమాహ*తదానీమితి*పరామర్శాదిసమవహితసిద్ధిదశాయాం అన్వయశ్చావ్యాప్యాసామగ్రీవిరహాత్వేనేన *వక్తవ్యత్వాపాతాత్ *సామగ్రీమధ్యానివేశాపాతాత్. తథాచైతాదృశకారణం సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావ ఏవ. ఏవంచైతస్యైవపక్షతాత్వమస్తు అలం కారణాన్తరస్య పక్షతాకుక్షినిక్షేపేణాత్ అత్రాశ్రయః * తేషాం * పరామర్శాదీనాం * పక్షతాత్వం * పక్షపదప్రవృత్తినిమిత్తత్వం. ఏవమగ్రేపి * తథాచేతి * నతత్సామగ్రీతి దీధితౌ విశిష్టసిద్ధ్యభావస్య కారణత్వే సమ్ముగ్ధేతి ఇదానీం తదంగీకృత్య సామగ్ర్యాఏవ వ్యావహారికావ్యత్వాభిధానే పూర్వపక్షపర్యవసానం యత్రేపక్ష ఇతి [illegible] ఏవం సత్యుక్త్యా తేఇత్యాది సిద్ధాంతేపిసామ

ణేతి సిద్ధాంతలక్షణపద పర్యవసానమితి భావః.—— * * * * * *

సిద్ధాంతలక్షణే సిద్ధ్యుత్తరక్షణే సిషాధయిషాధీనానుమితేరుత్పాదనాయ సహకృతాంతం సాధకమానవిశేషణముపాత్తం. తచ్చ తత్రైవోపపద్యతే యది సిద్ధిసిషాధయిషాపరామర్శానాం త్రయాణామనుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణే అవస్థితిస్సంభవతి. నచైవముపపద్యతే; ఆత్మయోగ్యవిశేషగుణానాం ద్విక్షణమాత్రావస్థాయిత్వాత్ త్రయాణాం యుగపదనవస్థానాత్. నచ యత్రాపేక్షాబుద్ధ్యాత్మకస్య పరామర్శస్య సాధ్యనిశ్చయస్యవా ప్రథమముత్పాదస్తత్రైవ తృతీయక్షణే త్రయాణామవస్థానసంభవతీతి వాచ్యమ్. అపేక్షాబుద్ధేః క్షణత్రయావస్థాయిత్వమంగీకుర్వాణైస్తదవ్యవహితోత్తరక్షణే తదధికరణే విశేషగుణోత్పాదానభ్యుపగమాత్. అన్యథా స్వసమానాధికరణస్వానంతరోత్పన్నవిశేషగుణాత్మకనాశకబలాత్తస్యా అపి తృతీయక్షణే వినాశాపత్తేరిత్యాశంకాపరిజిహీర్షయా సిద్ధ్యాత్మకసమూహాలంబనపరామర్శస్థలే తాదృశవిశేషణప్రయోజనం దర్శయతి * యత్రేత్యాదినా * అనుమిత్సాగ్వ్యాప్తేః సత్త్వాత్తస్మిత్తత్త్వ వారణంలభ్యతేఇత్యాశయః * ఏవంచేతి * సిద్ధాంతలక్షణఇతి * అత్రాపి కార్యతావచ్ఛేదకం పూర్వనిరుక్తమేవ * ఆత్మేతి * ఆత్మాకాశాన్యతరత్వార్థః విభుత్వస్యైకస్యాభావాన్ననివేశః వినాశిత్వాద్వా,దికముపేక్షాబుద్ధ్యుపగమేవ తస్యాం క్షణత్రయావస్థాయిత్వం ద్విత్వాదినాశత్వాపేక్షాబుద్ధినాశత్వయోరననుగమేన తత్తద్వ్యక్తిత్వేన హేతుతాపర్యవసానేఽలాఘవేన అపేక్షాబుద్ధ్యుత్తరచతుర్థక్షణస్యైవ ద్విత్వాదినాశత్వోపగమాదిత్యాశయేనాఙ్గీకుర్వాణైరితి. * స్వసమానాధికరణస్వానంతరోత్పన్నవిశేషగుణాత్మకేతి * ఆత్మయోగ్యవిభువిశేషగుణత్వం నాశకతావచ్ఛేదకం తత్రాపేక్షాబుద్ధేర్ద్వితీయక్షణజాతధర్మాదినా నాశవారణాయ యోగ్యత్వనివేశః. తచ్చ గుణత్వవ్యాప్యయోగ్యధర్మసమవాయిత్వం తేనభావనాయా అయోగ్యత్వేపి సుషుప్త్యవ్యవహితపూర్వోత్పన్నజ్ఞాననాశకతానుపపత్తిః. తస్యాం ఖగసాధారణసంస్కారత్వసత్త్వాత్ ఏవంచాపేక్షాబుద్ధిద్వితీయక్షణోత్పన్నసంస్కారోపి నిజాశయతే ఉత్పత్తిగమాన్న [illegible] జ్ఞాననాశకత్వాత్ పత్నస్య జీవనాదృష్టాదియోగ్యత్వేన నాశకతా [illegible]

యత్నత్వభిన్నత్వం నివేశ్యం. నచైవం సుషుప్త్య వ్యవహితపూర్వోత్పన్నేచ్ఛా దేర్నిర్వికల్పకస్య వా కథం నాశః తస్య సంస్కారాజనకత్వాదితి వాచ్యం తత్రే చ్ఛాది ప్రత్యక్షస్యైవానుపగమాత్. ఏవం నిర్వికల్పకోత్తరం వినా సవికల్పం న సుషుప్తిః అపేక్షాబుద్ధిద్వితీయక్షణోత్పన్నతత్సమానాధికరణసంయోగవిభా గాది వారణాయ విశేషగుణత్వనివేశః తచ్చ స్వాధికరణత్వావచ్ఛిన్నభేదా సామానాధికరణ్యం అధికరణతాయా అపి అధికరణభేదేన భిన్నత్వాత్తత్వం యోగాదేః స్వాధికరణత్వావచ్ఛిన్నభేదసామానాధికరణ్యమక్షతం. అపేక్షాబు ద్ధిద్వితీయక్షణోత్పన్నపురుషాంతరీయ జ్ఞానాదినా నాశవారణాయ స్వ సామానాధికరణ్య నివేశః. స్వస్య స్వనాశకత్వ వారణాయ స్వానంతరోత్పన్నత్వ నివేశః. తచ్చ స్వవిశిష్టకాలవృత్తిప్రాగభావ ప్రతియోగిత్వం. నచ స్వధ్వం సవిశిష్టకాలవృత్తిత్వం సమ్యక్. సమానకాలోత్పన్నశబ్దయోరేకస్యాపరనాశ కతావారణాసంభవాత్ ద్వితీయక్షణే తదేకవినాశే అపరస్యోత్తరవృత్తి త్వాభావః అపరస్యోత్తరవృత్తిత్వాభావేచ తదేకావినాశ ఇత్యన్యోన్యా శ్రయభయేన తదేకవినాశసిద్ధేః. నచ స్వత్వాననుగమాత్ నాశ్యనాశకభావ స్య తత్తద్వ్యక్తివిశ్రామప్రసంగః. సామానాధికరణ్యావచ్ఛిన్న పూర్వవర్తి తాయాః కారణతావచ్ఛేదకసంబంధత్వే తాత్పర్యాత్ తత్ర యోగ్యో యో విభువిశేషగుణః తద్వృత్తిగుణత్వవ్యాప్యజాతి మన్నాశత్వం కార్యతావ చ్ఛేదకం. ప్రలయకాలీన విభుసంయోగాదినాశే రూపాదినాశేచ వ్యభి చారవారణాయ యోగ్యేతి విభ్వితిచ నిర్వికల్పకాదినాశ సంగ్రహాయ జాతీ తి. యద్వా సామాన్యతోఽపేక్షాబుద్ధిభిన్నప్రతియోగికనాశత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి స్వప్రతియోగ్యధికరణతాసంబంధేన నాశత్వేనైవ హేతుతా ప్రతియో గ్యధికరణత్వం కాలికసంబంధేనేతి నిత్యేజాత్యాదౌ కాలికసంబంధేన కిం చిదధికరణత్వాభావాదాశ్రయనాశేపి జాత్యాది నాశాపత్తిః. యోగ్యవి భువిశేషగుణానాం ద్వితీయక్షణేన వినాశః. తదుత్పత్తిక్షణే ఉక్తకారణాభా వాత్. ఉక్తసామాన్యకారణంచ ఘటాదిధర్మాధర్మభావనాదిసంయోగవి భాగాదినాశే సామగ్ర్యంతరమపేక్షతే తేన న తేషాం తృతీయక్షణేపి నాశః నచ ద్విక్షణావస్థానస్వభావానాం జ్ఞానాదీనాం విశేషసామగ్ర్యైవనాశ

వ్యవహితోత్తరక్షణే విశిష్టపక్షప్రత్యక్షం న సంభవతి. ఇచ్ఛోత్పత్తికాలే జ్ఞానా
నుత్పత్త్యా విశేషణజ్ఞానఘటితసామగ్రీవిరహాత్. ఇచ్ఛాపూర్వక్షణే తాదృ
శసామగ్రీసమవధానే ఇచ్ఛాసామగ్ర్యపేక్షయా ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః బలవ
త్త్వేన తస్యా ఏవ పూర్వోత్పాదాసంభవ ఇత్యతో విశిష్టస్మరణానుధావనమ్.
న్యూనతాభంగాయ పరామర్శపూర్వోత్పన్నేచ్ఛాస్థలే ప్రయోజనము
క్త్వా తదనంతరోత్పన్నేచ్ఛాస్థలే తద్దర్శయతి * అనుమితీతి * యత్రేత్య
నుషజ్యతే. ఇచ్ఛాసామగ్రీసంపత్తయే అనుమిత్సాసాధనతావిషయకేతి.* తా
దృశస్మరణాత్ * సాధ్యతద్వ్యాప్యవిశిష్టపక్షస్మరణాత్. పూర్వోక్తయుక్త్యా

త్వాత్ ఏవంచ యోగ్యవిభుగుణానాం ప్రతినాశే తత్రతాదాత్మ్యసంబంధేన
తాదృశగుణరూపప్రతియోగినోపి సహకారికారణత్వం వాచ్యం అన్యథాతి
ప్రసంగాత్ ద్వితీయక్షణే అపేక్షాబుద్ధినాశవారణాయాపేక్షాబుద్ధిభిన్నే
తి. అపేక్షాబుద్ధినాశేచ స్వప్రతియోగివిశిష్టసమయప్రాగభావాధికరణత్వ
రూపప్రతియోగినిష్ఠసంబంధేన నాశత్వేన హేతుతా ఈదృశకారణసమవధా
నంచ తృతీయక్షణ ఏవేతి చతుర్థక్షణ ఏవ తన్నాశః. కేచిత్తు విశేషగుణోత్పా
దే అపేక్షాబుద్ధ్యుత్పత్తిక్షణ ఏవ తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబంధకః నచ ద్వితీ
యక్షణే విశేషగుణోత్పాదోపగమేపి నక్షతిః వినిగమనావిరహేణ తద్ద్వితీ
యక్షణస్య తన్నాశప్రతిబంధకతాకల్పనేన సామ్యాదితి వాచ్యం ప్రతియోగి
తాసంబంధేన నాశంప్రతి ఆత్మవిశేషగుణత్వేన సామానాధికరణ్యస్వోత్పత్త్య
ధికరణక్షణవృత్తిధ్వంసప్రతియోగిక్షణవృత్తిత్వోభయసంబంధేన కారణత్వం
ఏవంచ ద్వితీయక్షణే విశేషగుణోత్పాదోపగమే విశిష్టానంతానాం ద్వితీయ
క్షణానాం ప్రతిబంధకత్వే గౌరవం. అస్మాకంతు తత్తదపేక్షాబుద్ధినిష్ఠతత్తదధి
కరణసమయధ్వంసాధికరణసమయసంబంధాభావకూటవిశిష్టాపేక్షాబు
బుద్ధిత్వేనైకం ప్రతిబంధకత్వం లాఘవాదిత్యాహుః. * బలవత్త్వేనేతి * న
చానుమిత్యుత్పత్తికాలే ఉద్బోధకజ్ఞానాసంభవాత్ కథం స్మరణమితి వాచ్యం
అనుమిత్సాప్రాక్కాలీనజ్ఞానస్యైవ తత్త్వాత్ ఇచ్ఛాసామగ్ర్యా బలవత్త్వేనేచ్ఛ
చ్ఛోత్తరమేవ స్మరణసంభవాత్. స్మరణం మానసపరామర్శోపలక్షణం. * పూ
ర్వోక్తయుక్త్యా * చక్షురాదేః సాన్నిధ్యయోగ్యముఖ్యవిశేష్యకజ్ఞాన[illegible]

న్నాక్షుషాది పరామర్శస్యానుమితావిష్టసాధనతావగాహిత్వాసంభవాత్ యత్ర పరామర్శావ్యవహితపూర్వక్షణే ఇష్టసాధనతాజ్ఞానం తత్రైతత్పూర్వక్షణ ఏవ ఫలేచ్ఛాసంభవేన తస్యాః పరామర్శోత్పత్తిసమయే నాశాత్తదుత్తరమనుమిత్సాయా అసంభవేనేష్టసాధనతావిషయకపరామర్శస్యావశ్యకత్వాత్ స్మరణపర్యన్తానుధావనం. స్వాన్తావరిహారాయ ప్రత్యక్షస్థలే ప్రయోజనమాహ * అనుమిత్సాపూర్వేతి * అత్రాపి యత ఇత్యనుషజ్యతే. ప్రత్యక్షాత్మకధూమాదివిశేషణజ్ఞానస్థలే తజ్జనకసన్నికర్షాదితః తదుత్తరక్షణే విశిష్టప్రత్యక్షమేవ భవిష్యతి. నత్విచ్ఛా. కిన్త్విదవస్థసన్నికర్షాద్విశేషణప్రత్యక్షానుధావనేన ప్రయాసగౌరవతో విశేష్య స్మరణపర్యన్తానుధావనం. అనుమిత్సాపూర్వకాలే పరామర్శజనకసన్నికర్షాదిసత్త్వే తస్యా ఏవానుత్పత్తిరతో అనుమిత్సాకాలోత్పన్నేన్ద్రియసన్నికర్షమహిమ్నాదిః* సహకృతాన్తమ్ * సహకృతాన్తభాగోపస్థాప్యసిషాధయిషావిరహవైశిష్ట్యం. తస్యాశ్చావచ్ఛేదకత్వే సిషాధయిషాదశాయాం సిద్ధ్యభావవిశిష్టస్య సిద్ధ్యభావస్యాప్యభావాత్సిద్ధౌ సత్యామసత్యాం చానుమిత్యనుపపత్తిరితి తత్సాధకమస్య విశేషణ

మితి యుక్తమ్ * ఫలేచ్ఛా * సాధ్యసంశయోత్తరావశ్యసిద్ధీచ్ఛా సాధ్యనిశ్చయాధీనసుఖేచ్ఛా. అనుమితిత్వేన ధూమాదావిష్టసాధనతాచాక్షుషత్వేపి అనుమితిత్వేన ధూమావగాహిన్యాం ఇచ్ఛాయా ఉక్తజనకత్వాసంభవాత్త్వాదగః * నత్విచ్ఛేతి * నచ ధూమత్వాదినా విశేష్యప్రత్యక్షస్యానుమితీష్టసాధనతావిషయకత్వం నసంభవతి ఉక్తయుక్తేః తత్పూర్వక్షణే ఇష్టసాధనతాజ్ఞానోక్తౌ చ తత్పూర్వక్షణే ఫలేచ్ఛేతి ధూమస్య ప్రత్యక్షదశాయాం నేచ్ఛాసామగ్రీతి తత్రైవ ఇచ్ఛావారణాయ ప్రత్యక్షసామగ్ర్యా బలవత్త్వాత్సాధనతస్సిద్ధితం ఇచ్ఛాసామగ్ర్యభావాన్నేచ్ఛేతి తు నవక్తుం శక్యం వినశ్యదవస్థసన్నికర్షాదిత్యనేన ప్రత్యక్షసామగ్రీవిఘటనప్రదర్శనానుపపత్తేరితి వాచ్యం [illegible] నైవ్యగ్రోరర్థ్యాగస్త్వద్యమభిప్రేత్య తథోక్తేః. యద్వా అనుమితౌ సుఖత్వప్రకారాదీచ్ఛాధీనత్వాత్. సన్నికర్షసామాన్యాధీనవిశేషణప్రత్యక్షస్థలవ [illegible] చాక్షుషాదికం. సన్నికర్షావిరహే [illegible] తాదాత్మ్యం [illegible] విరహ

మితి. సిషాధయిషాపదస్య సిద్ధీచ్ఛాసామాన్యపరత్వే ఇతి । భిన్నోచగం జ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాబలాత్సిద్ధికాలె అనుమిత్యాపత్తిః. నచానుమిత్యుత్ప త్త్యాపి తాదృశేచ్ఛావిషయసిద్ధేః తత్రానుమితిరిష్టైవేతి వాచ్యం. ప్రకృతా నుమిత్యుత్పత్త్యైవ యాదృశేచ్ఛాయా విషయసిద్ధిస్తాదృశేచ్ఛాసత్త్వేపి సి ద్ధికాలేఽనుమితేరనుభావకత్వాన్న క్వేచ్ఛాయాశ్చాంతేన ఉక్తతత్పదార్థ గోచరమానసజ్ఞానేనాపి విషయసిద్ధ్యా కించిత్కరత్వాదిత్యతిస్సాధయి షాపదార్థం వ్యాచష్టే * సిషాధయిషా చేతి * ఘటవిశిష్టపర్వతవిషయకాను మితిర్జాయతామిత్యేతాదృశేచ్ఛాసత్త్వే సిద్ధిసత్త్వే వహ్న్యనుమిత్యనుత్ప త్తౌ తత్సాధ్యవిశిష్టేః. తస్మాచ్చ దేన తత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశిష్టే త్యర్థః. తేన కాలికసంబంధేన వహ్నివిశిష్టపర్వతవిషయకానుమితిర్జా యతాం ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నవిశిష్టపర్వతవిషయకానుమితిర్జాయతామిత్యే తాదృశేచ్ఛాసత్త్వేప నస్సిద్ధికాలే సంయోగాదినా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నస్యా నుమితిః. వహ్నివిశిష్టమహానసవిషయకానుమితిర్జాయతాం వహ్నివిశిష్టపరి వ్యత్వావచ్ఛిన్నవిషయకానుమితిర్జాయతామితీచ్ఛాబలాత్పర్వతో వహ్నిమా నిత్యనుమిత్యనుత్పాదాత్ తత్పక్షకేతి. తత్పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యర్థః. యద కించిత్కోచరం జ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాబలాదివ ఆలోకవాన్ప ర్వత ఇత్యాద్యనుమితిసామగ్రీదశాయాం వహ్నిమత్పర్వతవిషయకానుమితి ర్జాయతామితీచ్ఛాబలాదపి సిద్ధిసత్త్వే వహ్న్యనుమితిర్న జాయతే తత్కాలీ నసిద్ధ్యత్రాతిబద్ధ్యాలోకానుమిత్యుత్పత్త్యైవ తాదృశేచ్ఛావిషయసిద్ధేరిత్యు క్తరూపేణాపీచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వం నసంభవతీతి వాచ్యం. సాధ్యవిశిష్టపక్ష నిరూపితవిలక్షణవిషయతావ్యాపకత్వే నైవ ఇచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వాభ్యుపగమాత్.

విత్వము త్తేజకతావచ్ఛేదకం ఘటకమిత్యాశయేన శంకతే * నచేతి * తదిద త్యత ఆహ * తత్కాలీనేతి * ప్రాస్తవేతి * తథాచ తథావిధస్థలే యదుక్తే చ్ఛాయా వహ్నిధ్వంసదశాయాం సాధ్యవిశిష్టపక్షాప్రసిద్ధావపి అన్యథా సా ధ్యాతిరిక్తవత్వప్రసిద్ధేః సాధ్యేతరియపక్షవిషయకత్వావగాహిత్వేనోత్తేజక తావచ్ఛేదకరూపాత్ర తత్తయానుమిత్యుత్పత్తేరితి [illegible] కత్వాన్న [illegible] తథా [illegible] చ్ఛాయాః సాధ్యవత్ [illegible]

ఆలోకవాన్పర్వతఇత్యాద్యనుమితేర్వహ్నివిశిష్టనిరూపిత విలక్షణవిషయతా
శూన్యత్వేన తదుత్పత్త్యా తాదృశవిషయతాప్రకారకేచ్ఛావిషయసిద్ధ్యసం
భవాత్. సాధ్యవిశిష్టపక్షనిరూపితత్వంచ సాధ్యావచ్ఛిన్నపక్షనిష్ఠనిరూపక
తాకత్వమతోహ్రదో వహ్నిమానిత్యాదౌ సాధ్యవిశిష్టపక్షాప్రసిద్ధావపి న
తాదృశవిషయతాయాస్తత్ప్రకారకేచ్ఛాయాశ్చాప్రసిద్ధిః. ప్రకారనిష్ఠతాదృ
శభ్రమవృత్తివిషయతానిరూపకత్వస్యాపి హ్రదాద్యంశే ప్రకారీభూతవహ్న్యా

గకత్వేపి సాధ్యావచ్ఛిన్నపక్షనిష్ఠవిషయతాకత్వాప్రకారకత్వాన్న తదనుమి
త్యాపత్తిరితి భావః. ఆలోకానుమితి సామగ్రీభావకాలీనాయాస్తు వహ్ని
మత్పర్వతవిషయకానుమితి ర్జాయతామితీచ్ఛాయాస్తద్వ్యక్తిత్వేనో
త్తేజకత్వం అనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛావత్. సాధ్యానవచ్ఛిన్న విష
యతాకాన్యత్వార్థక విలక్షణపదోపసందానమభిమతవిశిష్టపదార్థలాభా
య. నను వహ్నివిశిష్ట పర్వతానుమితిర్జాయతామితీచ్ఛాఆలోకానుమి
త్యుత్పత్త్యాపరితార్థేతి తత్సత్త్వే వహ్న్యనుమిత్యజననమపియథా
వహ్న్యాలోకోభయానుమితిజనకసిద్ధిపరామర్శసత్త్వే తాదృశేచ్ఛాబలాత్
వహ్న్యనుమిత్యాపత్తిరిత్యాశంకామిష్టాపత్త్యానిరాకుర్వంతస్యా ఆలోకా
నుమిత్యుత్పత్త్యాపరితార్థత్వాభావం వ్యుత్పాదయతి * ఆలోకవానితి *
వైలక్షణ్యరూపవిశేషణాభావాదయత్నోయమభావఇతి బోధ్యం. యద్వోక్తే
చ్ఛాయా ఉత్తేజకతావచ్ఛేదకరూపశూన్యత్వందర్శయతి *ఆలోకవానితి*
తాదృశానుమిత్యుపపాదకోక్తేచ్ఛాయా ఇత్యర్థః * వహ్నీతి * ప్రకారి
తాసంబంధేనేత్యాదిః విషయితాప్రకారితాశూన్యత్వేనేత్యర్థః * తాదృ
శేతి * పర్వతోవహ్నిమానిత్యనుమిత్యాపత్త్యసంభవాదిత్యర్థః. సాధ్యస
మానాధికరణ నిరూపతాకవిషయితాయాం సాధ్యావచ్ఛిన్న నిరూపకతాక
త్వం విశారదలక్షణోక్తరీత్యా సాధ్యవిశిష్టపక్షపదార్థః తత్ర ప్రథమని
రూపకతాకాంతప్రవేశే బాధకం దర్శయన్ శేషస్యతదర్థతామాహ *సా
ధ్యేతి * సాధ్యత్వేన పర్వతోద్దేశ్యకానుమితేరిచ్ఛాయా ఉత్తేజకతాపత్తిః
పర్వతత్వేనప్రకారతానిరూపకతాదృశేచ్ఛాయా అనుత్తేజకత్వాపత్తిశ్చేతి పక్ష
నిష్ఠత్వం పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వంబోధ్యం. వహ్నివిశిష్టపర్వతవద్దేశా

ద్యవచ్ఛిన్నత్వాత్. వస్తుతస్తు తత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వేనైవ తత్సా ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతత్సంసర్గావచ్ఛిన్నవిధేయతానిరూపితతత్పక్షతావ చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతాకత్వం వివక్షితం. అతో వహ్నిమాన్పర్వతో ఘటవా నిత్యాద్యనుమితిసామగ్రీదశాయాం పూర్వోక్తయుక్త్యా వహ్నివిశిష్టపర్వత విషయకానుమితిర్జాయతామిత్యేతాదృశేచ్ఛా బలాత్పర్వతాదిపక్షకవ హ్న్యాదివిధేయకానుమిత్యనుత్పాదేపి నక్షతిః. తాదృశోద్దేశ్యతాత్వేన చ తా దృశోద్దేశ్యతాకత్వప్రకారకత్వం వివక్షణీయం. తేన కేవలపర్వతత్వావచ్ఛి నుమిత్సాయాశ్చ ముఖ్యత్వ నివేశాద్వారణం. ఉద్దేశ్యతాద్యనంగీకారేణేదం తే న పర్వతోద్దేశ్యకవహ్నివిధేయకానుమిత్సా వహ్నివిధేయక పర్వతోద్దేశ్యకా నుమిత్సే అఙ్గీకే ఇతి న తయోరనుత్తేజకత్వాపత్తినిబంధనో దోషః. * అగ్రిమా నుశయేనాహ * వస్తుతస్త్వితి * ఉద్దేశ్యతాయాః ప్రకారతానిరూపితత్వా భావాద్విధేయతాపదం * పూర్వోక్తయుక్త్యా * సిద్ధ్యప్రతిబద్ధ్యవహ్నిమ త్పర్వతోద్దేశ్యక ఘటాద్యనుమిత్యుత్పత్త్యైవ విషయసిద్ధిరూపయా * వహ్ని మదితి * వహ్నివిశిష్టేత్యర్థః క్వచిత్తథైవపాఠః. అన్యానుమితివిరహకా లీనాయాస్తస్యాస్తద్వ్యక్తిత్వేనోత్తేజకత్వం బోధ్యం. నచైవం వహ్నిప్రకార క పర్వతవిశేష్యకానుమితిర్జాయతామితీచ్ఛాయాః పృథగుత్తేజకతాపత్తిః. ప్రత్యక్షసాధారణ ధర్మితావచ్ఛేదకావృత్తి ప్రకారతాయా ఏవ విధేయతా త్వేన వ్యవస్థాప్యాయాస్తాదృశవిధేయతాత్వేనైవ ఉత్తేజకకోటి ప్రవేశాత్. అథ పర్వతే వహ్నేరన్యత్ జ్ఞానం జాయతామితి పూర్వపక్షపర్యాలోచనయా పక్షవిశేష్యక సాధ్యప్రకారత్వముత్తేజకతావచ్ఛేదకరూపాంతరం నశక్య మితి లభ్యతే తత్ర ఖండవిధేయత్వత్వేనైవ ప్రకారత్వాదేర్భానమితి సి ద్ధాంతః ఏవం చ కాసాంచిదాసాం నిరుక్తవిధేయతాత్వేన భానేపి వహ్ని మాన్ పర్వతో ఘటవానిత్యనుమితి సామగ్రీదశాయా మనుభవానుసారేణ పర్వతే వహ్నిజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛావత్ప్రతిబంధకత్వం స్మర్తవ్యం. త త్ర తాదృశోద్దేశ్యతాత్వావచ్ఛిన్న నిరూపతాకత్వనివేశః ఉద్దేశ్యతాత్వేన ఘటాదిభానం గ్రాహ్యయ. అనుమితౌ ప్రత్యక్షత్వావగాహీచ్ఛాయాః [illegible] గ్రాహ్యతామతే చ ఉద్దేశ్యతావిధేయతానిష్ఠనిరూపకతా మాత్రం ని[illegible]

న్నోద్దేశ్యతాత్వేన తాదృశోద్దేశ్యతాప్రకారకానుమిత్సాదశాయాం పర్వ
తే అన్యానుమితిసామగ్రీసత్త్వే వహ్నిసిద్ధిసత్త్వే న వహ్న్యనుమిత్యాప
త్తిః. ఏవం పక్షతావచ్ఛేదకాదినిష్ఠానవచ్ఛిన్నత్వావగాహిత్వమపి నివే
శనీయం. అన్యథా జాతిమాన్వహ్నివ్యాప్యవానితి పరామర్శకాలే పర్వ
తో వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధిసత్త్వే అనవచ్ఛిన్న
త్వానవగాహీచ్ఛాకాలే పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమిత్యాపత్తేః. పర్వతో వ
హ్నివ్యాప్యవానితి పరామర్శకాలీనజాతిమాన్వహ్నివ్యాప్యవానితి పరా
మర్శశూన్యకాలీనానవచ్ఛిన్నత్వానవగాహీచ్ఛానాంచ తత్తద్వ్యక్తిత్వేనో
త్తేజకత్వమిత్యవబోధ్యం. సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయకత్వప్రకారకత్వనివేశనప్ర

ధర్మితావచ్ఛేదకవిషయితాద్యాదినాపి భేదేన గృహ్యగాహీచ్ఛానాం తాదృశే
చ్ఛాసమశీలత్వేన సంగ్రాహ్యత్వాత్ ఏతాదృశేచ్ఛాత భేదభిన్నవ్యవస్థిత విశే
షణావనాయోద్దేశ్యతాత్వోద్దేశ్యతయోరుభయోరుపాదానం. పక్షతావచ్ఛే
దకాదీత్యాదినా సాధ్యతావచ్ఛేదకపరిగ్రహః * అనవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
త్వావగాహిత్వమితి * ఇచ్ఛావిషయతాయా అవచ్ఛేదకత్వే నిరవచ్ఛిన్న
త్వమిత్యర్థః * అనవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానవగాహీచ్ఛేతి * జాతిమతి వ
హ్న్యనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛా జాతిత్వేన పర్వతత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా
మవగాహత ఇతి నిరుక్తరూపాక్రాన్తత్వాసత్త్వాదతో నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
తావిషయత్వం నివేశ్యమిత్యర్థః * తత్తద్వ్యక్తిత్వేనేతి * నచ జాతిమతి
వహ్న్యనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛాయాః నిరవచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతాక
తయా పర్వతే వహ్న్యనుమిత్యనవిషయసిద్ధిరితి వాచ్యం పర్వతత్వనిష్ఠో
ద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతాకత్వస్య జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్న తాదృశోద్దేశ్యతావచ్ఛే
దకతాకత్వవ్యాపకతయా జాతిత్వావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతానియామ
క సామగ్రీవిరహదశాయాం విషయసిద్ధిరర్థతో నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా
సామగ్ర్యాస్సత్త్వాత్. వస్తుతస్తు అవచ్ఛేదకతాయాం జాతిత్వసామానాధికరణ్యా
వగాహిత్వవ్యక్తేచ్ఛాయాః బహిర్భావాయేదం. నిరవచ్ఛిన్నత్వంచ ధర్మాన్త
రా విశేషితత్వం తథాచ ధర్మాన్తరావిషయత్వా నియామకతావచ్ఛేదక
త్వావిషయతాకత్వం పర్యవస్యతి. అన్యథా జాతిత్వవ్యక్తిత్వేన నిరవచ్ఛిన్నావ

యోజనం దర్శయతి * యత్కించిదితి * యత్కించిద్విషయకత్వప్రకారక
త్వం నివేశ్యాపి యత్కించిజ్జ్ఞానం జాయతామిత్యాదీచ్ఛావారణంసంభవతీ
తి యత్కించిద్గోచరత్వప్రకారకేచ్ఛానుధావనం. నచేచ్ఛాపూర్వం యత్కిం
చిద్గోచరజ్ఞానస్యావశ్యసిద్ధత్వాత్తాదృశేచ్ఛైవ నసంభవతి జ్ఞానగోచరే
చ్ఛేదకత్వావగాహిన్యాః సిద్ధికాలీనాయాః జాతిత్వవదుద్దేశ్యతావచ్ఛేదకకప
రామర్శసత్త్వే పర్వతత్వనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకానుమితౌ ఉత్తేజక
తానుపపత్తేః. ఏవంచ జాతిత్వావచ్ఛిన్నత్వేనావచ్ఛేదకత్వావగాహి సకలే
చ్ఛావారితైవ. పర్వతో వహ్నిమానిత్యాది వక్తృకశ్చ జాతివృత్తిత్వేనావచ్ఛేదకత్వా
నగాహిచ్ఛాపరైవ జాతిత్వావచ్ఛిన్నత్వేనావచ్ఛేదకత్వావగాహీచ్ఛావిశేష
సత్త్వేనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకానుమితేరానుభావికత్వేతు ఉక్తైవరీతిః శ
రణమితి. అత్రానవచ్ఛిన్నావగాహిత్వమితిపాఠః * అనవచ్ఛిన్నత్వానవగా
హిచ్ఛేతి* పర్వతత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకానుమితి
ర్జాయతామితీచ్ఛేత్యర్థః అస్యాంనిరవచ్ఛిన్నత్వాభానాత్ వారణమితిభా
వః. అతఃపర్వతత్వావచ్ఛిన్నే వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నానుమితిర్జాయతాం
పర్వతే వహ్నేరనుమితిర్జాయతామిత్యపి తాదృశేచ్ఛాకారౌ. ఏతత్త్వా
దేవస్తుతో జాతిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వాంశే నిరవచ్ఛిన్నత్వావగాహిన్యా
ఇచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వం అవచ్ఛేదకత్వాంశేనిరవచ్ఛిన్నత్వానవగాహినీనాం
భూయసీనామిచ్ఛానాం ఇదానీంతత్తద్వ్యక్తిత్వేన తథాత్వం అగ్రేచాసాం
సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయకత్వేత్యాదినానుగమః. నచ నిరవచ్ఛిన్నత్వనిష్ఠప్ర
కారతానిరూపిత పక్షతావచ్ఛేదకవృత్త్యవచ్ఛేదకతానిష్ఠప్రకారతానిరూ
పితోద్దేశ్యతానిష్ఠప్రకారతానిరూపిత నిరూపితత్వనిష్ఠప్రకారతాన్యత్వాది
కం ప్రవేశ్యైవాగ్రిమోనుగమః సువచః. ఏవమప్యననుగమాభిధానానంగ
తి సమాధానగ్రంథయోస్తథావిధేచ్ఛాసు అనుగమకరూపాంతర సద్భావా
భిప్రాయకత్వంచేతి మంతవ్యం * యత్కించిదితి * అస్యాఅనాగతసకలవిష
యకత్వేనానుమితివిషయకత్వంబోధ్యం. స్వవృత్తిప్రకృతానుమితివిషయకత్వ
సంబంధేన కృతివిశిష్టత్వంతు నేచ్ఛావిశేషణం అన్యోన్యాశ్రయాత్ * అతి
వ్యసిద్ధత్వాదితి * ఇష్టసాధనతాజ్ఞానాదేరేవ యత్కించిద్గోచరత్వాత్

ద్ఛాయాం స్వరూపసత్యాః స్వవిషయసిద్ధేరేవ విరోధిత్వాత్ తదుక్తం. నహి జ్ఞానే జాతే జ్ఞానేచ్ఛా భవతీతి వాచ్యం. ఏతదుత్తరవర్తియత్కించిద్గోచరం జ్ఞానం జాయతామిత్యాద్యాకారకేచ్ఛాయా ఏవ వివక్షితత్వాత్. నన్వనుమితిత్వప్రకారకత్వం నివేశ్యైవ తథావిధేచ్ఛావారణసంభవే కిం గురుతరసాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయకత్వప్రకారకత్వనివేశేనేత్యత ఆహ * అనుమిత్సాప్రాగికాయామపీతి * ప్రత్యక్షాద్యాత్మకసిద్ధిదశాయాం పర్వతే వహ్నిజ్ఞానం జాయతామిత్యాకారకేచ్ఛా న సంభవతి తద్విషయీభూతప్రత్యక్షాదిసిద్ధేరేవ సిద్ధత్వాత్ అతః ప్రత్యక్షాద్యతిరిక్తమితి. శాబ్దాదిరూపసిద్ధాసత్త్వాం ప్రత్యక్షాద్యతిరిక్తజ్ఞానం జాయతామిత్యాదీచ్ఛాయా ఉత్పాదాసంభవాత్ * ప్రత్యక్షాద్యనంతరమితి * ప్రత్యక్షాదిరూపసిద్ధ్యనంతరమిత్యర్థః. ఆదిపదాభ్యాం శాబ్దాదిసిద్ధికాలీనానాం శాబ్దాన్యజ్ఞానం జాయతామిత్యాదీచ్ఛానాం సంగ్రహః * అనుమిత్యుత్పాదాచ్చేతి * తథాచానుమితిత్వప్రకారకత్వం నివేశయితుమశక్యమేవ తాదృశేచ్ఛానామసంగ్రహప్రసంగాదితి భావః. ఇదముపలక్షణం అనుమితిత్వప్రకారకత్వనివేశేపి ఘటానుమితిర్జాయతామితీచ్ఛాకాలే సిద్ధిసత్త్వే వహ్న్యాద్యనుమితివారణాయ ప్రకృతసాధ్యాదివిషయకత్వప్రకారకత్వనివేశనమావశ్యకం. నచ ప్రకృతసాధ్యాదివిషయిణీయా అనుమితిస్తద్విషయకత్వనివేశనేనాపి దర్శితేచ్ఛావారణసంభవ ఇతి వాచ్యం. దర్శితేచ్ఛాయా అపి ఘటాద్యనుమితిత్వేన వహ్న్యాదిగోచరసమూహాలంబనానుమితి వి

థాపిజ్ఞానం సిద్ధమిత్యజ్ఞానాదచ్ఛేత్యత ఆహ * జ్ఞానేతి * స్వరూపసత్యాః * విషయతానవచ్ఛిన్నాయాః. తద్వ్యక్తిత్వేన గుణవిశేషం నివేశయితుమేతదితి. తాదృశేచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వానుపగమేపి ఘటప్రత్యక్షాదికాలేనానుమిత్యనుపపత్తిః అతః సిద్ధీతి. అత్ర తాదృశేచ్ఛానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనైవోత్తేజకతాస్వీకారే భవన్మతేఽనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛానామివ ఏవంచగురుతయా తత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వప్రకారకత్వం న నివేశ్యత ఇత్యా[illegible]కాం నిరాకరోతి * ఇదమితి * ఘటేతి * ఘటాద్యనుమిత్సానామనంతానాం ప్రతిబంధకత్వే మహాగౌరవాపత్తేః. * ఆవశ్యకమితి * తథాచానుమితిత్వప్రకారకత్వముక్తదోషగ్రస్తమితి భావః. ఫలతః ప్రకారకత్వనివే

షయకత్వాత్. నచానుమితిత్వప్రకారకత్వానివేశే అనుమితిరేవయత్ర ప్రత్యక్షత్వాదినా ఇచ్ఛావిషయస్తత్రానుమిత్యాపత్తిరితివాచ్యం. ఇష్టత్వాత్ అనుమితౌ ప్రత్యక్షత్వభ్రమదశాయామేవతాదృశేచ్ఛాయాఉత్పాదాత్. తస్యాఅనుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాసమశీలత్వాదితిహృదయం. నచానుమితిత్వప్రకారకత్వస్యానివేశేపక్షతేనవహ్నిః ప్రత్యక్షతః సిద్ధా శాబ్దసామగ్ర్యాంచసత్యాం ప్రత్యక్షతోఽతిరిక్తం జ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాసత్త్వేఅనుమిత్యాపత్తిరితివాచ్యం. తత్ర పక్షతావత్త్వేప్యనుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసమానవిషయకశాబ్దసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వాదేవానుమితివారణసంభవాత్. అత సిద్ధిదశాయాం పర్వతే వహ్నేరన్యత్ జ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాసత్త్వే అనుమిత్యాపత్తిః. తస్యాఅప్యనుమితివిషయకత్వాత్. నచేష్టాపత్తిః. తదుత్తరం పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిమానసాద్యుత్పత్త్యాపీచ్ఛావిషయసిద్ధేస్తాదృశేచ్ఛాయా యత్కించిద్విషయకం జ్ఞానం జాయతామిత్యేతాదృశేచ్ఛాతుల్యత్వాత్. నచ ప్రత్యక్షేచ్ఛావిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్రీరూపప్రతిబంధకసత్త్వాన్నానుపపత్తిరితివాచ్యం. ప్రత్యక్షత్వాదిప్రకారకేచ్ఛావిశిష్టాయాఏవ మానసాది సామ

శనప్రయోజనం వస్తుంశంకతే * నచేతి * వస్తుగత్యేతిశేషః * అనుమితావితి * అనుమితౌప్రత్యక్షత్వపురస్కారేణభ్రమాత్మకేష్టసాధనతాజ్ఞానేత్యర్థః * సమశీలత్వాదితి * ఉభయోరపి ప్రకృతానుమితివిషయకతయా తదుత్పత్తింవినా అసిద్ధవిషయకతయాచ సామ్యాదిత్యర్థః ప్రత్యక్షేఅనుమిత్వప్రకారకేచ్ఛయోస్తు అసంగ్రహఇష్టఏవ అనుమిత్యవిషయకత్వాత్. అత్రేదంబోధ్యం తత్వాద్యవిశిష్ట తత్ప్రత్యక్షవిషయకత్వానుమితిత్వాదికస్థానచ్ఛేదకత్వాన్యావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వేత్యాదిక్రమేణానిర్వచనాత్ తత్త్వేసిద్ధాంతే వైపరీత్యం ఉక్తేచ్ఛయోః సంగ్రహాసంగ్రహవైపరీత్యాదితి. * శాబ్దసామగ్ర్యాంసత్యామితి * నచ పదజన్యపదార్థస్మృతిప్రత్యక్షసత్త్వాత్తేచ్ఛానాంకథం యౌగపద్యం. జ్ఞానయోరేవ యౌగపద్యమితి వాచ్యం పప్రత్యక్షసాధారణపదార్థోపస్థితేః కారణత్వమతేనవాతదుక్తేః. స్వ త్మకసిద్ధానత్వాం శాబ్దసామగ్ర్యాం స్వస్వాన్యజ్ఞానంజాయతామితీచ్ఛావశాత్ అనుమితి వారణాయ తదృశప్రతిబంధకతాయా అవశ్యకతా వృ

గ్యాప్రి అనుమితిప్రతిబంధకత్వాత్. అన్యథా సిద్ధిశూన్యకాలేపి తాదృశే చ్ఛాసత్వే అనుమిత్యనుత్పాదప్రసంగాత్. నచోక్తయుక్త్యా వహ్నివిధేయ కత్వావగాహిత్వనివేశస్యావశ్యకత్వాద్వహ్ని ప్రకారకత్వావగాహిందర్శితే చ్ఛాబలాన్నానుమితిప్రసంగః అనుమితినిష్ఠతద్విధేయకత్వావగాహిచ్ఛా దశాయాంచ జాయతఏవానుమితిః విధేయతాయాః ప్రత్యక్షేఅప్రామాణి కతయా తత్ప్రకారకేచ్ఛాయాఅనుమిత్యుత్పత్త్యైవ విషయసిద్ధేరితి వాచ్యం. విధేయతాయాః ప్రత్యక్షవ్యావృత్తత్వే తత్ప్రకారికాయాః ప్రత్యక్షాన్యత్వ ప్రకారికాయాఅపీచ్ఛాయాః ప్రత్యక్షసిద్ధికాలే సంభవాత్ప్రత్యక్షాన్యత్వ ప్రకారకేచ్ఛాపర్యన్తానుధావనస్య దీధితికృతో నిర్బీజత్వాత్. నచ విధేయ తాప్రత్యక్షవ్యావృత్తైవ తదవగాహిత్వసూచనాయైవ ఉపదర్శితేచ్ఛాకారే ప్రత్యక్షాన్యత్వోల్లేఖ ఇతి వాచ్యం. ఏవమపి వక్ష్యమాణస్య శాబ్దసిద్ధికాలే అ శాబ్దజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాబలేన అనుమితిర్జాయతే నతుప్రత్యక్షసా మగ్రీకాలె ఇత్యస్య సంగమయితుమశక్యత్వాత్ తాదృశేచ్ఛాయాఃప్రత్యక్ష వ్యావృత్తవిధేయత్వావగాహిత్వేప్రత్యక్షసామగ్రీకాలెపి తద్బలాదనుమిత్యు చిత్యాత్తదనవగాహిత్వేసిద్ధావప్యనుత్తేజకత్వాత్. అత్రోచ్యతే. అనుమితిత్వప్ర త్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాదిప్రకారకేచ్ఛానామనుమితివిషయకేచ్ఛాత్వేనైవానుగ మః. పర్వతేవహ్నేరన్యజ్ఞానంజాయతామిత్యాద్యాకారకేచ్ఛాకాలేసత్యాం సిద్ధౌ తథావిధోపనీతభానసామగ్ర్యాంచ అనుమితేర్వారణాయ తథావిధే

స్యాత్ * ప్రకృతసిద్ధిభిన్నం * ఉక్తయుక్త్యా * వహ్నిమాన్పర్వతో ఘటవా నిత్యాద్యనుమితిసామగ్రీదశాయాం వహ్నిమత్పర్వతవిషయకానుమితిర్జా యతామితీచ్ఛావశాత్ పర్వతే వహ్న్యనుమితివారకయుక్త్యా * ప్రత్యక్ష వ్యావృత్తత్వేఇతి * ధర్మితావచ్ఛేదకతాన్య ప్రకారతారూప విధేయతా యాః ప్రత్యక్షసాధారణత్వేతు పర్వతేవహ్నేరన్యజ్ఞానం జాయతామితీ చ్ఛాయాః సంగ్రహోదుర్వారఇతి భావః. * ఇచ్ఛాత్వేనైవేతి * ఏవకారే ణానుమితిత్వప్రకారకత్వ వ్యవచ్ఛేదః తత్సాధ్యవిష్ట తత్పక్షవిషయకత్వస్య వ్యవచ్ఛేత్తుమశక్యత్వాత్. ఏతావన్మాత్రోపాదానంచ మూలలక్ష్యత్వసూచ నాయ * ఉపనీతభానేతి * శాబ్దసామగ్రీ సత్వేప్రత్యక్షాతిరిక్తం పర్వతేవ

చ్ఛావ్యక్తీనాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబంధకతాకల్ప్యత ఇతి న దోషః. న చ తాసాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనానంతప్రతిబంధకతాకల్పనాపేక్షయానుమితిత్వాదిరూపప్రకారవిశేషమంతర్భావ్యైవానుమిత్సానాముత్తేజకత్వముచితమితి వాచ్యం. తథా సతి పర్వతే వహ్నేరన్యజ్జ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాకాలే తథావిధోపనీతభానవిరోధిఘటాద్యనుమితీచ్ఛావిశిష్టతత్సామగ్రీసత్త్వేపి సిద్ధౌ సత్యాం వహ్న్యనుమిత్యుపపత్తయే తాదృశేచ్ఛావ్యక్తీనాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన సిద్ధావుత్తేజకత్వావశ్యకత్వే తదభావసంసర్గస్య మిథో విశేషణవిశేష్యభావవినిగమనావిరహేణ సిద్ధిప్రతిబంధకతానంత్యప్రసంగాత్. నను సాధ్యవిధేయకత్వావచ్ఛిన్నపక్షోద్దేశ్యకత్వప్రకారకేచ్ఛాయా ఉపాదానే పక్షోద్దేశ్యకత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యవిధేయకత్వప్రకారకేచ్ఛాయా అసంగ్రహః. ఏవం విషయానుపరక్తానుమితివిషయిణ్యాః అనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛాయా అపి నిరుక్తరూపేణాసంగ్రహః. న చ సా అసంగ్రాహ్యైవ. అసిద్ధసాధ్యాంతరానుమితిసామగ్ర్యామసత్యాం తద్బలాదపి సిద్ధస్య ప్రకృతసాధ్యస్యానుమితేస్తదిచ్ఛావిషయసిద్ధ్యనురోధేనావశ్యకత్వాదిత్యత ఆహ * యాదృశయాదృశేతి * అన

హ్నిజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాసత్త్వే సిద్ధౌ సత్యాం నానుమిత్యాపత్తిః అనుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసమానవిషయకశాబ్దసామగ్రీవిరోధిత్వాదితి తత్త్వార్థః అనుమితిత్వాదీత్యాదినా ప్రత్యక్షాన్యత్వాదిగ్రహః. ఈదృశరీత్యా సిసాధయిషావిరహకూటనివేశేపి ప్రతిబంధకతానుగమాభావాత్ యాదృశేచ్ఛానామసంగ్రహేణ సిద్ధిప్రతిబంధకతానంత్యం తాదృశేచ్ఛానివేశయన్నాహ * తథాసతీతి * ఇచ్ఛావిశిష్టోపనీతభానసామగ్రీసత్త్వే తస్యా బలవత్త్వేన కేవలఘటానుమితిసామగ్రీసత్త్వేపి న ఘటానుమితిరతో బలీయస్యాం సామగ్ర్యామిచ్ఛావైశిష్ట్యం దర్శయతి * ఘటానుమిత్యేతి * ఏతేనోపనీతభానసామగ్రీపరిహారో దర్శితః. నను విశిష్టేచ్ఛయాకారాభావద్వయనివేశాన్న దోష ఇత్యత ఆహ * ఏవమితి * అసత్యామితి * న చ యదిచ్ఛావ్యక్తిసత్త్వే అనుమిత్యుత్పాదః తద్వ్యక్తిత్వేన సిద్ధికాలే అసత్త్వానుమిత్యాపాదకతేతి వాచ్యం. తథాపి నిష్ఫలతదభావనివేశగౌరవా[illegible] కించిద్గోచరం జ్ఞానద్వయం జాయతామితీచ్ఛా సత్త్వే వహ్న్యాద్యాత్మ్యా

త్వాసిద్ధౌ యత్కించిల్లింగకజ్ఞానం జాయతామిత్యాదీచ్ఛాసత్త్వే అనుమి
త్యుత్పాదాత్తాదృశేచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వసిద్ధౌ సత్యామితి * తత్తదిచ్ఛాభావసము
దాయస్యేతి * సాధ్యవిశేషవిశిష్టపక్షవిశేషాద్యవగాహిత్వప్రకారకేచ్ఛానాం
తత్తదవగాహిత్వప్రకారకానుమిత్యంగోచరేచ్ఛాత్వేనానుగమయ్యాపి కైః కాభా
వానివేశ్యంతే. అతథావిధానామనుమితిర్జాయతాం ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానం జాయతా
మిత్యాద్యాకారకేచ్ఛానాం తు యత్కించిద్వ్యక్తిపర్యవసితత్త్వేనానుగమస్యాశక్యత్వా
దుచ్ఛిన్నాభావాప్రవేశనీయాః. అన్యథాతిప్రసంగాత్. తత్కాలీనసిద్ధిభే
దాపన్నా. ఏతేన తత్కాలీనసంయోగవిభాగాదివ్యక్తివిశేషాభావనివేశమా
దాయానుగమనావిరహోపి ప్రయుక్తః. సామానాధికరణ్యసంబంధేన తదత్యన్తాభావవై
శిష్ట్యనివేశాపేక్షయా తత్సిద్ధిభేదానాం విశేషణతావిశేషసంబంధేన వైశిష్ట్య
నివేశే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధానివేశేన లాఘవం. సిద్ధ్యుత్తరం త
థావిధేచ్ఛోత్పత్తికాలే అనుమిత్యాపత్తిస్తు ఇచ్ఛాసామగ్ర్యా అనుమితివిరో
ధిత్వాదేవ నసంభవతీత్యధ్యేయం. ఇత్థం స్వవధేయం - సాధ్యవిశేషేచ్ఛాభావసము
దాయస్య సత్త్వమదాయత్వేన నివేశః. సముదాయస్యానుగతత్వాత్.

ఎత్త్వానుమితౌ పునరనుమితిప్రసంగాచ్చ. నన్వేవం మణికారాదీనాం సిషా
ధయిషావిరహసహకృతవిశేషణాభిధానం వ్యర్థమిత్యత ఆహ * సాధ్యేతి * ప
క్షేకేతి * తథా చ సాధ్యసిద్ధ్యుద్దేశ్యకత్వావచ్ఛిన్నపక్షోద్దేశ్యకత్వఘటితమె
కం పక్షోద్దేశ్యకత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యోద్దేశ్యకత్వఘటితమేకం ఉత్తేజకతావచ్ఛేద
కమిత్యర్థః. తథా చానుగతరూపేణ నివేశ్యానాం నివేశాయ మణికారోక్తిసా
ర్థక్యం అననుగతరూపేణ నివేశ్యానాం నివేశార్థం దీధితికృతాం విశేష
ణపూరణమిత్యాహ * అతథావిధానామితి * అన్యథా * అనుమితిత్వప్ర
కారకత్వేనానుమితిర్జాయతామిత్యాదీచ్ఛానాముత్తేజకత్వోపగమే * అతి
ప్రసంగాత్ * అన్యానుమితిసామగ్రీసత్త్వేపి పక్షాన్యానుమితిప్రసంగాత్
సతి పర్వతే వహ్నేరన్యత్ జ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛావదాసాయామపి అన్యాను
మితిసామగ్రీ సమవహితానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబంధకత్వమేవోచి
తమితి వాచ్యం. అనుగతరూపాక్రాంతేచ్ఛానాం తాసాం చిదనాయత్యా ప్ర
తిబంధకత్వేపి. అతథాభూతానాం తథాత్వే మహాగౌరవప్రసంగాత్. * జ

నచ తావన్మాత్రవిషయకధీవిషయత్వం తత్ తావత్త్వస్య దుర్వచత్వాత్ తావదభావవిషయకబుద్ధేస్తత్తదభావవిషయకత్వేన నివేశే తదపేక్షయా లాఘవేన తత్తదభావానాం తత్తదభావత్వేన సిద్ధావేవ నివేశయితుముచితత్వాత్ తత్తదభావానాం మిథో విశేషణవిశేష్యభావానాపన్నానాం నివేశే అవచ్ఛేదకభేదాత్ప్రతిబంధకతాభేద ఇతి ఏకవిశిష్టాపరాభావత్వేనైవాభావానాం నివేశనీయత్వాత్. అత్ర చ విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహేపి నక్షతిః. గత్యన్తరాభావాత్ తావదభావమాత్రవిషయకధీవిషయత్వేన నివేశేపి జ్ఞానే తత్తదభావవిషయితానాం ఏకవిశిష్టాపరత్వేనైవ విశేషణీయతయా విశేషణవిశేష్యభావే వినిగమనావిరహస్యావశ్యకత్వాదితి.——*ఇచ్ఛాయా అననుగమేపి* ఏకరూపేణ సర్వాసామిచ్ఛానాముపాదానసంభవేపి* నక్షతిః* సిసాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావస్యానుమితిహేతుత్వానుపపత్తేః. తావదభావవిశిష్టసిద్ధ్యభావస్యానుగతత్వాదితి భావః. ఇదమత్రావధేయం. వహ్నివిశిష్టపర్వతవిషయానసోభయానుమితిర్జాయతామిత్యాకారకేచ్ఛానామపి తత్సాధ్యకవిశిష్ట

గదీశమతం దూషయతి * ఇదంత్వవధేయమితి * తావన్మాత్రేతి * ఘటజ్ఞానాన్యాభావవిషయకతత్తదభావవిషయకధియమాదాయ ఘటజ్ఞానకాలే సిద్ధికాలే అనుమిత్యాపత్తేరతో మాత్రపదం ఏతాదృశవిషయతాయాః పర్యాప్త్యుపాదానాన్నిర్వాహః * ఏకేతి * ఏకత్రిద్వయమితి రీతివ్యవచ్ఛేదార్థక ఏవకారః విశేష్యవిశేషణభావానాపన్నయోర్వ్యాసజ్యవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వస్యాగ్రేనిరాకార్యత్వాత్ * గత్యంతరేతి * నన్వాభాసేపి ప్రతిబంధకతాభేదో దోషతయా దర్శితః సమాధానే త్విష్టాపత్తిగ్రస్త ఇతి కథమేతత్. శృణు తత్ర ప్రతిబంధకతాభేదాదభావనిష్ఠకారణతాభేదాపత్తిః అత్రత్వవచ్ఛేదకానాం ననునైయత్యేన సమనియతైకీభూతాభావనిష్ఠకారణతాప్యేకేతి విశేషః. ప్రత్యేకమతిప్రసక్తతయా అవచ్ఛేదకత్వాయోగేనా సంభవ ఇతి పాఠస్తుయుక్తః * ఆవశ్యకత్వాదితి * అవచ్ఛేదకతాభేదస్యైవ అవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాభేదస్యాపి ప్రతిబంధకతాభేదసంపాదకతాయా స్వీకృతే దుర్వారత్వాత్ ఏవంచ జగదీశమతే అవచ్ఛేదకవిశేషణస్య వ[illegible]తావచ్ఛేదకత్వేపి నానంగతిః * వహ్నీతి * వహ్నివిశిష్టపర్వత[illegible]

తత్ప్రత్యక్షావగాహిత్వప్రకారకతయా పర్వతే వహ్నిసిద్ధికాలే మహానసపక్షకా
నుమితిసామగ్ర్యామసత్త్యాం తాదృశేచ్ఛాబలాత్పర్వతే వహ్న్యనుమిత్యా
పత్తిః. అనుమిత్యంశే తత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వాన్యయత్కించిద్విష
యకత్వాప్రకారకత్వవిశేషణ స్యేచ్ఛాయాం నివేశే వహ్నివిశిష్టం పర్వతం
మహానసంచానుమినుయామిత్యాదిసమూహాలంబనేచ్ఛాయా అసంగ్రహప్రస
ఙ్గః. వహ్నివిశిష్టపర్వతవిషయిణీ మహానసావిషయకానుమితి ర్భిన్నానుమి
తిర్జాయతామిత్యాద్యాకారకేచ్ఛాబలాదుపదర్శితస్థలే అతిప్రసంగస్యాశ
క్యవారణతాచేతిచ్ఛావిషయతావచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్తినివేశనమావ
శ్యకం. తథాచ వహ్నివిశిష్టపర్వతానుమితిర్భవత్విత్యాదీచ్ఛాయాస్తత్సాధ్య
వత వహ్నివిశిష్టమహానస విషయకేత్యర్థః. మహానసపక్షకానుమితసామ
గ్రిసత్త్వేచ వహ్నివిశిష్టపర్వతమహానసోభయానుమితావిష్టాపత్తిః * మహా
నసేతి * సమూహాలంబనానుమితింవినా అవరితార్థతయా సమూహాలం
బనాత్మకానుమితావస్యాః సర్వథాఉత్తేజకత్వాసంభవేన తత్తద్వ్యక్తి
త్వేన ప్రతిబంధకత్వాసంభవాత్ కదాచిదుత్తేజికాయా ఏవేచ్ఛాయాః ప్ర
తిబంధకత్వమితి నియమాత్. తథాచ వక్ష్యతి తథావిధానుమితేః తాదృశే
చ్ఛాయా అవిషయత్వాదితి. వహ్నిమన్మహానసప్రత్యక్షం వహ్నిమత్పర్వ
తానుమితిశ్చ జాయతామితీచ్ఛాసంగ్రహాయానుమిత్యంశఇతి అప్రకారకత్వవి
శేషణం. అనుమితి ముఖ్య విశేష్యకత్వావచ్ఛిన్నతాదృశ ప్రకారతాశూన్య
త్వార్థకం. వహ్నిమన్మహానసానుమితి మదాత్మప్రత్యక్షం వహ్నిమత్పర్వ
తాను మితిశ్చజాయతామితీచ్ఛాసంగ్రహాయ ముఖ్యత్వనివేశః. నను తత్సా
ధ్యవిశిష్ట తత్పక్షవిషయకత్వాన్య యత్కించిద్విషయకత్వ రూపప్రకారా
నవచ్ఛిన్నానుమితి నిష్ఠవిషయతాకత్వేన ఇచ్ఛానివేశేనోక్తాపత్తిః సమూ
హాలంబనేప్రకారతాభేదేన విశేష్యతాభేదాత్ వహ్నివిశిష్టపర్వత మహాన
సోభయానుమితి ర్జాయతామితీచ్ఛాయాశ్చ నసంగ్రహప్రసంగః తత్రవి
శేష్యతాయా ఏకత్వాదిత్యతఆహ * వహ్నీతి * మహానసావిషయకానుమిత్య
న్యత్వస్య తాదృశయత్కించిద్విషయతానాత్మకస్య ప్రకారత్వాత్ సంగ్ర
హోపపత్తిరిత్యర్థః. ఉక్తేచ్ఛాయాః సమూహాలంబనానుమిత్యేవ విషయిత

విశిష్టతత్పక్షవిషయకానుమితిత్వపర్యాప్తవిషయతావచ్ఛే ద్యత్వేనైవోత్తేజకత్వం పర్యవసితమ్. అనుమితిత్వానంతర్భావే తాదృశేచ్ఛాయాస్తత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వపరిసమాప్తవిషయతావచ్ఛేదకతాకత్వాభావేనాశక్యసంగ్రహత్వాత్. ఏవంచానుమితిత్వప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాదిప్రకారకేచ్ఛానామనుమితివిషయకత్వరూపేణసంగ్రహాభిధానమసంగతం. నచ తత్కల్పం పరిత్యజ్యైవ యాదృశయాదృశేచ్ఛాద్యభిధానమిదానీమనుమితిత్వప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాదిప్రకారకేచ్ఛానాం పృథక్పృథగభావనివేశనమేవాభిప్రేతమితి వాచ్యం. పక్షాంతరసూచకవాకారాద్యభావాత్. అథానుమితిత్వప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాదిప్రకారకేచ్ఛానామపి సంగ్రహ ఏవసంభవతి. తథాహి తత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకానుమితిత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వం తాదృశధర్మఘటకపరిసమాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వం తత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వానుమితిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకవిషయతాకత్వమేవ పర్యవసితం. ఏవంచ తత్ర తత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాదినిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకవిషయతాకేచ్ఛాత్వాదినా ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాదిప్రకారకేచ్ఛానాంపృథగుత్తేజకత్వాపేక్షయానిరుక్తధర్మఘటకానుమితిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకతాయామేవప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాదినిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నత్వనివేశనముచితం. లాఘవాత్. ఇత్థంచ తాదృశరూపేణైవ ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాదిప్రకారకేచ్ఛానామపిసంగ్రహస్సంభవతి. నచ వహ్నివిశిష్టపర్వతవిషయకం జాయతామిత్యాకారకేచ్ఛాయాస్సిద్ధ్యధీనసంస్కారోత్పత్త్యైవ చరితార్థాయా వారణాయ విషయతాయామనుమితిత్వావచ్ఛిన్నత్వనివేశనస్యావశ్యకతయా నతత్సంగ్రహ ఇతి

ధ్యేః కేవలవ్యతిరేక్యనుమానుమిత్యుత్తేజకత్వాదిలాభః. *౧ తత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వం. *తత్సాధ్యవిధేయకత్వావచ్ఛిన్నతత్పక్షోద్దేశ్యకత్వం* వారణాయేతి * సిద్ధ్యుత్తరం తాదృశేచ్ఛాయాఅసంభవేపి తాదృశేచ్ఛాసిద్ధ్యోర్యౌగపద్యం ద్రష్టవ్యం. అత్ర చ సిద్ధిభేదనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభేదోపి నివేశ్యః అన్యథా పర్వతో వహ్నిమాన్ జ్ఞాయతామితీచ్ఛామాదాయ ఉత్తేజకా గమ భంగాపత్తేః తథాచ సిద్ధ్యుత్తరం సిద్ధేరన్యత్పర్వతే వహ్నివిశి

వాచ్యం. సమవాయేన కించిదవచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యైవ తాదృశేచ్ఛానాంవా
రణసంభవాదితి చేన్న.

యతామితీచ్ఛాంసంసారగివత్స్యాగమాదాయాపిదోషాబోధ్యః. *సమవా
యేనేతి* నను తత్సాధ్యవిశిష్ట తత్పక్షవిషయకానుమిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా
న్యప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతావ్యావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వేసతి
సమవాయేనకించిదవచ్ఛిన్న విషయతాకత్వేనేచ్ఛానుగమః ఫలితః తత్తత్
త్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకానుమిత్యాత్మకం జ్ఞానం జాయతాం తాదృశానుమి
త్యాత్మకగుణో జాయతామితీచ్ఛయోరననుగమ ప్రసంగ ఇతి చేన్న. సత్తాగు
ణత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభేదనివేశాత్. ఏవం తత్సాధ్య విశిష్టతత్పక్షవిషయకా
నుమిత్యాత్మకంవాచ్యం ప్రమేయాదికం జాయతామిత్యాదీచ్ఛానాం సంగ్ర
హప్రకారః పరిచింతనీయః. అతఏవంతత్సాధ్య విశిష్టతత్పక్ష విషయకం స
ద్గుణో వా జాయతామితీచ్ఛయో రననుగమప్రసంగః తయోస్సంసారాద్య
వృత్త్యాపి చరితార్థత్వేనానుత్తేజకత్వాత్. నచ జ్ఞానత్వవ్యాప్య జాత్యవ
చ్ఛిన్నత్వం కించిదవచ్ఛిన్నత్వార్థః. స్వవ్యాపకజ్ఞానత్వకత్వరూపవ్యాప్యత్వ
నివేశనేజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాయా మానసోత్పత్త్యాచరితార్థాయాః
సంగ్రహప్రసంగాత్. జ్ఞానవృత్తిభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ రూపవ్యా
ప్యత్వ నివేశేచ ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాయా అసంగ్రహప్ర
సంగః అనుమిత్యాత్మక సాధ్యవిశిష్టపక్ష విషయకగుణో జాయతా మితీచ్ఛా
యా అనుమిత్యాత్మక సాధ్యవిశిష్టపక్ష విషయకంజాయతామితీచ్ఛాయాశ్చ
సంగ్రహప్రసంగః తాదృశానుమితిత్వాదిజాతేర్విషయతావచ్ఛేదకతావచ్ఛే
దకత్వేనతాదృశ విషయతాయాం తదవచ్ఛిన్నత్వాసంభవాత్. ఏవంతత్సా
ధ్య విశిష్టతత్పక్ష విషయకం వాచ్యం ప్రమేయాదికం జాయతా మిత్యాదీ
చ్ఛానాం సంగ్రహప్రసంగః. మైవం. సత్తానిష్ఠావచ్ఛేదకతా భిన్నాగుణత్వని
ష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నాయా సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నా వచ్ఛేదకతాతన్ని
రూపకత్వస్య విషయతాయాం నివేశ్యత్వాత్ అనుమిత్యాత్మకసాధ్య విశిష్టప
క్షవిషయకగుణోజాయతామితీచ్ఛాదౌ భట్టాచార్యమతే అనుమితిత్వం విష
యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకమపి విషయతావచ్ఛేదకమితినాసంగ్రహః ప్రత్య

ఏవంసతి పక్షాంశే సాధ్యావగాహిత్వేనానుమితివిషయకేచ్ఛానాముక్తరూప
నమశీలరూపాంగరేణోత్తేజకత్వాపేక్షయా తాదృశావచ్ఛేదకతాయామేవ
పక్షాంశే సాధ్యావగాహిత్వావచ్ఛేదకతాభిన్నత్వమపి నివేశ్యతాం. తా
వతైవ తత్సంగ్రహస్యాపి సంభవాదిత్యాశయః అననుగమాభిధానాసంగతిః. న
చ విషయతాయాం సాధ్యవిశిష్టపక్షావగాహిత్వావచ్ఛిన్నత్వవిశేషణమా
వశ్యకం అన్యథా అన్యానుమితిసామగ్రీసమవహితానామనుమితిర్జాయతా
మిత్యాకారకవిషయవిశేషానుమిత్సానాం వారణాసంభవాదితి
అన్యానుమితిసామగ్రీసమవహితానాం తాదృశేచ్ఛానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనైవో
త్తేజకత్వస్యోపగంతవ్యతయా ఉత్తేజకానామననుగమాభిధానం సంభవతీతి
వాచ్యం. తాదృశేచ్ఛావ్యక్తీనాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబంధకతయైవాతి
ప్రసంగవారణసంభవేన తాసాం వారణానౌచిత్యాత్. సాధ్యవిశిష్టపక్షావ
గాహిత్వావచ్ఛిన్నత్వమధికం నను ప్రవిషయతాయాం నివేశ్య దర్శితసా

క్షాన్యజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాయా ... గ్రాహ్యత్వే జ్ఞానంజాయతామితీ
చ్ఛాయాశ్చ ... జ్ఞానత్వావచ్ఛేదకతాకాన్యత్వ
మపినివేశ్యం. ... విషయకప్రత్యక్షమానసా
దిభిన్నం జా ... భిన్నవిషయకభిన్నం
జాయతామితీచ్ఛాయాం ... తాదృశేచ్ఛానాం తథావి
ధజ్ఞానత్వావగాహిత్వాపగమాత్. ... జ్ఞానం జాయతామి
త్యాదీనాం ... జ్ఞానత్వావగాహిత్వే
ప్యాసాం తథాత్వానవగాహినీనామపి ... తదా తాదృశసమవా
య సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా ... వృత్తిస్వరూపసంబం
ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాన్యతరనిరూపకత్వం వాచ్యమితిదిక్. నచ తత్సాధ్య
విశిష్టతత్పక్ష విషయకానుమిత్యాత్మక ప్రత్యక్షంజాయతామితీచ్ఛాయాః క
థంసంగ్రహః యద్యప్యనుమితిత్వప్రత్యక్షత్వయోః విరోధగ్రహదశాయాం
అనుమిత్యాత్మక ప్రత్యక్షమిష్టసాధనమితి జ్ఞానంనసంభవతి తథాపివిరోధా
గ్రహదశాయాం తత్సంభవతీతి వాచ్యం. అలీకవిషయేచ్ఛాయాః ప్రతి[illegible]
భావేనానుత్తేజకత్వాత్. * రూపాంతరం * తత్పక్షోద్దేశ్యక త్వా[illegible]

సామగ్రీసమవహితతథావిధేచ్ఛానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనోత్తేజకతాకల్పనే గౌరవప్రసంగాత్ అన్యానుమితిసామగ్రీకాలీనతాదృశేచ్ఛానాం తత్కాలీనతత్తద్వాయుసంయోగాదివ్యక్తీనాం వినిగమనావిరహేణ ప్రతిబన్ధకతాప్రసంగవత్తాదృశసామగ్ర్యభావకాలీనతథావిధేచ్ఛానాం ఉత్తేజకత్వేఽపి వినిగమనావిరహేణ తత్తదిచ్ఛాకాలీనసంయోగవిశేషణాముత్తేజకతాప్రసంగస్య దుర్వారత్వాత్. అథవోక్తానుగతరూపేణోత్తేజకీభూతాయామిచ్ఛాయాం అనుమితిర్జాయతామిత్యాకారకాన్యానుమితిసామగ్రీసమవహితేచ్ఛావ్యక్తీనాం భేదాపవేశస్యావశ్యకత్వాత్. నతు తాసాం ప్రతిబన్ధకత్వమితి తత్తదిచ్ఛాభేదనివేశస్థలే తత్కాలీనవాయుసంయోగభేదనివేశేనోపపత్తిః. ఇచ్ఛాయాంతద్భేదస్యావ్యావర్తకత్వాత్. తత్తత్సంయోగాభావానాం వైశిష్ట్యస్యనివేశేచ వైశిష్ట్యస్య సామానాధికరణ్యరూపతయా సాక్షాత్సంబన్ధేనేచ్ఛాభేదనివేశే లాఘవస్యైవవినిగమకత్వాత్. అత్రాహుః ఉత్తేజకేచ్ఛానాం సమస్తరూపేణానుగమేపి ఏతత్క్షణానన్తరక్షణే అనుమితిస్సంభవత్విత్యాద్యాకారకేచ్ఛానామేవ నిరుక్తేన రూపేణ సంగ్రహాత్తత్తత్క్షణత్వేన పృథగభావానవేశనీయాః. తాదృశక్షణవృత్తిత్వాద్యవచ్ఛేదకతాకదిముక్తాపిచ్ఛేదకతాయాం నివేశ్య తత్సంగ్రహే కాలాన్తరేపి తథావిధేచ్ఛాబలాదనుమిత్యాపత్తిః. కాలాన్తరే అనుమిత్యుత్పత్త్యాచ తాదృశానుమిత్సావిషయాసిద్ధిరిష్టాపత్త్యయోగాదిత్యననుగమాభిధానసంగతిః. నచ కాలాన్తరీయతాదృశేచ్ఛానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబన్ధకతయా తాదృశేచ్ఛాబలాదనుమిత్యాపత్తివారణసంభవ ఇతి వాచ్యమ్.

తత్సాధ్యవిధేయకత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభేదఘటితం * కాలాన్తరేపి * స్వవిషయీభూతైతత్క్షణాన్యక్షణేపి * తథావిధేచ్ఛా * ఏతత్క్షణానన్తరక్షణే అనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛా * ఏకైకేతి * ఏకైకం క్షణమన్తర్భావ్యైతత్క్షణానన్తరక్షణేఽనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛావ్యక్తిషు బాహుళ్యసూచనాయ. తథావిధాసు సర్వాసు స్వవిషయతత్తత్కాలీనైకైకావ్యక్తిరేవోత్తేజికేతి తత్తదన్యాః కాలాన్తరీణాః తత్సమానపరికారకేచ్ఛాః ఉత్తేజకవ్యక్త్యాపేక్షయా అ[illegible]

ఉపదర్శితైతైకైకధర్మప్రకారకైతైకైకానుమిత్సావ్యక్తీనాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనో
త్తేజకత్వాపేక్షయా తత్సమానప్రకారకకాలాంతరీణబహుతరేచ్ఛావ్యక్తీనాం

ఏతత్ క్షణానంతరక్షణోత్పన్నానుమితి ర్జాయతామితీచ్ఛాగ్రహే వహ్నిసాధ్యకత ద్వ్యధూమపక్షయోరనుమితిః తత్ర పునరనుమితిత్వావగాహ్యుపస్థితానుమిత్సానా రోధేన క్లృప్తోత్తేజకతాక తాదృశేచ్ఛాయా ద్వితీయానుమితౌ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబంధకత్వస్యోత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నస్య విశిష్టతత్తద్వ్యక్తిత్వేనోత్తేజకత్వస్య చావశ్యకత్వేపి అన్యస్య తథాత్వే గౌరవమిత్యర్థః. ఉభయలింగకానుమితీచ్ఛావ్యాసేన ఉభయవిధేయకానుమితౌ ఉభయపక్షకానుమిత్సా చ పర్వతమాత్రే వహ్న్యనుమితౌ ప్రత్యేకోత్తేజకతాకేన సత్త్వాదపి మహానసపక్షకాద్యనుమితిసామగ్ర్యాం వహ్నేః పర్వతమహానసోభయపక్షకానుమితిర్జాయతామితీచ్ఛయా న పర్వతమాత్రే వహ్న్యనుమితిర్జాయతే వహ్నేః పర్వతపక్షకానుమితిః మహానసపక్షకానుమితిర్జాయతామితి సమూహాలంబనేచ్ఛాచ విశేష్యతాభేదాత్ ఉత్తేజకతావచ్ఛేదకరూపవత్త్వే తత్త్యాగః. అత్రవదంతి— విషయతాయాం సాధ్యవిశిష్టపక్షత్వావగాహిత్వావచ్ఛిన్నత్వం విశేషణం నిరుక్తస్యోత్తేజకతావచ్ఛేదకరూపం పరిష్కృత్యాననుగతేచ్ఛాపరత్వేన తదనుగమాభిధానాసంగతి సమాధానం సమ్యక్. అనుగతానుగతానాం తేచ్ఛావిరహాణాం విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహేణ సిద్ధిప్రతిబంధకతానంత్యాపత్తేః. నచైవమనిరుక్తానుగతరూపావచ్ఛిన్నాభావమాత్రోక్తావననుగతేచ్ఛాకాలీనసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వప్రసంగ ఇతి వాచ్యం. అననుగతేచ్ఛాసాధారణస్యైవోత్తేజకతావచ్ఛేదకరూపస్య వాచ్యత్వాత్. యత్కించిత్తాదృశాననుగతేచ్ఛాపత్వే అనుమితిః తాదృశేచ్ఛావ్యాననుగతేచ్ఛాత్వేన తత్కాలావచ్ఛిన్నాననుగతేచ్ఛాత్వేనవా లాఘవేన ప్రతిబంధకత్వోపగమేన కాలాంతరోత్పన్నాననుగతేచ్ఛావ్యాదాసాసంభవాదితి. అత్రాహుః—. ఇదానీమిచ్ఛాప్రతిబంధకతాపక్షస్యాశ్రీయమాణతయా అననుగతేచ్ఛావ్యక్తీనాముత్తేజకత్వం సమ్యగేవేతి. కేచిత్తు వహ్నేరనుమితిః తత్క్షణానంతరక్షణే అనుమితిర్జాయతామితి తదీయసమూహాలంబనేచ్ఛానాం విశిష్యోపాదానాదుత్తేజకత్వాన్

త్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబంధకత్వే గౌరవాత్. నచైవమపి ప్రాథమికస్య సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయిత్వప్రకారకత్వవిశేషణాభిధానస్యాసంగతిరర్థ్వైవేతివాచ్యం. అనుమితినిష్ఠవిషయతానాం సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయతాత్వాద్యన్యప్రకారానవచ్ఛిన్నత్వనివేశఏవ తాత్పర్యాత్. వస్తుతస్తు సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయకత్వప్రకారకత్వనివేశనమావశ్యకం. అన్యథా కించిజ్జ్ఞానంజాయతాం యత్కించిద్గోచరంజ్ఞానం జాయతామిత్యాదీచ్ఛావారణాసంభవాత్. తత్సద్గ్రహే తాదృశీనాం సర్వాసామిచ్ఛానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబంధకత్వే గౌరవాత్.

ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌ తద్వ్యక్తినివేశాత్ గౌరవమిత్యాహుః. యథాశ్రుతదీధిత్యనుసారేణాహ * వస్తుతస్త్వితి * అన్యథా * తత్ఫలానుపాదానే పక్షాంశానుపాదానే వా. అనుమితిత్వాదీత్యాదినా ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానం జాయతామిత్యాదౌ ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాది పరిగ్రహః. యద్వా ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వభేదనివేశే పర్యాప్త్యర్థాఽలోచనయా ప్రత్యక్షాన్యత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వస్య జ్ఞానత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభేదలాభాత్ పర్వతోవహ్నిః ప్రత్యక్షభిన్నం సజ్జాయతామిత్యాదేః ప్రాగ్వద్వారణేఽపి యత్కించిత్ జ్ఞానంజాయతామితీచ్ఛాసంగ్రహాపత్తిః. ఏవంయత్కించిద్గోచరానుమితిః జాయతామితీచ్ఛాసంగ్రహాయ సవిషయకత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాన్యత్వం నివేశ్యం సాధ్యవిశిష్టపక్షనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వాన్యావచ్ఛేదకత్వానిరూపితవిషయతానిష్ఠావచ్ఛేదకతాన్యత్వంవా సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయతాకత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వాన్యత్వశబ్దేన వివక్షణీయమితి యత్కించిద్గోచరంజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాసంగ్రహాపత్తిః ప్రత్యక్షభిన్నం యత్కించిద్గోచరం యత్కించిజ్జ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాయా అపి సంగ్రహాపత్తిశ్చేత్యవ[illegible]గణంబోధ్యం. కేచిత్తు వహ్నివిశిష్టపర్వత మహానసోభయానుమితీచ్ఛానాం తాదృశోభయానుమితిసామగ్రీసత్త్వే పర్వతోవహ్నిమానితి సిద్ధావప్యుత్పాదకత్వాత్ తత్సాధ్యవిశిష్టేత్యాది యథాశ్రుతమేవ సమ్యక్ మహానసపక్షకానుమితిసామగ్రీఘటకాలీనానాం తాసాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబం[illegible] కల్పితత్వాహుః. ఇత్యాద్యనుగమాభిధానం సం

అనుమిత్యజనకతామిత్యాదీచ్ఛానాంచ పృథగనుమితిత్వాదిపర్యాప్తపక్ష తావచ్ఛేదకతాకేచ్ఛాత్వేనైవోత్తేజకతా. అన్యానుమితిసామగ్రీసమవహిత తాదృశేచ్ఛానాంచ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబంధకత్వమేవేతి సర్వంసమంజ సం.॥ నను ధూమేన పర్వతే వహ్నిమనుమినుయామిత్యాకారకేచ్ఛాబలాద్ధూ మలింగకానుమిత్యుత్పత్త్యా తత్సాధారణరూపేణైవ సషాధయిషాణాంసి ద్ధావుత్తేజకతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ తత్సత్త్వే సిద్ధికాలే ఽసత్యపి ధూమపరా మర్శే ఆలోకాదిపరామర్శాదనుమిత్యాపత్తిః పక్షతాయా అతిరిక్తత్వాది త్యతఆహ * ధూమేనేతి * భిన్నలింగకేచ్ఛాసత్త్వే సిద్ధిదశామాత్రఏ వ యదినానుమితిస్తదాతాదృశేచ్ఛాయాః ప్రతిబంధకత్వం నసంభవతీత్యతః అసత్యామపి సిద్ధావితి తత్రానుమితేస్సందగ్ధతయా యదీతి. * తదేతి * తల్లింగకానుమితావితిశేషః. * తదన్యహేతేరితి* తదన్యమాత్రలింగకత్వప్ర కారకసిద్ధిచ్ఛేత్యర్థః. ధూమలింగకానుమితిరాలోకలింగకానుమితిర్వా జా యతామిత్యాకారకసమూహాలంబనేచ్ఛాకాలే ఆలోకాదిపరామర్శాదను మిత్యుపపత్తయే మాత్రేతి. తదన్యమాత్రలింగకత్వ ప్రకారకత్వంచ తల్లిం గకత్వాప్రకారకత్వేసతి యత్కించిల్లింగకత్వప్రకారకత్వం. అతః ప్రమేయ సామాన్యలింగకస్థలే తదన్యప్రసిద్ధావపినదోషః. తల్లింగకత్వాప్రకారక త్వంచ తల్లింగకత్వప్రకారకతానిరూపితతత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వావ చ్ఛిన్నానుమితినిష్ఠవిశేష్యతాకాన్యత్వం. అతః ఆలోకేనం ధనంధూమేనతు వహ్నిమనుమినుయామిత్యాదీచ్ఛాదశాయామాలోకాదిలింగకవహ్న్యాద్యను

గమయేతి * అనుమితిరితి * ఏతత్కాల్పేఽసుగతేచ్ఛానాం పూర్వవద్విశిష్య వోత్తేజకత్వం బోధ్యం * తత్సాధారణరూపేణైవ * తల్లింగకత్వ తత్సాధ్య విశిష్టతత్పక్ష విషయకత్వానుమితిత్వాది నిష్ఠావచ్ఛేదకత్వాన్యా వచ్ఛేదక త్వానిరూపిత విషయతాకేచ్ఛాత్వాదినా. తత్సాధ్యానివేశే దోషమాహ. * [illegible] ధూమేనతుపర్వతే వహ్నిమనుమినుయా మితీచ్ఛాయా ఆలోకలింగకత్వ ప్రకారతానిరూపిత తత్సాధ్యవిషయకత్వా వచ్ఛిన్నానుమితి నిష్ఠవిషయతాకత్వేన అవిరోధిత్వాదారణాయ [illegible] కనం. ఆలోకలింకగత్వం ఆలోకవిషయకపరామర్శజన్యత్వ[illegible]

మితేర్నాపత్తేః. ఆలోకలింగకత్వప్రకారకతాశరీరే చ వాస్తవాలోకాదిప్రకారతా న నివేశనీయా. కింత్వాలోకత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారతైవ. అన్యథా ఆలోకత్వాదినా ధూమాభావత్వాదినా చ ధూమాభావాదికమాలోకాదికం చావగాహమానయోరిచ్ఛయోరాలోకలింగకానుమిత్యాం ప్రతిబంధకత్వే తదభావయోరాపత్తేః. వహ్నిత్వేనానుమినుయామిత్యాదీచ్ఛాయా ఆలోకలింగకానుమిత్యవిరోధిత్వోపపత్తయే చాలోకత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్థానే ఆలోకాద్యవృత్తిత్వేనాజ్ఞాయమానధర్మావచ్ఛిన్నత్వమేవ నివేశ్యం. ద్రవ్యత్వాదేరాలోకత్వాది విరుద్ధత్వభ్రమదశాయాం తాదృశేచ్ఛాయా అవిరోధిత్వోపపాదనాయ ఆలోకత్వాదేరాలోకాదివృత్తిత్వజ్ఞానశూన్యకాలీనాయా ఆలోకేనానుమినుయామిత్యాదీచ్ఛాయా అవిరోధిత్వోపపత్త్యే న వాస్తవాలోకాదివృత్తిత్వస్యాతేనరూపేణ జ్ఞాయమానత్వస్యాపేక్షణం. ధూమత్వాదేరాలోకాద్యవృత్తిత్వగ్రహదశాయాం ధూమేనానుమినుయామితీచ్ఛాయా ఆలోకాదిలింగకానుమిత్యవిరోధిత్వమిష్టమేవ విరోధిత్వం చ తాదృశేచ్ఛాయా ధూమత్వాదావాలోకత్వాదివిరుద్ధత్వగ్రహదశాయామేవ. వస్తుతస్తు. ద్రవ్యం వాలోక ఇత్యాదిజ్ఞానశూన్యకాలీనానామాలోకేన ద్రవ్యమిత్యాదిజ్ఞానకాలీనానాం వా ఇచ్ఛానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన భేదకూటఏవ స్వాతంత్ర్యేణ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకే అనుప్రవేశనీయః. తేనోక్తకల్పే కాలాంతరీణపురుషాంతరీణజ్ఞానవారణాయ స్వసమానకాలీనత్వస్వసమానాధికరణత్వయోః జ్ఞానవిశేషణ

గాహి పరామర్శజన్యత్వం ద్రవ్యేణేత్యస్యార్థః. ఆలోకస్య ద్రవ్యతయా ఆలోకపరామర్శస్య ద్రవ్యపరామర్శత్వాత్ ఉక్తేచ్ఛాయా అవిరోధిత్వం బోధ్యం. ధూమేనానుమినుయామితి భిన్నలింగకేచ్ఛాయాః సర్వస్యా ఏవ విరోధిత్వస్యానుభవికతయా ధూమత్వాదేరాలోకత్వవిరుద్ధతయా తత్ర విరోధగ్రహాపేక్షానౌచిత్యేన ద్రవ్యేణానుమినుయామితీచ్ఛాయా ఏవ విరోధగ్రహాపేక్షాం ప్రదర్శయన్ కల్పాంతరమవలంబతే * వస్తుతస్త్వితి * విరోధగ్రహాకాంక్షితదిచ్ఛాయా విరోధిత్వోపపత్తయే కాలీనాంతం. నను ఆలోకో ద్రవ్యమితి నజానాతి. తదా ద్రవ్యేణానుమినయామితీచ్ఛాయా విరోధిత్వమనుచితం తదసంగతం స్యాత్ [illegible] * ఆలోక ఇతి * ఇచ్ఛానాం * ద్రవ్యేణాను

స్యధ్యాప్యేన ... ఫలీ... నుమిత్య... దానేయాదృశయాదృశానుమితి

మినయామితి...నాం. ... జ్ఞాన... విశిష్టద్రవ్య లింగకత్వప్రకార కత్వ విశిష్టేచ్ఛా...వచ్ఛిన్న... దృజ్ఞానవైశిష్ట్యవిశిష్ట తాదృశేచ్ఛాయాం నసంభవతి ...త్తిత్వాత్ తథాచ యత్ర సిద్ధ్యాత్మకాలోకపరామర్శో ద్రవ్యం నాలోక ఇతి విరోధజ్ఞాన రూపః తతో ద్రవ్యేణానుమినుయామితీచ్ఛాగతః ఆలోకపరామర్శః సిద్ధ్యాత్మకః తతోనుమితిః తత్రేచ్ఛాయావిరుద్ధత్వజ్ఞానవిరహావత్త్వయా తద్వ్యధ్భిన్నత్వాసంభవాద్ద్వితీయ పరామర్శో త్పాదక్షణేనుమిత్యాపత్తిః ఏవంద్వితీయకల్పేపి ద్రవ్యమాలోక ఇతి జ్ఞానం సిద్ధ్యాత్మకపరామర్శరూపం తతో ద్రవ్యేణానుమినుయామితీచ్ఛాతతః వహ్నిపరామర్శ్యాత్ వహ్న్యనుమితిః తత్రపునర్వహ్న్యనుమిత్యాపత్తిః తాదృశేచ్ఛాయాం తాదృశజ్ఞానవత్త్వేన ప్రతిబంధకత్వాసంభవాత్ అతఉక్తం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనేతి. తాదృశజ్ఞానశూన్యమాత్ర కాలీనానామేవతాదృశజ్ఞానమాత్ర కాలీనానామేవవా ఇచ్ఛానాం విశిష్య భేదస్యనివేశ్యతయా తదిచ్ఛావ్యక్తిభేదస్య ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకే నివేశేనోక్తానుపపత్తిద్వయాసంభవాదితిభావః. నచ ప్రథమకల్పే తదిచ్ఛావ్యక్తిభేదస్య తతో ఘటావనివేశే ద్వితీయాలోకపరామర్శోత్తర మప్యనుమితిర్నస్యాత్ ఏవంద్వితీయకల్పేత దిచ్ఛావ్యక్తిభేదస్యానివేశేపూర్వమపి వహ్న్యనుమిత్యనుపపత్తిరితి వాచ్యం. ఏతద్భయేనైవకల్పద్వయే భేదావ్యాప్యవృత్తిత్వ ముపగమ్యానుగతరూపావచ్ఛిన్నభేదస్యానుపదమభిధానీయత్వాత్. తత్రచ యథాయథం తత్తత్క్షణయోః ప్రతిబంధకత్వాప్రతిబంధకత్వాభ్యాముపపత్తేః. నచైవం ప్రథమకల్పస్యాతితుచ్ఛత్వాపత్తిరితి వాచ్యం. లిహితదిచ్ఛావ్యక్తిభేదోపి ప్రవేశ్యతే యాదృశేచ్ఛాయాం సత్యాం యాదృశానుమితి వ్యక్తిర్నజాయతే తదనుమితి వ్యక్తౌవిశిష్య తత్సమయావచ్ఛిన్నతదిచ్ఛావ్యక్తేః ప్రతిబంధకత్వ ముపేత్య దోషవారణం కార్యమిత్యభిప్రాయాత్. ఏతేనాలోకో న ద్రవ్యమితి జ్ఞానకాలీనేచ్ఛాన్యతాదృశేచ్ఛాత్వరూపానుగత ధర్మావచ్ఛిన్నభేదః ఆలోకో ద్రవ్యమితి జ్ఞానాభావకాలీనేచ్ఛాన్యతాదృశేచ్ఛాత్వావచ్ఛిన్నభేదోవాని... తత్తద్వ్యక్తిత్వేనభేదకూటనివేశే గౌరవాత్ ఉక్తస్థలే కాలాంతరేప్రతిబంధకత్వాపత్తేస్తు భేదకూటనివేశ పక్షేపి సమాహితం * యాదృ

దశాయాం క్వచిదపిధర్మేణాలోకావృత్తిత్వజ్ఞానం ప్రసిద్ధ్యతి తత్రస్వస
సమానాధికరణస్య సమానకాలీనాలోకత్వాదివిరుద్ధత్వజ్ఞానావిషయధర్మవ
ల్లింగకత్వప్రకారకానుమిత్సాభిన్నానుమిత్సాభావరూపకారణాప్రసిద్ధేః
స్వత్వాననుగమేన కార్యకారణభావస్య తత్తద్వ్యక్తివిశ్రామశ్చ భేదప్రతియో
గ్యనుమిత్సోపాదానే చ ఆలోకేన ద్రవ్యేణవానుమినుయామిత్యాద్యాకారక
యాదృశేచ్ఛాసమానాధికరణసమానకాలీనజ్ఞానాప్రసిద్ధిః తాదృశేచ్ఛాయాస్త
థావిధభిన్నత్వేనాలోకలింగకానుమితిప్రతిబన్ధకత్వాపత్తిరితిపరాస్తం. యద్వా
ఆలోకో ద్రవ్యమిత్యాదిజ్ఞానవిశిష్టద్రవ్యత్వాదిమల్లింగకత్వప్రకారకేచ్ఛాత్వే
నఆలోకోనద్రవ్యమిత్యాదిజ్ఞానవిశిష్టాన్యతాదృశేచ్ఛాత్వేనైవ వాద్రవ్యత్వాది
మల్లింగకత్వప్రకారకేచ్ఛాః అనుగమయ్య తద్భేదాః ప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దకే నివేశనీయాః వైశిష్ట్యంచైకక్షణావచ్ఛిన్నైకాత్మవృత్తిత్వం భేదస్యకా

దృశేతి * విరుద్ధత్వజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యా కారణాప్రసిద్ధిరిత్యర్థః. తథాచేదృ
శేచ్ఛాభావస్య కారణత్వానుపపత్తిరితిభావః. నను యత్ర తాదృశంజ్ఞానంన
ప్రసిద్ధం తత్రానుమితిం ప్రతి తాదృశాభావస్య కారణత్వమేవనకల్ప్యతే అతః
కారణప్రసిద్ధస్థలేపిదోషమాహ * స్వత్వేతి * తత్కాలీనత్వ తత్పురుషీ
యత్వ నివేశేప్యతాదోషాబోధ్యా. భేదానుయోగినః స్వపదేనోపాదానే
కారణాప్రసిద్ధిః *భేదప్రతియోగీతి* స్వపదేనేత్యనువర్తతే. భేదకూటని
వేశే గౌరవాదాహ * యద్వేతి * యద్యాలోకోద్రవ్యమితి నజానాతికిం
తతః ఆలోకోనద్రవ్యమితితు నజానాతితదానోక్తేచ్ఛాయా విరోధిత్వమ
న్యాయ్యమిత్యాశయేనాహ * ఆలోకోనద్రవ్యమిత్యాది జ్ఞానవిరహవిశిష్ట
త్వేనైవేతి* ద్రవ్యత్వాదిమల్లింగకత్వప్రకారకేచ్ఛాత్వమప్యనుగమకరూ
పేనివేశ్యం అన్యథాఆలోకో ద్రవ్యమితి జ్ఞానవిశిష్టత్వమాత్రస్యఆలోకోనద్ర
వ్యమితి జ్ఞానవిరహవిశిష్టత్వమాత్రస్యవా ప్రవేశే ఆలోకో ద్రవ్యమితి జ్ఞాన
కాలే ఆలోకోనద్రవ్యమితి జ్ఞానాభావకాలేవాధూమేనానుమినుయామితీ
చ్ఛాయాః ప్రతిబంధకత్వానాపత్తేః అస్మాకంతుతాదృశ విశిష్టద్రవ్యలింగ
కేచ్ఛాభిన్నత్వాన్నదోషః ఏవఞ్చాలోకోద్రవ్యమితి జ్ఞానకాలీనాయాఆలో
కోనద్రవ్యమితిజ్ఞానశూన్యకాలీనాయావా ధూమేన ద్రవ్యేణచానుమినుయా

లికావ్యాప్యవృత్తిత్వోపగమాత్తాదృశజ్ఞానశూన్యకాలీనానాం ద్రవ్యేణాను
మినుయామిత్యాదీచ్ఛానాం విశిష్టభిన్నతయా ప్రతిబంధకత్వోపపత్తిః. ద్రవ్య
త్వావచ్ఛిన్నే నానుమినుయామిత్యాద్యాకారికాణాం ద్రవ్యత్వాంశే లింగతా
వచ్ఛేదకత్వానవగాహినీనాం తు న ద్రవ్యత్వాదిమద్విషయకపరామర్శజన్యత్వ
రూప ద్రవ్యత్వాదిమల్లింగకత్వప్రకారకత్వం విషయతాయామేవ తత్ర ద్రవ్య
త్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వభానాల్లింగాంశే ద్రవ్యత్వానవగాహనాదత స్తథావిధ
చ్ఛానామాలోకత్వాద్యవచ్ఛిన్నలింగకానుమితివిరోధిత్వమక్షతమేవ. ఆలో
కత్వాద్యవచ్ఛిన్నే నానుమినుయామిత్యాదీచ్ఛానాం తాదృశానుమిత్యవిరో
ధిత్వోపపత్తయే చాలోకత్వవల్లింగకత్వాద్యప్రకారకత్వవదాలోకత్వాద్యవ
చ్ఛిన్నలింగకత్వాద్యప్రకారకత్వస్యాలోకత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుమితి ప్రతి
బంధకతాయాం నివేశనీయం. పర్వతే వహ్నిమనుమినుయామిత్యాకారక్లి
ఙ్గవిశేషజన్యత్వానవగాహీచ్ఛానామవిరోధిత్వోపపత్తయే కించిల్లింగకత్వప్ర

మితీచ్ఛాయాస్త్వాలోకలింగకానుమిత్యవిరోధిత్వ ఇష్టాపత్తిరితి బోధ్యం. ఆ
లోకో న ద్రవ్యమిత్యాదిజ్ఞానవిశిష్టాన్యత్వేనైవేతి యుక్తః పాఠః. అత్రాపి ద్రవ్య
త్వాదిమల్లింగకత్వప్రకారకేచ్ఛాత్వమనుగమకరూపేణ వివేచ్యం. * తాదృ
శజ్ఞానేతి * ఆలోకో ద్రవ్యమితి జ్ఞానేనేత్యర్థః. ఏవం విరోధగ్రహవిశిష్టా
న్యానాముక్తేచ్ఛానాం విరోధగ్రహవిశిష్టాన్యోక్తేచ్ఛాత్వావచ్ఛిన్న భిన్నత్వం
ద్రష్టవ్యం. నన్వాలోకత్వావచ్ఛిన్న లింగకానుమిత్యుత్పత్త్యై వా లోకేనా
లోకత్వావచ్ఛిన్నేన వా వహ్నిమనుమినుయామితీచ్ఛయోశ్చరితార్థతా తాత
త్త్రైవ గ్రవ్యేణానుమినుయామితీచ్ఛాయాః ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాక
పరామర్శసాధారణేన ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నత్వాఘటిత ద్రవ్యావగాహి ప
రామర్శత్వేన పరామర్శావగాహిత్వాత్ నను ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నేనాను
మినుయామిత్యస్యా ఇతి గస్యా అప్యప్రతిబంధకత్వాపత్తిరత ఆహ * ద్రవ్య
త్వేతి * ఆలోకలింగత్వ ప్రకారతాకత్వంచ ఆలోకవృత్తిత్వేనాజ్ఞాయమా
నాయోధర్మః ఆలోకత్వం వా తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితవిషయతానంబం
ధావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత పరామర్శప్రకారతా నిరూపితజన్యతత్వ ప్ర
కారతాకత్వం ఉక్తేచ్ఛాయాస్తు విషయతానిష్ఠప్రకారతా ద్రవ్యత్వావ
త్వ నిష్ఠప్రకారతానిరూపితైవేతి నోక్తదోషఇత్యాహ * విషయతా

కారకత్వనివేశనం. తదర్థశ్చ కించిల్లింగకత్వప్రకారతానిరూపితతత్సాధ్య
విశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకత్వం. అతో ధూమేనేంధనమ
నుమినుయామిత్యాకారకేచ్ఛానాం నాలోకాదిలింగకవహ్న్యాద్యనుమ
తివిరోధిత్వం. ఇదమత్రావధేయం. ఆలోకలింగక ధూమలింగకానుమితి
ర్జాయతామిత్యాకారకేచ్ఛా దశాయాం న కేవలాలోకపరామర్శాదను
మితిః. తథావిధానుమితేస్తాదృశేచ్ఛాయా అవిషయత్వాత్ ధూమా
లోకోభయలింగకానుమిత్యుత్పత్త్యైవ తాదృశేచ్ఛావిషయసిద్ధేః. ఏ
వం ధూమలింగకవహ్న్యనుమితిరాలోకలింగకవహ్నిఘటోభయానుమితిశ్చ
జాయతామిత్యాద్యాకారకేచ్ఛాకాలే ఘటాద్యనుమితిసామగ్ర్యా నసత్త్వా
దాలోకపరామర్శసత్త్వే వహ్న్యనుమితిర్న జాయతే. ఘటాద్యవిషయకాను
మిత్యుత్పత్త్యా తాదృశేచ్ఛావిషయాసిద్ధేరత స్తథావిధేచ్ఛానామనుమితిప్రతి
బంధకతానిర్వాహాయ తల్లింగకత్వం తత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వానుమి
తిత్వాదిప్రకారతాభిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాశూన్యత్వమేవ
తల్లింగకత్వాప్రకారకత్వేన వివక్షణీయం. ఉక్తస్థలే చాలోకలింగకత్వ
వహ్న్యనుమితిత్వాదిప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతా తాదృశప్రకారతాతిరి
క్తధూమలింగకత్వాదిప్రకారతానిరూపితైవ. సమూహాలంబనఏవ ప్రకార
తాభేదేన విశేష్యతాభేదాదన్యథా సమూహాలంబనేచ్ఛాతిసాదృశేచ్ఛా

వేతి * తదర్థశ్చేతి * పక్షనివేశప్రయోజనమూహ్యం. ఏవమగ్రేఽపి. ప్రకా
రతానిరూపితత్వ సామాన్యాభావనివేశార్థమాహ * ఏవమితి * ఆలోకే
నేంధనమనుమినుయామితీచ్ఛావదప్రతిబంధకత్వే ఇష్టాపత్తిరితి భిన్నలింగ
కేచ్ఛాత్వసంపత్తయే ధూమలింగకవహ్న్యనుమితి నివేశనం. ధూమలింగక
వహ్న్యనుమితిః ఆలోకేనవహ్న్యనుమితిశ్చజాయతామితీచ్ఛావదప్రతిబంధక
త్వం నిరస్యతి * ఘటాదీతి * ఆలోకేనపర్వతే వహ్నిమనుమినుయామితీ
చ్ఛాయా విరోధిత్వవారణాయానుమితిత్వాద్యంతం. అవినాప్రత్యక్షాన్య
జ్ఞానత్వాది పరిగ్రహః. తేనాలోకేన వహ్నేః ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానం జాయ
తామితీచ్ఛాయానవిరోధిత్వప్రసంగః. ధూమేనవహ్నిమనుమినుయాం ఆలో
కేన వహ్నిఘటోభయమనుమినుయామితి సమూహాలంబనేచ్ఛాసంగ్ర

వైలక్షణ్యానుపపత్తేః. తథాచ తాదృశేచ్ఛానాం తథావిధప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాశూన్యత్వేన ప్రతిబంధకత్వనిర్వాహః. ఆలోకేనానుమితిర్జాయతాం ధూమేన పర్వతే వహ్నిమనుమినుయామిత్యాకారకసమూహాలంబనేచ్ఛానాం తాదృశవిశేష్యతాశూన్యత్వవిరహేపి ఆలోకలింగకాన్యానుమితిసామగ్రీకాలీనతాదృశేచ్ఛానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన పృథక్ప్రతిబంధకత్వోపగమాన్న తాదృశానుమితిసామగ్రీదశాయాం తాదృశేచ్ఛాబలాదాలోకలింగకానుమిత్యాపత్తిః. పర్వతే వహ్నిమనుమిమీయాం ధూమేన చ పర్వతే వహ్నిమనుమినుయామిత్యాకారకసమూహాలంబనేచ్ఛాయాః ప్రామాణికత్వేఽత్రాలోకపరామర్శాదనుమితిర్భవత్యేవ. ఏవంచ లింగవిశేషజన్యత్వానవగాహిచ్ఛానాం విశేషరూపేణైవ నాంతరీయ ధూమేన ఘట. మనుమినుయామిత్యాకార

హేయ నత్ప్రయోజనాదాన. *ఆద్యప్రథా* ప్రకారతాద్వయనిరూపితైకవిశేష్యతానుపగమే. ఇచ్ఛాయామేతాదృశవిషయతా ప్రామాణికీ నతు జ్ఞానే అత ఏవ సంశయే ఉభయప్రకారతానిరూపితైకవిశేష్యతావాదినస్తన్నిరాసస్సంగచ్ఛతే. నచ తత్రైకలింగకత్వావచ్ఛిన్నాపరలింగకత్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతైకాస్తు ఆలోకలింగకాపేక్ష ధూమలింగకానుమితిర్జాయతామితి క్వచిత్పుస్తకే దర్శనాత్ ఏకవిశిష్ట అపరవైశిష్ట్యలాభాత్ ధూమలింగకాలోకలింగకానుమితిర్జాయతామిత్యాదౌ ధూమలింగకత్వావచ్ఛిన్నధర్మితానిరూపితమాలోకలింగకత్వప్రకారత్వం విషయతాంతరమిష్టమేవేతి వాచ్యం ఫలధర్మేషు ప్రకారతామాత్రోపగమేనైవ ఇచ్ఛాయాః ఫలప్రయోజకత్వసిద్ధేః గౌరవాచ్చ నిరూప్యనిరూపకభావాపన్నప్రకారతా ధర్మితావచ్ఛేదకతాకత్వస్య అప్రామాణికత్వాత్. జ్ఞానే విశిష్టబుద్ధిప్రతిబంధకత్వానురోధేన తాదృశవిషయతాంతరముపేయతే నత్విచ్ఛాయాం తథా కించిదస్తి అత ఏవాత్ర వహ్న్యనుమితిత్వప్రకారతైవోపగతేతి. *అన్యత్ర* వహ్నిభిన్నేత్యర్థః. ప్రవ్యవ్యాప్యాలోకవాన్ పర్వత ఇత్యాది పరామర్శఘటితాన్యానుమితిసామగ్రీవిరహకాలీనాయాస్తు తస్యానప్రతిబంధకత్వమితిభావః. తద్ఘటితధర్మావచ్ఛిన్న ఇష్టసాధనతాజ్ఞానస్య తదవచ్ఛిన్నే తదవగాహిత్వాత్ వ్యాప్యత్వధర్మావచ్ఛిన్నసిద్ధౌ తద్ఘటకవ్యాపకధర్మా[illegible] సిద్ధేశ్చ పృథక్త్వానుగమ్యః అప్రామాణికత్వాదాహ [illegible]

కేచ్ఛావారణమేవ విశేష్యదళప్రయోజనమ్. తదర్థశ్చ నకించిల్లింగకత్వప్రకారతానిరూపితతత్సాధ్యవిశిష్ట తత్పక్షవిషయకత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాకత్వం. తథాసతి ధూమేనానుమినుయామిత్యాకారికవిషయవిశేషానుపరక్తానుమితీచ్ఛావా మసంగ్రహాపత్తేః. కింతు కించిల్లింగకత్వత త్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వానుమితిత్వాది ప్రకారతాభిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాకత్వమేవ విశేష్యదలేన వివక్షణీయం. ధూమేన ఘటమనుమినుయామితీచ్ఛావద్ధూమేన వహ్నిం ఘటోభయమనుమినుయామిత్యాదీచ్ఛాయా అప్యాలోకలింగక వహ్న్యనుమిత్య విరోధిత్వ మిష్టమేవ. సిద్ధౌ చ తాదృశేచ్ఛాయా అనుత్తేజకతయా సిద్ధికాలే తాదృశేచ్ఛాబలాదసత్యామాలోక లింగకానుమితీచ్ఛాయాం నతాదృశానుమితిరితిదిక్. ఏకలింగకే

కించిల్లింగకత్వేతి * కించిల్లింగకత్వప్రకార ఆనిరూపితత్వోపాదానం చాగ్రిమానుగమలాభాయ ధూమేనమహానసే వహ్నిమనుమినుయామితీచ్ఛావారణాయ పక్షనివేశః * ధూమేనేతి * ఆలోకలింగకపరామర్శోత్తర ముక్తేచ్ఛాసత్వే ఆలోకలింగకానుమిత్యాపత్తిరితిభావః. ఇదంచ ఈదృశేచ్ఛానాం ప్రతిబంధకత్వముపేత్యాభిహితమిత్యాహుః. ధూమేనానుమినుయామితీచ్ఛాసంగ్రహాయ కించిల్లింగకత్వనివేశః. అనుమితిత్వాదీత్యాదిపదాత్ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాదిపరిగ్రహః. దిగర్థస్తు తల్లింగకత్వం ఆలోకవిషయకపరామర్శజన్యత్వం ద్రవ్యేణానుమినుయామితీచ్ఛావారణాయ ఉక్తరీత్యా ఆలోకావృత్తిత్వేనాజ్ఞాయమానధర్మవద్విషయక పరామర్శజన్యత్వ ప్రకారతానివేశ్య ఏవంచ ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నేనానుమినుయామితీచ్ఛా సంగ్రహేపి ఆలోకత్వావచ్ఛిన్నేనానుమినుయామితీచ్ఛావారణాయలోకత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాకపరామర్శజన్యత్వప్రకారతాభేదోపినివేశ్యః. ద్రవ్యంచ నాలోకఇతి జ్ఞానవిశిష్టాన్యద్రవ్యేణానుమినుయామితీచ్ఛాన్యత్వంవా ఇచ్ఛాయాం దేయమితి. నను యత్రధూమలింగకేచ్ఛాధూమాలోకోభయలింగక పరామర్శ స్తత్రాలోక లింగకానుమితౌ భిన్నలింగకేచ్ఛావిరహాస్వ్యభిచారఇత్యత ఆహ * ఏకేతి * అన్యూనాతిరిక్తలింగకేచ్ఛా విశిష్టానాం యనుమితావన్యలింగకేచ్ఛాయాః ప్రతిబంధకత్వాన్నవ్యభిచారః. అన్యలింగకేచ్ఛావిరహాను

చ్ఛాకాలీనోభయలింగకపరామర్శజన్యానుమితౌ వ్యభిచారవారణప్రకార శ్చ పునరగ్రే దర్శయిష్యతే. నను స్వవిషయసజాతీయజ్ఞానే ఇచ్ఛాయా విరోధిత్వమదృష్టచరమిత్యతఆహ * కామినీజిజ్ఞాసావదితి * యథా కామినీప్రత్యక్షాదిగోచరేచ్ఛా ఘటాదివిషయకప్రత్యక్షాదౌ ప్రతిబంధికా తథేత్యర్థః * పృథక్ప్రతిబంధికేతి * పక్షతాసమవధానదశాయామనుమిత్యనుత్పాదప్రయోజికేత్యర్థః. తథాచోక్తస్థలే పక్షతాసత్త్వేపి క్షతివిరహాత్తదిష్టమేవేతి భావః. నను కామినీజిజ్ఞాసాస్థలే కామినీభిన్నవిషయకజ్ఞానానుత్పాదస్య సర్వానుభవసిద్ధతయా తత్ర తస్యాః ప్రతిబంధకత్వమస్తు. సిద్ధ్యసత్త్వే ధూమాదిలింగకానుమితీచ్ఛాదశాయామాలోకలింగకవహ్న్యనుమిత్యనుత్పాదస్తునానుభావికః. తథాసతి తుల్యయుక్త్యా ఘటాద్యనుమిత్సాప్రత్యక్షాదిగోచరేచ్ఛాదశాయామపి తదనుత్పాదస్య తథాత్వప్రసక్తేః నహ్యత్ర కమపి విశేషమీక్షామహ ఇత్యభిసన్ధాయోక్తాపత్తివారణాయకల్పాన్తరమనుసరతి యద్విచేతి * తథాచాన్యలింగకానుమితీచ్ఛాయాః ప్రతిబంధకత్వమసంభావితమేవ టితాయా ఏవాలోకపరామర్శఘటితసామగ్ర్యాః ప్రయోజకత్వోపగమాన్న కోపిదోషః. కేచిత్తు అన్యలింగకపరామర్శాభావవిశిష్టాన్యలింగకేచ్ఛాయాః ప్రతిబంధకత్వాన్నదోషఇత్యాహుః. * ప్రత్యక్షేతి * తత్రాన్తావలోకనాదావిచ్ఛేతి దర్శనాదనుభవానురోధేనైవ. ద్వితీయప్రత్యక్షపదంపాఠాయాతం. ఆదినాతద్భిన్నజ్ఞానపరిగ్రహాత్ జ్ఞానసామాన్యలాభోవా * కామినీభిన్నేతి * నచ తత్రకామినీభిన్నకామినీత్వతద్వ్యాప్యాదీనాం ప్రత్యక్షముత్పద్యతఏవేతివాచ్యం. యద్యద్వ్యాప్యాకామినీతద్భిన్నేత్యర్థాత్ వ్యాప్యతా చ తాదాత్మ్యేన వ్యాపకతా చ తాదాత్మ్యేన సమవాయాదినా చ. నచైవం కామినీవదనాలంకారాదేరగ్రహాపత్తిః. తేషామపి తత్తత్కాలావచ్ఛిన్న సంయోగవిశేషసంబంధేనవ్యాపకత్వాత్. యద్వా కామినీవిషయకజ్ఞానభిన్నజ్ఞానేత్యర్థః. వస్తుతస్తు కామినీత్వ విశిష్టభిన్నవిషయకత్వం కామినీత్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వావ్యాపక విషయితాశాలిజ్ఞానత్వమిహ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకం తేనకామినీప్రత్యక్షం జాయతామితీచ్ఛాయాం రూపవతీకామి[illegible]దజ్ఞానంనోత్పద్యతఏవేతి విశేషోవక్తవ్యః. * తథాత్వప్రసక్తే * [illegible]

ఽభావః * తత్రేతి * అన్యలింగకానుమిత్సాస్థలఇత్యర్థః. *తల్లింగకానుమితీచ్ఛా* తల్లింగకత్వప్రకారతానిరూపితతత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకేచ్ఛా* వాచ్యా. *సమాధయిషాపదేన వివక్షణీయే త్యర్థః. నన్వేవం లింగవిశేషానుపరక్తానుమితీచ్ఛాకాలే సిద్ధౌసత్యామనుమిత్యనుపపత్తిరతఆహ * యదన్యేత్యాదినా * ధూమేనాలోకేనచ అనుమినుయామిత్యాది సమాలంబనేచ్ఛాకాలే ఆలోకాదిలింగకానుమిత్యుపపత్తయే మాత్రేతి. తథాచతల్లింగకత్వతత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకానుమితిత్వప్రకారకాసతీ యాకించిల్లింగకత్వతత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకానుమితిత్వాదిప్రకారకేచ్ఛాతదన్యతత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకానుమితిత్వాదిప్రకారకే త్యర్థః. లింగవిశేషానుపరక్తానుమితీచ్ఛాసంగ్రహాయసత్యంతం. ఆలోకేనేంధనమనుమినుయాం ధూమేనచ వహ్నిమనుమినుయామిత్యాకారకేచ్ఛాబలాదాలోకలింగకవహ్న్యనుమిత్యాపత్తివారణాయ తత్రసాధ్యాదినివేశః. లింగవిశేషానుపరక్తానుమితీచ్ఛాకాలే పర్వతే వహ్నిమనుమినుయాం ధూమేనేంధనమనుమినుయాం ఇత్యాద్యాకారకసమూహాలంబనేచ్ఛాకాలే చాలోకాదిలింగకవహ్న్యనుమిత్యుపపత్తయే విశేష్యదళం. యత్కించిద్గోచరం జ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛావారణాయ చరమదళం. యద్వ్యాప్యాలోకధూమోభయలింగకవహ్నివిశిష్టపర్వతవిషయకానుమితిర్జాయతామాలోకేన వహ్నిఘటోభయవిశిష్టపక్షవిషయకానుమితిర్ధూమేనవహ్నివిశిష్టపర్వతవిషయకానుమితిశ్చజాయతామిత్యాదీచ్ఛావారణాయ తల్లింగకత్వతత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకానుమితిత్వాదిప్రకారతాభిన్నప్రకారత్వానిరూపితవిశేష్యతాకాన్యత్వమేవ సత్యం తేనవివక్షణీయం. తథాచ లింగవిశేషానుపరక్తానుమితీచ్ఛాయాం తాదృశవిశేష్యతాకాన్యత్వవిరహాత్కించిల్లింగకత్వాదిప్రకారకత్వనివేశనమఫలమేవేతి తథావిధవిశేష్యతాశాలిత్వేనైవేచ్ఛాయాః ఉత్తేజకత్వముచితం. తథాపి తాదృశవిశేష్యతాశాలీచ్ఛాయామేవ తదన్యమాత్రే

ప్రసక్తేః * లింగవిశేషానుపరక్తేతి * అనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛా * లింగవిశేషోపరక్తేతి * ధూమేనపర్వతే వహ్నిమనుమినుయామితీచ్ఛా. తద్విశేష్య

త్వాదిగ్రంథతాత్పర్యమితి. శేషం పూర్వోక్తదిశావసేయం. ధూమాలోకోభయలింగకానుమితౌ చ ధూమలింగకత్వాలోకలింగకత్వతత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకానుమితిత్వాదిప్రకారతాభిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాశాలి చ్ఛాత్వేనస్వాతన్త్ర్యేణోత్తేజకత్వం తేనోభయలిఙ్గకానుమితీచ్ఛాదశాయాం ఉభయలింగకపరామర్శాదనుమిత్యుపపత్తిః. ధూమాలోకాభ్యాం వహ్నిమనుమినుయామిత్యాదీచ్ఛాకాలే తదుభయలింగకపరామర్శాదనుమిత్యాపత్తివారణమ్.

దలేపాధ్యాదినివేశాయి పర్వతఇత్యాది. * శేషమితి * తల్లింగకత్వం ఆలోకలింగకపరామర్శజన్యత్వాలోకత్వావచ్ఛిన్నవిషయక పరామర్శజన్యత్వోభయరూపం ద్రవ్యేణానుమినుయామితీచ్ఛా వారణం ప్రాగ్వత్ ఏతత్క్షణానంతరక్షణేఅనుమితి ర్జాయతామితీచ్ఛాయాః ప్రత్తద్వ్యక్తిత్వేనోత్తేజకత్వం తత్పక్షతత్సాధ్యాదినివేశ ప్రయోజనంచేత్యర్థః. * ధూమాలోకోభయలింగకానుమితౌ చేత్యాది * ఏతాదృశపక్షతాకార్యతావచ్ఛేదకంచనోభయలింగకత్వ విశిష్టతత్పక్షకత్వాదిఘటితం కింతు తాదృశసిద్ధివిశిష్టాన్యత్వమేవేతి స్మర్తవ్యం. అత్రేదమాలోచనీయం. సమూహాలంబనఏవప్రకారతాభేదేనవిశేష్యతాభేదఇతి గ్రంథపర్యాలోచనయా ధూమలింగకత్వాలోకలింగకత్వోభయనిష్ఠవిభిన్నప్రకారతానిరూపితవిభిన్న విశేష్యతాకేచ్ఛాప్రకారతాదృశప్రకారతానిరూపితైక విశేష్యతాకేచ్ఛాపరేతి నిర్ధార్యతే. తత్రాద్యాయాః సంగ్రహోఽసంగతః తయోభయలింగకానుమితేర్జననాసంభవాత్ ఏకలింగకానుమితావప్రతిబంధికాయాస్తస్యాస్సత్వే ధూమాలోకోభయపరామర్శసత్వేసిద్ధిదశాయాం జాయమానానుమితేరర్థాపత్తిసంభవాన్నోభయలింగకత్వ సంభవేన తదనురోధవిరహాత్. బాధకాభావాత్తస్యా అపీదృశపక్షతాకార్యత్వం సంభవతీతి చేత్ తదాపియత్రధూమపరామర్శో వహ్నివ్యాప్యాలోకవ్యాప్యవత్వ విషయకోథసమూహాలంబనేచ్ఛా తత్రవహ్నితద్వ్యాప్యాలోకానుమితి రథవహ్న్యనుమితిః తత్ర ఈదృశ పక్షతాయాః కేవలైకపరామర్శసహితాయాః కార్యప్రయోజకతయా ఆలోకలింగకధూమలింగకానుమిత్యాపత్తిః బలసంపన్నేదృశపక్షతాయాః ఏకపరామర్శసత్త్వే అపరపరామర్శాసత్త్వే కార్యప్రయోజకతాపత్తిః కేవలధూమ[illegible]

మితిచ్ఛా సాధారణ్యంచేత్తత్ర ధూమలింగకత్వ ప్రకారతానిరూపిత విశేష్య తానిరూపితాలోకలింగకత్వ ప్రకారతా భేదం నివేశ్యోత్తేజకతావచ్ఛేదక రూపపరిష్కారః కార్యః. ఏవమేవ వహ్నిః పర్వతమహానసోభయవిశేష్యకానుమితి జాయతామితీచ్ఛాయాః పర్వతేవహ్నిఘటోభయానుమితీచ్ఛాయాశ్చ పర్వతమాత్రే వహ్నిమాత్రానుమితావుత్తేజకత్వమతః వహ్నిః పర్వతచత్వర మహానసత్రయ పక్షకానుమితిర్భూయాత్ పర్వతేవహ్నిధూమఘటపత్రి త్రయానుమితిర్భూయాదతీచ్ఛావ్యావృత్తరూపేణస్యాత్తంత్ర్యేణ ఉభయపక్షకాద్యనుమితావుత్తేజకత్వం ఉభయపక్షకాది పరామర్శస్య తత్సహకారీతి. యదిచేష్టసాధనతాజ్ఞానఏవ ధర్మితావచ్ఛేదకప్రకారభావాపన్నధూమలింగకత్వాలోకలింగకత్వోభయస్యధర్మితావచ్ఛేదకతయా భానాత్ తదనురోధేన ఇచ్ఛాయా అప్యేక విశిష్టెపరవైశిష్ట్యావగాహిత్వం దుర్వారం తదాధూమలింగకత్వావచ్ఛిన్నధర్మితానిరూపితాలోకలింగకత్వప్రకారతాభేదః ఆలోకలింగకత్వావచ్ఛిన్నధర్మితానిరూపితధూమలింగకత్వప్రకారతాభేదశ్చనివేశ్యః. యద్వాపేకత్రిద్వయమితీచ్ఛాయాః సమూహాలంబనేచ్ఛావైలక్షణ్యస్య [illegible] నాలిక త్వేఆలోకాదిలింగకానుమితౌ తస్యావిరోధిత్వాదతోత్తేజక [illegible] వ్యాపాయ కేవల ధూమేనానుమినుయామిత్యాదీచ్ఛాసాధారణ్యావారణాయచ ధూమలింగకత్వాది ప్రకారతాభిన్నప్రకారత్వానిరూపితవిషయతాయా ముభయత్వావిశేషితధూమాలోకోభయలింగకత్వప్రకారతానిరూపితత్వందేయం దర్శితేచ్ఛాయధర్మితావచ్ఛేదకతాపి ప్రకారతారూపైవేతి స్వీకార్యం ఉభయపక్షకానుమిత్సాయా ఉభయసాధ్యకానుమిత్సాయాశ్చైవమెవ సంగ్రహప్రకారః కార్యః ఏవంచ ఏకత్రిద్వయమితిరీత్యాఉభయలింగకెచ్ఛాస్థలే సమూహాలంబనేచ్ఛాస్థలేవా ఉభయలింగకపరామర్శాదుభయలింగకానుమితౌ పుభయలింగకత్వమాధాయసమాజగ్రస్తమెవ స్వీకార్యం తావతాపిధూమాలోకభస్మభిరనుమినుయామితి నానాప్రకారకైకవిశేష్యకేచ్ఛాది వారణస్య సమూహాలంబనాది తాదృశేచ్ఛాసంగ్రహస్యచ సంభవాదితి ఉభయలింగక పరామర్శాదిత్యనేన ఈదృశపక్షతాయాం [illegible] లింగకతథావిధపరామర్శద్వయవత్వాత్ తాదృశకార్యప్ర

నన్వేవంధూమాలోకలిఙ్గకానుమితిసాధారణైకపక్షతాయాఅసంభవఇత్యతో ప్యాపత్తిమాహ *లింగవిశేషేణాపీతి* లింగభేదేనాపి పక్షత్వం భిన్నమేవే త్యర్థః. అపిః సాధ్యాదిభేదసముచ్చాయకః తత్ప్రదర్శనంచదృష్టాన్తార్థం. తథాచ సాధ్యాదిభేదేనేవ లింగభేదేనాపి పక్షతాభేదోనక్షతికరఇతిభావః. నన్వేవం లింగభేదేన పక్షతాయాఅననుగమాత్తస్యావ్యభిచారేణానుమితిరూ పానుగతకార్యే హేతుత్వాసంభవః. నచ తత్తత్సాధ్యకత్వాదివత్తత్తల్లింగ కత్వస్యాపి కార్యతావచ్ఛేదకే నివేశాన్నవ్యభిచారఇతివాచ్యం. తావతా ప్యాలోకాదిలింగకానుమితీచ్ఛాధీనధూమాలోకోభయాది విషయకసమూ హాలంబనపరామర్శజన్యానుమితౌ ధూమాదిలింగకానుమితీచ్ఛావిరహవిశిష్ట సిద్ధ్యభావవ్యభిచారస్య దుర్వారత్వాత్తాదృశానుమితావపి ధూమాదిలిఙ్గకప రామర్శజన్యత్వరూపధూమలింగకత్వస్యాపి సత్త్వాత్ నచ యత్ర ధూమలిం గకానుమితీచ్ఛాయా ఉత్తేజకతా తత్రాలోకలింగకానుమితీచ్ఛానామపి త త్తల్లింగకపరామర్శవిశిష్టానాముత్తేజకత్వోపగమాన్నోక్తవ్యభిచారఇతివా

త్తేజకత్వమేవోక్తం నతుఉభయలింగకత్వ ఘటితధర్మస్య ఉభయలిఙ్గ కపరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకత్వభ్రమః స్వకార్యః అతిరిక్తకార్యకారణభా వస్వీకారాపత్తేరితి. * తాదృశానుమితావపి * తాదృశసమూహాలంబన జన్యానుమితావపి * యత్ర * సిద్ధౌ * తత్ర * సిద్ధౌధూమలింగకానుమితీ చ్ఛాయత్రోత్తేజికాతత్రాలోకలింగకేచ్ఛామాత్రస్యోత్తేజకత్వే ధూమలింగ కానుమితీచ్ఛానాస్తి ఆలోకలింగకేచ్ఛా ధూమలింగకసిద్ధిపరామర్శౌవ ర్తేతే తత్రధూమలింగకానుమితీచ్ఛాయత్రోత్తేజికా తత్రాలోకలింగకపరా మర్శమాత్రస్యోత్తేజకత్వే ఆలోకలింగకానుమితీచ్ఛాధూమలింగకానుమితీ చ్ఛాచనాస్తి ధూమాలోకలింగకసిద్ధిపరామర్శోభయంవర్తేతే తత్రచ ధూ మలింగకానుమితి వారణాయతల్లింగకపరామర్శవిశిష్టాయా ఆలోకలింగ కానుమితీచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వముక్తం ఆలోకలింగకానుమితీచ్ఛాయత్రో త్తేజికా తత్ర ధూమలింగకేచ్ఛాకాలేధూమాలోకోభయ లింగకపరామర్శ సత్త్వే వ్యభిచారవారణాయ ధూమలింగకపరామర్శ విశిష్టధూమలింగకే చ్ఛాయా అప్యుత్తేజకత్వ మావశ్యకం ధూమేనానుమినుయాదితీచ్ఛాయాం

చ్యం తథాసతి తత్తద్ధూమలింగకేచ్ఛాయా అపి ధూమలింగకపరామర్శవి శిష్టాయా ఏవో త్తేజకత్వౌచిత్యాత్. సర్వసాధారణైకపక్షతాయా ఏవ సువచ తయా లిఙ్గవిశేషేణాపీతిగ్రంథానంగతిరితి చేన్న. ధూమ లింగకేచ్ఛావిరహవిశి ష్టసిద్ధివిశిష్టాన్యానుమితిత్వమేవ తాదృశసిద్ధ్యభావజన్యతావచ్ఛేదకం. తాదృశ సిద్ధివిశిష్టత్వంచ స్వసామానాధికరణ్యావచ్ఛిన్నస్వావ్యవహితో త్తరోత్పత్తిక త్వసంబంధేన. ఉక్తసమూహాలంబనస్థలీయానుమితిషు తథావిధసిద్ధివిశిష్టైవే తి నతత్రవ్యభిచారః. సిద్ధికాలే అసత్యాం తల్లింగకసిసాధయిషాయాముక్తస్థ లఇవ నధూమపరామర్శాదనుమిత్యాపత్తిః. ధూమాదిలింగకేచ్ఛావిరహవిశి ష్టసిద్ధ్యభావఘటితధూమాదిపరామర్శఘటితకారణస్తోమస్యైవ కార్యోత్పత్తిప్ర యోజకత్వోపగమాత్సమూహాలంబనస్థలే ఆలోకపరామర్శాదిఘటితసామగ్రి తఏవ కార్యోత్పత్తిర్నిర్వాహాత్. అథాత్ర అవ్యవహితోత్తరత్వమవశ్యం తృ తీయక్షణసాధారణం స్వధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వేసతి స్వాధిక

సిద్ధిసత్వే ఆలోక పరామర్శాదాలోకలింగకానుమితి వారణాయ పరామ ర్శవిశిష్టాంతం తథాసతి యావద్భిర్లింగైః పర్వతేవహ్న్యనుమితి ర్జాయ తే తత్తల్లింగకపరామర్శ విశిష్టతత్తల్లింగకానుమిత్సానాం తత్పక్షక తత్సా ధ్యకానుమితి సామాన్యఏవ ఉత్తేజకత్వసంభవాత్ తల్లింగకత్వస్య కార్య తావచ్ఛేదకకోటి నివేశకథనవైఫల్యమిత్యాశయేనాహ * తథాసతీతి * స ర్వసాధారణేతి * కార్యతావచ్ఛేదకే తత్పక్షకతత్సాధ్యకత్వయోర్నివేశ ఆవశ్యకః అన్యథాసిద్ధ్యాత్మక వహ్నిసాధ్యక పరామర్శసత్వే ఇంధనాది సాధ్యక పరామర్శసత్వే పర్వతేఇంధనానుమితి సత్వేన వ్యభిచారాత్. అ త్ర తల్లింగక పరామర్శ విశిష్టతల్లింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావవత్వస్య దుర్గ్రహతయా కార్యకారణభావో దుర్గ్రహః లింగానామానంత్యాది త్యతః పరిహారాంతరేణ సమాధత్తే * ధూమేతి * ఇచ్ఛాంశేతల్లింగకత్వస్య కార్యతా వచ్ఛేదకకోటి నివేశాత్ లింగభేదేనాపీతి గ్రంథసంగతిః. * ఉక్త స్థలఇతి * తాదృశసిద్ధివిశిష్టానుమితౌ తాదృశసిద్ధ్యభావస్య ప్రయోజకత్వ బాధాత్. పక్షైకత్రైయుక్త్య సామాన్యమూహప్రాంతైకైః కార్య ప్రయోజక తే త్యాశయేనాహ * ధూమాదీతి * స్వం తాదృశసిద్ధిః. తాదృశత్వద్వయమి

రణకాలధ్వంసాధికరణత్వరూపం వాచ్యం. అన్యథా యత్ర క్రమేణ సిద్ధ్యాత్మకధూమాలోకోభయలింగకపరామర్శధూమలింగకేచ్ఛానుమితయః తత్రానుమిత్యుత్పత్త్యధికరణక్షణస్యాలోకలింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యధికరణక్షణధ్వంసాధికరణక్షణధ్వంసాధికరణత్వేన తదుత్పత్తికానుమితేరుక్తసంబంధేన తాదృశసిద్ధివిశిష్టాన్యత్వాత్ తాదృశసిద్ధ్యభావస్య వ్యభిచారతాదవస్థ్యాత్. ఏవం చ యత్ర క్రమేణ సిద్ధ్యాత్మకధూమపరామర్శధూమలింగకేచ్ఛానుమితయః తత్రత్యానుమితేర్ధూమాదిలింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధివిశిష్టత్వేన పక్షతాకార్యతానుపపత్తిరితి చేన్న. తాదృశసిద్ధివిశిష్టత్వం తాదృశస్యాధికరణక్షణధ్వంసోత్పత్త్యధికరణక్షణోత్పత్తికత్వసంబంధేన వాచ్యం ఉక్తసమూహాలంబనస్థలే చ అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణస్యాలోకలింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యధికరణత్వాత్తాదృశక్షణధ్వంసోత్పత్త్యధికరణక్షణోత్పత్తికత్వమనుమితేరితి న వ్యభిచారః. ఏవం సిద్ధ్యాత్మకధూమమాత్రపరామర్శజన్యానుమితేర్ధూమలింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యధికరణప్రథమక్షణధ్వంసోత్పత్త్యధికరణక్షణోత్పత్తికత్వాభావాత్పక్షతాకార్యత్వనిర్వాహః. అథవా స్వావ్యవహితపూర్వకాలావచ్ఛి

చ్ఛాఘటితసిద్ధివిశిష్టానుమితేః పక్షతాజన్యత్వోపపత్తయే. * యత్ర క్రమేణేతి * ఏవం యత్ర క్రమేణ సిద్ధ్యాత్మకధూమాలోకోభయపరామర్శాలోకలింగకానుమిత్యనుమితయస్తత్ర ధూమలింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావస్య వ్యభిచార ఇత్యాదికమపి ద్రష్టవ్యం. * పక్షతాకార్యతానుపపత్తిరితి * తథా చాన్వయవ్యభిచారాత్ పక్షతాఫలత్వాభావేన పరామర్శేన సత్యా అపి పక్షతాయా అనపేక్షణాత్ సామాన్యసామగ్రీబలాదనుమిత్యుపగమే సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధిదశాయాం అనుమితిసామాన్యోత్పత్తిప్రసంగాద్వా ఇష్టాపత్తిర్న సంభవతీతి భావః. * తాదృశం స్వం * సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధిః అత్రాపి తాదృశత్వం పూర్వవత్ పక్షతాజన్యత్వోపపత్తయే. ఉక్తస్థలే స్వాత్మకసిద్ధిమాదాయ కేవలపరామర్శజన్యానుమితేః స్వేతరత్వనివేశే అననుగమః ప్రథమే న పక్షతాకార్యత్వనిర్వాహాయ ఉత్పత్తిద్వయనివేశః స్వాలధ్వంసమాదాయ పక్షతాకార్యతానుపపత్తివారణాయ ప్రథమం ఏవం ద్వితీయక్షణపదప్రయోజనమూహ్యం. లాఘవాదాహ

న్నతల్లింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావాధికరణతావిశిష్టసమవాయ ఏవ తా
దృశసిద్ధ్యభావకార్యతావచ్ఛేదకసంబంధ ఇతి న కోఽపి దోషః. అథవా స్వవృత్తి
కృతిమత్త్వస్వవృత్తిప్రాగభావప్రతియోగిత్వస్వసామానాధికరణ్యైతత్త్రితయ
సంబంధేన తాదృశసిద్ధివిశిష్టాన్యత్వం తాదృశసిద్ధ్యభావజన్యతావచ్ఛేదకమితి
న కోఽపి దోషః. అథవా తాదృశసిద్ధివిశిష్టత్వం తాదృశస్వాధికరణక్షణత్వావ
చ్ఛిన్నధ్వంసానధికరణక్షణోత్పత్తికత్వసహితోత్తరత్వసంబంధేన వాచ్యం. ఉ
క్తసమూహాలంబనేచ తాదృశసిద్ధ్యధికరణక్షణత్వావచ్ఛిన్నధ్వంసాధికరణమ
నుమిత్యుత్పత్తిక్షణ ఏవేతి తద్ధ్వంసానధికరణక్షణోత్పత్తికత్వమనుమితేరితి నవ్యా
భిప్రాయః. సిద్ధ్యాత్మకధూమవాన్ వహ్నిమానిత్యాకారజన్యానుమితేర్ధూమలింగకేచ్ఛావి
రహవిశిష్టసిద్ధ్యధికరణక్షణత్వావచ్ఛిన్నధ్వంసాధికరణద్వితీయక్షణధ్వంసానధి
కరణక్షణోత్పత్తికత్వవిరహాత్తద్విశిష్టసిద్ధివిశిష్టాన్యత్వమవ్యాహతమేవేతి. ఏవం
స్వోత్పత్తిసాధ్యకానుమితిః ఉక్తవ్యభిచారవారణాయావచ్ఛిన్నత్వాంతం
విశేషరూపేణ సంబంధతానుపగమాదాహ * అథవేతి * అయం పాఠో న సాం
ప్రదాయికః యత్ర సిద్ధ్యాత్మకపరామర్శః తత్ర సిషాధయిషాతోఽనుమితిస్త
త్రాద్యక్షణావచ్ఛేదేన సిషాధయిషావిరహసత్త్వాదనుమితేస్తద్వదన్యత్వా
భావేన పక్షతాకార్యత్వానుపపత్తేరితి. స్వవృత్తికృతిమత్త్వస్థానే స్వాధికరణవృ
త్తికృతిమత్త్వనివేశే ఉక్తస్థలే పక్షతాకార్యతోపపత్తిరితి తు జ్యాయః. ప్రాగ
భావానంగీకారే అనుగతరూపావచ్ఛిన్నధ్వంసోపగమే ప్రథమోత్పత్త్యనివె
శేన లాఘవాత్ ప్రథమకల్పమేవ నిష్కృష్య దర్శయతి * అథవేతి * ద్వితీయక్ష
ణపదప్రయోజనం తూహ్యం. కాలికసంబంధేన స్వాధికరణం నివేశ్యం తేన
సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్య ధ్వంసేఽనుపగమేఽపి ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధభేదేన ధ్వంసభేదాత్ విషయతాసం
బంధేన తాదృశసిద్ధివిశిష్టస్య ధ్వంససమాదాయ న దోషః. స్వాధికరణకాల
త్వావచ్ఛిన్నధ్వంసవత్త్వానివేశే సిషాధయిషా సిద్ధ్యుభయవిశిష్టానుమితేరు
త్పాదక్షణస్య స్వాధికరణస్థూలకాలత్వావచ్ఛిన్నధ్వంసాధికరణక్షణధ్వం
సానధికరణక్షణతయా న పక్షతాకార్యత్వం స్యాదతః క్షణత్వేన ప్రతియోగి
త్వం నివేశ్యం. గ్రంథలాఘవాయాహ * ఏవమితి * తృతీయక్షణవ్యావృ

యత్ర ధూమపరామర్శానంతరం తదప్రామాణ్యావగాహ్యాలోకపరామర్శ స్తదుత్తరమనుమితి స్తత్రానుమితేరప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టధూమపరామర్శవిశిష్టత్వరూపాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టధూమపరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతత్వాదవ్యవహితపూర్వక్షణే చాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టధూమపరామర్శానత్వేన ప్రసక్తస్య వ్యభిచారస్యైతాదృశైర్వత్మభిరేవ వారణమవసేయం. లింగోపధానమతే చ నకిదాదివహ్న్యనుమిత్యనుపపత్తిః తన్మతే ధూమవిశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకవహ్న్యనుమితిత్వాదేరేవ ధూమలింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావజన్యతావచ్ఛేదకత్వాదుక్తసమూహాలంబనస్థలే చ ఆలోకవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాకారకానుమితేరేవోపగమేన వ్యభిచారానవకాశాదితి.

త్తావ్యవహితోత్తరత్వ నివేశయతి సిద్ధ్యుత్తరం ధూమపరామర్శః తత్రోభతుర్థక్షణోత్పన్నానుమితేస్తాదృశపరామర్శకార్యతానుపపత్తిరితి తత్సాధారణ్యావ్యవహితోత్తరత్వం నివేశ్యం అభిప్రేత్యాహ * యత్రేతి * ఏతాదృశైరితి* తత్ర తాదృశపరామర్శవిశిష్టత్వం తాదృశపరామర్శాధికరణక్షణధ్వంసోత్పత్త్యధికరణక్షణోత్పత్తికత్వస్వసామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన స్వావ్యవహితపూర్వకాలావచ్ఛిన్నతాదృశపరామర్శాధికరణతా విశిష్టసమవాయస్య కార్యతావచ్ఛేదకసంబంధత్వేన స్వాధికరణక్షణవృత్తిత్వకృతిమత్త్వస్వవృత్తిప్రాగభావప్రతియోగిత్వస్వసామానాధికరణ్యేతత్త్రితయసంబంధేన స్వాధికరణక్షణత్వావచ్ఛిన్నధ్వంసాధికరణక్షణధ్వంసానధికరణో యః స్వాధికరణక్షణధ్వంసాధికరణక్షణః తదుత్పత్తికత్వసంబంధేన వా తాదృశపరామర్శవిశిష్టత్వం వేత్యర్థః. లింగోపధానమతే పక్షతాకార్యతావచ్ఛేదకం అన్యథైవ సువచమిత్యాహ *లింగేతి* ధూమలింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధివిశిష్టాన్యత్వోక్తౌ ఉక్తసమూహాలంబనస్థలే బాధకాభావేన ధూమభానేఽపి వ్యభిచారాసత్త్వేన లింగవిషయతాయా అనియమ్యత్వ ప్రసంగః బాధసత్త్వే పరామర్శసత్త్వే అనుమిత్యనుదయేన ప్రకృతపక్షవిశేషణతాపన్నసాధ్యవిషయతాయా బాధాభావనియమ్యత్వే వ్యసిద్ధిసత్త్వే ప్రాయశః పరామర్శప్రైల్యాభావత్వేన తస్యా అసిద్ధినిర్ణయనియమ్యత్వాసంభవాదితి భావః. * ధూమేతి *

అత్రైవమపి ధూమవాన్ పర్వతో వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వతశ్చ వహ్ని మానితి సిద్ధికాలే ధూమవాన్ ధూమవాన్పర్వతో వహ్నిమానితి నిరుక్తకా ర్యతావచ్ఛేదకాక్రాన్తానుమిత్యుత్పత్త్యా వ్యభిచారఇతి తాదృశసిద్ధివిశిష్టాన్య త్వనావశ్యకమితిచేన్న. ధూమపరికారతానిరూపితధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్న పర్వతత్వధూమోభయపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకవిశేష్యతాయా జన్యతావచ్ఛే దకకోటిప్రవేశేన ధూమవాన్ ధూమవాన్పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ ధూ మవాన్పర్వతో వహ్నివ్యాప్య ధూమవానితి పరామర్శజన్యతాయా ధూమ విశిష్టపర్వతత్వే ధూమప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకత్వోపగమాదే వ వ్యభిచారవారణాత్ తాదృశవిశిష్టాన్యత్వ వైయర్థ్యాత్ విధేయధర్మి తావచ్ఛేదకతాయా ధూమ విశిష్టపర్వతత్వ పర్యాప్తత్వేపి ధూమపర్వతత్వ యోః ప్రకారధర్మితావచ్ఛేదకభావాపన్నయోరేవ విషయత్వాత్ పర్వత త్వధూమోభయపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతాత్వేన నిరూపకతాక వ హ్నిప్రకారతానివేశే ప్రయోజనాభావాత్ ధూమవాన్ ధూమవాన్పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితి సాధారణ్యాచ్చ. ధూమవాన్పర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధిప్రతిబద్ధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ చ ధూమవిశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్న ధూమప్ర కారకవిశేష్యత్వైవ ధూమవాన్ ధూమవాన్పర్వతో వహ్నిమానిత్యాకా రాదితివిశేషః. కేచిత్తు ధూమవత్పర్వతపక్షక పరామర్శాదౌ ఆచార్యమతే ధూమవాన్పర్వతో వహ్నిమానిత్యేవానుమితిరితి తత్ర ధూమపరామర్శస్య సిద్ధ్యభావస్యచ వ్యభిచారః అతః ధూమప్రకారతానిరూపితపర్వతత్వ ప ర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకవిశేష్యతాఘటితం పర్వతత్వాన్యధర్మానవచ్ఛిన్న ధూ మప్రకారతాకోద్దేశ్యతాఘటితంవా ఉభయత్రాపి కార్యతావచ్ఛేదకం నచ ధూమవాన్పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితే ర్ధూమప్రకారతాకపర్వతత్వాన్య ధూమావచ్ఛిన్న విశేష్యతాఽత్రైవేతివాచ్యం పర్వతత్వాన్యధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతావిశేష్యతాత్వానవచ్ఛిన్న ధూమప్రకారతానిరూపకతాకోద్దేశ్య తాయా ఉక్తత్వాత్ ఉక్తపరామర్శస్థలేపి ధూమేపి ధర్మితావచ్ఛేదక త్వోపగమాన్నదోషఇత్యాహుః. అత్రచ లింగోపధానమతే ధూమవాన్పర్వ తో వహ్నివ్యాప్య ధూమవానితి పరామర్శస్య ధూమవత్పర్వతే వహ్న్య

నుమితింప్రతి పృథక్ హేతుత్వం నకల్పనీయమితిలాఘవం తత్ర తాదృశశుద్ధ
పర్వతే ధూమవత్తాపరామర్శసత్త్వావశ్యకతయా తన్మతే తస్య ధూమవత్పర్వ
తోద్దేశ్యకవహ్న్యనుమితిజనకత్వాదతినసాధు. ధూమవాన్ పర్వతో వహ్ని
వ్యాప్యధూమాభావవాన్ స్యాదిత్యాపత్త్యాహార్యవ్యతిరేకనిర్ణయముద్ర
యా విశిష్టపర్వతే వహ్నివ్యాప్యధూమవత్తాజ్ఞానస్య తాదృశధూమాభావా
భావవత్తాజ్ఞానస్య చ హేతుతయా పరస్పరవ్యభిచారవారణాయ అపత్తిత్వమ
నివేశ్యైవ కారణావ్యవహితోత్తరత్వం నివేశ్యైవ కార్యకారణభావాత్ వి
శిష్టపర్వతే ధూమపరామర్శజన్యానుమితౌ పృథక్కారణతాయా అనుపధాన
మతేప్యుపపత్త్వాత్. ఏతేన వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యను
మిత్యుపగమే పరామర్శస్య విశేష్యతావచ్ఛేదకనిర్ణయముద్రయా కార
ణత్వాదేవోపపత్తేః స్వతంత్రకారణత్వాకల్పనేన లాఘవం అనుపధానమ
తేతు పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమిత్యుపగమాత్ స్వతంత్రతత్కల్పనే గౌ
రవమితి ప్రత్యుక్తం. పర్వతో వహ్నివ్యాప్యధూమాభావవాన్ స్యాదిత్యాపత్తిసా
ధారణయాహార్యవ్యతిరేకనిర్ణయముద్రయా హేతుతయైవ తన్నిర్వాహా
త్. అథ లింగోపధానమతే వహ్నివ్యాప్యాలోకవాన్ పర్వతః వహ్నివ్యా
ప్యధూమవత్పర్వతాన్యో నిర్వహ్నిరిత్యాలోకపరామర్శేతరబాధదశాయాం
తాదృశాలోకవాన్ తాదృశధూమవాన్పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితిర్నిర్వ
హతి తదానీం వహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతధర్మికవహ్న్యనుమితిజనకపరామ
ర్శస్యావశ్యకత్వాత్. తదనుపధానమతేతు శుద్ధపర్వతధర్మికధూమపరామ
ర్శస్య శుద్ధపర్వతే వహ్న్యనుమితిజనకతయా విశిష్టపర్వతధర్మికవహ్న్యను
మితినిర్వాహార్థమితరబాధస్య స్వాతంత్ర్యేణ హేతుత్వకల్పనాపత్తిరితి చేన్న.
వహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతాన్యో వహ్నిమాన్స్యాదిత్యాపత్త్యాహార్యవ్యతి
రేకనిర్ణయముద్రయా తాదృశేతరబాధస్య హేతుత్వావశ్యకతయా దర్శి
తానుమిత్యనురోధేన అపత్తిత్వమనివేశ్య తథావిధేతరబాధవిశిష్టత్వావచ్ఛిన్నం
ప్రతి తాదృశేతరబాధస్య హేతుతయా తాదృశానుమితింప్రతి పృథక్ హే
తుత్వానుపగమాత్, అథ లింగోపధానమతే ధూమవాన్పర్వతో వహ్నిమాని
త్యనుమితిస్వీకారేణ ధూమాభావవాన్ వహ్న్యభావవాన్ పర్వతశ్చధూమా

భావవానితి జ్ఞానస్యావచ్ఛేదకధర్మదర్శనముద్రయా ప్రతిబంధకత్వానకల్ప తే తదానీం పర్వతో నిర్ధూమ ఇతి బాధనిర్ణయస్యావశ్యకత్వాత్. అవచ్ఛేదకాగ్రహదశాయాం తాదృశబాధనిర్ణయస్థలే తాదృశానుమిత్యనుదయస్తు ఇష్టఏవ. నచ తదుపధానమతే ఘటాభావవాన్ ధూమాభావవాన్ పర్వతశ్చ ఘటాభావవానితిజ్ఞానస్య విరోధిత్వానధికమితి వాచ్యం. తదుపధానమతే ఘటాదిప్రత్యక్షం ప్రతి పూర్వోక్తావచ్ఛేదకధర్మదర్శనాభావఘటితానుమితి సామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వాకల్పనేన లాఘవాత్. ధూమాభావవాన్పర్వతఇత్యాదిబాధనిర్ణయాభావఘటితానుమితి సామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వాకల్పనేనైవ నిర్వాహాత్. తత్రచ పూర్వముక్తావచ్ఛేదకధర్మదర్శనాభావో నినివేశ్య ఏవ. ధూమాభావవాన్ ఘటాభావవాన్ వహ్న్యభావవాన్ ఘటాభావవాంశ్చ పర్వతో ధూమాభావవానిత్యవచ్ఛేదకధర్మదర్శనాభావానివేశేన లాఘవాత్. తదానీం ఘటాభావవద్విశేష్యకధూమాభావప్రకారకనిర్ణయవిశిష్టపర్వతధర్మికఘటాభావనిర్ణయసత్త్వాత్ తదానీం తత్సత్వాత్ అనుమిత్యనుత్పాదేన భిన్నవిషయకఘటప్రత్యక్షోత్పాదే బాధకాభావాదితి. నచ తథాపి ఘటాదిప్రత్యక్షం ప్రతి ధూమవాన్ వహ్న్యభావవానితి బాధాభావం నివేశ్య వహ్న్యనుమితిసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వం లింగోపధానమతే ఆవశ్యకం తదనుపధానమతేతు తదానుమిత్యుత్పత్తౌ బాధకాభావేన ఘటాదిప్రత్యక్షానుత్పత్త్యా వ్యభిచారాభావాత్ తాదృశ సామగ్రీప్రతిబంధకతాయాం తాదృశబాధాభావానివేశేన లాఘవమితివాచ్యం. లింగోపధానమతే ధూమవాన్ వహ్న్యభావవాన్ ఘటవానితి ప్రత్యక్షం ప్రతి ధూమపరామర్శఘటితవహ్న్యనుమితిసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వాకల్పనేన అతిలాఘవాత్. తాదృశప్రత్యక్షసామగ్రీఘటకవిశేష్యతావచ్ఛేదకప్రకారకనిర్ణయరూపస్య ధూమవాన్ వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానస్య తాదృశానుమితిప్రతిబంధకబాధబుద్ధ్యాత్మనఆవశ్యకతయా అనుమిత్యనుత్పాదేన ప్రత్యక్షోత్పాదదితిచేన్న. ధూమాభావావచ్ఛిన్నవిశేష్యకవహ్న్యభావప్రకారకనిర్ణయః శిష్టపర్వతధర్మికధూమాభావనిర్ణయాభావరూపావచ్ఛేదకధర్మదర్శనాభావాఘటితతాదృశానుమితిసామగ్రీవిశిష్టాన్యత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతితథావిధావచ్ఛే

గకదర్శనాభావఘటితానుమితిసామగ్ర్యాః ప్రతిబన్ధకత్వస్యనిరుక్తావచ్ఛేద
కధర్మదర్శనకాలే యాదృశ సామగ్రీవశాత్ ఘటాదిప్రత్యక్షం జాయతే
తచ్ఛూన్యకాలే అనుమితిసామగ్రీసత్త్వే తద్వశాత్ తత్ప్రత్యక్షవారణాయ
తాదృశావచ్ఛేదకధర్మదర్శనవిశిష్టత్వానవచ్ఛిన్నం ప్రతితాదృశావచ్ఛేదకధ
ర్మదర్శనస్య హేతుత్వస్య స్వీకారేణతదనుపధానమతె లింగోపధానఫల
సామ్యాత్ లింగోపధానస్య నిర్యుక్తికత్వాత్ ఉక్తరీత్యా హేతుతాయాం
గౌరవంతు నవాచ్యం. తథాల్పనే ఘటాదిప్రత్యక్షంప్రతివహ్నిమత్పర్వత
బోధకతాదిపదజన్య వహ్నిమత్పర్వతో ఘటవానిత్యాది శాబ్దబోధసామ
గ్రీ ప్రతిబన్ధకత్వే తదవచ్ఛేదకకోటౌ నిరుక్తావచ్ఛేదకధర్మదర్శనాభా
వానివేశేన లాఘవాత్ తాదృశావచ్ఛేదకధర్మదర్శనాభావఘటితనిరు
క్తశాబ్దసామగ్రీవిశిష్టాన్యాన్యస్యైవతత్ప్రతిబన్ధతానవచ్ఛేదకత్వాత్ అనంతఘట
పటాది ప్రత్యక్షత్వస్య తత్ప్రతిబన్ధతావచ్ఛేదకత్వే ప్రతిబంధకతానంత్యా ని
బన్ధనగౌరవాత్ తాదృశసామగ్రీవిశిష్టాన్యాన్యస్యైవ తద్ధర్మత్వేఽతిలాఘవా
దిత్యలింగోపధానమతే అనుచితత్వంగతాయామతేఇతి అధికమగ్రేస్ఫుటీకరి
ష్యామః. అత్రేదం లింగోపధానమతే పర్వతో వహ్నిమానితిసిద్ధేః ధూమా
దివిశిష్టపర్వతపక్షక వహ్న్యనుమితౌ నప్రతిబంధకత్వసంభవః న్యూనా
కారత్వాదితిచేన్న. తత్ర అనుభవానురోధేన తస్యాఃప్రతిబంధకత్వాత్ అ
న్యథాతేషాం పక్షతావచ్ఛేదకస్య హేతుత్వానంగీకారేస్య నిర్బీజత్వాప
త్తాత్. ఇతరభేదవ్యాప్యగన్ధవతీపృథివీ ఇతి పరామర్శే తుల్యవిత్తివేద్యత
యా గన్ధవతీతరభేదావగాహిత్వప్రయుక్తస్యాపేక్షితత్వం ఇతరభేదస
మానాధికరణగన్ధావగాహిత్వాపేక్షితస్యసమానాకారతయా
సిద్ధ్యనాత్మకత్వేనతద్విఘటనాదితి— యత్ర తత్రైతే పర్వతోవహ్నిమానితిసి
ద్ధేరవిరోధిత్వే అనుమితింప్రతివిశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యక్షచ్ఛావిశిష్టవహ్నిమత్పర్వ
తవాన్ దేశఇతి విశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వేగౌరవం
తద్విరోధిత్వేతు తాదృశసామగ్రీదశాయాం పర్వతోవహ్నిమానితి సిద్ధేరా
వశ్యకతయా తతఏవధూమవిశిష్టపర్వతోద్దేశ్యకవహ్న్యనుమితివారణ సంభ
వాత్ నప్రతిబంధకత్వకల్పనమితి లాఘవం. అథ తత్ర తాదృశసిద్ధేః ప్రతిబ

ద్ధకత్వే పర్వతోవహ్నిమానితి సిద్ధ్యభావఘటితాయాః ధూమపర్వతత్వోభ
యవిశిష్టానుయోగికవైశిష్ట్యావగాహివహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వతో వహ్ని
వ్యాప్య ధూమవానితి పరామర్శ వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వతో వహ్ని
మానితి సిద్ధ్యభావో భయఘటితానుమితి సామగ్ర్యాః అనంతఘటపటాది
రూపభిన్న విషయకప్రత్యక్షం ప్రతిప్రతి బంధకత్వే గౌరవం అన్యథాపర్వ
తోవహ్నిమానితి సిద్ధిసత్వే విశిష్టపర్వత ధర్మికధూమ పరామర్శసత్వే అ
నుమితేరుత్పత్త్యా భిన్నవిషయక ప్రత్యక్షానుత్పాదేన క్లృప్తప్రతిబంధకతా
యాః పర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధ్యభావ శుద్ధపర్వతధర్మికధూమపరామ
ర్శో భయఘటితసామగ్ర్యాః తత్రాసత్వేన తదాపత్తేః. నచ శుద్ధపర్వతధర్మి
కధూమపరామర్శఘటిత సామగ్ర్యాంతాదృశ సిద్ధ్యభావోన నివేశ్యః ప్ర
యోజనాభావాత్ తథాచ క్లృప్తప్రతిబంధకతాకతద్బలాదేవ తత్ర ప్రత్య
క్షానుత్పాదనిర్వాహాత్ విశిష్టపర్వత ధర్మికపరామర్శ ఘటితసామగ్రీ ప్రతి
బంధకత్వాంతరం నకల్ప్యత ఇతివాచ్యం. క్లృప్తప్రతిబంధకతాక సామగ్ర్యాం
సిద్ధ్యభావానివేశే తాదృశసిద్ధికాలీన శుద్ధపర్వతధర్మికధూమపరామర్శాది
సత్వే తాదృశ ప్రత్యక్షానుదయాపత్తేః తాదృశసిద్ధేరనుమితి ప్రతిబంధకత్వే
తాదృశసిద్ధికాలే శుద్ధపర్వతధర్మికధూమవత్తాపరామర్శ సత్వే అనుమితే
రేవోత్పత్త్యా తాదృశప్రత్యక్షానుత్పాదాత్ తద్వారణాయ శుద్ధపర్వతధర్మి
కధూమపరామర్శఘటిత తాదృశసిద్ధ్యభావ ఘటితసామగ్ర్యాః తాదృశప్ర
త్యక్షప్రతిబంధకతాయా అవశ్యకతయా తద్వశాదేవ విశిష్టపక్షధర్మిక పరా
మర్శఘటితసామగ్ర్యాః సత్వే తాదృశ ప్రత్యక్షాపత్తి వారణసంభవాత్త
స్యాః ప్రతిబంధకత్వాంతరం నకల్ప్యత ఇతిలాఘవం తస్మాద్ధూమవాన్పర్వ
తో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ తాదృశసిద్ధేరవిరోధిత్వం సమ్యక్. మైవం. వి
శిష్టపక్షధర్మికధూమపరామర్శ విశిష్టపక్షధర్మికసిద్ధ విశిష్టపక్షధర్మిక వ
హ్న్యనుమిత్యాసత్వే అనంతఘటపటాది భిన్నవిషయక ప్రత్యక్షవారణాయా
నంతస్థలే తాదృశప్రత్యక్షం ప్రతి తాదృశేచ్ఛావిరహవిశిష్టతాదృశ సిద్ధ్యభా
వ తాదృశపరామర్శఘటితానుమితి సామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వస్య ధూ
మవాన్ పర్వతోవహ్నిమానిత్యనుమితిం ప్రతిపర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధ్యవి

ధూమేనానుమినుయాం ఆలోకేనానుమినుయామిత్యాదిసకలేచ్ఛాసాధారణ

రోధిత్వం చ దినాప్యవశ్యం వాచ్యత్వాత్ శుద్ధపర్వతధర్మికధూమపరామర్శ ఘటితసామగ్ర్యాం విశిష్టపక్షధర్మికానుమిత్స్వభావవిశిష్టవిశిష్టపక్షధర్మికసిద్ధ్యభావస్య నివేశాసంభవాత్ తథాసతి విశిష్టపక్షధర్మికసిద్ధితథావిధానుమిత్సోభయసత్త్వే శుద్ధపర్వతధర్మికధూమపరామర్శసత్త్వే ఘటపటాదిప్రత్యక్షానుత్పత్త్యాపత్తేః తథాచ ధూమవిశిష్టపక్షే వహ్న్యనుమితౌ శుద్ధపర్వతే వహ్నిసిద్ధేర్విరోధిత్వమేవ సమ్యక్. నచైవం శుద్ధపర్వతధర్మికసిద్ధ్యభావతాదృశపరామర్శోభయఘటితసామగ్ర్యభిన్నవిషయకప్రత్యక్షం ప్రతి ప్రతిబంధకత్వే గౌరవమితి వాచ్యం. తాదృశసామగ్రీమధ్యే తథావిధసిద్ధ్యభావనివేశే దశికాల విశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యక్షేచ్ఛా విశిష్టానుమిత్సాభావవిశిష్టతాదృశప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః అభావనివేశేనాతిలాఘవాదితి— తదసత్ ధూమవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ పర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధేర్విరోధితాకల్పనేపి తాదృశానుమితిం ప్రతి విశిష్టవైశిష్ట్యబోధేచ్ఛావిశిష్టానుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాభావవిశిష్టవహ్నిమత్పర్వతవాన్ దేశ ఇతి విశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వకల్పనమావశ్యకం. అన్యథా పర్వతో వహ్నిమానిత్యాది విశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకనిర్ణయాది ఘటితతాదృశప్రత్యక్షసామగ్రీకాలే పర్వతే వహ్నిజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాసత్త్వే అనుమితివిషయకేచ్ఛాభావవిశిష్టసిద్ధ్యభావఘటితానుమితిసామగ్రీసత్త్వాత్ అనుమితేర్దుర్వారత్వాపాతాత్. నచ తాదృశానుమితావనుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాభావవిశిష్టపర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వకల్పనాన్న దోష ఇతి వాచ్యం. తథాసతి పర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధిసత్త్వే పర్వతే వహ్నిజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాసత్త్వే తాదృశానుమిత్యనుత్పాదాపత్తేః. తస్మాద్ధూమవాన్ పర్వతో వహ్నిమాన్ ఇత్యనుమితౌ పర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధేర్విరోధిత్వేనేయం యుక్తిః సాధీయసీతి బోధ్యం—. * ఉక్తేతి * యల్లింగకేచ్ఛాపరామర్శౌ తత్రాన్యలింగకపరామర్శసత్త్వేపి తల్లింగస్యైవ భానముపేయత ఇతి సమూహాలంబనస్థలేన హేతుద్వయభానం ఏవంచ జ్ఞానేచ్ఛా[illegible]ర్వ్యాగవ్యవయేపి యత్ర ధూమపరామర్శః తత ఆలోకలింగక[illegible]

రూపేణైవ సిషాధయిషాణాం సిద్ధావుత్తేజకత్వం తథాచ ధూమాలోకాది లింగకాఖిలానుమితి సాధారణ్యే ప్యేకైకపక్షతాఘటకస్థలేఽతిప్రసంగభంగాయ చ ప్రతిబంధకాంతరమేవ కల్ప్యతాఇత్యాశయో నాహ * తల్లింగకేతి * అసత్యాం సిద్ధావన్యలింగకానుమితీచ్ఛాసత్త్వే అనుమిత్యనుపపత్తేయో సిద్ధికాలీనేతి. సామానాధికరణ్యసంబంధేన సిద్ధివిశిష్టేత్యర్థః. సమూహాలంబనేచ్ఛాకాలె సిద్ధిసత్త్వే అనుమిత్యనుపపత్తయే తల్లింగకానుమితీచ్ఛావిరహవిశిష్టేతి. తల్లింగకత్వాదిప్రకారతాన్యప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాకేచ్ఛావిరహవిశిష్టార్థకం. తేన ధూమాలోకోభయలింగకవహ్న్యనుమితిర్జాయతామిత్యాద్యాకారేచ్ఛాబలాత్సిద్ధికాలే న కేవలాలోకలింగకానుమితిప్రసంగః. న వాఽఽలోకేన వహ్నిఘటోభయానుమితిర్ధూమేన వహ్న్యనుమితిర్జాయతామిత్యేతాదృశేచ్ఛాకాలె సిద్ధిసత్త్వే కేవలాలోకాదిపరామర్శాత్కేవలవహ్న్యనుమిత్యాపత్తిః. యద్యపి తాదృశప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాకాన్యత్వస్యేచ్ఛావిశేషణత్వోపగమేన సమూహాలంబనస్థలె అనుమితిరుపపాదయితుంశక్యతే. తథాపి జ్ఞానేచ్ఛయోర్యౌగపద్యాదనంగీకుర్వతాం నవీనానాంమతే యత్ర సిద్ధ్యుత్పత్తికాలే ధూమలింగకానుమితీచ్ఛాయాస్తద్ద్వితీయక్షణేచ ఆలోకలింగకేచ్ఛాయాముత్పాదస్తత్రాలోకలింగకానుమిత్యుత్పత్తయే తాదృశవిశేష్యతాశాలీచ్ఛావిరహవిశిష్టపర్యన్తానుధావనం. లింగవిశేషానుపరక్తానుమితీచ్ఛానామపి నిరుక్తోత్తేజకతావచ్ఛేదకాక్రాంతతయా తాదృశేచ్ఛాయాః ప్రతిబంధకత్వాప్రసక్తేః అన్యలింగకేతి సంపాతాయాతం. సిద్ధివిశిష్టేచ్ఛామాత్రస్య ప్రతిబంధకత్వే సిద్ధివిశిష్టఘటేతదనుమిత్యాదిగోచరేచ్ఛాకాలీనాననుగతేచ్ఛావ్యక్తీనాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనాభావానాం నివేశనీయతయా గౌరవమితి తత్సాధ్యవిశిష్టతత్పక్షవిషయకత్వప్రకారకానుమి

లోకలింగకేచ్ఛేతి తత్రైవ తాత్పర్యమభానమితి. * సిద్ధివిశిష్టేతి * ఉత్తేజకవిరహవిశిష్టోపలక్షణం మాత్రపదంచానుమితి విషయకత్వావచ్ఛేదార్థకం. ఘటాదీచ్ఛావారణాయ కేవలానుమితి విషయకత్వ నివేశేదోషందర్శయతి * తదనుమితీతి * అననుగతేచ్ఛావ్యక్తీనాం * ఏతత్క్షణానంతరక్షణే అనుమితిర్జాయతామిత్యాదీచ్ఛావ్యక్తీనాం. * నివేశనీయతయేతి * అన్యథాఅనుగతోత్తే

తిచ్ఛాత్వేనైవ విశేష్యీభూతేచ్ఛానివేశోబోధ్యః. వస్తుతస్తు తత్సాధ్యవిశిష్ట తత్పక్షవిషయకత్వాదిప్రకారకత్వాదికమపిఅన్యలింగకేచ్ఛాయాంననివేశ్యం ఘటాదీచ్ఛాకాలీనానానుగతేచ్ఛానాం భవన్మతేపి సిద్ధ్యుత్తేజకతాయా వక్తవ్యతయా సామ్యాత్. మన్మతే తత్ర ఘటాదీచ్ఛాసాధారణరూపేణైవానుమితిచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వోపగమాదుక్తస్థలే పక్షతాశరీరే ప్రవేశాత్తాదృశానుగతేచ్ఛానాం అన్యలిఙ్గకేచ్ఛాయా మేవోత్తేజకత్వాత్. అతః చ తాదృశగురుధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య లింగభేదేనానంతకారణతానాం పక్షతాశరీరాంతరస్యో

జకతావచ్ఛేదకరూపానాక్రాంతత్వచ్ఛాపశిష్టాయాః ఘటాదీచ్ఛాయాస్సత్త్వాదనుమితిర్నస్యాదితిభావః. యద్యప్యనుగతాలోకలింగకత్వప్రకారకేచ్ఛావిరహవిశిష్టానామననుగతేచ్ఛానామేవ ప్రతిబంధకత్వే వారణాయ తాసాముత్తేజకత్వం సువచమితి ఘటాదీచ్ఛాపర్యాంతోపాదానవ్యర్థం. తథాప్యననుగతేచ్ఛానాం తత్తద్భిన్నత్వనివేశేనాపి వారణసంభవాత్ తాసాముత్తేజకతయా నివేశోవశ్యకః అతః ప్రథమం తదిచ్ఛానుసావనం. అతఏకల్పే ఉక్తరీత్యా తాదృశేచ్ఛాత్వేన విశేష్యీభూతేచ్ఛానివేశే గౌరవం ఏవం పక్షతాశరీరే సిద్ధిసత్వే ఘటాదీచ్ఛాసత్వే అనుగతాననుగతేచ్ఛయోరసత్వే అనుమిత్యాపత్తేః సద్భావాయిష్టానివేశావత్తేర్గౌరవమతః ఘటాదీచ్ఛాసాధారణం ప్రతిబంధకత్వం స్వీక్రియతే తథాసతి తాదృశేచ్ఛాత్వేన నివేశాభావేన పక్షతాశరీరే సమాధయిసాపదార్థస్య సిద్ధివిషయత్వపరిత్యాగేన ఇచ్ఛాత్వేనాత్రోత్తేజకత్వోపగమేనచ లాఘవాత్ యత్తు ప్రతిబంధకీభూతాన్యలింగకేచ్ఛాయామననుగతేచ్ఛానాముత్తేజకత్వమేతత్కల్పే తత్పూర్వకల్పే సిద్ధాతాసాముత్తేజకత్వేన సమమిత్యాహ *వస్తుతస్త్వితి * భవన్మతేపి * పక్షతాశరీరే తల్లింగకత్వ తత్సాధ్యవిశిష్ట తత్పక్షవిషయకత్వమితిత్వాది ప్రకారత్వాన్యప్రకారత్వానిరూపితవిశేష్యతాకేచ్ఛాత్వాదినోత్తేజకత్వమతేపి. ఉక్తవిశేష్యతాక్రాంతపరిత్యాగే పక్షతాశరీరే అతిలాఘవందర్శయతి * మన్మతేఇతి * తత్ర * సిద్ధా * సాధారణం * కేవలేచ్ఛాత్వం. * పక్షతాశర్యాహేశేతి * ఘటాదీచ్ఛామాదాయేత్యాదిః. * తాదృశగుర్వితి * [illegible] ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకే సిద్ధివిశిష్టత్వనివేశాత్ గౌరవం. సిద్ధి [illegible]

చ కల్పనామపేక్ష్య లింగభేదేన తల్లింగకానుమితీచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధిత్వరూ
పలఘుధర్మావచ్ఛిన్నాభావహేతుతాకల్పనస్యైవ సాధుత్వేన పూర్వపక్షస్యై
వ సమ్యక్త్వాయాహా కాకోఽనిర్భరసూచనాయేతివదంతి. ఏకేతు అన్యలింగకత్వ
ప్రకారకానుగతానుమిత్సాసమవహితసిద్ధిదశాయామననుగతానుమిత్సాబ
లాత్తల్లింగకానుమిత్యుపపత్తయే సిద్ధౌ తాదృశేచ్ఛాభావకూటవైశిష్ట్యనివేశేన
పూర్వమతే గౌరవం ఏతన్మతే చాన్యలింగకానుగతానుమిత్సారూపోత్తేజకబ
లాదేవ తత్రానుమిత్యుపపత్తౌ సిద్ధౌ తాదృశభావానివేశాత్. నచైతన్మతే
ప్యన్యలింగకానుగతానుమిత్సాప్రతిబంధకతాయామేవ తాసాముత్తేజకత్వ
స్యావశ్యకతయా సామ్యమితి వాచ్యం. యతో యత్రాననుగతసాధ్యానుమిత్సా
త్మకసమూహాలంబనేచ్ఛారూపా ఏవాన్యలింగకానుమితీచ్ఛాః తత్రాన్యలింగ
కానుమితీచ్ఛాయాం తాదృశేచ్ఛావ్యక్తిభేదా ఏవ నివేశనీయాః. సిద్ధౌతు సా
మానాధికరణ్యసంబంధేన తదత్యంతాభావస్తత్రోచితతాదృశకాలీనసంయోగాదివ్యక్తీ
నామభావనివేశనమాదాయ వినిగమనావిరహేణ గౌరవం. నచ పూర్వమ
తేపి తత్తత్సిద్ధివ్యక్తిభేదా ఏవ సిద్ధౌ నివేశనీయాః నతు తదిచ్ఛాభావ ఇతి న వి
నిగమనావిరహావకాశ ఇతి వాచ్యం. సిద్ధేరనంతరం యత్ర యత్ర తాదృశస
మూహాలంబనేచ్ఛావ్యక్తీనాముత్పత్తిస్తత్రతత్ర తాదృశసిద్ధిభేదానాం సిద్ధౌ ని
వేశే ఇచ్ఛోత్పత్తికాలే అనుమిత్యాపత్తేః జ్ఞానేచ్ఛయోర్యౌగపద్యోత్పాదమ
తే ఇచ్ఛాసామగ్ర్యా జ్ఞానావిరోధిత్వాత్. యాదృశసిద్ధేశ్చ సిద్ధిజననకాలే
ప్రతిబంధకోత్తేజకేచ్ఛయోరేకస్యా అపరవ్యక్తేశ్చ తత్పూర్వముత్పత్తిస్తత్ర
ద్వితీయక్షణే అనుమిత్యుపపత్తయే ఏతన్మతేపి తత్తత్సిద్ధిభేదాః అన్యలింగకేచ్ఛా
విశేషణీభూతసిద్ధ్యంశే నివిశ్యంతే. నత్వన్యలింగకేచ్ఛాయాం తద్విశేషణసి
ద్ధౌ వా తదిచ్ఛాత్యంతాభావాః. అతో న తత్తత్కాలీనసంయోగాదివ్యక్త్యభావ

వచ్ఛేదకే తదనివేశాత్ లాఘవం. స్వసమ్మతం మతమాహ * ఏకేత్వితి * పూ
ర్వమతే * తల్లింగకానుమితౌ తల్లింగకానుమిత్సావిరహవిశిష్ట సిద్ధ్యభావ
కారణత్వమతే. * ఏతన్మతే * ధూమాలోకాది లింగకానుమిత్సాసాధార
ణరూపేణ సిద్ధౌ ఇచ్ఛాః ఉత్తేజికాః అన్యలింగకేచ్ఛాస్తు ప్రతిబంధికా ఇతి మ
తే * నత్వితి * క్షణస్థలే అనుమిత్యనుత్పత్తిభయేన తత్తదిచ్ఛాభేదనివేశో నోక్తః.

నివేశనమాదాయ వినిగమనావిరహప్రసంగ ఇత్యాహుః. సాధకమానబాధ
స్య సిద్ధికారణపరత్వే పూర్వోక్తదోషప్రసంగాత్ తద్వ్యాచష్టే * సాధ
కేతి * సాధ్యప్రకారనిశ్చయః ప్రకృతపక్షసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయః. పా
షాణమయో వహ్నిమాన్పర్వత ఇత్యాకారకాసమానప్రకారకనిశ్చయద
శాయాం పర్వతో వహ్నిమానిత్యాకారకానుమితేరనుభవసిద్ధతయా యథా
శ్రుతేచ తదనుపపత్తేః (ప్ర)కారం విశేషం నివేశయతి * పాషాణమయే ఇత్యాది
నేతి * తత్ర పర్వతే తస్య వహ్నేః ధర్మిత్వసాధ్యత్వయోః ఉద్దేశ్యత్వవిధేయత్వ
యోః అనుప్రవేశనీయాఽపిత్వస్య పక్షతాశరీర ఇత్యాదిః. తథా చ పర్వతత్వాద్య
వచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతానిరూపితసంయోగాదిసంసర్గావచ్ఛిన్నవహ్నిత్వాద్యవ
చ్ఛిన్నవిధేయతాకానుమితిం ప్రతి తద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితత
త్సంసర్గావచ్ఛిన్నతద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న
స్య సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్యాభావో హేతురితి పర్యవసితం. పర్వతో
వహ్నిమానిత్యాదిసిద్ధిదశాయాం వహ్నిమాన్పర్వతో ఘటవానిత్యాద్యనుమి
త్యుదయాత్ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ ప్రకారతాముపేక్ష్య విధేయతానివే
శనం. విధేయతా చ వహ్నిమనుమినోమీత్యాద్యనువ్యవసాయనియామకః ప
క్షతావచ్ఛేదకవ్యావృత్తో విషయతావిశేషః. స్వరూపతః పర్వతత్వవహ్నిత్వా
దిప్రకారకసిద్ధిదశాయాం జాతిమాన్వహ్నిమాన్పర్వతో జాతిమత్త్వవానిత్యాద్య
నుమిత్యుత్పత్త్యా శుద్ధపర్వతత్వవహ్నిత్వాదిప్రకారకసిద్ధిదశాయాం అధికవి
షయిణ్యాః సుందరపర్వతో వహ్నిమాన్పర్వతః సుందరవహ్నిమానిత్యాద్యనుమి
త్యుత్పత్త్యా చ ప్రతిబధ్యవిశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్నేత్యాదినా కించిదవిశేషితప
ర్వతత్వాదిపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వమేవ వివక్షణీయం. తదర్థశ్చ పర్వత
త్వాదీతరానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వం. (తేన ప
ర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధిదశాయాం జాతిమాన్పర్వతో జాతిమద్వహ్నిమాని
త్యాద్యనుమితేర్నానుపపత్తిః.) పర్వతో వహ్నిమానిత్యాద్యనుమితౌ జాతిమా
న్వహ్నిమాన్పర్వతో జాతిమత్త్వానిత్యాదిసిద్ధేరప్రతిబంధకతయా ప్రతిబంధకో
దిశ్యపి పర్వతత్వావచ్ఛిన్నేత్యాదినా కించిదవిశేషితతత్తదవచ్ఛిన్నత్వమేవ
వివక్షణీయం. తదర్థశ్చ నిరవచ్ఛిన్నతద్వృత్త్యవచ్ఛేదకతాకత్వ [illegible]

యం. నను పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకానుమితౌ పర్వతత్వావచ్ఛిన్న
విశేష్యతాకసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వే పర్వతత్వేన ఏకపర్వతవిశేష్యకసిద్ధిదశాయాం
తేనరూపేణాన్యపర్వతే సాధ్యానుమిత్యనుదయాపత్తిరత ఆహ * యది చేతి *
పర్వతత్వాంశే అవచ్ఛేదకత్వావగాహి యత్కించిద్వ్యక్తివిశేష్యకసిద్ధిదశా
యాం తేనరూపేణ ధర్మ్యంతరే అనుమిత్యనుత్పాదస్య నిర్వివాదతయా సా
మానాధికరణ్యేనేతి.*ఏకత్ర*ఏకధర్మిణి. అనుమిత్సాసత్వే విశేషణాభావాదే
వ విశిష్టాభావనిర్వాహాత్ ధర్మివిశేషనివేశనమఫలమతో వినాప్యనుమిత్సా
మితి.*అన్యత్ర*అన్యధర్మిణి. ధర్మివిశేషానంతర్భావేపి వక్ష్యమాణరీత్యాసా
మానాధికరణ్యేన సిద్ధిదశాయామవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ బాధకాభా
వాత్తాదృశేతి. సామానాధికరణ్యమాత్రావగాహీత్యర్థః.*ధర్మివిశేషేపీతి*
తథాచ పర్వతత్వాద్యవచ్ఛిన్నతత్పర్వతనిష్ఠోద్దేశ్యతాకానుమితౌ పర్వత
త్వాద్యవచ్ఛిన్నతత్పర్వతాదివిశేష్యకసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వ
మితి భావః. *అన్యథా* తాదృశానుమితేరానుభావికత్వవిరహే.ధర్మివిశేషా
నివేశ్యఇత్యనుషజ్యతే. అనుమితిర్ద్వివిధా. పక్షతావచ్ఛేదకసాధ్యయోస్సా
మానాధికరణ్యమాత్రావగాహినీ. తయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావావగాహి
నీచ. అవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావోపి క్వచిత్స్వరూపసంబంధవిశేషః. యథా
మూలావచ్ఛిన్నో వృక్షః సంయోగీత్యాదౌ మూలాదిసంయోగాద్యోస్తత్రా
న్యాదృశస్య తస్య దుర్వచత్వాత్. తదవగాహిన్యామేవచానుమితౌ పక్షతావ
చ్ఛేదకదేశకాలావచ్ఛేదేన బాధగ్రహస్య విరోధితయా బాధస్యాసిద్ధివ్యభి
చారాసంకరం క్షణికద్రవ్యవస్థాపయిష్యతి. క్వచిచ్చ వ్యాప్యవ్యాపకభావః.

---

* అన్యాదృశస్యేతి * వ్యాప్యవ్యాపకభావస్య. * దుర్వచత్వాదితి *
అగ్రావచ్ఛిన్న సంయోగాదేరపి ఆధేయతాసంబంధేన మూలవ్యాపకత్వా
త్ ప్రాగభావకాలావచ్ఛిన్న మూలావచ్ఛేదేన సంయోగాభావసత్వేన త
త్రాపి తత్సత్వాత్ వస్తుతః స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వ భానమను
భవానురోధాత్ తచ్చ తత్కాలావచ్ఛిన్న తన్మూలస్యాక్షతం. యుక్త్యంతర
మాహ * తదవగాహిన్యామేవచేతి * స్వరూప సంబంధ రూపావచ్ఛేద
కత్వావగాహినింసవకాశత్వాత్ సంయోగో మూలేతరానవచ్ఛిన్న ఇతిత

యథా పృథివీరూపవతీత్యాదౌ పృథివీత్వాదిరూపాద్యోః తత్ర మణికృతైవ పృథివ్యామితరభేదానుమానే అంశే ఘటే సిద్ధసాధనమాశంక్య సర్వా పృథివీ ఇతరభిన్నేత్యుద్దేశ్యప్రతీతేరభావాత్పక్షతావచ్ఛేదకనానాత్వేపి తద్దితి సమాధానస్య వక్ష్యమాణత్వాత్ పక్షతావచ్ఛేదకస్య సాధ్యాంశే ధర్మిపారతంత్ర్యేణ ప్రకారస్యావచ్ఛిన్నత్వం సంబంధవిధయా భాసతే అతో౽వచ్ఛేదకావచ్ఛేదనానుమితేర్న పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవహ్నిమాన్ పర్వత ఇత్యాద్యాకారకతా.

బాధసహకారేణ ఫలే స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వభానం కారణతాదవగాహనే త్వసిద్ధస్స్యాత్. *పక్షతావచ్ఛేదకస్యేతి* యత్ర స్వాతంత్ర్యేణ సాధ్యాంశే పక్షతావచ్ఛేదకస్య విశేషణత్వం తత్రైవానుమితేస్తథావిధాకారతా అతఏవ లింగోపధానమతే పర్వతవిశేషణతాపన్నధూమాదేః కాలీనత్వసంబంధేన వహ్న్యాద్యవిశేషణత్వేపి నధూమీయవహ్నిమానిత్యాకారతా నచైవంపర్వతః పర్వతత్వీయ వహ్నిమానిత్యాకారానుమితిః కదాపి నస్యాత్ పర్వతత్వస్య పర్వతాంశే విశేషణత్వాదితి వాచ్యం. ఇతరవిశేష్యతా నిరూపిత విశేషణతానవ్యాయత్ర సాధ్యవిశేషణతానిరూపిత పక్షతావచ్ఛేదక నిష్ఠవిశేషణతా తత్ర తాదృశాకారానుపగమాత్ స్వాతంత్ర్యేణ తాదృశాకారే బాధకాభావాత్. నచైవంపర్వతాది విశేష్యతానిరూపిత సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్న పర్వతత్వాదివిశేషణతాయాః వహ్న్యాదివిశేష్యతానిరూపిత సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్నపర్వతత్వాదిప్రకారతారూపతయా తన్నిరూపకజ్ఞానస్య సమవాయాదినా పర్వతత్వవదన్యత్వనిర్ణయప్రతిబధ్యత్వాపత్తిరితి వాచ్యం. వహ్న్యాదివిశేష్యతానిరూపితప్రకారతాయాః సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్నత్వేపి సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వేన న వహ్న్యాదివిశేష్యతానిరూపితత్వం కింత్వవచ్ఛిన్నత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వేనైవేతి బాధబుద్ధిప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీయాదృశప్రకారతాయాః సమవాయాది సంసర్గావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వేన వహ్న్యాదివిశేష్యతానిరూపితత్వం తాదృశప్రకారతాయాః వహ్న్యాదివిశేష్యతానిరూపితసమవాయాదిసాంసర్గిక విషయతానిరూపితపర్వతత్వాదిప్రకారతాయావా ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకఘటకత్వే గౌరవాపాతాత్. అతఏవ

చ్ఛేదకాభావాత్తన్నపి శేషణతాద్వయనాదిచేయమాశంక్యైవసైవ్యాపి బోధ్యం. అత్ర సాధ్యసంబంధాంశే పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ కల్పకదివినాః సాధ్యాంశేనద్వ్యానమతే అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ సాధ్యాంశే అవచ్ఛిన్నత్వ సంబన్ధేనపక్షతావచ్ఛేదకవదన్యత్వాది ప్రకారకనిర్ణయానాం ప్రతిబన్ధకత్వేన తాదృశానుమితిసామగ్ర్యాభిన్న విషయక ప్రత్యక్షాది ప్రతిబన్ధకతాయాం తదభావనివేశే గౌరవాత్. నచ తాదృశనిర్ణయకాలే అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితేరనుత్పాదేపి సామానాధికరణ్యేన తత్త్వాదేర్బాధాభావాత్ ప్రత్యక్షాదికం మన్మతేపి నజాగతి పవేః వాచ్యం సామానాధికరణ్యేన సిద్ధిసత్త్వే తాదృశానుమితేరప్యనుత్పాదాత్. నచ భవన్మతే పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టసంయోగ సంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసాధ్యాభావవత్తానిర్ణయస్యావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ ప్రతిబన్ధకతయా తదభావస్య తాదృశప్రతిబన్ధకతాయాం ప్రవేశాత్ సామ్యమితి వాచ్యం. భవన్మతే పర్వతత్వీయత్వాది విశిష్టవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావప్రకారక నిర్ణయాభావాదేరనుమితిసామగ్రీ ఘటకతయా మన్మతే సామ్యాత్ సాధ్యాంశేపక్షతావచ్ఛేదకాభావ నిర్ణయాభావస్య భవన్మతే ఆధిక్యాత్. అద్వైతన్మతే వహ్నిర్నపర్వతత్వీయ ఇత్యాద్యాకారకలౌకిక ప్రత్యక్షం ప్రతి తాదృశానుమితి సామగ్ర్యాః ప్రతిబన్ధకత్వం నకల్ప్యత ఇతి లాఘవం తాదృశానుమిత్యుత్పత్తికాలే సాధ్యాంశే అవచ్ఛిన్నత్వసంబంధేన పర్వతత్వప్రకారక నిర్ణయస్యావశ్యకతయా తదభావస్య కార్యసహవర్తితయా హేతుత్వేన తదభావాదేవ తదానీంతాదృశ ప్రత్యక్షవారణాత్ బాధాభావస్య పూర్వవృత్తిత్వమాత్రేణ హేతుత్వేపి పర్వతత్వవదన్యః హ్నిమాన్ దేశ ఇత్యాదివిశిష్ట వైశిష్ట్యావగాహిప్రత్యక్షం ప్రతి తాదృశానుమితి సామగ్ర్యాః ప్రతిబన్ధకత్వాకల్పనేన లాఘవం అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితిసామగ్రీకాలే వహ్నౌ పర్వతత్వవదన్యత్వప్రకారక నిర్ణయాభావస్యావశ్యకత్వేన తాదృశబాధనిర్ణయాత్మక విశేషణతావచ్ఛేదక ప్రకారకనిర్ణయరూప కారణ విరహాదేవ తాదృశ ప్రత్యక్షవారణసంభవాత్. అవచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టసంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక వహ్న్యభావవత్పర్వత

అథవా పక్షాంశే సంబంధతయా భాసమానసాధ్యసంబంధే సంబంధతావ
చ్ఛేదకతయా పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగికసంబంధత్వావచ్ఛిన్న
న్నత్వవిశిష్టసాధ్యీయత్వేనైవ పక్షే సాధ్యానుమానే తన్నిర్ణయే విశేషణం.
ఇ పక్షవృత్తిత్వావగాహి వహ్న్యనుమిత్యాం పర్వతత్వావచ్ఛిన్నే సామాన్యతః
ప్రతిబంధకత్వకల్పనేన పర్వతో వహ్నిమానిత్యాకారకానుమితేః పర్వతాదివిశే
ష్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వం నిర్ణయే సామాన్యతః ప్రతిబంధక
తాకల్పనమనుమితే చేత్. పర్వతో వహ్నిమానిత్యాకారకసంయోగాది ఘటిత
వ్యాపకత్వావగాహి ఏతాదృశానుమిత్యాం సంయోగ సామానాధికరణ్య
మాత్రాకారానుమితిసిద్ధిసాధారణ్యాచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమత్త్వావగాహ
న్యాపకత్వానుమితిసిద్ధిసామాన్యే పర్వతాది సాధ్యసం
త్వేన సాధ్యాంశే పర్వతత్వాది ప్రకారతా నావచ్ఛిన్నాభావాత్ కార్యకా
రణభావ లాఘవస్యాపి ప్రయోజకత్వాకల్పనాత్. యత్తు స్వావచ్ఛిన్నత్వ
సంబంధేన పర్వతత్వవిశిష్టవహ్నివ్యాపకత్వావగాహి పరామర్శజన్యా
నుమితౌ తాదృశవిషయతాకల్పనమేవేతి. తదపి శిథిలమేవ. ఏవమపి పర్వతవిశే
ష్యతానిరూపితవిశేషణతాయాః పర్వతత్వవిషయతాంశే క్లృప్తత్వాత్
అథ సన్నికర్షాత్ పర్వతత్వవిషయతా పర్వతః పర్వతత్వీయవహ్నిమానిత్యా
కారతా యాం తు అవచ్ఛిన్నత్వసంబంధేన పర్వతత్వవిశిష్టవహ్నివ్యాపకత్వావ
గాహిపరామర్శజన్యత్వం నియామకమితి చేత్. పాగతంతోక్తిశ్చేదప్రసం
గాత్ తత్తదాకారనియామకస్య తత్ర తత్ర కస్యచిత్. సంభవాదిత్యాశయ
వానాహ * అథవేత * వాయుః రూపవానిత్యాదేః సమవాయిత్వేనైకతయా
పక్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వసంభవాత్ ప్రమాత్వాపత్తేరాహ * పక్షతా
వచ్ఛేదకేతి * యద్యపి పక్షతావచ్ఛేదక సమానాధికరణాభావప్రతియో
గితానవచ్ఛేదకః ప్రకృతసాధ్యసంబంధత్వావచ్ఛిన్నత్వం తద్వ్యాపకత్వం న
తు తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నత్వం దర్శితత్వావచ్ఛే
దేన వహ్న్యాదివ్యాప్యానుమితేరపి ప్రమాత్వాపత్తేః 'వహ్న్యాదిసంయోగస్య గు
ణత్వాదినా పర్వతత్వవ్యాపకత్వాత్ ఏవంచ రూపవిశిష్టసమవాయత్వావ
చ్ఛిన్నాభావస్య వాయావసత్త్వాదప్రమాత్వనిర్వాహః పూర్వోక్తరీత్యైవ

అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితిః పక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యమాత్రా
వగాహిసిద్ధిదశాయామపి జాయతే న్యూనవిషయకసిద్ధిదశాయామధికా
నుమితేస్సర్వానుభవసిద్ధత్వాత్ అతఏవయత్రావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితేరు
ద్దేశ్యతా తత్ర నాంశతస్సిద్ధసాధనం దోషఇత్యత స్తదేవోపపాదయతి * ప
క్షతావచ్ఛేదకేతి * సామానాధికరణ్యేన * సామానాధికరణ్యమాత్రేణ. * తదవ
చ్ఛేదేన * పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన. * సిద్ధేః * సిద్ధేరేవ. సామానాధికరణ్యమా
త్రావగాహిసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వం ఏవకారవ్యవచ్ఛేద్యం. అయంభావః పర్వ
తో వహ్నిమానిత్యాదిసిద్ధిదశాయాం పర్వతస్సుందరవహ్నిమానిత్యాకారకా
నుమితేరుత్పత్త్యా విధేయతావచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్తిః ప్రతిబధ్యతావచ్ఛే
దకకోటౌ నివేశనీయా. ఏవం సంయోగాదినా వహ్నిస్సిద్ధావపి సంయుక్త
సంయోగాదినా వహ్న్యాద్యనుమిత్యుత్పత్త్యా సంసర్గతాయా అపి పర్యా
ప్తిర్నివేశనీయా. ఏవం సంయోగాదినా సాధ్యస్య దండోపలక్షితపురుషాదే
స్సిద్ధావపి విశిష్టనిరూపితసంయోగాదినా దండిపురుషాద్యనుమిత్యుత్పత్త్యా సం
సర్గతావచ్ఛేదకతాయా అపి పర్యాప్తిర్నివేశనీయా. ఏవంచావచ్ఛేదకావ
చ్ఛేదేనానుమితౌ శుద్ధవహ్నిత్వాదౌ శుద్ధసంయోగాదౌ శుద్ధసంయోగత్వా

దౌ. తథాపి పర్యాప్తివిశేషప్రవేశేన తత్కల్పే గౌరవాత్ ఏతత్కల్పాదరః.
అథైతత్కల్పయోరనుమితేః రూపవిశిష్టసమవాయత్వాంశే రూపత్వాంశే
వా తాదృశానవచ్ఛేదకత్వ భ్రమత్వే తస్య సంసర్గకోటి నివిష్టతయా ప్ర
కారత్వాసంభవాత్ తదనుపపత్తిః అప్రసిద్ధ్యా తాదృశ విశిష్టసంబంధేన
దనభ్రమత్వం. యత్తు తాదృశవిశిష్టసంబంధాప్రసిద్ధావపి ఖండశః ప్రసిద్ధ
తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ రూపసమవాయత్వసమవాయైతత్త్రిత
యసంబంధేన సాధ్యభ్రమరూపత్వం తస్యాఇతి. తన్న పృథివీత్వావచ్ఛేదేన రూపా
ద్యనుమితేరపి భ్రమత్వప్రసంగాత్ తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య రూ
పాసంబంధత్వాదితి చేత్. అవచ్ఛేదకత్వ నిరుక్త్యుపదర్శితప్రకారేణ భ్రమ
త్వాపత్తేః. అథావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమత్తాపరామర్శస్య వచ్ఛిన్న
సంయోగ ఘటి[illegible]వః తాపరామర్శస్యచ హేతుత్వే పరస్పరవ్యభిచార
[illegible]. [illegible]వ్యవహితోత్తరత్వస్య నివేశనీయత్వాత్. ఏతన్మతే అం

దౌ వా విధేయతావచ్ఛేదకతాయాస్సంసర్గతాయాః సంసర్గతావచ్ఛేదకతాయా వా అపర్యాప్తతయా తాదృశానుమితేర్న సామానాధికరణ్యమాత్రావగాహి సిద్ధిప్రతిబధ్యత్వమితి. ప్రాంచస్తు. వ్యాపకతాయాః సంసర్గతయా భానే మానాభావాత్పక్షతావచ్ఛేదకాకాంతయావద్వ్యక్తి విషయకానుమితిరేవ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితిరితివదంతి. తన్మతే మణికారోక్తన్యాయేన అంశతస్సిద్ధసాధనస్యానుగతరూపావచ్ఛిన్న నానావ్యక్తి పక్షకానుమితావదోషత్వే తత్ర సామానాధికరణ్య మాత్రావగాహిన్యాస్సిద్ధేరవిరోధితయా పక్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకోద్దేశ్యతాకాన్యత్వమేవ సిద్ధిసామాన్యప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ నివేశనీయం. నచ విషయభేదేన విషయతాభేదాత్ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితేర్విషయతానామప్రత్యేకం పక్షతావచ్ఛేదకావ్యాపకత్వమేవేతి తాదృశవిషయతాయాః నానావ్యక్తి పక్షకస్థలే అప్రసిద్ధిరితివాచ్యం. ఉద్దేశ్యతాసంబంధేన పక్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకాన్యత్వస్యైవానుమితివిశేషణత్వోపగమాత్. దీధితికారస్యావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన అనుమితావవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావస్య క్వచిత్స్వరూపసంబంధాత్మకస్యైవ వ్యాప్యవ్యాపకభావస్యాపి భానమేవానుమతం. భాగాసిద్ధిదోషత్వనిర్వాహార్థం పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమత్తాజ్ఞానకారణతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ శిఖరవిశిష్టపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ శిఖరే హేతోస్తత్సంబంధస్య వా అవచ్ఛేదకతావిరహేణ హేత్వసిద్ధేరావశ్యకత్వేత్యాశంక్య పక్షతావచ్ఛేదకేఽనతిరిక్తవృత్తిత్వరూ

పతః సిద్ధసాధనస్యానుగతరూపావచ్ఛిన్ననానా పక్షకానుమితావదోషత్వపక్షే ప్రథమతః పరిష్కృత్యమతాంతరాసత్వే దూషణానువపత్తింపరిహర్తుం దీధితికారమతం దర్శయతి * తన్మతేఇత్యాదినా * మణికారోక్తేతి * పక్షతావచ్ఛేదక నానాత్వేహితవిశీత్యాదిః. వ్యాపకత్వం భేదఘటితం పక్షతావచ్ఛేదక సమానాధికరణానాం సకలోద్దేశ్యతానామేక సంబంధతేత్యాగ్రిమనిష్క—పెంచాలీనీయ న్యాయేనానుమితేర్వాక్త్వమస్త్వతూరవాక్యకత్వమేవ తథాచ పక్షతావచ్ఛేదకనానాత్వేఽవాగనిత్యేతి. సిద్ధేర్వా[illegible] అనిత్యాఇత్యనుమితి విరోధిత్వాత్ సిద్ధిసామాన్య ప్రతిబధ్యత్వ [illegible]

పావచ్ఛేదకావగాహిన్యామనుమితౌ తదవచ్ఛేదేన హేతుమత్తాజ్ఞానస్య హేతుతాయాం భాగాసిద్ధేర్దోషత్వాద్యుపగమేపి స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వావగాహిన్యామనుమితౌ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమత్తాజ్ఞానాపేక్షణాపేక్షత ఇతి సమాధానస్య స్వాయం అవచ్ఛేదకత్వయోగ్యత్వనావచ్ఛేదాదత్యనేనాగ్రిమస్యానుపపత్త్వాత్. ఏవం వ్యాపకతాభానస్య తదనుమితిత్వే పర్వతత్వసామానాధికరణ్యస్యైకత్ర సాధ్యసిద్ధావిత్యత్రైకత్రత్యనైవావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన యా సిద్ధిస్తత్వాభావలాభే తల్లాభప్రయోజకస్య సామానాధికరణ్యే నేత్యుపాదానస్యానర్థక్యాచ్చ. యుజ్యతేచైతదేనమతం. ప్రాచీనానాం తేప్యుక్తయుక్త్యా విధేయతావచ్ఛేదకత్వాదిపర్యాప్తినివేశస్యావశ్యకత్వాత్ తాదృశోద్దేశ్యతాకాన్యత్వస్యాధికస్య నివేశనీయతయా గౌరవాత్. ఏవం సిద్ధిసామాన్యశూన్యతాదశాయాం అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమిత్యుత్పత్త్యమానాయాం సిద్ధ్యభావబలాత్తత్తాదృశ్యతావచ్ఛేదకీభూతపక్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకోద్దేశ్యతాకాన్యానుమితిత్వావచ్ఛిన్నస్యావత్తేశ్చ. అస్తు వా లేవ సిద్ధిసామాన్యాభావకాలీనాయామవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ విశిష్టవహ్నిత్వే విశిష్టసంయోగత్వే వా పర్యాప్తవిషయతా విశేషణశుద్ధవహ్నిత్వే శుద్ధసంయోగత్వే వా పర్యాప్తాపవిషయతావిశేషః స్వీక్రియతే. ఏకజ్ఞానస్యైకత్రవిషయే విషయాంతరద్వయోపగమే క్షతివిరహాదితి సిద్ధిసామాన్యాభావ

---

* అనర్థక్యాదితి * దీనతమతే ఏకత్రవ్యాప్యవ్యాపకభావావగాహిసిద్ధివారణాయత్వాత్సార్థకమితి భావః. ఇదానీం ప్రాచీనమతం దూషయతి * యుజ్యతేచేతి * ప్రాచీనమతేపీత్యాది * పక్షోద్దేశ్యకసాధ్యవిధేయకత్వే సతి పక్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకోద్దేశ్యతాకాన్యత్వమాత్రం నప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకం కింతు పర్వతః సుందరవహ్నిమానిత్యాద్యనురోధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకాదిపర్యాప్తవిధేయతావచ్ఛేదకతాకత్వాదిసహితం ఏవంచ పక్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వాది. విశిష్టవహ్నిత్వపర్యాప్తవిధేయతావచ్ఛేదకతాకాయాం అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితేరపి సిద్ధిదశాయాం నిర్వాహ ఇత్యభిప్రాయః. నను వ్యాపకత్వాంశభానసత్వేపి వేత్యుక్తమేవేత్యత ఆహ * సిద్ధీతి * ఏవం ప్రాచీనమతసిద్ధవ్యావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితిత్వప్రసంగ తతాదృశతావచ్ఛే

కార్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నోత్పత్తిరిష్టైవ. నచావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమిత్యా వ్యాపకతాయాస్సంసర్గతయా భానోపగమే తాదృశానుమితావవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమత్తాజ్ఞానస్య పృథక్కారణత్వకల్పనే గౌరవం ఏతన్మతే తత్తత్పక్షతోద్దేశ్యకానుమితౌ తత్తత్పక్షతావిశేష్యకపరామర్శస్య హేతుతయా అర్థాదేవ పక్షస్పృగ్విషయకపరామర్శాత్తాదృశానుమితేరుత్పాదాత్తాదృశానుమితౌ పరామర్శస్య స్వాతన్త్ర్యేణ హేతుత్వాకల్పనాద్వ్యాపకతాయాస్సంసర్గవిధయా భానస్యాక్షవిషయాన్యస్యాసమ్భవాదితి వాచ్యం. యత్రైకః పరామర్శో వర్తతే కపిసంయోగవిషయకః అన్యశ్చ తదితరయావత్పర్వతవిషయకస్తత్రాప్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితేరుత్పాదాపత్తేః. నచేష్టాపత్తిః అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమత్తాజ్ఞానంవినా అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమిత్యనుత్పాదస్య సర్వసమ్మతత్వాత్ తత్రైకస్యాపి పరామర్శస్య భవన్మతసిద్ధాయా అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమత్తావగాహితాయా అసంభవాత్. ఏవం యత్ర పక్షతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన పక్షతావచ్ఛేదకవత్త్వం తత్రైవ

దకత్వం నిరాకృత్యాన్యతసిద్ధావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితిపరామర్శయోః కార్యకారణభావం వ్యాపకతాయా భానాసంభవశంకావారణాయ వ్యవస్థాపయితుమాశంకతే * నచేతి * యత్రైక ఇతి * పరామర్శైక్యస్యాప్రయోజకతాయాః స్పష్టత్వాదితి భావః. నన్వవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమిత్యుత్పాదకపరామర్శసిద్ధివిశేషాభావఘటితసామగ్ర్యామేకం ప్రయోజకత్వం తదనుత్పాదకపరామర్శసిద్ధిసామాన్యాభావఘటితసామగ్ర్యామపరం తదితి నప్రకృతదోషావకాశః అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన పరామర్శత్వే సామానాధికరణ్యేన పరామర్శస్య తదనుత్పాదకత్వాభావాత్ తేనక్వచిత్సామానాధికరణ్యేన పరామర్శోత్తరమవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన పరామర్శసత్త్వేపి నక్షతిః ఏవంసమానవిశేష్యకపరామర్శ ఏవ నియామకః సమానవిశేష్యకత్వంచ తత్సంసర్గావచ్ఛిన్నతన్నిష్ఠప్రకారతాశాలిత్వేసతి తద్విశేష్యయావద్విశేష్యకత్వం తద్విశేష్యాన్యాన విశేష్యకత్వమితియావత్ అన్యథాత్వన్మతే ఇంధనపరామర్శోత్తరం వహ్నిపరామర్శాత్ యదివహ్నీంధనయోరనుమితి స్తదామమాపీష్టాపత్తిరేవేత్యత ఆహ * ఏవమితి *

నసంబంధేన పక్షతావచ్ఛేదకాక్రాన్తాప్రసిద్ధ్యా అనుమితిద్వైవిధ్యానుపప
త్తిశ్చ తన్మతే. అపిచావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితేః అవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదక
భావరూపాధికవిషయానవగాహిత్వే సామానాధికరణ్యమాత్రేణ సిద్ధిదశా
యాం తాదృశానుమితేరుత్పత్తౌ బీజాభావః. సిద్ధ్యవిషయీభూతధర్మివిషయ
కత్వస్య తద్బీజత్వే తథావిధసిద్ధిదశాయాం సిద్ధ్యవిషయకతిపయపర్వతాది
విషయకానుమితేరప్యుత్పాదౌచిత్యాత్. అథ మణికృతాపక్షతావచ్ఛేదకైక్యే
అంశతస్సిద్ధసాధనస్యాదోషత్వోపగమేపి తదితరప్రాచీనైరనుమితిమాత్రప
వాంశతస్సిద్ధసాధనస్యాపి దోషత్వముపేయతే. అతఏవ తేషాం మతమాలం
బ్య మణికృతాపి శబ్దానిత్యత్వానుమానే ధ్వన్యాదావంశతస్సిద్ధసాధనవార
ణాయ వర్ణాత్మకత్వాదివిశేషణం పక్షే నివేశితం. అతఏవ గంధాదిరూపప
క్షతావచ్ఛేదకస్య పృథివ్యామితరభేదాదౌ సాధ్యే హేతుతానాచార్యైర
నుమన్యతే. వ్యాప్తిగ్రహఏవ హేతురూపపక్షతావచ్ఛేదకసాధ్యయోస్సా
మానాధికరణ్యభానేన సిద్ధసాధనాత్సకలపృథివీవిషయకానుమితేరప్రయో
గాత్. నచాంశతస్సాధ్యసిద్ధ్యావ్యధికధర్మివిషయకతయా యావత్పర్వతా
దివిషయకానుమిత్యుత్పాదోనుచితః. అధికధర్మివిషయకానుమితేస్సిద్ధిదశా
యాముత్పాదేచ వాగనిత్యత్వాదిసిద్ధదశాయామనిత్యేవాఙ్మనసే-ఇత్యాది
సమూహాలంబనానుమిత్యుత్పాదస్యౌచిత్యాత్. నహి తత్ర కస్యాప్యను
మితిః నవీనైరపి పక్షతావచ్ఛేదకైక్యఏవాంశతస్సిద్ధసాధనస్యాదోషత్వోపగ
మాత్. ఏవంచ నవీనమతఏవావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వావగాహితదనవగా
హ్యనుమితిభేదేన పక్షతాద్వయస్య స్వీకరణీయతయా గౌరవం. నచ వి
శిష్టబుద్ధౌ ధర్మితావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వభానానుపగమే పక్షతావచ్ఛేదకసామా
నాధికరణ్యమాత్రావగాహిబాధదశాయాం తత్సామానాధికరణ్యేన తాదృశ
బాధావిషయధర్మివిషయిణ్యాః కతిపయధర్మివిశేష్యకానుమితేరివసకలధర్మివి

అనుమితిద్వైవిధ్యం పక్షతావచ్ఛేదకాక్రాన్తయావద్వ్యక్తివిషయకానుమి
తితదాక్రాన్తయత్కించిద్వ్యక్తివిషయకానుమితిద్వైవిధ్యం. పక్షతావచ్ఛేదక
వత్త్వేన భాసమానయావద్వ్యక్తివిషయకత్వాదినివేశాత్వాహ * అపిచేతి *
హేతురూపేతి * ఆచార్యమతేసిద్ధేః పక్షస్సాధ్యవానిత్యాకారకత్వాభావ

షయకానుమితేర్వ్యర్థత్వాదౌచిత్యాత్ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితావుద్దేశ్యాయామప్యంశతో బాధస్యాదోషతాపత్తిరితి వాచ్యం. సామానాధికరణ్యమాత్రావగాహిన్యాం విశిష్టబుద్ధౌ సమానవిషయకతథావిధవిపరీతనిశ్చయప్రతిబంధకతాయాః ప్రాచీనానుమతతయా అంశతో బాధస్య దోషతోపపత్తేః. ఏవంచ యావత్పక్షవిషయకానుమితౌ యావత్పక్షవిశేష్యకహేతుమత్తాజ్ఞానాపేక్షయా తద్విరోధితయా భాగాసిద్ధేరపి దోషత్వాన్నిర్వాహః. ఏవం యత్ర సకలపర్వతానాం నైకపరామర్శవిషయతా అపితు పరామర్శద్వయవిషయతా తత్ర యావత్పర్వతవిషయకానుమితి రూపావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితిః ప్రాచీనమతే న స్యాత్. (నవీనమతే తత్ర తాదృశానుమితేరావశ్యకత్వాదితి.) అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ తాదృశపరామర్శస్య హేతుత్వాకల్పనేనాప్యేతన్మతేలాఘవం. మైవం. అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన విశిష్టబుద్ధౌ వ్యాపకత్వభానానుపగమే వ్యాపకత్వభానస్య సామానాధికరణ్యేన విపరీతజ్ఞానప్రతిబంధకత్వప్రయోజకత్వాసంభవేన తత్ప్రయోజకత్వస్య దుర్వచతాపత్తేః. న చైకరూపేణ సమానధర్మివిషయకత్వమేవ విపరీతజ్ఞానప్రతిబంధకత్వే బీజం. తథాసతి పార్థివగంధత్వాద్యవచ్ఛేదేన జలావృత్తిత్వాదినిశ్చయస్యాపిసుద్ధగన్ధత్వాద్యవచ్ఛేదేన తన్నిశ్చయస్యేవ గంధోజలవృత్తిర్నవేత్యాదౌ గంధత్వసామానాధికరణ్యమాత్రేణ జలవృత్తిత్వాదిసంశయే విరోధితాప్రసంగాదుభయోరేవ నిశ్చయయోర్గంధత్వాదినా తదాశ్రయయావద్ధర్మిణిగ్రాహ్యాభావావగాహితాయాఅవిశేషాత్. విరోధివిషయకత్వావిశేషే ధర్మితావచ్ఛేదకకోటావధికభానస్యావిరోధితాబీజత్వాభావాత్. నవ్యమతే ఉభయనిశ్చయవిషయవ్యాపకతయోర్భేదేన విశేషసంభవాత్. ఏతేనావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ వ్యాపకత్వభానాపేక్షయాలాఘవాత్ యావద్ధర్మివృత్త్యఖండైకవిషయతాభ్యుపగమఏవోచితః. తదన్యవిషయతైవ సిద్ధిసామాన్యప్రతిబధ్యతా

పి విరోధిత్వం స్మర్తవ్యం. * నచైకరూపేణేతి * సమానవిశేష్యక ఏవబాధో విరోధీ సమానవిశేష్యకత్వంచ తత్సంసర్గావచ్ఛిన్న తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వేనతి తద్విశేష్యాన్యూనవిశేష్యకత్వమిత్యాశయః. * ఉభయేతి * విశేషితావిశేషిత ధర్మానిరూపిత విషయ[illegible]

వచ్ఛేదకతా. సిద్ధిసామాన్యాభావకాలీనానుమితౌ చ తాదృశైకధర్మమాత్రవృత్తి
విషయతాపేక్ష్యత ఇతి నకోపి దోష ఇతి పరాస్తం. పక్షతావచ్ఛేదకసామానా
ధికరణ్యేన తదవచ్ఛేదేన చ వహ్నిసిద్ధిదశాయాం సామానాధికరణ్యమాత్రా
వగాహిన్యనుమితిర్న జాయతే ఉభయోరేవ సిద్ధ్యోః పక్షతావచ్ఛేదకవతి సా
ధ్యసంబంధరూపతయోభయసామానాధికరణ్యావగాహిత్వాత్ తాదృశానుమి
తేస్తదతిరిక్తానవగాహిత్వాదత స్తథాపి ధానుమితావుభయవిధసిద్ధ్యోరేవ ప్ర
తిబంధకత్వం దర్శయతి. * తత్సామానాధికరణ్యేన * తత్సామానాధికర
ణ్యమాత్రేణ పక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యమాత్రేణ అవచ్ఛేదకావ
చ్ఛేదేనానుమితావపి సామానాధికరణ్యావగాహిన్యాం తద్వ్యవచ్ఛిన్నాయా
వచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావావగాహిత్వవ్యవచ్ఛేదార్థకం మాత్రపదం. అవచ్ఛే
ద్యావచ్ఛేదకభావానవగాహిత్వం చ న సిద్ధివిశేషణం కింతు అవచ్ఛేదకకోటినివే
శనీయం. ఉక్తదిశాపత్తిసంభవాత్. పర్యాప్తినివేశాదేవోపపత్తౌ వైయర్థ్యా
చ్చేత్యవధేయం. * సిద్ధిమాత్రస్యేతి * మాత్రపదం కృత్స్నార్థకం. తథా
చ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన తత్సామానాధికరణ్యేన చ సిద్ధేరిత్యర్థః. ప్ర
తిబంధకతా చోభయవిధసిద్ధ్యోః సంసర్గతాదీనాం పర్యాప్తిఘటితనివేశ్యైకరూ
పేణైవ యద్యప్యుభయసాధారణనిశ్చయత్వం శక్యతే నిర్వక్తుం.'

కరణత్వఘటితతయా వ్యాపకతయోచ్ఛేదాత్. * ఉక్తదిశేతి * యత్రేత్యర్థ
మతో బాధనిశ్చయః తతస్సామానాధికరణ్యేన పరామర్శః తతోఽవచ్ఛేద
కావచ్ఛేదేన పరామర్శః తతస్సిద్ధిసామాన్యశూన్యతాదశాయామవచ్ఛేద
కావచ్ఛేదేనానుమితావనుత్పద్యమానాయాం సామాన్యతః సిషాధయిషావిర
హవిశిష్టసిద్ధ్యభావరూపకారణబలాత్తత్సామాన్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్యావ
చ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావావగాహిత్వశూన్యస్యాపత్తిసంభవాదిత్యర్థః. * ఉ
భయమేతి * సాధ్యాభావప్రకారిత్వానవచ్ఛిన్నసాధ్యప్రకారతాశాలిజ్ఞానత్వం.
తత్. ఏతచ్చ మహానసీయవహ్న్యాదిమత్తానిశ్చయసాధారణమపి. అవచ్ఛే
దకావచ్ఛేదేన సామానాధికరణ్యేన సిద్ధిసాధారణం న తావత్సాధ్యాభావా
ప్రకారకత్వే సతి సాధ్యప్రకారకత్వం సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వం. సామానాధిక
రణ్యేన సాధ్యవత్తాభావసముచ్చయానంగీకారాత్. న చ తత్రావచ్ఛేదకావ

అన్యథా పునఃపృథక్పృథగేవోద్యేయం.

చ్ఛేదేన తదభావప్రకారకత్వం నివేశ్యం. అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యస్య సామానాధికరణ్యేన తదభావస్య చావగాహినః సంశయస్య సంగ్రహాపత్తేః. న చ సామానాధికరణ్యమాత్రేణ తత్ప్రకారకత్వం వివక్షితం తథాసత్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సిద్ధావసత్త్వాపత్తేః. ఏవం చ వహ్న్యభావప్రకారతానిరూపిత వహ్నిప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాశాలిత్వముభయసిద్ధిసాధారణం తదస్తీతి వాచ్యం. సామానాధికరణ్యేన వహ్నిమత్త్వావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావమవగాహమానస్య నీలం గగనం వహ్నిమాన్ పర్వతో వహ్న్యభావవాన్వేతి సంశయస్య సంగ్రహాపత్తేః తత్ర శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయా ఏవ నిరూపకత్వాత్. సంశయే అతిరిక్తవిషయతానుపగమాత్ ఇత్యత ఆహ *అన్యథేతి* యద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా నిరూపితవిరోధివిషయతా నిరూపిత వహ్న్యభావప్రకారతాయాస్సత్త్వాత్ తద్రూపవిశేష్యతా నిరూపితవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితవిరోధివిషయతా నిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలిన్యపి పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా నిరూపిత సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలి జ్ఞానత్వం పర్వతే వహ్నినిశ్చయత్వం కోట్యోః సంసర్గతయా విరోధభానవత్త్వే చైకమేవసత్త్వాల్లఘు పాదేయం నాన్యత్. ప్రత్యేకనిశ్చయ ప్రసిద్ధవిరోధావచ్ఛిన్న సాధ్యాదివిషయతాన్వయసమావేశేనాతిరిక్త విషయతాస్వీకారాపత్తిః. సంశయే నియమతో విరోధభానానుపగమాదాహ *అన్యథేతి* పృథగితి * సామానాధికరణ్యేన తదభావప్రకారకత్వే సతి అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన తత్ప్రకారకత్వం అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన తన్నిశ్చయత్వం, అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన కోటిద్వయసముచ్చయ సంగ్రహాయ సామానాధికరణ్యేనేతి అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యాభావస్య సామానాధికరణ్యేన సాధ్యస్యావగాహినః సంశయస్య వారణాయావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనేతి. అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యాభావప్రకారకత్వే సతి సామానాధికరణ్యేన సాధ్యప్రత్వం సామానాధికరణ్యేన సాధ్యనిర్ణయత్వం సామానాధికరణ్యేన

వహ్నిత్వావ్యాపకధర్మానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వ విషయతానిరూపితప్రతియోగిత్వ సంసర్గతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశూన్యత్వం ప్రకృతమస త్వం తాదృశ: [illegible] సియత్వ [illegible] వచ్ఛి [illegible] త్వానవచ్ఛిన్న [illegible] త్వే సతి వహ్ని త్వానవచ్ఛిన్నాకారా విషయతా [illegible] అవచ్ఛేదకత్వ [illegible] విషయతా [illegible] ని రూపిత [illegible] విషయత్వ [illegible] [illegible] చ్ఛిన్నత్వాంశ [illegible] హానసీయ త్వే నిష్ఠప్రకారతా [illegible] మహా [illegible] త్వాన్యధ ర్మానిష్ఠ సంసర్గ [illegible] నిష్ఠసంసర్గ త్వానిరూపితావచ్ఛేదకత్వ [illegible] తానిరూపిత [illegible] యోగిత్వీయసం సర్గతేత్యాదిక్రమేణ నివేశ: [illegible] ప్రతియోగి [illegible] నసీ యత్వత్వావచ్ఛిన్న మహానసీయత్వభానం వహ్నిత్వ [illegible] నసీయత్వ వద భావవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ [illegible] సంగ్రహాయ [illegible] విశేష్యతాపన్న ధర్మ [illegible] త్వాన్యో [illegible] మహానసీయత్వాన్యధ ర్మ: తద్వ్యక్తిత్వానవచ్ఛిన్నాయా [illegible] విషయతాయా వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నత్వా నవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వీయ సంసర్గతానిరూపిత ప్రతియోగిత్వీయ సంసర్గ తేత్యాదిక్రమేణ నివేశ: కార్య:. మహానసీయ వహ్నిత్వఘటకవహ్నిత్వే వా సౌందర్యస్య విశేషణత్వే మహానసీయ సుందరవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావ వాన్ పర్వతో వహ్నిమానితి నిశ్చయసంగ్రహాయ క్రమేణ తద్వ్యక్తిత్వ దాశ్రీ య వృత్తిత్వయోర్నివేశ:. తద్వ్యక్తిత్వాదికంచ వైజ్ఞానికం తేన ఘటత్వా వచ్ఛిన్నత్వేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావగాహి ఘటాభావవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాది నిశ్చయసంగ్రహ:. ఏవంచ సుందరమహానసీయ వహ్న్యభావ పర్వతీయ వహ్న్యభావాద్యవగాహిన: పర్వతే వహ్నిమత్తాని శ్చయస్యాపి సంగ్రహ:. అథవా మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకార తాత్వే వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నానవచ్ఛేదకతాక ప్రతిబధ్యతాకప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకీభూతాభావ ప్రకారతాత్వేనోక్తాభావప్రకారతయోరనుగమ ఇతి చే న్న. మహానసీయ వహ్న్యభావవాన్ పర్వతో వహ్నిమానితి నిర్ణయానం

గ్రహాత్. తస్మాద్వహ్నిత్వాన్యధర్మానవృత్తిత్వానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వ వి
షయతానిరూపిత ప్రతియోగిత్వీయ సాంసర్గికవిషయతానిరూపితాభావ
త్వావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వేసతి శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకజ్ఞాన
త్వం శుద్ధవహ్నినిర్ణయత్వం. తేన నోక్తనిర్ణయా సంగ్రహః. మహానసీ
యవహ్ని తదభావసంశయ సంగ్రహశ్చ. వహ్నిత్వభిన్నో యో మహానసీయ
త్వత్వ భిన్నోధర్మః తదవృత్తిత్వే తదాశ్రయవృత్తిత్వాన్యతరానవచ్ఛిన్నా
యా మహానసీయత్వత్వాన్యధర్మావచ్ఛిన్నత్వా నవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వ వి
షయతాతన్నిరూపిత ప్రతియోగిత్వీయ సంసర్గతా నిరూపితాభావత్వావ
చ్ఛిన్నప్రకారితా శూన్యత్వేసతి శుద్ధమహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
కారకజ్ఞానత్వం మహానసీయ వహ్నిమత్తానిశ్చయత్వం. తేన సుందర మ
హానసీయ వహ్న్యభావ మహానసీయ వహ్న్యవగాహి నిశ్చయస్యాసంగ్ర
హః సుందరమహానసీయవహ్నిసంశయస్యచ సంగ్రహః శేషం పూర్వవత్.
తత్ర ప్రకారతావిశేషణం శుద్ధమహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వం వ
హ్నిసామాన్యాభావ విశిష్టబుద్ధి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌ వహ్నిత్వా
న్యధర్మానిష్ఠానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా నిరూపకత్వేసతి మహానసీయత్వా
న్యధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వమేవ. మహానసీయవహ్న్యభావ
బుద్ధి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌతు శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారక
జ్ఞాన వారణాయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టమహానసీయత్వత్వావచ్ఛిన్నా
వచ్ఛేదకతాకత్వమపి నివేశ్యం. అత్రైవం మహానసీయ వహ్న్యాదిసాధ్యకే
మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయాసంగ్ర
హ ప్రసంగే శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న మహానసీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకా
రకనిశ్చయయోర్మహానసీయత్వ విషయతామనంతర్భావ్యానుగతరూపే
ణ వహ్నిసామాన్యాభావ విశిష్టబుద్ధి ప్రతిబంధకతాభిధానా సంగతిరితిచేత్
తథాప్యుక్తాస్వరసాదేవ శుద్ధవహ్నిసాధ్యకే మహానసీయ వహ్నితదభావకో
టిక సంశయే అన్యూనవృత్తిత్వ రూపసాధ్యవత్తా నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న[illegible]
నివేశప్రయోజనసంగతేః. నచ మహానసీయ వహ్న్యభావవిశిష్ట
తిబంధకతావచ్ఛేదకస్య మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్ర

యత్వస్య ప్రకృతసాధ్యతా వచ్ఛేదకవహ్నిత్వా వచ్ఛిన్నప్రకారతాక ని
శ్చయత్వాఘటితత్వాత్ కథం తత్సంగతిరితివాచ్యం. నిరుక్తవహ్నిసామా
న్యాభావా ప్రకారకత్వేసతి నిరుక్తమహానసీయ వహ్నిసామాన్యాభావా
ప్రకారకత్వేసతి నిరుక్తశుద్ధమహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారక
జ్ఞానత్వస్య తద్ఘటితత్వేన కథంచిత్ తద్గ్రంథసంగమన సంభవాత్. అథప
ర్వతాదిరూప ధర్మివిశేష్యతా నిరూపితాభావత్వా వచ్ఛిన్నప్రకారతా విశి
ష్టవహ్నిత్వా వచ్ఛిన్న ప్రకారతా వచ్ఛిన్నత్వ మనుగతనిశ్చయత్వం వైశిష్ట్యం
చ స్వసామానాధికరణ్య స్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా నిరూపిత ప్రతిబధ్య
తావచ్ఛేదకత్వోభయ సంబంధేన స్వావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నవిరోధ విష
యతానిరూపితత్వ సహిత పూర్వోక్త సంబంధద్వయేనవేతి చేత్. అత్ర
కేచిత్. ప్రథమే బాధబుద్ధి ప్రతిబంధకతాయా మవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానస్యో
త్తేజకతామతే అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన కోట్యవగాహి సముచ్చయాసంగ్ర
హః ద్వితీయెయాదృశ సంశయేవహ్నిత్వాదినా గుంజాదేరభావో భాతః తా
దృశ సంశయె అభావ ప్రకారతావచ్ఛేదక ధర్మాప్రసిద్ధ్యా స్వపదేనోపా
దానా సంభవః వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతావిశిష్టాభావత్వావచ్ఛిన్నప్ర
కారతావచ్ఛిన్నత్వ నివేశే మహానసీయ వహ్నితదభావ సంశయేమహానసీయ
త్వత్వేన ఘటాదేర్భావకోటౌ భానే తదీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకార
తావచ్ఛేదకవిశిష్ట ధర్మాప్రసిద్ధ్యాఽతిప్రసంగః. యత్తు వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న
ప్రకారతాన్య ధర్మితావచ్ఛేదకతాన్య ప్రకారతానిరూపితపర్వతత్వా
వచ్ఛిన్న విశేష్యతాకజ్ఞానత్వం పర్వతేవహ్నినిశ్చయత్వం సంశయె అతిరిక్త
విశేష్యతాస్వీకారాత్ నాతిప్రసంగః. నచైకత్రద్వయ మితిరీత్యామహాన
సీయ వహ్న్యభావఘటావగాహి శుద్ధవహ్నిమత్తానిశ్చయే అవ్యాప్తిః ఘటవ
ద్భూతలంపటవచ్చేతిసమూహాలంబనాత్ ఘటవద్భూతలం పటవదిత్యేకత్రద్వ
య మితిరీత్యాజ్ఞానస్య వైలక్షణ్యాయ ఏకత్రద్వయమితి రీత్యాజ్ఞానీయోభ
య ప్రకారతానిరూపిత విషయతాయా అప్యైక్యోపగమాదితి వాచ్యం. ని
శ్చయేన క్వాపి విరోధాభాసతే సర్వత్ర సంశయే తద్భానమిత్యుపగమ్యా భ
యానుయోగి ప్రకారతాయాం విరోధసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశాదితి. త

యస్తు సామానాధికరణ్యేనానుమితౌ తథావిధసిద్ధిరవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన

చ్ఛింత్వం నిశ్చయసంశయో ర్విరోధభానాభానయోర్బహుధోక్తత్వాత్. వస్తుతస్తు అస్తువహ్నిమత్తానిశ్చయత్వం మహానసీయ వహ్నిమత్తానిశ్చయత్వంచ భిన్నం వహ్న్యభావాప్రకారకత్వేసతి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకజ్ఞానత్వం శుద్ధత్వాఘటితమేవ వహ్నిమత్తానిశ్చయత్వం మహానసీయ వహ్నిమత్తా నిశ్చయాదిసాధారణం వహ్నిసామాన్యాభావ విశిష్టబుద్ధి ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకమితి మహానసీయత్వే విషయతామనంతర్భావ్యేతి గ్రంథసంగతిః పర్వతో మహానసీయ వహ్నిమాన్న వేత్యాదిసకలసంశయేషు వహ్నిసామాన్యాభావోపి కోటితయాభాసతే. అతఏవ వహ్నివ్యాప్య ధూమవాన్న వేతి సంశయే వహ్నివ్యాప్య సామాన్యాభావకోటికత్వం స్వయమంగీకరిష్యతి. నవేత్యాది ద్వితీయ ప్రయోజనంచ తథావిధసంశయే వహ్నిసామాన్యాభావస్య నభానమితి ప్రాచీనమతాభిప్రాయకం. తేన తస్యశుద్ధి వహ్నిసాధ్యకేలక్ష్యత్వస్య నేష్టాపత్తిః. అథవా వహ్న్యభావాప్రకారకత్వంస్వసామానాధికరణ్య స్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతా నిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వోభయ సంబంధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతావిశిష్ట వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విరోధితావచ్ఛేదక ప్రకారతాశూన్యత్వం. తేన మహానసీయ వహ్న్యభావవాన్ పర్వతః పర్వతోవహ్నిమానితి నిశ్చయస్య మహానసీయ వహ్నిమత్తానిశ్చయాదేశ్చ సంగ్రహః. వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విరోధితాచ వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రకారత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాక ప్రతిబంధకతైవేతి న మహానసీయవహ్నిసంశయాదేస్సంగ్రహః తథాచేదృశప్రకారే తమభయప్రయోజన సంగతిరితి దిక్. నచ తత్ర సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వం సంశయాన్యత్వేసతి సాధ్యప్రకారిత్వమేవాస్తు పర్వతోవహ్నిమాన్ ఘటవాన్న వేతి సంశయాసంగ్రహేప్యక్షతే ర్నిశ్చయత్వవ్యాపకత్వస్యైవ నివేశితత్వాదితి వాచ్యం యాదృశనిశ్చయత్వ విశిష్టాయాః సాధ్యప్రకారితాయాః స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వం తాదృశనిశ్చయత్వస్య మహానసీయవహ్నిమత్తానిశ్చయ వ్యావృత్తత్వేన తస్య నిరుక్తఘటక[illegible] దోషప్రయోజనా సంభవేన వ్యాపకత్వ వివక్షణస్య నిర్బీజత్వం న

సిద్ధివ్యావృత్తరూపేణ ప్రతిబన్ధకత్వేపి తత్రావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సిద్ధేర్న ప్రతిబన్ధకతాధిక్యమ్. అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితౌ తస్యాః ప్రతిబన్ధకత్వే కల్పనీయే అవచ్ఛిన్నసంయోగాదిపర్యాప్తసంసర్గతాకత్వస్య ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకే అవశ్యం నివేశనీయతయా అవచ్ఛిన్నత్వాతిరిక్తధర్మానవచ్ఛిన్నసంయోగాదినిష్ఠసంసర్గతాకత్వస్యైవచ తదర్థతయా శుద్ధసంయోగాదిసంసర్గకానుమితిసాధారణ్యేన తాదృశప్రతిబన్ధకతయైవోపపత్తిరితి· తదసత్. సామానాధికరణ్యేనానుమినుయామవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమినుయామిత్యాద్యాకారకేచ్ఛానాం పృథగుత్తేజకతాయా వక్ష్యమాణతయా పృథక్ప్రతిబన్ధకతాకల్పనస్యావశ్యకత్వాత్. నను సిద్ధిగతాయాం పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమినుయామిత్యాకారకసిసాధయిషాసత్త్వే అసతిచావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమత్తాపరామర్శే సామానాధికరణ్యమాత్రావగాహిపరామర్శాత్తాదృశానుమిత్యాపత్తిః తథావిధసిసాధయిషాసత్త్వేన పక్షతాయాః అక్షతత్వాదిత్యత ఆహ * ఇత్థం చేతి * ఇత్థం చ * ఉక్తయుక్త్యా పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వేతత్సామానాధికరణ్యమాత్రావగాహ్యనుమిత్యోః సిద్ధ్యోః పృథక్ పృథక్ప్రతిబన్ధకత్వే చ. * లింగభేదన్యాయ ఇతి * యథా తత్తల్లింగకానుమితౌ సిద్ధేః ప్రతిబన్ధకతాయాం తత్తల్లింగకానుమితీచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వస్య విధానుమితీచ్ఛా తథా పక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యమాత్రావగాహినీమనుమితిం ప్రతి సిద్ధేః ప్రతిబన్ధకతాయాం తాదృశానుమితీచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వస్య విధానుమితీచ్ఛాపి స్వీకరణీయమితి నాతిప్రసంగ ఇత్యర్థః. యది పర్వతే వహ్నిరిత్యాకారకసాధ్యనిశ్చయానన్తరం పర్వతో వహ్నిమానిత్యాద్యాకారకానుమితిర్జాయతే తదా సాధ్యవిశేష్యకానుమితౌ సాధ్యవిశేష్యకసిద్ధేః ప్రతిబన్ధకత్వే సామాన్యతః సాధ్యపక్షవైశిష్ట్యావగాహ్యనుమితౌ తాదృశసిద్ధిత్వేన నైకం ప్రతిబన్ధకత్వం కల్పనీయం అపితు విశేష్య

* తథేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తవిధేయతావచ్ఛేదకతాక పక్షోద్దేశ్యకానుమితౌ తాదృశపక్షోద్దేశ్యకత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాకేచ్ఛాత్వేన పక్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్య[illegible]వచ్ఛేదకతాకపక్షోద్దేశ్యకానుమితౌ తాదృశానుమిత్సాత్వేనోత్తేజకత్వమిత్యర్థః.

వ ప్రతిబంధకత్వాద్వయం అగత్యాగౌరవస్యాదోషత్వాదిత్యాశయేనాహ * సాధ్యవిశేష్యకేతి * ద్వయోస్సమానవిషయకత్వే విశేషణవిశేష్యభావే వైపరీత్యమకించిత్కరమిత్యభిప్రాయేణానిర్భరసూచనాయ ప్రామాణికత్వే ఇత్యుక్తంమణికారస్యతు సమానప్రకారకసిద్ధిరేవ ప్రతిబంధకత్వమనుమతం. పృథివ్యామితరభేదఇతిసాధ్యవిశేష్యకానుమిత్యనన్తరంతదాత్మకవిశేషణజ్ఞానసహకృతాద్వ్యతిరేకిపరామర్శాదేవ పృథివీఇతరభిన్నేతి పక్షవిశేష్యకానుమితేరుత్పాదస్య తేన వ్యతిరేకిగ్రంథే వక్ష్యమాణత్వాత్. * పక్షవిశేష్యకేవేతి* తథాచ విశిష్య ప్రకారతావిశేషం నివేశ్యైవ ప్రతిబధ్య ప్రతిబంధకభావః కల్పనీయఇతిభావః. తత్రి తాదృశానుమిత్యభావస్య ప్రామాణికత్వేతూభయవిధజ్ఞానసాధారణపక్షసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయత్వస్యానతిప్రసక్తస్య సువచత్వే ఉభయవిధసిద్ధ్యోరనుగతరూపేణైవ ప్రతిబంధకతా. ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకంతు పక్షవిశేష్యకసాధ్యప్రకారకానుమితిత్వాదికమేవ నత్వనుగతం. పక్షవిశేష్యకసాధ్యప్రకారకానుమితిర్జాయతామిత్యాకారికయోరిచ్ఛయోః పృథక్పృథగుత్తేజకత్వానురోధాత్. *ఏవంచ*సాధ్యవిశేష్యకసిద్ధ్యనన్తరం పక్షవిశేష్యకానుమిత్యుత్పత్తేః ప్రామాణికత్వేఽ. *తుల్యన్యాయాదితి*

---

* సువచత్వేఇతి * పక్షసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతా సంబంధానవచ్ఛిన్నపక్ష ప్రకారతాభిన్న ప్రకృతపక్ష విషయతానిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధానవచ్ఛిన్న ప్రకారతాన్య సాధ్యవిషయతాశాలిత్వేసతి సంశయాన్యజ్ఞానత్వం. తేనపర్వతవాన్ వహ్నిః వహ్నిమాన్ పర్వతఇతిజ్ఞానయోర్వ్యుదాసః విశేష్యతావచ్ఛేదకవిశేషణభావానాపన్న విరోధ విషయతానిరూపిత సాధ్యతదభావద్వయ విషయతా శూన్యత్వం సంశయాన్యత్వం ఏవం పక్షాంశేపి తదూహ్యం. సాధ్యాభావప్రకారితానవచ్ఛిన్నత్వం సాధ్యవిషయతాయాంవా నివేశ్యం. * పక్షేతి * వహ్నిమాన్పర్వతో ఘటవానిత్యాద్యనుమితి వ్యావృత్తిస్తుపక్షసాధ్యయోః శుద్ధత్వోపాదానాత్. * పృథగితి * అన్యథా సిద్ధికాలే. సాధ్యప్రకారకపక్షవిశేష్యకానుమితి జాయతామితీచ్ఛాసత్త్వే సాధ్యవిశేష్యకపక్ష[illegible]రకానుమితిః సాధ్యవిశేష్యకపక్ష ప్రకారకానుమిత్స్వా[illegible]

పర్యవసానాదిత్యస్య హేతుః * సమానాకారకసిద్ధేరితి * అన్యూనాకారకసిద్ధేరిత్యర్థః. పర్వతస్స్పందగవహ్నిమానిత్యాదిసిద్ధిదశాయామపి న్యూనవిషయిణ్యాః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాద్యనుమితేరనుత్పాదాదధికవిషయకసిద్ధేరవిరోధిత్వే అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సిద్ధేస్సామానాధికరణ్యేనానుమితౌ ప్రతిబంధకతాలేఖనస్యాసంగతేః అత ఏవ జాతిశక్తివాదే గోత్వేన గోవ్యక్త్యనుమానం పక్షసాధనాన్న సంభవతీతి అవిశిష్టహేతునా విశిష్టసాధ్యసాధనమేవ సిద్ధిసాధనావకాశో న తు విశిష్టేనావిశిష్టసాధనేపీతి జాత్యా వ్యక్త్యనుమానపక్షమాక్షిప్య మిశ్రైః (అర్థాపత్త్యా వా తత్సిద్ధిః) ఇతి మూలమవతారయామాసుః - నను సాధ్యవిశేష్యకానుమితిస్థానే న సర్వత్రానుభవసిద్ధా పర్వతో వహ్నిమానిత్యాకారికాయా ఏవానుమితేరనుభవాత్ వ్యాప్యవిశేష్యకపరామర్శాదపి పక్షవిశేష్యకానుమిత్యుత్పాదస్య పరామర్శస్యానుగతరూపేణ హేతుతావాదినోపి సమ్మతత్వాత్ కింత్వప్రసిద్ధసాధ్యకస్థలే విశేషణజ్ఞానాదవిరహేణ సాధ్యవిశేషణకానుమితేరనుపపత్త్యా సాధ్యవిశేష్యకానుమితిరుపేయతే ఏవం చ పక్షవిశేష్యకసిద్ధిదశాయామపి తాదృశానుమితేః ప్రామాణికతయా తదనభ్యుపగమే క్షతివిరహాదితి తాం ప్రతి పక్షసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిజ్ఞానత్వేనోభయసిద్ధిసాధారణ్యేనాపి ప్రతిబంధకత్వం సంభవతీత్యభిప్రాయమతాన్తరమాహ * తాదృశానుమితిమితి * సాధ్యవిశేష్యకానుమితిమిత్యర్థః. * సిద్ధిమాత్రం * సాధ్యవిశేష్యకా పక్షవిశేష్యకా చ సిద్ధిరిత్యర్థః. నను (సమూహాలంబన) సాధ్యజ్ఞానదశాయామపి సాధ్యవిశేష్యకానుమితిః ప్రామాణికీ తత్ర సాధ్యవిశేషణకానుమితేరేవాసంభవాదితి తాదృశానుమితిప్రతిబంధకతాయాం పక్షాదివిషయతాయాః విశేషణవిరహస్య నిశ్చయత్వస్య చ ప్రవేశనం గౌరవాయేత్యభిసంధాయాహ * సాధ్యప్రసిద్ధిరితి * సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానమిత్యర్థః. తేనేతరత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిపృథివీత్వవతీ పృథివీత్యాదిపరామర్శాద్భేదత్వాదినా సాధ్యజ్ఞానసత్త్వేపి పృథివ్యామితరభేదత్వాకారకానుమితేర్నానుపపత్తిః. న చ తత్ర పృథివీతరభిన్నేత్యేతాదృశపక్షవిశేష్యకానుమితిర్న్యాస్యాత్. సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారకత్వనివేశప్రయోజనమాహ * తేనేతి * తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితతద్ధ

శానుమితేస్సంభవః. విశేషణతావచ్ఛేదకీమూతేతరభేదత్వాదిప్రకారకజ్ఞాన విరహాత్. అథేతరభేదత్వాదిప్రకారకజ్ఞానస్యయుదితరభేదత్వావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యకజ్ఞానత్వం ప్రతిబన్ధ్యతావచ్ఛేదకం తదా తథావిధ జ్ఞానదశాయామితరభేదత్వావచ్ఛిన్నపక్షకప్రమేయత్వాద్యనుమితేరవ్యనుపపత్తిః. తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాఽఽధేయకత్వస్యాధికస్య నివేశేపీతరభేదః ప్రమేయః పృథివీతరభిన్నేత్యాది సమూహాలంబనానుమితేర్గోత్వాభావో గోత్వాభావవానిత్య నుమితేశ్చానుపపత్తిః. అత్రేదం. పృథివీతరభిన్నేత్యాది సాధ్యవిశేషణ కానుమితౌ తథావిధ ప్రత్యక్షాదిసాధారణీ విశేష్యతావచ్ఛేదకతాభిన్న ప్రకారతైవ విధేయతా సాధ్యవిశేష్యకానుమితౌ చ తతోన్యా. తథాచ ప్రకారతాభిన్నవిధేయితైవ సాధ్యప్రసిద్ధిప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకేతి నానుపపత్తిరిత్యాహుః. తన్న. ప్రకారతావిశేషస్య విధేయతాత్వోపగమే జలభేదే తేజోభేదఇత్యాకారకతేజోభేదాదిసాధ్యకానుమితేర్జలభేద విధేయకత్వాపాతాత్. నచాధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతావ్యావృత్తం తదితివాచ్యం. తథాసత్యాధేయతాసంబంధేన జలభేదాదిసాధ్యకతాదృశానుమితేరపి తద్విధేయకత్వానుపపత్తేః. యదిచ యత్రాధేయత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధస్తత్రవిధేయత్వమతిరిక్తమిత్యుచ్యతే. తదా తత్సంబన్ధేన జలభేదసాధ్యకానుమితౌ ప్రకారతాభిన్నవిధేయతాశాలిన్యాం సాధ్యత్వావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతాకత్వేసతి తద్ధర్మావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతానిరూపితతద్ధర్మావచ్ఛిన్న విధేయతాకత్వమిత్యుక్తౌ సమూహాలంబనమాదాయ నదోష ఇత్యతఆహ * గోత్వాభావఇతి * అత్రపృథివ్యామితరభేదః పృథివీఇతరభిన్నాచేతి ఆధేయతా సంబంధేన పృథివీ సాధ్యకసమూహాలంబనానుమితేర వ్యనుపపత్తిద్రష్టవ్యా. ఇతరభేదవతీపృథివీత్యాదావితరభేదమనుమినోమీత్యనువ్యవసాయవారణాయవిశేష్యతావచ్ఛేదకతాభిన్నేతి * జలభేదేతి. * ఇష్టాపత్తౌ జలభేదమనుమినోమీత్యనువ్యవసాయాపత్తిః. ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యావృత్తావిధేయతేతిస్వమతే జలభేదస్యోద్దేశ్యత్వాత్ కథంతత్రనవిధేయతేతిచేత్ పక్షవ్యావృత్తత్వస్యాపివ్యాచ్యత్వాత్ అత్రపృథివీవ్యామితరభేదఇతి స్థలసాధారణ్యే నేకింభేదమితిచేత్. తదిత్యాదినాభిధానీయదోషానర్హత్వం. భావప్రతీతి

ప్రసిద్ధ్యభావవ్యభిచారో దుర్వారః. వస్తుతస్తు తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వే
సతి తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిధేయతాకానుమితిత్వమేవ తద్ధర్మప్రకారకజ్ఞానప్రతి
బధ్యతావచ్ఛేదకం సాధ్యాప్రసిద్ధిస్థలే చ సాధ్యప్రకారికైవానుమితిర్జాయతే
నతు తదప్రకారికేతి న తత్ర వ్యభిచారః. *అతఏవ* సాధ్యావిశేష్యకానుమితౌ సా
ధ్యప్రసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వాదేవ. *ప్రసిద్ధసాధ్యకస్థలే* అభావరూపసాధ్యప్ర
సిద్ధిస్థలే నతు భావసాధ్యకస్థలఇత్యర్థః. తత్ర పరామర్శస్య నియమతః సా
ధ్యఘటితవ్యాప్తివిషయకతయా సాధ్యవిశేష్యకానుమితేరప్రసిద్ధ్యా సాధ్య
ప్రసిద్ధిప్రతిబంధకతాయాః కల్పయితుమవశ్యకత్వాత్ ఉపష్టంభాసంగతేః.
స్వనిరూపితప్రకారతానవచ్ఛేదకత్వవిశిష్టవిధేయతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్య
ధికరణత్వరూపవిషయనిష్ఠప్రత్యాసత్త్యా అనుమితిం ప్రతి విషయతావచ్ఛేదక
తాసంబంధేన జ్ఞానస్య సర్వసాధారణ్యేన ప్రతిబంధకతాయా ఆపాతత
ఉక్తిసంభవేపి సాధ్యాఘటితవ్యతిరేకవ్యాప్తివిషయకపరామర్శఘటితసా
మగ్ర్యాఏవ సాధ్యావిశేష్యకానుమిత్యుత్పాదప్రయోజకతాయాః క్లృప్తత్వాత్
భావసాధ్యకస్థలే సాధ్యవిశేష్యకానుమితేరప్రసిద్ధ్యా సాధ్యవిశేషణకానుమి
తేః సాధ్యావిశేష్యకత్వే తాదృశప్రతిబంధకతాయా అప్రయోజకత్వాదు
పష్టంభాసంగతితాదవస్థ్యాత్. యత్తు యత్ర మహానసీయవహ్నిమాత్రవిషయ
కః పరామర్శః తత్ర పక్షధర్మతాబలాత్పర్వతే పర్వతీయవహ్నేర్భానమా
నోవిశేషణజ్ఞానవిరహేణ విశేష్యతయైవ భాసత ఇతి భావసాధ్యకస్థలేపి సాధ్య
విశేష్యకానుమితిసంభవ ఇతి. తత్తుచ్ఛం. సామాన్యలక్షణాయాః ప్రత్యాస
త్తిత్వమతే మహానసీయవహ్నివిషయకపరామర్శే పర్వతీయవహ్న్యభానప్ర

స్య ప్రతిబంధకతాయా అక్లృప్తత్వాత్. * స్వేతి * కేవలభేదత్వప్రకారకజ్ఞా
నత్వే ఇతరభేదవిశేష్యకానుమిత్యుదయాత్ వ్యభిచార ఇతి పర్యాప్తినివేశః.
తత్కాలీనత్వతత్పురుషీయత్వనివేశనం వృత్తినియామకసంబంధావచ్ఛిన్నప్ర
తిబధ్యతాదిస్వీకారః స్వత్వస్య సంబంధాఘటకత్వే అప్రసిద్ధిః తద్ఘటకత్వే
అననుగమశ్చేత్యాశయేనాపాతత ఇత్యుక్తం. * అప్రయోజకత్వాదితి * అప్ర
సిద్ధసాధ్యాపాదయితుమశక్యతయా తత్సాధారణప్రతిబంధకతాయా అకించిత్క
రత్వాదితి భావః. * యత్తు యత్రేతి * వహ్నిత్వేనేతి శేషః. సామాన్యలక్ష

యోజకస్య ఫలైకభావ్యాత్. నచ స్మరణాత్మకపరామర్శే కదాచిదుద్బోధక
విరహే తదభావసంభవః ఉద్బోధకస్య ఫలబలకల్ప్యత్వాత్. విశిష్టవిశేషణ
కబుద్ధౌ విశేషణజ్ఞానహేతుతాయా నిర్యుక్తికత్వాత్ విశేషణతావచ్ఛేదక
ప్రకారకజ్ఞానస్య చాక్షతత్వాత్ ప్రత్యేయవహ్న్యవిషయకపరామర్శాదపి వహ్ని
త్వేన తద్వహ్నివిశేషణకానుమితి సంభవాచ్చ. ఇదమత్రావధేయం- సాధ్య
ప్రసిద్ధిప్రతిబంధకతాయామపి సాధ్యవిశేష్యకానుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాయా
ఉత్తేజకత్వమావశ్యకం. అన్యథా పక్షవిశేష్యకసిద్ధిదశాయాం తాదృశేచ్ఛాస
త్త్వే సాధ్యవిశేష్యకానుమిత్యనాపత్తేః. సిద్ధ్యసమవహితసాధ్యప్రసిద్ధిద
శాయాం సాధ్యవిశేష్యకానుమితిస్సంభవేంతిఅపవాద్దేశ్యసంశయనివృత్త్యా
దసంభవే సాధ్యవిశేష్యకానుమిత్యనుపగమోపి నక్షతికర ఇత్యభిప్రేత్యైవ
సాధ్యాప్రసిద్ధేస్తద్విరోధిత్వముపేక్షితం గ్రంథకృతా. ప్రకృతేచ సాధ్యవిశే
షణకానుమిత్యాం ప్రదాన భవేన తాదృశానుమిత్యపలాపానౌచిత్యాత్. త
థాచ యత్ర సిద్ధ్యసమవహితసాధ్యప్రసిద్ధిరథ చానుమిత్సా తత్ర వ్యతిరేకిప
రామర్శాత్సాధ్యవిశేష్యకత్వవిశేషణకచానుమితిరాపద్యేత నహ్యేకవి
ధాదేవ పరామర్శాదేకదా ద్విధానుమితిరనుభావికీ తస్మాద్వ్యతిరేకపరామ
ర్శాత్సాధ్యసిద్ధిదశాయామపి సాధ్యవిశేష్యకాయా ఏవానుమితేస్స్వీకారస్స
ముచితః సిద్ధిప్రతిబంధకత్వేపి చైయం సాధ్యప్రసిద్ధిప్రతిబంధకతాయామవ

ణాసంగీకారే వ్యాఖ్యా * పశ్చేష్టే * ఇదానీం సాధ్యప్రసిద్ధిప్రతిబంధకతాం
దూషయతి. * ఇదమత్రేతి * సిద్ధ్యసమవహితేతి * సాధ్యవిశేష్యకానుమితి
సంభవాయ. అన్యథా సాధ్యవిశేషణకానుమితీచ్ఛావిరహవిశిష్టసాధ్యవిశేష
ణకసిద్ధిరూపప్రతిబంధకసద్భావేన హానస్యాత్. * ప్రకృతేచ * పక్షవిశేష్యకసిద్ధి
స్థలేచ. * సిద్ధ్యసమవహితేతి * ప్రాగ్వత్. సాధ్యప్రసిద్ధిః తద్విశేషణకా
నుమిత్యాపాదనాయ. అనుమిత్సాచ తద్విశేష్యకానుమిత్యుత్పాదనాయ *
తస్మాదితి * సాధ్యప్రసిద్ధిప్రతిబంధకతాయా దుర్వచత్వాదిత్యర్థః. * వ్యతిరేకితి *
సాధ్యాఘటితవ్యతిరేకవ్యాప్త్యవగాహీత్యర్థః. తేన పర్వతే వహ్నిరిత్యను
మితేర్నాపత్తిః * సాధ్యప్రసిద్ధీతి * వ్యతిరేకిపరామర్శఘటితసామగ్ర్యాః
తత్పరామర్శస్య వా సాధ్యవిశేషణకానుమితింప్రతి ప్రతిబంధ[illegible]

చ్ఛేదకలాఘవమకించిత్కరమేవ వ్యతిరేకపరామర్శాత్కృత్వానిత్యసాధ్యవిశేషణ
కానుమితిస్వీకారే తాదృశానుమితిం ప్రతి వ్యతిరేకిలింగకత్వాన్వయి లింగక
త్వప్రకారకానుమితిత్వాభ్యాం పృథగుత్తేజకీకృత్య సిద్ధేః ప్రతిబంధకతాద్వయేనై
వగౌరవాత్. పరేతు అప్రసిద్ధసాధ్యకస్థలేపి సాధ్యవిశేష్యకైవానుమితిర్జా
యతే. ఇతరభేదత్వాదిరూపవిశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానవిరహేపి విశే
ష్యే విశేషణం తత్ర చ విశేషణాంతరమితి న్యాయేనైవ పృథివీతరభిన్నేత్యా
ద్యనుమితి సంభవాత్. నచ లాఘవానవకాశః తాదృశానుమితిం ప్రత్యేవసా

త్. ఇచ్ఛా చ నోత్తేజికేతి లాభాయానుపదం క్వచిదితి. సాధ్యప్రసిద్ధిస్థల ఇత్యర్థః
అన్యథేత్యాదిస్థలేవా. వ్యతిరేకిలింగకత్వం వ్యతిరేకపరామర్శజన్యత్వం
*అన్వయిలింగకత్వం*అన్వయిపరామర్శజన్యత్వం. సిద్ధ్యసమవహితసాధ్య
ప్రసిద్ధిస్థలే ఆదోషాముక్తం సిద్ధేరితి సాధ్యప్రకారకానుమితిత్వా వ్యతిరేకిలింగకా
నుమితిత్వావిరహవిశిష్టసాధ్యప్రసిద్ధిత్వేన ప్రతిబంధకత్వే తాదృశానుమితిత్వావిర
హదశాయాం సాధ్యప్రసిద్ధిసత్వే సాధ్యప్రకారకానుమితిర్నస్యాదిత్యతః
సిద్ధిపర్యన్తానుధావనం. నచైకైకానుమితిత్వాయామపి అపరానుమితిత్వావిరహ
విశిష్టసిద్ధేః సత్వాదనుమితిర్నస్యాత్ ఏకత్రానుమితిత్వాద్వయస్యోత్తేజకత్వేచ
ప్రతిబంధకత్వమేకమేవేతి కథమేతదితి వాచ్యం. వ్యతిరేకపరామర్శస్యాన్వ
యిపరామర్శస్యవా నిరుక్తేచ్ఛాద్వయవిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావరూపపత్తతా
యాః సహకారిత్వం నసంభవతి ఏకతరపరామర్శసత్వే అపరపరామర్శజ
న్యానుమితిర్జాయతామితీచ్ఛాసత్వే సిద్ధిసత్వే అనుమిత్యాపాతాత్. కిం
తు తత్పరామర్శవిశిష్టసాధ్యవిశేషణకానుమితౌ తత్పరామర్శజన్యానుమితి
త్వప్రకారకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావస్యైవేతిరీత్యా న దోషః. తాదృశే
చ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధివిశిష్టాన్యత్వాదేః కార్యతావచ్ఛేదకత్వేచ సాధ్యవిశే
షణకత్వాద్యనివేశలాఘవేపి ప్రతిబంధకతాపృథగేవ. తేన యత్రాన్వయి
పరామర్శోత్తరం సిద్ధ్యాత్మకో వ్యతిరేకిపరామర్శః వ్యతిరేకిలింగకానుమి
త్యాదైకక్షణే అన్వయివ్యతిరేకిపరామర్శోవా సమూహాలంబనం తత్రా
న్వయిలింగకానుమిత్యా విరహవిశిష్టసిద్ధిసత్వేపి న వ్యభిచారః. యేషాంమతే
సాధ్యవిశేష్యకానుమితిః తన్మతమాహ * పరేత్వితి * ఇతరేతి * ఏకత్రే

ధ్యప్రసిద్ధిప్రతిబంధకతాయా అవశ్యకల్పనీయత్వాదితి వాచ్యం. తథావిధాను
మితౌ యాదృశీ విషయతా తస్యాః సాధ్యప్రసిద్ధికాలీనవిశిష్టవైశిష్ట్యానవగా
హ్యనుమితిసాధారణ్యోపగమాత్ సాధ్యవిశేష్యకానుమిత్యనుపగమే సాధ్య
ప్రసిద్ధిప్రతిబంధకతాయా అవాకల్పనాత్. నచ సిద్ధికాలే తథావిధానుమితే
రప్యంగీకారాయ తత్ర సిద్ధేః సాధ్యప్రసిద్ధిత్వేన ప్రతిబంధకత్వకల్పనాధిక్యమా
వశ్యకమితి వాచ్యం. విశిష్టవైశిష్ట్యానుమితిస్థలీయ సిద్ధిప్రతిబంధకతయైవోపప
త్తేః. ఇతరభేదత్వాదినా ఇతరభేదాదివిధేయకానుమితిత్వస్య తత్స్థలీయప్రతి
బధ్యతావచ్ఛేదకస్యాభయసాధారణత్వాదితి. యస్తు విశిష్టవైశిష్ట్యానుమితౌ వి
శిష్టవైశిష్ట్యానవగాహినీ సిద్ధిరేవ విరోధినీ. నతు కేవలం విశేష్యే విశేషణమి
తిరీత్యా జాయమానాఽపి సాంతథాహి ప్రకారాంశే విశిష్టనిరూపితత్వానవ
గాహితయా తాదృశానుమితివిషయత్వాదేవం చ కేవలం విశేష్యే విశేషణమితిన్యాయే
నానుమితేరుపగమే తాదృశసిద్ధికాయాం సాధ్యావారణాయ తత్ర తాదృశసిద్ధేర్వి
రోధిత్వకల్పనాధిక్య మావశ్యకమేవేతి మపరాద్ధం సాధ్యవిశేష్యకానుమితిస్వీ
కారేణ విశిష్టవైశిష్ట్యానవగాహిసాధ్యవిశేషణకానుమితేరనభ్యుపగమేన ప్రతి
బధ్యప్రతిబంధకభావసామ్యాదితి. తదపి తుచ్ఛం. విశిష్టనిరూపితవైశిష్ట్యజ్ఞాన
మాత్రవిరోధిబాధాదినా లేకేవలం విశేష్యే విశేషణమితిన్యాయేనానుమితేస్స

కారాధీనత్వాపత్తేః తృతీయానుమానాస్త్యేవేతి * యాదృశీతి *
తథా చ తదనుమితే ర్యథా సాధ్యప్రతియోగికత్వ విశిష్టస్వరూపసంబంధావ
చ్ఛిన్నవిషయతా తథైవ శుద్ధస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న విషయతాపి స్వీకృ
యతే ఇత్యర్థః. * తథావిధేతి * విశేష్యే విశేషణమితిరీత్యా విషయితా
వ్యాపికేతి సాధ్యప్రసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వే తదభావప్రయోజకత్వేన వ్యాప్య
భూతవిశిష్ట వైశిష్ట్యానవగాహితానిర్వాహేత్యపి ద్రష్టవ్యం. * విశిష్టేతి * వి
శిష్టనిరూపితత్వ విశిష్టసంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకేత్యర్థః. * కేవలమితి *
శుద్ధసంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకేత్యర్థః. విశిష్టవైశిష్ట్యానవగాహిత్వ
నేన స్వమతే తృతీయ ప్రతిబంధకతాకల్పనాధిక్యం నాస్తీత్యావేద్యతే. * వి
శిష్టేతి * విశిష్టనిరూపితత్వ విశిష్టసంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
వచ్ఛిన్నాగ్రాహ్యత్వార్థః * విలక్షణేతి * విశిష్టప్రతియోగికత్వ

త్వేనంవమితితయా తాదృశసిద్ధేః ప్రతిబన్ధకతాయాః ఆవశ్యకత్వేన సాధ్యవిశేష్యకా
నుమితిస్వీకర్తుః తదధికప్రతిబంధకతాకల్పనస్యానావశ్యకత్వాదితి. యది చ విశిష్టప్ర
తియోగి విలక్షణవైశిష్ట్యానవగాహిన్యపి విశిష్టవిశేషణజ్ఞానే విశిష్టవిశేషణజ్ఞా
నమపేక్షితం తదా తుల్యయుక్త్యా విశిష్టవిశేష్యకజ్ఞానేపి విశిష్టవిశేష్యజ్ఞాన
హేతుతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవిశేష్యకానుమితిః ప్రసిద్ధసాధ్యకస్థలేన
సంభవతి. నచ విశేష్యజ్ఞానస్య విశిష్టబుద్ధౌ హేతుతయా తద్విశేషస్యాపి న
తద్విశేషే హేతుతేతి వాచ్యం. సామాన్యప్రత్యక్షజన్యజ్ఞానే విశేష్యజ్ఞానస్య
వ్యభిచారేణ సామాన్యహేతుతావచ్ఛేదకే తుల్యరూపోభయవిశేషణావగా
హిజ్ఞానస్యైవైకవిశిష్టే అపరవిశేషణకత్వాంశే నియమేన విశేషహేతుతాయాః
అవశ్యకత్వాత్. అన్యథా విశేషజ్ఞానస్య విశిష్టహేతుతాయా ఉచ్ఛేదాత్
అత ఏవ విశిష్టవాక్యార్థే విశేష్యకశాబ్దబోధే ఉపస్థితావాక్యార్థే జ్ఞానాపే
క్షా. నచ సాధ్యవిశేష్యకానుమితౌ తుల్యరూపేణ హేతుపక్షధర్మతావచ్ఛే
దకయోస్సాధ్యాంశే ప్రకారతా నత్వేకవిశేష్యకత్వే అపి త్వేకవిశిష్టజ్ఞానా
పేక్షేతి వాచ్యం. నిర్విశేష్యతావచ్ఛేదకానుమితేరనుభవవిరుద్ధత్వాత్ ప్రత్య
క్షస్య చ నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకస్య స్వీకారేఽపి ప్రాథమికాభావప్రత్యక్షే ప్రతి
యోగ్యధికరణయోరభావవిశేషణతయా భానోపపత్తేః. తథా చ సాధ్యవిశేష్య

కేత్యస్యాపర్యాప్తివిషయత్వం అపర్యాప్తవిధేయతాకత్వం వైలక్షణ్యం. * తు
ల్యరూపేతి * పరస్పరధర్మితావచ్ఛేదకత్వవిశేషణత్వాభ్యాం రహితేత్య
ర్థః * అన్యథా * సామాన్యహేతుతావిరహాభావే విశేషహేతుతా
విరహాపగమే * ఉచ్ఛేదాదితి * విశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకనిర్ణయస్థ
లే విశేషణజ్ఞానత్వేనాన్యథాసిద్ధత్వేనాహేతుత్వాదితి భావః. నన్వేవం ప్రా
థమికాభావప్రత్యక్షం నస్యాత్ అభావస్య విశేషణత్వే విశేషణతావచ్ఛేదః
ప్రకారకనిర్ణయముద్రయా విశేష్యత్వే చ విశేష్యతావచ్ఛేదకప్రకారకని
ర్ణయముద్రయా గ్రహస్యాపేక్షణాదిత్యతఆహ * ప్రత్యక్షస్యచేతి * వ్య
తిరేకగ్రహంప్రతి వ్యాపకీయత్వేనాభావజ్ఞానరూప సామగ్ర్యంతరవశాత్ వ్యాప్య
యత్వేన సిద్ధత్వేప్రమాణతయా భేదాత్మకవిశేషణజ్ఞానస్థలే విశేష్యే విశేష
[illegible] అనుమిత్యనుత్పత్తేరసంభవః విశేష్యజ్ఞానస్యాపేక్షయా చ సాధ్యవి

కానుమితిర్నిర్వ్యక్తికే వేతిపదార్థః. అథ జలవ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగి
పృథివీత్వవతీ పృథివీత్యాదిపరామర్శాద్భేదాదిరూపవిశేషణజ్ఞాన వినాస్వ
రూపత ఏవ తత్ప్రకారికానుమితిః పృథివీ జలభేదవతీత్యాకారికానుమితి
రితికేన కథముక్తప్రతిబన్ధకత్వం జలీయభేదాభావప్రకారకా
నుమితిప్రతిబన్ధకత్వమితి కృత్యాపత్తిరితిచేన్న. నను సిషాధయిషావిర
హవిశిష్టసిద్ధ్యభావస్య పక్షతాత్వే న దేహావచ్ఛేదేన ప్రత్యక్షమిత్యాది
గ్రంథేన సిషాధయిషాపక్షతాపక్షేఽపి వ్యభిచారస్య సిద్ధికాలీనానుమితి
స్థలే తాదవస్థ్యం సిషాధయిషావిరహవిశిష్టప్రతిబంధకస్యానుమిత్యవ్యవహి
తపూర్వక్షణే అసత్త్వాత్ తాదృశేఽపి యద్వ్యక్తిసమాధానమాహ * అగ్రిమేతి *
వ్యాప్తిస్మరణాదినాఽనుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణే యత్ర పక్షధర్మతాజ్ఞా
నాదిస్థలీయతాదృశపరామర్శః * పూర్వమితి * వ్యాప్తిస్మరణాదిపూర్వ
క్షణే సిషాధయిషా. ఏవం సతి తత్రానుమిత్యుత్పత్త్యా సిద్ధిసిషాధయిషాభావాదేవ
సిషాధయిషా నిష్ఫలా. నానుమిత్యుత్పత్తిః అతః పరామర్శకాలే
సిద్ధిసత్త్వేఽపి అనుమిత్యనంతరేతి * పరామర్శద్వితీయక్షణే తదవ్యవహిత
పూర్వక్షణే వేత్యాదికమనుమిత్యనుత్పత్తిప్రసంగాదిత్యర్థః. ఏవంచ సిషాధయిషావిర
హవిశిష్టసిద్ధ్యభావ ఇతి పక్షతాపక్షేఽపి దోషాభావ ఇతి భావః. నను సర్వ
త్ర పూర్వమనుమితేః సత్త్వాత్ కథం న తాదృశాభావ ఇత్యత ఆహ * ద్వితీయేతి * అనుమి
త్యనంతరోత్పత్తేర్వ్యవహితత్వేన. * కారణీభూతస్యేతి * తథాచ తాదృశవిశిష్టా
భావాత్మకకారణాభావాదనుమిత్యనుపపత్తిరేవ సిద్ధిస్థలీయవిశిష్టాభావనిర్వా
హకానుమిత్యంతరోత్పత్త్యా నానుమితిప్రసంగః. పతిస్మృతపదదీధితికృతోఽభిప్రా
యమనుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణాంతర్భావేనేత్యర్థః॥ మిశ్రమతమాహ * అన్యేత్వి
తి * ద్విత్రక్షణాంతరితాయామనుమితౌ * ద్విక్షణవ్యవహితాయాం త్రిక్షణ
వ్యవహితాయాం చేత్యర్థః. * అనుమిత్సాయాః * అనుమిత్సోత్పత్తౌ సిద్ధివి
శిష్టికాయాస్తదానీం సిద్ధ్యభావవిరహ ఇత్యాశయః పదార్థైకదేశాన్వయాభావ
ఇతి. నను సిషాధయిషా పక్షతావక్షేఽప్యనుమిత్యంతరమనుపగమయితుం శక్యత ఏవేత్యత ఆహ * ఏవంచేతి * ఏకక్షణాంతరితాయా
మిత్యాదితో వ్యాప్తిస్మరణలింగదర్శనేనైవ సిద్ధివశాదిత్యర్థః

క్షణాంతరితాయాఅనుమిత్యనుమిత్సాయాం యత్రానుమితి స్తత్రాప్యనుపపత్తిస
త్వేనతదనభిధానేన్యూనతా. ఏవంప్రతిబంధకత్వేసిషాధయిషోత్పత్తిక్షణమారభ్య
క్షణచతుష్టయాత్మకకాలస్యైవ వివక్షణీయతయా ప్రతిక్షణాంతరితానుమిత్సా
స్థలే అనుమిత్యనిర్వాహశ్చేత్యాశయవాన్ ఆహ. *అనుమితిదర్శనాత్*
అనుమిత్సోత్పత్తిక్షణాత్ పంచమక్షణే అనుమితిదర్శనాదిత్యర్థః. *వాచ్యా*
సిషాధయిషాపదేన వివక్షణీయా. *సాచ*యోగ్యతాచ. *స్వోత్పత్త్యనంతరమి
తి* స్వప్రాగభావోత్తరమిత్యర్థః. స్వస్య ఉత్పత్త్యాదిక్షణవృత్త్విత్వా
స్వోత్పత్తిపదస్య సిషాధయిషాప్రాగభావపరత్వాత్. అన్యథా సిషాధయిషో
త్పత్తికాలే యోగ్యతానుపపత్త్యా ద్వితీయక్షణే అనుమితేర్నిర్వాహాత్.
సిద్ధ్యనుమిత్సాదశ్చ సిద్ధిప్రాగభావః తథాచ స్వప్రాగభావధ్వంసవిశిష్టస్వవిష
యసిద్ధిప్రాగభావప్రవానుమిత్సాయోగ్యతేతి పర్యవసితం. అనుమిత్సాపూ
ర్వం తద్విషయీభూతసిద్ధ్యనంతరంచానుమితివారణాయ దళద్వయోపాదా
నం. నచానాగతానాం యావదనుమితీనామేవానుమిత్సావిషయత్వసంభవా
త్ స్వవిషయీభూతైకానుమితావుత్పన్నాయామపి భావివ్యక్త్యంతరప్రా
గభావమాదాయ యోగ్యతాపత్తిరిత్యనుపపత్తిరితి వాచ్యం. స్వవిషయసిద్ధిత్వావచ్ఛిన్న
ప్రాగభావస్య వివక్షితత్వాత్. అతఏవ స్వవిషయేత్యుక్తం. యత్కించిద్విశే
షధ్వంసవతికాలేసామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రాగభావానభ్యుపగమేన సిద్ధిత్వావచ్ఛి
న్నేతి * అనుమిత్సాతతో వ్యాప్తిఘటకపదార్థజ్ఞానం తతో లింగదర్శ
నం తతో వ్యాప్తిస్మరణం తదుభయం విపరీతంవా తతః సిద్ధిపరామర్శః. అ
స్మాకంమతేతు ఏతత్స్థలస్య త్రిక్షణాంతరితపదేనానుపగ్రహ ఏవేతి భావః
* అనిర్వాహాదితి * తథాచ ప్రథమం సిద్ధిపరామర్శః తతోనుమిత్సా తతో
నుమితి ర్నస్యాదిత్యర్థః. * స్వేతి*స్వపదద్వయం సిషాధయిషాపరం. నచే
చ్ఛాయోగ్యతాయాః స్వస్వఘటితత్వేన అననుగతతయా అనుపధాయ కేచ్ఛా
వ్యక్తేః నోత్తేజకత్వమితి నదోష ఇతి వాచ్యం. స్వప్రాగభావధ్వంసవిశిష్టస్వస్వ
విషయసిద్ధిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వోభయ సంబంధేనఇచ్ఛా విశిష్ట
ప్రాగభావస్యైవానుగతయోగ్యతాత్వాత్. కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న తద

న్నప్రాగభావస్య కదాప్యసత్త్వాత్. సామాన్యధర్మస్య ప్రాగభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వానంగీకారే పునః స్వవిషయసిద్ధ్యసమానకాలీనత్వమేవ ప్రాగభావవిశేషణం దేయం. వహ్న్యనుమితేర్ఘటానుమితిశ్చ జాయతామిత్యాదీచ్ఛానంతరం ఘటాద్యనుమిత్యాదిరూపవిషయసిద్ధావపి వహ్న్యనుమిత్యుత్పత్త్యసిద్ధిరితి ప్రకృతసాధ్యపక్షవైశిష్ట్యావగాహిత్వస్య సార్థక్యం. అనుమిత్స్వోత్తరం దివసాదివిలంబేనానుమితిప్రసంగాదిత్యస్వరసః. అంతరానుమిత్యుత్పాదే స్వవిషయసిద్ధిప్రాగవచ్ఛిన్నప్రాగభావాసత్త్వేన యోగ్యతాక్షతేర్నాపత్తిసంభవ ఇత్యతః అంతరానుమిత్యనుత్పాద ఇతి. ద్విత్రిక్షణాదివిలంబేనానుమితేరిష్టత్వాత్ దివసాదివిలంబేనేతి సిద్ధ్యసత్త్వే అనుమితేరిష్టత్వాత్ ఇన్ద్రియాదినా నిర్ణీత ఇతి. లింగేన నిర్ణీతే సాధ్యే అనుమిత్సావిషయసిద్ధ్యుత్పాద ప్రసక్త్యంతరానుమిత్యనుత్పాద ప్రసంగసంభవతీత్యత ఇంద్రియాదినేతి. ఆదినా శబ్దాదపరిగ్రహః *అనుమిత్సేతి* అనుమిత్సోత్పత్త్యధికరణక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణమారభ్య క్రమేణ పక్షవిషయక లింగజ్ఞానవ్యాప్తిస్మరణపరామర్శోత్పత్త్యాసత్త్యాం ఉత్సర్గతో యావత్కాలేన పరామర్శోత్పత్తిః అనుమిత్సోత్పత్తిక్షణమారభ్య తత్క్షణపర్యంతం యావంతః క్షణాః తావదధికక్షణానవస్థాయిస్థూలకాలస్తత్సముదాయ ఏవ ప్రవేశ్యార్థః. ఏవంచ క్షణచతుష్టయంతదధికక్షణానవస్థాయిస్థూల సమయశ్చ యోగ్యతేతి పర్యవసితం. తదనుగమశ్చ స్వప్రాగభావానధికరణత్వ స్వనాశాధికరణ సమయధ్వంసాధికరణ సమయధ్వంసానధికరణత్వోభయసంబంధేన సిషాధయిషావత్కాలత్వేన. నత్వననుగతేన తత్తత్కాలత్వేన. గౌరవాత్. తత్తత్కాలోత్తరజతత్వాపేక్షయా తత్తత్సిద్ధివ్యక్తిభేదానామేవ

భావః సిద్ధావిశేషణం. *ఏవంచేతి* క్షణచతుష్టయాధికకాలానవస్థాయిస్థూలకాలస్య సిషాధయిషావత్కాలత్వేనానుగమే సిషాధయిషా పూర్వోత్తరసాధారణకాలస్యానుగమ ప్రసంగ ఇతి వక్ష్యమాణ సంబంధద్వయ నివేశనమావశ్యకం తథాచ క్షణచతుష్టయస్యాప్యనుగమ ఇతి భావః. * [illegible] నివేశ ఇతి శేషః. నచ యదివిశిష్య క్షణనియమోఽవహితాత్తరత [illegible] గ్రంథలభ్యమేతన్మతం దూష్యతే తదా తద్గ్రంథవిరోధః [illegible]

విశేషణానాచిత్యాత్. యోగ్యతాయా ఉత్తేజకత్వే కల్పేపి వక్ష్యమాణాయాః పూర్వానుమితౌ బలాదనుమిత్యన్తర మనుమిత్యాపత్తేరసాంగత్యాపాతాత్. తత్రానుమితిక్షణస్యోత్తేజకతాకల్పనాభావాదితి విభావనీయం. అనుమిత్యన్తరం యత్ర విలమ్బేన లిఙ్గదర్శనాదికం తత్ర పరామర్శస్తత్రానుమిత్యుత్పత్తిక్షణమారభ్య పరామర్శోత్పత్తిక్షణపర్యన్తావస్థాయిధ్వంసాదిరుపహితత్వాన్ [illegible] క్షణా వ్యవహితోత్తరం తదుత్పత్తికత్వ మనుసృతం. యత్రానుమిత్యుత్పత్తిద్వితీయక్షణే పక్షలింగవ్యాప్తివిషయకమేకం స్మరణం తదనన్తరక్షణే పరామర్శోత్పత్తిః తత్ర తత్క్షణద్వయమధ్యపతనపరామర్శోత్పత్త్యా తదనతిరిక్తకాలమాత్రస్య తథాత్వభ్రమవారణాయ క్రమేణేతి. అనుమిత్యుత్పత్తిద్వితీయతృతీయక్షణయోర్లింగదర్శనవ్యాప్తిస్మరణయోః క్రమేణోత్పత్తావపి కుత్రచిత్ప్రతిబన్ధకాద్యత్ర విలమ్బేన పరామర్శోత్పత్తిస్తత్రానుక్షణానామపి తథావిధతయా తద్వారణాయోత్సర్గత ఇతి. తాదృశవ్యాప్తిస్మరణానన్తరక్షణే పరామర్శోత్పత్త్యావసతి విరోధినీత్యర్థః. అనుమిత్సానుమిత్యక్షణవ్యవధానవిరహేణ పంచమక్షణే అనుమితిరుత్పద్యతే నతు తదగ్రేపి తథావిధక్షణవ్యవధానాత్యోగ్యత్వసాధనాయ భఙ్గ్యా తాదృశకాలవిశేషోపాదానమిత్యవధేయం. న

థస్య ప్రకారాన్తరేణాపతాంశీయత్వాత్ * ఔచిత్యాదిల * సిషాధయిషోత్పత్తిక్షణమారభ్య పంచమక్షణే అనుమితేర్నిర్వాహాయ సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధౌ తృతీయకాలచతుర్థకాలాభావనివేశస్య తత్తత్సిద్ధిభేదద్వయనివేశసామ్యేపి కాలికసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాధేయతాసమ్బన్ధేన తత్తత్కాలాత్యన్తాభావనివేశే గౌరవాదితి భావః. అస్మాకన్తు తావత్కాలాధికకాలానవస్థాయి సంయోగాదీనాం నవ్యక గుత్తేజకత్వాపత్తిః అనుగతరూపేణైవోత్తేజకత్వాదిత్యపి ద్రష్టవ్యం. నను తత్కాలీనసిద్ధిభేదస్య వేశలాభార్థమేవ ప్రతాద్యశ యోగ్యతాయాః కరణమిత్యత ఆహ * యోగ్యతాయా ఇతి * తథాచ దీధితికృతాం నానుగతస్యోత్తేజకత్వే తాత్పర్యం కిన్త్వనుగతస్యైవేతి భావః * అనుమితిక్షణస్యేతి * తత్కాలీనసిద్ధేరుపలక్షణమేతత్. * తదనతిరిక్తకాలమాత్రస్య తథాత్వభ్రమేతి * తదతిరిక్తకాలస్యాయోగ్యతాత్వభ్రమేత్యర్థః.

నుతథావిధకాలస్యోత్తేజకత్వే గౌరవమిత్యత ఆహ * ఫలబలేనేతి * అను
మిత్సానాశే అనుమిత్స్యాత్మక కార్యోత్పత్త్యనురోధేనేత్యర్థః * తథాక
ల్పనాత్ * తాదృశకాలస్యోత్తేజకత్వకల్పనాత్. యత్ర తథావిధపరామ
ర్శోత్పత్తిక్షణే అనుమితిప్రతిబంధకబాధాదిసమవధానమాసీత్ తదపగమ
శ్చ తద్ద్వితీయక్షణే తత్ర సిద్ధావస్థాయాం తదనంతరం చేదనుమితిః ప్రామాణి
కీ ఏవం యత్ర అనుమిత్సోత్పత్తిక్షణే లింగదర్శనసామగ్రీసమవధానం త
దనంతరం లింగదర్శనాదిక్రమేణ పరామర్శోత్పత్తిః తత్ర సిద్ధావస్థాయామ
నంతరక్షణే అనుమిత్యాపత్త్యా తథా చోక్తాపేక్షయాధికస్య కాలస్యోత్తేజకత్వమా
వశ్యక మిత్యాశయేనాహ. *అనుమిత్సోత్పత్త్యనంతరమితి * అనుమిత్సోత్పత్తి
క్షణమారభ్య తమత్రేత్యర్థః * యావత్కాలమధ్యే అనుమితిర్జాయ
తే ఇత్యగ్రేతనేనాన్వయః " అనుమిత్సోత్తరమనుమిత్సాంతరోత్పత్త్యాదివశా
ద్విలంబేనాపి సిద్ధ్యనంతరమనుమిత్యుత్పత్తౌ తావత్కాలస్యానుత్తేజకత్వా
త్ అనుమిత్సానాశేపి ప్రాగివానుమిత్సాయామసత్యామిత్యర్థః. అస
త్యాం సిద్ధావనుమిత్సోత్తరం విలంబేనాప్యనుమిత్యుదయాత్ సిద్ధా
వత్యామితి. ప్రాగిత్యాదిః *యావత్కాలమధ్యే* యావత్క్షణానంతరక్షణే.
తావానేవ కాలః తావత్క్షణాధికక్షణానవస్థాయీ* అనుమిత్సయా* అను
మిత్సాధికరణక్షణమాత్రవృత్తిరూపః ఉపలక్షితః* వివక్షితః. అనుమిత్సాయోగ్య
తాయా ఉత్తేజకత్వవత్ తుల్యయుక్త్యా సిద్ధియోగ్యతాయా అపి ప్రతిబంధక
త్వముచితమిత్యాశయేనాహ * యదివేతి * సిద్ధ్యనంతరం ఇవేతి శేషః త
న నాస్య వైయర్థ్యం *ద్విత్రిక్షణమన్యత్రేతి* ద్విక్షణమధ్యే త్రిక్షణమధ్యే

ఽ యత్రేతి * బాధాభావస్యానుమిత్యనుగుణత్వాత్ తత్క్షణస్యానుగుణ
త్వం బోధ్యం. ఏవం లింగదర్శనసామగ్రీక్షణస్య తథాత్వమూహ్యం. బా
ధసత్త్వే లౌకికసన్నికర్షజన్యసిద్ధ్యనుసరణాయాసత్యా ఏవమితి. అ
భావోక్తదోషవారణాయ ప్రాగితి. ఉత్తరసిద్ధిసత్త్వేప్యనుమిత్యుదయాత్
ప్రాగితి. * తావదితి * అత్రాస్య కాలస్య నానుగతరూపేణోత్తేజకత్వం త
థా సత్యమమిత్యేవమనుగతక్షణవ్యవధానస్థలేషు తత్తదనుమిత్యాపత్త్యా [illegible]
పత్తౌ పూర్వసందర్భవిరోధాత్ కింతు తత్తద్వ్యక్తిత్వేనైవ తత్తల్లవిశే [illegible]

వేత్యర్థః సిద్ధేశ్చతుర్థక్షణేపంచమక్షణే వేతిఫలితం.*సిద్ధ్యా*సిద్ధ్యర్థకప
దేన*తావానేవ*తన్నాశానంతరమపి ద్విక్షణస్థాయీ త్రిక్షణస్థాయీ వా*ఉప
లక్షణీయః* వివక్షణీయః.నను సిద్ధ్యుత్తరం కియత్క్షణమధ్యే అనుమితిర్న జాయ
తే కియత్క్షణానంతరం వా జాయత ఇత్యస్య విశిష్య నిర్ణేతుమశక్యతయా
కాలస్య ప్రతిబంధకత్వకల్పనమసంభవి ఏవముత్తేజకకాలస్యాపి విశిష్య నిర్ణే
తుమశక్యతయా తదుత్తేజకత్వమపి తథేత్యత ఆహ * విశిష్యేతి*అవహితైః
*సావధానైః.*నియమః*నిర్ణయః.తథా చ యేషాం విశిష్య తావత్కాలనిర్ణయో
భవతి తేషామేవ తత్ప్రతిబంధకత్వోపగమో భవిష్యతి అన్యేషాం తు
సామాన్యత ఏవేతి భావః· కేచిత్తు నను కాలవిశేషాణాం సిద్ధిసిషాధయిషా
ధికరణకాలత్వేన చేత్ ప్రతిబంధకోత్తేజకభావః తదా అధికకాలస్యాపి త
థాత్వప్రసంగః అనతిప్రసక్తానుగతధర్మాంతరం చ దుర్వచమేవేత్యత ఆ
హ * విశేష్యేతి * అనతిప్రసక్తానుగతవిశేషణవిశేషం నివేశ్యేత్యర్థః.*క్ష
ణనియమః * కతిపయక్షణానామేవ తథాత్వం నత్వధికక్షణానామితి నియ
మనిర్వాహః. * అవహితైః *నిరుక్తికుశలైః సిద్ధ్యాద్యుత్పత్తిక్షణమారభ్య
క్షణచతుష్టయాదేః స్వప్రాగభావానధికరణత్వస్వనాశాధికరణసమయనా
శాధికరణసమయనాశానధికరణత్వోభయసంబంధేన సిద్ధ్యాదిమత్త్వమే

విత్యుపపాదనమాత్రమితి బోధ్యం. నిర్ణయే ప్రణిధానస్యాపేక్షణీయత
యా అవహితైరిత్యత్రావదధాతేః సకర్మకత్వాదాశ్రయత్వరూపకర్త్రర్థక
క్తప్రత్యయమభిప్రేత్య వ్యాచష్టే * సావధానైరితి * అవధానం విజాతీయ
మనస్సంయోగః మానసజ్ఞానే దర్శిత తత్తత్క్షణమాత్రవిషయకత్వనిర్వా
హకః. * సామాన్యత ఏవేతి * ఉక్తరీత్యా సిద్ధిమత్కాలత్వాదినైవేత్యర్థః.
తథా చ కేషాంచిత్ విశిష్య కేషాంచిత్సామాన్యతో నిర్ణయవిషయకాలేఉ
క్తరూపమాశ్రిత్య ప్రతిబంధకత్వాదినిర్ణయో నానుపపన్న ఇతి భావః.స్వ
యం ధర్మిణః ప్రతిబద్ధ్యప్రతిబంధకభావాదేశ్చ దుర్గ్రహత్వశంకావారకత
యా విశిష్యేత్యాదికం వ్యాఖ్యాతం యేతు అనుగమకరూపాభావేన ప్ర
తిబంధకతానసంభవతీత్యాశంకావారకతయా తద్గ్రంథం వ్యాచక్షతే తన్మ
తమాహ * కేచిత్త్వితి * స్వమతే నియమపదస్య నిర్ణయపరత్వమాత్రం కే

వానుగమకం త్రిసంలప్రసక్తం చేతి భావఇతి వ్యాచక్షతే. వదంతీత్య స్వరసమూ
చనాయ నచోక్తపరంపరాయాస్సంబంధత్వే మానాభావాత్ తద్వ్యక్తి
త్వేనోత్తేజకత్వాభ్యుపగమే ఉక్తదోషాపాతాదితి. ఇచ్ఛాయావిషయసిద్ధా
సత్త్వాంచరితార్థతయా నోత్తరకాల మనుమితిజాయతఇతి తద్వారణా
య స్వవిషయసిద్ధ్యనుపహితత్వేనేచ్ఛా విశేషణీయా తత్ర తద్విషయ సిద్ధి
దశాయాం పరామర్శానుమిత్సా సమవధాన సంభవఏవ తద్విశేషణమర్థ
వద్భవతి తచ్చ ఆపాతతోనఘటతే ఇచ్ఛాపరామర్శయోర్యుగపదుత్పాదా
సంభవేనానుమితి కాలే ఏకతరవినాశావశ్యకత్వాదిత్యత స్తద్ఘటయతి * అ
త్ర చేతి * సిద్ధిప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకకోటౌ చేత్యర్థః. తదిచ్ఛావిషయ సి
ద్ధ్యనుపహితత్వం తద్విశేషణ మిత్యగ్రిమేణాన్వయః. * నిర్ణయేచ్ఛా * నిర్ణ
యిత్వ ప్రకారకేచ్ఛా అనుమితిత్వ ప్రకారకేచ్ఛాయాః ప్రత్యక్షాద్యాత్మక
సిద్ధ్యాఽచరితార్థతయా తద్బలాత్తాదృశ సిద్ధ్యుత్తరమప్యనుమిత్యుత్పత్తేః
ప్రకృతానుపయోగాత్. అనుమిత్యుత్పత్తికాలే విశేషణజ్ఞానోత్పత్త్య సంభ
వేన తత్పూర్వమేవ తద్ఘటిత విశిష్టప్రత్యక్ష సామగ్రీసమధానస్య వాచ్యత
యా ప్రత్యక్షసామగ్ర్యా బలవత్త్వేన ఇచ్ఛోత్పత్తిరేవ నసంభవతీత్యతః పూ
ర్వోక్తన్యాయేనేతి. అనుమిత్సాపూర్వకాలోత్పన్నేత్యాది ప్రకారణేత్య
ర్థః. స్మరణే విశేషణజ్ఞానాపేక్షా విరహాదుక్తప్రయాసం వినైవఇచ్ఛాద్వితీ
యక్షణే విశిష్టపక్ష స్మరణం నిర్వహతీత్యభిసంధాయాహ * స్మరణం చేతి * అ
నుమితిత్వ ప్రకారకేచ్ఛాయామపి తద్విశేషణోపాదానస్య ప్రయోజన
మాహ * యత్రేతి * సాధ్యవ్యాప్యవిశిష్టపక్ష స్మరణానంతర మనుమితిరే
వ భవిత్వ్యేతి నత్విచ్ఛేత్యతో ఽనుమితి సామగ్రీవిఘటనాయ తథావిధ స్మరణ
స్య సాధ్యవిశిష్టపక్ష విషయకత్వానుధావనం. తృతీయక్షణే సాధ్యస్యతద్వ్యా
ప్యస్యచానుమితేః ద్వితీయక్షణే సాధ్య తద్వ్యాప్యయోరనుమిత్సాయాశ్చ ని
ర్వాహాయ సాధ్యవ్యాప్య తద్వ్యాప్యవిశిష్టపక్ష తదుభయానుమితి నిష్పత్తి
సాధనతా విషయకత్వానుధావనం. సాధ్యానుమితే స్తదనంతరం పునస్తద

చిత్తు మతేచ బహూనాం పదానామవ్యార్థపరత్వమిత్యాస్వరసః. * ఉక్త
దోషాపాతాత్ * గౌరవాదిత్యాదినేత్యాదిః. * తత్తదిచ్ఛాయా స్తత్తదిచ్ఛా

సమిశ్యాపత్తేశ్చ సంపాదనాయ సాధ్యానుమిత్సయా సాధ్యవ్యాప్యస్యాపి
నిశ్చితతయా తదనుమితేస్సంపాదనాయచ సాధ్యవ్యాప్యానుమిత్సయా
స్తత్ర స్త్వేవేత్యాదినానుసరణం. అనుమిత్స్వయుక్తే సాధ్యవ్యాప్యానుమి
త్యాత్పన్నంతరం తదనుమితిరిష్టైవ సాధ్యవ్యాప్యవ్యాప్యానుమితౌ చ పరా
మర్శాభావాన్నాపత్తి సంభవ ఇత్యపి స్తత్రసంశయ ముభయానుమిత్యనుభావ
నం. అనుమిత్సోత్పత్తిక్షణావధికక్షణచతుష్టయాదిరూపయోగ్యతాయా ఉత్తే
జకత్వమతే యత్ర పర్వతే వహ్నిమనుమినుయామితీచ్ఛాతో వహ్నివ్యా
ప్యవాన్ పర్వత ఇతి పరామర్శస్తదనన్తరం చ పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమి
తిస్తత్రాపి తాదృశానుమిత్స్వయోగ్యసంభవతీత్యాహ * యోగ్యతేతి * తది
చ్ఛావిషయ సిద్ధ్యనుపహితత్వం తదిచ్ఛాయాం విశేషణం యెయమితి శేషః.
వహ్నిత్వాద్యాత్మక సిద్ధిసమవహితానుమితిత్వ ప్రకారకజ్ఞానత్వాది ప్ర
కారకేచ్ఛాబలాదనుమిత్యుత్పత్త్యా తదిచ్ఛావిషయేతి సిద్ధివిశేషణం విశేష్య
తయా అభిమతాయా ఇచ్ఛాయా విశేషణమిత్యర్థః. అథ [illegible] వృశేచ్ఛాయా ఉ
త్తేజకీభూత సకలేచ్ఛాసాధారణేనానుమిత్సాగోచరేచ్ఛాత్వేన వేశేషిత్వా
ద్యాత్మక సిద్ధావపి నిర్ణయత్వాదిప్రకారకానుమిత్స్వవిషయతయా విషయాంతి
స్యాప్యావర్తకతా ప్రసంగః తత్తద్వ్యక్తిత్వేన నివేశే చ ఉత్తేజకీభూతేచ్ఛా
వ్యక్తీనామసంఖ్యాకానామనంతానాం విశేషణతయా గౌరవం తత్తదిచ్ఛా
విషయసిద్ధ్యనుపహిత తత్తదిచ్ఛాత్వేనోత్తేజకతామపేక్ష్య లాఘవాత్ తత్త
త్సిద్ధ్యవచ్ఛిన్నేచ్ఛాత్వేన తథాత్వకల్పనాప్రసంగశ్చేతి చేన్న. ప్రాగుక్తయు
క్త్యా ఇచ్ఛావిషయతావచ్ఛేదకతాయాః ప్రకృతసాధ్యవిశిష్టప్రకృతపక్షవిష
యకానుమితిత్వాది పర్యాప్తిః వైశిష్ట్య వశ్యకతయా ఇచ్ఛావిషయతావచ్ఛే

దకావచ్ఛిన్న సిద్ధ్యనుపహితత్వం తదా తత్తద్వ్యక్తిత్వేనైవ సంగ్రహాదుత్తేజక
త్వస్య వ్యక్త్యనుగమకరణం వ్యర్థమిత్యాశయః * విశేష్యతయేతి * సిద్ధ్య
భావవిశిష్టత్వేనాపి విశేషణస్యేత్యాదిః * తత్తత్రేతి * యద్వ్యక్తిత్వావ
చ్ఛిన్నత్వోత్తేజకతా అనుమిత్సాయాః అత్రస్వవిషయానుమిత్యవధికర
[illegible] ఇచ్ఛావత్త్వావచ్ఛిన్నేచ్ఛాత్వే
[illegible] ప్రాగుక్తవత్ [illegible] ఇచ్ఛాకారకరూ

సకతా పర్యాప్త్యధికరణ రూపజ్ఞానేచ్ఛాభావాః పృథక్పృథగుత్తేజకతా యాః అవశ్యకత్వాత్ తత్తద్ధర్మ ప్రకారకేచ్ఛాభావానాం తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నా నుపహితత్వం విశేషణీయ మిత్యత్రైవ తాత్పర్యాత్. అతఏవానుమితిద్వయం జాయతామిత్యేతాదృశేచ్ఛాసత్త్వే ఏకానుమితి ద్వయజనకవ్యాప్త్యాదేరపి కానుమిత్యుపధాన దశాయామపి తద్ధర్మావచ్ఛిన్నానుపహితత్వ స్యాక్షత త్వాత్. అథవా స్వవిషయకత్వ స్వసామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన ప్ర కృతపక్ష ధర్మికప్రకృత సాధ్యప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టాన్యత్వమేవానుపహిత త్వం తథాచ భేదస్యావ్యాప్యవృత్తితయా అనుమితి దశాయామిచ్ఛాయా స్సిద్ధివిశిష్టత్వేపి తద్వ్యాప్యత్వం విశిష్టాన్యత్వస్యాప్యవ్యాహతం. ప్రకృతపక్షక ప్ర కృతసాధ్యకానుమితి విషయ సమూహాలంబనేచ్ఛాయాం యత్రాన్యపక్షకా నుమితేరన్యసాధ్యకానుమితేశ్చావిషయతా తత్ర తత్కాలాదన్యానుమిత్యనంగీకా రం ప్రకృతానుమితి విషయేచ్ఛాయాం ప్రకృతపక్ష ప్రకృతసాధ్యావగాహిత్వం సిసాధయిషా విశేషణం.

షేవివేచయితుమతిసాధారణ్యమాహ * అథవేతి * అవ్యాహతమితి * అత్రేయ త్ సిసాధయిషోత్తరం సాధ్యతద్వ్యాప్యాద్యనుమితిః తత్ర తాదృశ సిసాధ యిషాధికరణక్షణ విరహ సిద్ధ్యనుమిత్యాత్మక సిద్ధౌ తాదృశ సిసాధయి షా విరహ వైశిష్ట్యం అక్షతమతస్తత్ర మనుమిత్యాపత్తిరిత్యపి ద్రష్టవ్యం. * ప్ర కృతపక్షకేత్యాది * యత్ర ప్రథమతః పర్వతే ఘటాభావధూమాభావయో ర్నిశ్చయః తతః పర్వతే వహ్నితద్వ్యాప్యధూమవ్యాప్యఘటవ్యాప్యవత్వానాం పర్వతే వహ్నేర్ఘటస్య చానుమిత్యోరిష్టసాధనతాయాశ్చైకం స్మరణం తతః పర్వతే ఘటస్య వహ్నేశ్చ సమూహాలంబనానుమిత్సా తతః పర్వతే ఘటస్య వహ్నివ్యాప్య ధూమస్య చానుమితిః తత్ర పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమిత్యను పపత్తిః సిద్ధియోగ్యతాయాః ప్రతిబంధకత్వాత్ అనుమిత్సాయాశ్చ పర్వత విశేష్యక నిశ్చయవిశిష్టత్వేనానుత్తేజకత్వాత్ అతః సాధ్యప్ర [illegible] ణానం ఏవముత్త్రైవ పర్వతఘటయోః స్థానే వహ్ని [illegible] శేష్యకత్వ ప్రయోజనమూహ్యం. నను సిసాధయిషా [illegible] జకత్వ మతేపక్షతాశరీరే [illegible]

యః తత్ర తాదృశనిశ్చయవిశిష్టాన్యసిషాధయిషాయోగ్యతావిరహ విశిష్టసి
ద్ధ్యసత్త్వేన తదుత్తరమనుమిత్యనుపపత్తిరితి చేన్న. ఏతన్మతే సిషాధయిషా
యోగ్యతాయా ఏవ స్వసమానాధికరణత్వ స్వవిషయత్వోభయసంబంధేన
సిషాధయిషా విశిష్టతాదృశనిశ్చయానధికరణత్వేన విశేషణాత్. సామానాధి
కరణ్యంచ ఏకక్షణావచ్ఛిన్నత్వాఘటితం. తేన సిషాధయిషా సిద్ధిపరామర్శా
ను మిత్యనంతరం నానుమిత్యాపత్తిః సిషాధయిషాయాః అసత్త్వేపి తదుపల
క్షిత తాదృశనిశ్చయాధికరణత్వస్య అనుమితిమత్కాలే సత్త్వాత్. యత్ర
ప్రథమతః పర్వతే వహ్న్యనుమితి ఘటానుమిత్యోరిచ్ఛాతతః వహ్నిసిద్ధ్యా
త్మకో వహ్నివ్యాప్య ధూమవ్యాప్యవత్తా పరామర్శః తతః పర్వతే ఘటస్య
వహ్నివ్యాప్యధూమస్య చానుమితిః తతః తత్ర వహ్న్యనుమితేరనుపపత్తిః సి
షాధయిషాయోగ్యతాయాః పర్వతవిశేష్యకనిశ్చయ విశిష్టత్వేనానుత్తేజక
కత్వాదతః సాధ్యప్రకారకత్వోపాదానం. ఏవమత్రైవ పర్వతస్థానే మహా
నసంఘటస్థానే వహ్నిముపాదాయ పక్షవిశేష్యకత్వ నివేశనప్రయోజన
మూహ్యం. నచ ఘటానుమితి స్థాపనం కిమర్థం తాంవినాపి పర్వతవిశేష్య
కనిశ్చయ విశిష్టత్వసంభవాత్ యత్ర పర్వతేవహ్నేః తద్వ్యాప్యధూమస్య
చానుమిత్సాతతః వహ్నిసిద్ధ్యాత్మకః తాదృశ ధూమవ్యాప్య వత్తాపరామ
ర్శః తతో వహ్నివ్యాప్యధూమాను మితి సంభవాత్ ఏవం యత్రపర్వతే
మహానసేచ వహ్నేరనుమిత్సాతతః పర్వతమహానసయోర్వహ్నిసిద్ధ్యాత్మకః
మహానసే వహ్నివ్యాప్య ధూమవత్త్వస్య పర్వతేతద్వ్యాప్యవత్త్వస్య పరా
మర్శః తతః మహానసే వహ్నేః పర్వతే వహ్నివ్యాప్యవత్త్వస్య చానుమితి
సంభవాదితి వాచ్యం. ఏవమపి పూర్వోక్తస్థలేపి ప్రయోజననిర్వాహాత్తత్పరి
త్యాగాసంభవాత్. ఏవం యత్రపర్వతే వహ్నేర్ఘటస్య చ సిద్ధ్యాత్మకః
ఘటవ్యాప్యవత్తా పరామర్శః తతఃపర్వతే వహ్నేర్ఘటస్య చ సమూహాల
మ్బనానుమిత్సాతతః పర్వతే ఘటానుమితిః తతః పర్వతే వహ్ని తద్వ్యాప్య
వత్తా పరామర్శః తతో వహ్న్యనుమితిః తత్రసాధ్యప్రకారకత్వ ప్రయోజ
నస్య యత్రపర్వతే మహానసే చ వహ్నేః సిద్ధ్యాత్మకః మహానసే చ వహ్ని
వ్యాప్య వత్తాపరామర్శః తతఃపర్వతమహానసయోర్వహ్నేస్సమూహాలం

ఖనానుమిత్సా తతో మహానసీనవహ్న్యనుమితిః తతః పర్వతే వహ్నిత్వావ్యాప్యవత్త్వాజ్ఞానం తతః పర్వతే వహ్న్యనుమితిః ఇత్యత్ర పక్షవిశేష్యకత్వస్యచప్రయోజనసంభవః. ఏవంచాత్ర సాధ్యనిశ్చయవిశిష్టాన్యత్వస్యాంత్యక్షణావచ్ఛేదేనానుమిత్సాయాం సత్యాం తద్విరహవిశిష్టసిద్ధిసత్వేనా సంగ్రహ ఇత్యాశంకానవకాశః. తాదృశ నిశ్చయా నధికరణీభూత సిషాధయిషాయోగ్యతాయా ఏవసిద్ధియోగ్యతాయా ముత్తేజకత్వాత్ అత్రసిద్ధిసిషాధయిషయో రేవ ప్రతిబంధకత్వోత్తేజకత్వమతే నిరుక్తోభయసంబంధేన నిశ్చయవిశిష్టాన్యత్వమాత్రోపాదానే నైవసాధ్యనిర్ణయేచ్ఛానంతర మిత్యాద్యుక్తదోషద్వయస్య నిరాసాత్తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ఇచ్ఛానివేశ పక్షీయగౌరవాభావాచ్చతద్యోగ్యతయో స్తథాత్వమనురుధ్యత ముభయప్రయోజనం వివృతం. అత్రసిద్ధితాదృశ సమూహాలంబనేచ్ఛయో ర్యౌగపద్యం అపేక్షాబుద్ధి రూపసిద్ధిద్వితీయక్షణే తాదృశ సమూహాలంబనేచ్ఛాంవా ఉపగమ్య మతాంతరేపి తదుభయప్రయోజనం సంభవతి. నచైవం దీధితికృతామాద్యేఽనుమిత్సా సాధ్యతద్వ్యాప్యానుమిత్యోః క్రమావలంబనం పూర్వస్మరణస్య సాధ్యావగాహిత్వ ప్రదర్శనంచ వ్యర్థం ద్వితీయేత్వనుమితే స్సాధ్యవ్యాప్యావగాహిత్వ ప్రదర్శనకే పూర్వస్మరణస్య సాధ్యవ్యాప్యావగాహిత్వ ప్రదర్శనంచ వ్యర్థమితి వాచ్యం. తథాసతి పక్షాంతరే అనాక్షేప శంకావారణాయ తైస్తథాభిధానాత్ తథాభిధానేచ జ్ఞానేచ్ఛయోర్యౌగపద్యపక్షే అపేక్షాబుద్ధిద్వితీయక్షణే విశేషగుణోత్పాదపక్షేచ ధిషణాజుషామాశ్వాక్షేపయోజనసంభవాత్. పరంతు యోగ్యతా వివక్షణే చ సుతరామితి యోగ్యతాపక్షస్యాక్షిప్తత్వాత్ తత్ర కథంతాయా ముక్తరీతిరేవజ్యాయసీ. ఏతన్మతయోరాక్షేప వత్సమాధానస్యాప్యూహనీయతాయా ఔచిత్యాత్. ఇదంత్వవధేయం. యత్రఘటస్య శుద్ధవహ్నేశ్చానుమిత్సా తతో ఘటవహ్నివ్యాప్య మహానసీయవహ్నినామనుమితిః తతః శుద్ధవహ్న్యనుమితి నిర్వాహాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక పర్యాప్తప్రకారతావచ్ఛేదక తాకత్వ రూపం ప్రకృతసాధ్యావగాహిత్వ[illegible]క్తం. నచ వహ్న్యనుమితౌ మహానసీయవహ్నిసిద్ధిః ప్రతిబంధకత్వ [illegible] షయకత్వాదితి వాచ్యం. సిషాధయిషాసత్వాత్. ఏవంప్రకృతవక్ష్య[illegible]

మానవిశేషణ మనంతర్భావ్య ద్విత్వాది ప్రకారకేచ్ఛాయాః పృథగుత్తేజకత్వాంగీకారాత్ స్వరసేచ్ఛా బలాదనుమిత్యనంతర మనుమిత్యుపపత్తిః. ద్విత్వప్రకారకేచ్ఛా బలాద్వ్యనుమితిద్వయానంతర మనుమిత్యంతరం తావత్స్వ గ్యంత మనుమిత్సాగా ఏవం నవస్థానాత్. యోగ్యతాయా ఉత్తేజకత్వ

తనాన్యతావచ్ఛేదకే న బంధ్యంబ ప్రయోజన మనాహ్యాలుతి. అథ శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యక నీలవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకనిశ్చయయోరర్థతావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యేన ప్రకారప్రకారయోరనుగతనిశ్చయత్వస్య సుపచత్వేపి శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారక మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారక నిశ్చయయోరనుగతరూపాభావాత్ ప్రతిబంధకతానైకా ఏవం శుద్ధవిశిష్ట సంసర్గకయోరపి నాప్రకేతి శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న శుద్ధసంయోగావచ్ఛిన్న విధేయతాకానుమితౌ మహానసీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయాం పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నిమత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాం చోత్తేజకేచ్ఛావిశేషణ కోటావుక్తరీత్యా సాధ్యాది విషయకత్వ నివేశప్రయోజనసంభవేపి శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకనిశ్చయత్వేన పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్నిమత్తానిశ్చయత్వేన చావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాం పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యనుమితౌ తదవచ్ఛేదేన సిద్ధిప్రతిబంధకతాయాం చోత్తేజకఘటితేచ్ఛావిశేషణ శరీరేణ తత్ప్రయోజన సంభవ ఇతి చేత్. కించాతః క్వచిదేవ తాదర్థ్యమాలంబ్య తద్విశేషణస్యావశ్యకత్వాత్ ప్రసిద్ధశుద్ధసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌ తత్ప్రయోజనలాభస్య ఇచ్ఛోత్తేజకతామతే అలాభసమ ఇతి. వస్తుతస్తు శుద్ధవహ్నిమహానసీయవహ్న్యోరనుగతనిశ్చయత్వేనైక ప్రతిబంధకతాయా ఆవేదితత్వాత్ తత్రాపి తత్ప్రయోజనం సమంజసమేవేతి. * ఏతద్విశేషణం * స్వవిషయసిద్ధ్యనుపహితత్వ మిచ్ఛావిశేషణం. నతు నిశ్చయ విశేషణం. సాధ్యప్రకారకత్వాది.

తథా సతి నిశ్చయ విశిష్టాన్యత్వమాత్రస్యోపాదేయతాపత్త్యా ద్విత్వప్రకారకేచ్ఛా బలాదేకానుమిత్యనంతరం ద్వితీయానుమిత్యుత్పాదానుపపత్తేః. ఏతచ్చేచ్ఛోత్తేజకతామతే. యోగ్యతోత్తేజకతామతే త్వాహ * యోగ్యేతి *

మతేచ ద్విత్వాది ప్రకారకేచ్ఛాయోగ్యతాయా ద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుమ హితత్వేనైవ పృథక్పృథగుత్తేజకతాయా వాచ్యేతి కృతం విస్తరేణ. నన్విచ్ఛాయా ఇచ్ఛాఘటిత నిరుక్తయోగ్యతాయావా అభావేనవిశిష్టాయాస్సిద్ధేరభావస్య పక్షతాత్వేయ ఆసిధ్యక యత్పక్షకస్థలే కదాచిదపి కస్యచిదిచ్ఛానజాతా తత్ర పక్షత్వాప్రసిద్ధిరిత్యాశంకాయాం విశ్వవిషయిణీంభగవదిచ్ఛామాదాయ కేవలాదిన్నాధానమాత్రేప్తు తాదృశస్థలే ఇచ్ఛావిరహవిశేషితసిద్ధ్యభావఏవ పక్షతేతి సమాధత్తే *పక్షసాధ్యేతి* పక్షతావచ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛేదకాదిభేదేనేత్యర్థః *పక్షతాభేదాదితి* సిద్ధిపదార్థస్య ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకాదిఘటితత్వాదితి భావః. *యత్రేతి* యాదృశపక్షక యాదృశసాధ్యకస్థల ఇత్యర్థః * సిద్ధ్యనంతరం కదాప్యనుమితి ర్నజాతేతి* సిద్ధికాలే పరామర్శాదిసత్త్వే అనుమిత్సాయా అసమవధానాదితిభావః *సిద్ధ్యభావమాత్రమితి* ఇచ్ఛాభావావిశేషితాయా ఏవసిద్ధేరభావఇత్యర్థః సిద్ధికాలీనానుమిత్యనురోధేనైవ విశిష్టసిద్ధ్యభావస్య పక్షతాత్వోపగమాదితి భావః. * తేనేతి * యత్రానుమిత్సోత్పత్తిరప్రసిద్ధా ప్రసిద్ధాపి వానానుమిత్యంశోపయోగినీ తత్ర విశిష్టాభావస్య పక్షతాత్వస్వీకారే ప్రయోజనవిరహేణేత్యర్థః *ఉక్తిసాధారణ్యేతి* సర్వత్రైవపక్షతాయాస్సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావ పదార్థత్వసంపాదనాయేత్యర్థః. *నోపాదేయఇతి * శబ్దైస్యాయముపాదేయగతాయా కారణతావచ్ఛేదక గౌరవ సహిష్ణుతాయా అన్యాయ్యత్వాదితిభావః. పరామర్శపూర్వకాలోత్పన్నానుమిత్సానాశే అనుమిత్యంతమకల్పయిత్వా యోగ్యతాయాశ్చోత్తేజకత్వ.

అత్రేచ్ఛోత్తేజకత్వమతేద్విత్వప్రకారకేచ్ఛాభిన్నాస్వేవ ఇచ్ఛాసునిశ్చయ విశిష్టాన్యత్వం సాధ్యప్రకారకపక్షవిశేష్యక నిశ్చయవిశిష్టాన్యత్వం వా విశేషణం. యోగ్యతోత్తేజకతామతేచద్విత్వప్రకారకేచ్ఛాయామపి[illegible] ద్విశేషణమితి నిర్గలితం. ద్విత్వాదీత్యాదిపదాత్ త్రిత్వాదీచ్ఛాపరిగ్రహః యోగ్యతాయాశ్చ ఇచ్ఛాత్తరం పంచమక్షణోత్పన్నానుమితౌ స్తదధీన[illegible]త్ షష్ఠాదిక్షణేవవతస్యా వారణీయత్వాదితి.* నానుమిత్యుత్పాదౌ [illegible] దివసాది విలంబేన మధ్యవర్తిసిద్ధ్యవ్యవధానేన వేత్యాదిః. [illegible]

మసాదృత్యానుమితి ముపపాదయితపూర్వభాగమస్య మతమాహ * యత్రేతి * సిషాధయిషా నాశేసతి యాదృశ సిద్ధ్యనంతర మనుమితి స్తస్యాస్సిషాధయిషావిరహవిశిష్టాయాః స్వక్షణ స్తదవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితి కతయాభిన్నాంత నివేశా త్తదప్రతిబంధకత్వే పపత్తేః. ఇచ్ఛావిరహవిశిష్టస్వక్షణావ్యవహితత్వో త్తరత్వ నివేశేజ్ఞానేచ్ఛయోర్యౌగపద్యత్వాదమతే యత్రానుమిత్సా తృతీయక్షణే ఘటేచ్ఛాసిద్ధ్యాత్మక పరామర్శాత్మ త్తరంచాను మితి స్తత్ర తాదృశ సిద్ధేరిచ్ఛావిరహవిశిష్టస్యాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఇచ్ఛావిరహవిశిష్టస్యాధికరణ క్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికాను మితి కభిన్నైవ సాసిద్ధిః అనుమిత్సావిరహవిశిష్ట తదభావస్య పరామర్శక్షణేఽసత్వాత్ త దుత్తరమనుమిత్యనుపపత్తిరత స్సిషాధయిషాపర్యంతాను ధావనం. అథవా ఇచ్ఛాసామాన్య నివేశే యత్ర ఘటేచ్ఛానంతర క్షణే సిద్ధ్యాత్మక పరామర్శ స్తదనంతర క్షణే సిద్ధావప్రామాణ్యగ్రహ స్తదనంతర మనుమితిః సిద్ధేంప్రామాణ్యజ్ఞానానా స్కందితాయా ఏవానుమితిప్రతిబంధకత్వాత్తత్ర తాదృశానుమిత్యుత్పత్తిక్షణస్యేచ్ఛావిరహవిశిష్ట సిద్ధి ద్వితీయక్షణావ్యవహితో త్తరతయా సిద్ధేస్స్వపదేనోపాదానసంభవేనా విరోధితయాఽప్రామాణ్యగ్రహకాలే అనుమితి వారణాయ సిషాధయిషాపదం. తథాసత్యనుమిత్యుత్పాదక్షణస్య సిషాధయిషావిరహ విశిష్టసిద్ధ్యుత్పాదక్షణ వ్యవహితత్వాన్నాపత్తిః. జ్ఞానేచ్ఛయోర్యౌగపద్యానభ్యుపగమేపి యత్రానుమిత్సాద్వితీయక్షణే సిద్ధ్యాత్మక పరామర్శ స్తదనంతరం ఘటేచ్ఛాతత్రతాదృశ సిద్ధ్యధికరణస్య కస్యాపి క్షణస్యేచ్ఛావిరహ విశిష్టత్వాభావాత్ స్వపదేనోపాదాతు మశక్యతయా సిషాధయిషావిరహవిశిష్టతదభావో నానుమిత్యా

సిషాధయిషా ఘటేచ్ఛాసిద్ధ్యాత్మక పరామర్శానుమితయ స్తత్రోత్తరత్వ ప్రతియోగిస్వక్షణే సిషాధయిషా విరహనివేశస్యాగ్రే నిరాకరణీయతయా ఇచ్ఛావిరహ విశిష్టస్యాధికరణ క్షణప్రసిద్ధేరాహ * జ్ఞానేచ్ఛయోరితి * ద్వితీయక్షణే ఘటేచ్ఛాసిద్ధి పరామర్శోభయసత్వేసిద్ధేః సిషాధయిషావిరహ విశిష్టత్వాభావాన్నదోషఇతి తృతీయేతి. జ్ఞానేచ్ఛయో ర్యౌగపద్యానుపపత్త్యాహ * అథవేతి * అనుమితిం ఘటయతి*సిద్ధావప్రామాణ్యేతి *

స్వహితపూర్వక్షణ ఇతి తత్రానుమితి నిర్వాహాయేచ్ఛాసామాన్యాపేక్ష మిదితునసాధీయః. ఘటేచ్ఛోత్పత్తిపూర్వక్షణానుమితి సామగ్రీసత్త్వేన అనుమిత్యనుత్పాద బీజస్య దుర్ఘటత్వాత్. నచానుమిత్సాపూర్వకాలోత్పన్నాపేక్షాబుద్ధ్యాత్మక బాధాది వశాత్తదానీమనుమిత్యనుత్పాద సంభవః. అపేక్షాబుద్ధ్యనంతరక్షణే విశేషగుణాంతరానుత్పత్తావేవ తస్యాః క్షణత్రయావస్థానసంభవాత్. యత్తు యత్రానుమిత్సానంతరం ఘటేచ్ఛా తదనంతరం సిద్ధ్యాత్మక పరామర్శ స్తదనంతరం చానుమితి స్తత్రానుమిత్యుత్పాదక్షణో నేచ్ఛావిరహవిశిష్ట తత్సిద్ధ్యధికరణ క్షణావ్యవహితోత్తర క్షణ ఇతి తాదృశ సిద్ధే స్తదనుమిత్యప్రతిబంధకత్వ నిర్వాహాయ సిషాధయిషాపర్యన్తానుధావనమితి· తదప్యసత్·ఇచ్ఛావిరహవిశిష్ట స్వక్షణావ్యవహితోత్తరత్వ శరీరే అవ్యవధానప్రయోగిస్వక్షణ ఏవ ఇచ్ఛా విరహవిశిష్టత్వ నివేశస్య ప్రయోజనవత్తయా ఉత్తరత్వప్రతియోగినిస్వక్షణే తద్విశిష్టత్వస్యానివేశనీయతయా ఉక్తానుమిత్యుత్పత్తిక్షణస్య ఇచ్ఛావిరహవిశిష్ట తత్సిద్ధ్యధికరణక్షణావ్యవహితతయా తాదృశ సిద్ధ్యుత్పాద క్షణోత్తరతయాచ తాదృశసిద్ధేరిచ్ఛావిరహవిశిష్టస్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికతయా అనుమిత్యనిర్వాహా

ప్రయోజనవత్త్వయతి*యత్ర సిషాధయిషా ప్రత్యక్షాత్మక సిద్ధిపరామర్శానుమితయః తత్ర పక్షతాసంపత్తయే స్వక్షణస్య సిషాధయిషా విరహవిశిష్టత్వం విశేషణం తత్రస్వక్షణావ్యవహితస్వక్ సిషాధయిషా విరహవిశిష్ట స్వక్షణోత్తరోయః క్షణఇత్యుక్తౌ దర్శితస్థలే నపక్షతానిర్వాహ ఇతిసిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్వక్షణావ్యవహితస్వక్ స్వక్షణోత్తరోయః క్షణఇతి రీత్యా అవ్యవధానప్రయోగిస్వక్షణ ఏవ తదుపాదేయం నతూత్తరత్వప్రతియోగిస్వక్షణేప ప్రయోజనాభావాదతః. అథోత్తరత్వదలే తద్విశేషణానత్త్వ యత్ర సిషాధయిషోత్తరంభావ్యనుమితౌ అప్రామాణ్యావిషయక సిద్ధిపరామర్శః తత్రానుమిత్యుత్తర మనుమిత్యాపత్తిః అనుమిత్యుత్పత్తిక్షణస్యైవ సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్వక్షణధ్వంసాధికరణ సమయధ్వంసానధికరణ [illegible] స్వసమయధ్వంసాధికరణత్వ రూపావ్యవహితోత్తరతయా పూర్వ [illegible] మాణ్యగ్రహానస్కందితత్వా ఉత్తరసిద్ధ్యావిరోధిత్వాత్ ఇతి [illegible]

త్వానుమిత్యుత్పత్తిక్షణస్యైవ సిషాధయిషా విరహవిశిష్టస్వాధికరణత్వేన త
ద్ధ్వంసానధికరణతయా పూర్వసిద్ధేః విరోధిత్వాన్నాపత్తిః. మైవం. తా
దృశసిద్ధేరప్రతిబంధకత్వోపగమే వానుమిత్యాపత్తేః. అన్యథా-తస్యత్వే సి
షాధయిషావినాశకాలే భావ్యనుమితావప్రామాణ్యావగాహి సిద్ధిపరామ
ర్శాదనుమితిర్యత్రతత్ర తదుత్తరమనుమిత్యాపత్తేర్దుర్వారత్వాత్. అ
థవా తత్రాప్రామాణ్యగ్రహస్యోత్తేజకత్వమేవ నకల్ప్యతే ఉక్తక్రమేణా
నుమిత్యుత్తరం స్మరణాత్మకపరామర్శబలేన అనుమిత్యాత్మకఫలాభావా
త్ పునఃపరామర్శోత్పత్తికాలవిషాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాత్. నాప్యుక్తక్ర
మేణ ప్రాథమికసాధ్యసద్భావస్యాభావానుమిత్యుత్తరం అనుమిత్యాపత్తిః.
సిద్ధేరేవ విరోధిత్వాత్. అథోత్తరస్వదశే తదసత్త్వేపి పునః సిషాధయిషోత్త
రం సిద్ధికరామర్శః తతః స్వాంశే అప్రామాణ్యగ్రహోత్తికానుమితిః తతో
నుమిత్యాపత్తిః. నచేష్టాపత్తిః స్వవిషయసిద్ధ్యవహితత్వేన ఇచ్ఛాయా అ
నుత్తేజకత్వేన పునరనుమితిజననే అనుభవవిరోధాత్. నచ నతత్రాప్రా
మాణ్యగ్రహస్య ఉత్తేజకత్వముపేయత ఇతి వాచ్యం. పూర్వసిద్ధివినాశేపి అ
నుమిత్యుత్తరక్షణే స్మరణాత్మకపరామర్శవశేన తిదనుమితి తృతీయక్షణే అ
నుమితిరూపఫలానురోధేన తస్యోత్తేజకత్వాత్. మైవం ఉత్తరస్వదశే త
ద్విశేషణసత్త్వేపి యత్ర సిషాధయిషానాశక్షణే పరామర్శరూపసిద్ధిః త
తః స్వాంశే అప్రామాణ్యగ్రహోత్తికానుమితిః తదుత్తరమనుమిత్యాపత్తేర్దు
ర్వారత్వాత్ తస్మాత్ ద్వితీయక్షణస్యైవావ్యవహితోత్తరత్వమతే ఏతద్దోష
స్యైవ తద్దోషస్య సత్త్వేపి క్షతివిరహః స్వీకార్యః అత్ర తత్కాలంకారాను
యాయినః. తత్ర ఫలానుత్పత్తేరానుభవికత్వేన యత్ర తద్విశేషణదానేనదో
షోవారయితుం శక్యతే తత్ర తద్విశేషణం సఫలమేవ యత్రతు తద్దానేపిదో
షః తత్రానాయత్యా తత్క్షణత్వేన ప్రతిబంధకతానాం స్వీకృత్యైవసంవారణీయః.
నచ తృతీయక్షణసాధారణావ్యవహితోత్తరత్వకల్పే ఉత్తరక్షణే సిషాధయి
షావిరహరూపవిశేషణసత్త్వాదసంగతిరేవేతి తత్తత్క్షణత్వేన ప్రతిబంధక
తాస్వీకృత్య తదావ్యవహితావ్యవహితోత్తరత్వకల్పేపి తద్విశేషణం నదేయ
మితివాచ్యం-తత్కల్పే అగత్యాతత్తత్క్షణస్య ప్రతిబంధకత్వస్యత్రికల్పే

విరహాత్. సిషాధయిషా విరహవిశిష్టత్వం వ్యక్షణస్యస్వాధికరణదేశావచ్ఛి
దేన బోధ్యం. తేనసిషాధయిషావతోపి కాలస్యసిషాధయిషానధికరణదేశావ
చ్ఛేదేన సిషాధయిషావిరహవిశిష్టత్వాత్ తత్క్షణసిషాధయిషాసిద్ధివరా
మర్శానుమితయః తత్రసిషాధయిషావిరహవిశిష్టత్వవిశేషణేనాసాధ్యత్వా
అనుమిత్యుత్పత్తిక్షణనిష్ఠావ్యవధానస్యైవానుపపత్తేరాగవస్థ్యమితినిరస్తం ప్ర
తియోగివైయధికరణ్యస్యాభావవిశేషణతామాకృత్య సిషాధయిషాధిక
రణక్షణవారణంప్రయోజనముపాదేయం. ప్రతియోగిపదేనసిషాధయిషావిరహప్ర
తియోగినఏవవిశిష్యావశ్యం వివక్షణీయతయా సిషాధయిషాయాస్సిషాధయిషా
త్వేనవివేశనముపేక్ష్య సిషాధయిషావిరహప్రతియోగిత్వేనవివేశస్యశిరోవేష్ట
నేనానాసికాస్పర్శనతుల్యత్వాత్ సిషాధయిషానధికరణత్వనివేశేనైవసిషాధయి
షావిరహాంశవైయర్థ్యాత్. వక్ష్యమాణక్షణత్వనివేశన వ్యావృత్త్యసంగతే
శ్చ| సర్వేషామేవక్షణానాం సిషాధయిషా విరహవిశిష్టపూర్వ పూర్వక్షణ
తద్విశేషణేన వారణాసంభవేన తత్త్యాగానౌచిత్యాత్. యత్తు దీధితికృతా
ముత్తరత్వదలే తద్విశేషణం నాభిప్రేతమన్యథా కథం క్రమేణ సిషాధయి
షా సిద్ధ్యనుమితి స్థలముపేక్ష్య సిద్ధిసిషాధయిషానుమితిస్థలే ఏవ ద్వితీయసి
షాధయిషా విరహవిశేషణ వ్యావృత్తిం తెబ్రూయాసురితి. తత్తుచ్ఛం. తథా
యత్రసిషాధయిషా విరహస్యాగే స్వధ్వంసాధికరణత్వ రూపోత్తరత్వ విశే
షేణా వ్యావృత్తిం దాతుం ప్రాగుక్తస్థలోపేక్షణాదిత్యాహుః. వస్తుతస్తు సిషా
ధయిషానాశకాలీనసిద్ధేరప్రతిబంధకత్వేన తదుత్తరమనుమితేరపరిహా
ర్యాగ్రసంధితత్వేన తత్ర ద్వితీయక్షణే అనుమితిజనయిత్వేపి తత్ర తద
భావస్యాపదనిర్ణేయత్వాత్. తస్మాత్తత్రైవ పూర్వస్థలేపి ఇష్టాపత్తిరేవ
నతత్రస్రాగాదేః ప్రతిబంధకత్వస్య నవాఉత్తరదలే సిషాధయిషావిరహవి
శేషణస్యప్రసక్తిరితి. * స్వాధికరణదేశః * తత్తదాత్మాదిః. సిషాధయిషా
నధికరణదేశో ఘటాదిః అన్యాత్మాదిశ్చ. సిషాధయిషావిరహాంశస్యాప్రయోజనే
దోషమాహ * వక్ష్యమాణేతి * యత్రసిషాధయిషాసిద్ధివరామర్శాను [illegible]
యః తత్ర సిద్ధిపర్యంతస్థాయి స్థూలకాలమాదాయ పక్షతావిర [illegible]
యక్షణత్వ నివేశనం తచ్చ సిషాధయిషా నధికరణత్వ [illegible]

ధ్వంసాధికరణక్షణధ్వంసాధికరణగయా తాదృశధ్వంసానధికరణత్వ రూపా
వ్యవహితత్వాశ్రయక్షణాప్రసిద్ధేరత స్సిషాధయిషావిరహ విశిష్టక్షణే స్వాధి
కరణత్వ నివేశః. స్వపదం భేదప్రతియోగిత్వసిద్ధివ్యక్తిపరం. సిద్ధిసామాన్య
పరత్వే సర్వేషామేవ క్షణానాం పూర్వపూర్వసిద్ధ్యధికరణ కాలధ్వంసాధిక
రణ కాలధ్వంసాధికరణగయా పూర్వపదప్రసిద్ధ్యాపత్తేః. ప్రకృతవిశిష్టాంత
స్య వ్యావృత్తిస్థలే సిషాధయిషాపూర్వభావినః కస్యచిత్ స్థూలకాలస్యపరా
మర్శోత్పత్తికాలే వినాశే పూర్వకాలావచ్ఛేదేన సిషాధయిషావిరహ వి
శిష్టసిద్ధ్యధికరణ తాదృశకాలధ్వంసాధికరణ పరామర్శోత్పత్తిక్షణధ్వం
సాధికరణస్యానుమిత్యుత్పత్తిక్షణస్య సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యధికర
ణకాలావ్యవహితోత్తరత్వానుపపత్తేః కాలపదముపేక్ష్య క్షణపదోపా
దానం. ఏవ సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్య నిరూపితాధికరణత్వ నివేశేఉక్త
స్థూలకాలస్య పూర్వక్షణావచ్ఛేదేన సిషాధయిషావిరహసిద్ధ్యుభయాధిక
రణత్వేపి సప్తమ్యర్థైకవిశేష్యభావ విశేషణాభావాన్యతర ప్రయుక్తవిశిష్టాభా
వవత్తయా విశిష్టాధికరణత్వ సంభవాత్ క్షణత్వనివేశముపగతైవ వ్యా
వృత్తిస్సంభవతీతి వాచ్యం. సిషాధయిషాపూర్వక్షణోదయసిద్ధిక్షణోదయప్ర
త్యేకం విశిష్టాభావావచ్ఛేదకత్వేపి తదుభయానుగమకాన్యతరత్వావచ్ఛి
న్నస్య ఏకక్షణావచ్ఛిన్నత్వావిశేషితసామానాధికరణ్య సంబంధేనసిషాధయి
షావిరహ విశిష్టాయాస్సిద్ధ్యధికరణత్వావచ్ఛేదకత్వే బాధకాభావాత్ ఏక
రూపావచ్ఛిన్నస్యైవ విరుద్ధోభయావచ్ఛేదకత్వ విరోధాత్. అన్యథా త
త్కాలే ఏకతరాభావ ప్రయుక్తస్య సిషాధయిషావిరహ సిద్ధ్యుభయాభావ.

తే తాదృశస్థూలకాలస్య సిషాధయిషాధికరణత్వాదితి భావః. వ్యావృత్తిస్థ
లం క్రమేణ సిషాధయిషా సిద్ధిపరామర్శానుమితిరూపం. * ఏకేతి * తథా
చ యేనరూపేణ విశిష్టాభావావచ్ఛేదకత్వం తదన్యరూపేణ విశిష్టావచ్ఛేదక
తాయాం నవిరోధ ఇత్యర్థః ఏకక్షణావచ్ఛిన్నత్వ ఘటితసామానాధికర
ణ్య సంబంధేన విశిష్టాభావే విశేషణాభావోపి ప్రయోజక ఇత్యాశయేన ఇ
దం. ఉభయాభావో దృష్టాంతః. శుద్ధసామానాధికరణ్య సంబంధేన ఏకవిశి
ష్టాధికరణతాయా ఏవశుద్ధోభయాధికరణతానియతత్వాత్ వాయారూ

స్య సర్వథుఁరావచ్ఛేదేనైవ సత్త్వే విరోధేన తదుభయత్వావచ్ఛిన్నాయా అ
ధికరణతయా అనిర్వాహాత్ ఇతి తదుభయవత్త్వాప్రతీతేరప్యనుపపత్తేః ఏ
వం చైకక్షణావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య సంబంధేన ఏకవిశిష్టాపరాధికరణ
త్వే మహాకాలకాలేన సంభవతి తస్యైకక్షణావచ్ఛిన్నోభయాధికరణత్వ
నియతత్వాత్ క్షణఘటిత [illegible] పరంపరయా చ స్వాధికరణ
క్షణత్వనివేశ ప్రయోజనం. వస్తుతస్తు కేవలసామానాధికరణ్య సంబంధేనైవ విశి
ష్టాపరాభావో యదా కదాచిత్ [illegible] విశేష్యాభావాదేవ నతు విశేషణా
భావాత్ తథా చ సమానయా [illegible] కాలే సమాధయ [illegible]
[illegible] సమాధయ [illegible] విశేషణాభావా త్తద్విశిష్ట సి
ద్ధ్యభావ [illegible] విశిష్టాధికరణత్వం నిరాబాధమేవ. ఏతేనసమా
ధయ [illegible] సిద్ధ్యనధికరణత్వేన స్వానధికరణ కాలస్య దేశా
[illegible] కాలేఽపి [illegible] వృత్తిత్వానవచ్ఛేదకత్వేన [illegible] కాలే సమాధయిమావిరహవి
శిష్టసిద్ధివృత్తితావచ్ఛేదకత్వమిత [illegible] రూపావచ్ఛిన్నస్య విశిష్టసిద్ధ్య
ధికరణత్వావచ్ఛేదకత్వాసంభవేఽపి నక్షతిః (ఏవ సిద్ధ్యనధికరణక్షణస్య ఘటాల
[illegible] లేఽస్తివృత్తితా నావచ్ఛేదకతాసంభవః దేశేవృత్తౌ కాలస్యైవ కాలేవృత్తౌ అ
వాంతరకాలస్యాపి స్వాధికరణ [illegible] వావచ్ఛేదకత్వాత్ తథా చ విశి
ష్టాభావ సిద్ధ్యనవచ్ఛేద [illegible] విశిష్టసిద్ధ్యనవచ్ఛేదకతయా తత్సాధారణరూ
పావచ్ఛేదేన విశిష్టాధికరణతావచ్ఛేదకత్వం నసంభవతీతి వాచ్యం. ఏవం చ
అవిభిన్నావచ్ఛేదేనోభయవతి కాలేఽభయిత్వ విశిష్టవత్తాయా అపి దుర్ఘ
టతాపత్తేః ప్రత్యేకాధికరణ క్షణస్య తదుభయత్వ విశిష్టానధికరణత్వేన ఉ
భయత్వ విశిష్టావచ్ఛేదకత్వాసంభవాత్ ప్రత్యేకాధికరణ క్షణయోరన్యతర
రూపేణావచ్ఛేదకత్వానుపపత్తేః. నహ్యేకరూపావచ్ఛిన్నస్యాధికరణం రూ
పాంతరావచ్ఛిన్నస్య తస్యానధికరణమప్యవచ్ఛేదకం భవితు మర్హతి దండా
ద్యనధికరణ పురుషాద్యధికరణ దేశాద్యవచ్ఛేదేనాపి దండవిశిష్టపు
రుషత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య వృత్తిత్వాత్. యది చాగత్యా తదుభయత్వవిశిష్టాన
వవిశిష్ట ద్విత్వాభావోపపత్తయే యదా కదాచిదితి. * సిద్ధ్యన[illegible]
నేతి * సిద్ధిక్షణసమాధయిమావిరహక్షణయోరుభయత్వేనావ [illegible]

కరణయోరపి వృత్త్యేకాధికరణక్షణయోరనుగతరూపేణోభయత్వవిశిష్టా ధికరణత్వ ముపేయతే తదోక్తస్థలే సిసాధయిషావిరహక్షణసిద్ధిక్షణోభయా న్యతరావచ్ఛేదేన సిసాధయిషావిరహసిద్ధ్యుభయాధికరణతావతః స్థూలకా లస్యతదవచ్ఛేదేనసిసాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యధికరణత్వమనపవాదమేవ. ఉ భయత్వవిశిష్టాధికరణత్వస్యైవ లాఘవేన ఏకవిశిష్టాపరాధికరణతారూప త్వోపగమాత్. అత్రవిభిన్నకాలావచ్ఛేదేనోభయాధికరణేపి శైష్యమాత్రస త్త్వేపి న కేవలసామానాధికరణ్యసంబంధేన ఏకవిశిష్టాపరాభావః అపితు ఏ కక్షణావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యసంబంధేన ఏకవిశిష్టాపరాభావ ఏవ అత ఏవైకక్షణావచ్ఛిన్నైకాత్మవృత్తిత్వం సిసాధయిషాభావస్యసిద్ధౌ వైశిష్ట్య మి త్యగ్రిమ దీధితికారోక్తిరపిసంగచ్ఛతే ఏకక్షణావచ్ఛిన్నత్వవిశేషణేపిసిసా ధయిషా కాలేసిద్ధిసత్త్వే సిసాధయిషాభావవిశిష్టసిద్ధ్యనిర్వాహాత్. నచైవంవి శిష్టాభావస్యానతిరిక్తతామతే కేవలసామానాధికరణ్యసంబంధేన ఏకవిశిష్టా పరాభావస్య విశేషణాభావసత్త్వేప్యసత్త్వాదసౌవిశేష్యాభావ ఏవ వాచ్యః త థాచ తాదృశసంబంధేన రూపాదివిశిష్టద్రవ్యత్వాద్యభావః పవనాదౌనావ తిష్ఠేత్ విశేష్యాభావాసత్త్వాదితి వాచ్యం తాదృశద్రవ్యత్వాద్యభావస్యా నతిరిక్తతామతేపి తస్యరూపాదిమన్నిష్ఠద్రవ్యత్వాద్యధికరణత్వాభావరూప తాయా ఏవోపగమేన నీరూపద్రవ్యాదౌ తత్సత్త్వనిర్వాహాత్ ఏవంచోక్త స్థూలకాలే కేవలసామానాధికరణ్యసంబంధేన సిసాధయిషావిరహవిశిష్టసి ద్ధ్యభావాసత్త్వాద్విశిష్టసిద్ధిసత్త్వమవ్యాహతమేవ ఏకక్షణావచ్ఛిన్నసా మానాధికరణ్యసంబంధేన విశిష్టస్యాధికరణత్వ నివేశాపేక్షయాచ సిసాధ యిషావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యధికరణకాలే క్షణత్వనివేశనమేవసమ్యక్ప్రతిభాతి) యద్యపి సిసాధయిషావిరహవైశిష్ట్యావచ్ఛేదేన స్వాధికరణత్వనివేశేపి తా దృక్కాలే కాలాంతరీణ సిసాధయిషావిరహవైశిష్ట్యస్య తన్నిష్ఠసిద్ధ్యధికర ణతానవచ్ఛేదకత్వాత్ తాదృశకాలమాదాయోక్తదూషణానవకాశః. తథాపి

( ) [illegible]వచ్ఛిన్నత్వాత్రగ్రన్థః అన్యథాతత్ర-లఇత్యాదేః నక్షతిరిత్యంతస్య స్థానే [illegible]త్వేన కేచిత్ర-శేషం దృశ్యతే నతు నవ్యాఖ్యాత్రమిదం [illegible]

సిషాధయిషా విరహవైశిష్ట్యఫలకితే సిద్ధ్యధికరణత్వ నివేశాభిప్రాయేణ క్ష
ణపదోపాదానం. యద్యపిక్రియావిరూఢతాదృశస్థూలకాలవ్యాప్యాన్త్యక్షణా
వచ్ఛిన్నస్యక్షణతయా క్షణత్వనివేశనేపి తద్దోషతాదవస్థ్యం. తథాపిస్వ
వృత్తియావద్ధ్వంసవిశిష్టత్వ రూపక్షణత్వాద్యవచ్ఛేదేన సిషాధయిషా వి
రహవిశిష్టత్వ నివేశాన్నదోషః. సిషాధయిషా విరహవిశిష్టక్షణస్వాధికరణ
త్వమవశ్యం సిషాధయిషా విరహవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నం తాదృశస్థూలకాలేస్వా
ధికరణత్వస్యచ న తదవచ్ఛిన్నత్వనియమః ఇతి సిషాధయిషా విరహవైశిష్ట్యా
వచ్ఛేదేన స్వాధికరణత్వ లాభాయైవక్షణపదోపాదానం నతుక్షణత్వమప్యు
విష్టమితితుతత్త్వం. అవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తిః స్వాధికరణావచ్ఛేదేనబో
ధ్యా అనుమితి పదంవా స్వసమానాధికరణానుమితిపరం తేన మహాప్రల
యానభ్యుపగమే సకలసిద్ధీనామిత్తరమేవాసంఖ్యానామాత్మనాంకస్మింశ్చిదా
వశ్యమనుమిత్యుత్పత్త్యాసిషాధయిషావిరహ విశిష్టతాదృశ స్వక్షణానంతరక్ష
ణోత్పన్నానుమితికలినాం సిషాధయిషాద్వయోత్పత్తిమధ్య క్షణోత్పన్నా
ఈశ్వరీయాచ సిద్ధిరేవ సిషాధయిషా విరహవిశిష్ట తదధికరణక్షణాప్రసి
ద్ధేరభావః. అత్రక్షణత్వావచ్ఛేదేన సిషాధయిషావిరహవైశిష్ట్యవతి స్వా
ధికరణత్వనివేశే గౌరవాత్ తస్యేత్యాద్యక్షణపదస్య తాదృశవైశిష్ట్యావచ్ఛే
దేన స్వాధికరణత్వ నివేశసంపాదకతామాహ * సిషాధయిషేతి * స్వాధి
కరణేతి * స్వం సిద్ధిః అవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికత్వం తాదృశక్షణవృ
త్త్యుత్పత్తినిరూపకత్వం అత్యన్తంచ స్వాధికరణసమయధ్వంసానధికరణత్వే
సతి స్వాధికరణత్వం. తథాచ స్వాధికరణసమయధ్వంసానధికరణీభూతతాదృ
శావ్యవహితోత్తరక్షణేస్వాధికరణావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వమర్థః స్వమనుమి
తిః తస్యాస్స్వాధికరణే అవచ్ఛేదకత్వం వృత్తిత్వ నిబంధనమితి తదేవవిశద
యతి * స్యేతి * ఈశ్వరీయాచేతి * ఇదంతుబోధ్యం ఈశ్వరీయసిద్ధేః సిషా
ధయిషావిరహవిశిష్టాయాః క్షణఃతదవ్యవహితోత్తరోత్పన్నానుమితిః
వప్రసిద్ధిసంభవాత్- నచేశ్వరీయ సిషాధయిషా విరహవిశిష్టసిద్ధ్య
క్షణాప్రసిద్ధ్యాతద్భిన్నత్వ సంభవః. ఈశ్వరేచ్ఛాయాః సిషాధయిషా
వగమాత్. అతఏవజగదీశేన నము నకర్తృకత్వ వివక్ష

ధ్యాన్స్వాదేన తస్యాపాదాతుమశక్యత్వాత్ తత్ప్రాక్చ సిద్ధేరిచ్ఛావిరహవిశి ష్టత్వాభావాత్సిషాధయిషావిరహవిశిష్టనిరుక్తసిద్ధిభిన్నసిద్ధేరప్రసిద్ధిః మహా ప్రలయస్య ప్రామాణికత్వేఽపి యదుత్తరమనుమితిః క్వచిదపి నోత్పత్స్యతేతా దృశ్యాశ్చరమసిద్ధేరేవ ప్రతిబంధకత్వం స్యాన్నాన్యస్యా ఇత్యనుపపత్తిర్నావ కాశః. అవ్యవధానాంశనివేశేన ప్రతిబంధకసిద్ధినాశోత్తరం తదధికరణక్ష ణే అనుమిత్యుత్పత్తావపి న తస్యాః ప్రతిబంధకత్వానుపపత్తిః స్వపూర్వసక లక్షణానామేవ స్వాధికరణక్షణధ్వంసాధికరణక్షణధ్వంసానధికరణత్వరూప స్వక్షణావ్యవహితత్వాక్రాంతతయా నాదౌ సంసారే సర్వాసామేవ సిద్ధీనాం పూర్వం కదాచిత్స్వాధికరణే అనుమిత్యుత్పత్త్యా సిషాధయిషయోరంతరో త్పన్నా సిద్ధిరేవ సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్వక్షణావ్యవహితక్షణోత్పన్నాను మితికభిన్నా తస్యాః సిషాధయిషా విరహవిశిష్టత్వాభావాదప్రసిద్ధిరత ఉత్త రేతి. స్వాధికరణక్షణధ్వంసాధికరణార్థకం సకలసిద్ధీనామేవ స్వక్షణావ్యవహితో త్తరత్వాక్రాంతస్వతృతీయక్షణవినష్టానుమిత్యుత్పత్తిపర్యంత స్వపూర్వస్థాయి స్థూలకాలోత్పన్నానుమితికతయా పూర్వపదప్రసిద్ధిరతో ద్వితీయక్షణపదం. అ నుమిత్యుత్తరకసిద్ధీనాం స్వావ్యవహితోత్తరక్షణవృత్తి స్వోత్తరానుమితికత యా అప్రతిబంధకత్వాపత్తిరత ఉత్పత్తినివేశః. యద్యపి స్వాన్యత్వస్యా నుమితివిశేషణత్వే ప్యేతద్దోషవారణసంభవః. తథాప్యపేక్షాబుద్ధేః క్షణ త్రయావస్థాయిత్వస్య తదుత్తరం సమానాధికరణవిశేషగుణాంతరోత్పా దస్యచోపగమే యత్రాపేక్షాబుద్ధ్యాత్మకానుమితి ద్వితీయక్షణే తాదృశప్రత్య

యిషాశబ్దార్థత్వం నిరాకృతం. అన్యథా స్వాధికరణావచ్ఛేదేన ఉత్పత్త్యభి ధానే సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్వక్షణానుపపాదానాదసంగతేః. అత ఏవో త్తరత్వప్రయోజనావసరేఽయం నోపాత్తేతి. వస్తుతస్తు అనుమితిసామానా ధికరణ్యస్య సిషాధయిషాశబ్దార్థఘటకత్వేఽపి పక్షతాఘటకసిషాధయిషాత్వ స్యేశ్వరేచ్ఛాసాధారణత్వేఽపి న క్షతిరితి భట్టాచార్యాణామాశయః. * తదధిక [illegible] నాశాధికరణక్షణే * స్వక్షణే * స్వం సిద్ధిః సర్వత్రాక్రాంతాంత [illegible] తద్వయం స్థూలకాలాన్వయి. * అనుమితీతి * స్వపూర్వస్థాయ్యను [illegible] సిద్ధస్వావ్యవహితోత్తరక్షణవర్తిత్వ నిర్వాహో

ఛాంవి రూపాసిద్ధిస్తస్యాశ్చాభ్యర్థక్షణే అనుమిత్యుత్పాదవారకం తత్ప్రతిబం ధకత్వం నోపపద్యేతేతి గురుశరీరాయాః ఉత్పత్తేర్నివేశనం. అథానుమిత్యవ్య వహితప్రాక్క్షణవృత్తిసిద్ధిభిన్నత్వం నిరుక్తక్షణోత్పత్తికానుమితికసిద్ధి భి న్నత్వాపేక్షయా లఘీయః కథముపేక్షితమితి చేత్ తథా సతి యత్ర క్రమేణ సి ద్ధిసిషాధయిషానుమితయః తత్రేచ్ఛాజనకసామగ్ర్యా అనుమితిప్రతిబంధక త్వేనైవ ఇచ్ఛోత్పత్తిక్షణే నుమితివారణ సంభవాత్ అవ్యవహితపూర్వత్వ ఘటకానుమిత్యుత్పత్తిక్షణే గవ్యవహితప్రాక్క్షణే వా సిషాధయిషావిరహవిశి ష్టస్యైతద్వారణానురోధేన నివేశవైయర్థ్యాత్ తాదృశస్థలీయసిద్ధేస్తృతీయ క్షణే నుమిత్యుత్పత్త్యవిరోధితాయాః సిద్ధౌ సిషాధయిషావిరహవైశిష్ట్యనివేశన మంతరేణైవోపపత్తేః మూలోపాత్తం సిద్ధివిశేషణం సహకృతాన్తం నిష్ప్రయోజ నం స్యాదితి మూలవిరోధః తథా చేచ్ఛాజనకసామగ్ర్యా అనుమితిప్రతిబంధకత్వ మతేపి మూలావిరోధోపపాదనాయ ఉక్తగురుశరీరాదరః.

యానుమితేః ప్రతిబంధకీభూతానుమిత్స్యాపవారణాయ సిద్ధేశ్చ పక్షతాత్వము క్తం. అనుమిత్యుత్తరకాపేక్షా బుద్ధిరూపసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వాచ్చతుర్థక్ష ణానుధావనం. స్వేతరత్వస్థానే స్వక్షణప్రాగభావప్రతియోగిత్వనివేశనవా ప్రాగభావానుపగమే ఇదమేవ బోధ్యం. యత్తు జాగదీశీయం సాధ్యా నుమితిద్వయం జాయతామితీచ్ఛాయాం సాధ్యానుమితిరపేక్షాబుద్ధిరూపా తతో ద్వితీయ సాధ్యానుమితిః తతోనుమిత్యంతరాపత్తిరితి ప్రయోజనంతత్ ద్వితీయానుమితేరపేక్షాబుద్ధిరూపత్వే ప్రయోజనం. అన్యథా స్వాధికరణ కాల నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య స్వక్షణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక త్వస్య వా పారిభాషికస్వేతరత్వస్యనివేశే అలాభాత్. అతఏవ స్వనిష్ఠధ్వం సప్రతియోగిత్వం స్వేతరత్వం పరాస్తం. తృతీయక్షణసాధారణ్యావహి తోత్తరత్వ ఘటితకాలోత్తరం లఘీయః కల్పాదీధితౌ దర్శితః నన్వనుమి మిత్యుత్ప సందర్భాశుద్ధిమాశంకతే * అత్రేతి * తథాసతి మూలోపాత్తమను త్యాద్యన్వయః. దీధితౌ సహకృతాంతవ్యావృత్తిస్థలే సర్వత్రాపి సి[illegible] త్య వ్యవహితపూర్వతయా తాదృశస్థలే తత్ప్రయోజనం [illegible] త్యాసిద్ధిమిత్యాదిముక్తమితీచ్ఛాజనకసామగ్ర్యా[illegible]

అత్రైకక్షణ ఏవ వక్ష్యమాణానుపపత్తిం తృతీయక్షణసాధారణావ్యవహితోత్తరత్వం నివేశ్యోద్ధర్తుకామస్స్వరత్యాఇచ్ఛాప్యాముగాగ్రిఅనుమిత్యాప్రతిబంధకత్వేన త మాశ్రిత్యైవమూలోపాత్తంసహకృతాంతం సార్థకయిష్యతీత్యాసిద్ధేయం. అనుమితేవ్యవహితపూర్వోత్పన్నస్యావ్యవహితపూర్వస్థాయినో ఘటజ్ఞానాదేరవిరోధితోపపత్తయే సిద్ధిపదం అవగతద్విత్వయసిసాధయిషా విరహవిశేషణప్రయోజనః తత్రసంప్రతిపత్తిం ప్రదర్శయన్ ప్రథమసిసాధయిషావిరహవిశేషణ ప్రయోజనం పృచ్ఛతి * అథేతి * తృతీయక్షణేస్వాధికరణ కాలధ్వంసాధికరకాలధ్వంసాధికరణత్వ సామాన్యాభావరూపావ్యవధానాభావ స్ఫుటీకరణాయ తృతీయక్షణస్యావధాయకత్వం ద్వితీయక్షణస్యాభిహితం తృతీయక్షణ వ్యవధాయకత్వం తృతీయక్షణస్యోత్పత్తిధ్వంసప్రతియోగిత్వే సతి స్వాధికరణక్షణధ్వంసాధికరణత్వం. సిద్ధినాశక్షణే సిసాధయిషోత్పత్తౌ సిద్ధ్యుత్తర సిసాధయిషానాశక్షణేఽనుమిత్యుత్పత్తౌ వా విశేష్యాభావాదేవానుమితి పూర్వం పక్షతా నిర్వహతి అతోఽపి[illegible]తి. * పక్షతాయాం పత్తయ ఇతి * సిద్ధౌసిసాధయిషావిరహస్యావిశేషణత్వే ఉక్తస్థలే సిద్ధితృతీయక్షణేఽనుమిత్యనుత్పత్త్యాపత్తేః స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితిం ప్రత్యన్యత్వేన సిసాధయిషోత్పత్తిక్షణేఽపి తాదృశసిద్ధిసత్త్వేన తదభావరూపపక్షతాయా అనిర్వాహాదితి భావః. * ప్రథమక్షణస్త్వితి * సిసాధయిషావిరహ ఇత్యనుషజ్యతే. * స్వక్షణస్యేతి * విశేషణమిత్యనుషజ్యతే. * ఉత్తరయతి * యత్రేతి * జ్ఞానేచ్ఛయోర్యుగపదుత్పాదమతే సిసాధయిషోత్పత్తికాలే సిద్ధ్యుత్పాదే సిద్ధేర్వాపరామర్శరూపత్వే పరామర్శోత్పత్తికాలే సిసాధయిషాసత్త్వాదేవ విశిష్టాభావో నిర్వహతీతి క్రమేణ అపరలక్రమేణేత్యర్థః. సిసాధయిషా సిద్ధ్యోరంతరాక్షణైకవిలంబేపసాధయిషా విరహాంతక్షణే విశేష్యాపి పక్షతానిర్వాహస్య వక్ష్యమాణత్వాల్ సిద్ధిపరామర్శయోః పరామర్శానుమిత్యోర్వా కాలవ్యవధానేనోత్పత్తౌ విశేష్యాభావాదేవవిశి

ప్రతిబంధకతా మతిసంగ్రహార్థః. నన్వేవమగ్రిమగ్రంథవిరోధః తత్ర[illegible]సమాన్యరూపాంత పరిత్యాగాపత్త్యేత్యత ఆహ * అత్రైకల్పఇతి * అగత్యేతి * త[illegible] అనుమితి ప్రతిబంధకతామతే వైయర్థ్యాపాత్తత్వం

ష్టాభావసంపత్తేశ్చ. * సిషాధయిషా * అనుమిత్స్వప్రాక్కాలికేచ్ఛా. అనుమిత్యు
త్పత్తేః సిద్ధావిచ్ఛాయాః స్వవిషయ సిద్ధ్యవహితత్వాత్ తదుత్తరమనుమిత్యాగ్ర
రౌత్పత్తిరేవ న సంభవతి * ప్రాగ్వ్యక్తికేతి * పక్షతాసంపత్త్యర్థమితి *
సిషాధయిషావిరహస్య క్షణవిశేషణస్యోపాదానే తత్రానుమిత్యుత్పాదక్షణ
స్య సిద్ధిక్షణధ్వంసాధికరణపరామర్శోత్పత్తిక్షణధ్వంసాధికరణత్వేన సిద్ధి
క్షణావ్యవహితత్వ విరహాత్ తాదృశ సిద్ధేరపి ప్రతిబంధకతాపత్త్యా పక్షతాను
పపత్తిః తద్విశేషణోపాదానే చ సిద్ధ్యుత్పత్తిక్షణస్య సిషాధయిషావిశిష్టతయా
సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్వక్షణః పరామర్శోత్పత్తిక్షణ ఏవ తద్ధ్వంసాధిక
రణకాలధ్వంసానధికరణత్వరూపమవ్యవధానమనుమిత్యుత్పాదక్షణస్యా
క్షతమేవేతి పక్షతోపపత్తిరితి భావః. ఏవముభయదిశి అప్రామాణ్యజ్ఞానాభా
వోపి నివేశనీయః. అపరాలక్రమేణ యత్రసిద్ధిగ్రాహికా ప్రామాణ్యజ్ఞానాను
మితయః తత్ర ద్వితీయక్షణే పక్షతాసంపత్తయే శేషదిశి నివేశః ప్రథమ
దిశి నివేశస్తు యత్ర క్రమేణ భ్రమసిద్ధిగ్రాహికాప్రామాణ్యజ్ఞానసిద్ధి పరా
మర్శానుమితయ స్తత్ర పక్షతాసంపత్త్యర్థమితి. ఏవం తృతీయక్షణే సా
ధారణావ్యవహితోత్తరత్వమతే యత్ర క్రమేణ సిద్ధిగ్రాహికాప్రామాణ్యజ్ఞా
నానుమితయ స్తత్ర ప్రథమక్షణే పక్షతావారణాయ ఉత్తరక్షణే నివేశః.
సిద్ధౌ తన్నివేశస్తు ద్వితీయక్షణే పక్షతాసంపత్తయ ఇతి బోధ్యం. * పక్షతావిర
హేతి * సిద్ధ్యుత్పాదక్షణస్యాపి సిషాధయిషావిరహవిశిష్టతయా ఽనుమిత్యు
త్పాదక్షణస్య తాదృక్షణధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసాధికరణతయా తద్వ్యవధా
నాభావాత్మక తాదృశక్షణావ్యవధానవిరహాదితి భావః. యద్యపి సిషాధయి
షా విరహవిశిష్టానుమిత్యవహితపూర్వక్షణవృత్తిసిద్ధిభిన్నత్వే విశిష్టసిద్ధ్యభా
వస్య పక్షతాత్వమంగీకృత్య వ్యక్తానుపపత్తిశ్శక్యతె వారయితుం తథాప్య
వ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తిఘటితపక్షస్యాపి ప్రాగ్వ్యాప్తత్వాత్ తత్రైవదశః తదో
షోద్ధారం తృతీయక్షణ సాధారణావ్యవధానం నివేశ్యశంకతే * [illegible] *
తృతీయస్యాపి క్షణస్యావ్యవహితోత్తరత్వమితి * క్షణద్వయాను [illegible]
త్త్వేన స్వక్షణానంతర్భావ్య ప్రాగ్వ్యక్తిరూపేణ. స్వక్షణ [illegible]

త్యాగేపి న మూలవిరోధ ఇతి భావః. ప్రాగిత్యస్య [illegible]

తే నివేశనీయత్వాత్ తృతీయక్షణ ఏవ స్వోత్పత్తిక్షణధ్వంసాధికరణ ద్వితీయ క్షణధ్వంసానధికరణత్వేపి స్వాధికరణద్వితీయక్షణధ్వంసాధికరణ కాలధ్వంసానధికరణత్వేన స్వక్షణావ్యవధానస్యాక్షతత్వాదితి భావః. ద్వితీయతృతీయ క్షణసాధారణం స్వక్షణధ్వంసాధికరణ కాలధ్వంసాధికరణ కాలధ్వంసానధికరణత్వరూపానుగతా వ్యవధాన నివేశనం నసంభవతి అపేక్షాబుద్ధ్యాత్మకసిద్ధిచతుర్థసిషాధయిషాపంచమక్షణోత్పన్నానుమితావ్యభిచారతాదవస్థ్యాత్ చతుర్థక్షణసాధారణానుగతావ్యవహితోత్తరత్వస్య కథంచిన్నివేశే చతుర్థక్షణోత్పన్నానుమితికాపేక్షాబుద్ధ్యాత్మక సిద్ధేరప్రతిబంధకతాపత్తేరితి ధ్యేయం. అపేక్షాబుద్ధిద్వితీయక్షణాధికక్షణత్రయ తదితర బుద్ధిద్విత్వక్షణేన నివేశ్యతే కింతు చరమక్షణ ఏవ. నకోపి దోష ఇత్యాశయేనాహ * తృతీయక్షణ ఏవేతి * ద్వితీయేతి ప్రకృతాభిప్రాయం అన్యథా అపేక్షాబుద్ధ్యాత్మకసిద్ధి చతుర్థసిషాధయిషా పంచమక్షణోత్పన్నానుమితౌ స్వమతేవ్యభిచారానుద్ధారాపత్తేః. తథాచ స్వాధికరణ యత్కించిత్ క్షణధ్వంసాధికరణ కాలధ్వంసానధికరణత్వం నివేశ్యమితి భావః. ప్రథమ మపేక్ష్య ద్వితీయస్యేతి కథనం స్వక్షణత్వేన నివేశ ఇత్యభిప్రాయకం నతు తృతీయక్షణ సాధారణానుగతా వ్యవధాన నివేశాభిప్రాయ మిత్యాహ *ద్వితీయేతి* స్వాధికరణ తత్తత్క్షణావ్యవహితోత్తరీభూత సిషాధయిషావిరహవిశిష్టక్షణోత్పత్తికానుమితికసిద్ధిభేదకూటస్య నివేశే ఉత్కృష్టతే స్వాధికరణ ప్రథమక్షణావ్యవహితోత్తర క్షణోత్పత్తికానుమితిక సిద్ధిభిన్నత్వేపి తాదృశద్వితీయక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికతయా దోషవారణేపి ప్రథమక్షణఘటితవిశేషణస్య వైయర్థ్యం బోధ్యం * అపేక్షాబుద్ధిః * యత్ర ప్రథమం సిషాధయిషా తతోఽపేక్షాబుద్ధ్యాత్మక సిద్ధిః తద్ద్వితీయక్షణే విశేషగుణోత్పత్త్యాదౌ తృతీయక్షణే పరామర్శః తతః పంచమక్షణే అనుమితిః తత్రాప్యవ్యభిచారో నసంభవతి సిషాధయిషావిరహవిశిష్టోయః స్వక్షణః సిద్ధి…క్షణః తద్ధ్వంసాధికరణ కాలధ్వంసానధికరణత్వస్యానుమిత్యుత్పత్తిక్షణేసత్వాత్. తథాపి తత్కల్పే ఉత్తరక్షణస్య సిషాధయిషావిరహావిశేషణానుమితివ్యవహితదోషః. ఏవం సిషాధయిషా నాశక్షణోత్పన్నాపేక్షాబుద్ధ్యాత్మ

తీయ తృతీయక్షణసాధారణమనుగతావ్యవహితోత్తరత్వం ప్రకారాంతరేణ నిర్వక్తి * స్వధ్వంసేతి * ఉభయత్ర కాలపదం కాలికసంబంధేనస్వధ్వంసవత్త్వలాభాయ తేన సర్వస్యైవ క్షణస్య స్వనాశవిషయకపూర్వపూర్వజ్ఞాననాశవత్త్వేపి నఙ్క్ష్యాంతాప్రసిద్ధిః నవా స్వపూర్వకాలస్యాపి తత్పూర్వకాలీనస్వవిషయకజ్ఞాననాశవత్త్వేపి తదుత్తరత్వస్య తతస్సాధారణ్యాప్రసంగః. ఏవంసతి యత్ర సిషాధయిషాసిద్ధిపరామర్శానుమితీనాం క్రమేణోత్పత్తిస్తత్రసిద్ధేః స్వక్షణే సిషాధయిషావిరహవిశేషణమంతరేణాపి అవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పన్నానుమితికత్వనిర్వాహాదుక్తప్రథమవిశిష్టాంతవ్యావృత్త్యసంగతేః స్థలాంతరే తద్వ్యావృత్తిమాహ * తథాచేతి * ప్రథమక్షణే పక్షతావారణాయేతి * తాదృశసిద్ధేస్తృతీయక్షణోత్పన్నానుమితికతయా నిరుక్తసిద్ధిభిన్నత్వవిరహేణ పక్షతాప్రసక్తేరితి భావః. ప్రథమక్షణే పూర్వవత్సిషాధయిషావిరహవిశేషణసత్త్వేపి స్వనాశాధికరణకాలధ్వంసాధికరణత్వఘటితావ్యవహితోత్తరత్వనివేశకల్పనోక్తాతిప్రసంగవారణసంభవః. అనుమిత్యుత్పత్తిక్షణే తత్సిద్ధినాశాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వస్య సిషాధయిషావిరహవిశిష్టతత్సిద్ధ్యధికరణప్రథమక్షణధ్వంసాధికరణత్వస్యాభావాత్ అతోఽవ్యవహితోత్తరక్షణే తస్య విశేషణతామాహ * ఉత్తరేతి * తథాచోక్తస్థలే సిద్ధ్యవ్యవహితోత్తరతృతీయక్షణేపి సిషాధయిషాసత్త్వాత్సిషాధయిషావిరహవిశిష్టతాదృశక్షణోత్పత్తికత్వానుమితేరితి తాదృశసిద్ధేరనుమితిప్రతిబంధకతానిర్వాహః. ద్వితీయవిశిష్టాంతస్య యద్విశేషణత్వం యత్ప్రయోజనకత్వంచ ప్రాగభిహితమిదానీమపి తస్యతద్విశేషణత్వం తత్ప్రయోజనకత్వం నతు ప్రథమవిశిష్టాంతవదన్యాదృశమితి ప్రదర్శయితుం పూర్వోక్తమప్యనువదతి * ద్వితీయంత్వితి * సిద్ధేర్విశేషణమిత్యాద్య

కసిద్ధిస్థలే పఞ్చమక్షణోత్పన్నానుమితౌ వ్యభిచారో బోధ్యః. స్వమతేచాశ్రయత్రాపిచరమక్షణమాదాయావ్యవధానముపపాద్యం. ధ్వంసత్వ్చ ధ్వంసేతిస్వపదస్య పూర్వనిపాతః. కాలధ్వంసానధికరణత్వ్యత్ర కాలధ్వంస[illegible]త్యత్రవ కాలికసంబంధేన కాలధ్వంసవత్త్వం బోధ్యం. అన్యథా[illegible]గతా సంబంధేన ధ్వంసవత్త్వమాదాయ దూషణంబోధ్యం. [illegible]

జ్యతే. * అత్రైవేతి * యత్రక్రమేణ సిద్ధిసిషాధయిషానుమితయ స్తత్రైవేత్య ర్థః. * ద్వితీయక్షణ ఇతి * తృతీయక్షణే ఽనుమితేర్వ్యావహార్థమిత్యాదిః. * పక్షతాసంపత్త్యర్థమితి * విశేషణాభావేన విశిష్టాభావరూపపక్షతాని ర్వాహాయేత్యర్థః. అన్యథోక్తక్రమేణ తాదృశసిద్ధేర్నిరుక్తసిద్ధిభిన్నత యా విశేష్యాంశే న పక్షతానుపపత్తేరితి భావః. నను దర్శితస్థలే ప్రథమ క్షణే పక్షతాసత్త్వేపి నక్షతిః సిషాధయిషాకాలే అనుమిత్యుత్పాదస్య ఇచ్ఛా సామగ్ర్యా ప్రతిబన్ధేనాప్యసంభవాత్ ఇత్థంచ నిష్ప్రయోజనకతయా ప్ర థమ విశిష్టాంతోపాదానే ద్వితీయమపి నిష్ప్రయోజనకం తాదృశసిద్ధేః స్వా వ్యవహితోత్తర తృతీయక్షణోత్పన్నానుమితి కత్వేనైవ ప్రతిబంధకత్వే న తృతీయక్షణోత్పన్నానుమితి నిర్వాహాదిత్యాశయేనేచ్ఛా సామగ్ర్యా అ నుమితి ప్రతిబంధకతామతే తదుభయంపరిత్యజతి * యదిచేత * ఇచ్ఛాసా మగ్ర్యాపేక్షయా అనుమితి సామగ్ర్యాహీన బలవత్త్వేపి అనుమితీచ్ఛా విశిష్టా యా అనుమితి సామగ్ర్యాః ఇచ్ఛాప్రతిప్రతిబంధకత్వ కల్పనస్యావశ్యకత యా తస్యా ఏవ బలవత్త్వకల్పనముచితం అన్యథా ఇచ్ఛాసామగ్ర్యపేక్షయా బాధాదిరూపానేక ప్రతిబంధకాభావ ఘటితతయా గురుతరానుమితి సామ గ్ర్యాః ప్రతిబంధకతాయామిచ్ఛానివేశేన గౌరవాదితి యుక్త్యాకాంక్షా నైచ్ఛ యో ర్వ్యాగవద్వ్యస్వీకార సంభవేన ఇచ్ఛాసామగ్ర్యా అనుమితి విరోధితా వ్యవస్థాపనం నసంభవతీత్యాశయేన యదిచేత్యుక్తం. సిషాధయిషావిరహవి శేషణ సార్థక్యస్యాశక్యత్వే అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వ వృత్తిత్వం పరిత్య జ్యావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితిత్వరూపగురువిశేషణోపాదానమ నుచితమిత్యాశయేనాహ. * అనుమిత్యవ్యవహితేతి * అనుమితిపదం స్వ సమానాధికరణానుమితిపరం అతో వ్యధికరణానుమిత్యవ్యవహితపూర్వ వృత్తిసిద్ధేః స్వాశ్రయే ఽనుమిత్యనుత్పాదోపపాదకతా నిర్వాహః. యద్వా క్షణాంతర మనుమితి రుత్పద్యతే తాదృశసిద్ధేరప్రతిబంధకతావారణాయావ్య వహి[illegible]త్వోపాదానం తచ్చానుమితి పూర్వకాలీనధ్వంసాప్రతియో గిత్వరూపం పూర్వక్షణే సిద్ధావేపవావిశేషణం పూర్వకాలీనత్వంచ కాలి [illegible]సంబంధేన తత్ప్రాగభావవత్త్వమేవ ధ్వంసస్య కాలోపాధితయా తదుపేవ

త్తిః సర్వాసామేవసిద్ధీనాంపూర్వజాతయత్కించిదనుమితి నిరూపితనిరుక్తా వ్యవధానవత్త్వయాఽనుమిత్యవ్యవహితసిద్ధిభిన్నసిద్ధ్యప్రసిద్ధిరతః పూర్వక్షణ వృత్తిత్వవిశేషణం. పూర్వత్వం ప్రాగభావవత్త్వం అనుమిత్యాదిపర్యంతావస్థాయిస్థూలకాల మహాకాల సాధారణ మిత్యుక్తదోషతాదవస్థ్యమతః క్షణపర్యంత నివేశః ప్రాగభావావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వనివేశనేఽప్రతియోగిత్వాంతస్య సిద్ధివిశేషణత్వే చ క్షణత్వమనుపాదేయమేవ. జన్యమాత్రస్య కాలోపాధిత్వేతు కాలికసంబంధేన ప్రాగభావవత్త్వం సిద్ధేరేవ విశేషణం దేయం. ప్రాగభావానభ్యుపగమేవక్ష్యమాణ తదుత్పత్తిక్షణోత్పత్తికధ్వంస ప్రతియోగిత్వరూప మవ్యవహితపూర్వత్వమేవక్షణ విశేషణం తద్ఘటకదళానాంవ్యావృత్తిరగ్రే స్ఫుటీభవిష్యతి. అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వవర్తిన ఆత్మమనోయోగాదేస్తాదృశసిద్ధిభిన్నతయా ప్రసక్తప్రతిబంధకతావారకద్వితీయసిద్ధిపదసార్థక్యాయ ప్రథమసిద్ధిపదం. నచ ప్రక్షాళనాద్ధీత్యాన్యాయేన ఉభయపరిత్యాగ ఏవ ఉచితఇతి వాచ్యం. తథాసతి బాధబుద్ధ్యాదేరపి నిరుక్తరూపేణైవ ప్రతిబంధకతయా స్వాతంత్ర్యేణ ప్రతిబంధకతావ్యాఘాతాత్. నచ వ్యాహన్యతాం తత్ప్రతిబంధకత్వాంతరం నహి తత్ర ప్రమాణమస్తి కింతు తావతా లాఘవమేవేతి వైయర్థ్యదోషో మగ్రాగ ఏవేతి వాచ్యం. తద్దోషస్య వైయర్థ్యాచ్చ సిద్ధేరిత్యనేన స్వయముద్దర్శనీయత్వాత్. యద్యప్యేవం ప్రథమసిద్ధ్యనుపాదానేపి బాధాదేస్స్వతంత్ర ప్రతిబంధకతావిలోపభీరుణో ద్వితీయ సిద్ధిపదోపాదానం నవిరుధ్యతే అఖండాభావసంపాదకత్వేన లక్షణదోషాసంస్పర్శాదితి ప్రథమతస్తదుపాదానమను*చితం. తథాప్యనుమిత్యవ్యవహిత పూర్వవర్తినాం స్వత్వఘటితేన నిరుక్తరూపేణానుగమాసంభవేన తత్తద్వ్యక్తిత్వేన తేషాంభేదకూటస్యైవ నివేశనీయతయా సిద్ధాసిద్ధ్యతిరిక్తతాదృశపదార్థభేదానామవ్యావర్తకానాం నివేశేగౌరవాత్ సిద్ధివ్యక్తీనాం భేదానివేశనీయాఇత్యేతత్సూచనాయ ప్రథమసిద్ధిపదోపాదానం. అతఏవ అగ్రేతత్తద్వ్యక్తిత్వేన సిద్ధివ్యక్తీనాంభేదనివేశేభేదానాంవిశేష్యావి[illegible]

సిద్ధివైయర్థ్యకథనాసంగతిరిత్యత ఆహ * అతఏవేతి * అతఏవఇత్యా[illegible] వైయర్థ్యాచ్చ సిద్ధేరిత్యగ్రే వక్ష్యతీతి యోజనా. * అతఏవ * ఉక్త[illegible]

భావే విఃగమనావిరహేణ మహాగౌరవాత్ ఫలానుత్పాద నియతసిద్ధివ్యక్తీనాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబంధకతాపక్ష ఏవ సాధీయాన్ సిషాధయిషావిరహవిశేషణపరిత్యాగశ్చానుచితః సిషాధయిషాకాలీన సిద్ధివ్యక్తీనామనంతానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నభేదకూటనివేశాపేక్షయా తద్విశేషణసావస్యైవ యుక్తత్వాదితి కథంచిదనుగమప్రకారః పరిచింతనీయ ఇతి సిద్ధేర్వైయర్థ్యమిత్యాశయేనైవ యథేచ్ఛసిద్ధేరితి వక్ష్యతి. * తాదృశసిద్ధీనాం * భిన్నాంతపరిచేయసిద్ధివ్యక్తీనాం. * నిరుక్తరూపేణేతి * నిరుక్తసిద్ధిభిన్నత్వ విశిష్టసిద్ధిత్వేనేత్యర్థః. అగత్యా కార్యకారణ భావానంత్యమపి దోషాయేత్యత ఆహ * తాదృశేతి * తత్తద్వ్యక్తిత్వేనకల్ప్యమానప్రతిబంధకతాకేత్యర్థః. యాదృశసిద్ధ్యుత్తరం సిషాధయిషోత్పత్తావనుమితిః సిషాధయిషోత్పత్తిక్షణే అనుమితివారణాయ కల్పనీయ ప్రతిబంధకతాక తాదృశవ్యక్తౌ సిషాధయిషా విరహవిశేషణ వైశిష్ట్యనివేశనస్యావశ్యకతయా నకేతి. నను క్వచిత్సిషాధయిషా విరహవిశేషణస్యావశ్యకతయా తదభిప్రాయేణైవమూలే తదుపాదాన సంగతిరతో దూషణాంతరమాహ * తత్సమయేతి * 'తత్తదా

సిద్ధిపదసార్థక్యాదేవ. అస్యచింతాహేతౌ ఇతి పదార్థేఽన్వయః ఉక్తస్థలే అనుమితి నిర్వాహాయ స్వసమానాధికరణానుమిత్యవ్యవహిత పూర్వక్షణవర్తిన్యోర్యాయాః సిద్ధయః తత్తద్వ్యక్తిత్వా వచ్ఛిన్నభేదకూట వత్సిద్ధిత్వేన ప్రతిబంధకతాముపేత్య తదవచ్ఛిన్నాభావస్య పక్షతాత్వముపేయం. తత్ర చ మహాగౌరవం తదపేక్షయా లాఘవాత్ యత్సిద్ధివ్యక్తిసత్వే తదుత్తరక్షణేనుమితి ర్నోత్పద్యతే తత్సిద్ధివ్యక్తేః ప్రతిబంధకత్వ కల్పైవసాధీయాన్స్యాత్. దూషణాంతరమాహ * సిషాధయిషేతి * ఏతద్విశేషణస్య ప్రయోజనాభావాత్ పరిత్యాగ ఇత్యనుచితం. యత్ర సిషాధయిషా సిద్ధ్యనుమితయ ఇత్యాది తత్ర పక్షతాసంపత్తయే స్వసమానాధికరణేత్యాది విశేషణాక్రాంత తత్తత్సిద్ధిభేదకూటం నివేశ్యం తదపేక్షయా సిషాధయిషావిరహవైశిష్ట్యరూప విశేషణదానే లాఘవాత్ తథాచాగత్యా సిషాధయిషానాశకాలీన సిద్ధివ్యక్తిభేదకూట నివేశేపి సిషాధయిషాకాలీనసిద్ధిభేదకూటనివేశేనాస్తిప తాదృశ ప్రయోజనసంభవాదితి యుక్తిద్వయేన భేదకూటనివేశా

త్యేక్యస్థాయా. సిషాధయిషావిరహ విశిష్టసిద్ధ్యభావాతిరిక్త సకలకారణసమ
వధానాధికరణీభూతక్షణ సంబంధవ్యక్త్యయస్తాసాం వినిగమనా విరహేణ
క్రిమిక సిద్ధి సిషాధయిషానుమిత్యుత్పత్తిస్థలే సిషాధయిషోత్పత్తిక్షణే అనుమి
తిప్రాగభావాయ సిద్ధేస్సిషాధయిషా విరహవిశిష్టతత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతిబంధక
త్వాపేక్షయా లాఘవేన చ ప్రతిబంధకతాపత్తే రిత్యర్థః. తథాచ మూలో
క్తస్య సిషాధయిషావిరహ విశిష్టసిద్ధ్యభావస్య పక్షతాత్వవ్యాఘాత ఇతి భావః.
నచ తత్తత్సమయస్సమంతత్తదాత్మనాం సంబంధాః స్వరూపానతిరిక్తాః తథాచ
తత్తదాత్మస్వరూపస్య తత్తత్సమయరూపస్యవా సంబంధస్య ప్రతిబంధక
త్వే తత్తదాత్మవ్యక్త్యుదాత తత్సమయే చాన్యత్రాత్మన్యనుమిత్యనుపపత్తిరతః అ
న్యస్య ప్రతిబంధకతాం ప్రసంజయతి * తత్తత్సమయావచ్ఛిన్నేతి * సిద్ధ్య
నంతరం సిషాధయిషాతృతీయక్షణే ఽనుమితిస్థల ఇత్యాదిః. సిషాధయిషావిరహవిశిష్ట
సిద్ధ్యభావేతర సకలకారణానేకగణ తత్తత్క్షణావచ్ఛిన్నానాం తత్తదాత్మవిష్ట
తత్తన్మనోయోగాదివ్యక్తీనామిత్యర్థః. సామానాధికరణ్య సంబంధేన సిషా
ధయిషా అనుగమః కర్తవ్యః. ఏవం స్వసమానాధికరణత్వ స్వవృత్తిక్షణ
వృత్తిత్వ స్వప్రాగభావవత్త్వైతత్త్రితయ సంబంధేన ప్రాగభావానంగీకారే
స్వసమానాధికరణత్వ స్వావ్యవహితపూర్వక్షణవృత్తిత్వోభయ సంబంధేనా
నుమితి విశిష్టత్వరూపః ఏతాదృశానుగమకరూప విశిష్టసిద్ధిభిన్నసిద్ధ్యభావః
పక్షతావాచ్యా తత్ర సిద్ధిమాత్ర వైయర్థ్యాత్ తాదృశరూపవైశిష్ట్యావ
చ్ఛిన్నాభావ ఏవ స్యాదిత్యర్థః. సిద్ధ్యభావ సహితసకలకారణ సమవ
ధానేక్షణసంబంధవ్యక్తేః ప్రతిబంధకత్వేఽప్యనుమితిర్నస్యాత్ అతః సిద్ధ్య
భావాతిరిక్తేతి. ఏవంయతిరిక్తకారణసత్త్వే తత్ప్రతిబంధకత్వకల్పనంవ్య
ర్థమిత్యతః సకలేతి. నను వినిగమనా విరహేణ ఉభయమేవ సిద్ధ్యతీతి సి
షాధయిషావిరహస్య నిక్షేపణస్య నిరాకరణమత ఆహ * క్రిమికేతి * ఏత
త్క్షణస్యాతిరిక్తత్వాభావే తత్సంబంధానామనతిరిక్తత్వాత్. తేషామనతిరి
క్తత్వమతేపి తత్తత్క్షణస్యైవ తత్తదనుమితౌ ప్రతిబంధకత్వపర్యవసానా
క్షణానామేవప్రతిబంధకత్వమితిబోధ్యం. సిద్ధ్యనంతరమిత్యాదినా స్థలవిశే
షాభావనేనాన్యత్ర తత్సమయావచ్ఛిన్న తత్తన్మనోయోగాపేక్షయా తత్త

ధయిషా విరహావచ్ఛిన్నాయాః స్వత్రసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వాపేక్షయా లా
ఘవాదితి భావః. * నియామకాభావాత్ * నియామకాభావప్రసంగాత్. సిషా
ధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధిసత్త్వే ద్వితీయక్షణేఽనుమిత్యాపత్తేః నిగ్రాహ్యాయా ని
రుక్తసిద్ధిభిన్న సిద్ధ్యభావరూపపక్షతాయా అనుమిత్యనుత్పాదనిగ్రాహ్యాదే
భావస్య చాన్యోన్యాశ్రయ భియా అనుమిత్యుత్పాదానుత్పాద ప్రయోజక
త్వాసంభవాదితి భావః. తాదృశాన్యోన్యాశ్రయస్యాపి దోష [illegible]ఘాటనం ప్ర
తిబంద్యాసిరస్యతి * నవేత్యాదినా * ఏవకారార్థో వ్యావర్త్యః. ఉక్తం కారణ
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమాజాధీనత్వకథనేన తస్యాం కారణతావచ్ఛేదకక
త్సిద్ధివ్యక్తీనాం ప్రతిబంధకత్వే లాఘవమాదేష్టవ్యం. నను ఉక్తా పక్షతా
యా ఏవ నియామకతయా నియామకాభావకథనం సంగతిరిత్యత ఆహ
* నియామకాభావప్రసంగాదితి * మతిద్వయకాఙ్క్షాయాం పక్షతాయా యోఽ
న్యోన్యాశ్రయద్వయరూపం హేతుం దర్శయతి * సిషాధయిషేతి * య
త్ర సిషాధయిషా సిద్ధిపరామర్శః తత్ర సిషాధయిషాపూర్వక సిషాధయిషా
శూన్య సిద్ధిమతి అనుమిత్యుత్పాద నిగ్రాహ్యాయాః పక్షతాయాః అన్యోన్యా
శ్రయభియానుమిత్యుత్పాద ప్రయోజకత్వస్య యత్ర సిద్ధిపరామర్శః [illegible]
దపూర్వక సిషాధయిషాశూన్య సిద్ధిసత్త్వే అనుమిత్యుత్పాద నిగ్రాహ్యాయాః పక్ష
తావిరహస్య తద్భియా అనుమిత్యనుత్పాదప్రయోజకత్వస్య చాసంభవాదిత్యర్థః
* తాదృశేతి * జ్ఞప్త్యుత్పత్త్యోరన్యోన్యాశ్రయస్యాపి దోషత్వం నత్వన్యత్రే
త్యర్థః. తథా సతీత్యాది నైవ ప్రతిబంధకథనాత్ నవేత్యాదివక్ష్యమాణరన్యో
న్యాశ్రయాణాం దోషతాశక్తినిరాసప్రదర్శకైవేత్యాశయేన ఆదితి. వాకారో
నసముచ్చయే. దూషణాంతరారంభణాత్. నాపి హేతౌ అన్యోన్యాశ్ర
యస్య నియామకాభావస్య వా అనుపపాదకత్వాదిత్యాహ * ఏవార్థ ఇతి *
పరామర్శాద్యసత్త్వే అనుమితిరేవ నాస్తీతి నియామకాభావప్రసంగాసంగ
తిరతః పరామర్శాదిసత్త్వే ఇత్యుక్తం. కారణసమాజేత్యాదేః పునరుక్తత్వ
మాశంక్యాహ * కార్యోత్పత్తేరితి * నిరుక్తపక్షతా ఘటితకారణసమాజా
ధీనా కార్యోత్పత్తిః సమాజశ్చ కార్యోత్పత్తి ఘటితపక్షతా ఘటితత్వేన కా
ర్యోత్పత్త్యధీన ఇత్యయం సమాజోత్పత్త్యోరన్యోన్యాశ్రయ ఇత్యర్థః. య

క్షణివేశే అన్యోన్యాశ్రయస్స్యాదితః తథాసతి ప్రాయశః కారణతావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్న సమవధానస్యాపి అగ్రేతనకార్యోత్పత్తి ప్రయోజ్యత్వాపా
తాత్, *నివిశతే* నివిశమానమనుపపత్త్యావహం. అథవోక్తపక్షతాయాః కా
ర్యోత్పత్తినియామకత్వమేవ నవేత్యాదినా నిరాకృతం

ద్యపి పక్షతాయామన్యోన్యాశ్రయద్వయం సమాజైచైక ఇతరయోరన్యో
న్యాశ్రయాః. తథాపి తాదృశాన్యోన్యాశ్రయస్యోక్తైకవచనం జాతౌ బోధ్యం
సిషాధయిషావిరహరూప విశేషణాభావాధీన విశిష్టాభావస్థలేతదధీనత్వాభా
వాత్ ప్రాయశ ఇతి. నను నివిశత ఇత్యనేనాన్యోన్యాశ్రయస్యాదో
షతావాదో న లభ్యతే ఇత్యత ఆహ *నివిశమానమనుపపత్త్యావహమితి*
కార్యోత్పత్తినివేశస్యాదోషత్వే తన్నిబంధనాన్యోన్యాశ్రయస్యాదోషత్వలా
భాద్దోషీభూతాన్యోన్యాశ్రయాన్తరాపాదనేతి వా అనుపపత్త్యావహశబ్దార్థః. *నివి
శమానమితి * నేర్విశ ఇత్యనుశాసనాత్ లటః శానజ్ఘటితం. నివేశనమితి
త్వసుష్ఠు. కార్యోత్పాదకమితి ప్రథమాదర్శనాత్. నను సామాన్యతో
న్యోన్యాశ్రయస్య దోషతాం జానానః కో నామ తద్విశేషస్యాదోషతాం బ్రూ
యాత్. కేషాంచిద్విశేషాణామేవ తాం జానాన ఇతి చేత్. తథాపి తథాసతి
శాస్త్రీయమతానిబంధలిఖనాసంగతేః అంజస్యైవ తద్దోషతాబోధనసంభవా
త్. కించ నియామకాభావాదితి వక్త్రభిధాన మనుచితం ఆర్జవేన అ
న్యోన్యాశ్రయ ప్రసంగస్యాభిధాతు మౌచిత్యాత్ సత్యపి పరామర్శాదా
విత్యభిధానవైయర్థ్యాచ్చేత్యతో నియామకాభావ ప్రసంగే కథితే తదు
పరి పక్షతాయా ఏవ నియామకత్వం స్యాదిత్యనుయోగసమాధానాయ నవా
ఇత్యారంభ ఇత్యాహ * అథవేత్యాది * ఏవంచ పరామర్శాదిరేవ నియా
మకో భవేదితి శంకావారణాయ సత్యపి పరామర్శాదావిత్యుక్తమితి బోధ్యం
* నిరాకృతమితి * ఆత్మాశ్రయేణేత్యాదిః. ఆత్మాశ్రయోపపాదకం కారణస
మాజాధీనత్వం విశేషణం పక్షతాఘటితకారణసమాజాధీనాయాః కార్యో
త్పత్తేః తస్యా ఇతరకారణసత్త్వే పక్షతాయా ఏవ నియామకత్వం వాచ్యం. త
చ్చ న సంభవతి నియామకతావచ్ఛేదకకోటౌ కార్యోత్పత్తేః ప్రవేశేన పక్షతా
సత్త్వాద్వారా కార్యోత్పత్తేః కార్యోత్పత్త్యధీనత్వాపాతాత్. నను కా

కారణతావచ్ఛేదకకోటావిత్యాదేః కార్యోత్పత్తినియామకతావచ్ఛేదక
ఘటకఇత్యర్థః. అత్రాన్యోన్యాశ్రయదోషంప్రతిబన్ద్యాస్వీకారయతి న
ఛానతిత్యేవం వ్యాఖ్యేయం. యద్యపి వ్యక్తితావ్యవహితోత్తరక్షణో
త్పత్తిరానుమితికత్వం న్యూనవృత్తిత్వేన తత్తద్వ్యక్తివిశ్రాంతమితి
భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకకర్త్రాన్నవేశానర్థక్యాత్ తత్పరిచా
యవ్యక్తీనాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనైవ భేదాస్సిద్ధాసివేశనీయాః తథాచ
కారణతావచ్ఛేదకస్య నోత్పత్తిఘటితత్వం. తథాపి భేదకూటనివేశేవిశే
ష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహేణ కారణతానంత్యం దుష్పరిహర
మేవేతిభావః. కార్యోత్పాదాదికమిత్యాదినా కాదృశగౌరవప్రయోజకభే
దకూటస్యాపి పరిగ్రహః. తస్య కారణతావచ్ఛేదకత్వే తృతీయప్రతిబందేకా

రణతావచ్ఛేదకకోటావేవ కార్యోత్పత్తిప్రవేశోఫలితోనవియామకతావ
చ్ఛేదకకోటావిత్యేకవాక్యతానతిష్ఠతి కారణతాపరిహారాయాహ *కారణతేతి*
నవ్యాత్మాశ్రయమభిధాయ తథాసతీత్యాదినా ప్రతిబన్ద్యభిధానంవ్యర్థం
సమాధానాధీనత్వాం తేన హేతుబలాభావానాకాంక్షిత్వాత్ ప్రతిబందేరదోష
త్వాచ్చేత్యతః తస్యాదోషాంతరసూచకతాం వ్యక్తాప్రకరయతి *అత్రేతి* కా
ర్యోత్పాదస్య కార్యోత్పత్తినియామకతావచ్ఛేదకకోటిప్రవేశఇత్యర్థః. అ
న్యోన్యాశ్రయః యావదనిర్వాహ్యయాః కార్యోత్పత్తేః స్వనిర్వాహకత్వా
త్ * తత్పరిచాయేతి * తథాచ తాదృశానుమితికసిద్ధివ్యక్తీనామేవభేదాః నివె
శ్యాః నత్వవ్యావర్తకఘటజ్ఞానాదీనామపి గౌరవాదితి సూచనాయ ప్రథ
మసిద్ధిపదం. తథాచపరామర్శాదేః ప్రతిబంధకతానామానాయ ద్వితీయతత్ప
దమితభావః. * తథాపీతి * నచ దీధితికృతా ౦ కార్యోత్పాదలిఖనాసంగతిః.
స్వోత్పత్తితత్కాలోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిక్షణవృత్తిత్వ స్వసమానాధికరణ
త్వోభయసంబంధేన ప్రకృతానుమితిమత్త్వవిశిష్టసిద్ధిత్వ మనుగమకరూపం
యత్రసిద్ధసిషాధయిషానుమితయః తత్రేచ్ఛాసామగ్ర్యాః అనుమిత్యవిరోధి
తామతే ఇచ్ఛోత్పత్తిసమయే అనుమితివారణాయపూర్వక్షణసిషాధయిషా
విరహవిశిష్టత్వేన విశేషణీయః తథాచ తదవచ్ఛిన్నభిన్నసిషాధయిషా విర
హవిశిష్టసిద్ధ్యభావఇత్యేతత్కల్పాభిప్రాయేణ తల్లిఖనసంగతేః అద్యప్రతి

ప్రసంగాత్. అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వోత్పన్నపరామర్శాదితో ఽనుమిత్యు
త్తరమనుమిత్యాపత్తేర్వారణాయోత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నత్వే విశేషితే నేత్యాశయః. స్వా
ధికరణసమయధ్వంసవదన్యకాలసంబంధవిశేషితే నేత్యర్థః. తాదృశధ్వంసవ
త్త్వం కాలికసంబంధేన తదుత్పత్తిక్షణస్యాపి ప్రతియోగిత్వాదిసంబంధేనస్వా
ధికరణకాలధ్వంసావచ్ఛిన్నత్వేపి నక్షతిః ఏవంచ కాలికసంబంధేన తాదృశ
ధ్వంసవదన్యత్వసంబంధవిశిష్టజ్ఞానాదేర్ద్వితీయాదిక్షణేసత్త్వాత్ ఉక్తాతివ్ర
సంగతాదవస్థ్యం అతః కాలపదం. తాదృశకాలసంబంధస్యోపలక్షణవిధయా
ఽవచ్ఛేదకత్వే ఏవ దోషః ఇత్యతో విశేషణవిధయా తథాత్వలాభాయోత్త
రత్ర సమాసంగాయ చావచ్ఛిన్నాన్తస్య కర్మధారయమధ్యేప్రక్షేపముపేక్ష్యా
వచ్ఛిన్నత్వే విశేషితే నేత్యుక్తం. విశేషణత్వం చాస్య సామానాధికరణ్యసంబం
ధేన బోధ్యం ధర్మిణో విశేష్యత్వాత్. కాలాన్తరీణానుమితిసమానాధికరణ
ఘటజ్ఞానాదితో ఽనుమిత్యాపత్తివారణాయ స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణో
త్పన్నత్వేనానుమితవిశేషణం. తదర్థశ్చ స్వాధికరణకాలధ్వంసాధికరణకా
లధ్వంసానధికరణత్వే సతి స్వాధికరణకాలధ్వంసాధికరణోయః క్షణస్తద్వృత్తి
త్వం. సత్యంతనివేశాత్ స్వోత్తరతృతీయక్షణోత్పన్నానుమితికజ్ఞానాదితస్త
ద్వితీయక్షణేనానుమితిప్రసంగః. తాదృశానుమితికసంస్కారద్వితీయక్షణే ఽ
నుమితివారణాయ స్వాధికరణత్వేసతీత్యుపేక్షితం. తృతీయాదిక్షణస్య జ్ఞానా

బంధిద్వయసంగత్వప్రయోజనం త్వప్రసిద్ధివైయర్థ్యమధికదోషః. * ఉత్పత్తికా
లః * స్వాధికరణకాలధ్వంసవదన్యస్వాధికరణకాలః. తదవచ్ఛిన్నత్వేనాగార
వాదాహ * స్వాధికరణేతి * స్వాధికరణత్వం కాలికసంబంధేన తేనోత్పత్తి
క్షణస్య విషయితా సంబంధేనస్వాధికరణంయః తద్ధ్వంసవత్త్వసంభవేపి నక్ష
తిః * విశేషణవిధయా * ఫలావ్యవహితప్రాక్క్షణవృత్తితావచ్ఛేదకతయా.
తథాచైవం విధస్థలే కారణతావచ్ఛేదకవిశిష్టసత్త్వాయా ఏవకార్యోపధాన ని
యామకత్వమాశ్రీయత ఇతి భావః * అవిశేషితత్వాదితి * అవిశేష్యత్వాదితి
పాఠేతు విశేషితం కృతవిశేషణం విశేష్యమేవ తదన్యత్వాదితి సఏవార్థః
* సత్యంతేతి * స్వాధికరణత్వం ధ్వంసాధికరణత్వంచ కాలికసంబం[illegible]
తేన పూర్వోత్పన్నస్వధ్వంసజ్ఞానమాదాయనదోషః. ప్రతియోగితా[illegible]

ద్వ్యసధికరణత్వేపి సంస్కారాద్యధికరణత్వాపత్తేః తాదృశాపేక్షాబుద్ధిద్వితీయక్షణేఽనుమితివారణానురోధస్తు నతదపేక్షాబీజం. తదానీం సమానాధికరణవిశేషగుణాంతరస్యాప్యనుత్పత్త్యా తత్ప్రయోజకాదేవానుమిత్యనుత్పాదోపపత్తేః. అపేక్షాబుద్ధిద్వితీయక్షణే సమానాధికరణవిశేషగుణోత్పాదోపగమేత్వపేక్షాబుద్ధేస్తృతీయక్షణావస్థాయిత్వాయాపవాదాపత్తేః. వస్తుతస్త్వపేక్షాబుద్ధేర్ద్విక్షణావస్థాయిత్వమిత్యపి తత్ప్రతిబంధిప్రగల్భనం అన్యథాసిద్ధ్యాదిద్వితీయక్షణోత్పన్నాపేక్షాబుద్ధ్యాత్మకపరామర్శస్య ద్వితీయక్షణేఽనుమిత్యనుపపత్తేస్తస్యాస్తృతీయక్షణపర్యన్తావస్థానమతే ద్వితీయక్షణే విశేషగుణానుత్పత్త్యా తదానీముత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నసవిషయకసత్వస్యాక్షతత్వాదిత్యవధేయం. అనుమితేస్స్వసమానాధికరణానుమిత్యుత్తరోత్పన్నజ్ఞానాంతరాద్యానుమితిప్రసంగవారణాయాధికరణాంతం గుణవిశేషణం. స్వపూర్వకాలాద్యుత్పన్నానుమితేరపి స్వావ్యవహితోత్తరత్వాత్ తస్య ద్వితీయక్షణపర్యంతస్థాయిస్థూలకాలోత్పన్నతయా తద్దోషతాదవస్థ్యమితి క్షణాన్తనివేశః. అనుమితేస్స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తిస్వసమానాధికరణస్వాత్మకానుమితికతయా తద్వారణాయ ఉత్పత్తినివేశః. పర్యాప్తిస్త్వపేక్షాబుద్ధిద్వితీయక్షణే విశేషగుణాంతరానుత్పాదే అనుమితౌ స్వావ్యవహితనివేశాదపి ఉత్పత్తిప్రయోజనవిరహోబోధ్యః. తథాసత్యపేక్షాబుద్ధ్యాత్మకానుమిత్యనన్తరోత్పన్నజ్ఞా

వారణాయ ధ్వంసానధికరణత్వం తేనైవ సంబంధేన. అపేక్షాబుద్ధేర్ద్విక్షణావస్థాయితామతే తాదృశపరామర్శద్వితీయక్షణే అనుమితేస్సంభవేన తృతీయక్షణే అనుమిత్యనుత్పాదే ఇష్టాపత్తివారణాయ సిద్ధ్యాదీతి. స్వావ్యత్యనివేశేన వారణసంభవాత్ స్వసమానేతి. స్వాధికరణత్వస్వధ్వంసాధికరణత్వయోః కాలికసంబంధనివేశప్రయోజనమూహ్యం. *జ్ఞానాత్* ఘటాదిజ్ఞానాత్. దూషణాంతరమాహ *అపేక్షాబుద్ధేరితి* అత్రవదంతి అనుమిత్యుత్పత్తిక్షణే పరామర్శజన్యసంస్కారోత్పత్త్యా బాధకాభావః ఏవంచతాదృశసంస్కారాదనుమితిద్వితీయక్షణే అనుమిత్యాపత్తివారణాయ ఉత్పత్తినివేశ ఆవశ్యకః. నచ సంస్కారాన్యత్వమపి విశేషణం. సంస్కారాద్యేత్యుత్తరగ్రంథాసంగతేః. నచ తత్సంస్కారాన్యత్వం దీయతాం. తథాసత్యా

నాదప్యనుమిత్యుత్పత్తేరసంభవాత్. అపేక్షాబుద్ధేర్ద్విక్షణమాత్రావస్థాయితా మతేఽపి వైషమ్యప్రతిబన్ధిత్యుక్తత్వాచ్చ. పురుషాన్తరీయానుమిత్యవ్యవహితపూర్వోత్పన్నజ్ఞానాత్తద్వ్యక్తేః పుంసోఽనుమితేర్వారణాయ స్వసామానాధికరణ్యమనుమితివిశేషణం. ఏకపురుషీయానుమిత్యవ్యవహితపూర్వోత్పన్నద్విత్వాదితస్తద్వతః పురుషాంతరస్యానుమితేర్వారణాయ సవిషయకత్వనివేశనం. అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణే జ్ఞానోత్పత్త్యసంభవమాశంకయా జ్ఞానత్వముపేక్షితం. వ్యక్తి*విష్యతిచేదయుపదిష్టాత్. బహువ్రీహి ప్రతిపాద్య సంబంధాంశస్యాధికస్య ప్రవేశాత్ బహువ్రీహిం పరిత్యజ్య లఘురూపాంతరమాహ *స్వసమానాధికరణేతి *అత్రోత్పత్తి కాలావచ్ఛిన్నత్వవిశేషితేనేత్యనుషజ్యతే. అన్యథాఽనుమిత్యవ్యవహితపూర్వోత్పన్నజ్ఞానాదేరనుమిత్యుత్పత్త్యధికరణక్షణేఽపి సత్త్వాత్తదనన్తరమనుమిత్యంతరోత్పత్త్యాపత్తేః. న చానుమిత్యవ్యవహితపూర్వోత్పత్తిర్విశేషణతయైవ సామంజస్యే ఉత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నత్వస్య పృథగ్విశేషణత్వమయుక్తమితి వాచ్యం. అవ్యవహిత పూర్వక్షణోత్పత్తేర్విశేషణత్వే తద్ఘటకపూర్వత్వాంశవిశేషణతయైవ సామంజస్యే క్షణే స్వాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వరూపస్య ఉత్పత్తిఘటకాంశస్య వైయర్థ్యాపాతాత్. ప్రక్షాళనాద్ధి న్యాయేన తదంశమపపరిత్యజ్య స్వసమానాధికరణానుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణోత్పత్తివిశిష్టజ్ఞానత్వేన కారణతాప్రసంగోఽగ్రే దర్శయిష్యత ఏవ. అనుమితౌ సామానాధికరణ్యేన విశేషణప్రయోజనం పూర్వవత్. అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వం ప్రాగభావవత్త్వే సతి ప్రాగభావాధికరణకాలప్రాగభావానధికరణత్వే సతి తత్ప్రాగభావవత్త్వం. అనుమితిపూర్వవినష్టస్య తదుత్తరోత్పన్నస్య చ ఘటజ్ఞానాదేర్వారణాయ దళద్వయమ్. అవ్యవహితోత్తరత్వఘటకాత్ స్వాధికరణకాలధ్వంసాధికరణ కాలధ్వంసానధికరణత్వ రూపసత్త్వం తాదేతదీయనత్వం తిన్స్వలఘుత్వాదప్యేతత్కల్పే లాఘవం బోధ్యం. ప్రాగభావానంగీకారేతద

నంత సంస్కారభేదనివేశ మపేక్ష్య లాఘవేన ఉత్పత్తివిశేషణౌచిత్యాత్. వస్తుతస్తు ఉత్పత్తివిశేషఖండనపాఠ ఏవ ప్రామాదికః అపేక్షాబుద్ధేర్ద్విక్షణావస్థాయితామతే ఏవ తల్లక్షణకరణేన పునస్తృతీయక్షణావస్థాయిత్వ శంక[illegible] దర్థవిరోధాదితి. *తత్ప్రాగభావే* న చ తర్కాలంకారే[illegible]

ఘటితం పశ్చాత్క్షణావ్యవహితపూర్వత్వస్యైవ నివేశ్యం. అనుమిత్యవ్యవహిత పూర్వోత్పన్నమత్రస్థాయి స్థూలకాలేఽనుమిత్యుత్తరముత్పన్నస్య ఘటాదిజ్ఞానస్య వారణాయ క్షణత్వనివేశనం. అనుమితిప్రాగభావవిశిష్టోత్పత్తికత్వవివక్షణే తు క్షణపదం కాలపరమేవ అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణపర్యంతస్థాయినస్తత్పూర్వజాతఘటజ్ఞానాదితోఽనుమితిపూర్వమనుమితేర్వారణాయ ఉత్పన్నత్వనివేశనం. పూర్వవర్తిత్వాదివారణాయ సవిషయకత్వనివేశనం జ్ఞానత్వోపేక్షాయాం బీజమపి పూర్వవద్బోధ్యం. అతోభయత్ర స్వపదఘటితత్వేన తత్తద్వ్యక్తివిశ్రామాదననుగమ ఇతి ప్రతియోగిన్యనుగమంతర్భావ్యానుగతభేదకూటఘటితధర్మేణ కారణతాం పరిసంజయతి *స్వక్షణేతి* స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తిక స్వసమానాధికరణానుమితికంస్వం అనుమితిసామగ్ర్యసమవధానక్షణోత్పన్నం ఘటజ్ఞానాదికమేవ తదన్యసవిషయకోఽనుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణోత్పన్నతత్సమానాధికరణపరామర్శాదిరతస్తతోఽనుమిత్యుత్పత్తిః తాదృశాదేవ పరామర్శాదనుమిత్యనంతరమనుమిత్యంతరవారణాయాత్ర వ్యుత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నత్వవిశేషితే నేత్యనుషజ్యతే. నచైవం స్వోత్పత్తిక్షణావచ్ఛిన్నత్వస్యానుయోగిని ప్రవేశేనాననుగమస్యావశ్యకతయా ప్రయాసోఽయమఫల ఇతి వాచ్యం. తత్తద్వస్తునిష్ఠతత్తదధికరణసమయధ్వంసాధికరణసమయసంబంధానామభావకూటవిశిష్టస్యైవాత్రోత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నార్థత్వాత్తాదృశస్య చానుగతత్వాత్. స్వసమానాధికరణానుమితిత్వావచ్ఛేదేన స్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికత్వం వివక్షణీయం. అతోఽనుమిత్యుత్పాదకపరామర్శాద్యధికరణక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికత్వస్య తత్పరామర్శసమానాధికరణకాలాంతరీణానుమితౌ సత్త్వేపి నజన్యసవిషయకే భేదకూటాప్రసిద్ధిః. స్వక్షణావ్యవహితోత్తరత్వం పూర్వవదుక్తం గ్రాహ్యం. తత్పురుషీయయాదృశఘటజ్ఞానాద్య

దుందూషితమితి వాచ్యం. తత్తద్వ్యక్తివిశ్రాంతతాయాః తత్ర విశిష్యానుమితేర్నివేశోపగమాత్. *అనుగతభేదః* అఖండభేదః. ఉత్తరపరామర్శాదౌ పూర్వపరామర్శాధికరణసమయధ్వంసాధికరణసమయసంబంధసత్త్వేన తదభావానుపపత్తిరతః *తద్వస్తునిష్ఠేతి*

త్తరం తదీయానుమితావనుత్పన్నాయామేవ తస్య పుంసో ముక్తిస్తాదృశమేవ ఘటజ్ఞానాదికం స్వాధికరణసమయోత్తరక్షణానుత్పత్తికస్వసమానాధికర ణానుమితిప్రాగభావరూపసామగ్ర్యాద్యసమవహితాత్తత్తద్ఘటజ్ఞానాదితోను మిత్యుత్పత్తిస్వీకారే స్వపదేనోపాదానాసంభవాదతో వ్యధానని వేశః. నిరు క్తోపాదానే చానుమిత్యుత్పాదకఘటజ్ఞానాదేః పూర్వోక్తదాధిమత్వ న్న యాప్యనుమితేరుత్పత్త్యధికరణక్షణే అవ్యవహితోత్తరత్వస్య తాదృశానుమి త్యుత్పత్తిక్షణాదృశఘటజ్ఞానాదిద్వితీయక్షణపర్యన్తస్థాయి స్థూలకాలే స త్త్వాత్తాదృశం స్వముప్రసిద్ధమేవస్యాత్ అతఉత్తరత్వక్షణోర్వ్యాప్తిర్నివేశనం. అనుమితేః స్వావ్యవహితోత్తరక్షణవృత్తిత్వస్వోత్పాదకతయా స్వపదే నోపాదానాసంభవాత్తతోనుమిత్యన్తరాపత్తిగతాఙ్యాప్తినివేశః. వ్యధికర ణానుమిత్యవ్యవహితపూర్వోత్పన్నఘటజ్ఞానాదివారణాయ సామానాధికర ణ్యమనుమితివిశేషణం. ద్వితీయక్షణే నుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణోత్పత్తి మదలక్షణోక్తత్య పృథగుత్పత్తికాలస్య విశేషణతయా నివేశాపేక్షయా తా దృశక్షణోత్పత్తిఘటక ద్వితీయక్షణవృత్తిత్వస్య విశేషణతయా నివేశనమేవో చితం తావతైవాతిప్రసఙ్గభఙ్గాత్ ఇత్యాశయేనాహ * కించేతి * పదవ్యా వృత్తిస్త్వేవ. యాదృశపరామర్శద్వితీయక్షణే కిమపిజ్ఞానం నోత్పన్నం తృతీ యక్షణే చానుమితిజాతా తత్ర పరామర్శరూపజ్ఞానస్యైవానుమిత్యవ్యవ హితపూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టస్యానుమిత్యవ్యవహితప్రాక్క్షణే సత్వాత్ జ్ఞా నస్యాయు పితస్య... ఫలముత్పత్తౌ జ్ఞానత్వమేవాగ్రే నివేశి తం. అత్రాన్యసంయోగసన్నిపత్యాన్తర్భావేనానుగమస్తు నాశంకనీయః పూ ర్వకల్పద్వయేపి తత్సత్వేతగౌరవస్యాబాధకత్వాత్. అనుగమసహిష్ణుతా యా తు ... స్వసమానాధికరణానుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వా

* ...నుమితేరితి * స్వేతరోత్పాదానేప్సాపేక్షాబుద్ధ్యాత్మకానుమితేరతిప్రసఙ్గః తత్ర స్వసమానాధికరణానుమితిసామాన్యాన్తర్గతతదనుమితేః స్వభిన్నస్వక్ష ణావ్యవహితోత్తరక్షణవృత్తితయా తాదృశసిద్ధిద్వితీయక్షణే అనుమిత్యన్తరా పత్తికతదనుమితేః స్వభిన్నస్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణవృత్తిభిన్నస్వసమానాధి కరణానుమితిత్వేపి తద్భిన్నవిషయకసత్వాదతద్రస్త్వం. తత్తద్వ...

నధికరణసంబంధానామభావకూటవిశిష్టజ్ఞానత్వేన కారణత్వప్ర[illegible]త్తిగౌరవభయా
వచోపదర్శితసకలరూపాపేక్షయా లింగపరామర్శత్వస్య లఘుతయా తేనై
వరూపేణ పరామర్శహేతుత్వముచితమితి నప్రతిబంధ్యనకారణతావాద్యం. ఉ
క్తరూపేణ హేతుత్వే కారణాంతరవిరహదశాయాముక్తరూపావచ్ఛిన్నవిర
హాత్తదైవానుమితివారణసంభవాత్ కారణాంతరస్యాకల్పనీయతయా లింగప
రామర్శత్వాపేక్షయా తచ్ఛరీరగౌరవస్యాకించిత్కరత్వాత్ నను యత్ర
ఘటజ్ఞానాద్ద్వితీయక్షణే లింగపరామర్శస్తృతీయక్షణే [illegible] పరామ
ర్శోత్పత్తిక్షణేప్యనుమితిప్రసంగః [illegible] ద్వితీయ
క్షణమపేక్ష్య తృతీయస్యాపి క్షణస్యావ్యవహితోత్తరత్వే [illegible] ఘటజ్ఞా
నాదేః పక్షతాయావ్యవహితోత్తరత్వేనానుమిత్యాపత్తేః * అవ్య
వహితోత్తరశ్చేతి * ద్వితీయక్షణవృత్తేః * అవ్యవహితోత్తరత్వమధ్యే స్వక్ష
ణస్య నప్రతిస్వీకరూపేణ నివేశః కింతు స్వాధికరణకాలత్వేన తథా చ స్వా
ధికరణకాలధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసాధికరణత్వసామాన్యాభావస్య తృతీయ
క్షణేఽసత్త్వాన్నతస్యావ్యవహితోత్తరత్వమితి భావః. పూర్వకల్పే తృతీయజ్ఞాన
త్వముపేక్ష్య సవిషయకత్వనివేశప్రయోజనం స్ఫుటయితుమాశంకతే. * న
చాదిమేష్వితి * శేషకల్పే వినశ్యదవస్థపరామర్శజన్యానుమితిస్థలేఽవ్యవహి
తపూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టస్య పరామర్శస్యైవానుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్ష
ణే సత్త్వాన్నానుపపత్తిరిత్యత ఆదిమేష్విత్యుక్తం. * అతిధారాత్వాదితి * తద్ద్వి
తీయక్షణే అనుమిత్యనుత్పత్త్యా తత్కారణతావచ్ఛేదకానాక్రాంతత్వాదుత్ప
త్తికాలావచ్ఛిన్నస్యానుమిత్యవ్యవహితప్రాక్క్షణేఽసత్త్వాచ్చేత్యర్థః. అనుమి
త్యుత్పత్తిక్షణ ఇవ దర్శితస్థలే అనుమితిపూర్వమపి పరామర్శేన ప్రతిబంధా
త్ అనువ్యవసాయాదిర్నోత్పత్తుమర్హతీతి శంకానిరాసాయ అనుమితిసా
మగ్ర్యా విరోధివ్యాప్తిరహేణైవ పరామర్శమాత్రం నప్రతిబంధకమపి త్వ
నుమితిసామగ్ర్యేవ తదా చ నతత్సామగ్రీ తస్యాః ఫలావ్యవహితప్రాక్కాలఏవ
సత్త్వాదితి. * తదానీం * తాదృశపరామర్శద్వితీయక్షణే. అనువ్యవసాయాదే

వేశ్చ[illegible]హ్యాం. * స్వాధికరణేతి * స్వాధికరణకాలః ఘటజ్ఞానాద్య
క్షణపర్యంతస్థాయిన్యా కాలతద్ధ్వంసాధికరణకాలో యః తద్ధ్వంసాధికరణత్వసా

నిత్యాదినా సన్నికృష్టస్తు స్వాంతర్గతజ్ఞానపరిగ్రహః. నను యత్ర పరామర్శోత్ప త్తికాలే సమానవిషయా లౌకికచాక్షుషాదిప్రత్యక్షస్య భిన్నవిషయే చ శాబ్ద బోధస్య సామగ్ర్యాస్తద్ద్వితీయక్షణే వినిగమనావిరహేణ కిమపి జ్ఞానం న జాయతే సకలజ్ఞానసామగ్రీషు ప్రతిబంధకసమవధానస్య తుల్యత్వాత్ తదను త్తద్ద్వితీయక్షణే ప్రత్యక్షాదిసామగ్రీవిగమేపి తృతీయక్షణేనానుమితిః స్యాత్ ఉక్తకారణతావచ్ఛేదకం తత్ర జ్ఞానాభావాదిత్యత ఆహ * అగత్యేతి * కదాచిత్ జ్ఞానానుత్పాదేపీత్యర్థః. * సంస్కారాదిః * తస్యాపి సవిషయకత్వేఘటితతత్సంస్కారానవచ్ఛేదకత్వాగత్యా ఇతి భావః. నచ యత్ర పరామర్శానుపేక్షాత్మకస్తత్ర కాగతిరితి వాచ్యం. ఫలానురోధేన తత్ర సంస్కారకల్పనాయా ఆవశ్యకత్వేన పరామర్శాదుపేక్షాత్వస్యైవాసిద్ధేః. నన్వనుమితేస్సంస్కారజన్యత్వోపగమే తస్యాస్స్మృతిత్వాపత్తిః సంస్కారజన్యజ్ఞానత్వస్య స్మృతిత్వప్రయోజకత్వాదత ఆహ * సంస్కారజన్యత్వేనేతి * నిరాసాదిః * సంస్కారత్వేన సంస్కారజన్యత్వస్యైవ స్మృతిత్వప్రయోజకత్వాత్ అన్యథా కాలోపాధివిధయా జ్ఞానాంతరే జ్ఞాయమానలింగకరణతామతే సంస్కారలింగకానుమితౌ చ సంస్కారస్యాజనకత్వేనాతిప్రసంగాదితి భావః. ప్రకృతసామాన్యాయ కార్యానుత్పత్తినిర్వాహ్యతావచ్ఛేదకరూపేణ ప్రతిబంధకత్వమేవ ప్రసంజయతి * స్వసమానాధికరణేతి * పదవ్యాప్తిరనుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తిసిద్ధిభిన్నసిద్ధ్యభావపక్షతావద్బోధ్యా. సిద్ధ్యాత్మకపరామర్శానంతరం సిషాధయిషోత్పత్తికాలే సర్వత్ర తదాత్మసమవేతధర్మ

జ్ఞానాభావస్యేత్యర్థః. వినిగమనావిరహేణేత్యర్థం. * సకలేతి * లౌకికప్రత్యక్షసామగ్రీసమానవిషయకానుమితిం ప్రతి ప్రతిబంధికా భిన్నవిషయకానుమితిసామగ్రీతు శాబ్దబోధం ప్రతి ఘటవద్భూతలమితి శాబ్దసామగ్రీతు తాదృశప్రత్యక్షం ప్రతీత్యర్థః. తత్తత్సామగ్ర్యభావశ్చ నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటి ఘటక ఇతి తు బోధ్యం. * ప్రకృతసామాన్యమేతి * సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికసిద్ధిభిన్నసిద్ధిత్వేన ప్రతిబంధకత్వం ప్రకృతం. * కార్యానుత్పత్తీతి *. అన్యోన్యా [illegible] యః ఉక్తప్రతిబంధకాభావవత్వస్య కార్యోత్పత్తి నియామక [illegible]

నాశస్యావ్యాపకత్వే యత్ర నష్టనాశస్తత్ర ప్రథమప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య సత్త్వేనాతిప్రసంగసంభవాత్ కల్పాంతరమాహ * స్వసమానాధికరణేతి * ఉక్తస్థలే పరామర్శాదేరనుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తిత్వం తస్య ప్రథమక్షణస్యానుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వస్యానధికరణతయా తద్వృత్తిత్వవిశిష్టత్వేన తత్ప్రాగభావాదేరప్రతిబంధకత్వాన్న క్షతిరిత్యద్యవిశిష్టలే సమాధియుపోత్పత్తౌ తదనుమిత్యప్రసంగ ఇతి భావః. అత్రానుమితేరవ్యవహితపూర్వత్వం పక్షవ్యాపకం తదుత్పత్తిక్షణోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వం తత్ర క్షణత్వనివేశే అనుమిత్యుత్పత్త్యధికరణమహాకాలాద్యుత్పత్తికధ్వంసమాదాయ క్షణమాత్రస్యైవానుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వాపత్త్యాదతిక్షణత్వనివేశనమావశ్యకం ఏవంచ తదపేక్షయా లాఘవాదనుమిత్యుత్పత్త్యనధికరణసమయోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టత్వేన ప్రతిబంధకత్వమేవోచితం. అనుమిత్యుత్పత్త్యనధికరణసమయస్య క్షణత్వానివేశేపి క్షతివిరహాత్ అనుమిత్యుత్పత్త్యనధికరణస్థూలకాలోత్పన్నధ్వంసప్రతియోగిత్వస్యానుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణభిన్నక్షణమాత్రే సత్త్వాత్. చరమక్షణే క్షణత్వనివేశనంచోభయత్రావశ్యకం. అన్యథా అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణేపి తదుత్పత్తిక్షణోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వానధికరణమహాకాలాదివృత్తిత్వవిశిష్టసత్త్వేన అనుమిత్యుత్పత్త్యనధికరణసమయోత్పన్నధ్వంసప్రతియోగిస్థూలకాలవిశేషవృత్తిత్వవిశిష్టసత్త్వేన చానుమితిమాత్రానుపపత్తిరిత్యాశయేనాహ * స్వసమానాధికరణేతి * యదిచ పూర్వక్షణత్వానివేశేఽనుమిత్యుత్పత్త్యుపలక్షితకాలోత్పత్తికత్వనివేశనమహాకాలాద్యుచ్ఛేదేనానుమిత్యుత్పత్త్యధికరణమహాకాలాద్యుత్పత్తికధ్వంసమాదాయాతిప్రసంగ ఇతి తథావృత్తివిశిష్టసమయోత్పత్తికత్వనివేశే తథాచ క్షణస్యానుమిత్యుత్పత్త్యధికరణకాలే న నివేశ్యమిత్యుచ్యతే. తథాప్యుపలక్షితోత్పత్తికత్వాపేక్షయా విశిష్టోత్పత్తికత్వస్య గురుతరతయైవ కల్పాంతరానుసరణసంగతిః. నచైతత్కల్పేప్యనుమిత్యుత్పత్తివిరహవిశిష్టసమయోత్పత్తికత్వమేవ ధ్వంసే నివేశ్యం అత్రా[illegible]పి దర్శితవ్యః. సమాధియుపోత్పత్తికాలే అతిప్రసంగసంభవాది[illegible]నా * గురుతరీభూతతయేతి * అయంభావః. ఉపలక్షణంపరిచాయకం

నుమిత్యుత్పత్త్యధికరణభిన్నోత్పత్తికత్వనివేశే యత్రానుమిత్యుత్తరక్షణే పరామ
ర్శానంతరజాతానుమిత్యంతరే వ్యభిచారాత్పునరనుమితిః తత్రానుమిత్యుత్పా
కాలస్య తత్పూర్వత్వం పరామర్శోత్పాదనస్థానాపత్యకరణాదనుమిత్యుత్పత్త్యధి
కరణత్వనియమేన ప్రథమానుమిత్యుత్పత్త్యధికరణస్య క్షణస్యానుమిత్యుత్ప
త్త్యనధికరణసమయోత్పన్నధ్వంసప్రతియోగితాయాః సుఘటనాత్ అనుమి
త్యుత్పత్తికాలేఽనుమిత్యుత్పత్తేరనుమిత్యుత్పత్త్యభావోపలక్షిత సమయోత్ప
త్తికత్వః వేశేఽనుమిత్యవ్యవహితప్రాక్క్షణస్యాపి తదుత్పత్త్యభావాధికరణ
స్థూలకాలోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగితయా తదుత్పత్తిపరామర్శాదేరనుమితి
విరోధిత్వాపత్తేః తథాచ సామ్యమితి నాచ్యం. క్షణికత్వాభ్యుపగమేఽను
మిత్యుత్పత్త్యనధికరణత్వోపలక్షితసమయోత్పత్తికత్వః వేశేపి ద్వితీయస్థలే
ఽనుమిత్యుత్పత్తిక్షణస్యానుమిత్యుత్పాదానధికరణతయోక్తదోషానవకాశా
త్ ఏతత్కల్పే లాఘవసంభవాత్ | అనుమిత్యనధికరణత్వస్య సమయవిశేష
ణత్వేఽనుమిత్యుత్పత్తిక్షణస్యాప్యనుమిత్యధికరణత్వమాదాయ విశేషణవైయర్థ్యాదవ్య
వహితపూర్వతయా తదుత్తరానుమిత్యుత్పత్తిసమయోత్పత్త్యనధికరణత్వవి
శిష్టనివేశః. సమయావ్యవహితపూర్వత్వం సమయోత్పత్తికధ్వంసప్రతియో
గిత్వమేవ నతు నిరుక్తతాదృశక్షణోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వం త
దుత్పత్తిక్షణే వ్యవస్థయోగనాభావాత్. ప్రాగభావానభ్యుపగంతౄణాం మతే త
దుత్పత్తికాలీనధ్వంసప్రతియోగిత్వం పూర్వత్వం తథాచ తదుత్పత్తికాలీనధ్వం
స ప్రతియోగికాలవృత్తిధ్వంసాప్రతియోగిత్వరూపావ్యవహితత్వస్యాపి తం
త్త్వేన నివేశనమఫలం తదుత్పత్తికాలీనత్వస్థలే తదుత్పత్తికాలోత్పత్తికత్వ
నివేశన ఏవావ్యవహితపూర్వత్వలాభసంభవాదిత్యాశయేనానుమిత్యవ్యవ
హితపూర్వత్వమనుమిత్యుత్పత్తిక్షణోత్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిత్వరూపమే
వ వాచ్యమిత్యాహ * తదవ్యవహితేతి * అనుమితిస్థితిక్షణోత్పన్నధ్వంసప్ర
తియోగిత్వమనుమిత్యుత్పత్తిక్షణసాధారణమత స్తదుత్పత్తిత్వ విశిష్టస్య వి

చ్ఛేదోపలక్షితం పరిచాయ్యోఽయం నివర్తతే కారణతావచ్ఛేదకశరీరానన్త
ర్గతం భవతీతి యావత్ నతు విశిష్టం తథాత్వే గౌరవమితి. * క్షణిక [illegible]
తి * క్షణికో యః పదార్థః స ఏవ క్షణ ఇత్యర్థః నతు తస్య కాదనని [illegible]

రోధిత్వోపపత్తయే ప్రథమోత్పత్తినివేశః ఉత్పత్తివిశిష్టోత్పత్తికత్వ నివేశేతల్లాఘాయైవ క్షణపదం. ద్వితీయకల్పానుసరణ బీజభూతప్రథమకల్పదోషం కథంచిదుద్ధరన్నాశంకతే * నచాత్రేతి * సిషాధయిషోత్పత్తికాలైకస్య ద్విత్రిదాత్మవృత్తిధర్మస్యనాశే తస్యైవానుమితి పూర్వవృత్తిభిన్నత్వేనవిరోధితయానసిషాధయిషోత్పత్తికాలేఽనుమిత్యాపత్తిసంభవఇతి తదపినాశస్థలానుసరణం అన్యదీయధర్మనాశేపి తేన ధర్మేణాప్రత్యాసన్నతయా అన్యదీయానుమితి ప్రతిబంధకత్వాసంభవాత్ తత్పురుషీయస్యేత్యుక్తం యద్యపి పరామర్శానంతరం సిషాధయిషోత్పాదస్థలే పరామర్శావ్యవహితప్రాక్క్షణే ఫలేచ్ఛావశ్యమేవ స్వీకార్యా తథాచ తస్యాఏవ సిషాధయిషోత్పత్తికాలేవశ్యంవినాశః. తథాప్యపేక్షాబుద్ధ్యాత్మక ఫలజ్ఞానాద్యది పరామర్శోత్పత్తికాలేఫలేచ్ఛాస్వీక్రియతే తదాపరామర్శోత్పత్తిద్వితీయక్షణే ఆత్మగుణవినాశో నసంభవతీత్యభిప్రాయేణేదం. అనుమితౌసుఖత్వభ్రమదశాయాం ఫలాంతరేచ్ఛామంతరేణైవ సుఖత్వప్రకారేణానుమితీచ్ఛాసంభవతీ

తిభావః. * తదపినాశేతి * నను సిద్ధ్యాత్మక పరామర్శస్య స్మరణాత్మకత్వే తజ్జనకవిశేషణజ్ఞానాదేః తదుభయవ్యవధాయక జ్ఞానాదేర్వావినాశః స్మరణాత్మకత్వేతు సంస్కారస్యేతి తాదృశస్థలాభావాత్ కథమేతదితి చేన్నైవం. అపేక్షాబుద్ధిద్వితీయక్షణే విశేషగుణోత్పాదమతే అపేక్షాబుద్ధిరూపవిశేషణజ్ఞానద్వితీయక్షణే తాదృశస్మృత్యాత్మక తాదృశపరామర్శాసంభవతి అన్యథాతు సమూహాలంబన సంస్కారస్యచరమఫలనాశ్యతయా తాదృశస్మరణాత్మకపరామర్శాన్ననాశఇత్యభిప్రాయేణ దీధితికృతాం తథాభిధానసంగతేః. * అపేక్షాబుద్ధ్యాత్మకేతి * ప్రథమమపేక్షాబుద్ధిరూపఫలజ్ఞానం తతః ఫలేచ్ఛాపరామర్శౌ తతః సిషాధయిషాయా ఉత్పాదః తతోఽనుమితిః తత్రసిషాధయిషోత్పాదకాలే ఫలజ్ఞానస్యాపి ననాశఇత్యవిరోధ ఇత్యర్థః. స్వమతే అపేక్షాబుద్ధేర్ద్వితీయక్షణే గుణాభావాత్ యదీతి. జ్ఞానేచ్ఛయోర్యౌగపద్యాభ్యుపగమశ్చ స్వమతే అస్త్యేవేతి బోధ్యం. ఇదంతు బోధ్యం అపేక్షాబుద్ధ్యాత్మక ఫలజ్ఞానరూపః పరామర్శః తతః ఫలేచ్ఛా తతస్సిషాధయిషా తతోఽనుమితిః తత్రాపి ప్రయోజనసంభవాత్ జ్ఞానేచ్ఛయో

వ్యభిచారిత్వేన, తథా, సిషాధయిషానంతరమనుమిత్యనుత్పాదే తత్పూర్వోత్పన్న
స్యైవ పరామర్శాదేరేవానుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తిభిన్నతయాఽవిరోధిత్వేన
గాపత్తిసంభవ ఇత్యత తదనంతరమనుమితిరిత్యుక్తం. * అనవరతేతి * అనవరత
పరిస్పందమానానాం అపరిమితపవనాదిపరమాణూనాం చేతనేనాత్మనా సమం
యః సంయోగసన్తానః సంయోగధారా తదంతర్గతవ్యక్తీనాం ప్రతిక్షణ
మేవ నాశాదిత్యర్థః. అపరిమితానామపి ఘటాదీనామివ స్థిరత్వే పదార్థగతి
స్వభావానామపి ఏకద్వ్యాదిరూపత్వే ప్రతిక్షణం నసంయోగవినాశసంభవ
ఇత్యతో పరిమితాంతం. ప్రతిక్షణమాత్మసమవేతసంయోగాదినాశస్యసంభవేఽపి
న ప్రామాణికతేత్యాశంక్యాహ * ఫలానుత్పాదేతి * కల్పనాసంభవాదితి *
అనుమిత్యుత్పత్తేరుక్తకారణసత్త్వే అవశ్యకతయా తదనుత్పాదస్య కార్యైక
సంయోగాదినాశమంతరేణానుపపద్యమానత్వాదితి భావః. నను తత్రానుమిత్య
నుత్పాదనిర్వాహాయ సిద్ధ్యభావాభిరూపకారణాంతరమేవ కల్ప్యతాం త
ద్విరహేణాపి తత్ర తదుపపత్తేరిత్యత ఆహ * కారణాంతరేతి * సత్త్వనుమి
త్యవ్యవహితపూర్వవృత్తిభిన్నత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య కారణతాసిద్ధౌ ఉక్త
కల్పేఽనుమిత్యనుత్పాదనిర్వాహాయ తాదృశకారణాభావోపపాదకస్సంయో
గాదినాశః కల్పనీయః. ప్రథమంచ తాదృశకారణతాగ్రాహకే నసంభవతి
ఉక్తస్థలే తదానీం తాదృశాభావరూపకారణసత్త్వస్య సందిగ్ధతయా అన్వయ
వ్యభిచారసందేహాదిత్యత ఆహ * అన్వయవ్యభిచారేతి * కారణత్వగ్రాహి
కాధిత్వాదితి * కారణతాయాః కార్యవ్యాపకతాగర్భాయా గ్రహే కార్యే
వ్యభిచారావగాహితయా వ్యతిరేకవ్యభిచారగ్రహస్యైవ విరోధిత్వాత్ సా
మగ్రీనిష్ఠకార్యవ్యాప్తేః కార్యకారణభావాఘటకతయా తాదృశవ్యాప్తినిశ్చ

ర్యోగ్యదోషాద్యాభావసం వ్యభిచారం. * అనుమితావితి * సుఖత్వప్రకారక
మితీచ్ఛాయా అనుమితిం ప్రతి నా పతి ప్రతిబంధకత్వా భావాదనుమితి [illegible]
త్వం. ప్రత్యక్షత్వ [illegible] నుమిత్యాసత్ . * ఆవశ్యకతయా * [illegible]
ధతయా. * సందిగ్ధతత్త్వాదిత్యర్థః * కారణతత్త్వా సంశయాధీనస్య [illegible]
దః కారణసత్త్వ [illegible] సందేహ [illegible]
తిరేకవ్యభిచారగ్రహస్యైవ * [illegible]

ధ్యాప్యయవ్యభిచారగ్రహస్య కార్యకారణభావగ్రహవిరోధిత్వే మానాభావా దితిభావః. నను ప్రతిక్షణమాత్మని సంయోగాదివినాశేపి యత్ర పక్షతాస్థలే సిద్ధిరనుమితిరూపా తత్ర ద్వితీయక్షణవినష్టసంయోగాదేరనుమితిపూర్వమపి సత్త్వేనావిరోధితయా ఉక్తాపత్తిస్తదవస్థైవేత్యతఆహ * ఉపాదీయన్తామితి * ప్రతిబంధకతయా స్వీక్రియన్తామిత్యర్థః. * సమయవిశేషః * యదా తత్రాత్మన్యనుమితిరుత్పద్యతే తదవ్యవహితపూర్వక్షణరూపతత్సంబంధస్యానుమిత్యవ్యవహితపూర్వక్షణభావాత్ ఏవంచసతి ప్రతిబంధకతా స్వరూపసంబంధేనైవ వాచ్యా సర్వత్ర క్షణవిశేషసంబంధస్యైవ ప్రతిబంధకతాసంభవేన సిద్ధ్యాదిసాధారణ్యాభావేపినక్షతిః. క్షణసంబన్ధస్యస్వరూపాతిరిక్తత్వమభ్యుపేత్యేదం. అనతిరిక్తత్వాభిప్రాయేణానుగతేన భేదకూటాఘటితేన లఘురూపాంతరేణ కారణతాం ప్రసంజయతి * భవేద్వేతి * ఏకపురుషీయానుమిత్యుత్పాదక్షణే సర్వాత్మన్యనుమిత్యాపత్తేర్వారణాయ తత్తత్పురుషీయత్వనివేశః. క్షణస్య కారణతాచ యదా తాదృశక్షణః తదుత్తరం కార్యమితి కాలికవ్యాప్త్యా సత్త్వాబోధ్యా. తత్తదాత్మసమవేతత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతితత్తదాత్మనస్తాదాత్మ్యేన హేతుతయా వైశికాతిప్రసంగభంగో బోధ్యః. పరామర్శసాధారణ్యానురోధేనాహ * తాదృశేతి * తదీయానుమిత్యవ్యవహితపూర్వేత్యర్థః. యద్యప్యత్ర పూర్వోపదర్శితస్వసామానాధికరణ్యస్యానుమితివిశేషణతయాపి ప్రసంగశ్శక్యవారణః తథాపితత్ర స్వత్వాంతర్భావేణాననుగమ

యాదేరిత్యర్థః. నను తత్తదాత్మసమయసంబంధానామాత్మస్వరూపత్వే తస్యసదాతనత్వాన్నవిరోధిత్వసంభవః తత్తత్సమయస్వరూపత్వేతు స్వసమానాధికరణపురుషాంతరీయానుమిత్యవ్యవహితపూర్వత్వేన సిద్ధిసమయస్యాపి ప్రతిబంధకత్వం నస్యాదతఆహ * క్షణసంబంధస్యేతి * అనతిరిక్తత్వేతి * తదదర్శితదోషానుసంధేయః. * యదేతి * యదాస్థూలకాలే కాలికసంబంధేన క్షణః తదుత్తరక్షణావచ్ఛేదేన తేన సంబంధేన కార్యమిత్యర్థః. నను యదా కాలికసంబంధేన క్షణః తదాతదుత్తరక్షణావచ్ఛేదేన జాయమానతత్పురుషీయ. కార్యస్య వ్యాప్త్యా ప్రసంగ ఇత్యతఆహ * తత్తదాత్మేతి * పరామర్శేతి * సమవాయసంబంధేన కారణతానంతరక్షణార్థమిదం

మాశంక్య తత్పురుషీయత్వఘటితత్రైకాల్యానుసరణం బోధ్యం. నచైవం పురుషభేదేన కారణతాభేదాత్సామానాధికరణ్యప్రత్యాసత్త్యా లింగపరామర్శత్వసిద్ధ్యభావత్వాదినా కారణతాకల్పనమేవోచితమితి వాచ్యం. లింగపరామర్శాదేరపి లింగాదిభేదేన కారణతాభేదస్యావశ్యకత్వాత్ పురుషాపేక్షయా లింగాదీనామేవ భూయస్త్వాత్. ఉక్తరూపేణ కారణతాస్వీకారేఽనిష్టం ప్రదర్శయతి * తథా చేతి * ఉపమానాదేరిత్యాదినా శబ్దపరిగ్రహః. *ప్రమాణాంతరత్వం* అనుమానబహిర్భూతప్రమాణత్వం. *సర్వత్రైవేతి* ఉపమానాదిస్థలే లింగపరామర్శాదిఘటితానుమితిసామగ్రీనియమాత్తత్ర ప్రమిత్యంతరముపేయతే అత ఉపమానాదేః ప్రమాణాంతరతా అనుమిత్యుత్పత్తిమాత్రనిర్వాహ్యాస్యోక్తకారణస్యానుమితిసామగ్రీత్వేన తస్యాస్సర్వత్రైవ సంభవేన ఉపమిత్యాదిరూపవిలక్షణప్రమితేరేవాసిద్ధ్యాపత్తేరితి భావః. నను సర్వత్రైకజాతీయప్రమితిసామగ్రీసంభవేపి ఉపమినోమి శృణోమి అనుమినోమీత్యనుభవసాక్షికం ప్రమితివైలక్షణ్యం దురపహ్నవమేవేతి నోపమానాదేః ప్రమాణాంతరతాభంగ ఇత్యతోఽన్యదోషమాహ * ఏతేనేతి * ఉక్తరూపేణ పరామర్శాదేరపి కారణత్వాత్ పరామర్శత్వాదినేతి. అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తిభిన్నత్వాదినా బాధాదేరపి ప్రతిబంధకత్వాత్ బాధత్వాదినేతి.*కార్యాంతరేషు* ప్రత్యక్షాదిషు.*కారణానాం* సర్వవాదిసిద్ధకారణతావచ్ఛేదకేంద్రియసన్నికర్షత్వాద్యవచ్ఛిన్నానాం.*ప్రతిబంధకానాం* సర్వసమ్మతప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకదోషవిశేషత్వాద్యవచ్ఛిన్నానాం.*అతథాత్వం* అకారణత్వమప్రతిబంధకత్వంచ. *అక్లృప్తానాం* అకారణత్వాదినాసర్వానుమతానాం కార్యావ్యవహితపూర్వవృత్తిభిన్నానాముదాసీనవస్తూనాం.*తథాత్వం* కారణత్వాది ప్రసజ్యేత తేషామప్యుక్తకారణతావచ్ఛేదకాదిరూపాక్రాంతత్వాదితి భావః * అగపవేతి * అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తిసిద్ధిభిన్న

అనిష్టమితి యద్యప్యన్యోన్యాశ్రయభయేనైవేదృశకారణతా నాస్తి ప్రతిబంద్యుపన్యాసతాత్పర్యాదేవవాదివిజయః. తథాపీదృశాన్యోన్యాశ్రయస్యాదోషత్వవాదినమధికృత్యానిష్టప్రసంగోపదర్శనం సఫలం. * దోషేతి * [illegible] త్వస్య వ్యాప్యతావచ్ఛేదకశక్తేః తత్ప్రత్యక్షానుదయాత్ దోషవిశేషత్వేన

సిద్ధిత్వేన తత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య హేతుత్వే అనంతకారణతాప్రసంగాత్ తాదృశసిద్ధిభేదవత్సిద్ధిత్వావచ్ఛిన్నాభావహేతుత్వే తస్యానుమిత్యుత్పత్త్యధీనతయాఽన్యోన్యాశ్రయాత్ తత్సిద్ధిభేదకూటవత్సిద్ధిత్వావచ్ఛిన్నాభావహేతుత్వే భేదానాం విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహాదేవేత్యర్థః. ఏతన్మతే అధికదూషణమాహ * వైయర్థ్యఞ్చేతి * అనుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తిభిన్నత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ కారణత్వసంభవాత్ బాధబుద్ధ్యాదేరభావస్య పరామర్శాదేశ్చ కారణత్వాంతరవిలయప్రసంగస్యేష్టత్వాదితి భావః. ఏతన్మత ఇవ దర్శితతృతీయక్షణసాధారణావ్యవహితోత్తరత్వఘటితస్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికానుమితికభిన్నసిద్ధ్యభావరూపప్రతిబంధకపక్షేఽపి పూర్వోక్తసిద్ధిపదవ్యావృత్త్యసంగతేస్తద్వైయర్థ్యం బోధ్యం. నచ జ్ఞానేచ్ఛయోర్యౌగపద్యే సిషాధయిషాకాలోత్పన్నానుమితిపూర్వవృత్తిపరామర్శాదేః సిషాధయిషావిరహవిశిష్టావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పన్నానుమితికభిన్నతయా పూర్వం సిషాధయిషావిరహవిశిష్టతయా చానుమితి

తుప్రతిబంధకతా. *దర్శితేతి * స్వధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వే సతి స్వాధికరణకాలధ్వంసాధికరణత్వరూపేత్యర్థః. *పూర్వోక్తేతి* సిద్ధిపదమనుమితివ్యవహితపూర్వోత్పన్నస్య వ్యవహితపూర్వవర్తినో ఘటజ్ఞానాదేర్వారణాయేత్యుక్తం తన్నసంగచ్ఛతే అనుమితేః ఘటజ్ఞానతృతీయక్షణోత్పన్నత్వేన అవ్యవహితోత్తరక్షణోత్పన్నత్వాదిత్యర్థః. *తద్వైయర్థ్యమితి * నచ స్వత్వాననుగమేన అవ్యావర్తకభేదనివేశే గౌరవాత్ ప్రథమసిద్ధిపదం తథాచ పరామర్శాదేః ప్రతిబంధకతావారణాయ ద్వితీయసిద్ధిపదమావశ్యకమితి వాచ్యం. తత్తత్సిద్ధిభేదకూటస్య విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహేణ కారణతానంత్యప్రసంగాదతః స్వోత్పత్త్యధికరణక్షణవృత్తిధ్వంసప్రతియోగికాలోత్పన్నధ్వంసప్రతియోగిత్వే సతి స్వోత్పత్త్యధికరణక్షణవృత్తిధ్వంసప్రతియోగిక్షణవృత్తిత్వసంబంధేన స్వాధికరణక్షణోత్పన్నధ్వంసప్రతియోగిత్వసంబంధేన వా అనుమితిమత్త్వస్యానుగమః కార్యత్వ, దీధితికారోక్తావ్యవహితపూర్వత్వాధికరణక్షణవృత్తిత్వం వా సంబంధః, స్వాధికరణాధికరణత్వమపి సంబంధఘటకం స్వోత్పత్తి

పిర ధశాస్యాపత్తి తన్నిర్వాహకమితి వాచ్యం. జ్ఞానేచ్ఛయోర్యౌగపద్యే సిద్ధ్యు
పాదానేపి యత్ర పూర్వోత్పన్నసిషాధయిషా చతుర్థక్షణే సిద్ధ్యనంతరంపు
నస్సిషాధయిషానుమిత్యోర్యౌగపద్యం తత్ర సిద్ధేర్విరోధితావచ్ఛేదకానాక్రాంతత్వా
త్. నచ తత్ర సిద్ధ్యనుపాదానే సిషాధయిషావిరహవిశేషణస్యాపి వైయర్థ్యా
మాపత్తిః, యత్ర క్రమేణ సిద్ధిసిషాధయిషానుమితయస్తత్ర సిద్ధేరనుమితివి
రోధిత్వేపి సిషాధయిషాస్థితికాలే వినష్టఫలేచ్ఛాదీనాం విరోధితయైవ సిషా
ధయిషోత్పత్తిక్షణేనుమితివారణసంభవాదితి వాచ్యం. సిద్ధేరనుమితిరూపా
త్వే ఇచ్ఛాకాలవినష్టస్య ఫలేచ్ఛాదేరనుమిత్యవ్యవహితపూర్వవృత్తితయా
విరోధిత్వాసంభవాదితి

క్షణే సిషాధయిషావిరహవత్త్వంచ తథాచ సిద్ధిపదవైయర్థ్యమితి. సిషాధ
యిషాకాలోత్పన్నత్వమనుమితేర్విశేషణం తథాచ యత్ర పరామర్శతృతీ
యక్షణే సిషాధయిషానుమితి తత్ర పరామర్శావ్యవహితోత్తరక్షణో
నుమిత్యుత్పత్తిక్షణః తత్సిషాధయిషావిరహవిశిష్టేనేతి తద్భిన్నతయేత్యర్థః.
ఏవంచ గేపి. * చతుర్థక్షణేఇతి * యౌగపద్యస్యాత్రాన్వయః. నతుసిద్ధ్యు
త్తియుక్షణే సిద్ధావపి పక్షదోషస్యాలగ్నత్వాత్. * దుర్వారత్వాదితి * యత్ర
సిషాధయిషాసిద్ధిపరామర్శాః తతోనుమితిసిషాధయిషేయౌగపద్యం తత్ర పరా
మర్శక్షణే పక్షతాభంగః సిద్ధితృతీయక్షణస్య సిషాధయిషావత్త్వేన తృతీయ
క్షణసాధారణావ్యవహితోత్తరత్వఘటితస్వక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణో
త్పత్తికానుమితికభిన్నసిద్ధిసత్త్వాదతః స్వాధికరణధ్వంసాధికరణత్వకాలిక వి
శేషణతోభయసంబంధావచ్ఛిన్నసిషాధయిషావిరహోత్తరవిశేషణం త
థాచ దర్శితస్థలే సిద్ధేర్నవిరోధితాపత్తిః. నచైవం సిషాధయిషాకాలోత్ప
న్నానుమితిపూర్వవర్తిపరామర్శస్య విరోధితాపత్త్యా నవకాశాత్సిద్ధిపదవై
యర్థ్యం దుర్వారమేవేతి వాచ్యం. యత్రాపేక్షాబుద్ధ్యుత్పత్తిక ఘటజ్ఞాన
తృతీయక్షణే పరామర్శకానుమితిస్తత్ర ఘటజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వవా
రణాయ సిద్ధిపదస్యావశ్యకత్వాత్ తస్మాదత్రానుత్పాదక్షణస్య ప్రతిబ [illegible]
మారభ్య స్వసాధానవిరహేపి ద్వితీయక్షణమారభ్యాన్యవధా [illegible]
తరం వా [illegible] సిద్ధిపదవైయర్థ్యం బోధ్యం. * సిద్ధేరితి * [illegible]

మతః సాధ్యవ్యాప్యానుమిత్సా అథవహ్న్యనుమిత్యంతరే ఇష్టసాధనతావగా
హిసాధ్యవ్యాప్యతద్వ్యాప్యయోః సమూహాలంబనస్మరణం ఫలేచ్ఛా చ తత
స్సాధ్యతద్వ్యాప్యయోస్సిద్ధ్యాత్మికానుమితిః అథవా యత్ర సాధ్యతద్వ్యాప్య
తద్వ్యాప్యయోః స్మరణం తతస్సాధ్యవ్యాప్యానుమిత్సా ఫలేచ్ఛా తతోనుమిత్యం
తరేష్టసాధనతావిషయక సాధ్యతద్వ్యాప్యోభయానుమితిరూపా సిద్ధిః అథ
వా యత్ర బాధబుద్ధిపరామర్శఫలేచ్ఛాః క్రమేణ తతోనుమిత్యాత్మక పరామ
ర్శః తతః క్రమేణానుమిత్యంతరేచ్ఛారూపసిషాధయిషానుమితీ తత్ర సిద్ధేర
నుమితిరూపత్వం తత్ర సిషాధయిషాత్పూర్వకాలే అనుమితివారణాయ సిషాధ
యిషావిరహవిశేషణమావశ్యకమిత్యర్థః. అత్రేష్టజ్ఞానేచ్ఛయోర్యౌగపద్య
యత్ర సిద్ధిఫలేచ్ఛయోరేకకాలో ధక్రమేణ సిషాధయిషానుమితీ తత్రాపి సి
షాధయిషోత్పత్తికాలే అనుమితేర్వారణం తద్విశేషణఫలం బోధ్యం. యత్తు
లాఘవేన ఇష్టసాధనతాజ్ఞానవిశిష్టతత్తత్సిద్ధిత్వేన ఫలేచ్ఛావిశిష్టతత్తత్సిద్ధిత్వే
న వా ప్రతిబంధకత్వం స్వీకృత్య సిషాధయిషావిరహద్వయవైయర్థ్యమితి. త
దసంగతం. స్వతంత్రప్రతిబంధకతామపేక్ష్య తద్విశేషణప్రవేశస్యైవ న్యాయ్య
త్వాత్. పరంత్వేతన్మతే ఉత్తరక్షణే సిషాధయిషావిరహవిశిష్టత్వేనేవా
ప్రామాణ్యగ్రహాభావవిశిష్టత్వేనాపి విశేషణీయః అన్యథా క్రమేణయ
త్ర పరామర్శాత్మకసిద్ధ్యప్రామాణ్యజ్ఞానానుమితయః తత్రాప్రామాణ్యగ్ర
హకాలే అనుమిత్యాపత్తేః. అథవాప్రామాణ్యగ్రహస్యోత్తేజకత్వమంగీ
క్రియతే కింత్వప్రామాణ్యగ్రహోత్పత్తిక పూర్వకాలవిశిష్ట తత్తత్సిద్ధివ్యక్తి
త్వేన ప్రతిబంధకత్వమేవ. ఏతేనోత్తరక్షణే అప్రామాణ్యగ్రహాభావ నివేశే
సిషాధయిషానాశకాలోత్పన్న సిద్ధ్యాత్మకపరామర్శాత్సిద్ధ్యంశేప్వాంశే
చాప్రామాణ్యగ్రహోత్పత్తికానుమిత్యనుపపత్తిః తత్ర తదంశే తద్ద్వితీయక్ష
ణే అనుమిత్యాపత్తిరితి నిరస్తం, తథా చానుమిత్యాత్మక సిద్ధిసిషాధయిషాను
మితిస్థలే సిషాధయిషాకాలే పక్షతాసంపాదనార్థం సిషాధయిషావిరహః
తాదృశసిద్ధ్యప్రామాణ్యగ్రహానుమితి స్థలే అప్రామాణ్యగ్రహకాలేచ ప
క్షతాసంపాదనార్థం అప్రామాణ్యగ్రహవిరహశ్చ సిద్ధౌ విశేషణం స్మర్త
వ్యమితి [illegible] యత్ర సాధ్యతద్వ్యాప్యయోరనుమితిరూపసిద్ధిస్తత్ర ద్వితీ

యక్షణస్య తృతీయక్షణే వ్యవహితోత్తరత్వసంబంధేన తదుత్పత్త్యను మితికత్వేనానుమితేర్నప్రతిబంధకతయా తదుత్తరక్షణే అనుమితి వారణా య ఉత్పత్తినివేశః. అతఏవ సమానవిషయే ఏకదా లౌకిక ప్రత్యక్షసామగ్రీస త్త్వే అనుమితి సామగ్రీసత్త్వేచ లౌకికప్రత్యక్షమేవోత్పద్యతే నత్వనుమితిః తదనంతరం సాక్షాత్కరోమీత్యనువ్యవసాయస్యైవోదయాత్ ఏవం సమా నే విషయే ఏకదా శాబ్దబోధసామగ్రీసత్త్వే అనుమితి సామగ్రీసత్త్వేచ శా బ్దబోధఏవజాయతే తదుత్తరం శాబ్దయామీత్యనువ్యవసాయస్యైవోదయా త్ అతోయం పర్వతత్వావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విధే యతాకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత వ హ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వం ప ర్వతే వహ్నిప్రత్యక్షసామగ్రీదశాయాం పర్వతోవహ్నిమాన్ ఘటవానిత్యా నుమిత్యుత్పాదాద్విధేయతానివేశః ప్రతిబంధకతా చ పర్వతచక్షుస్సంయో గాది విశిష్టవహ్నిచక్షుస్సంయోగత్వేన వైశిష్ట్యంచ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛి న్న వహ్నిపర్వతసంయోగావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ వక్ష్యమాణపరంపరాఘటి త సామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన అతః పర్వతే వహ్నిసంయోగావ చ్ఛేదకానవచ్ఛేదేన పర్వతసన్నికర్షకాలే వహ్నిసన్నికర్షకాలేచ నత థావిధానుమిత్యనుపపత్తిః తదానీం సంయోగప్రత్యక్షసామగ్ర్యాభావేన ప ర్వతోవహ్నిమానిత్యాకారక ప్రత్యక్షస్యైవానుత్పాదేన తాదృశానుమితే రావశ్యకత్వాత్. ఏకపురుషీయ పర్వతచక్షుస్సంయోగపురుషాంతరీయ వ హ్నిచక్షుస్సంయోగోభయస్య ప్రతిబంధకత్వవారణాయ ద్వితీయసంబంధని వేశః. అత్రోక్తోభయసంబంధేన పర్వతాలోకసంయోగ విశిష్టవహ్న్యాలో కసంయోగ వైశిష్ట్యమపి విశేషణం ద్వితీయవైశిష్ట్యంచ సామానాధికరణ్య మాత్రం ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక సంబంధశ్చోక్తనివిష్టః స్వాశ్రయచక్షుస్సం యుక్తమనస్సంయోగవత్త్వం. అతఏకపురుషీయ ప్రత్యక్షసామగ్రీకాలేనాన్య దీయానుమిత్యనుపపత్తిః. ఏవం శాబ్దసామగ్ర్యామపి ఆకాంక్షాజ్ఞాన విశి ష్టయోగ్యతా జ్ఞానత్వాదినా ప్రతిబంధకత్వం. ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకసంబం ధః సమవాయ ఇత్యుచ్యతే. తథాపిసిద్ధిస్థలీయ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేద[illegible]

సమానవిషయక ప్రత్యక్షాది సామగ్రీకాలే పక్షతావిరహేణానుమితిం పౌ రస్త్యమతే మూలస్థ సాధకమానపదం సిద్ధి సాధకమాన విశేషాన్యతరపరతయా వర్ణయతః ఉపాధ్యాయస్య మతమాహ * సిషాధయిషేతి *సిద్ధావివ సాధకమానేప్యనుమిత్సాయా ఉత్తేజకత్వాత్ ప్రత్యేకం తదభావవిశేషణత్వే గౌరవమిత్యన్యతరత్వావచ్ఛిన్నే సత్యన్తద్విశేషణతాలాభాయ సమానోపేక్షితః. అనుమితిపూర్వం నుమానరూపస్యైవసాధకమానస్యనియమేననత్వాత్సిషాధయిషాం వినా కదాప్యనుమితిర్నస్యాదిత్యనుమానాతిరిక్తత్వం సాధకమానవిశేషణం సాధకపదార్థఘటకసిద్ధావనుమిత్యన్యత్వవిశేషణపర్యవసితం. సాధకమానపదార్థం వితర్క్య దూషయతి * సాధకమానంహీతి *తదుపహితం* స్వజన్యసిద్ధివిశిష్టం * తత్సామగ్రీ *సిద్ధికారణసముదాయః

త్ అనుమిత్యన్యసిద్ధి సామగ్రీత్వేన దర్శితసామగ్రీద్వయమనుగమయ్య తస్యపక్షతాంతర్భావ ఏవసముచితః కారణతాంతరాకల్పన లాఘవాదిత్యుపాధ్యాయ మతం దీధితికారోత్థాపిత మవతారయతి * సమానేతి * గౌరవమితి * యద్యపి అనుమిత్సావిరహవిశిష్ట సిద్ధ్యుపాదానే తత్రసిద్ధ్యనంతరమనుమిత్సా తత్రసిద్ధ్యుత్పత్తికాలే సిషాధయిషాభావవిశిష్టతయా తద్భిన్నసామగ్రీభిన్నభిన్నత్వరూపతాదృశాన్యతరత్వేన ప్రతిబంధకతాపత్తిః. తథాప్యవ్యాప్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వోపగమాత్సిషాధయిషాకాలె తాదృశసిద్ధిభిన్నత్వసత్వాత్తదానీం తత్రతాదృశసిద్ధిభిన్నత్వ విశిష్టతాదృశసామగ్రీభిన్నత్వావచ్ఛిన్న భేదవత్వాభావాత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకానాక్రాంతత్వాత్. భేదస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వేతు సిషాధయిషాభావవిశిష్టసిద్ధిత్వాభావవిశిష్టతాదృశ సామగ్రీత్వాభావాభావవత్వరూపాన్యతరత్వస్యైవ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ ముపేయమిత్యాహుః. తథాభానుమిత్సాకాలే తత్రపక్షతానిర్వాహస్సంభవతీతి గౌరవమాత్రోపాదానం. అనుమానాతిరిక్తత్వస్య సాధకమానవిశేషణత్వే అనుమితి జనకాన్యత్వ [illegible] గౌరవాదాహ * అనుమిత్యన్యత్వేతి * ఇదంచ లాఘవ [illegible] ఇత్థం చ [illegible]స్యాన్యతరత్వావ [illegible]

అనుమిత్సాసత్త్వే తదభావవిశిష్టసాధకమానాభావస్యాక్షతత్వాత్ వినానుమి
త్సామితి. * అనుమిత్స్యభావప్రసంగాదితి * కాలికప్రత్యాసత్త్యా ప్రతిబంధ
కత్వాభిప్రాయేణ సమవాయేన ప్రతిబంధకత్వే ఆత్మని సర్వదైవచక్షురాది
ప్రమాణాభావాదతిప్రసంగో బోధ్యః. ప్రత్యక్షసామగ్రీసత్త్వే అనుత్పన్నే ప్ర
త్యక్షఇతిశేషః. నను తత్రానుమితివారణాయాన్యదేవ ప్రతిబంధకమాస్థేయం
సిద్ధ్యభావపక్షతామతేపి తదావశ్యకత్వాదిత్యతఆహ * అనుమానాతిరిక్తేతి *
తథాసతి పక్షతాశరీరే అనుమానాతిరిక్తసాధకమానాంతర్భావస్య నిష్ఫల
త్వాదిత్యర్థః. సిద్ధ్యసమవహితసామగ్రీదశాయాం అనుమితివారణస్యై
వ తత్ఫలత్వాత్ సాధకమానపదేన సిద్ధ్యుపహితవివక్షణేన తదనిర్వాహాది
తి భావః. కేచిత్తు యథాశ్రుతాంశేనానుమానాతిరిక్తేతి తన్మాత్రపరమేవ
వచ సామగ్ర్యాః పృథక్ప్రతిబంధకత్వే సాధకమానపదార్థస్య సిద్ధ్యుపహి
తస్యాపి నివేశనమఫలమేవ వాచ్యం. యత్ర విషయే ప్రత్యక్షాద్యుపహితస
న్నికర్షాదిఘటితప్రత్యక్షాదిసామగ్రీదశాయామేవ పరామర్శాదిసమవ
ధానం తత్రానుమితివారణాయ తాదృశసాధకమానస్యైవ పక్షతాయాం ని

---

* సమవాయేనేతి * న చ స్వాశ్రయకాలవృత్తిత్వసంబంధేన ప్రతిబంధకత్వోపగ
మాన్నాతిప్రసంగః. ఇతరవిశిష్టమహాయోగానుభావనేన తాదృశపరంపరా
యాః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్యాప్యాధ్యాయసంమతత్వాత్. * అన్యదేవ *
ప్రత్యక్షసామగ్రీరూపం. నను దీధితికృతా అనుమానాతిరిక్తత్వమాత్రస్యవై
యర్థ్యముక్తం తత్కథమితి అనుమానాతిరిక్తేత్యాదివ్యాఖ్యాయత ఇత్యతఆ
హ * సద్ధీతి * సిద్ధ్యుపహితసామగ్రీస్థలే సిద్ధ్యైవానుమితివారణసంభవా
త్ సాధకమానవైయర్థ్యమేవ కారలభ్యం. * తదనిర్వాహాదితి * సిద్ధ్య
నుపహితప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః సిద్ధ్యుపధానస్థలీయసామగ్రీప్రతిబంధకత్వా
క్రాంతతయా తాదృశసామగ్రీకాలీనానుమితివారణరూపఫలానిర్వాహాత్,
సాధకమానవైయర్థ్యస్యాపి దుర్వారత్వాత్ సిద్ధ్యుపహితత్వం ప్రతిక్షిప్య
సిద్ధ్యనుపహితసామగ్రీప్రవేశస్యాపి తత్కల్పే దుర్లభత్వాదితి భావః. * తన్మా
త్రపరమేవేతి * మాత్రపదం సాధకమానవ్యవచ్ఛేదార్థం ఏవకారస్తు తథా
తాత్పర్యావధారణార్థః * యత్రవిషయఇతి * [illegible]

వేశయితుముచితత్వాత్. నచ తత్రాపి సిద్ధిప్రతిబంధకత్వేనోపపత్తౌ సిద్ధ్య
భావత్వేనివేశనమఫలమితి వాచ్యం. శాబ్దసిద్ధికాలే శాబ్దం జ్ఞానం జాయ
తామితీచ్ఛాబలాదనుమిత్యుపపత్తయే సిద్ధౌతాదృశేచ్ఛాయాఅవశ్యముత్తేజక
త్వోపగమాత్తథావిధేచ్ఛాబలాదుపదర్శితప్రత్యక్షసామగ్ర్యనంతరమనుమితే
ర్వారణాయ సాధకమానాంతర్భావసార్థక్యాత్. నచసిద్ధ్యుపహితచక్షు
స్సంయోగాదిసత్త్వే ఆలోకనస్యవధానాద్యసత్త్వే తాదృశేచ్ఛాబలాదను మి
త్యుత్పత్త్యా సాధకమానేపి తాదృశేచ్ఛాయాఉత్తేజకతాయాఅవశ్యకత్వాత్
పక్షతాయాం తదంతర్భావేపి ఉక్తాపత్తివారణాసంభవఇతివాచ్యం. యత్ర
విషయవిశేషె ప్రత్యక్షోపహితచక్షుస్సంయోగాదిసత్త్వే ఇతరకారణసము
దాయసత్త్వేవా శాబ్దంజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛానత్త్వేతరకారణాభావవిశిష్ట
తాదృశచక్షుస్సంయోగాదిసత్త్వే తత్ర తాదృశేచ్ఛాభావస్య ప్రత్యక్షోప

హితవిశేషెసాధ్యే *ఉచితత్వాదితి* తత్ర గురుతరసామగ్ర్యభావస్య పృథ
క్కారణత్వానౌచిత్యమితి భావః. *నచసిద్ధీతి* సిద్ధ్యుపహితత్వేన నివేశనీ
యతయా విశిష్యానివేశ్యతయా ఆలోకాద్యనవధానేపి నిరుక్తసాధకమా
నాక్షతేరితి భావః. *అనుపగమాదితి* తదనుపగమేపి తత్ర తాదృశేచ్ఛా
బలాదనుమిత్యుత్పత్త్యసత్త్వేన తద్వైయర్థ్యాత్. అత్రేద మరుచిబీజం. ఇ
దానీమేవ సిద్ధావశాబ్దజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాయాః సామగ్ర్యామనుమితి
త్వ ప్రకారకేచ్ఛాయాశ్చోత్తేజకతాలాభాత్. నచానుమిత్సా విరహస్యే
త్యాదినా వక్ష్యత్తద్విశేషణత్వాశంకాద్యసంగతిః. తస్యసిద్ధిస్వరూపయోగ్య
సాధకమానసిద్ధౌ పక్షపరత్వమితి చేత్ అస్తులిఖనసంక్షేపనిబంధేపి త
థా. పరంతు తాదృశాయాసేనక్వచిదేవ సాధకమాన స్థాపనమయుక్తం బ
హ్వనురోధేన తద్వైయర్థ్యాస్యైవాభిధాతుముచితత్వాదితి. అత్రవదంతి
యత్రాదౌ సామానాధికరణ్యేన బాధః అథసామానాధికరణ్యేన అవచ్ఛేద
కావచ్ఛేదేనచ పరామర్శః తతః సామానాధికరణ్యేనైవానుమితిః తతోబా
ధనాశాదవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితిః తత్ర సిద్ధ్యుపహిత సిద్ధిజనకసత్త్వా
త్ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమిత్యనుపపత్తిరతోనుమానాతిరిక్తత్వంసాధక
మితి. అత్రాహుః ఏవమస్యతాదృశవిషయభిన్న అనుమానాతిరిక్తత్వ వై

హీగచక్షుస్సంయోగాదిరూపసాధకమానవిశేషణత్వానుపగమాత్తాదృశవి
షయవిశేషీయపక్షతాయామేవ తథావిధసాధకమానాంతర్భావస్య సార్థ
క్యాదితిభావ ఇత్యాహుః.*అనుమితిసామగ్రీభావత్వేన ప్రత్యక్షకారణత్వమి
తి*అన్యథాఽనుమిత్సాధీనానుమిత్యుత్పాదకాలేప్రత్యక్షాపత్తేరితి భావః.*ప్ర
త్యక్షసామగ్రీభావత్వేన*సిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్రీన్యతరాభావత్వేన. *అన్యో
న్యాశ్రయాదితి * అనుమితిసామగ్రీభావం ప్రత్యక్షకారణకలాపాంతర్గ
తమజ్ఞాత్వా ప్రత్యక్షసామగ్ర్యా అజ్ఞానాత్ తదజ్ఞానేచ తదభావఘటి

యథ్యర్థమవేతి. పరేతు సిద్ధ్యుపహితేత్యత్రైవ లాఘవేనవస్తుతః విరోధిసి
ద్ధిర్వివక్షితేతి తద్వైయర్థ్యమాహుః. యత్త్వవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన జ్ఞానో
త్పాదక సామగ్రీసామానాధికరణ్యేన బాధనిశ్చయాభావఘటితా సామానాధి
కరణ్యమాత్రేణ జ్ఞానోత్పాదకసామగ్రీతు తాదృశ నిశ్చయఘటితా అన్య
థాఽవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన జ్ఞానోత్పాదకసామగ్రీసత్త్వే జాయమానజ్ఞానస్య
నియమతఃసామానాధికరణ్యమాత్రేణవిషయావగాహిత్వాపాతాత్. ఏకజ్ఞా
నస్య విషయతాద్వయావగమేక్షతి విరహాదితి పూర్వగ్రంథస్తునసమంజసః. త
థాచ సామానాధికరణ్యమాత్రేణ సిద్ధ్యుపహితస్య తాదృశసిద్ధిజనక సము
దాయస్య అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన తదుపహితస్య తాదృశసిద్ధిజనకసము
దాయస్యచానత్వాత్ నతత్రదోషఇతి. తన్న. సామానాధికరణ్యేన బాధజ్ఞాన
స్య సామానాధికరణ్యేనజ్ఞానహేతుత్వేప్రమాణాభావాత్.*అనుమితీతి*య
త్తుజగదీశేనానుమితిసామగ్ర్యభావత్వేన ప్రత్యక్షహేతుతాగ్రహోత్తరమేవ
ప్రత్యక్ష సామగ్రీధర్మితావచ్ఛేదక తదభావధర్మికానుమితిహేతుతాగ్రహః ఏ
వం ప్రత్యక్ష సామగ్ర్యభావత్వేన అనుమితిహేతుతాగ్రహోత్తరమేవానుమి
తి సామగ్రీధర్మితావచ్ఛేదకతాభావధర్మికప్రత్యక్షహేతుతాగ్రహః తత్రావ
చ్ఛిన్నత్వావగాహితావిరహ ప్రయోజకవశాదేవ తద్విరహాసిద్ధేః ప్రత్యక్ష
సామగ్ర్యభావత్వేన పక్షతాత్వాభావాదథవేత్యాదినా పరికారాంతరేణా
న్యోన్యాశ్రయ వ్యుత్పాదనాయక వ్యాచష్టేసిద్ధీతి ఇతివ్యాఖ్యాతం. తదపిన
అన్యోన్యాశ్రయగ్రాసేనధర్మితావచ్ఛేదకీభూతానుమితి సామగ్ర్యభావ[illegible]
దేరేవ దుర్గ్రహత్వేన తత్సుగ్రహత్వాధీన హేతుతాగ్రహః [illegible]

కానుమితిసామగ్ర్యా అజ్ఞానేన తదభావాజ్ఞానాదితి భావః. అథవా కారణ
సముదాయత్వేన సామగ్ర్యాంనివేశే సముదాయభేదస్య ప్రత్యేకం సకలకా
రణేష్వేవ సత్త్వాద్వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదానుపగమే
సామగ్ర్యాం సామగ్రీభిన్నభిన్నత్వం దుర్ఘటమితి కార్యావ్యవహితప్రాక్క్ష
ణావచ్ఛిన్నత్వేనైవ సా నివేశ్యా. అవ్యాప్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నభేదస్యావ్యా
ప్యవృత్తితానభ్యుపేత్య అన్యథా కార్యావ్యవహితప్రాక్క్షణావచ్ఛిన్నభేద
వత్త్వం కార్యావ్యవహితప్రాక్క్షణేచ తాదృశభేదావచ్ఛిన్నభేదవత్త్వం ఫ
లోపధాయకస్యోపపాదనీయం. తథాచ పరామర్శాదిసత్త్వే ప్రత్యక్షోత్పత్తి
కాలే అనుమిత్యనుత్పాదః ప్రత్యక్షోత్పాదనిర్వాహకః. ఉక్తానుమితిప్రతిబంధ
కస్య ప్రత్యక్షోత్పత్తిమంతరేణానిర్వాహాత్. ప్రత్యక్షోత్పత్తిరప్యనుమిత్యను
త్పాదమపేక్షతే తదుత్పాదే అనుమిత్యవ్యవహితప్రాక్క్షణావచ్ఛిన్నస్య ప్ర
త్యక్షప్రతిబంధకస్యావశ్యం సత్త్వాదిత్యన్యోన్యాశ్రయ ఇతి భావః. అత్రైవ కశ్చి
అన్యేషాం దూషణముపన్యస్యతి * స్థాణుత్వాభావేతి * స్వోక్తదోషస్యాప్యే

న్యాశ్రయస్య దురుపపాదత్వాత్. యది చానుమితిసామగ్ర్యభావాదేర్వి
షయప్రత్యక్షసామగ్రీమధ్యే న ప్రవేశ ఇత్యుచ్యతే తదాహ * అథవేతి * తత్ర ప్ర
థమతః సామగ్ర్యాః కారణసముదాయరూపాయాః స్వభిన్నభిన్నత్వే ప్ర
వేశం నిరాకృత్యాన్యథా ప్రవేశ్యాన్యోన్యాశ్రయం వ్యుత్పాదయతి. * కారణే
త్యాదినా * కార్యం ప్రత్యక్షాది. నను యత్ర వహ్న్యా చక్షుస్సంయోగః పరామర్శ
శ్చేత్యేకః కాలః తతస్సౌదామిన్యాః సంపాతః స్వాంశే అప్రామాణ్యగ్రహా
త్మికా వహ్నితద్వ్యాప్యయోరనుమితిశ్చేత్యేకః కాలః తదా వహ్నిప్రత్య
క్షం తత్ర ప్రత్యక్షావ్యవహితకాలావచ్ఛిన్నస్య చక్షుస్సంయోగస్య తద్భి
న్నభిన్నత్వేన ప్రతిబంధకత్వాత్ వహ్న్యనుమితేరనుపపత్తిః యది చ తత్ర
తాదృశకాలావచ్ఛిన్నభేద ఏవ స్వీక్రియతే తదా తస్యావిరోధితయా వహ్ని
ప్రత్యక్షోత్పత్తిర్న తదనుమిత్యాపత్తిరిత్యాశంక్య తద్భేదస్యాప్యవ్యాప్యవృ
త్తిత్వమంగీకరోతి * అవ్యాప్యేతి * ఏవం యత్ర ప్రథమతో అనుమిత్సా
తతః ప్రత్యక్షసామగ్రీపరామర్శశ్చ తతస్స్వాంశే అప్రామాణ్యగ్రహాత్మికా వ
హ్నితద్వ్యాప్యధూమయోరనుమితిః తతః వహ్నిప్రత్యక్షం తత్ర పరామ

తదనుమతతయా చకారసంగతిః. యత్ర విశేషదర్శనానన్తరగృహీతప్రతి
యోగ్యారోపాత్ స్థాణుత్వాద్యభావప్రత్యక్షం తత్రైత్యాదిః *తదభావాను
మిత్యాపత్తేః *స్థాణుత్వాభావానుమిత్యాపత్తే. తదభావానుమిత్యసిద్ధిసామ
గ్య్రభావస్య కార్యకాలవృత్తితయా పృథగేవ కారణత్వావశ్యకత్వమితి భావః.
ప్రతియోగ్యారోపకారణతాయాః స్వాసమ్మతతయా కేచిదితి. నను పక్షతాఘ
టకప్రత్యక్షసామగ్ర్యనుమితిసామగ్ర్యభావఘటితకారణసముదాయరూపా
అపితు తదతిరిక్తప్రత్యక్షాసాధారణకారణసముదాయరూపైవ వాచ్యా. అను

శరకాలే సామగ్ర్యాః ప్రత్యక్షావ్యవహితప్రాక్క్షణావచ్ఛిన్నభిన్నత్వం అను
మితిక్షణే తద్భిన్నత్వం చ దృష్టవ్యం. ఇదంతు బోధ్యం. అన్యతరత్వానుయోగికో
టౌ సిషాధయిషావిరహో విశేషణమిత్యుపాధ్యాయాభిప్రాయం విదిత్వా ఇదం
దూషణం నత్వన్యతరత్వప్రతియోగికోటౌ నవిశేషణమితి తదభిప్రాయం త
థాసతి సిషాధయిషావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షావ్యవహితప్రాక్క్షణావచ్ఛిన్నభేదే
సిషాధయిషాయాః తద్వద్భిన్నత్వే చ తద్విరహస్యైవ ప్రయోజకత్వాత్ ప్రత్య
క్షోత్పత్తికాలే అనుమిత్యనుత్పాదః సిషాధయిషావిరహ నిర్వాహ్య ఇతి నా
స్త్యన్యాశ్రయ ఇతి గ్రంథకారేణైవ వక్తవ్యత్వాచ్చ కింతు తత్రాన్యతరత్వఘ
టకీభూతాన్యాభావయోరిత్యాదిబోధ్యం. * యత్రేతి * నవప్రతియో
గ్యారోపస్య ప్రత్యక్షకారణతామతే యత్రాపి శేషదర్శనకాలే తత్పూర్వం
వా ప్రతియోగ్యారోపః తత్రైవ విశేషదర్శనాధీనమభావప్రత్యక్షం నతు
విశేషదర్శనోత్తర ప్రతియోగ్యారోపాదనంతరమితి వాచ్యం. ప్రతియో
గ్యారోపస్యాహేతుతామతే విశేషదర్శనప్రత్యక్షం ప్రతియోగ్యారోపా
నుత్పాదస్థలే విశేషదర్శనోత్తరమభావప్రత్యక్షాగ్రహత్వాత్ తద్ధేతుతామతే
ఫలసమయే తదుత్పాదమభ్యుపగమ్య క్షణైకవిలంబేనాభావప్రత్యక్షస్యావశ్యక
త్వేత్యభిప్రాయాత్. వచ్చైవమపి విశేషదర్శనానంతరమాహార్యః ప్రతియో
గ్యారోపో వాచ్యః తత్సామగ్రీ చేచ్ఛాఘటితతయా బలవత్త్వాదేవనాక్రాన్త
తే అనుమిత్యాపత్తిరితి వాచ్యం. ధర్మితావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యమాత్రా
వగాహివిశేషదర్శనోత్తరమిచ్ఛాం వినైవ ప్రతియోగ్యారోప సం[illegible]
* పృథగేవేతి * పక్షతాంతః ప్రవేశేతు తస్యాఅపి కార్యకాలవృ[illegible]

మిత్సావిశిష్టసమానవిషయకానుమితిసామగ్రీదశాయాం సిషాధయిషారూపోత్తేజకబలాదేవానుమిత్యుపపత్తేః. ఏవం ప్రత్యక్షం ప్రత్యనుమితిసామగ్రీప్రతిబన్ధకతాయామపి నిరుక్తపక్షతాననివేశ్యతే అపితు లాఘవాదనుమిత్సావైశిష్ట్యమేవాసత్యామనుమిత్సాయాం సమానవిషయకప్రత్యక్షోత్పత్తేరావశ్యకత్వాత్ తత్సత్త్వేచ పక్షతాయా ఆవశ్యకత్వాత్. తథాచ న ప్రథమోక్తాన్యోన్యాశ్రయావకాశః. ఏవం సామగ్ర్యాః కార్యావ్యవహితపూర్వక్షణావచ్ఛిన్న

హేతుత్వాపత్తిః. * తదతిరిక్తేతి * తదఘటితేత్యర్థః. సాధారణకారణానాం నివేశే ప్రయోజనాభావాత్ అసాధారణేతి. న హ్యనుమితిసామగ్ర్యామనుమిత్సాయాం చ సత్యాం సత్యామపి ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాం సమానవిషయకం ప్రత్యక్షం నజాయతే కింత్వనుమితిరిత్యనుభవానురోధేన ప్రత్యక్షసామగ్రీసత్త్వేన పక్షతాభంగవారణాయ పక్షతాఘటకప్రత్యక్షసామగ్ర్యామనుమితిసామగ్ర్యభావప్రవేశ ఆవశ్యకః తథాసత్యనుమితిసామగ్రీసద్భావేన తదభావఘటితప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః అసత్త్వేన పక్షతాసత్త్వాత్ ప్రత్యక్షానుత్పాదానుమిత్యుత్పాదయోర్నిర్వాహ ఇత్యతఆహ * అనుమిత్సేతి * పక్షతాఘటకప్రత్యక్షసామగ్ర్యామనుమిత్సావిరహ ఏవ ప్రవేశ్యః నత్వనుమితిసామగ్ర్యభావః ప్రయోజనాభావాత్ తత్ప్రవేశేప్యనుమిత్సావిరహస్యావశ్యప్రవేశ్యత్వాదన్యథా అనుమిత్సాసత్త్వేప్యనుమితిసామగ్ర్యభావఘటితప్రత్యక్షసామగ్రీసత్త్వాపత్తేరిత్యర్థః. * అనుమిత్యుత్పత్తేరితి * ప్రత్యక్షానుత్పాదోపలక్షణం. * లాఘవాదితి * అనుమిత్సావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యాం సత్యాం సత్యామప్యనుమితిసామగ్ర్యాం సమానవిషయకప్రత్యక్షమేవజాయతే నానుమితిః అనుమితిసామగ్ర్యభావసత్త్వాత్ అనుమితిసామగ్ర్యభావశ్చ అనుమిత్సాయా అసత్త్వేనానుమిత్సావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్రీరూపపక్షతావిరహసత్త్వాత్ వాచ్యః తదపేక్షయాచ పక్షతాయాంప్రవేశ్యలాఘవాదనుమిత్సావైశిష్ట్యమేవానుమితిసామగ్ర్యాం దేయమిత్యర్థః. * న ప్రథమోక్తేతి * యద్యప్యత్ర ప్రథమతోఽనుమితిసామగ్ర్యభావవజ్ఞానాత్త్వేవ ప్రత్యక్షసామగ్రీజ్ఞానసంభవాత్ తదభావఘటితానుమితిసామగ్రీజ్ఞానం తతశ్చ ప్రత్యక్షకారణీభూతానుమితిసామగ్ర్యభా

త్వేన ప్రతిబంధకత్వేపి సమానవిషయకప్రత్యక్షప్రతిబంధకతాయాం అనుమి
త్సావైశిష్ట్యం నివేశ్యతే తథాచోక్తస్థలే ప్రత్యక్షోత్పత్తిర్నానుమిత్యనుత్పా
దముపజీవేతి అనుమిత్యుత్పాదేపి అనుమిత్సావిరహేణ ప్రత్యక్షప్రతిబంధకా
సత్వాదపిత్వనుమిత్సావిరహమేవేతి నాపరోప్యన్యోన్యాశ్రయః. అన్యథాసా
మగ్ర్యాః పక్షతాయామనన్తర్భావేపి పృథక్ప్రతిబన్ధకతాయామవశ్యకత్వేనాని
స్తారాదిత్యత ఆహ *నను తస్యేతి* స్వసామగ్రీవ్యయవ్యతిరేకశాలిత్వం *సిద్ధిత్వా

వజ్ఞానం లభతే తావతా ప్రథమోక్తాన్యోన్యాశ్రయనిరాసాత్ ఏవమిత్యా
దినా అనుమితిసామగ్రీప్రతిబంధకతాయాం పక్షతాప్రతిక్షేపోవ్యర్థః. త
థాపి ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః పక్షతాంతర్భావమతే అనుమిత్సాదశాయామను
మితిరేవజాయతే నప్రత్యక్షమితి నియమనిర్వాహాయ పక్షతాఘటితానుమి
తి సామగ్ర్యాః ప్రత్యక్షం ప్రతి ప్రతిబంధకత్వంవాచ్యంతత్రచ ప్రథమో
క్తఏవాన్యోన్యాశ్రయః. నచ ఘటకీభూతపక్షతాశరీరే ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః
అనుమితిసామగ్ర్యభావఘటితాయాః ప్రవేశాన్నాయమప్యన్యోన్యాశ్ర
యఇతి వాచ్యం. పక్షతాశరీరే అన్యోన్యాశ్రయస్యాగత్యాఅనుమితిసామ
గ్ర్యభావాఘటితప్రత్యక్షసామగ్రీంప్రవేశ్యవారణేపి ప్రత్యక్షకారణశరీరే
లాఘవాత్ పక్షతామప్రవేశ్యైవ తద్వారణౌచిత్యమిత్యేవ మిత్యభిధా
న సంగతిః. *అనిస్తారాదితి* అనుమిత్సావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్రీ
త్వేనానుమితిం అనుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్రీత్వేన ప్రత్యక్షం ప్రతి
చ ప్రతిబంధకతయా తత్రప్రత్యక్షసామగ్ర్యాఅనుమితిసామగ్ర్యభావఘ
టితతయా అనుమితిసామగ్ర్యాశ్చ ప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావఘటితతయా ప్ర
త్యక్షకారణకలాపాంతర్గతమనుమితిసామగ్ర్యభావమజ్ఞాత్వాప్రత్యక్ష
సామగ్ర్యజ్ఞానాత్ తదజ్ఞానేచ తదభావఘటితానుమితిసామగ్ర్యజ్ఞా
నేన తదభావాజ్ఞానాత్ తత్ర అనుమిత్సాతద్విరహయోరనివేశే ప్రత్యక్షా
వ్యవహితప్రాక్కాలావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రవేశేఅనుమిత్యనుత్పాదస్య ప్రత్య
క్షోత్పాదనిర్వాహ్యత్వం అనుమిత్యవ్యవహితప్రాక్కాలావచ్ఛిన్నత్వేన నివే
శే ప్రత్యక్షోత్పత్తేరనుమిత్యనుత్పాదనిర్వాహ్యత్వాచ్చ అన్యోన్యాశ్రయ
ద్వయస్య దుర్వారత్వాదితి భావః. కేచిత్తు అథ పక్షత్వాద్యనుమితిం ప్రతి

ప్రత్యక్షసామగ్రీ ప్రతిబంధకతాయాం తద్భిన్నవిషయకానుమితి సామ
గ్ర్యభావా అపి నివేశ్యా స్తేషామపి ప్రత్యక్షసామగ్రీఘటకత్వాత్ తా
దృశసామగ్రీదళతత్తదనుమితి సమానవిషయక ప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావా
ది ఘటితతాదృశప్రత్యక్షసామగ్రీచ తత్తత్ప్రత్యక్ష భిన్నవిషయకాను
మితి సామగ్ర్యభావఘటితేత్యనవస్థాప్రసంగ ఇతి చేన్న. ఘటాద్యనుమితి
సామగ్రీదశాయాం వహ్నేః ప్రత్యక్షానుమిత్యుభయసామగ్రీసత్త్వే ఘటా
దేరివ వహ్నేరప్యనుమితిరుపగమ్యతే బాధకాభావాత్ ఏవంచ వహ్న్యను
మితిం ప్రతి వహ్ని ప్రత్యక్ష సామగ్రీ ప్రతిబంధకతాయాం ఘటాదిప్రత్య
క్ష సామగ్ర్యభావాఘటితఘటాద్యనుమితి సామగ్ర్యభావ ఏవ నివేశ్యతే. త
ద్ఘటితానుమితి సామగ్ర్యభావ నివేశే ప్రయోజనాభావాత్. అధికమ
పి యత్ర ఘటాదిప్రత్యక్షసామగ్రీ తదనుమితిసామగ్రీ వహ్నిప్రత్యక్షసా
మగ్రీ తదనుమితి సామగ్రీచ తత్ర ఘటానుమితి సామగ్రీసత్త్వేన తదభా
వఘటిత వహ్నిప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావవశాత్ వహ్న్యనుమితిః స్యాత్ ఘ
ట ప్రత్యక్షసామగ్రీసత్త్వేన తదభావఘటితఘటానుమితి సామగ్రీవిరహ
బలాత్ వహ్ని ప్రత్యక్షం స్యాదితి జ్ఞానద్వయయౌగపద్యప్రసంగో దుర్వారః.
నచ తదానీం ఘటప్రత్యక్షసామగ్ర్యా వహ్న్యనుమితి సామగ్ర్యభావఘ
టితాయాస్తాదృశసామగ్రీసత్త్వేనాభావాత్ తద్ఘటితానుమితి సామగ్రీప
తితమేవేతి కథం వహ్నిప్రత్యక్షమితి వాచ్యం. తుల్యయుక్త్యా వహ్నిప్రత్య
క్షం ప్రతి ఘటానుమితి సామగ్రీ ప్రతిబంధకతాయాం వహ్న్యనుమితి సా
మగ్ర్యభావా ఘటితఘటప్రత్యక్ష సామగ్ర్యభావస్యైవ నివేశాత్ తాదృ
శసామగ్ర్యాః తత్ర సత్త్వేన ప్రత్యక్షోత్పత్తౌ బాధకాభావాదితి చేత్. వ
హ్నిఘటప్రత్యక్ష సామగ్ర్యభావఘటిత తదనుమితి సామగ్ర్యభావ ఏవ వ
హ్ని ప్రత్యక్షసామగ్రీ ప్రతిబంధకతాయాం ప్రవేశ్యతే తావతాపి ప్రకృ
తస్థలే వహ్న్యనుమితి నిర్వాహాత్ ప్రకృతేచ వహ్నిప్రత్యక్షమేవాపేయ
తేనానుమితిః స్వభావతో బలవతీయత్సామగ్రీ తత్సత్త్వే తస్యా ఏవోత్పాదని
యమాత్ ఘటప్రత్యక్షసామగ్ర్యాంతు న తదన్య విషయకానుమితి సామగ్ర్యా
భావనివేశః ప్రయోజనాభావాదతో నానవస్థేతి. నచోక్తఘటానుమితి సా

దియావప్రత్యేకవ్యక్తిత్వావచ్ఛేదేన కార్యానుత్పాదంప్రత్యన్వయవ్యతిరేకా నువిధాయిత్వం. నన్వన్యతరత్వేన ప్రతిబంధకత్వేపి తన్నియతసిద్ధిత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య కార్యానుత్పాదాన్వయనియతత్వం తదవచ్ఛిన్నవ్యతిరేకస్య చ కారణాన్తరపరామర్శాదిసహితస్య కార్యోత్పాదనియతత్వం సంభవతీతి న తావతా సిద్ధిత్వాదినా ప్రతిబంధకతాసిద్ధిరిత్యతో హేత్వంతరమాహ * నియమేనేతి * నియమోపస్థితేశ్చేతి * ప్రత్యేకరూపావచ్ఛిన్నస్య తదవచ్ఛిన్నాన్యతరత్వస్య చ యా ప్రతినియమేనోపస్థితిశ్చేతి. ఉపస్థితిలాఘవముక్త్వా శరీరలాఘవమాహ * లాఘవాచ్చేతి * ఉక్తరూపావచ్ఛిన్నమపేక్ష్య తదన్యతరత్వస్యాధికభేదాద్యఘటితతయా లఘుత్వాదిత్యర్థః. * ప్రత్యేకం * సిద్ధిత్వాదినా. * తథాత్వం * ప్ర

మగ్రత్వం నవాచ్యమితి. ప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావేన వహ్న్యనుమితేరప్ర త్పత్త్యా తాదృశప్రత్యక్షసామగ్ర్యాం ఘటాద్యనుమితిసామగ్ర్యభావాదినివేశస్యావశ్యకత్వేన సామగ్ర్యన్తరేణానవస్థేతి వాచ్యం. వహ్నిప్రత్యక్షసామగ్రీప్రతిబంధకతాయాం ఘటప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావఘటితతదనుమితిసామగ్ర్యభావస్యాపి స్వాతంత్ర్యేణ నివేశాదేవానుమిత్యుపపత్తేః. తదనురోధేన తాదృశఘటప్రత్యక్షసామగ్రీమధ్యే ఘటాద్యనుమితిసామగ్ర్యభావానివేశాత్. వస్తుతస్తు ఉపదర్శితసామగ్రీచతుష్టయసంవలనదశాయాం వహ్న్యనుమితేరివ తత్ప్రత్యక్షస్యాపి నోపేయతే వహ్న్యాది ప్రత్యక్షం ప్రతి ఘటాద్యనుమితిసామగ్రీప్రతిబంధకతాయాం వహ్న్యనుమితిసామగ్ర్యభావఘటితఘటాదిప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావస్యైవ నివేశనీయత్వాత్. వహ్న్యనుమితిసామగ్ర్యాం చ సామగ్ర్యన్తరాభావో న నివేశ్యతే ప్రయోజనాభావాదితి నానవస్థేతి ప్రాహుః. వహ్నిప్రత్యక్షతదనుమితిఘటానుమితీనాం సామగ్రీసత్త్వే వహ్న్యాద్యవిషయకఘటానుమితేరేవ ఉపగమాత్ వహ్న్యాద్యనుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి సామగ్ర్యంతరాభావాఘటితాయా ఏవ వహ్న్యాదిప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః తచ్ఛాబ్దబోధసామగ్ర్యాశ్చ ప్రతిబంధకత్వం పృథగేవోపేయమిత్యేతాదృశంమహాంతం కోలాహలం గ్రంథకార ఉపేక్షాంచకారేతి. * ప్రథమమితి * విశేషణజ్ఞానం వినా విశిష్టజ్ఞానాసంభవాత్ ఉపస్థిత్యంతరాకల్పనలాఘవానురోధేన సిద్ధిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఏవ ప్రతిబంధకతాక

తిబంధకత్వం.*అన్యథా*ప్రతిబన్ధకతైక్యానురోధేననానాధర్మావచ్ఛిన్నానాం తత్తదవచ్ఛిన్నభిన్నభిన్నత్వేన ప్రతిబంధకత్వే. బాధాదేరిత్యాదినాసత్ప్రతిపక్షాదిపరిగ్రహః.*అత్రైవ*పక్షతాయామేవ.*అన్తర్భావప్రసంగాత్*ఘటకతాప్రసంగాత్. సిద్ధిబాధసామగ్రీవిశేషాద్యన్యతమత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యపక్షతాత్వప్రసంగాదితిసముదాయార్థః. అన్యథా బాధబుద్ధ్యాద్యభావస్యకారణత్వాంతరకల్పనాపత్తేరితిభావః. నచ వహ్న్యాదినిశ్చయాప్రతిబద్ధాయామపి వహ్నిమాన్పర్వతో ఘటవానిత్యాద్యనుమితౌ వహ్న్యభావాదినిశ్చయస్య ప్రతిబంధకతయా వహ్న్యాదిప్రకారతాఘటితరూపావచ్ఛిన్నంప్రతి వహ్న్యభావాదినిశ్చయస్య ప్రతిబంధకత్వాంతరమావశ్యకమితి కథం సాధ్యతదభావాది నిశ్చయానామేకరూపేణ ప్రతిబంధకత్వప్రసక్తిరితి వాచ్యమ్. వహ్న్యాదిప్రకారకానుమితౌ వహ్న్యభావాదినిశ్చయస్య పృథక్ప్రతిబంధకత్వవిరహేపి వహ్నిమాన్పర్వతో ఘటవానిత్యాద్యనుమితి హేతుపక్షతాయాం ఆశ్రయాసిద్ధ్యాదినిశ్చయాంతర్భావేనైవ తాదృశనిశ్చయదశాయాంతథావిధానుమితివారణసంభవాత్ అవచ్ఛేదకగౌరవస్య భవత్యైవాప్రయోజకీకృతత్వాత్. నచ తథాపి బాధకాలే ప్రత్యక్షాదేరప్యనుత్పత్త్యా విశిష్టబుద్ధిసామాన్యంప్రతి బాధబుద్ధేః ప్రతిబంధకత్వాంతరకల్పనమావశ్యకమితి పక్షతాయాం తదంతర్భావో నిరర్థక ఇతివాచ్యం. తత్రాపి భిన్నవిషయకానుమితిసామగ్ర్యాదీనాం అవశ్యకల్పనీయప్రతిబంధకతాయాం బాధసాధారణాన్యతరత్వాదేరవచ్ఛేదకతయైవోపపత్తేః బాధబుద్ధేస్సామాన్యప్రతిబన్ధకత్వాసి

నాదిత్యర్థః. * వహ్న్యాదిప్రకారానుమితావితి * వహ్న్యాదిప్రకారతాఘటితరూపావచ్ఛిన్నంప్రతివహ్న్యభావనిశ్చయత్వేన పృథక్ప్రతిబంధకతా నకల్ప్యతే కింతు సిద్ధ్యాది ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత వహ్న్యాదివిధేయతాఘటితరూపావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ నిరుక్తాన్యతమత్వేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక రూపాంతరాకల్పన లాఘవాత్ వహ్నివిశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతానిరూపిత ఘటత్వావచ్ఛిన్న విధేయతాఘటిత రూపావచ్ఛిన్నంప్రతితు విశిష్టపర్వతే ఘటాభావవత్తానిశ్చయ శుద్ధపర్వతే వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయోభయసహితసిద్ధిప్రత్యక్షసామగ్రీరూపాణాం చతుర్ణామన్యతమత్వేన ప్రతి

ద్ధేః. ప్రత్యక్షస్థలే ఇచ్ఛానాముత్తేజకతయాపి తదసిద్ధేః. కేచిత్తు అత్రైవ ఈ
దృశప్రతిబంధకతాయామేవ ప్రతిబంధకాంతరసాధారణాన్యతరత్వావ
చ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయామేవేతి యావత్. అంతర్భావప్రసంగాత్ అవచ్ఛే
దకఘటకతాప్రసంగాత్ తదభావవ్యాప్యవత్త్వాదిజ్ఞానాదిసాధారణాన్యతరత్వే
నైవ బాధాదేః ప్రతిబంధకతాప్రసంగాదితి సముదాయార్థః. తథా చ పక్ష
తాయాం బాధాంతర్భావపరత్వాభావాత్ నోక్తాతిప్రసంగ ఇతి వ్యాచక్షుః.
కేచిత్తు తదభావనిశ్చయదశాయాం యాదృశాంకురవిశేషధర్మితావచ్ఛేదకా
న్యానుమితేః కారణాంతరవిరహాదేవ నియమతోऽనుత్పాదః తత్సాధ్యకస్థలాభి
ప్రాయకమేవాయం గ్రంథ ఇత్యాహుః. నను సిద్ధిసామగ్రీవిశేషయోరుభయో
బంధకత్వేऽగమేనాదోషాదిత్యర్థః. * ఇచ్ఛానామితి * ఆహార్యప్రత్యక్షా
నురోధేన ఇచ్ఛావిశిష్టబాధజ్ఞానస్యైవ ప్రతిబంధకత్వం వాచ్యం. తత్రైవ ప్ర
త్యక్షత్వమేవ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకం నవిశిష్టబుద్ధిత్వం తథా సతి బాధకాలే
ఇచ్ఛాసత్త్వే అనుమిత్యాపత్తేరితి భావః. వహ్న్యాదిప్రకారతాఘటితరూపా
వచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ వహ్న్యభావాదినిశ్చయస్య ప్రతిబంధకతా తచ్చ రూపం
బుద్ధిత్వఘటితమనుమితిత్వఘటితం వేత్యన్యదేతత్. తథా చ పక్షతాశరీరే బాధా
దిప్రవేశో న సంభవతీత్యాలోచ్యాత్రైవ వ్యాచక్షాణానాం జగదీశానాం మత
మాహ * కేచిత్త్వితి * ఉక్తరీత్యైవోపపత్తౌ అత్రశబ్దస్య ఈదృశపరతయా వ్యా
ఖ్యానమనుచితమిత్యస్వరసః. * అంకురవిశేషేతి * ద్విత్రాణామేవ పురుషా
ణాం కదాచిదేవ యాదృచ్ఛికానుమితిసామగ్రీ తత్రానుమితేరిత్యర్థః. అంకురవి
శేషవత్ క్షేత్రవిశేషాదేః పక్షత్వే ఆశ్రయాసిద్ధినిశ్చయసత్త్వేపి తస్య విరోధి
తానాపగమ్యాతె ప్రయోజనాభావాదితి. తదంకురవిశేషస్య క్షేత్రవిశేషే
సాధనే తదంకురవిధేయతాఘటితరూపావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ బాధసాధార
ణాన్యతమత్వేన సిద్ధిప్రతిబంధకతా సంభవతీత్యర్థః. ఈదృశరీత్యా తదంకుర
ప్రకారతాఘటితరూపస్య ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతానుపయోగప్రదర్శ
నం వ్యర్థం. సర్వత్రాపి సాధ్యప్రకారతాఘటితరూపే తన్నిరాకరణస్యాప్ర
దర్శితత్వాత్ భవతామన్యత్ర ప్రకారతాఘటితరూపే ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేద
కతాసంపాదకయుక్తేరభావాత్ స్థలవిశేషానుధావనాయాసోపి విఫల[illegible]

శేషానుమిత్సాయా ఉత్తేజకతయా తయోరనుగతరూపేణ ప్రతిబంధకత్వే అ
నుమిత్సావిరహస్యాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నే సత్కృద్విశేషణతయా లాఘవం అ
నుమిత్సావిరహవిశిష్టసిద్ధిసామగ్ర్యన్యతరత్వాపేక్షయా తద్విశిష్టసిద్ధిత్వాద్వి
శిష్టసిద్ధివిశేషసామగ్రీత్వయోర్ద్వయోరేకస్యాపి విశేషణస్య ద్వితీయవిశే
న గౌరవాత్. అన్యతరత్వఘటకాధికాంశాపేక్షయా సిషాధయిషావిరహాంశ
స్య గురుతాయాః స్ఫుటత్వాత్. అనపేక్షబాధాద్యన్యతమత్వేన ప్రతిబంధక
త్వావత్తిరూపప్రతిబంధేరపి నావసరః బాధసిద్ధిస్తద్విశేషసామగ్ర్యన్యతమ
త్వేన ప్రతిబంధకత్వే అనుగతరూపావచ్ఛిన్నాంశే సిషాధయిషావిరహవిశే
షణతాయాం సిద్ధ్యాదికాలేఽపి బాధకాలేఽప్యనుమిత్సాభావేఽనుమిత్సాసత్త్వే
సిద్ధిత్వాద్యవచ్ఛిన్నఏవ పృథక్తద్విశేషణతయా ఉక్తలాఘవానవకాశాత్. వి
శిష్టబుద్ధిసామాన్యే బాధతదభావవ్యాప్యవత్తాజ్ఞానాదీనామేకరూపేణ ప్రతి
బంధకత్వే ఉక్తదిశా లాఘవాసంభవేనావచ్ఛేదకగౌరవస్య పరిహారత్వా
త్. నచ ప్రత్యక్షస్థలే బాధబుద్ధౌ తదభావవ్యాప్యవత్తాబుద్ధౌ చేచ్ఛాయా ఉ
త్తేజకతయా తత్రానుగతరూపేణ తయోః ప్రతిబంధకత్వే ఇచ్ఛావిరహస్యత
త్కృద్విశేషణతయా లాఘవసముత్తుణ్ణమేవేతి వాచ్యమ్. బాధాదౌ ప్రత్య
క్షేచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వేనానాప్రతిబంధకతాపాదనే [illegible] వాత్.
అనాహార్యత్వస్య ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వేన [illegible] బాధాదిసమయే ఆ
హార్యప్రత్యక్షస్యోపపాదనీయత్వాదిత్యాశయః [illegible] * [illegible] త్వాదినా*
గౌరవమిత్యన్తమాశంకా. *అనుమితేరుత్పాదాదిః* [illegible] సామగ్ర్యన్యతరత్వ
అనుమిత్యుత్పత్త్యైవ తాదృశేచ్ఛాయాః సిద్ధిధ్వంసః [illegible] *అనుమిత్సావిశే
రహః. సిద్ధాన్తకత్వమపి సంగాకరోతి* అనుమిత్సావిరహవిశిష్టసిద్ధిసామగ్ర్య
న్యతరత్వేతి * కేచిత్తు కారోక్తప్రతిబన్ధకమపి సంగాకరోతి * తద్విశిష్టబుద్ధిసా
మాన్యఇతి * నానేతి * చాక్షుషత్వస్పార్శనత్వప్రకారకేచ్ఛావిరహాదినా
చాక్షుషత్వస్పార్శనత్వాదిఘటితధర్మాణాం ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వేతి శే
షః. దీధితౌ శాబ్దసిద్ధాన్తత్వమిత్యుపలక్షణం ప్రత్యక్షసిద్ధౌ సత్యాం ప్రత్య
క్షజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛయాఽనుమితేరుత్పాదాత్ శాబ్దసామగ్ర్యాంత్వ
స్యా అనుత్తేజకత్వాత్. ఏవంచ ప్రత్యక్షసామగ్రీపదం శాబ్దసామగ్ర్యా ఉపల

చ్ఛావిరహస్య* అనుమితిత్వప్రకారకతాదృశేచ్ఛాసాధారణానుగతరూపావచ్ఛిన్న విరహస్య. తాదృశంచ రూపం ప్రాగేవ వివేచితం. * అనుమిత్యనుత్పాదాదితి * ప్రత్యక్షస్యాపి తాదృశేచ్ఛావిషయసిద్ధేరితి భావః. * అనుమితిత్వాదిప్రకారకేచ్ఛావిరహస్య అనుమితిత్వప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వాదిప్రకారకేచ్ఛాత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య. * స్యాదేవ * యథాయోగం సిద్ధిత్వప్రత్యక్షసామగ్రీత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిరహసహితానుమితిత్వాదిప్రకారకతత్తత్ప్రకారకేచ్ఛానామనుగతరూపావచ్ఛిన్నాభావసామాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నే విశేషణం వాచ్యం. ప్రత్యక్షసామగ్రీకాలీనానుమితీచ్ఛాబలాదనుమితేరుత్పాదాయానుమితిభిన్నలౌకికప్రత్యక్షాన్యత్వప్రకారకేచ్ఛావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామగ్రీసమవహితాన్యత్వేనేచ్ఛా విశేషణీయా. అనుమితిసామగ్ర్యా ఉపనీతభానసామగ్ర్యాశ్చ సమవహితాయామిచ్ఛాయాం సంగ్రహాయ తద్ద్వయావచ్ఛిన్నాంతవిశేషణం అనుమితిత్వప్రకారికాయాః ప్రత్యక్షాదిసామగ్రీసమవహితేచ్ఛాయాః సంగ్రహాయావచ్ఛిన్నాంతం ఏవంచోక్తలాఘవమక్షుణ్ణమేవేత్యత ఆహ * స్వానివర్త్యేతి * నివర్త్యత్వం విషయతయా బోధ్యం. * అతిగౌరవమి

ఘటితం. * తాదృశేతి * తాదృశపక్షతాఘటకానుమితిత్వాదిప్రకారకస్యాప్రకారత్వనిరూపకవిషయతాకేచ్ఛాత్వం. తేనోభయలింగకానుమిత్యాదీనాం ప్రాగుక్త వ్యుదాసః. విషయావిషయకేచ్ఛానాం సంగ్రహః పర్వతవిశేష్యకవహ్నిప్రకారకప్రత్యక్షాద్యవిషయకత్వేనాపి సర్వాసామనుగమః తథాహి పర్వతో వహ్నిజ్ఞానం వహ్న్యనుమితిశ్చ జాయతామితీచ్ఛాయా అనుగ్రాహకత్వే తత్రానుమితిస్వకారణోభయవిషయసిద్ధేరనుమితేరేవోపగమాత్. గ్రంథకారస్తు తాదృశేచ్ఛాసందేహం దర్శితవాన్. * అనుమితిత్వేతి * అనుమితిత్వాది ప్రకారకత్వోక్తౌ వహ్నిప్రత్యక్షసామగ్ర్యాం ఘటాద్యనుమిత్సాయా ఉత్తేజకత్వవారణప్రకార ఊహ్యః. * ఉక్తేచ్ఛావశాత్ * అశాబ్దజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాబలాత్. * విషయితయేతి * అభేదస్తృతీయార్థః. స్వవిషయతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం యత్ప్రత్యక్షాది. * లౌకికప్రత్యక్షసామగ్ర్యాస్సర్వాపేక్షయా దుర్బలత్వాత్ ప్రత్యక్షపదం లౌకికప్రత్యక్షపరం ఆదినా శాబ్దబోధపరిగ్రహః. తయోశ్చానుమితి [illegible]

ఇ*అతిగురుశరీరతాదృశేచ్ఛావిశేషణస్యాధికస్యానివేశాదితి భావః. నన్వేవమ
పి ప్రతిబంధకతైక్యనిబంధనలాఘవం దుర్వారమేవ ప్రతిబంధకతాంతరాక
ల్పనే ఏకత్రావచ్ఛేదకగౌరవస్యాకించిత్కరత్వాత్ అనేకత్రపక్షతా హేతుతా
యామేకైకవిధపక్షతాభావానిశ్చయానాం అంతర్భావే అనంతస్థలే౽వ
చ్ఛేదకగౌరవాత్ స్వాతంత్ర్యేణైవ తత్ప్రతిబంధకతాకల్పనస్యోచితతయా
బాధాదేః పక్షతాంతర్గర్భేణ ప్రతిబంధకత్వానవకాశాత్. ప్రతిబంధేరనుత్తరత్వా
చ్చ ఇత్యాశయేన అన్యతరత్వేన ప్రతిబంధకతానుగతేపి వినిగమనావిరహేణ
ప్రతిబంధకతాద్వయమాశంకయతి *అన్యతరత్వేతి* అన్యోన్యాభావయోః*
సిద్ధిభేదసామగ్రీభేదయోః. తథాచ సిద్ధిభేదవిశిష్టసామగ్రీభేదావచ్ఛిన్నభేదః
సామగ్రీభేదవిశిష్టసిద్ధిభేదావచ్ఛిన్నభేదశ్చ వినిగమనావిరహాత్ ప్రతిబంధక
తావచ్ఛేదక ఇత్యవచ్ఛేదకభేదాత్ప్రతిబంధకతాభేద ఆవశ్యకః. నచ తాదృశ
భేదయోః సమనియతతయా అభేదాన్నావచ్ఛేదకభేద ఇతి వాచ్యం. తాదృశ
భేదాభేదేపి తస్య సిద్ధిభేదవిశిష్టసామగ్రీభేదావచ్ఛిన్నభేదత్వేన సామగ్రీభేద
విశిష్టసిద్ధిభేదావచ్ఛిన్నభేదత్వేన చ వినిగమనావిరహేణ అవచ్ఛేదకతాయాః
స్వీకరణీయతయా విశిష్టస్యావచ్ఛేదకత్వస్య అవశ్యం భేదాత్. నచాఖండస్య త
స్య స్వరూపతో౽వచ్ఛేదకతాసంభవాదుక్తవిశేషణపురస్కారేణ నావ
చ్ఛేదకత్వమితి కథం వినిగమనావిరహ ఇతి వాచ్యం. అభావస్యాఖండత్వేపి
స్వరూపతో౽వచ్ఛేదకతాయాః సిద్ధాంతవిరుద్ధత్వాత్ యస్య స్వరూపతో భా
నం తస్యైవ తథావచ్ఛేదకతాయాస్సిద్ధాంతసిద్ధత్వాత్. విశేషణపురస్కా

లౌకికప్రత్యక్షాన్యత్వానుగమః ప్రదర్శితః. అనుమితిత్వాదినా ప్రత్య
క్షేచ్ఛాయాస్సంగ్రహాయ స్వవిషయత్వం స్వకీయస్వవిషయతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నత్వ నివేశః. * అనేకత్రేతి * ధూమాలోకాది లింగభేదభిన్నానేకాను
మితిషు తత్పక్షకతత్సాధ్యకానుమితిం ప్రతి సకలలింగసాధారణసిషాధయి
షాం నివేశ్య పక్షతాయా హేతుత్వే ఇతి నార్థః. అనంతస్థలే ఇత్యాద్యసం
గతేః. కింతు తల్లింగకతత్పక్షకతత్సాధ్యకానుమితిం ప్రతి తల్లింగకత్వప్ర
కారకేచ్ఛాఘటితపక్షతాయాః సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన చా
నుమితౌ తద్విధేయకతదవచ్ఛిన్నవిధేయకతదవచ్ఛిన్నోద్దేశ్యకానుమితౌ వా

రేణోపస్థితేవచ్ఛేదకత్వగ్రహస్య విశేష్యతావచ్ఛిన్నే వచ్ఛేదకత్వావగాహిత్వనియమాత్ కించిద్రూపేణ భాసమానే స్వరూపతోఽవచ్ఛేదకత్వస్య ప్రమాణేనాస్పర్శాచ్చ. నచ తద్వ్యక్తిత్వేనైవ భేదస్యావచ్ఛేదకత్వం స్వీకరణీయం నతు స్వరూపతః తథాచ నోపదర్శితపనిగమనావిరహ ఇతి వాచ్యం. భేదనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వస్య భేదస్వరూపాతిరిక్తస్య దుర్వచత్వాత్. భేదస్వరూపస్యచ తస్య స్వరూపతో నివేశాసంభవాత్. ఏతేనాఖండస్యాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తద్వ్యక్తిత్వేనైవ హేతుత్వమిత్యపిపరాస్తం. యత్తు సిద్ధిభేదసామగ్రీభేదయోస్సామానాధికరణ్యేన మిథో విశేష్యవిశేషణభావాపన్నయోర్న భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం యేన పనిగమనావిరహస్స్యాత్. అపితు ధర్మివిశేషణతాపన్నయోరేవ వ్యాసజ్యవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వం తథావిధయోరప్యవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తేర్మహానసీయవహ్న్యగ్నిస్త్రీత్యాది ప్రతీత్యావగాహనాదితి. తదపి న. మహానసీయవహ్న్యగ్నిస్త్రీత్యాదిబుద్ధౌ వహ్నిత్వాద్యేకధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ఏవ మహానసీయత్వాద్యపరవిశేషణభాననియమ ఇత్యేకత్రానేకేషామవచ్ఛేదకత్వే గ్రాహ్యే ధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేషణతాపన్నస్యైవావచ్ఛేదకతాగ్రహః నతు ధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేషణతానాపన్నస్యావచ్ఛేదకతాగ్రహ ఇతి నియమేన ప్రకృతే కస్య ధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్న

తద్భేద భిన్నానుమిత్సాఘటితపక్షతాయా వా హేతుత్వే. * స్వరూపతో నివేశాసంభవాదితి * జాత్యఖండోపాధిభిన్నస్య స్వరూపతో విశేషణత్వానుపగమాదితి భావః. * ఏతేనేతి * తర్కాలంకారేణతు బీజమనుక్త్వా అభావస్య తత్తద్వ్యక్తిత్వేన హేతుత్వే అన్యథాసిద్ధిరభిహితా. తత్ర ప్రతియోగిఘటితరూపేణ కారణత్వసంభవే తద్వ్యక్తిత్వేనాన్యథాసిద్ధౌ స్వయం తద్వ్యక్తిత్వస్య తద్వ్యక్త్యాత్మకతయా స్వరూపతో నివేశాసంభవాత్ ప్రతియోగిఘటితరూపేణ నివేశో వాచ్యః తథాచ గౌరవమితి బీజం ప్రదర్శితం. * పరాస్తమితి * అన్యథా ఘటాదిసాధారణాన్యతమత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తద్వ్యక్తిత్వేన హేతుతామాదాయ పనిగమనావిరహప్రసంగాత్. విశిష్టాభావస్య విశేష్యాభావవిశేషణాభావానన్యత్వే తు న శంకాపీతి బోధ్యం. * ధర్మివిశేషణతాపన్నయోరితి * ఏతన్మతే ఏకత్ర ద్వయమితి జ్ఞానేనైవ నిర్ధర్మితావ

స్యైకస్యైవ తదవచ్ఛిన్నవిశేషణతాపన్నస్యావచ్ఛేదకత్వమిత్యత్ర వినిగమనావిరహేణావచ్ఛేదకతాభేదస్యావశ్యకత్వాత్ అవచ్ఛేదకవిషయతావైలక్షణ్యస్యావచ్ఛేదకతావైలక్షణ్యనియతత్వాదన్యత్ర విస్తరః. అన్యతరత్వేనోభయోరనుగమేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధాననుగమాత్ నతయోరేకాభావస్య కారణతాసంభవ ఇత్యాహ * ఆత్మనిష్ఠేతి * సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకః సిద్ధ్యభావః ఆత్మవృత్త్యాసన్నగయా కారణం ప్రత్యక్షాసాధారణకారణచక్షుస్సంయోగాదిరూపసామగ్ర్యాస్తు స్వాశ్రయసంయుక్తమనస్సంయోగాదిరూపపరంపరాత్మకభిన్నసంబంధావచ్ఛిన్నాభావవృత్త్యాసన్నతయా కారణం వాచ్యమిత్యాశయః. విషయచక్షుస్సంయోగాదేస్సమవాయేనాభావస్య సర్వదైవాత్మని సత్త్వాత్ప్రత్యక్షాభావకారణతాయామతిప్రసంగావారకత్వాదితి భావః. నను విషయచక్షుస్సంయోగాదేర్న ప్రతిబంధకత్వం స్వీక్రియతే యేనసంబంధాననుగమస్స్యాత్ కింతు చక్షుస్సంయోగాదివిశిష్టస్య మనోయోగస్యైవ సమవాయేన ప్రతిబంధకత్వం వాచ్యమిత్యత ఆహ * మణీతి * వహ్నేరిత్యనంతరం దాహం ప్రతీతి మనోయోగాదేరిత్యనంతరం ప్రకృతేఽపి పూరణీయం. * ప్రతిబంధకత్వాయోగాదితి * మనోయోగస్యానుమిత్యాపి హేతుత్వాత్ కారణస్యాప్ర

చ్ఛేదకయోస్తయోస్తథాత్వం ద్రష్టవ్యం. * ప్రవృత్తేఇత్యాది * వహ్నిత్వమహానసీయత్వయోర్ద్వయోరేవావచ్ఛేదకత్వే విశేషణత్వాంశోపగమ్యతే పర్యాయేణ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితవిశేషణతాపన్నస్య యత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తదేవ మహానసీయత్వవిశేషణతానిరూపితధర్మితావచ్ఛేదతాపన్నస్య ఏవం విపరీతమితి. ఈదృశవినిగమనావిరహే అన్యేషామిత్యాదినాయత్తుకారమతసిద్ధపక్షద్వయమితి న్యాయేనభానస్యావచ్ఛేదకతానియామకత్వం నిరాకృత్యైకవిశిష్టేఽపరవైశిష్ట్యమితి న్యాయేన భానస్యైవ తన్నియామకత్వం హేతుః తత్ర తాదృశబుద్ధౌ వహ్నిత్వమహానసీయత్వయోస్తుల్యతయాభానం కుతో నేత్యాశంకావారణాయేత్యంత హేతుశ్చాభిహితఇతి బోధ్యం. * అవచ్ఛేదకేతి * వహ్నిత్వమహానసీయత్వయోరవచ్ఛేదకత్వవిశేషణత్వరూపయోర్విశేషణతావచ్ఛేదకత్వరూపయోరావ

తి బంధకత్వాద్యోగాదితి భావః. యద్యపి కారణస్యాపి రూపాంతరేణ ప్రతి
బంధకత్వే క్షతివిరహః గాహాప్రతిబంధకత్వేన వహ్నేః ప్రయోజనవిరహా
దేవానివేశః ప్రకృతేషు సంబంధస్యానురోధేనైవ మనోయోగాదేరనుప్రవే
శస్యావశ్యక [illegible] మేవేతి. తథాపి మనోయోగస్యాధికస్య నివేశనీయతయా
గౌరవమేవ బాధకం బోధ్యం. ననుసామగ్ర్యాః స్వాతంత్ర్యప్రతిబంధకత్వమతే
పి [illegible] పక్షే [illegible] చక్షుస్సంయోగాదేః సంబంధతయా మనోయో
గాది ప్రవేశస్యావశ్యకత్వాన్మతేపి కాలికస్థతయా సామగ్ర్యా
[illegible] వేశస్యావశ్యకతయా గౌరవాదితి వా
చ్యం. తథాపి మనోయోగాదిసంబంధస్యాధికస్య నివేశనీయతయా గౌరవ
స్య [illegible]. విషయభేదేన ప్రతిబంధకతాభేదవిరహేణానురోధేన విష
య [illegible] యోగాది ప్రతిబంధకతాపత్తేస్త్వేవ. స్వ
తంత్రసామగ్ర్యాః [illegible] తయా తత్ర మనోయో
గాది [illegible] * ఏవంరీత్యా ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక

[illegible] నియమే కిం ప్రమాణమిత్యా
[illegible] * [illegible] * ఉభయ [illegible] ప్రయోగితాకాభావ బు
[illegible] కారకజ్ఞానత్వేన హేతు
[illegible] వహ్నిరిత్యాదిబాధనిశ్చయ
[illegible] బుద్ధ్యనుదయస్యానుభవికత్వాచ్చ
[illegible] విషయతాయాః సిద్ధిః ఏక
[illegible] నిరూపిత [illegible] వచ్ఛేదకతయా ఉక్త
బాధగ్రహస్య విరోధిత్వమేవ [illegible] * వాధిక్యమితి * తథాచ పక్ష
తా [illegible] సామగ్రీఘటకతారూపవిశేషస్య కించిత్కరతయా కథం
గౌరవమితి భావః. * ఏతన్మతేపి * సామగ్ర్యాః స్వాతంత్ర్య ప్రతిబంధకతామ
తేపి. * విషయభేదేనేతి * పర్వతోద్దేశ్యక వహ్నివిధేయకానుమితౌ పర్వతచ
క్షుః సంయోగవిశిష్టవహ్నిచక్షుస్సంయోగస్య ప్రతిబంధకత్వే వహ్న్యాదిరూ
ప విషయనివేశాత్ విషయభేదేన ప్రతిబంధకతాభేదేన ప్రసంగేన గౌరవమ
తః విధేయతాసంబంధేన పర్వతోద్దేశ్యకానుమితౌ సమవాయసంబంధేన ప

సంబంధభేదస్యావశ్యకత్వాచ్చేత్యర్థః. పూర్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకభే
దేన సిద్ధిసామగ్రీవిశేషణయోః సిషాధయిషావిరహపదార్థయోర్భేదాత్త
ద్విశేషణసార్థక్యంవ్యవస్థాపితంఇదానీం సంబంధభేదేన తద్విశేషణతాభేదం
వ్యవస్థాపయతి * ఏవమితి * ఏకకాలేతి * ఏకక్షణావచ్ఛిన్నమేకాత్మసమ
వేతత్వమిత్యర్థః. యద్యపిసంబంధమధ్యేఏకక్షణావచ్ఛిన్నత్వానంతర్భావేపి
సిషాధయిషాకాలే తద్విరహరూపవిశేషణాభావాయత్తో విశిష్టాభావోఽక్షతఏ
వ. నచ కాలానంతర్భావే సిషాధయిషాకాలేపి సిద్ధౌ కాలాంతరావచ్ఛిన్న
తద్విరహవత్యాత్మనివృత్తిస్వరూపవైశిష్ట్యం వర్తతే అన్యాత్మని ఘటాదౌచ
తాదృశవిశేషణంచేతి విశిష్టసిద్ధిసత్వమవ్యాహతమితి కథం విశిష్టాభావేనవ
ర్తితవ్యం తత్కాలాంతర్భావేతు తాదృశకాలాభావాన్నతదానీం తద్ఘటిత
వైశిష్ట్యమితి విశిష్టాసత్వాద్విశిష్టాభావోఽక్షతఇతివాచ్యం. సిషాధయిషాకాల
స్య తదధికరణనిష్ఠతదభావాధికరణతానవచ్ఛేదకతయా తాదృశాధికరణతా
ఘటితసామానాధికరణ్యరూపతదిచ్ఛాసమానాధికరణసిద్ధినిష్ఠవైశిష్ట్యస్యానవ
చ్ఛేదకత్వాత్ తత్కాలావచ్ఛేదేన సిద్ధిమత్యపి తదిచ్ఛాధికరణే ఇచ్ఛావిర
హవిశిష్టసిద్ధిసత్వానుపపత్తేః. అన్యథా స్వాధికరణకాలావచ్ఛిన్నత్వస్య స్వా
ర్వృతిచక్షుస్సంయోగవిశిష్టచక్షుస్సంయోగత్వేన ప్రతిబంధకత్వం స్యాత్కా
ర్యమితి నవిషయభేదసిద్ధేః ప్రసంగ ఇత్యర్థః. స్థూలకాలమాదాయ దోష
వారణాయ కాలపదం క్షణపరతయా వ్యాకరోతి * ఏకక్షణేతి * నను తత్ర
కాలాంతరే విశేషణసత్వేపి తత్కాలే తదసత్వాత్ తద్వైశిష్ట్యమరుపపా
దమిత్యాశంకాం నిరాకరోతి * అన్యాత్మనీతి * అనిత్యానిహివిశేషణాని త
త్కాలే ధ్వంసాత్ నభవేయుః ఇదంతునిత్యం యద్యప్యేకత్ర తాదృశవిశే
షణధ్వంసః తదాఽధికరణాంతరే తత్సత్వానుపపత్త్యా ఏతద్విశేషణస్య నిత్య
తాసిద్ధిః. ఏతత్క్షణావచ్ఛిన్నత్వాప్రవేశేకథంవిశిష్టాభావేన వర్తితవ్యమిత్యాశం
కాయాస్సమాధానమాహ * సిషాధయిషాకాలస్యేతి * తథాచ సిద్ధినిష్ఠం
యత్ సిషాధయిషావిరహప్రతియోగికవైశిష్ట్యంతదవచ్ఛిన్నాధికరణతాక
త్వరూపం తస్యయఃకాలోనావచ్ఛేదకః తదవచ్ఛేదేన విశిష్టసిద్ధ్యభావ సత్వ
మవ్యాహతమితి కిమేకక్షణావచ్ఛిన్నత్వనివేశేనేతి భావః. * అన్యథా * కా

ధికరణవృత్తిత్వావిశేషణత్వేపి తత్కాలస్యాప్యన్యాధికరణావచ్ఛిన్నస్వాధికర
ణతయా కాలవిరహప్రయుక్తవైశిష్ట్యవిరహస్యానిర్వాహాత్ విశేష్యీభూ
తతత్స్వత్వాధికరణావచ్ఛిన్నస్వాధికరణకాలత్వేన కాలస్య సంబంధఘటకత్వే
చాననుగమాదితి. తథాపి భిన్నకాలే విశేషణవిశేష్యయోః సామానాధికర
ణ్యాభావేపి ఏకక్షణావచ్ఛేదేన సామానాధికరణ్యస్యైవ విశిష్టసత్వనిర్వాహ
కత్వమిత్యభిప్రాయేణాయమేకకాలావచ్ఛిన్నత్వకథనం. కేచిత్తు కాల
స్య విశిష్టాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకసంబంధఘటకత్వే తదు
పలక్షితాభావాత్ తద్విశిష్టాభావవైలక్షణ్యానిర్వాహః ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకానైక్యాత్ స్వదండసమానాధికరణపురుషాధికరణదండోపలక్షితపురుషా
భావస్య సర్వత్రపురుషత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాసం
భవాత్ తాదృశపురుషాంతరవ్యావృత్తానుగతధర్మాంతరవిరహేణ సత్త్వేవా
ప్రతియోగికోటౌ తస్యాభానేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకే తదంతర్భావాసం
భవాదిత్యాహుః. తచ్చింత్యం. * అన్యాదృశమితి * స్వాశ్రయాభూతా

లాంతాభావస్య విశిష్టాభావవిలక్షణత్వ * అననుగమాదితి * యదపి స్వా
ధికరణతావిశిష్టాధికరణతా నిరూపకత్వమేవ సామానాధికరణ్యం అధికరణతా
వైశిష్ట్యంచ స్వావచ్ఛేదకక్షణావచ్ఛిన్నత్వ స్వానుయోగ్యనుయోగికత్వోభయ
సంబంధేనేత్యుక్త్యా సంబంధఘటకక్షణవిరహప్రయుక్త విశిష్టాభావో నిర్వ
హతి అధికరణభేదేనాధికరణతానాంభేదాదితి. తదప్యకించిత్కరమేవ. ఉక్త
రీత్యైవ సిద్ధాంతయుత్కాలే విశిష్టాభావనిర్వాహాత్ ప్రయోజనాభావేనాను
యోగితాసామానాధికరణ్యాది ఘటితసామానాధికరణ్యస్య సంబంధత్వా
చ్చ. * కాలస్యేతి * అవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదక సంబంధో వైశిష్ట్యం తథాచ
ఉపలక్షితస్థలే సామానాధికరణ్యేన దండవిశిష్టపురుషత్వం ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకం విశిష్టస్థలేత్వేకకాలావచ్ఛిన్నత్వ ఘటితం తత్తథేతి తదభావయో
ర్భేదః. నను పురుషాభావాన్నపృథక్ దండోపలక్షిత పురుషాభావోస్తీత్యత ఆ
హ * సర్వదేతి * తద్వ్యక్తివ్యావృత్తమత్వాధికం ధర్మాంతరముత్ప్రేక్షితు
తత ఆహ * సత్త్వేవేతి * తచ్చింత్యమితి * ఉపలక్షితస్థలే ప్రతియోగితాయా
వచ్ఛేదకః కింతు విశిష్టస్థలే ఏవేత్యుపగమాత్. నచ యద్ధర్మావచ్ఛిన్న

త్వస్యోక్తపరంపరాసంబన్ధేన సంబద్ధత్వరూపమిత్యర్థః. నను పక్షతాశరీరే
ప్రత్యక్షాది సామగ్ర్యన్తర్భావే తదభావస్యానుమితౌ స్వతన్త్రహేతు
తాకల్పనమావశ్యకం తథాచ తస్యైవ పక్షపద ప్రవృత్తినిమిత్తత్వం ప్రకల్ప్య
యతాం నతు సిద్ధ్యభావస్య తథాచ పక్షపద ప్రవృత్తినిమిత్తమిదమితి మూ
లవిరోధ ఇత్యతఆహ * సామగ్రీతి * హేతుత్వేన. * అనుమిత్యసాధారణ
కారణత్వేపి * లాఘవాత్ * లఘుశరీరత్వాత్

ప్రయోగిత్వే పర్యాప్తిసంబన్ధేన విశిష్టాధికరణతాయా అపి సంభవేన విరోధతా
వాచ్యా తథాచ సంయోగసంబన్ధావచ్ఛిన్నైకత్వావచ్ఛిన్నాభావవిశిష్టఘటా
భావస్య సంయోగసంబన్ధావచ్ఛిన్నాయాః ప్రాగభావసాధారణస్వత్వావ
చ్ఛిన్నాధికరణతాయా అప్రసిద్ధేర్దోషాభావేపి దణ్డవిశిష్టపురుషవతి తద
భావసత్త్వప్రసంగ ఇతి వాచ్యం. యతోఽభయత్ర ప్రతియోగితాసంసర్గః
తత్ర ప్రత్యేకం యత్కిఞ్చిత్తమభయప్రతియోగికసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వం తత్ప్ర
తియోగిమత్తాయా ఏవ విరోధితానియామకత్వాత్ తత్ర ప్రతియోగి ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్వాతు ప్యావచ్ఛిన్నానియోగస్వవి
శిష్టః స ఏవ సంబన్ధః ఏవంచ దణ్డాద్యభావత్వకాలే తదవచ్ఛిన్నాధికరణతాసం
యోగేన దణ్డ ఏవ నాస్తీతి న దోషః. యద్వా ఉభయత్రాస్తి దణ్డస్తదవ
చ్ఛేదకతాపన్నపురుషత్వమేవం విశిష్టస్థలే పురుషత్వావచ్ఛిన్నవిశేషణతా
పన్నదణ్డవత్త్వం వాచ్యుపపత్త్యా కాలాన్తర్భావే మానాభావ ఇతి చిన్తనీ
యం. * తదభావస్యేతి * అత్రేదం బోధ్యం. సమానవిషయకానుమితిత్వావచ్ఛి
న్నం ప్రతి అనుమిత్సావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః ప్రతిబన్ధకత్వం అ
నుమిత్సాసత్త్వే అనుమిత్యుపపత్తయే స్వీకారం. తత్ర ప్రత్యక్షవారణాయ
సమానవిషయకప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతితు ప్రత్యక్షేచ్ఛావిరహవిశిష్టాను
మిత్సా విశిష్టానుమితి సామగ్ర్యాః ప్రత్యక్షేచ్ఛానుమిత్సయోః సత్త్వే ప్రత్య
క్షేచ్ఛోత్పద్యతే సత్యనుమితిః స్వభావతో బలవతీ యత్సామగ్రీగదిచ్ఛాప
త్వే [illegible]నియమాదతః ప్రత్యక్షేచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వం దర్శితం త
త్ర [illegible]కాంతానుమిత్యభావ [illegible] ప్రత్యక్షేచ్ఛావిశిష్టప్ర
[illegible] సమానవిషయకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి కాద్యశవి

త్యక్షాన్యజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి వా ప్రతిబంధకత్వం స్వీకార్యం. సర్వత్ర ప్రత్యక్షేచ్ఛా. ప్రత్యక్షత్వప్రకారికేచ్ఛైవ తేన సాధ్యానుమితిర్జాయతాం వహ్న్యనుమితిశ్చ జాయతామితీచ్ఛావ్యాఘాతః. ఏవం సమానవిషయకాను మితిం ప్రత్యనుమిత్సావిరహవిశిష్టశాబ్దసామగ్ర్యాస్తాదృశశాబ్దం ప్రతి శాబ్దే చ్ఛావిరహవిశిష్టానుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్ర్యాః శాబ్దేచ్ఛానుమిత్సయోః శాబ్దస్యైవోత్పాదాత్ శాబ్దేచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వం తత్రానుమితివారణార్థం అనుమిత్సాభావసమావేశ్య శాబ్దేచ్ఛావిశిష్టశాబ్దసామగ్ర్యాః తాదృశానుమి తిం ప్రతి ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానం వా ప్రతిప్రతిబంధకత్వమితి ఏవం సమానవిష యకశాబ్దసామగ్ర్యపేక్షయా ప్రత్యక్షసామగ్ర్యా బలవత్త్వాత్తాదృశశాబ్ద బోధం ప్రతి శాబ్దేచ్ఛావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః ప్రత్యక్షేచ్ఛా విశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యాశ్చ ప్రతిబంధకత్వం తాదృశప్రత్యక్షం ప్రతి ప్ర త్యక్షేచ్ఛాయా ఉత్తేజకీకృత్య శాబ్దేచ్ఛావిశిష్టశాబ్దసామగ్ర్యా ఇతి. కేచిత్తు సమా నవిషయే ప్రత్యక్షసామగ్రీమపేక్ష్యానుమితిసామగ్ర్యా ఏవ బలవత్త్వ ముపేయతే అనుమిత్యుత్పన్నాయాం సిద్ధిసత్త్వేన అనుమితిసామగ్ర్య భావాత్ ద్వితీయక్షణే సాక్షాత్కారోత్పత్త్యా తృతీయక్షణ ఏవ సాక్షాత్కా రత్వగ్రహోపపత్తేః. ద్వితీయక్షణ ఏవ సాక్షాత్కారత్వగ్రహ ఇతి తు శపథమ న్తరేణ న శ్రద్దధీమహి. నను కుత్ర తే సమానవిషయకానుమితిం ప్రతి ప్రత్యక్ష సామగ్ర్యా ఇవ భవన్మతే తథావిధప్రత్యక్షం ప్రతి అనుమితిసామగ్ర్యాః ప్ర తిబంధకత్వస్యావ్యవస్థయా సామ్యాత్కృన్తణాపలాపేన. న చానుమితిసామ గ్ర్యాః భిన్నవిషయకప్రత్యక్షం ప్రతి ప్రతిబంధకతా న కల్ప్యతే కింతు విషయతాని వేశ్యానుమిత్యన్యజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవేతి లాఘవమితి వాచ్యం. ఘటచా క్షుషం జాయతామిత్యాదిచ్ఛానాం పృథగుత్తేజకత్వానురోధేన భిన్నవిషయక స్థలే ఘటచాక్షుషత్వాదినామేన ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతయా తాదృశప్ర తిబధ్యప్రతిబంధకభావేన సమానవిషయకచాక్షుషాదివారణాసంభవాత్ పృథక్ప్రతిబంధకతాయా ఆవశ్యకత్వాదితి చేన్న. సిద్ధాంతిమతే [illegible] ఘటకానుమిత్సానుమిత్సావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః [illegible] ష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యాశ్చ ప్రతిబంధకతాద్వయం మతేత [illegible]

అనుమితిసామగ్ర్యాః ప్రత్యక్షేచ్ఛావిరహవిశిష్టాయాః ఏకమేవ ప్రతిబంధకత్వమితిలాఘవ. నచ మన్మతే ప్రత్యక్షేచ్ఛావిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యాస్సమానవిషయకశాబ్దస్థలీయప్రతిబంధకతయైవ నిర్వాహః తత్ర శాబ్దబోధానుమితిసాధారణసమానవిషయకపరోక్షత్వస్యైవ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వోపగమాదితి వాచ్యం. పరోక్షత్వజాతేరన్యాతరూపితత్వాత్. నచ ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వం నివేశ్యం విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహేణ కార్యకారణభావబాహుల్యాపత్త్యాలాఘవేన శాబ్దేతరాదికం ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకే నివేశ్యానుమితిస్థలే ప్రత్యక్షేచ్ఛావిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః పృథక్ప్రతిబంధకత్వస్య దుర్వారత్వాపాతాత్. మన్మతే సమానవిషయకశాబ్దసామగ్ర్యా అపి తుల్యన్యాయేన ప్రత్యక్షసామగ్ర్యపేక్షయా బలవత్తయా శాబ్దస్థలేపి తాదృశసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకతాయా అసిద్ధత్వాచ్చ. కించ సిద్ధాంతిమతే అనుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్రీదశాయాం చాక్షుషగోచరేచ్ఛాసత్త్వేపి భిన్నవిషయకచాక్షుషాద్యనుదయాత్ భిన్నవిషయకానుమిత్యన్యజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి అనుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్ర్యాదినా ప్రతిబంధకత్వం మన్మతేతు విషయనివేశే ప్రయోజనాభావాత్ సర్వసాధారణానుమిత్యన్యజ్ఞానత్వమాత్రం తత్ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకమితి అపరంలాఘవం. నచ భవన్మతేపి సమానవిషయకప్రత్యక్షం ప్రత్యనుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్ర్యాః పృథక్ప్రతిబంధకత్వమావశ్యకం శాబ్దేచ్ఛావిశిష్టశాబ్దసామగ్రీజన్యసమానవిషయకశాబ్దబోధే వ్యభిచారవారణాయ భిన్నవిషయకస్థలీయతాదృశసామగ్రీప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ భిన్నవిషయకత్వస్యావశ్యం నివేశనీయత్వాదితి వాచ్యం. తుల్యన్యాయేన శాబ్దసామగ్ర్యపేక్షయాపి సమానవిషయకానుమితిసామగ్ర్యా ఏవ మన్మతే బలవత్త్వాభ్యుపగమాత్ సమానవిషయకశాబ్దేచ్ఛావిశిష్టశాబ్దసామగ్రీ తథావిధానుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్రీకాలే అనుమితేరేవోపగమాత్ తాదృశసామగ్రీప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ భిన్నవిషయకత్వానివేశాత్ యదిచానుమిత్యన్యజ్ఞానత్వం నిత్యసాధారణంజన్యత్వం నివేశే గౌరవమితి జన్యప్రత్యక్షవృత్తిజాతివిశేషం శాబ్దత్వంచ నివే[illegible] తాదృశసామగ్రీప్రతిబంధకతాద్వయముచ్యతే. తథాపి ప్రత్యక్షస్థలీయ

ప్రతిబంధకతాయాం. మన్మతే భిన్నవిషయకత్వానివేశేపి వ్యభిచారాభావాత్ ఏకప్రతిబంధకతమైవ నిర్వాహేత్యాహుః. తదసత్ పర్వతే వహ్నిజ్ఞానం జాయతామితి ఇత్యాకారకానుమితి విషయకేచ్ఛావిశిష్ట వహ్న్యనుమితి సామగ్రీకాలే ఘటాదిప్రత్యక్షానుదయాద్భిన్న విషయకస్థలీయ ప్రతిబంధకతాయామనుమితిత్వప్రకారకతద ప్రకారకేచ్ఛా సాధారణానుమితి విషయకేచ్ఛాత్వేనైవ ఇచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వం వాచ్యం తథాచ పర్వతే. వహ్నిజ్ఞానం వహ్నిప్రత్యక్షంచ జాయతామితీచ్ఛాసత్త్వే వహ్న్యనుమితిసామగ్రీసత్త్వే వహ్నిప్రత్యక్షస్యైవోత్పత్త్యా తత్ర వ్యభిచారఇత్యనాయత్యా తత్ర భిన్నవిషయకత్వం ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకోటావావశ్యకం ఏవంచానుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛావిశిష్టానుమితిసామగ్ర్యాస్సమానవిషయక ప్రత్యక్షంప్రతి ప్రతిబన్ధకత్వాంతరస్యావశ్యకతయా స్వలాఘవం. ప్రత్యుత సమానవిషయక ప్రత్యక్షం ప్రతి అనంతవిధతదభావవ్యాప్యవత్తాజ్ఞానాభావబాధాభావాదిఘటితతయా ప్రత్యక్షసామగ్ర్యపేక్షయా గురుశరీరాయాః లింగాదిభేదేన బహువిధాయా అనుమితిసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వే విపరీతగౌరవం. నచ ప్రత్యక్షసామగ్ర్యపి తదింద్రియజన్యబాధాభావఘటితైవేతి వాచ్యం. తాదృశబాధాభావస్య లౌకికప్రత్యక్షహేతుత్వేపి తాదృశబాధకాలే అనుమితేరప్యుదయాత్ అనుమితింప్రతి లఘుశరీర ప్రత్యక్షసామగ్రీప్రతిబంధకతాయాం ప్రయోజనాభావేన తాదృశబాధాభావానివేశాత్. సమానవిషయకప్రత్యక్షంప్రత్యనుమితిసామగ్రీప్రతిబంధకతాయాంతు తాదృశబాధాభావనివేశ ఆవశ్యకః అన్యథా భిన్నేంద్రియబాధాదికాలీనపరామర్శసత్త్వే ప్రత్యక్షానుదయప్రసంగాత్. అథ ప్రత్యక్షసామగ్ర్యపేక్షయా అనుమితిసామగ్ర్యా గురుత్వే బహుత్వేచ తస్యా ఏవ ప్రత్యక్షసామగ్ర్యపేక్షయా బలవత్త్వముచితం. ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాబలవత్త్వమతే అనుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్రీకాలే ప్రత్యక్షవారణాయ తస్యాః సమానవిషయకప్రత్యక్షప్రతిబంధకతాయాం గురుశరీరానుమితిసామగ్ర్యామిచ్ఛానివేశేన మహాగౌరవప్రసంగాత్. మన్మతేతు లఘుశరీరాల్పతర ప్రత్యక్షసామగ్రీప్రతిబంధకతాయామేవ [illegible] శేన లాఘవాత్. నచానుమితిసామగ్ర్యాబలవత్త్వమతే ప్రత్య[illegible]

ష్టప్రత్యక్షసామగ్రీకాలే అనుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్రీసత్త్వే ప్రత్యక్ష
కారణాయా అనుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్ర్యాః గురుశరీరాయాః ప్రతిబంధక
తాయాం ఇచ్ఛానివేశాత్ స్వలాఘవం కించ మన్మతే అనుమితిసామగ్ర్యాః ప్ర
కృతేవ భవన్మతే అనుమిత్సావైశిష్ట్యం నివేశ్య ఏకం ప్రత్యక్షేచ్ఛాభావవైశి
ష్ట్యం నివేశ్యాపరమితి గురుతరసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకతాబాహుల్యాత్
మహాగౌరవమితి వాచ్యం. ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః బలవత్త్వమతే అనుమిత్సావి
శిష్టానుమితి సామగ్రీకాలాయాం ప్రత్యక్షేచ్ఛాధీనప్రత్యక్షోపపత్తయే ప్రత్య
క్షేచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వస్యావశ్యకతయా ప్రత్యక్షేచ్ఛావిరహానుమిత్సయోః గు
రుశరీరసామగ్ర్యాం విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహేణానుమిత్సావి
రహవిశిష్టానుమితి సామగ్రీ ప్రత్యక్షేచ్ఛావిరహవిశిష్టానుమితి సామగ్ర్యోః
పృథక్ప్రతిబంధకతాద్వయమపేక్ష్య మహాగౌరవాదితి. మైవం సిద్ధాంతిమ
తే ప్రత్యక్షేచ్ఛావిరహానుమిత్సయోర్వినిగమనావిరహేణ గురుతరానుమి
తిసామగ్రీ ప్రతిబంధకతాబాహుల్యమివ భవన్మతే తత్రానుమితిసామగ్ర్యా
మధికసిద్ధ్యభావనివేశాపత్త్యా సిద్ధ్యభావప్రత్యక్షేచ్ఛాభావయోర్మిథో విశే
ష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహేణ తాదృశసామగ్రీ ప్రతిబంధకతాబా
హుల్యం. మన్మతేతు సమానవిషయకప్రత్యక్షస్థలీయానుమితిసామగ్రీ ప్రతిబ
న్ధకతాయాం సిద్ధ్యభావో న ప్రవిశ్యతే అనుమిత్సాయాః తత్ర నివేశాత్
అనుమిత్సాకాలేచ సిద్ధిసత్త్వే అనుమితేరేవ ఉదయేన ప్రత్యక్షానుదయా
దిన మన్మతే తన్నివేశప్రయుక్తప్రతిబంధకతాబాహుల్యప్రసంగః. ప్రత్య
క్షేచ్ఛావిరహవిశిష్టానుమితిసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకతాబాహుల్యం తు మ
తద్వయేపి సమం. పరంతు ప్రత్యక్షేచ్ఛావిరహమనివేశ్య ఇచ్ఛావిశిష్టాను
మితిసామగ్ర్యాః పృథక్ప్రతిబంధకతాయాః కల్పనీయత్వాత్ గురుసామగ్ర్యాః
ప్రతిబంధకతాధిక్యం దుర్వారమేవేతి ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః బలవత్త్వమే
వోచితమితి. ఏవం సమానవిషయకశాబ్దసామగ్ర్యా అప్యనుమితిసామగ్ర్య
పేక్షయా బలవత్త్వముచితం. తస్యా హీనబలత్వే శాబ్దేచ్ఛావిశిష్టశాబ్దసామ
గ్రీకాలే అనుమితికారణాయా అనుమిత్సావిరహవిశిష్టశాబ్దేచ్ఛావిశిష్టశాబ్దసా
మగ్ర్యాస్తాదృశానుమితిప్రతిబంధకత్వే అనుమిత్సావిరహశాబ్దేచ్ఛయోర్మిథో విశే

వ్యవిశేషణాభావే సిసాధయిషావిరహేణ శాబ్దసామగ్రీ ప్రతిబంధకతాయా
హుళ్యాత్. ఏతేన శాబ్దేచ్ఛాయామిత్యభావయోః పృథక్ప్రత్యక్షప్రతిబం
ధకత్వమేవ [illegible] తత్రాపి [illegible] శేష్యవిశేషణాభావే సిసాధయిషావిరహ
స్యాప్రసక్తేః. నచ [illegible] అనుమితిసామగ్రీ ప్రతిబంధకతాయామను
మితిత్వావచ్ఛిన్నం [illegible] ప్రవేశేనానుమితిసామగ్రీ ప్రతిబంధకతా
భావబాహుళ్యాత్ [illegible] అనుమితిసామగ్య్రపేక్షయా ఆకాం
క్షాయాం [illegible] జ్ఞానా [illegible] కారణఘటితత్వేన గురు
శరీరత్వం [illegible] బాహుళ్యాత్ ప్రత్యక్షానుమితిసామగ్రీ ప్రతిబంధ
కతాయాం [illegible] అత్రైవ ప్రత్యక్షసామగ్రీభిన్నవిష
యతాయాం అనుమితిసామగ్య్రాః ప్రత్యక్షే [illegible] విషయకత్వవిశేష
[illegible] ప్రత్యక్షం కుతో న జా
యతే [illegible] అభ్యుపగమాదిత్యేకే. భిన్న
విషయక ప్రత్యక్షం ప్రతి [illegible] అనుమితిసామగ్య్రాః ప్రతిబంధకత్వాత్ అన్యథా వ
[illegible] అత్రేద వహ్నివి
[illegible] సామగ్రీత్వా
[illegible] ఘటాదిచాక్షు
[illegible] ఘటశాబ్దం జాయ
తాం [illegible] ఏకేచ్ఛాకాలే అర్థాద్ధ
జ్ఞానాపత్తేః. కింతు ఘటత్వప్రకారకఘటవిశేష్యకచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నం
ప్రతి [illegible] చాక్షుష [illegible] అనుమితిసామగ్రీత్వాదినై
వ ప్రతిబంధకతా. అత్ర ఘటజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాయాం అవ్యాప్తేరితి కత్వా
[illegible] ప్రకారకత్వం [illegible]. తేన ఘటప్రత్యక్షం జాయతామితీ
చ్ఛాయాం అనుగత [illegible] సిద్ధిః. యత్కించిజ్జ్ఞానం జాయతా
మితీచ్ఛాయాం నైవోత్తేజకా ఘటత్వప్రకారకత్వావచ్ఛిన్నఘటవిశేష్యకత్వప్ర
కారతాభిన్న ప్రత్యక్షత్వనిష్ఠప్రకారతాన్యానుమిత్వ నిష్ఠప్రకారతా [illegible]
మమిత్యాత్మజ్ఞానత్వాది నిష్ఠప్రకారతాన్య ప్రకారతా [illegible]
విశేష్యతాకత్వాదినైవోత్తేజకత్వాత్ తేన ఘటవిశేష్య [illegible]

ననులాఘవస్య పక్షపదప్రవృత్తినిమిత్తత్వోపష్టంభకత్వే బాధాభావస్యైవతథాత్వముచితం సిషాధయిషావిరహప్రవేశాత్ యదిచాసిద్ధసాధనస్థలే పక్షవ్యవహారోనాస్తీతి సిద్ధ్యభావస్య తథాత్వమిత్యుచ్యతే తదా బాధదశాయామపి తద్విరహాత్ సోపి నివేశ్యతామిత్యత ఆహ * ఫలానుపపత్తేరితి* స్వవిషయసిద్ధ్యనుపహితేరిత్యర్థః. ఏతచ్చాతిగౌరవసూచనాయ. * సిద్ధసాధనస్థలే* సాధ్యనిశ్చయ

స్యైవ చాక్షుషం జాయతామితీచ్ఛావ్యుదాసః అనుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్ర్యాం చాక్షుషాదిగోచరేచ్ఛాసత్త్వేపి భిన్నవిషయకచాక్షుషానుదయాత్ వహ్నిభిన్నవిషయకానుమిత్యన్యజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి వహ్న్యనుమిత్సావిశిష్టవహ్న్యనుమితిసామగ్రీత్వాదినా విశేషరూపేణ ప్రతిబంధకత్వం వహ్నిజ్ఞానం ఘటచాక్షుషం చ జాయతామితీచ్ఛాకాలే ఘటచాక్షుషానుదయాదనుమితిత్వప్రకారకత్వం ననివేశ్యం. యత్కించిత్ జ్ఞానంజాయతామితీచ్ఛావారణం తు పూర్వవత్. నను వహ్నిప్రత్యక్షస్యాపి వహ్నిభిన్నవహ్నిత్వాదివిషయకత్వాదనుమిత్సావిశిష్టవహ్న్యనుమితిసామగ్రీసత్త్వే తాదృశప్రత్యక్షేచ్ఛయాపి తత్ప్రత్యక్షం నస్యాత్. నచ వహ్నిభిన్నవిషయకత్వంవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిధేయతాన్యవిధేయతాశాలిత్వంవిధేయత్వంచోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యావృత్తోవిషయతావిశేషస్తద్వాచ్యః. ఏవమపినిర్ధర్మితావచ్ఛేదకకఘటాదిమత్తాజ్ఞానీయ ఘటాదిప్రకారతాయాం విధేయతాత్వసత్త్వేప్రమాణాభావేన తత్ప్రత్యక్షానుత్పాదతాదవస్థ్యం. వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాన్యముఖ్యవిశేష్యతాశాలిత్వస్యైవవహ్నిభిన్న విషయకత్వరూపత్వాత్. అనుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్రీతత్సమాన విషయకప్రత్యక్షేచ్ఛావిశిష్టప్రత్యక్ష సామగ్ర్యోరుభయసత్త్వే భిన్నవిషయకప్రత్యక్షం నజాయతఏవ. ఏతేన పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశూన్యత్వమప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకే నివేశ్యమిత్యవధేయం. ఏవం భిన్నవిషయకానుమితిం ప్రతిఅనుమిత్సావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షేచ్ఛావిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యావిరోధిత్వంబోధ్యం ఏవమేవ భిన్నవిషయక. శాబ్దసామగ్ర్యాః ఇచ్ఛావిశిష్టాయాఃప్రతిబంధకత్వం బోధ్యమితి దిక్. * సోపీతి * సిద్ధిబాధాన్యతరాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛే

దశాయాం * పక్షవ్యవహారవిరహే * పక్షవ్యవహారవిరహస్యసత్త్వాదసిద్ధిత్వే
న. * గౌరవాదితి * బాధస్థలే పక్షవ్యవహారవిరహస్యాపాదకతయా గౌరవసహి
ష్ణుతాయామపి అన్యాయ్యత్వాదితి భావః. నను సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నసి
ద్ధ్యభావస్యాపి ప్రత్యేకస్యైవానుమితిహేతుతయా తస్య పక్షపద
ప్రవృత్తినిమిత్తత్వే అత్రైవ పక్షవ్యవహారప్రసంగ ఇత్యత ఆహ * విశిష్టే
తి * సిషాధయిషావిరహవిశిష్టస్య హి పరధిధారాయాం చ సిద్ధౌ పక్షనిష్ఠాయాః
ఉద్దేశ్యతాయా అవచ్ఛేదకానుమితిప్రతిబన్ధకత్వాపాదనప్రకారేణాన్యాయ. పర్వతే వ
హ్న్యనుమితిర్జాయతాం మహానసే వహ్న్యనుమితిర్జాయతామిత్యాద్యాకారకాను
మిత్సానామేకతో నిరూపకత్వేఽప్రసంగేన పృథగేవోద్దేశకతయా పక్షభేదే
న కారణతాభేదస్యావశ్యకతయాత్మనిష్ఠప్రత్యాసత్త్యైవోచితత్వాత్. అన్య
థా పురుషవిశేషాణామనన్తభావనీయతయా గౌరవాత్. సమానప్రకారికా
యా అసమానవిశేష్యకసిద్ధేరనుమితిప్రతిబన్ధకతయాపి పక్షనిష్ఠప్రత్యాసత్త్య

ధికరణ్యం విశిష్టమిత్యర్థః * పక్షనిష్ఠాయా ఇతి * విశేష్యతాసంబన్ధేనే
త్యాదిః. స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవి
శేష్యకత్వ స్వసామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన ఇత్యపి రహస్యం విశేషణ
మిత్యుక్తం స్వహ * సమానేతి * అసమానవిశేష్యకసిద్ధేరితి * యత్పర్వ
తవిశేష్యికా పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితిః తదన్యపర్వతవిశేష్యకసిద్ధేరి
త్యర్థః. * పక్షనిష్ఠేతి * అత్ర సంబోధ్యం. నిరవచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతావచ్ఛేద
కతాసంబన్ధేన లిఙ్గకసాధ్యవచ్ఛేదక పర్యాప్తిధియతావచ్ఛేదక
తాకానుమితిం ప్రతి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారక నిశ్చయస్య విశే
ష్యతావచ్ఛేదకతాసంబన్ధేన ప్రతిబన్ధకత్వం సర్గావచ్ఛేదకానివేశేన లా
ఘవాత్ ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతా నిరూపకత్వ దానాన్నీలప
ర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితేః పర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధిప్రతిబధ్యత్వం కా
రణతావచ్ఛేదకసంబంధవత్వా స్వవిషయతావచ్ఛేదకీభూతోద్దేశ్యతావచ్ఛే
దకతావత్త్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకేచ్ఛాభావః సామానాధికరణ్య
సంబంధేన విశేషణీయః. స్వవిషయతాయాం చ లిఙ్గకత్వాది పూర్వో[illegible]
[illegible]తరధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం జ్ఞేయం. అనుమితిజనకతా[illegible]

సంభవో బోధ్యః. * పరంపరాసంబంధావితి * స్వప్రయోగిసాధ్యకోటిప్ర
విష్టవిశేష్యతావచ్ఛేదకత్వరూపావిత్యర్థః. నచసిద్ధితాత్వేపి ఏతాదృశ
సంబంధే సిద్ధ్యభావోపగమే అన్యసాధ్యకసిద్ధ్యభావప్రతియోగిత్వాపత్తిరితివా
చ్యం. తత్ర తాదృశవృత్తిసిద్ధివిశిష్టస్యైవ సిద్ధ్యభావస్య తాదృశేన సంబంధేన తత్పు
రుషాసత్త్వేన పక్షవ్యవహారానియామకత్వాత్. నను విషయతాసంబంధేన సాధ్యాది

తువిశిష్య స్వవిషయతా సమానాధికరణోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకత్వాదిసంబం
ధావచ్ఛిన్నాభావః. ధూమవాన్ పర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధి పరామర్శే ... ధూ
మలింగకానుమిత్యాపత్తేః ... అనుమిత్యా ... ధూ ...
సంబంధ సామానాధికరణ్యస్య ... ఘటితస్య ...
ణీయః. ఏవం సతి తత్పురుషీయత్వ ... ఇత్యత ఆహ. ఏవ
తాపి లాఘవమేవేతిభావః. నను ... త్రిసిద్ధ్యభావ త
త్కాలావచ్ఛేదేన తత్పురుషీయత్వ ... సప్రతిపరంప
రాసంబంధో వాచ్యః ఏతాదృశసంబంధేన ... సిద్ధ్యభావ ... త
త్కాలావచ్ఛేదేన తత్పురుష ... పక్షత్వ ... తత్పురుష
వృత్తిత్వవిశిష్టతథావిధసిద్ధ్యభావస్య ... సిద్ధికాలే ... యోగివిశే
ష్యతా సంబంధేనా ... ఇత్యుక్తే ... నన్వేవం సిద్ధ్య
భావకాలే తాదృశవిశేష్యతా రూపసంబంధాభావాత్ ... నుప
పత్తిః. తథాపి విషయతాయాః వ్యాప్యస్య ... సంబంధేన
యాం యస్య పురుషస్య సిసాధయిషా ... సిద్ధిః సిద్ధ్యుత్తర సిసాధయిషా
వా తత్ర సిద్ధిసిసాధయిషా సంవేశనకాలే స్వప్రయోగివిశేష్యతాత్వేన
దోషవారణాయ విశేష్యతాయామిచ్ఛా విషయవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిక
త్వస్యావశ్యకతయా శుద్ధప్రతియోగ్య ... చ్ఛేదకకాలస్య విశిష్టసిద్ధ్యభావావచ్ఛే
దకత్వోపపత్తిసంభవేపి యత్కించిత్పురుషేణ కదాపి సిద్ధిసత్త్వే పక్షత్వన
వారస్యమనుపపాదకత్వేన పర్వతోపదం ప్రతిపక్షతాఘటితకాలాంతరాభావా
త్తునానుమితిరితి వ్యవహారాదతిప్రసంగం సంబంధమాహ * స్వేతి * అవినా
శాంశనమయ పర్వతాదేః పక్షత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వసంబంధేన
తాదృశవిశేష్యతావచ్ఛేదకత్వ పర్వతప్రత్యధికరణధర్మావత్త్వపరిగ్రహణీయ

రూపో యోగః ప్రత్యక్షసామగ్య్రాః అనిష్టప్రత్యాయకత్వాత్ ప్రతిబంధకతా సంభవః. ఉక్తవచనం తు అతిప్రసక్తత్వాత్ న బాధకత్వేన నాభావచ్ఛిత్తిభావత్. యత్ర తాదృశసామగ్రీ తత్ర తత్క్షణే నానుమితిరితి కార్యకారణభావాగత్యైవ ప్రతిబంధకత్వం కల్పనీయం. తథా చ పురుషాంతరీయప్రత్యక్షసామగ్య్రపి పురుషాంతరీయానుమితిప్రతిబంధకస్స్యాత్ ఏవం కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నానుమిత్సావిరహస్యాపి దైశికసంబంధఘటితసామానాధికరణ్యసంబంధేన సామగ్య్రాం విశేషణత్వం స్వకార్యతథాత్వ పురుషాంతరీయానుమిత్సాదిరీ[illegible] యాఽపి పురుషాంతరీయప్రత్యక్షసామగ్య్రస్తదీయానుమిత్యప్రతిబంధకత్వాపత్తిరిత్యాశయం చక్షుస్సంయోగాదేరిత్యాదిపక్షీయత్వసంసర్గస్యావ్యరాకరోతి * పక్షస్య * అనుమిత్సాయుత్త్వాదావ్యాపకత్వమపలక్షణం. అన్యథా ప్రత్యక్షసామగ్య్రాం తత్ర అవ్యాప్తేః పక్షాదేరనుమిత్సావత్వాపత్తేః ద్రష్టవ్యం. తత్పురుషీయానుమిత్సాయాః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య [illegible] ధికరణం [illegible] కాలికసంబంధేన పక్షము. [illegible] సామగ్రీవిశేషణం. అథవా సమవాయావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతదాత్మవృత్తివిశిష్టానుమిత్సాభావాధికరణతావచ్ఛేదకతాన కాలికసంబంధేన వ్యక్తం [illegible] తత్పురుషీయానుమిత్సాక్షణ

దవ కాలవనమయః [illegible] పక్ష ఇతి జ్ఞానస్యోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాంశే ఇవ ప్రకారాంశేఽపి భ్రమత్వమువ్యతే తదా అపి [illegible] విధేయాంశే స్యాత్. * అతిప్రసక్తత్వాదితి * అత్రావచ్ఛిన్నత్వేన పరామర్శవ్యక్తిసంబంధసత్త్వాత్. ము[illegible]నస్యానుయోగేఽపి [illegible] జాత్యాదిసిద్ధశక్తత్వాత్. * సంబంధత్వేనేతి * సామగ్య్రా ఇతి తత్పురుషీయత్వసాధారణీకృతాయాః * ఉపలక్షణమితి * తత్పురుషీయత్వానుమిత్సావిశేషణమిత్యర్థః * అథవేతి * కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నానుమిత్సావిరహస్యాప్రసిద్ధేః సర్వదా సత్త్వాత్ అవచ్ఛేదకాప్రసిద్ధేః సమవాయేతి. సామగ్రీమత్ క్షణస్య తాదృశానుమిత్సాభావ[illegible] తదభావాధికరణతావచ్ఛేదకత్వం దర్శనం [illegible] అభావస్య నిత్యత్వాదగత్ అనుమిత్సావిరహ తత్పురుషీయత్వేన విశేషితః. అత్రాపి విశిష్టాధికరణతావచ్ఛేదకసామర్థ్యం [illegible] ర్యకల్పే అస్వరసమాహ. * తేనేతి * సద పూర్వకల్పస్యాతుచ్ఛ [illegible]

స్యాపి అన్యదేశావచ్ఛేదేన దైశికసంబంధేన కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నత్వవి చ్ఛాభావవత్త్వేపి నక్షతిః. *తత్పూర్వక్షణీయసిద్ధిసామగ్రీవిశేషవిరహ ఇతి* కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకః పక్షస్థతదీయేంద్రియసన్నికర్షాదివిశిష్టపాక్షనిష్ఠతదీయేంద్రియాదిసన్నికర్షాదివిరహ ఇత్యర్థః. విశిష్టత్వమేకకాలీనత్వమేవ. విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహాన్నానాకారణతాకల్పనమగత్యా న దోషాయ. యావత్త్వేన తదసాధారణకారణసమూహాయస్య ప్రతిబంధకత్వం పునరనుపాదేయమేవ. యావత్త్వస్య దుర్నిర్వచత్వాత్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాద్యనుమితిసమానవిషయకచాక్షుషాదిసామగ్య్రాః ప్రతిబంధకతాయాం రూపాదికం సాంనిధ్యాపనీయం తత్రసాధ్యపక్షయోరూపాదిమత్త్వనియమేన తన్నివేశే ప్రయోజనాభావాత్. కింతు పర్వతో ద్రవ్యవాన్ ద్రవ్యం వహ్నిమత్ ద్రవ్యం ద్రవ్యవదిత్యాద్యనుమితౌ వాయ్వాదీంద్రియసన్నికర్షస్యావిరోధిత్వాపత్తేర్యథాయోగం సాధ్యపక్షాదౌ రూపాదిమత్త్వం నివేశనీయం. అథ ప్రతిబంధకసామగ్రీసత్త్వేపి కాలే తదధికరణదేశావచ్ఛేదేన తదభావస్య సులభత్వాత్ అనుమిత్యాపత్తిః నచ ప్రతిబంధకసత్తాయాః కార్యానుత్పాదప్రయోజకత్వాత్ తత్సత్త్వే కథం కార్యోత్పత్తిరితి వాచ్యం. సామగ్య్రాః కార్యోత్పత్తిప్రయోజకతాయాః ప్రతిబంధకసత్త్వేపి తదభావస్యాక్షతత్వేనాక్షతతయా కార్యోత్పత్తేరనివార్యత్వాదితి చేన్న. యాదృశకారణతాఘటకనియమే దేశాంతరావచ్ఛేదేన కార్యసమానాధికరణకారణాభావవ్యావర్తకం దేశభేదానవచ్ఛిన్నత్వం

ఘటే నిరవచ్ఛిన్నదైశికసంబంధేన తత్పూర్వవృత్తీయానుమిత్యా వినానివేశే న దోషావారణాత్. పరంతు గౌరవాత్తత్త్యాగో బోధ్యః. * యాదృశేత్యాది * కార్యాధికరణే కార్యావ్యవహితప్రాక్కాలావచ్ఛేదేన దేశనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకవృత్తిమాత్రయోర్భావః తద్ప్రతియోగిత్వమేకో నియమః. అత్ర కపాలాది సంయోగస్య ఘటాదికం ప్రతి ఇచ్ఛాం ప్రతి జ్ఞానాదేః ఘటాద్యధికరణకపాలాదౌ తత్పూర్వకాలే అవయవాంతరావచ్ఛేదేన తాదృశసంయోగాభావస్య ఇచ్ఛాధికరణాత్మాదౌ ఘటాద్యవచ్ఛేదేన తత్పూర్వకాలే జ్ఞానాభావస్య సత్త్వాత్ కారణత్వం నస్యాదతో దేశవిశేషానవచ్ఛి

అన్యద్వావిశేషణమభావేఽపి తేషు ఘటసమవాయాదిసంసర్గావచ్ఛిన్నసం
యోగిత్వానవచ్ఛిన్నకారణతా ఘటకనియమేతదన్యకారణతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
స్య దేశభేదానవచ్ఛిన్నవృత్తిరేవాధికరణే కార్యోత్పత్తిప్రయోజకత్వాదుక్తప్రతి
బంధకాభావస్య చ కారణతానతిరిక్తత్వాత్ తాదృశకించిదవచ్ఛేదేన ప్రతిబంధకసత్త్వేఽపి తత్ర
కార్యానుత్పత్త్యా తాదృశాభావవిశేషప్రవేశప్రయోజనాభావాత్ తథా చ
దేశభేదావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకాభావసత్త్వేనానుమిత్యుత్పత్తిః. ఏతేనాత్మని శరీర
విశేషావచ్ఛేదేన సిద్ధ్యాదిరూపప్రతిబంధకసత్త్వే ఘటాద్యవచ్ఛిన్నతదభావబ
లాదనుమిత్యుత్పత్తిరనర్హా. ఇచ్ఛావిశేషాత్ సిద్ధ్యాదిమత్యాత్మని తత్కాలే ఘటాద్య
వచ్ఛిన్నాయా అపి భావస్య సత్త్వాత్ తదన్యదేశభేదానవచ్ఛిన్నతద్వృత్తేరప్రామా
ణికత్వేన సిద్ధ్యాదిమత్త్వేఽప్యనుమిత్యనుత్పత్తిరితి వాచ్యం. తాదృశవృత్త్యన
భ్యుపగమే సిద్ధ్యాద్యనధికరణదశాయాం తదభావస్యాత్మని దైశికవ్యాప్యవృత్తితా
యాస్సర్వానుభవసిద్ధాయా అనుపపత్తేః. ఇదం చ కాయవ్యూహస్థలే ఏకత్రా
త్మని శరీరాంతరావచ్ఛేదేన సిద్ధ్యభావాద్యభావస్య సిద్ధ్యాదేః సత్త్వేఽప్యన్య
శరీరావచ్ఛేదేనానుమిత్యుత్పత్తేః ప్రామాణికత్వాత్ తదా సిద్ధ్యభావవిశిష్టకా
రణతాఘటకనియమే శరీరేఽభావాంశే ఉక్తవిశేషణప్రవేశస్యావశ్యకత్వాత్
ఘటాద్యవచ్ఛిన్నసిద్ధ్యాద్యభావబలాత్ సిద్ధ్యాదిదశాయామనుమిత్యుత్పత్తేర్వార
ణాయ గత్యంతరమేవానుసర్తవ్యమితి దిక్. ఉక్తైకకాలీనసిషాధయిషాకారణ

త్వస్యావశ్యకం. * అన్యాత్ * ప్రతియోగిత్వే విధికరణ్యం. అనాస్థాయాం వా కా
రః. ఏతన్నియమస్య గ్రంథకృతైవ తదఘటితత్వావేదనాత్. కార్యావ్యవహి
త ప్రాక్కాలావచ్ఛేదేన కార్యసమానాధికరణాభావాప్రతియోగిత్వరూ
పం ద్వితీయనియమః తత్ర దేశవిశేషానవచ్ఛిన్నత్వప్రవేశం దర్శయ
తి * ఉక్తేతి * గత్యంతరమేవేతి * స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ స్వావ్యవహి
తప్రాక్కాలావచ్ఛిన్నత్వ స్వాధికరణనిరూపితత్వ ఏతత్త్రితయసంబంధేన
కార్యవిశిష్టాయా వృత్తేః తద్వదభావాప్రతియోగిత్వరూపవ్యాపకత్వమేవ కా
రణతాఘటకం. నచాత్ర దేశవిశేషానవచ్ఛిన్నవృత్తేరేవాధికరణే [illegible] కార్యో
త్పత్తిప్రయోజకత్వం అన్యథా ఘటావచ్ఛేదేన సిద్ధ్యభావబలాత్ అనుమిత్యు
త్పత్తేరనుద్ధారాత్ తథా చ కాయవ్యూహస్థలే అనుమిత్యనుపపత్తిరితి వాచ్యం.

తాం స్వకృత్యస్వధ్వంసభావకారణతాయా ఇతి భావః. *అథే* త్యాదినా చేదిత్యన్తేనాప
తాం తత్రైవ పదం సమానాధికరణ్యం సిద్ధ్యన్తరగమనమితేర్వ్యర్థాసంభవాదతి
భావః. ప్రతిబన్ధకాభావస్య *సమానాధి* ఉత్తరక్షణస్య *... తార్కికపక్షవిశే
షాదేః ప్రతిబన్ధకత్వం. *ఉత్తరక్షణానుమిత* మిత్యాదిస్థలీయానుత్తరక్షణ
స్తోపనయనవిశేషానుమిత్యుత్పత్తేః. *అనుమిత్యాదిః* తథాచానుగతకార్య
ప్రతి వ్యభిచారేణ కారణతావచ్ఛేదకాభావః.*ఇహాపి* *సన్దిగ్ధవిశేష* దగ్ధ
త్వాదిః* యాదృశయాదృశవిశేషసత్త్వేత్యాదినేత్యర్థః. సమానాధికరణ్యాద్
త్తరక్షణత్వం వ్యాప్యత్వభావ ఇత్యాయుత్తర ఉత్తరక్షణాభావస్వాభావి
ష్టాయాస్స్వధ్వంసభావావచ్ఛేదకత్వాభావదేర్ధూమస్పష్టత్వభావః.న
ను తాదృశధూమాభావకూటవిశిష్టసాధ్యసిద్ధ్యాభావత్వమేతత్ సిద్ధ్యంశే అ
నుగతస్యానుమిత్యన్తర్యత్వనైవానుగమసంభవస్సమానాధికరణ్యాసంభవ ఇతి *స
మానాధికరణ్య మితి* తచ్చ *అనుగతత్వేన స్వసన్నిధానకాలీనభాగాభావప్ర
తియోగిత్వాభావస్యాతిప్రసక్తస్య చ తత్సన్నిధానకాలీనప్రాగభావప్రతియో
గిత్వేనతి తత్సన్నిధానకాలీనప్రాగభావప్రతియోగిత్వస్య కార్యతావచ్ఛేదకత్వేన భవ
త్యనుగమనప్రసక్తేర్వ్యర్థ ఇత్యుత్తరం. తథా చ ప్రథమధర్మస్య కార్య
తావచ్ఛేదకత్వే సమానాధికరణ్యమతిరేక సన్నిధానోత్తరకాలే జాయమానా
యామనుమితౌ సమానాధికరణ్యాభిచారః ఉత్తరస్య తథాత్వే చానన్త
కార్యకారణభావప్రసంగ ఇతి భావః. * సన్నిధానకాలీనా మితి * స్వక్షణవృత్తి
ప్రాగభావప్రతియోగిత్వస్వక్షణవృత్తిత్వోభయసంబన్ధేన సన్నిధానవిశిష్టమ
త్యర్థః. లాఘవాయాహ * స్వేతరేతి * స్వభిన్నత్వస్వక్షణవృత్తిత్వోభయ

సంబన్ధేన సమానవిశిష్టవృత్తిరప్యధికరణే కార్యోత్పత్తిప్రయోజకత్వాదితి. ప
క్షతావాదాయైవదిక్ప్రదర్శితేతి పక్షతాక్రియాయాః సంయోగకారణతాఘ
టక నియమస్యైవాసంభవ ఇతి కార్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకస్వసా
మానాధికరణ్యకత్వమేవ తద్ఘటకనియమో వాచ్యః సంయోగజ్ఞానాదినామ
వ్యాప్యవృత్తితయా వ్యాప్యతేతి తత్రాభావానాం దేశభేదానవచ్ఛిన్నవృత్తి
త్వేన కార్యోత్పత్తానప్రతియోగికాయపూర్వభావరోధేన తుశరీరవిశేషావచ్ఛ
న్నవృత్తిత్వపి శిరారూపః.

యసంబంధేన సిద్ధ్యవచ్ఛిన్నామిత్యర్థః. క్షణద్వయే. దశద్వయవ్యావృత్తిశ్చ స్ఫుటైవ. సంబంధవిధయా స్వక్షణవృత్తిత్వాదీనాం నివేశాన్న స్వత్వాననుగమనిబంధనో దోషః సంబంధమధ్యే స్వపదార్థానివిశేష్యస్యాధికరణవృత్తిత్వాదేరన్యసంబంధత్వాభావేనాతిప్రసంగవిరహాత్. *నాశకాలే*నాశోత్పత్తిక్షణే. *అనుమిత్యుత్పాదాసంగ్రహ ఇతి* సిద్ధినాశసమయోత్పన్నాయా అనుమితేః ఉక్తసిషాధయిషాకార్యతావచ్ఛేదకానాక్రాంతత్వాదితి భావః. నను స్వక్షణవృత్తిప్రాగభావప్రతియోగిత్వస్వనాశక్షణవృత్తిప్రాగభావాప్రతియోగిత్వోభయసంబంధేన సిద్ధ్యవచ్ఛిన్నానుమితిత్వమేవ సిషాధయిషాజన్యతావచ్ఛేదకం వాచ్యం. ఏతచ్చ సిద్ధినాశకాలోత్పన్నానుమితిసాధారణమేవేతి నాతిప్రసంగః. నచ సామాన్యతో నాశక్షణవృత్తిప్రాగభావాప్రతియోగిత్వం వ్యక్తిమాత్రస్యైవ న సంభవతీతి యదధికరణక్షణవృత్తిప్రాగభావప్రతియోగిత్వం తద్వ్యక్తినాశవిశిష్య నివేశ్య ఇత్యననుగమతాదవస్థ్యమితి వాచ్యం సంబంధాననుగమస్యాదోషత్వాత్. కథంచిదనుగమస్యాపి సంభవాచ్చేత్యతో దోషాంతరమాహ * ఏకస్యేతి * సిద్ధిసత్త్వ ఇతి * అవ్యవహితపూర్వకాలఇత్యాదిః. * అనుమిత్యనుత్పాదప్రసంగ ఇతి * పురుషాంతరీయసిద్ధ్యవ్యవహితోత్తరోత్పన్నపురుషాంతరీయానుమితేరపి ఉక్తసిషాధయిషాజన్యతావచ్ఛేదకధర్మానాక్రాంతత్వాదితి భావః. సామానాధికరణ్యస్యాప్యధికస్య దర్శితకార్యతావచ్ఛేదకఘటకసంబంధమధ్యే నివేశేన పురుషాంతరీయసిద్ధ్యనంతరోత్పన్నానుమితౌ సిషాధయిషాయా వ్యభిచారవారణసంభవాద్దోషాంతరమాహ * అపిచేతి * సామాన్యసామగ్రీతః * అనుమితిసామాన్యహేతుభూతపరామర్శాదితః.

---

* స్ఫుటైవేతి * అనుమితేః స్వక్షణవృత్తిత్వాత్ ఆద్యం. నష్టసిద్ధిమాదాయాతిప్రసంగవారణాయ ద్వితీయం. సిద్ధిక్షణవృత్తిప్రాగభావప్రతియోగిత్వే సతి సిద్ధిక్షణవృత్తిత్వమత ఏవ వ్యక్తం క్షణద్వయనివేశఫలమాహ్యం. * అతిప్రసంగవిరహాదితి * ఉక్తోభయసంబంధేన స్వస్యాప్యానవచ్ఛేదకత్వాదితి భావః. * కథంచిదితి * స్వక్షణవృత్తిప్రాగభావప్రతియోగిత్వస్వధ్వంసోత్పత్త్యధికరణక్షణవృత్తిత్వైతదుభయత్వేన స్వవృత్తిప్రాగభావప్రతియోగిత్వస్వవృత్తికృతిమత్త్వైతదుభయత్వేన వానుగమః.

ననువిశేషసామగ్రీసహితాయా ఏవసామాన్యసామగ్ర్యాః కార్యోత్పాదకత్వా
న్నాపత్తిసంభవ ఇత్యాశంకాయామాహ *నహీతి *ఈదృశేతి* సిషాధయి
షాయా అపీత్యర్థః. జనకత్వముపధాయకత్వం*నాస్తీతి*నహీత్యన్వయః. సిద్ధ్య
సత్త్వే సిషాధయిషాం వినాపి పరామర్శాదేరనుమిత్యుత్పాదకత్వాదితి భావః. త
థాచ తత్రైవ సిద్ధిదశాయామపి పరామర్శాదిసత్త్వే సిషాధయిషావిరహో
నానుమిత్యనుత్పాదప్రయోజకోఽభవేదితి పర్యవసితం. నను విశేషసామగ్రీవి
రహకూట ఏవ సామాన్యసామగ్రీదశాయాం సామాన్యకార్యానుత్పాదప్ర
యోజకః సిద్ధ్యసత్త్వస్థలీయవిశేషసామగ్రీవిరహఘటితస్యాభావకూటస్య చ
సిషాధయిషావిరహసహకృతసిద్ధిస్థల ఏవ సత్త్వం నతు సిద్ధ్యసత్త్వస్థల ఇతి పదో
ష ఇత్యత ఆహ * నచేతి * అన్యత్రాపి*సిద్ధ్యసత్త్వస్థలేపి విశేషసామగ్ర్యంతర
మితి*సిద్ధ్యభావస్యేతిన్యస్తే. హేతుత్వాదితి భావః. తత్తదనుమితివ్యక్త్యుత్పా
దకతత్తత్పరామర్శవ్యక్తీనాం విశేషసామగ్రీత్వేపి అనుమిత్యుత్పత్తికాలేపిత
త్సత్త్వేన తదనంతరమనుమిత్యనుత్పాదప్రయోజకవిరహః తత్తద్వ్యక్తివిరహో
ణామనన్తానాం సామాన్యకార్యానుత్పాదప్రయోజకత్వే గౌరవం. అన్యథా బ
హుతరసామాన్యకారణతాయా ఉచ్ఛేదప్రసంగాదితి న్యాయః. అత్రాహుః. సి
ద్ధ్యనుత్తరానుమితౌ సిద్ధ్యభావస్య హేతుత్వాంతరకల్పనయైవ తాదృశాతిప్ర
సంగవారణసంభవాద్విశిష్టాభావస్య హేతుత్వే న యుక్తం సిద్ధిసిషాధయిషా
విరహయోర్విశేషణవిశేష్యభావే వినిగమనావిరహేణ ప్రతిబంధకతాద్వయ
స్యాత్ప్రసక్తేరావశ్యకత్వాత్ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకగౌరవస్యాధిక్యాత్. న
చ సిషాధయిషాహేతుతాపక్షేపి కార్యతావచ్ఛేదకకోటావవ్యవహితోత్తర
త్వాదినివేశాధిక్యేన గౌరవమిత్యాశంక్యం తల్లింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభా
వస్య పూర్వోపదర్శితసమూహాలంబనజన్యానుమితౌ వ్యభిచారవారణాయా
వ్యవహితోత్తరత్వసంబంధేన తాదృశసిద్ధ్యనవచ్ఛిన్నానుమితిం ప్రత్యేవ హే
తుతాయా భవతాపి వాచ్యత్వాదితి. సిద్ధిస్థలే వినా సిషాధయిషాం సామాన్య
కార్యోత్పత్తావపి తాదృశకార్యస్యోక్తవిశేషసామగ్రీకార్యతావచ్ఛేదకాక్రా
న్తత్వాభావాత్ తథాచ విశేషసామగ్రీం వినా తదుత్పత్తౌ తత్ర తస్య వ్యభిచారా
త్ కారణతైవ వ్యాహన్యేత ఇతి న తత్ర తదుత్పత్త్యాపత్తిరిత్యాశంకతే

ఇహేతి కార్యోత్పాదప్రయోజకసామగ్రీసత్త్వే ప్రయోజనక్షతిః నకార్యో
త్పత్తిం విరుణద్ధి తథాచ ప్రకృతే సిషాధయిషావిఘటితాయాః సామాన్య
కార్యప్రయోజకసామగ్య్రాః సిద్ధికాలేపి సత్త్వే విశేషసామగ్రీవిరహాత్ త
త్కార్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నోత్పత్త్యసంభవేపి సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నోప
త్తిర్దుర్వారైవేత్యాహ * సామాన్యేతి * సా*సిద్ధ్యుత్తరానుమితిః కా
ర్యానుత్పాదస్య*స్వఘటితావచ్ఛిన్నానుత్పాదస్య *వినాకారణవిరహం*తద్ధర్మావ
చ్ఛిన్నప్రయోజకసామగ్రీవిరహం వినా. అనుమితిం ప్రతి పక్షతాసహితపరామ
ర్శత్వేనైవ హేతుతా నతు పక్షతాపరామర్శయోః పృథక్కారణతాద్వ
యం గౌరవాత్. నచ విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహః పరామర్శ
స్యాపి హేతుత్వే పక్షతాయా వ్యాప్తిజ్ఞానరూపకరణవ్యాపారత్వాసంభవా
త్ వ్యాపారతాయాః ఫలజనకతాగర్భత్వాదిత్యస్యైవ వినిగమకస్య సంభ
వాత్ కేషాంచిన్మతం దూషయతి * కారణతాదినా * పరామర్శస్యేతి*
పక్షస్యాథోऽనువృత్తిసస్యాః కారణతాయాం మన్యతః.*నిమిత్తకారణస్య*దం
డాదేః. *సమవాయికారణత్వేతి*కపాలాదిసత్త్వ ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నకారణతే
త్యర్థః. సమవాయ్యసమవాయికారణతాయా ఆవశ్యకత్వాదితి భావః.
జన్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్ననిరూపితాయాం సమవాయికారణతాయాం దండా
దేర్వ్యభిచారేణ ప్రవేశాసంభవాత్ యథాసంభవమిత్యుక్తం. కారణత్వ
తదవచ్ఛేదకత్వయోరుక్తవినిగమకేన నియతత్వేపి సిద్ధ్యభావసాహిత్యపరా
మర్శయోరేకవిశిష్టస్యైవ పరవిశేష్యతావచ్ఛేదకతాపన్నస్యైవ వాऽపరస్యా
వచ్ఛేదకత్వం వాచ్యం. తత్ర వినిగమనావిరహో దుర్వార ఏవేతి తత్త్వం. నను సి
ద్ధ్యభావస్యానుమితిహేతుత్వేऽనుమిత్సాం వినా కదాప్యనుమితిరుత్పద్యేత
మణిసమవధానోత్తరకాలే దాహానుత్పత్త్యా ప్రతిబన్ధకాభావస్య కార్యకా
లసత్తాయాః ఫలోపధానప్రయోజకత్వాదనుమితికాలే చ సిద్ధ్యభావాసత్త్వాది
త్యగత్యా తస్య కారణతావచ్ఛేదకత్వమేవ నతు కారణత్వమితి శంకతే *అథేతి*

ప్రతిబన్ధేరనుత్తరత్వాదాహ * కారణత్వేతి * మణీతి * మణ్యుత్పత్తికాలే దా
హోత్పత్తివారణాయ సంయోగావచ్ఛిన్నమణ్యభావస్య, కార్యకాలవృత్తిత
యా కారణత్వేపి మణిసామగ్ర్యభావస్యాపి కారణత్వాంతరమావశ్యకమితి.

కార్యోత్పత్తిక్షణావచ్ఛేదేనాపి కార్యాధికరణే నియతసత్త్వం యత్కారణతాఘటకం తత్కారణతాశరీరే యస్యైవ కార్యోత్పత్తిక్షణే సత్త్వం కార్యోత్పత్తిప్రయోజకం యథా మణ్యభావాదేః. సిద్ధ్యభావస్య ప్రతిబంధకాభావరూపత్వేపి నియతప్రాక్సత్త్వమేవ కారణతాఘటకం న తూక్తరూపమితి తస్య ప్రాక్సత్త్వమాత్రం ఫలోత్పత్తౌ తంత్రమితి నానుపపత్తిరితి సమాధత్తే * యస్యేతి * అన్యథేతి * సహచారదర్శనమాత్రేణైవ ప్రతిబంధకాభావే కార్యసహభావేన హేతుతానియమసిద్ధావిత్యర్థః. * ప్రాగ్భావేతి * సహభావనిరూపకస్యైవ కారణతావాదనక్షత్వాదిః. యస్తు అనుమితౌ ప్రత్యక్షాదిసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకతాంతరకల్పనే గౌరవాత్తత్త్వావగ్రహకాలీయానుమిత్యాపత్తివారణాయానుమిత్యసిద్ధ్యభావస్య కార్యకాలవృత్తితయా హేతుత్వమేవయుక్తం. అనుమిత్యభావస్య చ కార్యసహభావానిరూపణే హేతుత్వాంతరం కల్ప్యతామితి. తదసత్. సిషాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధిసత్త్వేఽనుమిత్యనుత్పాదప్రసంగాత్ కార్యకాలేఽనుమిత్యభావస్య తదాభావాపి

రాకాలంకారః. * కార్యోత్పత్తిక్షణావచ్ఛేదేనాపీతి * స్వానికరణక్షణావ్యవహితప్రాక్క్షణాన్యతరావచ్ఛిన్నత్వస్వాధికరణనిరూపితత్వోభయసంబంధేన కార్యవిశిష్టాయావృత్తిః తద్వదభావప్రతియోగిత్వరూపకార్యవ్యాపకత్వమిత్యర్థః మణ్యుత్తరకాలాభావస్య దాహాధికరణక్షణతత్ప్రాక్క్షణాన్యతరావచ్ఛిన్నదాహవద్వృత్తిత్వాభావాత్ నదోషః. * కార్యేతి * ప్రత్యక్షసామగ్రీస్థలే కార్యకాలేప్రత్యక్షాత్మకసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వాన్నానుమితిః ప్రత్యక్షాద్యాత్మకసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వాకల్పనేన లాఘవంచ తస్మాత్త్వే కార్యావ్యవహితప్రాక్క్షణే తాదృశసిద్ధ్యభావస్యైవాసత్త్వేన వినశ్యదవస్థతదుత్తరమప్యనుమిత్యాపాదానాయోగాత్. నన్వనుమిత్యనంతరమనుమితివారణాయానుమితేః ప్రతిబంధకత్వమావశ్యకం తస్యప్రత్యక్షాత్మకాదిసాధారణసిద్ధిత్వేనైవాస్త్విత్యతఆహ * అనుమిత్యభావస్యేతి * ఉక్తదోషవారణాయానుమితేరనుమితిత్వేనైవ ప్రతిబంధకత్వం సంశయానుమిత్యనంగీకారేణ తత్ర నిర్ణయత్వాప్రవేశేనలాఘవాత్. అనుమిత్యభావస్యనకార్యకాలవృత్తితయా హేతుత్వసంభవః అనుమితికాలే తత్సత్త్వానుపపత్తేః సి

శిష్టసిద్ధిసత్త్వాత్. ప్రత్యక్షాదిసిద్ధిసత్త్వేఽపక్షత్వాచ్చ తత్త్వావగాహ్యం వహ్ని జ్ఞానాంతరం జాయతామితీచ్ఛాబలాదనుమిత్యుత్పత్త్యాఽనుమిత్స్యాస్యసిద్ధతా దృశేచ్ఛాయాముత్తేజకత్వాత్తాదృశేచ్ఛాబలాత్ ప్రత్యక్షాదిసామగ్ర్యనంతరం ప్రత్యక్షానుత్పాదసమయేఽప్యనుమిత్యాపత్తేః. సిద్ధావపారిమాణ్యగ్రహాసత్త్వే ప్రత్యక్షానుత్పాదసమయేఽనుమిత్యాపత్తిశ్చ. పక్షతాయా హేతుతామనంగీకుర్వతాం గురూణాం మతమాహ * ప్రాభాకరాస్త్వితి * అనుమిత్సాయోగ్యతాయాముత్తేజకత్వస్వీకారాదిప్రకారకేచ్ఛాబలాత్ అనుమితిర్జాయతామిత్యుత్పన్నపరామర్శస్య తత్క్షణేఽనుమిత్యంతరోత్పాదస్య పక్షతాహేతుతామతేఽప్యుపపత్తేరనుమిత్సామితి * క్వచిత్ * ప్రతిబంధకాంతరాసత్త్వస్థలే. * పరామర్శానుమితిప్రవాహస్య * క్రమోత్పన్నపరామర్శానుమితిసంతానస్య అవ్యవహితోత్తరక్షణీయ సమూహాలంబనానుసరణం. పూర్వపూర్వానుమితినాశే ద్వితీయాదిపరామర్శాదనుమిత్యంతరోత్పత్త్యా బాధకాభావాదాహ * అవిరలలగ్నేతి * నను తత్రాగత్యా ప్రత్యేకక్షణభిన్నే

న త్వనుమాయోగ్యతాప్రవేశే దూషణాంతరమాహ * ప్రత్యక్షాదీతి * సామగ్రీప్రతిబంధకతామతే అనుమితిత్వప్రకారకత్వం నివేశ్యైవ ఇచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వాత్ యో దోషో వాఙ్మతే తస్య ఏతన్మతే గదసి వేశ్యేచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వప్రసంగేనాపత్తిరిత్యర్థః. నను క్తేచ్ఛాయాం స్వనిష్ఠానుమిత్యన్యనాన్యత్వజ్ఞానప్రతియోగికత్వసంబంధేనకృతివిశిష్టప్రాగభావస్య సామానాధికరణ్యసంబంధావచ్ఛిన్నాభావనివేశాన్న దోష ఇత్యత ఆహ * సిద్ధావితి * భావిజ్ఞానమప్రమిత్యాకారకా ప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందిత సాధ్యజ్ఞానయానంతరమనుమిత్యుత్పత్తేః తదనాస్కందితత్వస్యావశ్యకత్వాత్ తాదృశకాలేచ విశిష్టాభావసత్త్వాదితి భావః. తత్ర ప్రత్యక్షసామగ్రీకాలే అనుమిత్యాపత్తిః అనుమిత్యన్యసిద్ధేరసత్త్వాత్ సామగ్రీప్రతిబంధకతామతేచ కార్యకాలే తదభావాసత్త్వాన్న దోషః ఏవం వహ్నేః ప్రత్యక్షానుమితిద్వయసామగ్రీసత్త్వే ఘటస్యాపి తద్ద్వయసత్త్వే ఉత్తరక్షణే కస్యాపి ఫలస్యానుదయేన తదానీమప్యనుమిత్యాపత్తిర్ద్రష్టవ్యా. * లగత్యేతి * తథా చ సిసాధయిషావిరహే క్రమిక పరామర్శానుమితిపరామర్శానంతరం క్షణవిలంబే[illegible]

వానుమితయస్స్వకార్యా ఇత్యత ఆహ * కాలభేదేతి * మానాభావాత్ * యుక్త్యభావాత్. పక్షతా హేతుత్వస్యా సిద్ధ్యా గత్యంతరవిరహస్యైవాసిద్ధేరితి భావః. నన్వేవం సిద్ధసాధనస్యాదూషణతయా పరార్థస్థలే తదుద్భావనానుపపత్తిరిత్యత ఆహ * పరార్థేతి * అర్థాంతరేతి * సిద్ధేఽర్థే ఆకాంక్షా విరహాదితి భావః. నచ పక్షతాయా అనుమిత్యహేతుత్వేఽనుమిత్యనంతరం జాతా వ్యక్తిరేవ కథం నోత్పద్యతే తస్యాగతాయ తత్తద్వ్యక్తౌ తత్తత్ప్రాగభావవ్యక్తీనాం విశిష్యానంతహేతుతాకల్పనే గౌరవమితి వాచ్యం. తత్తదనుమితివ్యక్తీనాం పూర్వం తన్నాశాత్ పరతో వా కదాచిత్ సమానవిషయకానుమిత్యన్తరోత్పాదసమయే తత్తద్వ్యక్త్యాపత్తివారణాయ తత్తత్పరామర్శవ్యక్తీనాం విశిష్య హేతుతాయా అవశ్యకత్వాత్ తత ఏవ తత్తద్వ్యక్తీనాం పునరుత్పాదవారణసంభవాత్.

నుమితిస్వకారణాన్నదోష ఇతి భావః. * కథమితి * సామగ్ర్యనంతరక్షణః కార్యోత్పత్తిమానేవేతి నియమాత్. అత్రేదం బోధ్యం. సామగ్ర్యనంతరక్షణః కార్యవానేవేతి నియమః ద్వితీయక్షణే కార్యోత్పత్త్యభావేపి తదధికరణతయైవ తదుపపత్తేః. తదుత్పత్త్యధికరణతాయాం చాపాదకాభావః తదనుమితితృతీయక్షణస్తు నపరామర్శాఽవ్యవహితోత్తర ఇతి. అపేక్షాబుద్ధ్యాత్మకపరామర్శచతుర్థక్షణస్య సామగ్ర్యనంతరత్వాత్ అనుమిత్యధికరణత్వమేవాపాద్యమితి కేచిత్. * తత్తత్ప్రాగభావవ్యక్తీనామితి * తత్తదనుమితివ్యక్తేః ప్రతిబంధకత్వం ప్రాగభావానంగీకారే ద్రష్టవ్యం. యత్త్వీదృశగౌరవభయేన సిద్ధిప్రతిబంధకత్వకల్పనం నసంభవతి సిద్ధప్రతిబంధకత్వమతేపి యత్ర సిసాధయిషా తతోనుమిత్యాత్మకసిద్ధ్యాత్మకపరామర్శః తత్ర సిసాధయిషావిరహవైశిష్ట్యస్యావశ్యకత్వాత్ తదనుమితివ్యక్తేః పునరుత్పాదః స్యాదతః తత్తత్ప్రాగభావవ్యక్తీనాం హేతుత్వస్యావశ్యకత్వాదిత్యభిహితం మధురానాథేన. తన్న. నైయాయికమతేపి యత్ర వహ్నితద్వ్యాప్యతద్వ్యాప్యవత్తాపరామర్శః తతోనుమితిద్వయం జాయతామితీచ్ఛా అథవహ్నితద్వ్యాప్యయోః సమూహాలంబనానుమితిః తతో వహ్న్యనుమితిస్తత్ర సిసాధయిషావిరహవిశిష్టసిద్ధ్యభావసత్త్వాత్ పూర్వోక్తసమూహాలంబనానుమిత్యాపత్తి

ర్నసంభవతి తాదృశానుమితి ప్రయోజకస్య వ్యాప్యవ్యాప్యవత్తాజ్ఞానస్యైవ
వినాశేనాపాదకాభావాత్. నచ తాదృశాపత్తేరపీష్టాబుద్ధ్యాత్మక పరా
మర్శాభిప్రాయకత్వం యుజ్యతే తద్వ్యక్తినాశత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి తద్వ్యక్తే
ర్విశిష్య హేతుతాస్వీకారాత్ సిషాధయిషావ్యక్తేరనాశకత్వేన న తృతీయక్ష
ణవృత్తిధ్వంస ప్రతియోగిత్వ రూపక్షణికతాపత్తిరితి వాచ్యం. సమూహాలం
బనానుమిత్యనుధావనవైయర్థ్యాత్ వహ్నితద్వ్యాప్యవత్తాపరామర్శోత్త
రదర్శిత సిషాధయిషాతః ప్రథమానుమితివ్యక్తేరేవ పునరాపాదన సంభ
వాత్. యది చ వహ్నివ్యాప్యవహ్నితరవత్త్వభావావచ్ఛిన్నపర్వతే వహ్నివ్యా
ప్యవత్తాపరామర్శ అథ వహ్న్యనుమితిర్జాయతామితీచ్ఛా తతః వహ్ని
వ్యాప్యవహ్నితరపదార్థాభావవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితిః తత్ర
తాదృశానుమితేర్వహ్నివ్యాప్యవత్తాపరామర్శత్వేన వహ్న్యనుమితివ్య
క్తిత్వేన ఉత్తరకాలసంపత్తిరభిప్రేతా. నచ పక్షతావచ్ఛేదకకోటౌ ఇతర
బాధనివేశవైయర్థ్యం వహ్నిపరామర్శత్వేన వహ్న్యనుమితిత్వేన సామా
న్యకార్యకారణభావమాదాయ యథాశ్రుతసమూహాలంబనాత్మక పరామ
ర్శాత్మకానుమిత్యుత్పాదాపాదన సంభవాదితి వాచ్యం. సమాజనియమ్య
కార్యస్య ఏకపరామర్శతోఽసంభవాత్ అన్యథా ఘటవ్యాప్య వహ్నివ్యా
ప్యవత్తా పరామర్శోత్తరం జాయమాన వహ్నిఘటోభయసమూహాలం
బనానుమితేః కేవలవహ్నిపరామర్శాదప్యుత్పత్తి ప్రసంగాదితి సిద్ధిప్రతిబ
న్ధకతామతసామ్యం మన్యతే. తదాపి తత్తదనుమితి వ్యక్తిభ్యః పూర్వమిత్యా
దినా వహ్నేః పూర్వానుమితికాలే భావ్యనుమితివ్యక్తివారణాయ భావ్యనుమి
తి కాలే పూర్వానుమితి వారణాయ చ తత్తదనుమితిం ప్రతి తత్తత్పరామ
ర్శత్వేన హేతుతాయా అత్రాపి లాభాదుక్తస్థలే తస్యపరామర్శస్య వా
శానన్తరకాలం సిద్ధిప్రతిబన్ధకతామతే వహ్నివ్యాప్య వహ్నితరవత్త్వభా
వావచ్ఛిన్న పక్షకవహ్న్యనుమిత్యుత్పాదాపత్తిసంభవః. యది చ విషయవి
శేషే ఏకైకపురుషస్య ఏకైకతాదృశానుమితిరేవ తదాపూర్వభావ్యనుమితే
రప్రసిద్ధ్యోక్తవారణప్రకారాసంభవాత్తత్రైవాపత్తికరణముచ్యతే. తదా
న్యాయమతేఽప్యనుమితిత్వావచ్ఛిన్నాభావ హేతుతయాపీతి ద్రష్టవ్యం. [illegible]

సిద్ధిప్రతిబంధకతాయాం తు అనుమితిద్వయం జాయతామిత్యాకారకేచ్ఛాకా
లే ప్రథమానుమితేః పునరుత్పాదాపత్తివారణాయ తత్తత్ప్రాగభావ హే
తుత్వ మావశ్యక మిత్యాశంకా పరిహారాయాప్యనుమితిత్వావచ్ఛిన్నాభావే
త్యాది. ఏతేన తథావిధేచ్ఛాశూన్యకాలీనానుమితిస్థలే తద్ధేతుత్వ కల్పనలా
ఘవం న్యాయమతే అనపవాదమితి కేషాంచిత్ తచ్ఛంకోత్తరం ప్రత్యుక్తం.
నను తాదాత్మ్యసంబంధేన జన్యసత్త్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిప్రతియోగితాసంబం
ధేన ప్రాగభావత్వేనైవ హేతుత్వాన్నోత్పన్న పునరుత్పాదాపత్తిః. నచైవం
తాదాత్మ్యసంబంధేన కార్యసంబంధికాలావ్యవహితప్రాక్క్షణావచ్ఛేదేన
వర్తమానాభావప్రతియోగిత్వ రూపవ్యాపకత్వం కారణతాఘటకం ప్ర
కృతేచ తాదాత్మ్యేన కార్యసంబంధినిస్వస్మిన్ స్వావ్యవహితప్రాక్క్షణావచ్ఛే
దేన వర్తమానాభావాప్రసిద్ధ్యాతదప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం. స్వసామానాధిక
రణ్య స్వావ్యవహితోత్తరత్వోత్పత్తికత్వోభయసంబంధావచ్ఛిన్నకార్యని
ష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వరూపవ్యాపకత్వస్య
ప్రకృతేఽక్షతేః. నచైవమనుమిత్యాదికం ప్రతిపరామర్శప్రాగభావత్వాదినాపి
కారణతాప్రసంగః నిఖిలానామేవానుమిత్యాదీనాం ఉక్తోభయసంబంధేనప
రామర్శప్రాగభావవత్తయా అనుమిత్యాదౌ తద్వ్యభిచారసత్త్వాదితి వాచ్యం. అభా
వహేతుతాయాం అన్యాదృశవ్యాపకత్వస్యైవ నివేశాత్ తాదృశాధికరణక్ష
ణధ్వంసానధికరణోయః స్వాధికరణక్షణావ్యవహితోత్తరక్షణః తదవచ్ఛిన్న
త్వస్వాధికరణనిరూపితత్వోభయసంబంధేన కారణవిశిష్టాయావృత్తిః తస్యా
ఏవ సంబంధతయా నివేశేన సామంజస్యాచ్చేత్యాశంకావారణాయాను
మితిత్వావచ్ఛిన్నాభావేతి. ఏతాదృశరీత్యా ప్రాగభావత్వేనసామాన్యహే
తుతయానిర్వాహః ఉత్పన్నపునరుత్పాదాపత్త్యవారణాత్. అనుమిత్యం
తరప్రాగభావస్యాత్మాంతరేసత్త్వాత్ సామగ్రీవ్యాప్తౌ కారణానామేకకాలీన
త్వ సంబంధేనైవ వైశిష్ట్యనివేశాదితి. తత్ప్రాగభావత్వేనచేద్ధేతుత్వం తదా
నుమితేరేవ ప్రతిబంధకత్వం సమ్యగితి. నచానుమిత్యావచ్ఛిన్నాభావస్య
హేతుత్వే అనుమితిద్వయేచ్ఛాస్థలే ద్వితీయానుమితి నిర్వాహాయ తత్తదను
మితిత్వస్యైవ కార్యతావచ్ఛేదకత్వం వాచ్యం తత్ర ద్వితీయానుమితి వ్యక్తి

నచ పరామర్శానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన తత్తదనుమితివ్యక్తి హేతుత్వేపి వి
నశ్యదవస్థాత్తదవ్యవహితపూర్వోత్పన్న పరామర్శాత్పునస్తదనుమితిప్రసంగ
ఇతి వాచ్యం. ఏతన్మతే కార్యాసహవర్తినః ఫలాజనకత్వాత్ అనుమితిత్వా
వచ్ఛిన్నాభావహేతుతయాపి తాదృశాపత్తివారణసంభవాత్ తదనురోధేనగు
రూణాం ప్రత్యక్షాదిసాధారణనిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వాసిద్ధేః.

త్వస్య కార్యతావచ్ఛేదకత్వే తదవచ్ఛిన్నానుపపత్తిః అతథాత్వే తదవచ్ఛి
న్నస్య పునరుత్పాదాపత్తిరితి వాచ్యం. తత్ర ప్రథమానుమితి తుజేపవద్వి
తీయానుమితే గురుమతే ఉపగమాత్. నచైవమపి సమవాయావచ్ఛిన్నాను
మితిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాసంభవ ఇతి వాచ్యం. ఉత్పత్తిమత్వసంబంధా
వచ్ఛిన్న తదభావస్య వాచ్యత్వాత్. అతఏవ దీధితావనుమితి ప్రవాహము
పేక్ష్య పరామర్శానుమితి ప్రవాహోపాదానం. * గురూణామితి * నను
నైయాయికానా మనుమితిం ప్రతిసిద్ధేః ప్రతిబంధకత్వం నాధికం పర్వ
తో నిర్వహ్నిరిత్యాది బాధబుద్ధిం ప్రతిపర్వతోవహ్నిమానితి నిర్ణయ
స్య ప్రతిబంధకతయా తత్ర తాదృశ నిర్ణయవదన్యత్వస్యానుమితి సా
ధారణస్యైవ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వాత్ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ
విషయ విషయిత్వానివేశేన లాఘవాచ్చ. నచ యత్రసిద్ధికాలే అను
మిత్సా తత్ర యాదృశసామగ్రీబలాత్ అనుమితిః తాదృశ సామగ్రీబలా
ద్విపాక్ష్యనుమిత్సాం సిద్ధిసత్వే అనుమిత్యాపత్తిరితి వాచ్యం. విరోధిసామ
గ్రీ ప్రతిబంధకతాయా మిచ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వం నోపగమ్యతే కింతు అ
నుమిత్సావిశిష్టజ్ఞానే అనుమిత్సాయా హేతుత్వమేవేత్యతిలాఘవాత్. నచ
ప్రత్యక్షసామగ్రీకాలీనజ్ఞానే అనుమితిత్వప్రకారకేచ్ఛాయా ఏవ హేతుత్వం
వాచ్యమన్యథా తత్కాలే శాబ్దాన్యజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛా బలాదనుమి
త్యాపత్తేః ఏవంచ సిద్ధికాలీనజ్ఞానే అనుమితి విషయకేచ్ఛా సామాన్యహే
తుత్వం పృథక్ స్వీకార్యమితి గౌరవమితి వాచ్యం. అనుమితివిషయకేచ్ఛా
విశిష్టానుమితౌ అనుమితి విషయకేచ్ఛాత్వేన హేతుత్వం స్వీక్రియతే తథా
సతి ప్రత్యక్షేచ్ఛావిశిష్టప్రత్యక్షసామగ్ర్యాభిన్నవిషయకానుమితి ప్రతిబం
ధకతాయామనుమిత్సాయా ఉత్తేజకత్వాకల్పనేన లాఘవాత్ తదపి
ఇచ్ఛావిశిష్టఘటాది ప్రత్యక్షసామగ్రీతశాయామనుమితిత్వప్రకా

యా అసత్త్వే శాబ్దాన్యవహ్నిజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛావిరహేఽపి వహ్న్యనుమిత్యాపత్తివారణాయానుమిత్సాయా ఉత్తేజకత్వస్యావశ్యకత్వాత్. నచైవం సమానవిషయక ప్రత్యక్షసామగ్రీకాలే శాబ్దాన్యవహ్నిజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాబలాత్ వహ్న్యనుమిత్యాపత్తిరితి వాచ్యం. సమానవిషయక ప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావ ఘటితాయా ఏవానుమితివిషయకేచ్ఛాఘటితసామగ్ర్యాః తాదృశానుమితిప్రయోజకత్వాత్. ఇచ్ఛావిశిష్టభిన్నవిషయకప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావస్తు న నివేశ్యః తథాసతీచ్ఛావిశిష్టఘటాది ప్రత్యక్షసామగ్రీకాలే శాబ్దాన్యజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛాబలాదనుమిత్యాపత్తేః. ఏవం సమానవిషయక ప్రత్యక్షం భిన్నవిషయకప్రత్యక్షం ప్రతి చ యాఽనుమిత్సావిశిష్టానుమితి సామగ్రీ ప్రతిబంధకతా తత్ర యథా సర్వమతే సిద్ధ్యభావో న నివేశ్యస్తథా ఏతన్మతే భిన్న విషయకప్రత్యక్షం ప్రతి ప్రత్యక్షేచ్ఛావిరహవిశిష్టానుమితి సామగ్రీప్రతిబంధకతాయాం సిద్ధ్యభావో న నివేశ్యః కింతు సామగ్రీమదన్యజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి తదఘటిత సామగ్ర్యేవ. నచైవం యత్రానుమిత్సావిరహకాలే సిద్ధిః తత్ర యాదృశసామగ్రీబలాత్ ప్రత్యక్షం తాదృశసామగ్రీబలాద్భవనాపి సిద్ధింప్రత్యక్షాపత్తిరితి వాచ్యం. సిద్ధికాలీనజ్ఞానే సిద్ధేర్హేతుత్వోపగమాత్. నచ సిద్ధిహేతుత్వమేవాధికమితి వాచ్యం. పర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధివిశిష్టజ్ఞానే తాదృశసిద్ధిహేతుతామతే పర్వతపక్షక వహ్న్యభావానుమితి సామగ్య్రాః ప్రతిబంధకతాయాం బాధాభావానివేశేన లాఘవాదితి చేన్న. సిద్ధ్యభావహేతుతాయా అనాధిక్యేఽపి సిద్ధికాలీనానామనుమితిర్జాయతాంప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానం జాయతామిత్యాదీనాం విషయావిషయకానుమితి విషయకేచ్ఛానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన హేతుతాపత్తేః. నహి తాసాం విరోధిసామగ్రీకాలీనానుమితావనుగతరూపేణ హేతుతాయాః క్లృప్తత్వాత్సిద్ధికాలీనానుమితావపి తాదృశేచ్ఛావిశిష్టస్వరూప తజ్జన్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతత్వేన నిర్వాహః. తథాసతి సిద్ధికాలే అన్యానుమితి సామగ్రీసత్త్వే తాదృశేచ్ఛాయాం సత్యాం వహ్న్యద్యనుమిత్యనుదయాత్ తద్వారణాయానుగతరూపావచ్ఛిన్న తాదృశేచ్ఛాఘటితసామగ్య్రాం ప్రత్యక్షసిద్ధ్యభావనివేశస్యావశ్యకతయా అన్యానుమితిసామ [illegible] నుమిత్యనుదయాత్ తన్నిర్వాహాయ తాదృశే

చ్ఛాభావాం తత్రైదప్యేకత్వేన హేతుత్వం ప్రకల్ప్యసిద్ధ్యభావమనివేశ్య తత్త
ద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్న ఘటితసామగ్ర్యాః పృథక్ వ్యాప్తిస్వీకారాపత్తేరితి.
యత్త్వనుమితిం ప్రతిసిద్ధేః ప్రతిబంధకతామతేపరామర్శహేతుతాయాం
సిద్ధికాలీనాప్రామాణ్యగ్రహానుక్త్యభావానప్రవేశ్యంతే ప్రయోజనాభావా
దితి లాఘవం. తన్న. సిద్ధావప్రామాణ్యగ్రహసత్త్వే అనుమిత్యుపపాదనాయ
సిద్ధిప్రతిబంధకతాయా ముత్తేజకీభూతా ప్రామాణ్యగ్రహేపరామర్శేయాం
ప్రామాణ్యగ్రహావ్యక్తినాముత్తేజకత్వాపత్త్యైవ మహాగౌరవాత్. నన్వత్ర సిద్ధి
రకరోతీతియా సిద్ధావప్రామాణ్యగ్రహాభావానవివేశ్యా ఇతి సామ్యాచ్చ.
నవ్వనుమితిం ప్రతిపక్షతాహేతుతామతే పర్వతోవహ్నిమానిత్యనుమితౌ వ
హ్నిమాన్ పర్వతోఘటవాన్ దేశోవహ్నిమత్పర్వతవాన్ ఇత్యాదివిశిష్టవైశి
ష్ట్యబోధసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వాకల్పనేన లాఘవం తత్త్వేన గ్రీకాలేవి
శేష్యతావచ్ఛేదకప్రకారకనిర్ణయాత్మకస్య పర్వతోవహ్నిమానిత్యా
దినిర్ణయస్యావశ్యకతయా పక్షతావిరహేణైవ తదనుమిత్యాపత్తేరభావా
త్. ఏకత్రద్వయమితి రీత్యా విశేష్యే విశేషణమితి రీత్యాచ తాదృశశాబ్ద
బోధసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వేనచ న గురుమతే నిర్వాహః. తాదృశప్ర
త్యక్షసామగ్రీణాం ఏకత్రద్వయమితి రీత్యాబోధోజాయతా మిత్యాకారకే
చ్ఛావైశిష్ట్యం ప్రవేశ్యైవ ప్రతిబంధకతాయాః క్లృప్తత్వాత్ విశిష్టవైశిష్ట్యబో
ధత్వప్రకారకేచ్ఛావిశిష్టవిశిష్టవైశిష్ట్యబోధసామగ్రీకాలే తాదృశానుమితి
వారణాయ తాదృశసామగ్రీప్రతిబంధకతాయా ఆవశ్యకత్వాత్. నచ వ
హ్నిమాన్ పర్వతోఘటవానిత్యాది ప్రత్యక్షస్య పర్వతో వహ్నిమానిత్యా
ద్యనుమితేః సమానవిషయకతయా ఇచ్ఛావైశిష్ట్యానివేశ్యైవ ఏకత్రద్వయ
మితిరీత్యా తాదృశబోధసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకతాకల్పనాత్ విశిష్టవైశి
ష్ట్యబోధత్వప్రకారకేచ్ఛావిశిష్టతాదృశశాబ్దబోధసామగ్రీకాలే తాదృశ
ప్రతిబంధకస్యావ్యాహతమితి వాచ్యం. తాదృశమానససామగ్రీప్రతి
బంధకతాయాం ఇచ్ఛానివేశావశ్యకతయా విశిష్టవైశిష్ట్యబోధేచ్ఛావిశిష్టతా
దృశమానససామగ్రీప్రతిబంధకతాధిక్యస్య దుర్వారత్వాత్. ఏకత్రద్వయ
మితి రీత్యాబోధో జాయతామితీచ్ఛాయావిశిష్టవైశిష్ట్యబోధత్వప్రకారకే
చ్ఛాసాధారణ్యాపేక్షవైకత్రద్వయమితిరీత్యా తాదృశశా[illegible]

ప్రతిబంధకతాయాం నివేశాత్తాదృశసామగ్రీప్రతిబంధకతయైవోపపత్తిరి
తితున. తథాసతి విశిష్టవైశిష్ట్యబోధత్వప్రకారకేచ్ఛాదశాయాం విశేష్య
తావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానాద్యసత్త్వేఽనుమిత్యనుత్పాదాపత్తేః. అన్యసాధ్య
పక్షకానుమితిస్థలీయతాదృశవిశిష్టవైశిష్ట్యబోధసామగ్రీప్రతిబంధకతయా
చ నోపపత్తిః ఇచ్ఛావిశేషోత్తేజకత్వానురోధేన పృథక్ప్రతిబంధకతాయా
ఆవశ్యకత్వాత్. నచ సిద్ధ్యభావహేతుతామతే అనుమితిసామగ్రీప్రతిబం
ధకతాయాం సిద్ధ్యభావనివేశాత్ గౌరవాత్ విశిష్టవైశిష్ట్యబోధసామ
గ్రీప్రతిబంధకత్వమేవోచ్యత ఇతి వాచ్యం. సామగ్రీప్రతిబంధకతామతే
తాదృశసామగ్రీకాలేపరామర్శాదిసత్త్వేఘటాదిప్రత్యక్షే నిర్వాహాయా
నుమితిసామగ్రీప్రతిబంధకతాయాం తాదృశసామగ్ర్యభావనివేశాపత్త్యా
విపరీతగౌరవాత్. తదానీం ఘటాదిప్రత్యక్షానుపగమేఽపి పరామర్శాది
సత్త్వే సిద్ధిసత్త్వే ఘటాదిప్రత్యక్షానుపగమసంభవేన సిద్ధిప్రతిబంధకతామ
తేపి సామగ్రీప్రతిబంధకతాయాం సిద్ధ్యభావానివేశసంభవాత్. నచనై
యాయికమతే ఘటాదిశాబ్దబోధే అనుమితిసామగ్రీప్రతిబంధకతాయామ
ధికసిద్ధ్యభావనివేశాపత్త్యాగౌరవమస్తు నతే విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిమానస
సామగ్రీదశాయాం శాబ్దబోధాద్యనుదయేన తత్ర తాదృశసామగ్ర్యభావని
వేశప్రయుక్తగౌరవాభావాదితి వాచ్యం. న్యాయమతే తాదృశశాబ్దస్థలే సి
ద్ధ్యభావనివేశాధిక్యేపి ప్రత్యక్షస్థలీయప్రతిబంధకతాయాం వహ్నిమాన్
పర్వతో ఘటవాన్ తాదృశపర్వతః పటవానిత్యాద్యనంత విశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్య
క్షసామగ్ర్యభావనివేశేన గురుమతే మహాగౌరవాత్ తస్మాత్పక్షతాహేతు
త్వం సమ్యగితి చేన్న వహ్నిప్రకారకపర్వతవిశేష్యకజ్ఞానాంతరం జాయ
తామితీచ్ఛాకాలే అనుమిత్యుత్పాదానురోధేన తాదృశేచ్ఛాయాస్సిద్ధావు
త్తేజకత్వాత్ వహ్నిమాన్పర్వతో ఘటవానిత్యాది విశిష్టవైశిష్ట్యబోధసామ
గ్రీకాలే అనుమిత్యాపత్తిరితి అనుమిత్వప్రకారకేచ్ఛాముత్తేజకీకృత్య తా
దృశసామగ్ర్యాః పృథక్ప్రతిబంధకతాయా ఆవశ్యకత్వాత్. తాదృశవిశిష్టవై
శిష్ట్యబోధోత్పత్తావపి వహ్నిప్రకారకపర్వతవిశేష్యకజ్ఞానం జాయతామితీ
చ్ఛావిషయసిద్ధ్యాతత్రానుమితేరనిష్టత్వాత్. నచ దర్శితేచ్ఛాకాలె సిద్ధి
సత్త్వే పర్వతో వహ్నిమానితిమానసజ్ఞానోత్పత్తావపి ఇచ్ఛావిషయసిద్ధేర

తత్రానుమిత్యుత్పాదః స్వీక్రియత ఇతి వాచ్యం. తాదృశస్థలే ఘటానుమితి సామగ్రీసత్త్వే మానసోత్పత్త్యసంభవేపి తాదృశేచ్ఛావిషయసిద్ధ్యర్థం మనుమిత్యుత్పాదస్యావశ్యకత్వాత్. నచ తాదృశేచ్ఛానాంసిద్ధౌ తత్తద్వ్యక్తిత్వేనోత్తేజకతాపగమాత్ నోపదర్శితవిశిష్టవైశిష్ట్యబోధసామగ్రీ కాలేచ్ఛాబలాత్ అనుమిత్యాపత్తిరితి వాచ్యం. తథాసతి తత్తద్వ్యక్తిత్వేనానంతతాదృశేచ్ఛాయా ఉత్తేజకీకృత్య పక్షతా హేతుత్వే గౌరవాల్లాఘవేన తాదృశవిశిష్టవైశిష్ట్యబోధసామగ్రీప్రతిబంధకతాయా ఏవోపగమాత్ తత్తద్వ్యక్తిత్వేనేచ్ఛానామనుత్తేజకత్వాత్ ఇతి. అత్రేదమవధేయం. గురుమతే భిన్నవిషయకప్రత్యక్షాదికంప్రతి వహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతత్వావచ్ఛిన్నపక్షకవహ్న్యనుమితిసామగ్ర్యాదేః ప్రతిబంధకత్వం నకల్ప్యతే శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నపక్షకవహ్న్యనుమితిసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వేనైవోపపత్తేః. నైయాయికమతే శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నపక్షకవహ్న్యనుమితిసామగ్ర్యాః పర్వతో వహ్నిమానితి సిద్ధ్యభావఘటితతయా తాదృశసిద్ధేరధికవిషయకత్వం వహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతపక్షకానుమితింప్రత్యవిరోధితయా తాదృశసిద్ధ్యభావఘటితతయా తాదృశసిద్ధికాలే శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నపక్షకానుమితిసామగ్ర్యాః అసత్త్వేన విశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్నపక్షకానుమితిసామగ్ర్యాః పృథక్ ప్రతిబంధకత్వాపత్త్యా మహాగౌరవాత్. ఏవం నైయాయికమతే అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన హేతుమత్తావగాహిశుద్ధసంయోగఘటితవ్యాపకతావిషయకపరామర్శఘటితానుమితిసామగ్ర్యాః ప్రత్యక్షాదికంప్రతి ప్రతిబంధకత్వద్వయం స్యాత్సిద్ధ్యభావనివేశానురోధాత్ తథాహి తాదృశపరామర్శకాలే సామానాధికరణ్యేన సిద్ధిబాధయోః సత్త్వే అనుమితిసామాన్యస్యానుదయాత్ తత్ర ప్రత్యక్షాదేరేవోత్పత్త్యా తత్ర వ్యభిచారవారణాయ తథావిధసిద్ధ్యభావం నివేశ్య ఏకం తాదృశసిద్ధిసత్త్వే బాధబుద్ధావసత్త్యాం అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితేః సామగ్రీసత్త్వేనోత్పాదాత్ తత్ర ప్రత్యక్షాదివారణాయ తాదృశసిద్ధ్యభావమనివేశ్య బాధాభావం నివేశ్యాపరమితి గౌరవం. గురుమతే తు సిద్ధ్యభావతాదృశబాధాభావానివేశ్య పరామర్శఘటితసామగ్ర్యామేకమేవ తదతిలాఘవం. క్రమేణ సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమిత్యుత్పాదాత్ ఉభయత్రాపి ప్రత్యక్షానుత్పాదాత్. ఏవం [illegible]

యాం. పర్వతో వహ్నిమాన్ [illegible]

అతిరిక్తేపి తత్. పక్షతాయా అనుమిత్యహేతుత్వమతే వినాపి వహ్న్యాదిలింగకవహ్న్యాద్యనుమితీచ్ఛాం తాదృశానుమిత్యుత్పత్త్యా తాదృశానుమితౌ తాదృశానుమితీచ్ఛావిరహవిశిష్టప్రత్యక్షాదిసామగ్ర్యభావస్య కారణతావచ్ఛేదకత్వాద్ద్వారం న పక్షతాహేతుతామతే తాదృశానుమితేరిచ్ఛానియతతయా తత్రేచ్ఛాయా లఘీయస్యా హేతుతయైవోపపత్తేః పక్షతాపి తత్రేచ్ఛైవేత్యాహుః. *****

శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయగదాధరభట్టాచార్యచక్రవర్తివిరచితా

పక్షతాదీధితిటిప్పణీ సమాప్తా.

ద్ధిరవిరోధితాయా భట్టాచార్యైరేవ వ్యవస్థాపనాత్ తాదృశప్రత్యక్షే చ వహ్నిమాన్మహానసీయత్వే లాఘవమితి లాఘవజ్ఞానవిశిష్టశుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవ్యాప్త్యవగాహిపరామర్శఘటితసామగ్ర్యాః పృథక్ ప్రతిబంధకత్వత్యా నైయాయికమతే గౌరవం. లాఘవజ్ఞానఘటితావశ్యకతాదృశసిద్ధ్యభావఘటితసామగ్రీప్రతిబంధకతయా అనిర్వాహాత్ గురుమతే తు లాఘవజ్ఞానమనపేక్ష్యైవేతి లాఘవమితి. * వినాపీతి * న్యాయమతే వహ్నివ్యాప్య వహ్నిమానితి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేతుమత్తావగాహిపరామర్శస్య వహ్న్యనుమితిహేతుత్వమావశ్యకం. న చ సిద్ధివిధయా తస్యైవ ప్రతిబంధకత్వాన్నిష్ఫలం తదితి వాచ్యం. సిషాధయిషాసత్త్వే తదనుమితేరిష్టత్వాత్. గురుమతే ఇచ్ఛాం వినాపి తథావిధానుమితిరిత్యర్థః. * గౌరవమితి * ఏవం న్యాయమతే భిన్నవిషయకప్రత్యక్షం ప్రతి ప్రత్యక్షేచ్ఛావిరహవిశిష్టతద్ధేతుకపరామర్శఘటితానుమితిసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వాకల్పనేన లాఘవం. మన్మతే తాదృశపరామర్శకాలే సత్యామనుమిత్సాయాం ప్రత్యక్షస్యోదయాత్ తస్యాం చ సత్యామనుమిత్సావిశిష్టానుమితిసామగ్రీరూపప్రతిబంధకసత్త్వేనైవ తద్వారణాదిత్యపి ద్రష్టవ్యం. అత్రేదమరుచిబీజం. గురుమతేపి వహ్న్యాదిలింగకవహ్న్యాద్యనుమితౌ లాఘవేన సిషాధయిషాయా ఏవ హేతుత్వం కల్ప్యతే. న చ తన్మతే సిషాధయిషాశూన్యకాలేపి తాదృశానుమిత్యుత్పాదే బాధకాభావః సిద్ధేరవిరోధిత్వాదితి వాచ్యం. హేతుభూతసిషాధయిషావిరహస్యైవ బాధకత్వాత్. ఏవమపి సిద్ధిప్రతిబంధకత్వకల్పనాపేక్షయా తథావిధప్రత్యక్షసామగ్ర్యభావానుమితిసామగ్ర్యభావయోః కారణత్వకల్పనే లాఘవాత్. [illegible] నేయం పక్షతా [illegible]

[illegible]

ష్యవిశేషణతానిరూపితప్రకారతాపన్నత్వరూపం పక్షవిశేషణతాపన్నత్వం యది దినివేశ్యతే, తదా పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వవివక్షణేఽపి తస్మాదితరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాదినిగమనేఽతివ్యాప్తేరశక్యపరిహారతయా ఏతత్కల్పస్యానుషంగపక్షాభిప్రాయకత్వాత్ ॥ అయం ధూమాభావవాన్ వహ్న్యభావాదిత్యాదౌ యో యో ధూమవాన్ స వహ్నిమానిత్యాదేర్వ్యతిరేక్యుదాహరణస్య యథాశ్రుతహేతువిభక్తిమత్త్వనివేశేఽపి వారణాసంభవాద్వివక్షణీయస్య ప్రకృతసాధ్యాభావస్య విపక్షమాత్రావస్థితిప్రయోజకహేతువిభక్తిమత్త్వస్య వ్యావృత్తిస్థలమాహ * ఇదమితి * ఉదాహరణస్య సాధ్యావిషయకత్వరక్షణాయ అభావసాధ్యకానుధావనం ॥ హేతువిభక్తిపదస్య జ్ఞాపకత్వరూపహేతుత్వబోధకవిభక్త్యర్థకత్వే ప్రథమోదాహరణేఽతివ్యాప్తిః స్యాత్ జనిధాత్వర్థోత్పత్త్యన్వితప్రయోజ్యత్వస్యైవ పంచమ్యర్థత్వాదిత్యస్వరసాదాహ * అయమితి * వ్యతిరేక్యుదాహరణస్యేతి * యద్దండాజ్జాతం తద్దండసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వాభావవత్ యో యో ధూమాదాలోకవాన్ స ఆర్ద్రేంధనవానిత్యాద్యాకారకస్యేతి శేషః ॥ సాధ్యావిషయకత్వరక్షాయై వ్యతిరేకిపర్యనానుధావనం ॥ యద్యప్యన్వయ్యుదాహ

రణేఽపి తస్మాద్వహ్నిమానిత్యాదికం కతిపయనిగమనమేవ వాచ్యతే న సర్వం తస్మాదితరేభ్యో భిద్యత ఇత్యాదౌ వేదాన్తియతాయా ఏవ వ్యాఖ్యాతార్థస్య ముఖ్యత్వేన భానాదితి భావః * ఏతత్కల్పస్య * ద్వితీయకల్పస్య ॥ అయం తస్మాదితరేభ్యో భిద్యత ఇత్యనుషంగపక్షః * యద్దండాదితి * దండసంయోగాజన్యత్వమాత్రోక్తౌ దండరూపేఽవ్యభిచారవారణాయ ద్రవ్యత్వనివేశః । ద్రవ్యత్వమాత్రస్య ఘటాదావ్యభిచార ఇతి దండసంయోగజన్యత్వనివేశః । యద్దండాజ్జాతం తద్దండసంయోగాజన్యద్రవ్యమితి తు నోదాహరణం దండరూపేఽవ్యభిచారాత్ । హేత్వభావాభావాచ్చ దండరూపే చ దండసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వాభావసత్త్వాన్న వ్యభిచారః । సిద్ధాంతే తు విశిష్టాభావస్యాతిరిక్తతయా వ్యాపకత్వమ్ । అనతిరిక్తత్వే తు వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వేన వాచ్యం * అన్వయ్యుదాహరణస్యేతి * యద్దండసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వవత్ తన్న దండాజ్జాతమిత్యాదేః వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిస్థలీయస్యైవ వా ఏవంచాన్వయ్యుదాహరణ ఏవాతివ్యాప్తిసంభవే వ్యతిరేకిపర్యంతానుధావనం వ్యర్థమిత్యాశయః । అతో యద్దండాజ్జాత

రణస్య సాధ్యవిషయకత్వేపి పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యావిశేషణకత్వాదతివ్యాప్తిస్తదవస్థైవ ద్వితీయకల్పే ॥ తథాపి ప్రథమకల్పే వ్యావృత్తిఘటనాయ అభావసాధ్యకవ్యతిరేక్యనుసరణం॥ఏతాదృశోదాహరణస్య సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధక పదశాలిత్వనివేశనేనైవ వారణసంభవాత్తాదృశవిభక్తిమత్త్వపర్యంతస్య వ్యావృత్తిస్థలమాహ * హేతుత్వపక్షకేతి*సాధ్యాన్వితేతి*నిగమనోపస్థాప్య సాధ్యాన్వితేత్యర్థః ॥ విశేషణతయా సాధ్యాన్వితత్వస్యావివక్షణాదితిభావః ॥ నచోపనయే వ్యాప్తిఘటకతయా సాధ్యవిషయకత్వసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః ప్రసజ్యతే అనుషంగపక్షే నిగమనోపస్థాప్య సాధ్యేనసమమిదంపదార్థస్య హేతుత్వస్యాసన్వయాద్వ్యావృత్తిదానస్యానుషంగపక్షాభిప్రాయకతయా అ

త్వాభావాభావవత్తద్ఘటసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వాభావవదితి వ్యతిరేక్యుదాహరణస్యాపిసంభవాదన్వయిపదం చిన్త్యమ్ । ప్రథమకల్పే బహిర్భూత సాధ్యవిషయతాసత్త్వాదేవాతివ్యాప్త్యభావాద్ద్వితీయకల్పేతి ॥ ననుసాధ్యవిషయతా నిరూపితస్వార్థవిషయతాకబోధో ననివేశ్యతే యేనోక్తదోషవారణాయవిభక్తినివేశః స్యాత్ కింతుసాధ్యవిశేష్యతానిరూపితస్వార్థప్రకారతాకబోధ ఏవవిభక్తిత్వానివేశేన లాఘవాదిత్యతఆహ * విశేషణేతి * సిద్ధవిభక్తిత్వనివేశానురోధేన విశేషణత్వస్యైవ నివేశో నాస్తీతిభావః ॥ అత్ర దీధితికారాణాం హేతుత్వమభిధేయం ఇతరభిన్నం వా హేతుత్వాదిత్యాదిస్థలీయోపనయేవిభక్తివ్యావృత్తిప్రదర్శనం కింప్రథమకల్పే కింవాద్వితీయకల్పమభిప్రేత్యేత్యుభయథాపినసంభవతీత్యాశంకతే * నచేతి * వ్యాప్తిఘటకతయేతి * ఇతరభేదసాధ్యకే హ్యుపనయేఅన్వయవ్యాప్తిప్రవేశమభిప్రేత్యద్వితీయకల్పాభిప్రాయకత్వం చేద్వ్యావృత్తిదానస్యోచ్యతే తదాతివ్యాప్తిలాపనం నాస్తీత్యాహ *అనుషంగపక్షఇతి* *ఇదంపదార్థస్య* ఉపనయఘటకేదంపదార్థస్య॥ఏతేన సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకపదశాలిత్వమాత్రేణైవవారణముక్తం *అనన్వయాత్ *భిన్నవాక్యత్వేనేత్యాదిః ॥ ననూపనయఘటకాయంపదస్యావృత్తిరేవానుషంగః తథాచ నిగమనోపస్థాప్య సాధ్యాన్విత స్వార్థబోధకత్వం హేతుత్వ బోధకోక్తోపనయఘటకాయం పదస్యాక్షతమేవేతి వ్యావృత్తిస్సమ్భవతీతి చేన్న ॥ ఉపనయఘటకాయంపదసదృశపదాంతరస్యావృత్తిరేవానుషంగః । నతూపనయఘటకస్యైవా

ఘనుషంగపక్షేచనిరుక్తవిశిష్టవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాశూన్యత్వస్యై వసాధ్యావిషయకత్వపదార్థతయా పక్షవిశేషణతయా సాధ్యావిషయకత్వస్యా ప్రయోజకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ ఉపనయపదస్య ఇతరత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతి యోగిమదిదమిత్యాద్యాకారకాభావసాధ్యకవ్యతిరేక్యుపనయపరత్వాత్ * ప్ర కృతసాధ్యేతి * ప్రకృతసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధప్రయోజికాకాంక్షాదిమద్ధాతు విభక్తిమత్త్వమిత్యర్థః ॥ ఉపదర్శితస్థలేచ ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యాలోకాభావాది

వృత్తిస్తథేతిద్వితీయకల్పే అతివ్యాప్త్యలగ్నకత్వేత్యాశయః॥ నచ తథాపినిగమ నఘటకాయంపదస్య యోఽర్థః స ఏవోపనయఘటక తత్పదస్యాపీతి ద్వితీయక ల్పే సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకత్వసంభవాదతివ్యాప్తిర్లగ్నైవేతివాచ్యమ్ ॥ స్వజన్యపదార్థోపస్థితిసహకారేణ సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకత్వాసంభవాదతి వ్యాప్త్యలగ్నకత్వైవేత్యాశయాత్ ॥ తథాపి పక్షవిశేషణతయా సాధ్యవిషయత్వ మాదాయవ్యావృత్తిస్స్యాదిత్యతఆహ * అనుషంగపక్షేచేతి * అప్రయోజక త్వాదితి * తస్యానుషంగపక్షాభిప్రాయకత్వాదితిభావః * అభావసాధ్యకేతి * హేతుత్వ పక్షకేతరభేదసాధ్యకహేతుత్వత్వాది హేతుకేత్యర్థః * ప్రకృతే తి * అయంనధూమాద్గుణత్వాభావవాన్ రూపత్వాదిత్యాదౌయః ధూమాద్గు ణత్వాభావవాన్ సరూపత్వాభావవానిత్యుదాహరణస్యధూమాద్గుణత్వాభావ స్య యఃకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః విషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావోవాతస్యవిశేషణతాసంబద్ధావచ్ఛిన్నాభా వస్యసాధ్యత్వేకాలత్వాదౌ హేతౌయః ధూమాద్గుణత్వాభావస్యయఃకాలికసం బద్ధావచ్ఛిన్నాద్యభావవాన్ సకాలత్వాభావవాన్ ఇత్యాద్యుదాహరణస్యచ వారణాయప్రకృతేతి * స్వార్థబోధజనకేతి * స్వార్థభానప్రయోజకేత్య ర్థః। క్వచిత్తథైవపాఠః। శాబ్దబోధస్వరూపయోగ్యహేత్వవయవసంగ్రహా యఆకాంక్షాదీతి ॥ నిరుక్తసాధ్యవిషయత్వశూన్యశాబ్దబోధజనకత్వం కేవల హే త్వర్థబోధమాదాయసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకవిభక్తిమత్త్వంతు ప్రతిజ్ఞాహే త్వర్థవిశిష్టవైశిష్ట్యబోధమాదాయేతి ఏకథాశాబ్దబోధనివేశోనసంభవతీతి ధ్యే యం ॥ యద్యపి సాధ్యాన్వితస్వార్థభానప్రయోజకాకాంక్షాసాధ్యవాచకపదే నైవేతితన్నివేశస్తువ్యర్థః॥ తథాపి ధూమాదాలోకవానితిపూర్వోక్తోదాహరణ

రూపసాధ్యాంశే పఞ్చమ్యర్థానన్వయాన్నాతివ్యాప్తిరితి భావః॥ నన్వేవం హేతుపదమనర్థకం సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకవిభక్తిశాలినా హేత్వతిరిక్తావయవస్య సాధ్యవిషయకత్వనియమేనాతిప్రసఙ్గానవకాశాత్ ॥ నచ పక్షవిశేషణతయా సాధ్యవిషయకత్వనివేశపక్షే జ్ఞానాదిసాధ్యకే యఇచ్ఛతిసజానాతీత్యుదాహరణే జ్ఞానాదిరూపసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకాఖ్యాతవిభక్తిశాలిని విశేషణవిభక్తేరభేదార్థకత్వమతే ప్రమేయత్వాదిపక్షకప్రమేయత్వాదిసాధ్యకోపనయే పక్షీభూతసాధ్యాన్వితాభేదబోధకప్రమావిభక్తిశాలినిచ అతివ్యాప్తివారణాయ హేతుపదోపాదానమావశ్యకమితి వాచ్యమ్ ॥ పక్షవిశేషణతయా సాధ్యావిషయకత్వనివేశపక్షే హేతుపదోపాదానేపి యోయోధూమవాన్ సవహ్నిమాన్ యథా ధూమాద్వహ్నిమన్మహానసమితి సదృష్టాన్తోదాహరణేఽతివ్యాప్తేః తద్వారణాయ ప్రకృతపక్షవిశేషణతాపన్నసాధ్యాన్వితార్థబోధకత్వస్యావశ్యం నివేశనీయతయా తాదృశోదాహరణోపనయయోః తథావిధసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకవిభక్తిమత్త్వవిరహేణాతిప్రసఙ్గానవకాశాదిత్యత ఆహ * హేత్వితీతి * ఇదముపలక్షణం ॥ పక్షవిశేషణతయా సాధ్యావిషయకత్వనివేశకల్పే

ఆదేఽనంధనమాన్యత్వాదితియా పఞ్చమీతస్యాః సాధ్యాన్వితస్వార్థవిషయతాప్రయోజకత్వేతత్త్వేన భ్రమవిషయోదాహరణఘటకపఞ్చమ్యా అపి ప్రయోజకత్వాదతివ్యాప్తిరతః ఆకాఙ్క్షాప్రకృతిసమభివ్యాహారరూపానివిష్టా॥ ఆదినా యోగ్యతాతాత్పర్యపరిగ్రహః । తత్ర యోగ్యతా స్వార్థరూపవిశిష్టవిషయకత్వం నతు స్వార్థఘటకపదార్థీయనిరూప్యనిరూపకభావాపన్న విషయతాకూటం తేన పర్వతో వహ్నిమాన్ ద్రవ్యాదిత్యాదిస్థలే ద్రవ్యాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః । ద్రవ్యనిష్ఠస్వజ్ఞానజనకభ్రమాన్యజ్ఞానవిషయత్వానిరూపకత్వబోధస్య భ్రమాన్యత్వావగాహిత్వేపి తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వాత్ తాత్పర్యంచ నిస్తాత్పర్యకశుకాద్యుక్తస్యార్థాన్తరపరస్యచ ధూమాదిత్యాదివాక్యస్య వారణాయ ॥ అనుషఙ్గపక్షే హేతుపదసార్థక్యంశఙ్కతే * నచేతి * విశేషణేతి * ప్రమేయవ్యాప్యవాచ్యత్వవదిదమిత్యుపనయే ఇదమంశే అభేదస్య విశేషణత్వాత్ పక్షీభూతసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకత్వం ప్రథమావిభక్తేరిత్యతివ్యాప్తిరిత్యర్థః * యోయ ఇతి * ధూమాద్వహ్నిమన్మహానసస్తద్భిన్నశ్చ ధూమవాన్ ధూమాద్వహ్నిమన్మహా

విభక్తిమత్త్వమపి నోపాదేయమ్ ॥ తత్కల్పస్యానుషంగపక్షపరతయా తత్ప క్షే ఉపనయస్య నిగమనైకవాక్యతావిరహేణ సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకపద శాలిత్వాభావాద్దర్శితవిభక్తిపదవ్యావృత్తేశ్చ అననుషంగపక్షఏవ సంగతేస్తత్క ల్పే వ్యావృత్త్యభావాదితి కేచిత్ ॥ వస్తుతస్తు అనుషంగపక్షే ఉపనయస్థస్యైవ పక్షబోధకేదంపదస్య నిగమనఘటకీభూయ సాధ్యాన్వితార్థబోధకతయా తా

నస స్తద్భిన్నః ధూమవ్యాపకవహ్నిమాంశ్చేతిబోధః । వ్యాపకతాయామానస బోధవిషయతాపక్షేధూమాద్వహ్నిమన్న్యానసోవహ్నిమానితి బోధానుదయా త్ ॥ అథవహ్నేరుద్దేశ్యతావచ్ఛేదకకోటి నివిష్టతయాతథావిధబోధేన బాధక మితిచేన్న ॥ రక్తదండవాన్ దండవానిత్యాదౌశాబ్దబోధవారణాయదండవతః టవాన్ దండవానిత్యాదేః సంగ్రహాయచావచ్ఛేదకవిశేషణతాపన్నోద్దేశ్య తావచ్ఛేదకతాయా ఎవబాధకత్వాదితి ॥ యేతూద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్య ధికరణస్య విధేయతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వే శాబ్దబోధః రక్తదండ వాన్ దండవానిత్యాదావపిదండవాన్ రక్తదండవానితివత్ భవత్యేవేతివదంతి తేషామ్ముక్తబోధోభవత్యేవేతి ॥ ఇదమిత్యాది కేచిదిత్యంతం మతాంతరమ్ ॥ అననుషంగపక్షేప్రకృతహేతువిశిష్టహేతుత్వవిశిష్టహేతుత్వవిషయతాబహిర్భా తసాధ్యవిషయతాశూన్యశాబ్దబోధజనకత్వేసతి సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకవిభ క్తిశాలిత్వంలక్షణమ్ ॥ అనుషంగపక్షేతుప్రకృతపక్షవిశేషణతయాసాధ్యవిషయ కత్వశూన్యశాబ్దబోధజనకత్వేసతి ప్రకృతపక్షవిశేషణతాపన్నసాధ్యాన్వితస్వా ర్థబోధకపదశాలిత్వంలక్షణం నతుపదేవిభక్తిమత్త్వమపి ప్రయోజనాభావాత్ పక్షవిశేషణతాపన్నసద్భావాసద్భావాభ్యాంలక్షణభేదస్యేష్టత్వాదితి భావః ॥ * సాధ్యాన్వితేతి * పక్షవిశేషణతాపన్నేత్యర్థః *తత్కల్పే * అనుషంగక ల్పే,ఉపనయఘటకస్యైవాయంపదస్యావృత్తిః అనుసంధానరూపానతుతత్సదృశ పదస్యేత్యాశయేనసిద్ధాంతయతి *వస్తుతస్త్వితి * నిగమనేతి * తదర్థసాధ్యవి షయతానిరూపితేదంపదార్థవిషయతాకబోధజనకత్వేన । నసువిభక్తిత్వం సు ప్తిఙ్ ఏతదన్యతరత్త్వం తన్నివేశేగౌరవం అనుషంగపక్షేఇదంపదార్థసాధ్య బోధోనిగమనజన్యఏవనోపనయజన్యఇతిబోధేలాఘవేనస్వజన్యత్వే స్యైవని

దృశబోధేచ ప్రయోజనాంతరవిరహేణ స్వజన్యత్వానివేశనాదుపనయే విభక్తి పదవ్యాపృత్తిస్సంభవతీ త్యవధేయమ్ ॥ నను ప్రథమసాధ్యావిషయకత్వనిర్వచన పక్షే పర్వతః పర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావవాన్ తాదృశ జ్ఞానాభావాత్ యఃపర్వతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతే సపర్వతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతే యథా పర్వతభిన్నత్వజ్ఞానాభావాదుత్పన్నంజ్ఞానంఇత్యాదౌ విశేష్యతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావసాధ్యహేతుకవ్యతిరేక్యుదాహరణేతివ్యాప్తిః తత్ర హేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయతా న్తర్భూతాయాఏవ సాధ్యవిషయతాయాస్సత్త్వాత్ ॥ సాధ్యీభూతతాదృశాభావాన్వితస్వార్థబోధకపఞ్చమీవిభక్తిమత్త్వాచ్చ ప్రథమకల్పేసాధ్య పక్షవిశేషణతాపన్నత్వానివేశాత్ దృష్టా

శాదుపనయాభావాదిత్యతఆహ * తాదృశబోధే చేతి * సాధ్యీభూతేతి * జ్ఞానాభావాదుత్పన్నమిత్యత్రపంచమీవిభక్త్యర్థస్యవిశేష్యతయాప్రకృత్యర్థే పర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావే అన్వితత్వేనతాదృశప్రకృత్యర్థస్య సాధ్యతయా చేత్యాదిః । నన్వేతావతాపి నాతివ్యాప్తిర్భవతి పక్షవిశేషణతాపన్న సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకతాయా విభక్తావభావాదిత్యతఆహ * ప్రథమేతి * తథాచప్రథమకల్పే కేవలసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకత్వమేవవిభక్తౌనివిష్టం నతుపక్షవిశేషణతాపన్నసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకత్వమిత్యర్థః ॥ ననుతథాపి పంచమ్యర్థో నిరూపితత్వమేవనతుహేతుత్వం తథాచ హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయతాబహిర్భూతప్రకృత్యర్థరూపసాధ్యవిషయతా శాలిత్వాత్కథమతివ్యాప్తిరితి చేన్న ॥ వహ్న్యాత్రపర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావజన్యమితి దృష్టాంతః కింతుపర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాత్ప్రమేయత్వవత్పర్వతత్వజ్ఞానం తస్యైవపర్వతభిన్నత్వ ప్రకారకజ్ఞానాభావాదుత్పన్నత్వాదితి దీధితిభావః ॥ అయంచపంచమ్యాః ప్రమేయత్వాన్వయేజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వార్థకతయాతథావిధబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాశూన్యత్వాదిత్యతివ్యాప్తిః ॥ అత్రపర్వతభిన్నత్వ ప్రకారకజ్ఞానాభావాత్ప్రమేయత్వం తాదృశజ్ఞానాభావాత్ప్రమేయత్వవద్ఘటోవాఉత్పన్నపదపరిత్యాగేన తాదృశజ్ఞానాభావాజ్జ్ఞానమితివ్యాఖ్యానానిబోధ్యాని * ప్రథమకల్పేఇతి * ద్వితీయకల్పేతత్రతన్నివేశాదేవ తత్రనాతివ్యాప్తిః॥నను ఇత్యతఆహ యదిచేత్యసంగతమితిచేన్న॥ ఇత్యత ఇత్యాశంకా

న్తావచ్ఛేద్యస్య తాదృశసాధ్యస్య పక్షాన్వితత్వస్యాకిఞ్చిత్కరత్వాదిత్యత ఆహ
* యది చేతి * సిషాధయిషయా న్యాయప్రయోగస్య సవివాదతయా యది చేత్యు
క్తం తస్య చోచ్యత ఇత్యనేనాన్వయః ॥ సమవాయసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాభావ
స్య సాధ్యత్వే జ్ఞానస్య సమవాయేన జ్ఞానరూపప్రతియోగ్యనధికరణతయా న వ్య
తిరేకదృష్టాన్తత్వసంభవ ఇతి విశేష్యతయేత్యుక్తమ్ ॥ అత ఏవ మహానసత్వాదిప్రకా
రకజ్ఞానాభావస్సాధ్యతయోపేక్షితః విశేష్యతయాపి జ్ఞానస్య తాదృశజ్ఞానవత్త్వా
భావాత్ ॥ సాధ్యస్య హేతుతాయామేవ హేతుత్వవిశేషణతాపన్నతథావిధసా
ధ్యవిషయతాయాః హేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయతాన్తర్భా
వస్సంభవతీతి తదాదరః * జ్ఞానాభావాదుత్పన్నమితి * అనుసర్గాగ్రహవిధయా
తాదృశజ్ఞానాభావస్య పర్వతత్వప్రకారకజ్ఞానోత్పాదకత్వం బోధ్యం వ్యతిరేకి

యాం యది చేత్యాదినా కృతాయాం తదేత్యాదినా సమాధానమాహేత్యర్థేనాసఙ్గతిః
* సమవాయేతి * సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నతథావిధజ్ఞానాభావస్య సాధ్యహే
తుభావే యః పర్వతభిన్నత్వేన జానాతి స పర్వతభిన్నత్వేన జానాతి యథా పర్వతభి
న్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాత్ ఉత్పన్నజ్ఞానవాన్ ప్రమేయత్వవచ్చైత్రాత్రాపేతి
వ్యదృష్టాన్తోదాహరణసంభవః । జన్యజ్ఞానస్యావ్యాప్యవృత్తితయా సాధ్యానధి
కరణో న జీవః । ఈశ్వరస్తూత్పన్నజ్ఞానవాన్ నాపి పర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞా
నాభావవాన్ యేన తజ్జన్యప్రమేయత్వవాన్ స్యాత్ ద్రవ్యత్వాత్సత్తావాన్ గుణ ఇ
త్యాద్యప్రయోగాదిత్యనయోర్న దృష్టాన్తతాసంభవతీతి తదుపేక్షితమ్ * తాదృ
శేతి * మహానసత్వప్రకారకేత్యర్థః * సాధ్యస్యేతి * పర్వతభిన్నత్వేన జ్ఞా
నాభావవాన్ పర్వతరూపవానిత్యాదావయః పర్వతభిన్నత్వేన జ్ఞాయతే న పర్వత
రూపవాన్ యథా పర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాదుత్పన్నం జ్ఞానమిత్యు
దాహరణేన ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిషయకత్వమ్ । పర్వతరూపవాన్ పర్వతభి
న్నత్వేన జ్ఞానాభావాదిత్యాదావుదాహరణేన సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకవిభ
క్తిమత్త్వమితి సాధ్యహేత్వోర్వైకల్యాదర ఇత్యర్థః * అనుసర్గాగ్రహవిధయేతి *
బాధకజ్ఞానాభావవిధయా * తాదృశజ్ఞానాభావస్య * పర్వతభిన్నత్వప్రకారక
జ్ఞానాభావస్య ॥ అయం పర్వత ఇతి జ్ఞానం ప్రతి అయం పర్వతాన్య ఇతి జ్ఞానస్య బా
ధకతయా విరోధిత్వాత్తదభావస్య హేతుతా బోధ్యా ॥ నన్వవయవాన్తరేత్యాది

పర్యన్తానుధావనం విశిష్టవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాభావనిర్వాహా
య ప్రకృతసాధ్యవిశేషణతయా అన్వితాయ స్వార్థః తద్బోధకత్వంచదర్శిత
హేతుత్వపక్షకోపనయస్యేదంపదస్య నాస్తీతితద్వివక్షణా విభక్తిపదవైయర్థ్య
మితి విశేష్యవిశేషణసాధారణమేవాన్వితత్వం నివేశనీయం ఇత్యుక్తోదాహర
ణజన్యబోధే పఞ్చమ్యర్థస్య సాధ్యవిశేష్యత్వేప్యతిప్రసంగఏవేత్యభిప్రాయః
* అవయవాన్తరేతి * స్వభిన్నావయవఘటకపదజన్యోపస్థితిసహకారేణస్వా
ఘటకపదజన్యోపస్థితిసహకారేణవా తత్పదార్థాన్వితస్వార్థబోధక విభక్తి
మత్త్వమిత్యర్థః తేన తాదృశసాధ్యస్య ప్రతిజ్ఞాద్యవయవస్థపదోపస్థాపితత్వే
పినాతివ్యాప్తిః ॥ నచైవమనుషంగపక్షే సాధ్యావిషయకత్వ విశేషణమనర్థకం
నిగమనస్య తత్పక్షే ఉపనయైకవాక్యతావిరహేణావయవాన్తరోపస్థాపితార్థా
న్వితస్వార్థబోధకవిభక్తిమత్త్వాభావాదవ్యాప్త్యసంగతేరితివాచ్యమ్ ॥ చై
త్రః పచతి పాకకృతిసామగ్రీమత్త్వాదిత్యాదౌ పాకకృత్యాదిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాం

దీధితిరసంగతా ॥ యః పర్వతభిన్నత్వేన జ్ఞాయతే సపర్వతభిన్నత్వేన జ్ఞాయతే
యథాపర్వతభిన్నత్వ ప్రకారక జ్ఞానాభావాదుత్పన్నజ్ఞానమిత్యుదాహరణావయ
వస్యాః ప్రకృత్యర్థాన్వితత్వం వర్తతఏవ ॥ ప్రకృత్యర్థస్యతు వస్తుగత్యా ప
ర్వతః పర్వతభిన్నత్వ ప్రకారకజ్ఞానాభావవానితిప్రతిజ్ఞాఘటకపదోపస్థితార్థ
కతయాఽవయవాంతరోపస్థితార్థాన్వితస్వార్థబోధకతాయా అక్షతతయాఽతి
వ్యాప్తితాదవస్థ్యాదిత్యతఆహ * స్వభిన్నేతి * ఉదాహరణాద్బోధజననీయో
స్వఘటకపదజన్యోపస్థితయఏవసామగ్రీఘటికాః । నతుప్రతిజ్ఞాఘటక పదజన్యప
ర్వతభిన్నత్వప్రకారజ్ఞానాభావోపస్థితిస్తథాచ తత్సంవలితాయా ఉదాహరణ
ఘటకపంచమ్యర్థోపస్థితేరేకసామగ్రీఘటకత్వాభావేనస్వభిన్నావయవఘటకప
దజన్యోపస్థితిసహకారేణ అవయవాన్తరఘటకపదోపస్థాపితార్థాన్వితస్వార్థ
బోధకత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిరితిభావః ॥ స్వభిన్నత్వంయదిస్వనిష్ఠావయవ
త్వపర్యాప్త్యనధికరణత్వం తదాసఏవదోషః అనుయోగితయాఽవయవత్వప
ర్యాప్త్యధికరణప్రవేశేగౌరవమతస్స్వఘటకేతి అన్వయవిశేష్యవిశేషణ స్వా
త్మాత్పరంపరాసాధారణః తేనవిభక్తిత్వవైయర్థ్యమ్ * నచైవమనుషంగపక్ష
ఇతి * అత్రయద్యపిస్వభిన్నావయవఘటకపదజన్యోపస్థితిసహకారేణ తత్ప

హేత్వవయవస్థపఞ్చమ్యుపస్థాప్య హేతుత్వాన్వితస్వార్థబోధకాఖ్యాతవిభక్తి మత్త్వాద్యతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యావిషయకత్వోపాదానస్యావశ్యకత్వాత్ ॥

దార్థాన్వితస్వార్థబోధకత్వ ఘటితఏకః కల్పః ॥ స్వఘటకపదజన్యోపస్థితిస హకారేణ తత్పదార్థాన్వితస్వార్థబోధకత్వఘటితోఽపరోఽనయోశ్చకల్ప యోస్తస్మాద్వహ్నిమానితి నిగమనేఽనుషంగపక్షే ఉపనయైకవాక్యతాసత్త్వే ఽపి తథావిధ స్వార్థబోధకవిభక్తిమత్త్వాభావాత్సాధ్యావిషయకత్వమనర్థక మేవేత్యనుషంగపక్ష ఇత్యయుక్తమ్ ॥ తథాపి అననుషంగపక్షే తస్మాదితరే భ్యో భిద్యత ఇతి నిగమనేఽతివ్యాప్తిః ॥ ఉపనయఘటకాయం పదార్థా న్వితాఖ్యాతార్థాశ్రయతాబోధ ఘటకత్వాదతః సాధ్యావిషయకత్వం సా ర్థకం భవతీత్యనుషంగపక్ష ఇత్యుక్తం తత్పక్షేతూపనయ ఘటకమయంపదం ని గమనఘటకమేవేతి స్వాఘటకపదజన్యోపస్థితిసహకారేణేత్యనేనైవ దర్శిత నిగమన వారణాత్సాధ్యవిషయకత్వవైయర్థ్యమితి ॥ అథైవమనుషంగపక్షేపి స్వాఘటకేపీత్యాదికల్పే తత్సార్థక్యాభావేపి స్వభిన్నావయవఘటకేత్యాది కల్పే తస్మాదితరేభ్యోభిద్యత ఇతి నిగమనే ఏవానుషంగపక్షే ఉపనయఘటకస్యై వాయం పదస్యావృత్తిరనుషంగ ఇతి స్వభిన్నావయవఘటకపదజన్యోపస్థితి సహ కారేణాఖ్యాతార్థాశ్రయతాబోధకత్వాదతివ్యాప్తిరతః సాధ్యావిషయకత్వం సార్థకమేవ ॥ ఉపనయఘటకస్యాయంపదస్య స్వఘటకత్వేపి స్వభిన్నావయ వసాధకత్వాదితి చేన్న ॥ ఉపనయఘటకస్యాయంపదస్యైవావృత్తిర్నానుషంగ పదార్థః కింతూపనయఘటకాయంపదసదృశస్యాయంపదస్యేతి ఉపనయఘట కాయంపదస్యస్వభిన్నావయవఘటకత్వేపి తత్సహకారేణ నిగమనస్యనబోధజ నకత్వమిత్యాశయాత్ ॥ తథాచ స్వభిన్నావయవేత్యాదిప్రథమకల్పేనాయం దోషఇతి ॥ నన్వేవం వైయర్థ్యశంకాలాపనేపి సందర్భాశుద్ధిరేవ హేతుతావ చ్ఛేదకవిశిష్టహేతువిశిష్టేత్యాదిప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వనివేశకల్పే యది చేత్యాదినా దీధితికారైరుదాహరణేఽతివ్యాప్తిమాశంక్యావయవాంతరోపస్థా పితేతి సమాధానస్యప్రదర్శితత్వాత్తస్యస్వభిన్నావయవఘటకేత్యాదిపరిష్కా రస్యకృతత్వేన ప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వస్యచానుషంగ పక్షాభిప్రాయక త్వాభావాదనుషంగపక్షమవలంబ్య సాధ్యావిషయకత్వ వైయర్థ్యాభిధానస్యా

ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిషయకత్వనిర్వచనస్యానుషంగపక్షఇవ అనుషంగపక్షేపి న సంభవాత్ అనుషంగపక్షేఏవేయంవివక్షా అనుషంగపక్షే ఉదాహరణాప్యత్వవిశేషణేనానుపదోక్తోదాహరణం వారణీయమిత్యపివదంతి ॥

యుక్తత్వాదితి చేన్న ॥ ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిషయకత్వకల్పస్యానుషంగానను షంగోభయపక్షాభిప్రాయకత్వేబాధకాభావాదనుషంగపక్షమాదాయాపి శంకా సంభవత్యేవ ॥ ఇయంచశఙ్కాస్వఘటకావయవేత్యాదిపరిష్కారే కృతైవాగ తేతిధ్యేయమ్ ॥ అత్రప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వస్యానుషంగాననుషంగోభ యపక్షాభిప్రాయకత్వేపి అవయవాంతరేత్యాది పరిష్కారః ప్రథమరీత్యా సా ధ్యావిషయకత్వఘటితలక్షణకార్యఇతి చైత్రః పచతీత్యాదిప్రతిజ్ఞాద్యాలోచయి తౄణాం భట్టాచార్యాణామభిప్రాయః ।యేతుతాదృశప్రతిజ్ఞామనాలోచయం తఃప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వస్యానుషంగాననుషంగపక్షాభిప్రాయకతయా యదిచేత్యాదినోదాహరణాతివ్యాప్తిరుక్తా తత్ర తదేత్యాదినా సమాధానద్వ యముక్తం తత్రాద్యమననుషంగపక్షఏవఅనుషంగపక్షేతు ద్వితీయమితివదంతి తన్మతమాహ * ప్రథమరీత్యేతి * ఇయంఅవయవాంతరోపస్థాపితేత్యాదిప్రథమ రీత్యాసాధ్యావిషయకబోధజనకత్వేసతిస్వఘటకపదజన్యోపస్థితిసహకారేణత త్పదార్థాన్వితస్వార్థబోధకవిభక్తిమన్న్యాయావయవత్వమననుషంగపక్షేని గళితార్థః ॥నచాననుషంగపక్షమభిప్రేత్యభవత్వియంవివక్షాసాధ్యావిషయక త్వం సార్థకమితిశంక్యమ్ ॥ ఏతన్మతేపి తస్మాదితరేభ్యోభిద్యతఇతినిగమనవా రణాయతత్సార్థక్యాత్ ॥ స్వభిన్నావయవఘటకపదజన్యోపస్థితి సహకారే ణాయంపదార్థాన్వితస్వార్థబోధకాఖ్యాతశాలిత్వాదితి* ఉక్తోదాహరణం* పర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావసాధ్యహేతుకస్థలీయోదాహరణమ్ ॥ ఉదా హరణాన్యత్వేసతి ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిషయకబోధజనకత్వేసతిసాధ్యాన్వి తస్వార్థబోధజనకవిభక్తిమన్న్యాయావయవత్వం నిగళితార్థః ॥ ఏవంచ నిగమనవారణాయ సాధ్యావిషయకత్వనివేశః ॥ స్వఘటకపదజన్యోపస్థితిసహ కారేణ తత్పదార్థాన్వితస్వార్థబోధకసుబ్విభక్తిమత్త్వన్యాయావయవత్వం త్వనివేశ్య మిత్యుక్తాత్వనుషంగాననుషంగపక్షయోస్సాధ్యావిషయకత్వంవ్యర్థ మితితత్త్వాగః ॥ ఇదమత్రావధేయమ్ ॥ సిద్ధాంతే ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిష

సాధ్యఘటితార్థబోధకోక్త హేతావవ్యాప్తిం హేతువిభక్తిమదుక్తోదాహరణా తివ్యాప్తించ ప్రకారాంతరేణ వారయతాం మతమాహ * కేచిత్త్వితి * నిగమనే హేతువిభక్తిమత్త్వనైయత్యాదతివ్యాప్తివారణాయానియతాంతమ్॥ హేతుత్వ స్యాపి సాధ్యబోధకోక్తహేతువృత్తితయా అసంభవ ఇతి అసామానాధికరణ్యము పేక్ష్య అనియతత్వనివేశః ॥ ఉదాహరణోపనయయోస్సాధ్యబోధకయోరపి సంభవాదుదాహరణోపనయసామాన్యవారణాయ నియతాంతం॥ హేతువిభక్తి మద్ధర్మితోదాహరణవృత్త్యుదాహరణత్వమాదాయాతిప్రసంగవారణాయ సా మానాధికరణ్యముపేక్ష్య నియతత్వనివేశనం॥ విభక్తిమత్త్వమనుపాదేయం హే తుత్వప్రతిపాదకపదవత్త్వనైయత్యనివేశేనైవానతిప్రసంగాత్ హేతుత్వప్రతిపా దకపదవత్త్వనైయత్యార్థప్రతిపాదకవిభక్తిమత్త్వనైయత్యయోర్వైకల్పికము పాదానం వా ॥ తత్రచ ద్వితీయకల్పే విశేషణవిభక్తేర్నిరర్థకత్వమతాభిప్రా

యకత్వం సాధ్యాంశఘటితం తదఘటితంచ అతఏవ ద్వితీయరీత్యా సాధ్యావిష యకత్వస్యావతారికాయాం ప్రక్షాళనాద్ధీతి న్యాయేన తత్పరిత్యాగకల్పోప్యయు క్తః ॥ తత్రాద్యే దళాంతరే పక్షవిశేషణతాపన్నత్వనివేశమాత్రం సూచితం ॥ ద్వితీయేతు దళాంతరోపాదానవైయర్థ్యం అతో ద్వితీయరీత్యా సాధ్యావిష యకత్వం దర్శితమ్ ॥ తత్ర హేతువిభక్తిమత్త్వమిత్యస్యసార్థక్యంచ ॥ తత్ర హేతౌ హేతుత్వస్య ప్రకృతపక్షవిశేషణతాపన్నప్రకృతసాధ్యాన్విత స్వార్థ స్య బోధికా విభక్తిరిత్యర్థాత్ తదేతత్పదవైయర్థ్యం సాధ్యాంశఘటితప్రథమ రీత్యా తస్యతు పక్షద్వయాభిప్రాయకతయా తత్ర హేతౌ హేతుత్వస్యావయవాం తరోపస్థాపితార్థాన్వితస్వార్థస్య బోధికేత్యర్థః ॥ ఉదాహరణాన్యత్వంని వేశ్య సమాధానంత్వస్వాచయతి * సాధ్యేతి * వహ్నిసామగ్రీమత్త్వాదిత్యా దౌ * ఉక్తేతి * ధూమాదాలోకాభావాదిసాధ్యకేత్యర్థః * ఉక్తేతి * వహ్ని సామగ్రీమత్త్వాదిత్యర్థః * ఉదేతి * అభావసాధ్యకవ్యతిరేకిణోరిత్యాదిః * నియతాంతమితి * హేతువిభక్తిమత్త్వనియతేతి పరిత్యాగే ఉభయత్రాప్యతి వ్యాప్తిరిత్యర్థః * దర్శితేతి * యః పర్వతభిన్నత్వేన జ్ఞాయతే సపర్వతభిన్న త్వేనజ్ఞాయతే యథాపర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాదుత్పన్నం జ్ఞానమిత్యు దాహరణవృత్తీత్యర్థః * వైకల్పికమితి * ఏకలక్షణే ద్వయోర్న్నప్రవేశ ఇత్యర్థః * నిర

యేణ॥ ఉదాహరణవిశేషత్వమాదాయోక్తోదాహరణేఽతిప్రసంగవారణాయావయవతావచ్ఛేదకేతి * చింత్యమితి * చిన్తాబీజం పూర్వవత్॥ యథాశ్రుతప్రతీతద్వితీయలక్షణార్థస్య నిగమనసాధారణతయాఽన్యథావ్యాచష్టే * విభక్త్యర్థేతి * విభక్తిజన్యహేతుతోపస్థితిద్వారా హేతుత్వముఖ్యవిశేష్యకశాబ్దధీజనకన్యాయావయవత్వమిత్యర్థః ॥ తేన హేతుత్వే విభక్త్యర్థత్వవిశేషణస్యావ్యావర్తకత్వేపి న క్షతిః * నిగమనవారణాయేతి * తత్ర తిజర్థస్య విశేష్యత్వాదితి భావః * విశేష్యేతి * హేతుత్వవిశేష్యకత్వస్య తత్రాపి సత్త్వేన ముఖ్యవిశేష్యతాపర్యన్తానివేశనే తత్రాతివ్యాప్తిరేవేతి భావః ॥ నను ఘటో దండాదిత్యాదిప్రతిజ్ఞాఘటితఘటాదిపక్షకనిరూపకతాసంసర్గకదండాదినిష్ఠహేతుతాసాధ్యకన్యాయాంతర్గతే తస్మాద్దండాదిత్యాకారకనిగమనే అననుషంగపక్షే విభక్త్యర్థహేతుత్వవిశేష్యకబోధజనకేఽతివ్యాప్తిరత ఆహ * ఘటో దండాదితి * జ్ఞాపకత్వరూపహేతుత్వస్యైవ ప్రకృతే నివేశనీయతయా జనకత్వరూ

ర్థకత్వేతి * తత్సార్థకత్వ ఉదాహరణే ఉపనయే చాతివ్యాప్తిః స్యాత్ * ఉదాహరణేతి * యః పర్వతభిన్నత్వేన జ్ఞాయతే ఇత్యాదిత్యర్థః * పూర్వవదితి * ఆత్మాశ్రయభయేన తథావిధావచ్ఛేదకరూపాంతరస్య పరిచయోఽపేక్షితః ॥ తచ్చ రూపం యది నిరుక్తసాధ్యవిషయకశాబ్దబోధజనకత్వే సతి నిరుక్తహేతువిభక్తిమన్న్యాయావయవత్వాది తదా తస్యైవ లక్షణత్వాద్వ్యర్థవిశేషణతా ఏవం సాధ్యాదిభేదేన హేతుత్వభేదే వహ్నిసామగ్రీమత్త్వాదివృత్తిహేతుత్వస్య సాధ్యవిషయకజ్ఞానజనకతానియతత్వాదవ్యాప్తిః ॥ ధూమాదాలోకాభావసాధ్యకోపనయాదావతివ్యాప్తిః ॥ సాధ్యాదిభేదేన హేతుత్వాభేదే చ మానాభావ ఇత్యర్థః * విభక్తీతి * విభక్తిజన్యహేతుతోపస్థితిజన్యేత్యర్థః ॥ నను హేతుత్వం ప్రమేయాద్వాచ్యత్వవత్తాదాత్మ్యేన హేతుత్వాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః విభక్త్యజన్యహేతుతోపస్థిత్యజన్యేత్యుక్తౌ తత్రైవ హేతావవ్యాప్తిరితి చేన్న ॥ విభక్తిజన్యహేతుతోపస్థిత్యసమవధానప్రయుక్త హేతుత్వముఖ్యవిశేష్యకశాబ్దబోధాభావకత్వస్య తాదృశోపస్థిత్యభావప్రతియోగితన్ముఖ్యవిశేష్యతాప్రయోజకత్వపర్యవసితస్య వాచ్యత్వాత్ ॥ అకారణవిరహస్యాప్రయోజకతయోక్తప్రతిజ్ఞాయాం నావ్యాప్తిః ॥ అనుషంగపక్షే పక్షస్యైవ వి

పహేతుత్వసాధ్యకప్రథమస్థలే నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిరిత్యతో వహ్నిపక్షక ధూమని
ష్ఠహేతుతాసాధ్యకస్థలాంతరానుసరణమ్ * తదవృత్తేరితి * తాదాత్మ్యేతిరిక్తవృ
త్తినియామకసంబంధేన వ్యాపకత్వానభ్యుపగమాదితి భావః॥ తాదాత్మ్యేనస్వ
స్య స్వధర్మవ్యాపకత్వసత్త్వాదాహ * అతదాత్మన ఇతి * తద్ధర్మేతి * తద్వృ
త్తిధర్మేత్యర్థః॥ జ్ఞాప్యతాయా ఏవ నవీనమతే పఞ్చమ్యర్థతయాఽఽహ జ్ఞాప్యత్వ
సాధ్యకతాదృశప్రతిజ్ఞాసంభవత్యేవ తథాచాసంభవవారణాయ లక్షణస్థహేతుత్వ
పదేనాపి తాదృశస్య హేతుత్వరూపార్థస్యైవ వివక్షణీయతయా తత్రత్యనిగ
మనేఽతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమిత్యాశఙ్క్యాహ * సంప్రదాయవిరోధాచ్చేతి *
న్యాయాంతర్గతస్య ధూమాదిత్యాదివాక్యస్యోదాహరణప్రయోజకజిజ్ఞాసోప
ధాయకత్వవిరహేఽపి తత్స్వరూపయోగ్యతామాదాయాతివ్యాప్తిం ప్రసజ్య న్యా
యావయవత్వదళం సార్థకీకుర్వజ్జనకపదస్య స్వరూపయోగ్యతాపరత్వం
స్ఫుటయతి * క్వచిదితి * అభ్యుపేత్యేతి * ఫలోపధాననివేశేఽపి న్యాయావయవ
త్వనివేశసమావశ్యకమిత్యాహ * ఉదాహరణత్వంచేతి * వైయర్థ్యాత్ * ప్ర
యోజనాంతరాభావాత్॥ తథాచ యత్రోదాహరణాంతమేవప్రయుక్తం తత్ర
ప్యుదాహరణప్రయోజకజిజ్ఞాసాఫలోపధానసంభవేనాతివ్యాప్తివారణాయ న్యా
యావయవత్వనివేశనం జనకపదస్య ఫలోపధానపరత్వే హ్యావశ్యకమేవేతి భావః॥
చతుర్థలక్షణే ప్రసిద్ధప్రతిజ్ఞానిగమనయోః సాధ్యావిషయకత్వవిశేషణవ్యావృత్తి
ర్న ఘటతే పంచమ్యంతత్వాభావాదితి పంచమ్యంతతద్విశేషణవ్యావృత్తిమా
హ * అయంసదండాదితి * అయం దండాదిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాః సంప్రదాయసం
రుద్ధత్వం ప్రాగభిహితమిత్యభావసాధ్యకానుధావనం॥ వహ్నిమాన్వహ్నిసని
మగ్రీమత్త్వాదిత్యాదౌ యథాశ్రుతేఽవ్యాప్తేరాహ * వ్యాఖ్యాతార్థమితి * వ్య

శేష్యతయాఽనతిప్రసంగాదాహ * అనుషంగపక్ష ఇతి * తాదాత్మ్యేనేతి *
ఏతేన తర్కాలఙ్కారాణాం యద్వ్యాప్తివాదే తత్రతత్ర స్వామితాదిసంబం
ధేన వ్యాపకత్వప్రసిద్ధ్యభిధానం తదీదృశదీధితికారప్రదర్శితనియమవిరుద్ధమి
త్యావిష్కృతమ్ * అసంభవేతి * అన్యవిధహేతుత్వనివేశేత్యాదిః * అభ్యు
పేత్యేతి * యేన హేతువాక్యేన ఉదాహరణజిజ్ఞాసానజనితా తత్రావ్యాప్తిరూ
పం దోషమభ్యుపేత్యేత్యర్థః॥ ఏవంచ స్వరూపయోగ్యతానివేశేఽపి న్యా

హేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టేత్యాదినేత్యాదిః * ఉపనయవిశేషేతి * సాధ్యావిష
యకబోధజనకాభావసాధ్యకవ్యతిరేక్యుపనయఇత్యర్థః ॥ ఉదాహరణస్యచపం
చమ్యంతస్యాపి సంభవాత్తద్వారణాయోదాహరణాన్యత్వస్య నివేశనీయతయా
తతఏవోదాహరణసామాన్యవారణసంభవాదుపనయపర్యన్తానుధావనం॥ధూమా
దాలోకాభావాదిసాధ్యకే ధూమాదాలోకవ్యాపకాభావ ప్రతియోగిమానయ
మిత్యాద్యుపనయేఽతివ్యాప్తివారకతయా అంతపదసార్థక్యంబోధ్యమ్॥ ఉపన
యస్య కస్యచిదపి పంచమ్యంతత్వాసంభవాద్ధేతుపదవైయర్థ్యమాశఙ్క్యాహ
* హేతుత్వబోధకార్థమితి * హేత్వితి * తాదృశార్థకహేతుపదస్యపం
చమీపదస్యచ వైకల్పికముపాదానమిత్యర్థః ॥ తథాచ హేతుత్వ బోధకాం
తత్వం పంచమ్యంతత్వంపృథఙ్నివేశ్య లక్షణద్వయంకరణీయమిత్యర్థః ॥ నన్వే
వం ప్రథమలక్షణే హేతుత్వపక్షే తద్బోధకేదం పదాంతోపనయేఽతివ్యాప్తి
రిత్యతఆహ * ఉపనయస్యచేతి * శ్రూయమాణవిభక్త్యంతత్వాభావాదనుసం
ధీయమానేతి ॥ తథాచ తస్య హేతుత్వబోధకాంతత్వాభావాదేవనాతివ్యాప్తిరితి
భావః॥నను ద్వితీయలక్షణే అయంనగుణోద్రవ్యాసమవేతత్వాదిత్యాదౌ యథా

యావయవత్వసార్థక్యమితిమంతవ్యమ్ ॥ ఫలోపధాననివేశేపి తత్సంభవాల్ల
క్షణంతు స్వరూపయోగ్యతాఘటితమేవ కార్యమితినావ్యాప్తిరితిభావః॥ ఫలో
పహితమాత్రస్య లక్ష్యతామభ్యుపేత్యేతి వార్థః * సాధ్యేతి * హేతుత్వపక్ష
కేతరభేదసాధ్యకస్థలీయేతరత్వ వ్యాపకాభావప్రతియోగిమదిదమిత్యాకారకస్యే
త్యర్థః ॥ నన్వుపనయవిశేషానుధావనంవ్యర్థం ధూమాదాలోకాభావసాధ్య
కవ్యతిరేక్యుదాహరణఏవవ్యావృత్తిసంభవాదిత్యతఆహ * ఉదాహరణస్యచే
తి * యత్రపటే దండజన్యత్వాభావస్తన్యస్తస్థలీయస్య యో దండసంయోగా
జన్యద్రవ్యత్వాభావవాన్ సదండాదిత్యాదేః పర్వతః పర్వతభిన్నత్వప్రకారక
జ్ఞానాభావవాన్ పర్వతత్వాత్ యఃపర్వతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతే సపర్వతత్వాభా
వవాన్ యథా నధూమాదిత్యాదేశ్చ వ్యతిరేక్యుదాహరణస్యేత్యర్థః * హేతు
త్వేతి * స్వాఘటకభాగపూర్వత్వాభావవద్ధేతుత్వబోధకపదకత్వమర్థః॥ఏవం
పంచమ్యంతేత్యత్రాపి * ద్రవ్యాసమవేతత్వాదితి * ద్రవ్యపదంసంపాతాయా
తమ్ ॥ భిన్నధర్మికత్వాదవైయర్థ్యంవా స్వంవాక్యం దృష్టాంతఃశబ్దస్వరూ

దండాదిత్యాదిస్వపరపంచమ్యంతపదఘటితదృష్టాంతశాలిని వ్యతిరేక్యుదాహర ణేఅతివ్యాప్తిరిత్యతఆహ * ఏవమితి * దృష్టాంతస్యేత్యత్రానుసంధీయమానప్ర థమైవాంతఇత్యనుషజ్యతే *అన్వయాయోగాదితి*ప్రథమాంతత్వంవినా సమాన విభక్తికత్వాభావేనతాదృశశాబ్దబోధే ప్రథమాంతపదోపస్థాప్యసా(ధ్య)ధ్యాభా వ)సాధనాభావవదభేదాన్వయానుపపత్తేరిత్యర్థః॥నన్వేవమపి అయంనఘటోదం డాజన్యత్వాత్ యోఘటస్సదండాదిత్యాదౌ ఉదాహరణేలక్షణద్వయాతివ్యా ప్తిర్దుర్వారైవ సాధ్యావిషయకబోధజనకత్వాత్ పంచమ్యంతత్వాచ్చేత్యతఆ హ*కస్యచిదితి*పూర్వవదితి*అవయవాంతరోపస్థాపితార్థాన్వితస్వార్థబోధక త్వోదాహరణాన్యతరవ్యోరన్యతరవిశేషణేనేత్యర్థః ॥ ననుపంచమ్యాస్తసిరి త్యత్ర పంచమ్యాఇత్యస్య పంచమ్యంతార్థకత్వపక్షే పర్వతోవహ్నిమాన్వ

పమ్ *ఉదాహరణే*వ్యతిరేకిణి, క్వచిత్పుస్తకేద్వితీయలక్షణేఇదంద్రవ్యసమవే త గుణత్వాదితిపాఠః ఉదాహరణే ఇత్యనంతరం.ద్వితీయరీత్యా సాధ్యావిషయ కత్వే నిర్వచనపక్షేగుణత్వాభావసాధ్యకే తాదృశవ్యతిరేకదృష్టాంతశాలిన్యుదా హరణేఇతి క్వచిత్పాఠః * ప్రథమైవాంతఇతి * యద్యప్యుదాహరణస్య ప్రథ మాంతత్వాభావేపినదోషః వక్ష్యమాణేనోదాహరణాన్యత్వేనైవ తద్వారణా త్॥ తథాపి పంచమ్యంతాన్యత్వాభావేనైవవారణసంభవాదుదాహరణాన్యత్వా నురోధవైయర్థ్యమిత్యాశయః ॥ సాధ్యసాధనపదభేదేతిపాఠే సాధ్యంవ్యాపకం సాధనంవ్యాప్యమ్ ॥ సాధ్యసాధనాభావవదభేదేతిపాఠస్సుగమః *సదండాదితి* అత్రతు ప్రథమాంతత్వంనాస్త్యేవ ॥ పంచమ్యర్థస్య ప్రత్యయార్థత్వేన భేదసం బంధేనాన్వయే ప్రథమాయాఅనుసంధానంనాపేక్షితం అభేదసంబంధస్థలఏవత స్యానుసంధానాపేక్షణాదితిభావః ॥ యథాదండాదిత్యాది స్వపరస్యత్వన్యత యా తత్ర హేతుత్వబోధకాంతత్వం పంచమ్యంతత్వంవా నాస్త్యేవేతితదు పేక్షా * అవయవాంతరేతి * అవయవాంతరోపస్థాపితార్థాన్వితార్థకహేతు త్వప్రతిపాదకపదాంతత్వ తాదృశపంచమ్యంతత్వంవేత్యర్థః ॥ అంతత్వంతువ్య ర్థమ్ ॥ ఉదాహరణాన్యత్వకల్పేతు అంతత్వసార్థక్యంపూర్వవత్ * పంచమ్యే న్తేతి * తథాచ పంచమ్యాఃపరః తసిస్స్యాదితిసూత్రార్థః । నన్వేవమర్థవద్భా గస్యేత్యుక్తావపి వహ్నిప్రమాతఇత్యత్ర తస్య హేతుపంచమ్యంతత్వాభావఏవ ।

హ్యప్రమాత ఇత్యాదౌ హేత్వవయవస్య హేతుపంచమ్యంతత్వావిరహా దవ్యాప్తి
రిత్యత ఆహ * అత్రేతి * హేతుపంచమ్యంతత్వమితి * హేతుత్వబోధకాంతత్వం
పంచమ్యంతత్వంచేత్యర్థః * అర్థవద్భాగస్యేతి * స్వఘటకార్థవద్భాగపూర్వ
త్వాభావవద్ధేతుత్వబోధకాదిఘటితత్వమేవ తదంతత్వ మిహ వివక్షితమితి భావః
అర్థవత్త్వమాకాంక్షానిర్వాహకత్వం ॥ తసిలాదివిరహితస్యాపి పంచమ్యేవ ప్ర
కృతాన్వయబోధోపయికాకాంక్షానిర్వాహకత్వాత్ తసిలాదేరాకాంక్షా నిర్వాహక
త్వం నతు కించిదర్థవాచకత్వం, తసిలాదేరవాచకత్వేపి తద్ఘటకప్రత్యేక వ
ర్ణానాం వాచకత్వాత్ ఏకాక్షరకోశే సర్వేషాం వర్ణానాం వాచకత్వ బోధ
నాత్ ఉక్తసూత్రే పంచమీపదస్య షష్ఠ్యంతత్వమపి సంభవతీత్యభిప్రాయేణ య
థాశ్రుతస్యైవ సాధుతాం సమర్థయతి * పంచమ్యాదేరితి * ఆదిపదాభ్యాం సప్త

అంతస్య తసిలో హేతుపంచమీత్వాభావాదిత్యవ్యాప్తిః ॥ కించ ధూమాదాలో
కాభావాదిసాధ్యకే సాధ్యవిషయకబోధజనకే ధూమాదాలోకవ్యాపకీభూ తే
త్యాదివ్యతిరేక్యుపనయేఽవ్యాప్తిః ॥ ధూమాదిత్యత్ర ధూమ ఇత్యర్థవద్భాగస్య
హేతుపంచమ్యంతత్వాత్ అతః అంతపదస్య పూర్వత్వాభావోఽర్థః ॥ అర్థవ
ద్భాగస్య పూర్వత్వాభావ ఇతి యోజనా ॥ తథాపి ఉక్తోపనయేఽతివ్యాప్తిరితి ప
రిష్కరోతి * స్వఘటకేతి * యత్ర లక్షణం సంగమనీయం తదేవ స్వపదార్థః ॥
ధూమాదాలోకవ్యాపకేత్యుపనయే స్వఘటకో యోఽర్థవద్భాగ ఆలోకభాగః
తత్పూర్వత్వాభావవత్త్వం న పంచమ్యాస్సంభవతీతి నాతివ్యాప్తిః ॥ అత్రాపి తాదృ
శపూర్వత్వాభావవద్ధేతుత్వపదఘటితత్వం తాదృశపూర్వత్వాభావవత్పంచమీఘ
టితత్వంచ భిన్నం లక్షణద్వయం వైకల్పికం ద్రష్టవ్యమ్ ॥ నను స్వఘటకార్థవ
ద్భాగేత్యాది ప్రవేశేఽననుగమ ఇతి చేన్న ॥ స్వఘటకార్థవద్భాగపూర్వత్వా
శ్రయహేతుత్వబోధకపదఘటితం యద్యత్స్వం తదన్యత్వస్య వాచ్యత్వాత్ ॥ స్వ
ఘటకార్థవద్భాగేత్యత్రార్థవత్త్వం కీదృశమిత్యత ఆహ * అర్థవత్త్వమితి *
ఏతత్తు శాబ్దికానుసారిమతవిశేషః ॥ వస్తుతస్తు ॥ అర్థవత్త్వం స్వఘటకేతర
పదార్థాన్వితార్థకత్వమ్ ॥ ఏకాక్షరకోశలభ్యానామర్థానాం తాదృశేత
రపదార్థాన్వితత్వాభావాన్న దోషః ॥ ఏవంచ తసిలాదేరాకాంక్షానిర్వాహక
త్వానుగమే తత్ప్రయోగవైయర్థ్యమిత్యపాస్తమ్ * పంచమ్యాదేరితి * య

మ్యాదేస్త్రలాదేశ్చ పరిగ్రహః *నానుపపత్తిరితి* తథా సతి తసిల ఏవ హేతుత్వప్రతి-
పాదకత్వాత్ పంచమీత్వాచ్చేతి భావః॥ తసిలాదేః పంచమ్యనాదేశతాపక్షేఉక్తహే-
తావవ్యాప్తివారణాయ పంచమ్యంతత్వమవివక్షితాం మతమాహ *కేచిత్త్వితి* హే-
తుత్వప్రతిపాదకపదశాలిత్వమితి* తథా చ పంచమ్యంతత్వానివేశాత్ తసిలః పంచమ్య-
నాదేశతాపక్షేఽపి న తదంతహేతావవ్యాప్తిరితి భావః॥ నను హేతుత్వప్రతిపాదకప-
దస్యాంతత్వావివక్షణే దర్శితవ్యతిరేక్యుపనయేఽతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమిత్యత ఆహ
పూర్వవదితి ప్రకృతసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకతాదృశపదశాలిత్వరూపమి-
త్యర్థః॥ ఏవం చ ప్రథమలక్షణే తాదృశస్వార్థబోధకవిభక్తిశాలిత్వం సాధ్యావిషయ-
కధీజనకత్వం చ నిరుక్తవిశిష్టవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాశూన్యధీజనక-
త్వరూపం నివిష్టం అత్ర తు తాదృశహేతుత్వప్రతిపాదకపదశాలిత్వం సాధ్యావి-
షయకజ్ఞానజనకత్వం చ నిర్వక్ష్యమాణమన్యవిధం ప్రవిష్టమితి భేద ఇత్యవధే-
యం॥ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదిన్యాయాంతర్గతప్రతిజ్ఞాదేర్నిర్వాచ్యసాధ్యావి

ద్యపి సప్తమ్యాదేః పరత్రలాదిరిత్యర్థోఽపి సప్తమ్యాస్త్రల్ ఇత్యాదేస్సంభవతి
ఏవం చ ప్రత్యయప్రకరణే ఆదేశకథనమపి నాస్తి తథాపి సప్తమ్యా వ్యవధానేన
కుత్రేతి ప్రయోగో న స్యాత్ కుతిహోరిత్యనుశాసనావిషయత్వాత్ అతస్తత్ర య-
థా షష్ఠీ స్వీక్రియతే తథా కుత ఇతి ప్రయోగానురోధేన ఇహాపి షష్ఠ్యేవ యుక్తేతి ద్ర-
ష్టాంతార్థమాదిపదమ్। అత్ర పంచమీలోపేన తరాదిప్రత్యయావ్యవధా-
నస్యాశ్రయణాసంభవాదస్వరససూచనాయ దీధితౌ తుకారః॥ సప్తమ్యాదేరి-
త్యాదిపదాభ్యాం సర్వాసాం విభక్తీనాం తసేశ్చ పరిగ్రహః * దర్శితేతి * హే-
తుత్వపక్షకేత్యర్థః * ప్రథమలక్షణే * అనుమితికారణీభూతేత్యాదికే॥ త-
థా చ ప్రథమలక్షణే హేతుత్వప్రతిపాదకస్య విభక్తిత్వేన ప్రవేశః॥ అత్ర తు
హేతుత్వప్రతిపాదకపదత్వేనైవేతి భేదః॥ న చ సాధ్యావిషయకత్వజ్ఞానజనకత్వ-
స్య చేతి సముచ్చయార్థకచకారేణ తాదృశపదశాలిత్వేఽపి నిర్వక్ష్యమాణతా లభ్య-
తే తథా చ పూర్వవదితి దీధితివిరోధ ఇతి వాచ్యం॥ చకార ఏవకారార్థస్తథా చ
సాధ్యవిషయకత్వమేవ నిర్వక్ష్యమాణమిత్యర్థః। న తు తాదృశపదశాలిత్వం తస్య
పూర్వమేవ నిరుక్తత్వాత్॥ నను ప్రకృతసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకపదశాలిత్వ-
మేవాస్తు హేతుత్వప్రతిపాదకేతి కిమర్థమిత్యత ఆహ * పర్వత ఇతి * విశేష్య

షయకజ్ఞానజనకతాశాలినో వారణాయహేతుత్వప్రతిపాదకపదోపాదానం ॥ వహ్నిద్రవ్యత్వవాన్ వహ్నిమాన్ హేతుత్వంప్రమేయమిత్యాది న్యాయాన్తర్గతప్రతిజ్ఞాదావతివ్యాప్తివారణాయవిశేషణతయాసాధ్యాన్వితత్వనివేశనేపిసుందరవహ్నిమత్సధర్మాపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదావతివ్యాప్తి వారణాయతదావశ్యకత్వం॥నచైవమప్యాలోకాద్వహ్నిమతస్సధర్మాపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదావతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవతత్రాపివివక్షణీయప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేతువిశిష్టసాధ్యవిషయకజ్ఞానాజనకత్వస్యాక్షతత్వాదితివాచ్యం॥హేతుత్వప్రతిపాదకేత్యస్యప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతువిశిష్టహేతుత్వప్రతిపాదకార్థకత్వాత్ ॥ యథాశ్రుతంసాధ్యవిషయకజ్ఞానజనకత్వంఅయంవహ్నిమాన్వహ్నిసామగ్రీమత్త్వాదిత్యాదిన్యాయస్థలేహేత్వవయవేఽవ్యాపకం పూర్వనిరుక్తతన్నివేశేచసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకహేతుత్వప్రతిపాదకపదశాలిత్వవిశేషణే హేతుత్వప్రతిపాదకేత్యస్యవైయర్థ్యంప్రతిజ్ఞాయానిరుక్తసాధ్యవిషయకజ్ఞానజనకత్వాభావా

తయాసాధ్యాన్వితార్థకంపదం పర్వతపదాదిమతుపాదివాతిచ్ఛాలిత్వాదతివ్యాప్తిరిత్యర్థః ॥ నను హేతుత్వప్రతిపాదకత్వ నివేశేపిక్వచిదతివ్యాప్తిస్స్యాత్తద్ధ్యయేన వివక్షణాంతరకరణేతు హేతుత్వప్రతిపాదకత్వవైయర్థ్యమిత్యతః ప్రయోజనాంతర మాహ * వహ్నేరితి * పంచమ్యర్థహేతుత్వస్యవిశేష్యవిధయాన్వయలాభార్థం పక్షతావచ్ఛేదకకోటౌ వహ్నేరితి ॥ తథాచప్రకృతసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకహేతుత్వప్రతిపాదక పంచమీరూపపదఘటితత్వా దతివ్యాప్తిః * సుందరేతి * సుందరవహ్నేతిభాగమాదాయేతిశేషః * తదావశ్యకత్వం * హేతుత్వప్రతిపాదకపదస్యావశ్యకత్వం * వివక్షణీయేతి * ఏతేనధూమాద్వహ్నిమతస్సధర్మాపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాపరిత్యాగబీజ మావిష్కృతమ్ ॥ తత్రధూమాద్వహ్నేతి భాగమాదాయైవ ప్రకృతహేతుత్వవిశిష్టహేతువిశిష్టసాధ్యజ్ఞానజనకత్వసత్త్వేన వారణసంభవాత్ *పూర్వనిరుక్తతన్నివేశేచ* హేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టహేతుత్వవిషయతా బహిర్భూతసాధ్యవిషయతాశూన్యజ్ఞానజనకత్వనివేశేచేత్యర్థః * ప్రతిజ్ఞాయాః * సుందరవహ్నిమత్సధర్మాపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాః ॥ స్వంనిగమనం తథాచ తాదృశం యన్నిగమనం తదన్యత్వం హేతావితిభావః ॥ నన్వితరనైరపేక్ష్యేణేతివ్యర్థం లాఘ

దేవవారణాదతస్సాధ్యావిషయకజ్ఞానజనకత్వమన్యథానిర్వక్తి*సాధ్యేతి * ఏవం
చపర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాస్సాధ్యవిషయకజ్ఞానజనకత్వేపీతరం నైర
పేక్ష్యేణ హేతుత్వవిశిష్టసాధ్యవిషయకజ్ఞానాజనకతయాసాధ్యావిషయకేత్యాది
నాఽవారణాత్ హేతుత్వప్రతిపాదకత్వం పదవిశేషణమర్థవద్భవతి హేత్వవయవ
స్యాపిప్రతిజ్ఞాసహకారేణహేతుత్వవిశిష్టసాధ్యవిషయజ్ఞాన జనకతయాఽసంభవ
వారణాయేతరం నైరపేక్ష్యేణేతి॥స్వఘటకపదాసహకారేణేత్యర్థకం అజనకేత్య
స్యప్రతియోగివిశేషణం॥తథాచస్వేతరావయవాజన్యహేతుత్వవిశిష్టసాధ్యవిషయ
కజ్ఞానజనకంయత్తదన్యత్వమితిసముదాయార్థః॥ జనకపదస్య జనకతావచ్ఛేదక
ధర్మపర్యాప్త్యాశ్రయసముదాయత్వలాభాయేతరనైరపేక్ష్యేణేతి॥హేత్వవయవ
స్య ప్రతిజ్ఞాసహకారేణ తాదృశబోధజనకత్వేపి తాదృశధర్మపర్యాప్త్యాశ్రయ
సముదాయభేదస్యాక్షతతయాఇతరనైరపేక్ష్యాప్రవేశేపిలక్షణాసమన్వయాత్ అ
యంధూమాద్వహ్నిమాన్ ధూమాద్వహ్నిమతోఽన్యత్రావర్తమానధర్మాది
త్యాదిహేతౌధూమనిష్ఠహేతుతావిశిష్ట సాధ్యజ్ఞానజనకస్య సంగ్రహాయప్రకృ
తేతి ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశిష్టేత్యర్థకం॥ ప్రకృతహేతుతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేతువిశిష్టహేతుత్వమితరావిశేషణతయా అవగాహినఏవ
జ్ఞానస్యేతరనిరపేక్షహేతువాక్యేనజననాత్తాదృశహేతుత్వప్రకారకజ్ఞాన సామా
న్యజనకత్వస్యైవసకలహేత్వవయవసాధారణ్యాత్ సాధ్యాంశోపాదాన మన
ర్థకమితి తత్పరిత్యజతి*సాధ్యంచేతి*అత్రసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకత్వనివేశే

తేనజనకతావచ్ఛేదక ధర్మపర్యాప్తిమత్త్వస్యైవనివేశేన తాదృశప్రతిజ్ఞాహేతు
సముదాయత్వ రూపధర్మపర్యాప్త్యనాశ్రయత్వేనైవలక్షణగమనాదిత్యతఆహ
* ఏవంచేతి * ఇతరనైరపేక్ష్యేణచేత్యర్థః * తాదృశధర్మః * ప్రతిజ్ఞాహే
తుసముదాయత్వరూపః * ధూమాదితి * వహ్నిమాత్రస్యసాధ్యత్వే హేతౌ
ధూమాదితివ్యర్థంస్యాత్ సాధ్యే తన్నివేశేతు అయోగోళకే వ్యభిచారస్స్య
దతస్తత్రతన్నివేశః ॥ నన్వత్ర హేతుతావచ్ఛేదకగ్రహేణైవ వ్యాప్తిగ్రహాదు
దాహరణాకాంక్షానుపపత్తిరితిచెన్న ॥ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వస్య వ్యాప్త్య
నాత్మకత్వాత్ ॥ ధూమాద్వహ్నిమత్పర్వతాదన్యత్రావర్తమానధర్మస్యవాహే
తుత్వాత్ ॥ ధూమశూన్యవహ్నిమత్పర్వతే వ్యభిచారవారణాయ హేతౌ ధూ
మాదితినివేశాత్ * అనర్థకమితి * అఖండాభావఘటకత్వేపి ప్రయోజనవిరహ

* హేతుత్వ పక్షకోపనయే సాధ్యాన్వితార్థబోధే స్వజన్యత్వనివేశే అనుషంగపక్షే సాధ్యాన్వితపక్షబోధస్యోపనయాజన్యతయా తద్వారణేప్యనుషంగపక్షే నిగమనోపస్థాపితసాధ్యాన్వితహేతుత్వబోధకేదంపదశాలిన్యతివ్యాప్తిః ॥ నచ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతువిశిష్టహేతుత్వప్రతిపాదకపదశాలిత్వ నివేశనాన్న తత్రాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ॥ గోత్వాభావవిశిష్టహేతుత్వం సాస్నాభావవత్ గోత్వాభావాదిత్యాది న్యాయాంతర్గతోపనయే తథాప్యతివ్యాప్తేరవారణాత్ అనుషంగపక్షేప్యుక్తన్యాయాంతర్గతప్రతిజ్ఞాయా మతివ్యాప్తేశ్చ, విశేషణతయా సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకత్వం నివేశ్య తద్వారణే సాధ్యాంశవైయర్థ్యం అనుషంగపక్షేప్యుపనయస్థేదంపదార్థస్యపక్షత్రాపి విశేషణతా విరహాత్ పదాంతరోపస్థాపితేన ప్రకృతహేతునా సాక్షాద్విశేషితహేతుత్వ

లమిత్యర్థః * హేతుత్వపక్షకోపనయే * వ్యతిరేకిణి * ఉక్తేతి * గోత్వాభావవిశిష్టహేతుత్వపక్షకసాస్నాభావసాధ్యకస్థలీయేత్యర్థః ॥ నిరుక్తహేతుత్వప్రకారకసాధ్యవిశేష్యకజ్ఞానాజనకత్వసత్త్వాత్ * సాధ్యాంశేతి * సాధ్యాన్వితస్వార్థేత్యత్రేత్యాదిః * సాక్షాదితి * గోత్వాభావవిశిష్టహేతుత్వం సాస్నాభావవదిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ పదాంతరీభూత స్వఘటకగోత్వాభావపదార్థీభూతేన వైశిష్ట్యద్వారా పరంపరయాన్విత హేతుత్వప్రతిపాదకపదశాలిత్వాదతస్సాక్షాత్పదమ్ ॥ తత్ర సాక్షాద్గోత్వాభావాన్వితత్వంనాస్తి॥ కింతు వైశిష్ట్యమేవేతినాతివ్యాప్తిః *ప్రకృతేతి* మూలేసాధ్యావిషయకేత్యత్ర విద్యమానస్యనఞః వ్యత్యాసంకృత్వా జనకత్వమిత్యనేనసంయోజ్య అజనకత్వార్థకత్వంవ్యర్థమ్ ॥ సాధ్యావిషయకత్వాదేః ప్రకృతహేతువిశిష్ట హేతుత్వవిశిష్టసాధ్యావిషయకత్వాద్యర్థస్త్వేవసమ్యక్త్వాదిత్యర్థః ॥ వారణేపీత్యపిపదంచపదాన్తరోపస్థాపితేత్యాద్యవివక్షణేపినఞ్వ్యత్యాసాదేర్వైయర్థ్యసూచనార్థం ॥ ప్రతిజ్ఞావాక్యధీజన్యేతిపంచమం మూలే హేతులక్షణం, పక్షేసాధ్యజ్ఞాపకాకాంక్షానివర్తకశాబ్దజ్ఞానజనకత్వేసతి న్యాయావయవత్వమర్థః ॥ హేతువిభక్తిమత్త్వం స్వరూపకీర్తనం నతు లక్షణఘటకం వైయర్థ్యాత్ ॥ యద్వా హేతువిభక్తిమత్త్వంపంచమ్యంతత్వమ్ ॥ ఏవంచ ప్రతిజ్ఞోదాహరణనిగమనవిశేషాణాం వారణాయ జనకాంతంప్రతిజ్ఞోదాహరణనిగమనాన్యతావర్ధకమ్ ॥ఏ

ప్రతిపాదకపదశాలిత్వం నిషేధ్యకవిశిష్టహేతుత్వపక్షకప్రతిజ్ఞోపనయయోః వారణాపి ప్రకృతహేతుత్వవిశిష్టావిషయకజ్ఞానజనకత్వనివేశేనైవోపపత్తౌ సఙ్ వ్యత్యాసస్యేతరనైరపేక్ష్యేణోక్త్యభిధానస్యాకించిత్కరత్వమిత్యస్వరసః ॥— పంచమ్యాలాక్షణికత్వంవ్యవస్థాప్యతద్వత్త్వేన నిగమనేఽతివ్యాప్తింప్రసంజయన్ పఞ్చమ్యన్తపదం సార్థకయతి * హేతుత్వాదావితి * హేతుత్వంజనకత్వం ఆదినాజ్ఞాపకత్వపరిగ్రహః జనకత్వోపాదానందృష్టాన్తవిధయా॥ గురుశరీరం తత్క్రియానాశ్రయత్వేసతి తజ్జన్యవిభాగానాశ్రయత్వరూపముపాదానత్వంవాదృష్టాన్తవిధయాఆదిపదగ్రాహ్యం హేతుత్వంజ్ఞాపకత్వమేవ తర్హి కుతస్తచ్ఛక్తిరిత్యపేక్షాయామాహ *వృక్షాదితి* ఇత్యాదౌ *ఇత్యాదివాక్యస్థపఞ్చమీప్రతిపాద్యే॥వినిగమనావిరహంనిరాకరోతి *లాఘవేనేతి* వృక్షాదినిష్ఠావధిత్వస్య నిరూపకత్వాదిసంబన్ధేనవిభాగేఽన్వయసంభవేపి నవృక్షాదిత్యాదౌ వృక్షాదినిష్ఠావధితాయాఆశ్రయతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యవృక్షాద్యనవధికవిభాగేపిసత్త్వేనాతిప్రసంగభియా తాదృశబోధోపగమాసంభవాత్ వృత్త్యనియామకనిరూపకత్వసంబన్ధస్యాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాద్విభాగనిష్ఠవృక్షాదినిరూపితమవధిమత్త్వమేవపఞ్చమ్యాప్రతిపాద్యమితి నవ్యమతానుసారేణాహ * అవధిమత్త్వేనేతి * నన్వవధిమత్త్వమవధితానిరూపకత్వమేవ తత్రవృక్షాదేరవధితాయామే

వంచోపనయవారణాయ పంచమ్యన్తత్వనివేశః ॥ వాక్యత్వం న్యాయావయవత్వమ్ ॥ దీధితౌ * అనుమితిపరేతి * కేచిత్తు అనుమితిపరవాక్యత్వమవయవత్వమితి వ్యాఖ్యానాంతరమేవ పంచమ్యంతేతిపాఠధారిణాంయుక్తమ్ ॥ చతుర్థలక్షణస్థతత్పదవ్యాఖ్యానేన షష్ఠలక్షణస్థతత్పదస్యవ్యాఖ్యాతత్వాదితి ప్రాహుః గదాధరీయే* పంచమ్యాఇతి *తథాచ లాక్షణికపదవత్త్వమాత్రోక్తౌనిగమనేపంచమ్యాలాక్షణికత్వాదతివ్యాప్తిరతఃపంచమ్యంతేతి॥ తథాచ తత్ర పంచమ్యంతస్య తత్పదస్యాలాక్షణికత్వాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యగ్రేస్ఫుటమ్ ॥ నన్విత్యాదౌ శక్తేః క్లృప్తత్వాదితి దీధితిరసంగతోపార్థకత్వాదతో వ్యాచష్టే* ఇత్యాదీతి* వినిగమనావిరహం*యథాఽవధిత్వేఽవధిమత్త్వేవాశక్తిఃస్వీక్రియతే తథా హేతుత్వాదావపి సాస్వీక్రియతామితితన్మూలశంకా * లాఘవేనేతీతి* తథాచగౌరవాన్నహేతుత్వాదౌ శక్తిరితిభావః *నవృక్షాదితి * విభజతఇతిప్రకృతమ్ *

వాన్వయస్యావగంతవ్యతయావ్యాపకదేశాన్వయాభావః నిరూపకత్వంచ తజ్జ్ఞానజనక జ్ఞానవిషయత్వమితి జ్ఞాపకత్వాపేక్షయా గౌరవమేవేత్యతఆహ * ద్వివ్యనిష్ఠమితి * * సంబంధవిశేషః * ఉభయనిష్ఠో భయఘటితానిరూపితసంబన్ధవిశేషః ॥ అవధిమత్త్వమే వస్వరూపసంబన్ధవిశేషః తన్నిరూపకత్వమేవావధిత్వమితి వైపరీత్యస్యాపి సంభ వేనవినిగమనావిరహ [illegible] * [illegible] నతిరిక్తత్వేప్యవధితాత్వాదేరను గమకత్వ [illegible] ప్రతి [illegible] కత్వాత్తస్యప్రవృత్తినిమిత్తత్వేన లాఘవం [illegible] పంచమ్యాస్సకౌజ్ఞాపకత్వాదావవధిత్వా దిసంబంధాగ్రహే [illegible] జ్ఞాపకత్వబోధకత్వగ్రహాసంభవా త్ [illegible] ప్రయోగో న స్యాదిత్యతఆహ * తత్సంబంధా గ్రహాత్వాత్ * జ్ఞాపకత్వాదావవధిత్వసంబంధాగ్రహేపీత్యర్థః * వ్యవహారః * జ్ఞాప కత్వాదివిషయకం [illegible] ప్రయోగః * శక్తిభ్రమాత్ * జ్ఞాపకత్వాదౌ శక్తిభ్రమాత్ ॥ అ పాదానత్వం [illegible] విభాగజన్యత్వావచ్ఛిన్నే శక్తివాదినాం మతముపన్యస్యతి * వృ క్షాదితి * [illegible] పరమాణు స్పందమాత్రం నను విభాగావచ్ఛిన్న స్పన్దః [illegible] విభాగాశ్రయతయా వృక్షాద్య పాదానత్వస్య [illegible] నాప్యుత్తరసంయోగావచ్ఛిన్నస్పందః వృక్షాత్ [illegible] వృక్షాద్భూమిమపైతీతిప్రయోగప్రసంగాత్ పత [illegible] సంయోగావచ్ఛిన్నస్పందస్య [illegible] వాంతరజాత్యవచ్ఛిన్నస్యైవాపత [illegible] జనకత్వం [illegible] లభ్యమేవేతి ప్రవృత్తిని మిత్తలాఘవాద్విభాగ [illegible] శక్తిరిత్యర్థః ॥ నన్వేవంజనకత్వం కుతో లబ్ధ మిత్యత [illegible] ద్యపేక్షయా లాఘవమిత్యతఆహ * జనక

అతిప్రసంగః * [illegible] ప్రసంగః * తజ్జ్ఞానేతి * అవధితాజ్ఞానేత్యర్థః । * అవధిమత్త్వమేవేతి * [illegible] నైత్వేవ స్వరూపసంబంధరూపత్వం స్వీక్రి యతే నావధిమత్త్వే తదా [illegible] అవధిమత్త్వేపి స్వరూపసంబంధరూపత్వం స్వీక్రి [illegible] తాం నత్వవధి [illegible] వినిగమనావిరహాదనాయత్యోభయోరేవ స్వరూపసమ్బ న్ధరూపత్వం [illegible] * [illegible] * లక్షణాయా అగ్రహేణ * అవధి [illegible] దిసంబంధః * అవధి [illegible] రూపకత్వసంబన్ధ * [illegible] త్తరసంయోగే * [illegible] నఘటక ఇత్యతః కర్మత్వాపత్తిసంగతిః * అథసంయోగేతి * ఆశ్రయో [illegible]

త్వంచేతి *అథపత్రాదేః స్వనిష్ఠవిభాగానుకూలక్రియాశ్రయత్వాద్విభాగమాత్ర త్వంచేతి ... స్వనిష్ఠక్రియా ...

యోగితావచ్ఛేదకత్వసహితఏవవిభాగః పఞ్చమ్యర్థో వాచ్యః స్వనిష్ఠక్రియా యాస్స్వనిష్ఠవిభాగజనకత్వేపిస్వనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వవిరహాన్నో క్తాతిప్రసంగఇతి కుతో లాఘవమితి చెన్న ॥ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే లక్ష ణయైవోపపత్తౌ తదంతర్భావేణశక్తేఃకల్పనాదితాత్పర్యవశాచ్ఛక్యలక్ష్యార్థ యోరపి యుగపదన్వయోపగమాదితి లక్ష్యార్థభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదక త్వవినిర్మోకేణ పంచమ్యావిభాగా బోధకత్వవ్యుత్పత్తేర్నవిభాగమాత్రతా త్పర్యేణస్వం స్వస్మాత్పతతీతి ప్రయోగప్రసంగః ॥ అథవా కేవలవిభాగే పూర్వ పూర్వప్రయోగాభావాదేవనప్రయోగః ॥ వస్తుతో భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక త్వస్య పఞ్చమ్యర్థత్వేపి వృక్షాత్పత్రంపతతీత్యత్రపత్రాత్పత్రంపతతీతి ప్రయో గాదుర్వారః పత్రాంతరనిష్ఠభేదమాదాయ తత్ర ప్రత్యేతవ్యస్య పత్రనిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసత్త్వే పత్రనిష్ఠవిభాగజనకత్వస్యపత్రనిష్ఠక్రియాయామ బాధాత్ ॥ నచ భేదఏవ పఞ్చమ్యర్థః తస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్వా శ్రయనిష్ఠవిభాగజనకత్వోభయసంబన్ధేన క్రియాన్వయోవాచ్యఇతి నోక్తాతిప్ర సంగః తత్పత్రనిష్ఠక్రియావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేదాశ్రయ పత్రాంతరని ష్ఠ విభాగజనకతాయాస్తత్పత్రక్రియాయామసత్త్వేన తస్యోభయసంబన్ధేన ప త్రాంతరాన్విత భేదాన్వయాయోగ్యత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ పత్రాంతరనిష్ఠతత్క్రి యావచ్ఛిన్నభేదస్య వృక్షేపిసత్త్వేన తద్భేదాశ్రయవృక్షనిష్ఠవిభాగజనకతాయా స్తత్క్రియాయామసత్త్వేనపత్రాన్తరనిష్ఠభేదస్యోక్తసంబన్ధేనతత్క్రియాన్వయ యోగ్యతాయాఅక్షతేఃఅధికరణభేదేనాభావభేదాభావాత్ ॥అథపత్రాదిత్యత్రాధే యతా సంబన్ధేనపత్రవిశిష్టభేదఉపతిష్ఠతె విశిష్టస్యైవచస్వాశ్రయనిష్ఠవిభాగజనక

ఇతిఅకర్మకత్వనిర్వాహః *స్వనిష్ఠేతి*స్వంపంచమ్యంతోపస్థాప్య వృక్షాది*స హితఇతి* సాహిత్యంస్వరూపజనకతాఘటితంసామానాధికరణ్యం*యుగపదితి* క్రియాయామిత్యాదిః *అప్రయోగః * స్వస్మాత్పత్రంపతతీతినప్రయోగః॥ తథా చ విభాగమాత్రేపంచమీశక్తిః ॥ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంచ ప్రయోగో పాధిరితిభావః ॥ తర్హి విభాగఏవశక్తిరస్త్వితి విభాగే శక్తిముపసంహర్తుం యుక్తిమాహ * వస్తుతఇత్యాదినా * విశిష్టస్యైవచేతి * భేదస్యేతి శేషః॥ క్రి

త్వే ఘటిక్రోభయసంబన్ధేనాన్వయః విశిష్టస్యాధికరణమేవవిశిష్టనిరూపిత పరంప
రాసంబన్ధఘటకంపత్రా నైయత్న్వవిశిష్టస్యైవచాఽధేయితాసంబన్ధేనపత్రవిశిష్టస్యా
ధికరణంవిశేషణీభూత పత్రమేవ్నత్వన్యతః అతో నోక్తోభయసంబన్ధేనపత్రవిశిష్ట
భేదస్య తత్క్రియాన్వయయోగ్యతా॥ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వదశాయాం
స్వపదేన పత్రాన్తరవిశిష్టభేదస్యైవోపాదేయత్వాత్ తదుపాదానేతదాశ్రయ
పత్రాన్తరవిభాగజనకత్వస్య తత్క్రియాయా ఘటయితుమశక్యత్వాదితి చేత్
తర్హి విభాగఏవవృక్షిరస్తుతస్యైవాధేయతాసంబన్ధేనప్రకృత్యర్థవిశిష్టస్యస్వాశ్ర
యనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసహితజనకతాసంబంధేనతత్ క్రియాయా
మన్వయఉపేయతాంతావతాప్యుక్తస్థలే పత్రాత్పత్రంపతతీతి ప్రయోగవారణ
సంభవాత్ ఆధేయతయా యత్పత్రవిశిష్టవిభాగజనకత్వం తత్క్రియాయా స్తా
దృశవిశిష్టాశ్రయతత్పత్రనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య తత్క్రియాయా
మభావాదిత్యలమధికేన॥అతోజనకతాసంబన్ధస్య వృత్త్యనియామకతయాపూర్వవ
దాకాశాత్పతతీత్యవృక్షాదిత్యాదావనుపపత్తిరితి విభాగ జనకత్వమేవార్థో వా
చ్య ఇతికల్పలాఘవమిత్యస్వరసః *అతఏవేతి*నిగమనస్థాయాంతస్మాదితిపఞ్చమ్యాఃలా
క్షణికత్వాన్నిగమనవారణాయేతి శేషః*పఞ్చమ్యన్తైః*తథాచపఞ్చమీపదస్యప
ఞ్చమ్యన్తత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిరితిభావః॥నన్వేవమపిపఞ్చమ్యన్తతత్పదస్యతా
దృశధూమాదిపదసధ్ధూమాదిజ్ఞానేలాక్షణికత్వాద్ధూమాద్యాదైవనిగమనాతివ్యాప్తిరత
ఆహ *తస్మాదిత్యత్రేతి*తత్పదేల్లక్షణేతి*సధూమాదిజ్ఞానేశక్తివిరహఇత్యర్థః॥

యాయామన్వయః * భేదేతి * పత్రాన్తరవిశిష్టభేదేత్యర్థః॥ తత్పత్రనిష్ఠప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకత్వబాధాత్ * తదాశ్రయేతి * తత్పదస్యపత్రాన్తరవిశిష్ట
శ్రయార్థః॥ ఏవంసతి వృక్షాన్తరశాఖాత్పర్ణేనాపి వృక్షాత్పర్ణంపతతీతిప్రయో
గాపత్తిర్దుర్వారా॥ యోగ్యతాయాఅనపాయాదితీదంచిన్త్యమ్ ॥ విభాగఏవే
త్యేవకారేణ భేదవ్యవచ్ఛేదః॥ భేదత్వస్యాఖణ్డోపాధిత్వేనప్రమాణాభావః॥ వి
భాగత్వస్య శక్యతావచ్ఛేదక త్వలాఘవ చ ... * పూర్వవత్ * అవధిత్వ
స్య పంచమ్యర్థతామతేవత్ ॥ ... తత్పదస్య లక్షణేతిదీధితేః కిం నిగమనఘ
టకతత్పదస్య ధూమజ్ఞానేలక్షణానాస్తీత్యర్థః ఆహోస్విత్ తస్య లక్షణారూ
పవృత్తిసహకారేణ ధూమజ్ఞానసంబోధజనకత్వంనాస్తీత్యర్థః॥ తత్రాద్యేదూష

తేనతత్పదశక్యధూమాదినాతజ్జ్ఞానస్యసంబన్ధసత్త్వాచ్ఛక్తిజ్ఞానశూన్యకాలేశక్యసం బన్ధగ్రహాత్పదాన్తరస్యైవతత్పదస్యాపితాదృశార్థబోధకతాయాఅనిశ్యాపలా పత్వాచ్చ తత్పదేలక్షణాయాస్తయాబోధకత్వస్యచ దురపవాదకత్వేపి నక్షతిః లక్షణైవ లాక్షణికత్వం శక్యార్థతాత్పర్యరాహిత్యం అతోనిగమనేతత్పదస్య తాత్పర్యవిషయీభూతధూమజ్ఞానలాక్షణికత్వేపి నాతివ్యాప్తిరిత్యవధేయం*శక్త్యె వేతి*తత్పదస్యశక్తిబుద్ధిప్రవాదకత్వాద్ధూమాదిజ్ఞానేతాత్పర్యేణచప్రకృతేతత్ప దప్రయోగేతజ్జ్ఞానస్యశక్తిబుద్ధిస్థతాయాఆవశ్యకత్వాత్ విశిష్టహేతుజ్ఞానస్యాప్ర కాశ్యత్వేప నక్షతిరితిభావః॥నన్వేవ తత్పదేన యత్రహేతునిర్దేశఃతత్రపఞ్చ మ్యన్తలాక్షణికపదాభావాదవ్యాప్తిరిత్యతఆహ*పర్వతఇతి* వహ్నిమానిత్యాది త్యత్రహేతుసంతధూమాదేరప్రకాశ్యత్వాద్ధేతోఃప్రకాశ్యత్వాత్తత్వరక్షాయై వహ్ని సామగ్రీమానితి॥అత్రవహ్నిరూపహేతోరప్రకాశ్యత్వాత్తత్పదేనస్ఫుటతరత త్పరామర్శాదితిభావః॥సంప్రదాయానురోధినాం తథాప్రయోగోదుర్వార ఏవేత్యత్రలక్షణావదస్తీత్యస్యసుసంబోధితః॥ప్రతిజ్ఞాస్థసాధ్యవాచకపదస్యజ్ఞానలా

యతి * తత్పదస్యేతి * తత్పదశక్యధూమాదినా తజ్జ్ఞానస్య సమ్బంధసత్త్వాల్ల క్షణాయాదురపవాదత్వేపీతియోజనా ॥ ద్వితీయందూషయతి * శక్తిజ్ఞానేతి * తచ్ఛబ్దస్య బుద్ధిస్థవాచకత్వేపి తస్యధూమజ్ఞానేపీతిశేషః *తథా*బోధకత్వల క్షణయా ధూమజ్ఞానబోధకత్వస్య ॥ నన్వేవం నిగమనే పంచమ్యంతలాక్షణిక పదవత్త్వరూపలక్షణాతివ్యాప్తిరతఆహ * లక్షణైవేతి * తథాచ పంచమ్యంతశ క్యార్థతాత్పర్యరహితపదవత్త్వమితి నిష్కర్షః ॥ ధూమాదిత్యాదౌ ధూమా దిరూపశక్యార్థే తాత్పర్యం నాస్తీతిలక్షణసంగతిః ॥ తత్పదతాత్పర్యస్య ధూ మజ్ఞానరూపశక్యార్థేసత్త్వాన్నిగమనాతివ్యాప్తిః ॥ నిగమనస్య తత్పదస్య శ క్తిర్వాలక్షణావా విశిష్టధూమజ్ఞానేభవతు ఉభయథాపి తాత్పర్యంతత్రైవ ॥ స చశక్యార్థఏవేతి శక్త్యైవేత్యనేనకారోపాదానసంగతిః ॥ తత్ర తత్పదస్య ప్ర కాశితవాదితయా ధూమజ్ఞానేనశక్తిదుర్ఘటేత్యాశంకాంనిరాకరోతి *తత్ప దస్యేతి * తత్ప్రయోగేణ * తత్పదప్రయోగేణ * లాక్షణికపదేతి * శక్యార్థ తాత్పర్యశూన్యపదేత్యర్థః * అప్రకాశితత్వాదితి * ఏతేన తత్పదస్యబుద్ధి స్థవాచకత్వంప్రథమసంగతిస్సూచితా ॥ అతఏవానుపదమగ్రిస్ఫుటతరేతితరఉ

క్షణికత్వాత్ ప్రతిజ్ఞాయామపి పక్షధర్మ్యంతర్భావేన వ్యాప్తిః సంభవతీతి మతముప
న్యస్యదూషయతి*యద్వేతి*అథవానిగమనస్థవహ్న్యాదిపదస్యవహ్న్యాదిజ్ఞానేలా
క్షణికతయాతస్మాదితి పక్షధర్మ్యాజనకత్వంజన్యత్వంవాఽర్థః॥తథాచపక్షధర్మా
దాయనిగమనేనవ్యాప్తిసంగతిః అవధిత్వాదేరివజనకత్వాదేరపి స్వరూపసం
బన్ధరూపతయా వినిగమకాభావేన జన్యత్వస్యాపివాచ్యత్వేన పక్షధర్మ్యాలాక్ష
ణికత్వాదితివాదినో మతందూషయతి*యత్త్వితి*ఏవంచాగ్రేజన్యత్వేకత్వాపజ్ఞా
ప్యత్వేలక్షణైవేత్యుపసంహారోన గచ్ఛతే *హేతుత్వస్యేయాన్వయానురోధాదితి * హే
త్వనుశిష్ట పక్షధర్మ్యాజన్యజనకభావఏవార్థః సతుజ్ఞాప్యజ్ఞాపకభావః హేతు
ర్నా కారణంబీజమితికోశాద్ధేతుకారణయోః పర్యాయతాస్థితేః జ్ఞాపకార్థ
కతాయా హేతుపదస్య కోశాదావదర్శనాత్ తథాచప్రతిజ్ఞాస్థవహ్న్యాదిపద
స్య ముఖ్యార్థపరత్వే ముఖ్యార్థస్య వహ్న్యాదేర్ధూమజ్ఞానస్య జన్యత్వేన
జ్ఞానేలక్షణా వినాపక్షధర్మ్యాద్యనుపపత్తేరిదితి భావః*జ్ఞానలక్షణా*
వహ్న్యాదిజ్ఞానలక్షణాలక్ష్యే చ ప్రతిస్వవిషయతాసంబన్ధేనమతుబర్థః జ్ఞానవిషయ
తాపర్యవసన్నమేవవావహ్న్యాదిపదబోధ్య ఇతిభావః*జ్ఞాపకత్వేఇతి*ప్రకృత్యర్థవృ
త్తికర్తృత్వాదీనాంసుబర్థతావాదినాంప్రాచీనమతేన*జ్ఞాప్యత్వేనేతి*నవ్యమతేన*
తత్ర*వహ్న్యాదిపద*లక్షణాయా *లక్షణేర్వాపాకతాత్పర్యే*మానాభావా
దితి*జన్యజనకభావస్యపక్షధర్మ్యత్వే తల్లాక్షణికతాయాఆవశ్యకత్వాత్తత్రైవ
జ్ఞానాంతర్భావేణోపపత్తావప్రథమయుక్తిలక్షణాయా అయుక్తత్వాదితిభావః॥నచను

పాత్తః * పంచమీమితి * నపక్షపదమాదాయ నిగమనేవ్యాప్తిసంభ
వేపినక్షతిః ॥ తస్మాన్నదండాదితినిగమనే నవ్యాపకాభావజ్ఞానేలక్షణా నతుపంచ
మీపదేసాస్తీతినపంచమీమాదాయ వ్యాప్తిసంభవః॥ ఏతచ్చాగ్రిమోపసంహా
రానురోధేనాభిప్రాయమాత్రమ్ ॥ నిర్ధారణస్తు ప్రథమాపతారికాయామేవేతి
బోధ్యమ్ * విషయతా * విశేష్యతా ॥ అభేదేనేతిపాఠే మతుబర్థః మతుబ్జ
న్యప్రతీతిప్రకారః । మతుపస్సమ్బద్ధార్థకత్వానురోధాదాహ * జ్ఞానేతి *
జన్యజనకభావస్యేతి * స్వరూపసమ్బన్ధరూపస్య తస్యాసంభవేన తత్ర పంచ
మ్యాలక్షణాయాఆవశ్యకత్వాదితిభావః॥తత్తల్లక్ష్యార్థజ్ఞాపకత్వాదావిభక్తేః పక్షధ
ర్మ్యాదేః*షష్ఠ్యాదీతి* కర్తృకర్మణోఃకృతీతిసూత్రేణకృద్యోగేకర్తరికర్మణిచ

వ్విభక్తేరానుశాసనికాతిరిక్తార్థేనలక్షణా ఽనుశాసనం వినాపి తల్లక్ష్యార్థేవిభక్తేస్సాధుత్వేకర్మత్వాదిరూపలక్ష్యార్థేషష్ఠ్యాద్యనుశాసన వైయర్థ్యాదితికథమేతదితివాచ్యం॥ హేతావితితృతీయాబోధకసూత్రస్థ హేతుపదస్య కారణజ్ఞాపకోభయపరతయాతదనువృత్తిమతా విభాషాగుణేఽస్త్రియామితిసూత్రేణజ్ఞాపకత్వేపిపఞ్చమ్యాఅనుశిష్టత్వాత్ ॥యద్యపితత్రగుణపదంనవైశేషికసిద్ధగుణపరంపుణ్యాభావాన్నసుఖమిత్యాదౌ పఞ్చమ్యానుపపత్తిరితి పరాశ్రిత పరంతత్ పరాశ్రితత్వంచ సాధ్యవదధికరణాశ్రితత్వం తథాసతి ఉక్తస్థలే పుణ్యాభావాప్రయోజ్యసుఖాద్యభావాశ్రయవృత్తితయాతత్ప్రయోజకత్వాత్పంచమ్యుపపత్తిః తథాచజ్ఞాపకరణతావాదిమతేధూమాదిపదార్థజ్ఞాన రూపహేతుః సాధ్యవతి ననమవాయాదినావర్తతే॥తథాపి విషయతయైవ తత్ర వృత్తిరితినానుపపత్తిః॥ ఏవంసతి ధూమజ్ఞానాద్వహ్నిమానితి ప్రయోగస్స్యాదితితున దేశ్యం॥జ్ఞాపకతాబోధకపంచమ్యాస్తత్తదర్థవాచకపదస్య తత్పదజ్ఞానఏవానాదితాత్పర్యాత్ ధూమజ్ఞానపదస్య ధూమజ్ఞానజ్ఞానఏవ తాత్పర్యాత్ ॥ జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్య పంచమ్యర్థతామతేచ జ్ఞానవిషయధూమాదిరూపహేతోస్సంయోగాదినైవ సాధ్యవదాశ్రితత్వాన్నానుపపత్తిగర్భోపి॥ ప్రతిజ్ఞాస్థవహ్న్యాదిపదస్య ముఖ్యార్థపరత్వే మణికృతాపి స్వారసందర్శయతి * అతఏవోక్తమితి * అవృత్తావితి * తేనగ్రంథేన పునరనుసంధీయమానస్య ప్రతివాదివాక్యసహకారేణ మధ్యస్థసంశయజనకస్య పూర్వోక్తసాధ్యవద్ధర్మిబోధకవాదివాక్యస్యప్రతిజ్ఞాత్వమభ్యుపగతంతత్రచ వహ్న్యాదిపదం తజ్జ్ఞానాదిపరం తథాసతి విషయసంశాయకత్వానంభ

షష్ఠీస్యాదితివృత్తిః ॥ కృదంతశబ్దయోగే కర్తృకర్మవాచకాత్కర్మవాచకాచ్చశబ్దాత్ షష్ఠీభవతీతితదర్థః॥ భారతస్యశ్రవణంవ్యాసస్యకృతిరిత్యాద్యుదాహరణం ఏవంచేచ్ఛాయామేవలక్షణాకల్పననియామకకర్తృకర్మణోఃకృతీతిసూత్రవైయర్థ్యమిత్యర్థః ॥ ఉభయపరతావ్యాఖ్యానాత్ । విభాషాగుణేఽస్త్రియాం అస్త్రీలింగాత్ గుణవాచకాత్ వికల్పేన పంచమీజాయతేఇత్యర్థః * పుణ్యాభావేతి * వాక్యమితి * తచ్ఛబ్దస్య తజ్జ్ఞానే లక్షణేతిసూచనాయ స్వప్రయోజ్యేతి * తథాతాత్పర్యాత్ * అనాదితాత్పర్యాత్ * పంచమ్యర్థతామతేచేతి * ఏతన్మతే ధూమాదిత్యాదౌ ధూమాదిపదస్యముఖ్యార్థతయా నైతల్లక్షణమితితుబోధ్యమ్ * తజ్జ్ఞానాదీతి * వహ్నిజ్ఞానాదీత్యర్థః * పరతోపీతి * అ

వాద్విప్రతివత్తివాక్యాభ్యాం కోట్యుపస్థితిద్వారా మానససంశయోజన్యతఇతి సిద్ధాంతిభిరపి వహ్నిగపర్వతోఽభావఇత్యాదిత ఆకాంక్షాదిరహితాచ్ఛబ్దాత్సంశయానుదయేన ధర్మిణి తత్తదభావకోట్యోః ప్రత్యేకం శాబ్దధీజనకసామగ్రీభావ్యమేవపరస్పరవిరోధేన శాబ్దబోధమనుత్పాద్యమానసస్సంశయోజన్యతఇత్యభ్యుపగమాత్ ప్రతివాదినివృత్తయే పర్వతేవహ్నిస్సాధనీయః ఇత్యభిసంధేః ప్రథమతోఽనియమాత్ శబ్దాదేవ పర్వతోవహ్నినిశ్చయోభవిష్యతీత్యభిప్రాయేణాపి ప్రథమం పర్వతోవహ్నిమానితి ప్రయోగాత్పూర్వప్రయుక్తవహ్నిపదస్య సర్వత్ర జ్ఞానపరత్వాసంభవాచ్చేతిభావః ॥ వర్ధమానోపాధ్యాయానామపిపంచమ్యాజ్ఞాపకత్వబోధకత్వే సంవాదమాహ * అతఏవేతి * యథాసంభవమితి * సమభివ్యాహృతద్రవ్యాదిపదార్థేజన్యనిత్యరూపేతత్తదన్వయయోగ్యతానుసారేణేత్యర్థః ॥ పన్నావృత్త్యా సైవప్రతిజ్ఞేతి మణికృతోభ్యుపగమవాదః నతు తత్ర నిర్భరః మధ్యస్థ సంశయాత్పరతో హేతువాక్య సమభివ్యాహృత సాధ్యనిర్దేశస్య సాంప్రదాయికత్వాత్ ॥ హేతుత్వం యథాసంభవమిత్యుపాధ్యాయగ్రంథోపి పంచమీ ప్రతిపాద్యం హేతుత్వం క్వచిత్సమభివ్యాహృతపదముఖ్యార్థ నిరూపితం క్వచిచ్చలక్ష్యార్థ నిరూపితం కారణత్వమిత్యర్థతశ్చయోపపద్యతే, యదప్యుక్తముభయపదే లక్షణానౌచిత్యమితి, తదపిశిథిలం జ్ఞాపకతాయాః పంచమ్యర్థత్వే సూత్రస్థహేతుపదస్యోభయపరతయా వాక్యభేదాపత్తేః అనుశాసనానురోధేనోభయత్రలక్షణాయాఅవౌచితత్వాదిత్యతోయుక్త్య

నంతరమపీత్యర్థః ॥ తథాచ పునర్నిర్దిశ్యమానప్రతిజ్ఞాస్థసాధ్యపదస్య తజ్జ్ఞానార్థకత్వముపేయతఇతి భావః । ముఖ్యార్థోజన్యద్రవ్యాదిః లక్ష్యార్థోనిత్యద్రవ్యాదిజ్ఞానమ్ *ఉభయపరతయా* కారణజ్ఞాపకోభయపరతయా అన్యతరపరత్వేత్వన్యతరబోధఃస్యాత్ । అబుద్ధిజిజ్ఞాసాయాఉత్తరానానుకూలత్వాదాహ ॥

నచవహ్నిసామగ్రీఘటకతయా హేతోర్వహ్నేః ప్రకారాంతత్వేపిజ్ఞానస్యాప్రకారాన్తత్వాత్తత్పదేన బోధనాసంభవఃవహ్నిశ్చయోగ్యతయానహేత్వర్థాన్వయస్యమ్భవఇతివాచ్యమ్॥ ప్రమితవహ్నిసామగ్రీమత్త్వాదేస్సాధ్యత్వేవహ్నిజ్ఞానాదేరపి ప్రకారాన్తత్వేనపంచమ్యర్థహేతుత్వాన్వయోపపత్తేః॥ ౨౯ పుటే-౧౨ పఙ్క్తౌ-భావః సంప్రదాయేత్యేతావంతరాఽయంగ్రన్థః క్వచిదధికపాఠత్వేనదృశ్యతే

త్తరమాహ * అత ఏవేతి * జిజ్ఞాసాప్రశ్నః * ధూమవత్త్వాదిత్యుత్తరంచేతి * ప్రయుజ్యత ఇతి శేషః॥ఉపష్టంభం వివృణోతి *నహీతి* జ్ఞానే ప్రశ్న ఇతి* ప్రశ్నస్థ వహ్నిపదం వహ్నిజ్ఞానపరమిత్యర్థః ॥ వహ్నేరేవ జిజ్ఞాసితత్వాదితి శేషః *లక్షణయాజ్ఞానేనోత్తరయేదితి * లక్ష్యార్థజ్ఞానపరముత్తరంవాక్యమిత్యర్థః॥అపితు ప్రశ్నసమానవిషయకత్వానురోధాన్ముఖ్యార్థ వహ్నిపరమేవ తాదృశోత్తరం ప్రయుక్తమితి శేషః॥ తథాచ తత్ర వహ్నౌ కుత ఇతి ధూమాదితిచ ప్రశ్నోత్తరవాక్యయోర్యే పంచమ్యౌ తదర్థాన్వయానురోధేన జ్ఞాపకత్వం జ్ఞాప్యత్వం వాపఞ్చమ్యర్థో వాచ్య ఇతి భావః ॥ నను ప్రథమప్రశ్నానురోధాద్వహ్నిపదస్య వహ్నిపరత్వవత్కుత ఇతి ప్రశ్నస్థ పంచమ్యర్థాన్వయానురోధాత్తదుత్తరధూమాదితి పంచమ్యర్థాన్వయానురోధాచ్చ జ్ఞానపరత్వమప్యవిరోధాదేకదా శక్యలక్ష్యార్థానన్వయేపి వహ్నిం బోధయిత్వా వహ్నిజ్ఞానం బోధయిష్యతీత్యభిప్రాయెణైకపదప్రయోగే బాధకాభావాదత ఏవ తథావిధతాత్పర్యానురోధేన నానార్థస్థలే ఆవృత్తిరిత్యత ఆహ * నవేతి * పరకీయభావిప్రశ్నానురోధాదితి * తాదృశప్రశ్నస్వీయతదుత్తరవాక్యద్వయస్థపంచమ్యర్థాన్వయానురోధాదిత్యర్థః ॥ *అజిజ్ఞాసితాభిధానం*ప్రథమజిజ్ఞాసావిషయిజ్ఞానప్రత్యాయనేచ్ఛయా వహ్నిపదప్రయోగః॥పరకీయత్వేన భావిత్వేనచ ప్రథమం కుత ఇతి ప్రశ్నస్యాజ్ఞానాత్ పరకీయవహ్నిజ్ఞానహేతుజిజ్ఞాసాయా అజ్ఞానేన వహ్నిజ్ఞానప్రత్యాయనేచ్ఛాయాః

---

*ప్రశ్న ఇతి*ఏతేన జిజ్ఞాసాయాః కుత ఇత్యాకారకత్వాభావాత్ప్రశ్న ఇత్యుక్తమితి పరాస్తమ్ ॥ తావతా కేవలజిజ్ఞాసాయా ఉత్తరానుకూలత్వే కథం తాయా అనివృత్తే ననుజ్ఞానే ప్రశ్న ఇత్యసంగతం కిం వహ్నిమదితి వాక్యస్యజ్ఞానజిజ్ఞాసాబోధకవాక్యత్వసంభవాదత ఆహ * ప్రశ్నస్థేతి * వహ్నేరేవేత్యేవకారేణ వహ్నిజ్ఞానవ్యుదాసః । ప్రథమప్రశ్నః కిం వహ్నిమదిత్యేవం రూపః * వహ్నిపదస్య* గృహం వహ్నిమదిత్యుత్తరస్థస్యేత్యాదిః *నానార్థస్థలే* సైంధవమానయేత్యాదౌ ప్రశ్నః కుత ఇత్యాకారః *తదుత్తరవాక్యం*ధూమాదిత్యాదిః *ప్రశ్నస్య* ప్రశ్నవాక్యస్య * హేతుజిజ్ఞాసాయాః * కిం వహ్నిజ్ఞానజనకమితి జిజ్ఞాసాయాః ॥ ఏవమగ్రేపి * అజ్ఞానేన * శాబ్దబోధానుదయేన *

ప్రథమమసంభవాదితి హేతుసూచనాయ పరకీయత్వభావిత్వాభిధానమ్ ॥ నను తత్ర జ్ఞాతమిత్యధ్యాహారాత్కుత ఇత్యాదిపంచమ్యర్థస్య జ్ఞానేఽన్వయో నతు వహ్న్యాదావిత్యత ఆహ * నహీతి * ప్రశ్నస్థపదస్యోత్తరవాక్యేఽనుషంగస్య వ్యుత్పత్తిసిద్ధత్వాత్కుత ఇత్యత్ర జ్ఞాతమిత్యధ్యాహారేణైవ ధూమాదిత్యత్రాపి జ్ఞానాన్వయసంభవాత్ తత్రాధ్యాహారాంతరవిరహేఽపి నక్షతిరిత్యతః కుత ఇత్యత్రైవ అధ్యాహారశ్శంకితః * మానాభావాదితి * పదార్థాంతరాన్వయస్య వక్తురనభిప్రేతత్వనిశ్చయేఽపి బోధస్యానుభావికత్వాదశ్రుతపదకల్పనానవ్యవాదిత్యర్థః ॥ ఇదంత్వవధేయమ్ ॥ గృహం వహ్నిమదితి ప్రయోక్తుర్వహ్నిపదే జ్ఞానతాత్పర్యం కుత ఇతి వాక్యజన్యజ్ఞానే జ్ఞానహేతుజిజ్ఞాసాబోధేఽనుపయుక్తం స్వాభిప్రాయస్య స్వబోధాహేతుత్వాత్ కుత ఇతి పృచ్ఛకపురుషతాత్పర్యస్యైవ తత్రోపయోగాత్ ॥ తథాచ స్వజిజ్ఞాసాం బోధయితుకామస్య కుత ఇతి ప్రయోక్తుః పరప్రయుక్తవహ్నిపదోపస్థాపితజ్ఞానమాదాయ కుత ఇతి పంచమ్యర్థాన్వయబోధో భవత్విత్యభిప్రాయఞ్జ్ఞాత్వైవ ప్రతివక్తా ప్రష్టుర్వహ్నిజ్ఞానహేతుజిజ్ఞాసాం కుత ఇతి శబ్దాదనుషజ్యమానస్యో[illegible]క్తవహ్నిపదసహితాత్ జ్ఞాస్యతి ఏవం గృహం వహ్నిమదితి ప్రయోక్తుః ప్రథమం వహ్నిపదే జ్ఞానతాత్పర్యవిరహేఽపి కుత ఇతి ప్రశ్నానంతరం ప్రష్టుర్వహ్నిజ్ఞానహేతుజిజ్ఞాసాయాం జ్ఞానే కిమర్థమన్యద్వహ్నిపదం ప్రయోక్తవ్యం పూర్వం వహ్నిపదాల్లక్షణయోపస్థాపితజ్ఞానమాదాయైవ ధూమాదితి వాక్యం ధూమజ్ఞానే వహ్ని[illegible]కతాం బోధయత్విత్యభిప్రాయసంభవాత్ తజ్జ్ఞానేస ధూమాదితి పంచమ్యర్థస్య జ్ఞానాన్వయో భవిష్యతీతి కిమనుపపన్నమ్ ॥ నహి ప్రయోక్తృపురుషస్యైకార్థతాత్పర్యం పురుషాంతరస్యాన్యార్థతాత్పర్యవిరోధి అన్యైరప్యన్యతాత్పర్యేణ ప్రయుక్తాన్యపి పదాన్యన్యదాయాన్యార్థపరశ్లోకస్య మానినానిబంధనాత్ ॥ నవాస్త్వియప్రాథమికమన్యతా

పదార్థాన్తరేతి * ప్రకృతే జ్ఞాతమిత్యధ్యాహృతం పదం బోధ్యమ్ ॥ అత్ర గృహం వహ్నిమదిత్యుత్తరస్థవహ్నిపదస్య ప్రథమప్రశ్నానురోధాచ్ఛక్యార్థపరత్వైవ నతు ద్వితీయప్రశ్నానురోధాత్ తజ్జ్ఞానార్థకత్వాపేక్ష్య కం దూషయతి *ఇదంత్వితి* హేతుజిజ్ఞాసేతి * హేతోర్జనకస్య జ్ఞానస్యేత్యర్థః ॥ ఏవం హేతుజిజ్ఞాసాయామిత్యత్రాపి * తజ్జ్ఞానేన * అభిప్రాయజ్ఞానేన ॥ హేత్వన్వయాహార్థప్రతిజ్ఞాదౌ తాదృశప్రశ్నతదుత్తరయోశ్చ సాధ్యపదస్య సాధ్యజ్ఞానలక్షణాం వ్యవస్థాపయతి

త్పూర్వముదీచ్యమతపరతాత్పర్యం విరుణద్ధి బీజాభావాత్ ॥ యజ్యతేచ వహ్న్యాదివిశిష్టస్య వహ్న్యాదిప్రకారకజ్ఞానవిషయత్వే లక్షణా, సాధ్యాన్వయి జన్యజ్ఞానవిషయత్వస్య పంచమ్యర్థత్వే గుణస్సత్త్వావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదిప్రయోగస్య దుర్వారతాపాతాత్ ద్రవ్యత్వాదిజ్ఞాప్యసత్త్వాదేర్గుణాదావపి, సత్త్వాత్ (అబాధాత్) సాధ్యవాచకపదస్య లాక్షణికత్వే పక్షాన్వయి సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యప్రకారకజ్ఞానవిషయత్వరూపసాధ్యవాచకపదార్థే పంచమ్యంతార్థలింగజ్ఞానప్రయోజ్యత్వాన్వయాత్ ద్రవ్యత్వాదిప్రకారకజ్ఞానప్రయోజ్యసత్త్వాదిప్రకారకజ్ఞానవిషయత్వస్య గుణాదౌ బాధేన కథితాతిప్రసంగవారణసంభవాత్ ॥ నచ జన్యజ్ఞానవిషయత్వరూపపంచమ్యర్థస్య సాధ్యవిశిష్టపక్షేఽన్వయః స్వీక్రియతే సత్త్వాదిరూపసాధ్యవిశిష్టగుణాదిరూపపక్షస్యచ నద్రవ్యత్వాదిలింగజ్ఞాప్యతేతి నాతిప్రసంగః వహ్న్యాదిమతః పర్వతాదేః ద్రవ్యత్వాదిరూపసాధ్యవిశిష్టస్య పృథివీత్వాదిజ్ఞాప్యత్వేపి వహ్న్యాదివిశిష్టస్య నతథాత్వమితి విశేషణావచ్ఛిన్న ఏవ పంచమ్యాః జ్ఞాప్యత్వబోధకత్వాత్ నపర్వతో వహ్నిమాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదిప్రయోగః విషయతాయాః పర్యాప్తిసంబంధేన విశిష్టేఽన్వయోపగమాత్ ద్రవ్యత్వాదిరూపసాధ్యవత్త్వేన వహ్న్యాదిరూపపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపర్వతాదౌ పృథివీత్వాదిజ్ఞాప్యత్వేపి నక్షతిరితి వాచ్యమ్ ॥ ఏవమపి ద్రవ్యత్వవాన్ పర్వతో వహ్నిమాన్-ధూమాన్న పృథివీత్వాదిత్యాదౌ నఞర్థాన్వయానుపపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ పృథివీత్వజ్ఞాప్యతాపర్యాప్త్యధికరణద్రవ్యత్వవిశిష్టపర్వతాదౌ వహ్న్యాదిరూపవిశేషణాంతరావచ్ఛిన్నేపి తజ్జ్ఞాప్యత్వవిరహాసంభవాత్ ॥ అస్మన్మతేచ తత్రపర్వతాద్యన్వయిని వహ్న్యాదిప్రకారకజ్ఞానవిషయత్వే పృథివీత్వాదిరూపలింగజ్ఞానప్రయోజ్యత్వస్య పంచమ్యర్థస్యాభావాన్వయాత్తదభావస్య తత్రాబాధేనానుపపత్తివిరహాత్ ॥ ఏవం సాధ్యజ్ఞాప్యత్వాన్వయపక్షేపి ఉక్తప్రయోగానుపపత్తిర్ద్రష్టవ్యా వహ్న్యాదేరపి ప్రమేయత్వాదినా పృథివీత్వాదిజ్ఞాప్యత్వాత్ ॥ యదిచ ప్రయోజ్యత్వం సమభివ్యాహృతపక్షవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నవిధేయతాచ ఖండశో లక్షణయా పంచమ్యర్థః అన్వయబలాత్తా-

---

* యుజ్యతేచేతి * ద్రవ్యత్వాదీతి. * జ్ఞానం * ప్రమా * విషయతాయాః విశేష్యతారూపాయాః * విరహాసంభవాదితి * విశేష్యపర్యాప్తస్య విశిష్టాను-

ఙ్క్యే పక్షాంశేచ తత్తద్రూపేణ హేతుజ్ఞాప్యతాలాభః నఞ్సమభివ్యాహారస్థలే చ లింగజ్ఞానాన్వితప్రయోజ్యత్వరూపైకార్థస్య నిరుక్తవిధేయతారూపాపన్నపఞ్చమ్యర్థేఽభావో నఞా ప్రత్యాయ్యత ఇత్యుచ్యతే॥ తథా సాధ్యతావచ్ఛేదకపక్షతావచ్ఛేదకాదేర్వ్యర్థాభావాద్గౌరవం సాధ్యాన్వయినీ పక్షవిశేష్యతానిరూపితవిధేయతా, పక్షాన్వయినీ సాధ్యవిధేయతానిరూపితవిశేష్యతా వా పంచమ్యర్థ ఇతి వినిగమనావిరహః, ఏకపదస్యార్థద్వయే ఖండశో లక్షణా, పదద్వయస్యైవ వా ప్రత్యేకమర్థద్వయే లక్షణేత్యత్ర కోఽపి విశేష ఇతి॥—ప్రసంగతః పంచమ్యాః జనకత్వజ్ఞాపకత్వార్థకత్వం నఞర్థాన్వయస్థలే అనుపపత్తిప్రదర్శనేన నిరాకుర్వన్ జన్యత్వజ్ఞాప్యత్వార్థకతాం వ్యవస్థాపయతి * దాహోదహనాదిత్యాదినా * గంధస్యాజ్ఞాపకత్వం పక్షధర్మతావిరహేణ శబ్దస్యాతథాత్వం వ్యాప్తేరపి విరహేణేతి ప్రదర్శనార్థముభయోపాదానమ్ * నఞర్థాన్వయానురోధాదితి * జనకత్వజ్ఞాపకత్వయోః పంచమ్యర్థత్వే నిరూపకతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా ఆశ్రయతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావప్రత్యయ ఏవ దాహస్పర్శాదా స్వీకార్యః తథాచ తత్రజలగన్ధనిష్ఠజనకత్వజ్ఞాపకత్వయోరేవ దాహస్పర్శాదినిష్ఠయోరపి తయోరభావవత్త్వేన దాహో న దహనాత్ జలం స్పర్శవన్న రూపాదిత్యపి స్యాదితి భావః॥ నచ దాహాదివిశేషితజనకత్వాదేరేవాభావః తత్ర జలాదిరూపప్రకృత్యర్థే ప్రతీయత ఇతి వాచ్యమ్॥ ప్రథమాన్తార్థస్య పంచమ్యర్థవిశేష్యతయైవ శబ్దాత్ప్రతీతేర్దాహాదివిశేషిత జనకత్వాదిరూపప్రతియోగినశ్శబ్దాదనుపస్థితస్య నఞాఽభావబోధనాసమ్భవాత్ పంచమ్యర్థస్య ప్రకృత్యర్థాన్వ పదార్థవిశేషితస్యాపి నఞ్సమభివ్యాహారస్థలే భానోపగమే వ్యుత్పత్తిభేదాద్గౌరవమ్॥ సర్వత్రైవ ప్రకృత్యర్థే విభక్త్యర్థోఽవిశేషణం తత్ర నిరూపకతయా సమభివ్యాహృతపదార్థాన్తరమితి చానుభవసిద్ధప్రథమాన్త పదార్థవి-

---

శేష్యకాభావానుపగమాత్ * వినిగమనావిరహాదితి * పంచమ్యంతపాఠే ప్రథమాంతపాఠే వా గౌరవం బోధ్యమ్॥ నను పదద్వయే లక్షణా మాస్త్వేకపదే లక్షణా లక్ష్యేయ సీత్యత ఆహ * ఏకపదస్యేతి * పంచమీపదస్యేత్యర్థః * పదద్వయస్యైవ * పంచమీసాధ్యపదయోరేవ॥ ఏవంచ పంచమ్యంతత్వానుపాదానే ప్రతిజ్ఞాయా మతివ్యాప్తిర్భవత్యేవేతి బోధ్యమ్ * వ్యుత్పత్తిభేదాదితి * ప్రత్యయానామితి వ్యుత్పత్తిభంగశ్చ బోధ్యః * పదార్థాంతరమితి * విశేషణమితి పూర్వేణాన్వయః

శేష్యతాభానేనాసమ్భవదుక్తికమ్ ॥ ఇన్ధనస్య దాహోదహనాదిత్యాదౌ తుల్య
యుక్త్యా దహనాదేర్దాహజనకత్వాదివిశేష్యత్వవదిన్ధనాదేరపి దాహసమ్బ
న్ధాదివిశేష్యతయా ఇన్ధనం దాహసమ్బన్ధిదహనో దాహజనక ఇత్యాది సమూహా
లంబనబోధస్య స్వీకారేణవాక్యభేద ప్రసంగాత్ ॥ యత్రాన్యస్య దాహో దహ
నాన్నైతదింధనస్య తత్రైతదింధనస్య దాహోనదహనాదితి ప్రయోగానుపపత్తి
శ్చేతి॥అత్రవదంతి॥ జన్యతాయాః పంచమ్యర్థత్వే దాహో దహనాన్న పరమాణు
పరిమాణాదిత్యాదిప్రయోగానుపపత్తిః ॥ పారిమాండల్యస్య కార్యసామాన్యే౽జ
నకతయా పరమాణుపరిమాణాదిజన్యత్వాప్రసిద్ధేః నఞర్థప్రతియోగితయా అ
న్వయాసంభవాత్, దాహాద్యన్వయిని జన్యత్వే ప్రకృత్యర్థస్య నిరూపితత్వసంబ
న్ధేనాభావబోధోపగమే చ వృత్త్యనియామక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావాభ్యుప
గమః, లక్షణయా ప్రకృత్యర్థనిరూపితత్వస్య ప్రకృత్యర్థస్యాభావాన్వయో
పగమేపి గగనం న పరమాణుపరిమాణాదిత్యాదౌ జన్యత్వాన్వయయోగ్యత్వాను
నుపపత్తిః, పారిమాండల్యనిరూపితత్వాభావవజ్జన్యత్వాభావవద్గగనమిత్యాకారి
కాయాద్విధానఞర్థావగాహిప్రతీతేరుపగమే చ ఘటో న ఘటజనకాదిత్యపి స్యా
త్ ఘటజనకాద్యనిరూపితజన్యత్వాభావస్య ఘటాదావబాధాత్, దండాద్య
నిరూపిత జన్యత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య పటాదౌ బాధేన పటో న దండాది
త్యాదేరనుపపత్తేశ్చ, గగనాదేర్జన్యత్వభ్రమదశాయాం గగనం న పారిమాండ
ల్యాదిత్యాది వాక్యస్యాబోధకతాపత్తేః పంచమ్యర్థజన్యతాసామాన్యే లక్ష
ణయా ప్రకృత్యుపస్థాప్య పారిమాండల్య నిరూపితత్వ గగనవృత్తిత్వోభయత్వా

---

* అన్యస్యేతి * అన్యదాహసంబంధిదహనశ్చ దాహజనకతావానిత్యర్థః * ఏత
దింధనస్యేతి * దాహసంబంధి ఏతదింధనం దాహజనకత్వాభావవద్దహన ఇతి బో
ధః స్యాదిత్యాశయః ॥ సిద్ధాంతేచదహనపదస్యైతద్దహనపరతయా ఏతదింధనదా
హ ఏతద్దహనాజన్య ఇతి తస్య యథాశ్రుతార్థపరతయా దహనజన్యదాహఏతదింధ
నాసంబంధీతి వా బోధో బోధ్యః * జన్యత్వే * పంచమ్యర్థే * లక్షణయేతి * ప్ర
కృతేరితి శేషః * ఘటజనకాదితి * దండాదిత్యాద్యుక్తౌ కపాలాదిజన్యతాయా
సత్త్వాన్నాపత్తిస్స్యాదతః సామాన్యేన ఘటకజనకత్వేనాభిధానమ్ * జన్య
త్వభ్రమేతి * అగ్రిమం జలాదౌ కార్యాజనకత్వభ్రమేతి విరోధిజ్ఞానసంపా

వచ్ఛిన్నాభావబోధోపగమేచ జనకతాయాః పఞ్చమ్యర్థత్వేపితత్సామాన్యల
క్షణయా ప్రకృత్యర్థస్యాప్యపారిమాండల్యవృత్తిత్వగగననిరూపితత్వోభయత్వా
వచ్ఛిన్నాభావబోధోపగమేన సామంజస్యం॥ నచతత్రలక్షణాయా ఆవశ్యకత్వే
పి దాహోనజలాదిత్యాదౌ లక్షణాం వినైవోపపత్తౌ జన్యత్వస్య పంచమ్యర్థ
త్వమితివాచ్యం॥ జలాదేరపి కార్యజనకత్వభ్రమదశాయాం దాహోనపారిమా
ణ్డల్యాదిత్యాదావివాన్వయబోధస్యానుభవిక తయా తదనురోధేన తత్రాపిజన్య
తాయాం జలాదినిరూపితత్వాభావబోధస్యావశ్యోపేయత్వాదితి ॥ అత్రేదంత
త్త్వం॥ శశవిషాణం నాస్తీతి వాక్యవత్ దాహోనపారిమాండల్యాదిత్యాదివాక్య మ
ప్రమాణమేవ తద్వాక్యస్య ప్రామాణ్యానురోధేన లక్షణయాపారిమాండల్యా
దినిరూపితత్వాభావ బోధస్యక్వచిదభ్యుపగమేపి దాహోనజలాదిత్యాది వాక్య
తో లక్షణాజ్ఞానశూన్యకాలేప్యన్వయ బోధస్యానుభవికతయా జన్యత్వాభావ
బోధకతాపితాదృశ వాక్యస్యోపగంతవ్యేతి జన్యత్వంపంచమ్యర్థ ఇతి * జన్య
జ్ఞానవిషయత్వేతి* జన్యత్వాన్వయిప్రకృత్యర్థ జ్ఞానం భ్రమభిన్నంగ్రాహ్యం అ

దనమ్ *తత్ర* గగనంపారిమాండల్యాదిత్యాదౌ * అవశ్యోపేయత్వాదితి * య
ద్యపిపంచమ్యర్థో జన్యత్వైవనఙ్స్థలేచావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనైవ ప్రకృత్యర్థనిరూ
పితత్వాభావబోధో వ్యుత్పత్తిసిద్ధః। తదసంభవేచ ప్రకృత్యర్థనిరూపితత్వా
భావబోధోనైవజాయతే ఏవంచ దాహోనపారిమాండల్యాదిత్యాదేః ప్రామాణ్యం
ఘటోనఘటజనకాదిత్యాదేశ్చ అప్రామాణ్యముపపద్యతే। జన్యతాభ్రమస్థలేచ
భ్రాంతస్యతాదృశభ్రమ ఏవోపేయతేనతు ద్వేధాభావాన్వయ ఇతి పరిష్కారఃవ
సంభవత్యేవ ॥ తథాపినిఖిలనఙ్స్థలే ఏవోభయాభావబోధస్సంభవతీతితదాదర
ణం ద్రష్టవ్యం * శశవిషాణంనాస్తీతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావం నిరా
కృత్యమణికృతాశశశృంగాభావ ఇత్యర్థస్య ప్రత్యక్షికప్రతీతేరేవదర్శితత్వాత్
శశపదస్యశశీయత్వప్రకారకజ్ఞానవిషయలక్షణాయాశ్చ సార్వత్రికత్వాత్తదపే
క్షయాతద్వాక్యస్యభ్రమకరణతాయా ఏవౌచిత్యాదితి * జన్యజ్ఞానవిషయత్వ
మితి * ఏతన్మధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టాశ్రయతాసంబంధేన సాధ్యే
ఽన్వయః ॥ తేనవహ్న్యాదిమేయత్వాదినా పృథివీత్వాదిజ్ఞాప్యత్వేపివర్ణతో
వహ్నిమాన్ పృథివీత్వాదితి నప్రయోగః ॥ తత్రవహ్నిత్వస్యైవ ధర్మితా

తోఽవ్యాప్తిపక్షధర్మతావగాహిభ్రమరూపహ్రదత్వాదిజ్ఞానస్య పర్వతాదౌ వహ్న్యాద్యనుమాపకత్వేఽపి పర్వతో వహ్నిమాన్ హ్రదత్వాదిత్యాదిప్రయోగస్యానాపత్తిః, న వా పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాత్ న హ్రదత్వాదిత్యాదిప్రయోగానుపపత్తిః॥ యద్యపి యత్కించిద్విషయకభ్రమాన్యత్వం భ్రమసాధారణం భ్రమసామాన్యాన్యత్వం చ తదభావవతి తత్ప్రకారకత్వరూప భ్రమత్వస్య తత్తత్ప్రకారసంబంధవిశేష ఘటితత్వేనాననుగతతయా జగద్గతయావద్వస్తుభ్రమాణాం తత్తద్వస్తుభ్రమత్వావచ్ఛిన్నభేదకూటరూపమితి దుర్జ్ఞేయం ॥ తథాపి ప్రకృతసాధ్యహేతుపక్షకపరామర్శే ప్రకారీభూతా యే యే తత్తత్ప్రకారకభ్రమభిన్నత్వమేవ విశేషణం దేయం॥ యద్యపి ధూమాదిమత్యపి పర్వతాదౌ సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్న ధూమాద్యభావసత్త్వాత్ పర్వతాదౌ ధూమాదిప్రమాయాస్సంగ్రాహాయ యత్సంబన్ధేన హేతుప్రకారకం జ్ఞానం యత్ర హేతువాచకపదేన వివక్షితం తత్ర తత్సంబంధావగాహితత్ప్రకారకభ్రమాన్యత్వం ప్రతీయత ఇత్యుపేయం తథా చ స్వరూపాదిసంబన్ధేన ప్రమేయత్వాదేః యత్ర హేతుత్వం తత్సంబన్ధేన తద్భ్రమాప్రసిద్ధ్యా తదన్యత్వం దుర్గ్రహం॥ తథాపి తత్ర తాదృశభ్రమాన్యత్వ ప్రతీతిరే

చ్ఛేదకత్వాత్ ॥ న చైవమపి పర్వతో వహ్నిమాన్ వాచ్యశ్చేతి సమూహాలంబనానుమితేః పృథివీత్వజ్ఞానజన్యతయా ప్రయోగో దుర్వార ఇతి వాచ్యమ్ ॥ జన్యతావచ్ఛేదకవిషయత్వవివక్షణాత్ । న చ గుణస్సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదిప్రయోగప్రసంగ ఇతి వాచ్యమ్ । తస్య పక్షవిశేష్యతానిరూపితత్వేన విశేషణాత్ ॥ వస్తుతస్తు పంచమ్యర్థవిశిష్ట సాధ్యవైశిష్ట్యభానోపగమాన్న క్షతిః ॥ ద్రవ్యనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితవిధేయతా విశిష్టస్య ద్రవ్యభిన్నే బాధాత్ పటాదౌ ఘటత్వప్రకారకజ్ఞానసత్త్వేఽపి ఘటత్వప్రకారకత్వవిశిష్టాసత్త్వవత్ ॥ ఏతేనోక్తవిశేషణప్రక్షేపే నానార్థత్వం స్యాదిత్యపాస్తం * ప్రకృత్యర్థేతి * ధూమాదిత్యాదౌ లాక్షణికధూమాదిపదార్థో ధూమాదిజ్ఞానమ్ * తాదృశేతి * తద్వాక్యస్య పంచమీప్రకృతేతి శేషః ॥ యో భ్రమోఽప్రసిద్ధస్తదన్యత్వమాత్రం న ప్రతీయతే యస్తు న ప్రసిద్ధస్తదన్యత్వం తు ప్రతీయత ఏవేతి సూచనాయ తాదృశేత్యుక్తమ్ ॥ నను స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నఘటాద్యభావే హేత్వాభాసే వక్ష్యమాణరీత్యా ప్రమేయత్వాదేర్భ్రమస్సంభవత్యేవేతి చేత్తర్హి తదన్యత్వం ప్రతీయత ఏవ ॥

వ నస్వీక్రియతే అతో నదోషః ॥ వస్తుతస్తు స్వానుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపి తత్వ స్వ ప్రతియోగినిష్ఠత్వస్వావచ్ఛిన్నత్వైతత్త్రితయసంబంధేనసంబంధ విశిష్టాన్యప్రకారతాశాలిత్వమేవానుగతభ్రమత్వం సువచం అతో భ్రమవిషయతయైవప్రమేయత్వాది॥వాచ్యత్వాదిజ్ఞాపకమితి భ్రమదశాయాం వాచ్యంప్రమేయత్వాదిత్యాదిప్రయోగస్య తాదృశప్రయోగాధీనబోధస్యచ వారణాయ ప్రమే

అత్రభ్రమత్వంనతదభావవద్విశేష్యకతత్ప్రకారకజ్ఞానత్వంతత్పదార్థానానుగమాత్ ॥ నాపిప్రమాసామాన్యభిన్నత్వంప్రమాత్వస్యాననుగమాత్ తత్తద్భ్రమభేద కూటస్యాప్రత్యయాత్ అననుభవాద్వక్ష్యమాణదోషాచ్చాహ * వస్తుతస్త్వితి * స్వేతి * స్వంసంబంధః వహ్నిప్రతియోగిక హ్రదానుయోగికసంయోగాభ్యాం హ్రదాది విశేష్యకవహ్న్యాదిప్రకారకభ్రమద్వయస్య సమవాయేన పర్వతాది విశేష్యకవహ్న్యాదిప్రకారకభ్రమస్యచ సంగ్రహార్థంక్రమేణ సంబంధత్రయోపాదానం అన్యథాప్రకారతాయా ఆద్యే ద్వితీయతృతీయసంబంధాభ్యాం ద్వితీయేప్రథమతృతీయసంబంధాభ్యాం తృతీయేప్రథమద్వితీయసంబంధాభ్యాం సంయోగాది మత్త్వయా ఽసంగప్రసంగాత్ ॥ నచవాయూరూపవాన్ ఇతిసమవాయేనభ్రమాసంగ్రహః సమవాయస్యైకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ స్వాశ్రయనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వ స్వనిరూపకసంబంధ ప్రతియోగితాశ్రయవృత్తిత్వ స్వనిరూపకసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వైతత్త్రితయసంబన్ధేన సంబంధానుయోగితా విశిష్టాన్యత్వస్యవివక్షితత్వాత్ ॥ ననుతథాపి లోహితః స్ఫటికఇతిస్వాశ్రయసంయోగాత్మక పరంపరాసంబన్ధేన ప్రమాయామతివ్యాప్తిః ॥ స్వపదేనసంయోగోపాదానే ప్రకారతాయాః స్వప్రతియోగినిష్ఠత్వాభావాత్ సమవాయోపాదానేచ తదనుయోగినిష్ఠవిశేష్యతాకత్వాభావాత్ ॥ నచస్వపదేనపరంపరాసంబన్ధో గ్రాహ్య ఇతివాచ్యమ్ ॥ పరంపరాయాః ప్రత్యేకానన్యత్వాదితిచేన్న ॥ స్వానుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వేనస్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితసంసర్గతాశ్రయానుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వస్య నిరూపకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతాఘటితోక్తస్యవావాచ్యత్వాత్ ॥ నచపరంపరాసంబంధస్థలే ప్రత్యేకంసంసర్గతాయా ఉపగమేవిశేష్యతాయా స్తన్నిరూపితత్వావత్తిరితివాచ్యమ్ ॥ పర్వతోనిర్వహ్నిరితిజ్ఞానస్య పరంపరయా పర్వతేవహ్నిమ

త్వాజ్ఞానప్రతిబన్ధకత్వ వారణాయప్రకారతా విశేష్యతానిరూపిత సంసర్గత
యోర్భేదోపగమాత్ ॥ కేచిత్తు- సమవాయైక్యమతే రూపప్రతియోగికత్వ విశి
ష్టసమవాయేనవాయ్వాదౌ రూపాదిభ్రమేఽవ్యాప్తిరితిస్వవిశిష్టపర్యాప్త్యావచ్ఛే
దకతాకత్వ స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగినిష్ఠత్వ స్వవిశిష్టావచ్ఛిన్న ప్రకారతా
నిరూపిత విశేష్యతానిరూపిత సంసర్గతావచ్ఛేదకీభూతధర్మవిశిష్టానుయో
గినిష్ఠ విశేష్యతానిరూపితత్వైః తత్త్రితయసంబన్ధేన సంసర్గతావచ్ఛేదక
విశిష్టాన్యప్రకారతా శాలిత్వేనానుగమః సమవాయేన వాయూ రూపవాని
తిప్రమైవ । పరంపరాసంబన్ధేన ప్రమావారణాయ భూతాన్తమిత్యాహుః ॥
తదసత్ ॥ హ్రదో వహ్నిమానితిభ్రమాసంగ్రహాత్ ॥ వహ్నిప్రతియోగికస్యైకసం
బన్ధః హ్రదానుయోగికస్యైకసంబన్ధస్తద్వయసంసర్గకహ్రదో వహ్నిమానితిభ్ర
మాసంగ్రహాచ్చ -వస్తుతస్తు -స్వాశ్రయావచ్ఛిన్నత్వస్వాశ్రయప్రతియోగివృత్తి
త్వస్వాశ్రయావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతా విశిష్టసంసర్గతావిశిష్టా
నుయోగితావద్విశేష్యతానిరూపితత్వైతత్త్రితయసంబన్ధేన సంసర్గతావిశిష్టా
న్యప్రకారతాశాలిత్వేనానుగమః । అనుయోగితాయాం సంసర్గతావైశిష్ట్యంచ
స్వాశ్రయనిరూపితత్వ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వోభయసంబన్ధేన॥ తే
న హ్రదో వహ్నిమాన్ వాయూరూపవానితిభ్రమయోఃసంగ్రహః ॥ ఉక్తసం
యోగద్వయావగాహిభ్రమసంగ్రహాయచ స్వనిరూపితత్వస్వాసమానాధికరణవృ
త్తిత్వోభయసంబన్ధేనవిశేష్యతావైశిష్ట్యం బోధ్యమ్ ॥ నచ తాదృశవిశేష్యతా
నిరూపితసంసర్గతావిశిష్టానుయోగితావ్యాపకవిశేష్యతానివేశోఽస్త్వితివాచ్యం
ఘటో రూపవానితిప్రమాయామతివ్యాప్తేః॥నచతద్వారణాయసంసర్గతావ్యాపక
ప్రతియోగితాకానుయోగితాశ్రయవిశేష్యతానివేశ్యా, పటఘటోభయసంయోగ
వానితిసంయోగాభ్యాంఘటవద్భూతలమితిభ్రమాసంగ్రహాత్ ।అస్మాకంతుస్వాశ్ర
యప్రతియోగ్యప్రతియోగికావృత్తిత్వేనసంసర్గతావిశేషణాన్నదోషః ॥ ఏవంసతి
వహ్నిప్రతియోగికహ్రదానుయోగికసంయోగాభ్యాంభ్రమస్య వారణా యత్రై
వమేవఘటః విభిన్నాధికరణయోస్సంయోగాభ్యాంవర్తతేతత్ర తదేకతరాధికరణ
తాభ్యాంసంయోగాభ్యాం తద్ఘటభ్రమసంగ్రహాయ స్వాసమానాధికరణావృత్తి
త్వస్యావశ్యకత్వం బోధ్యమ్ ॥ వస్తుతస్తు । ఉపదర్శితసంయోగద్వయావగాహి

యత్వాదిజ్ఞానస్యాపి తద్భ్రమాన్యత్వేనైవ పఞ్చమీప్రకృత్యర్థతావాచ్యా సా చాప్రసిద్ధ్యానసమ్భవతీతి దూషణమనవకాశం, నిగమనస్థపఞ్చమ్యాః లాక్షణికత్వముపసంహరతి * ఏవంచేతి * ఏవంచ * పఞ్చమ్యాజన్యజ్ఞాప్యభావార్థకత్వసిద్ధౌ చ * హేతుమత్త్వే * జన్యత్వే * జ్ఞాప్యత్వేలక్షణైవేతి * జన్యత్వాపేక్షయా తస్య శరీరగౌరవాదితి భావః * నచేతి * ధూమాదాలోకవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాఘటితన్యాయే ఆలోకాదేర్హేతుత్వే ప్రకృతహేత్వన్వితార్థకపఞ్చమీనివేశనే నాప్యతివ్యాప్తివారణ సమ్భవాద్ధూమాదితి హేత్వభిధానం అత్ర పఞ్చమ్యాః ప్రకృతసాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకత్వవిశేషణమాత్రేణాతివ్యాప్తివారణసమ్భవాత్ తాదృశసాధ్యవిశేషణీయోపస్థాపితాంతవిశేషణవ్యావృత్తయే స్థలాంతరేతివ్యాప్తిందర్శయతి * ధూమాద్వహ్నిమత ఇతి * అత్ర వహ్నిమత్త్వేన పక్షస్యాపి భానాత్ వివక్షణీయవిశేషణే పక్షతావచ్ఛేదకపర్యంతనివేశస్యాత్రైవవ్యావృత్తిః, సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాంశనివేశనా

భ్రమస్య సంసర్గతాభేదేన ప్రకారతాభేదాత్తాదృశవిశేష్యతానిరూపితత్వస్వనిరూపిత ప్రకారతానిరూపితత్వోభయసంబన్ధేన సంసర్గతావిశిష్టాయా సంసర్గతాతద్విశిష్టేత్యాది(ప్రా)గ్వత్ । ఏవంచప్రమేయవానితి ప్రమాసత్త్వాత్తాదృశవిశేష్యత్వసమానాధికరణసంబంధాప్రసిద్ధావపినక్షతిరితి ॥ స్వాశ్రయావచ్ఛిన్నత్వస్థానేలాఘవాత్స్వనిరూపితత్వమపి నివేశయంతి ॥ కేచిత్తు స్వానుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వత్వస్వతాదాత్మ్యస్వనిష్ఠసాంసర్గికవిషయతానిరూపిత సాంసర్గికవిషయతాశ్రయత్వాన్యతర సంబన్ధేన స్వవిశిష్టో యః స్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితసంసర్గతాశ్రయః తదనుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వేత్యర్థః । సాక్షాత్సంబన్ధేన ప్రమావారణాయ తాదాత్మ్యనివేశ ఇత్యాహుః * ప్రమేయత్వమితి * వాచ్యత్వాదిజ్ఞానజనకభ్రమాత్మక జ్ఞానవిషయః ప్రమేయత్వమితి భ్రమదశాయామిత్యర్థః * తద్భ్రమాన్యత్వేన * ప్రమేయత్వ, భ్రమాన్యత్వేన ॥ సాచసంభవతీతి యోజనా * అప్రసిద్ధ్యే * భ్రమాత్మకప్రమేయత్వజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యా * అనవకాశమితి * ప్రమేయత్వభ్రమాప్రసిద్ధావపివాచ్యత్వాదిజ్ఞానజనకప్రమేయత్వజ్ఞానం భ్రమ ఇతి భ్రమత్వ నిశ్చయస్య విరోధినిశ్చయత్వేన విరోధితయా తత్సత్త్వే భ్రమసామాన్యభిన్నత్వ శాబ్దబోధాసంభవాదితి

యో స్థలాంతరేతివ్యాప్తిం దర్శయతి * పర్వతో ధూమాద్వహ్నిమానితి *తత్రాస్య నిగమనే * తస్మాద్ధూమాద్వహ్నిమానిత్యాకారకే తత్రచ పఞ్చమ్యర్థవిశిష్టవహ్నిత్వమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి తదవచ్ఛిన్నే పఞ్చమ్యర్థాన్వయాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టాన్వితస్వార్థబోధకత్వనివేశనేనాతివ్యాప్తిః ధూమాద్వహ్నిమతస్సధర్మేత్యాదౌ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే యస్య సాధ్యస్య ద్వితీయవహ్నిపదజన్యోపస్థితివశాదన్వయః ప్రథమవహ్నిపదోపస్థాపితే తత్రైవ ప్రతిజ్ఞాఘటకపఞ్చమ్యర్థస్యాన్వయాత్పక్షాన్వితసాధ్యాన్విత స్వార్థబోధకత్వవిశేషణేన తద్వారణాసమ్భవాత్సాధ్యే ప్రకృతపక్షాన్వితత్వం విహాయప్రకృతపక్షాన్వితస్వార్థబోధకపదోపస్థాపితత్వం నివేశితమ్ ॥ యద్యపి ఉభయత్ర వహ్నిపదేనైకఏవసాధ్యముపస్థాప్యతే అతో నైతావతాప్యుక్తాతివ్యాప్తివారణసమ్భవః॥ తథాపిప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితాయా విశేషణతాతదవచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదవిశిష్టసాధ్యీయవిశేష్యతానిరూపితస్వార్థవిషయతాప్రయోజకత్వంబోధకాన్తార్థః॥అతఃపఞ్చమీత్వమనివేశ్యంప్రయోజ

భావః* హేత్వభిధానం*ద్వితీయప్రతిజ్ఞోత్తరమితి శేషః *బోధకాంతార్థ ఇతి * ఉక్తప్రతిజ్ఞాఘటకపంచమ్యాః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాంతర్గత తాదృశసాధ్యవిషయతానిరూపిత జ్ఞాప్యత్వవిషయతామాత్ర ప్రయోజకత్వాన్నాతిప్రసంగ ఇతి భావః ॥ పక్షాంశేసాధ్యస్యవిషయతాచపూర్వోపదర్శితసాక్షాత్స్వదంపరాసాధారణీబోధ్యా * పఞ్చమీత్వమితి * బోధకాన్తంపఞ్చమీపదార్థ ఇత్యన్యే ॥ హేతువాక్యజన్యశాబ్దబోధేజాతేపి కథమస్యగమకత్వమిత్యాకాంక్షాం వినానోదాహరణాదికం ప్రదర్శయితుంశక్యతఇత్యతస్తాదృశ శాబ్దబోధస్య తాదృశజిజ్ఞాసాహేతుతాంప్రదర్శయతి * అనుమితీతి * కథమస్య గమకత్వమిత్యాకాంక్షాయాః యద్రూపావచ్ఛిన్నస్య తాదృశవిషయతయా హేతువాక్యాదుపస్థితిస్తద్రూపం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్యైవ తాదృశవిషయతానిర్వాహకవిషయకత్వేనజ్ఞానవిషయకత్వాత్ ॥ నిర్వాహ్యజ్ఞానస్య నిర్వాహకజిజ్ఞాసా జనకత్వాదితిభావః । లక్షణానుపగమేపి యద్విషయకేత్యాది నియమావ్యాహతే

నాభావాత్ ఉపనయోపస్థాపితపక్షవిశేషణతాపన్నసాధ్యాన్వితార్థబోధకప
ఞ్చమ్యన్తతత్పదమాదాయానుషఙ్గపక్షేఽపి నిగమనేఽతివ్యాప్తేర్వారణం లాక్ష
ణికపదప్రయోజనమ్। అయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ జ్ఞానపదం ముఖ్యార్థపరమేవ
పఞ్చమ్యర్థాన్వయస్య తత్రైవ సమ్భవేన లక్షణాబీజభూతాన్వయానుపపత్తివిర
హాదిత్యభిమానినా ముక్తలక్షణేఽవ్యాప్తిశఙ్కాముద్ధర్తుముపన్యస్యతి * యత్త్వి
తి * శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నేన సమం పఞ్చమ్యర్థాన్వయసమ్భవేఽప్యనుమితిజన
కజ్ఞానవిషయతయోపస్థితావేవ జ్ఞానరూపహేతౌ · తద్విషయతానిర్వాహకవ్యా
ప్త్యాకాంక్షయా యో జ్ఞానవాన్ స ఆత్మేత్యుదాహరణాది ప్రయోగసమ్భవ ఇతి జ్ఞా
నవిషయకజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నే తాత్పర్యానుపపత్త్యా లక్షణాయా ఆవశ్యకత్వమితి స
మాధత్తే * తన్నేత్యాదినా * యద్విషయకజ్ఞానస్య * యద్విషయకజ్ఞానత్వావ
చ్ఛిన్నస్య * హేతుత్వం * అనుమితిజనకత్వం * తస్య వ్యాప్త్యాదిజిజ్ఞాసాయాం * తు
ల్యవిత్తివేద్యతయా అర్థతో వా తత్ర ప్రతీతానుమాపకజ్ఞానవిషయతానిర్వా
హకాకాఙ్క్షాయామిత్యర్థః * ఉదాహరణాదిప్రయోగః * ఉదాహరణోప
నయాభ్యాం తన్నిష్ఠవ్యాప్తిపక్షధర్మతాప్రదర్శనమ్ ॥ యద్యపి జ్ఞానవిషయకజ్ఞా
నత్వావచ్ఛిన్నే జ్ఞానపదతాత్పర్యేఽపి ముఖ్యార్థజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నపరత్వమక్షత
మేవేతి పూర్వోపదర్శితముఖ్యార్థతాత్పర్యరాహిత్యరూపం లాక్షణికత్వం నోప
పద్యత ఇతి॥ తథాపి శక్యతావచ్ఛేదకవిలక్షణరూపావచ్ఛిన్నతాత్పర్యకత్వమేవ లా
క్షణికత్వమతో న దోషః ॥ నను శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నేఽనుమాపకత్వబోధేఽపి
తత్తన్నిర్వాహకవ్యాప్త్యాదిమద్విషయకత్వలాభాయ వస్తుగత్యా తాదృశ జ్ఞానవి

అవచ్ఛేదకనివేశాయాహ * యదితి * తథా చ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయక జ్ఞాన
త్వం తజ్జనకతావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నస్యేత్యర్థః । శాబ్దబోధే తుల్యవిత్తివే
ద్యత్వేఽమానాభావాదర్థత ఇతి * తత్ర * హేతౌ * నిర్వాహకాకాఙ్క్షాయాం * నిర్వా
హకావాన్తరధర్మజిజ్ఞాసాయాం * తత్ర * శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నే పదార్థే * తన్ని
ర్వాహకేతి * అనుమితిజనకత్వనిర్వాహకేత్యర్థః * వస్తుగత్యేతి * తథా చ
యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వమనుమితిజనకతావచ్ఛేదకతయా హేత్వర్థ
స్తద్రూపావచ్ఛిన్నస్యైవ వ్యాప్త్యాదిప్రదర్శనమితి న నియమః । కిన్తు యద్రూ
పావచ్ఛిన్నస్య జనకత్వేన ప్రతీతజ్ఞానీయా విషయతా తద్రూపావచ్ఛిన్నే తన్నిర్వా

యః స్థలాంతరేతివ్యాప్తిందర్శయతి * పర్వతో ధూమాద్వహ్నిమానితి * తత్రత్య
నిగమనే * తస్మాద్ధూమాద్వహ్నిమానిత్యాకారకే అత్రచ పఞ్చమ్యర్థవిశిష్టవ
హ్నిత్వమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి తదవచ్ఛిన్నే పఞ్చమ్యర్థాన్వయాత్
సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టాన్వితస్వార్థబోధకత్వనివేశనేనాతివ్యాప్తిః ధూమాద్వ
హ్నిమతస్సధర్మేత్యాదౌ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే యస్య సాధ్యస్య
ద్వితీయవహ్నిపదజన్యోపస్థితివశాదన్వయః ప్రథమవహ్నిపదోపస్థాపితే తత్రై
వ ప్రతిజ్ఞాఘటకపఞ్చమ్యర్థస్యాన్వయాత్పక్షాన్వితసాధ్యాన్విత స్వార్థబోధ
కత్వవిశేషణేన తద్వారణాసమ్భవాత్సాధ్యే ప్రకృతపక్షాన్వితత్వం విహాయప్ర
కృతపక్షాన్వితస్వార్థబోధకపదోపస్థాపితత్వంనివేశితమ్ ॥ యద్యపి ఉభయత్ర
వహ్నిపదేనైకఏవసాధ్యముపస్థాప్యతే అతోనైతావతాప్యుక్తాతివ్యాప్తివారణస
మ్భవః॥ తథాపిప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితాయా విశే
షణతాతదవచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదవిశిష్టసాధ్యీయవిశేష్యతానిరూపితస్వార్థ
విషయతాప్రయోజకత్వంబోధకాన్తార్థః॥ అతఃపఞ్చమీత్వమనివేశ్యంప్రయోజ

భావః * హేత్వభిధానం * ద్వితీయప్రతిజ్ఞోత్తరమితి శేషః * బోధకాంతార్థ ఇతి *
ఉక్తప్రతిజ్ఞాఘటకపంచమ్యాః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాంతర్గత తా
దృశసాధ్యవిషయతానిరూపిత జ్ఞాప్యత్వవిషయతామాత్ర ప్రయోజకత్వాన్నాతి
ప్రసంగ ఇతి భావః ॥ పక్షాంశేసాధ్యస్యవిషయతాచపూర్వోపదర్శితసాక్షాత్ప
దంపరాసాధారణీబోధ్యా * పఞ్చమీత్వమితి * బోధకాన్తంపఞ్చమీపదార్థ
ఇత్యన్యే ॥ హేతువాక్యజన్యశాబ్దబోధేజాతేపి కథమస్యగమకత్వమిత్యాకాం
క్షాం వినానోదాహరణాదికం ప్రదర్శయితుంశక్యతఇత్యతస్తాదృశ శాబ్దబోధ
స్య తాదృశజిజ్ఞాసాహేతుతాంప్రదర్శయతి * అనుమితీతి * కథమస్య గమక
త్వమిత్యాకాంక్షాయాః యద్రూపావచ్ఛిన్నస్య తాదృశవిషయతయా హేతువా
క్యాదుపస్థితి స్తద్రూపం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్యైవ తాదృశవిషయతానిర్వాహ
కవిషయకత్వేనజ్ఞానవిషయకత్వాత్ ॥ నిర్వాహ్యజ్ఞానస్య నిర్వాహకజిజ్ఞాసా జ
నకత్వాదితిభావః । లక్షణానుపగమేపి యద్విషయకేత్యాది నియమావ్యాహతేః

నాభావాత్ ఉపనయోపస్థాపితపక్షవిశేషణతాపన్నసాధ్యాన్వితార్థబోధకపఞ్చమ్యంతతత్పదమాదాయానుషంగపక్షేపి నిగమనేతివ్యాప్తేర్వారణం లాక్షణికపదప్రయోజనం। అయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ జ్ఞానపదం ముఖ్యార్థపరమేవ పఞ్చమ్యర్థాన్వయస్య తత్రైవసమ్భవేన లక్షణాబీజభూతాన్వయానుపపత్తివిరహాదిత్యభిమానినా ముక్తలక్షణేऽవ్యాప్తిశఙ్కాముద్ధర్తుముపన్యస్యతి * యత్త్వితి * శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నేన సమం పఞ్చమ్యర్థాన్వయసమ్భవేప్యనుమితిజనకజ్ఞానవిషయతయోపస్థితావేవ జ్ఞానరూపహేతౌ తద్విషయతానిర్వాహకవ్యాప్త్యాకాంక్షయా యోజ్ఞానవాన్ సఆత్మేత్యుదాహరణాది ప్రయోగసమ్భవ ఇతి జ్ఞానవిషయకజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నే తాత్పర్యానుపపత్త్యా లక్షణాయా ఆవశ్యకత్వమితిసమాధత్తే * తన్నేత్యాదినా * యద్విషయకజ్ఞానస్య * యద్విషయకజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నస్య * హేతుత్వం * అనుమితిజనకత్వం * తస్యవ్యాప్త్యాదిజిజ్ఞాసాయాం * తుల్యవిత్తివేద్యతయా అర్థతోవా తత్ప్రతీతానుమాపకజ్ఞానవిషయతానిర్వాహకాకాంక్షాయామిత్యర్థః * ఉదాహరణాదిప్రయోగః * ఉదాహరణోపనయాభ్యాం తన్నిష్ఠవ్యాప్తిపక్షధర్మతాప్రదర్శనమ్ ॥ యద్యపి జ్ఞానవిషయకజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నే జ్ఞానపదతాత్పర్యేపి ముఖ్యార్థజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నపరత్వమక్షతమేవేతిపూర్వోపదర్శితముఖ్యార్థతాత్పర్యరాహిత్యరూపం లాక్షణికత్వం నోపపద్యత ఇతి॥ తథాపిశక్యతావచ్ఛేదకవిలక్షణరూపావచ్ఛిన్నతాత్పర్యకత్వమేవలాక్షణికత్వమతోనదోషః ॥ నను శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నేऽనుమాపకత్వబోధేపి తత్తన్నిర్వాహకవ్యాప్త్యాదిమద్విషయకత్వలాభాయ వస్తుగత్యా తాదృశ జ్ఞానవి

అవచ్ఛేదకనివేశాయాహ * యదితి * తథాచయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకజ్ఞానత్వం తజ్జనకతావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నస్యేత్యర్థః । శాబ్దబోధేతుల్యవిత్తివేద్యత్వమానాభావాదర్థత ఇతి * తత్ర * హేతౌ * నిర్వాహకాకాంక్షాయాం * నిర్వాహకావాన్తరధర్మజిజ్ఞాసాయాం * తత్ర * శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నే పరామర్శే * తన్నిర్వాహకేతి * అనుమితిజనకత్వనిర్వాహకేత్యర్థః * వస్తుగత్యేతి * తథాచ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వమనుమితిజనకతావచ్ఛేదకతయా హేత్వర్థస్తద్రూపావచ్ఛిన్నస్యైవవ్యాప్త్యాదిప్రదర్శనమితినియమః । కింతుయద్రూపావచ్ఛిన్నస్యజనకత్వేనప్రతీతజ్ఞానీయావిషయతా తద్రూపావచ్ఛిన్నేతన్నిర్వా

షష్ఠ్యాభావేఽజ్ఞానే వ్యాప్త్యాదిప్రదర్శనసంగతిరిత్యత ఆహ * అన్యథేతి * జనకజ్ఞాన
విషయతయాఽప్రతీతేఽపి జ్ఞానే వాస్తవతాదృశవిషయతాం పురస్కృత్య వ్యాప్త్య
పదర్శనే సుఖాదేరవ్యాప్తత్వాదనుమాపకజ్ఞానవిషయతయా అయమాత్మా జ్ఞానా
దిత్యత్ర యస్సుఖీస ఆత్మేత్యుదాహరణప్రయోగప్రసఙ్గాదిత్యర్థః ॥ తథాచ సు
ఖాదౌ వ్యాప్త్యాదిప్రదర్శనేఽపి జ్ఞానేఽనుమాపకత్వనిర్వాహకవ్యాప్త్యాదిమద్వి
షయకత్వపర్యన్తాలాభాదాకాంక్షాయా అపూరణాత్ యథా సుఖాదౌ న తత్ప్ర
దర్శనం తథైవైతన్నతేజ్ఞానేఽపి న తత్ప్రదర్శనముపపద్యత ఇతి భావః॥ ఉక్తప్రతిజ్ఞా
దావతివ్యాప్తివారణాయ ప్రకారాన్తరేణ లక్షణం పరిష్కుర్వతాం మతమాహ॥
* కేచిత్త్వితి * పఞ్చమ్యన్తేతి * కస్యాశ్చిత్ ప్రతిజ్ఞాయాః పఞ్చమ్యన్తలాక్షణిక
పదవత్త్వేఽపి ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యాలోకవాన్పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాం
వ్యభిచారేణావయవతావచ్ఛేదకం ప్రతిజ్ఞాత్వం పక్షాదిభేదేన భిన్నమపి న తాదృ
శపదవత్త్వనియతమితి నాతిప్రసఙ్గ ఇతి భావః॥ తాదృశావచ్ఛేదకం హేతుత్వాదు
ర్వచం సువచత్వా తదేవ లక్షణమిత్యన్యథా పరిష్కుర్వతే * తాదృశేతి * తా
దృశశబ్దః * పఞ్చమ్యన్తలాక్షణికపదం॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదికం చ తాదృశపదాఘటి
తస్య ప్రతిజ్ఞాదేస్సత్త్వేన తాదృశపదవత్త్వవ్యభిచారీతి తదన్యాన్యత్వా
భావాన్న ప్రతిజ్ఞాయామతివ్యాప్తిః ॥ తాదృశపదవత్త్వవ్యభిచారిమేయత్వాదిసా
ధ్యత్వాప్రసిద్ధ్యాఽవయవతావచ్ఛేదకేతి ॥ అత్ర ప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వసాధారణ
స్యావయవతావచ్ఛేదకత్వస్యైకస్యాభావాత్ ప్రతిజ్ఞాత్వాదికం విశిష్యోపాదా
య తదన్యాన్యత్వం నివేశ్యం తథాచ హేతుత్వవ్యావర్తనాయోపాత్తం తాదృశ
పదవత్త్వవ్యభిచారిత్వవిశేషణమనర్థకం॥ యదిచ ప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వాదిసా
సాధారణం ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపఞ్చాన్యతమత్వమవయవతావచ్ఛేదకం తదా తత్ర హే
తుత్వప్రవేశే తస్యాన్యాదృశస్య దుర్వచత్వాత్ సువచత్వాత్ తదేవాస్తు లక్షణం। అ
న్యతమమధ్యే హేతుత్వమస్త్యర్థాన్తరవ్యావృత్తయే విశేషణాన్తరదానం చ ప్ర
క్షాళనాద్ధీతి న్యాయేనాయుక్తమిత్యస్వరసః—పఞ్చమ్యన్తేత్యాదిలక్షణకథనర

హకాకాఙ్క్షయోదాహరణాదిత్యర్థః * ఉక్తప్రతిజ్ఞాదౌ * ధూమాదాలోకవాన్
పర్వతో వహ్నిమానితి శేషోక్తప్రతిజ్ఞాదావిత్యర్థః * కస్యాశ్చిత్ * ధూమా
ద్దాలోకవానిత్యాదేః * తత్ర * అన్యతమత్వశరీరే

ముమతాంధూమాదిత్యాదివాక్యస్థ ధూమాదిపదస్య జ్ఞానేలక్షణాంస్వాతన్త్ర్యేణ దూషయతి * నవ్యాస్త్వితి * జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వలక్షణయేతి * జ్ఞాప్యత్వలక్షణాయా అవశ్యకత్వాత్తత్రైవజ్ఞానాంశస్యాప్యధికస్యప్రవేశేనైవ ధూమాదిపదస్య ముఖ్యార్థపరత్వేపిధూమాదిజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వ లాభసంభవ ఇత్యర్థః * నహ్రితిపదికే * నపఞ్చమీప్రకృతిధూమాదిపదే ॥ నన్వేవంజ్ఞానస్య పఞ్చమ్యర్థైకదేశతయా తత్రధూమాదిపదార్థస్యాన్వయాయోగాత్ ధూమాదిజ్ఞానాలాభః॥ నచజ్ఞాప్యత్వస్య పఞ్చమ్యర్థత్వేపి జన్యత్వరూపతదేకదేశైకధం ధూమాదిపదార్థతజ్జ్ఞానాన్వయసంభవఇతివాచ్యమ్॥ చైత్రస్యపుత్రోఘటాదన్యఇత్యాదౌసంబన్ధిపదార్థైకదేశే జన్యత్వాదౌపదార్థాన్తరస్యాన్వయదర్శనాన్నిష్ప్రతియోగికమేవపదార్థైకదేశే ఇతరాన్వయస్యాఽవ్యుత్పన్నత్వాత్ ॥నచ స్వతంత్రోపస్థితమేవ పదార్థేఇతరాన్వయజిజ్ఞాసాజాయతె నత్వితరవిశేషణతయోపస్థితే-అతఏవగౌర్నిత్యేత్యాదౌస్వతంత్రగోత్వాద్యుపస్థితయేలక్షణాత్యత ఆకాంక్షాదివిరహాఏవపదార్థాన్తరస్య పదార్థైకదేశేఽనన్వయేబీజం సచసప్రతియోగినిష్ప్రతియోగికైకదేశసాధారణఇతివాచ్యం॥ఫలానురోధేన సప్రతియోగికపదార్థవిశేషణతయోపస్థితేపి ప్రతియోగిజిజ్ఞాసాజాయతఇతికల్పనాత్ ॥నచ జ్ఞానాదిసవిషయకపదార్థేపితథోపస్థితేవిషయవిశేషజిజ్ఞాసాజాయతఇతియుజ్యతే కల్పకాభావాదిత్యాశఙ్క్యసవిషయకకృతిదృష్టాంతేనపదార్థైకదేశేజ్ఞానేపివిషయాకాంక్షాం వ్యవస్థాపయతి * ఆకాంక్షావైచిత్ర్యాచ్చేతి * కుత్రచిత్స్వతంత్రోపస్థితపదే తదాకాంక్షాకుత్రచిద్విశేషణతయాఽప్యుపస్థితే కస్యచిదాకాంక్షేతి విషయస్వభావాధీనతయాఽఽకాంక్షా వైచిత్ర్యాదిత్యర్థః * కర్త్రైకృతీవేతి * పక్త్రేత్యాదౌత్రజాద్యర్థైకకర్త్రాద్యేకదేశే కృతౌ యథావిషయత్వేనపాకాదిక్రియాన్వేతీత్యర్థః ॥ ఇదంతుబోధ్యం ॥ జిజ్ఞాసారూపాకాంక్షాయాః శాబ్దధీహేతుత్వం

---

* పుత్రః * జన్యత్వవిశిష్టఃపుమాన్ * నిష్ప్రతియోగికఏవేతి * జ్ఞానస్యనిష్ప్రతియోగికత్వాదితిభావః * లక్షణా * గోపదస్యగోత్వేఇతి శేషః * ఆకాంక్షా * జిజ్ఞాసా * సచేతి * తథాచజ్ఞాప్యత్వస్య పఞ్చమ్యర్థతామతే ప్రకృత్యర్థాన్వయానుపపత్తిర్దుర్వారైవేతిభావః * కల్పకేతి * జ్ఞానవదర్థకాత్పదాదౌ వ్యభిచారాత్ * పక్త్రేత్యాదావితి * ఆదినాపాచకఇత్యాదౌపుణాదికృత్ప్రత్యయపరిగ్రహః-జిజ్ఞాసారూపాకాంక్షాయాః శాబ్దబోధజనకత్వందూషయతి * ఇదంత్వితి *

అజిజ్ఞాసోరపి శాబ్దబోధోదయాన్నణికృతానిరాకృతం తథాచాకాంక్షావిరహః
పదార్థైకదేశే పదార్థాంతరానన్వయేనపేజః॥గౌర్నిత్యేత్యాదౌ పదార్థైక
దేశే గోత్వే నిత్యాదిపదార్థాభేదాన్వయబోధ ప్రయోజకాయాస్సమానవి
భక్తిక తత్పదసమభివ్యాహారరూపాయా ఆకాంక్షాయాఅక్షతత్వాదతః పదా
ధీనాయాస్స్వతంత్రతదుపస్థితేః పదార్థాంతరస్య తత్రాన్వయబోధే హేతు
తావాచ్యా॥ ఏవంచ జ్ఞానవిశిష్టార్థకాత్మాదిపదఘటితాదాత్మానద్రవ్యమిత్యాది
వాక్యాత్పదార్థైకదేశే జ్ఞానేద్రవ్యభేదాన్వయవారణాయ దండజన్యో నదం
డజన్యఇత్యాది వాక్యాత్పదార్థైకదేశజన్యత్వాదౌ దండజన్యభేదాన్వయబో
ధవారణాయచ కల్పనీయె జ్ఞానాద్యంశేఇతరాన్వయబోధే స్వతంత్రజ్ఞానాద్యు
పస్థితిహేతుత్వే కార్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టేతరవిషయతాయాం విషయితాస
మ్బంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాన్యత్వంవిశేషణందేయం॥వస్తుతో జ్ఞానాదివిషయకశా
బ్దబోధే స్వతంత్రజ్ఞానాద్యుపస్థితేర్హేతుత్వేపి పఞ్చమ్యాదిజన్యజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వో
పస్థితిప్రకృతిజన్యధూమాద్యుపస్థితియోగ్యతాజ్ఞానాదిఘటితశాబ్దసామగ్ర్యాః ప
దార్థైకదేశేజ్ఞానాదౌ విషయతాదిసమ్బంధేన ధూమాది ప్రకారకశాబ్దబో
ధజననే బాధకాభావః తాదృశసామగ్ర్యం స్వతంత్రజ్ఞానాద్యుపస్థితే రనంత
ర్భావాత్తాదృశోపస్థితేర్జ్ఞానాదౌ ద్రవ్యభేదాన్వయబోధప్రయోజకసామగ్ర్య
న్తర్గతత్వేనివేశాత్॥నచైవంస్వతంత్రజ్ఞానాద్యుపస్థితేర్వ్యభిచారేణ హేతుత్వ
మేవనసమ్భవతీతివాచ్యం॥యతోయత్రైకరూపావచ్ఛిన్నేపదే పదాంతరాకాం
క్షాగృహీతా అన్యరూపేణచవృత్తిఃగృహీతాతత్రాతిప్రసంగవారణాయతత్తదా
నుపూర్వీవిశేషరూపపదవిశేషత్వ ప్రకారేణ గృహీతవృత్తికపదజన్యతత్తత్పదా
ర్థోపస్థితేర్హేతుతావాచ్యాతథాసతితద్ధర్మప్రకారేణాకాంక్షాది గ్రహస్యతద్ధర్మ

---

* అక్షతత్వాదితి* తథాచశక్త్యుపస్థాపితగోపదార్థైకదేశగోత్వేనిత్యపదా
ర్థాన్వయాపత్తిరితిభావః । జ్ఞాప్యత్వమాత్రస్య పఞ్చమ్యర్థతామతేజన్యతాయా
స్స్వతంత్రోపస్థిత్యభావేనప్రకృత్యర్థాన్వయానుపపత్తివత్ జ్ఞానజ్ఞాప్యతాయాః
పఞ్చమ్యర్థతామతేజ్ఞానస్యస్వతంత్రోపస్థిత్యభావేన తదనుపపత్తిరితిదూషణంస
మాధానప్రదర్శనేనోద్ధరతి *ఏవంచేతి*విషయత్వాదిత్యాదినానిరూపితత్వసం
బన్ధపరిగ్రహః *జ్ఞానాదీతి*ఆత్మానద్రవ్యమిత్యాదౌశాబ్దబోధభ్రమేనేత్యాదిః

ప్రకారేణగృహీతవృత్తిక పదార్థోపస్థితేశ్చ పరస్పరసహకారేణైవ ఫలజనక త్వోపగమే నోక్తాతిప్రసంగవారణసంభవాత్ తథాచ నానానుపూర్వీప్రకారక పదజ్ఞానజన్యోపస్థితీనామేకవిధశాబ్దబోధే విభిన్నరూపేణ హేతుతయా వ్యభిచారఆవశ్యక ఇతి తద్వ్యావర్తనేనైవ దర్శితవ్యభిచారస్యవారణమితి ॥ ఏతేన జన్య త్వాంశే ఇతరాన్వయబోధస్వతంత్రజన్య త్వోపస్థితేః కార్యకారణభావ కార్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టేతరవిషయతాయాం నిరూపితత్వసంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రకారతాభేదనివేశనముభయవాదిసిద్ధం అన్యథా ఔపగవఇత్యాదౌ తద్ధితార్థాంశే ప్రకృత్యేకదేశజన్యత్వనిరూపితత్వసంబంధేనప్రకృత్యర్థాన్వయానుపపత్తేర్జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్య పంచమ్యర్థత్వమతే చ స్వతంత్రజ్ఞానోపస్థితిజన్యతావచ్ఛేదకఘటకజ్ఞానవిషయతానిరూపితేతరవిషయతాయాం విషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాభేదనివేశనమధికమితి ప్రత్యుక్తం॥ తదనివేశే పూర్వోపదర్శితరీత్యాసామంజస్యాత్ ॥ వైయాకరణఇత్యాదౌ తదధీతే తద్వేదేత్యనేనవిహితతద్ధితార్థస్య వేత్తురేకదేశజ్ఞానేవిషయతయా ప్రకృత్యర్థస్యాన్వయోపపత్తయే ఉక్తస్థలే విషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాభేదనివేశస్యసర్వమతఏవావశ్యకత్వాచ్చేతి॥ ప్రకృతేర్ముఖ్యార్థపరత్వేయుక్త్యంతరమాహ * యద్ధర్మవిశిష్టశ్చేతి॥ * యద్ధర్మవిశిష్టః పంచమీప్రకృత్యర్థః తద్ధర్మవిశిష్టస్యైవవ్యాప్యత్వముపదర్శ్యత ఇతి జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్య పంచమ్యర్థతామతే తద్ధర్మవిశిష్టస్యైవపంచమ్యాజనకజ్ఞానవిషయత్వబోధలాభాదితిభావః * అన్యథా * పంచమ్యాజ్ఞానజనకత్వేన బోధితప్రకృత్యర్థజ్ఞానేవిషయత్వేన విశేషణతామవలంబ్యవిషయేవ్యాప్త్యుపదర్శనసంగమనే * యథార్థధూమజ్ఞానాదిప్రయోగేపీతి * తత్ర

తథాహి స్వతంత్రజ్ఞానాద్యుపస్థితేః క్వాపి శాబ్దసామగ్రీఘటకత్వం నాస్తీత్యాత్మానద్రవ్యమిత్యుక్తస్థలే జ్ఞానాదౌ ద్రవ్యభేదబోధప్రసఙ్గాదిత్యతఆహ * తాదృశేతి * ఉక్తాతిప్రసంగః * యత్రైకరూపేణాకాంక్షాగ్రహోఽన్యరూపేణ వృత్తిగ్రహస్తత్ర * వర్త్మనా * అవ్యవహితోత్తరత్వనివేశః * దర్శితేతి * పంచమ్యర్థఘటకజ్ఞానేప్రకృత్యర్థబోధే స్వతంత్రజ్ఞానోపస్థితేరిత్యాదిః * ఏతేన * వస్తుతస్త్వితి కల్పస్యాదరేణ * జన్యత్వాంశే * దండజన్యో ఘ దండజన్యఇత్యాదౌ * ఔపగవః * ఉపసమీపవర్తినీ గౌః యస్యసఉపగుః ఉపగోరపత్యంపుమానౌపగవః * అధికమితి * జన్యజ్ఞానవిషయత్వస్యపంచమ్య

పిశక్త్యుపస్థితిజ్ఞానే పంచమ్యర్థజ్ఞాపకతాన్వయేన ధూమాదేఃజ్ఞాపకజ్ఞానవిషయత్వ లాభేన ధూమాదౌ వ్యాప్యత్వప్రదర్శనంస్యాత్ అస్మన్మతేచ జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్యైవ పఞ్చమ్యర్థతయాధూమజ్ఞానజ్ఞానస్యైవ తత్రజ్ఞాపకత్వం ప్రతీయతే నతు ధూమజ్ఞానస్యేతినాతిప్రసంగఇతి । నచ పంచమ్యాః కేవలజ్ఞాప్యతార్థమతేప్యుక్త స్థలే జ్ఞానపదస్య లక్ష్యార్థే జ్ఞానవిషయకజ్ఞానఏవతాత్పర్యాత్ నధూమజ్ఞానే ముఖ్యార్థే జ్ఞాపకతాలాభఇతి నధూమాదౌ వ్యాప్యత్వోపదర్శనప్రసంగఇతివాచ్యం॥ముఖ్యార్థపరత్వే బాధకవిరహేణ తత్తాత్పర్యేణాపి ప్రయోగసంభవాత్ నవా యత్రపదే అర్థాంతరే నిరూఢలక్షణాశక్త్యుపస్థాపితార్థస్తేన న బోధ్యతే తద్బోధౌపయికాకాంక్షాది సామగ్రీకాలే తద్బోధస్య దుర్వారత్వాత్ ॥ అథ తత్ర శక్యార్థబోధస్యాపి సంభవేన తత్రాపి కస్యచిత్కదాచిత్తాత్పర్యంసంభవతు తథాపి తత్రానాదితాత్పర్యవిరహాత్ నతత్తాత్పర్యేణన్యాయాంతర్గత పదప్రయోగసంభవఇతిచేత్ ॥ మాభూన్ముఖ్యార్థతాత్పర్యకజ్ఞానపదఘటిత యథార్థధూమజ్ఞానాదిత్యాది వాక్యసముదాయస్య న్యాయత్వం, తథాపి జ్ఞాప్యత్వమాత్రస్య పంచమ్యర్థత్వే న్యాయానంతర్గత ముఖ్యార్థపరజ్ఞానపదఘటిత యథార్థధూమజ్ఞానాదిత్యాదివాక్యస్యధూమాదౌ వ్యాప్త్యాకాంక్షాప్రయోజకధీజనకత్వందుర్వారమేవ తచ్చానుభవవిరుద్ధమ్ ॥నచజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వే పంచమ్యాః లక్షణా పక్షేపి కేవలజ్ఞాప్యత్వే స్వారసికలక్షణయోపస్థితే ధూమజ్ఞానే జ్ఞానజనకతాబోధసంభవాదుక్తాతిప్రసంగో దుర్వారః తత్రేష్టాపత్తౌచ ప్రకృతేపీష్టాపత్తిసంభవాదితివాచ్యం॥ స్వారసికలక్షణయా పంచమ్యుపస్థితవిషయత్వరూపార్థాంతరఇవ తాదృశజ్ఞాప్యత్వేపి ప్రకృత్యర్థాన్వయే ఆకాంక్షా

ర్థత్వేతు నైతదితిభావః * యత్ర * పదే * అనాదిత్వమ్ * పరంపరిత్వం ధీహేతుత్వం*ధూమజ్ఞాననిష్ఠమ్ * స్వారసికేతి * లక్షణయేత్యనుషంగః * ధూమజ్ఞానే * ధూమజ్ఞానపదోపస్థితే * అర్థాంతరేతి * ధూమాదిత్యాదౌపంచమ్యాలక్షణయా విషయత్వేఽఉపస్థాపితే తత్రధూమపదార్థాన్వయఇత్యర్థః॥ అత్రలక్షణయాజ్ఞానవిషయతయా యద్ధర్మవిశిష్టః పంచమీప్రకృత్యర్థస్తత్రైవ వ్యాప్త్యాదిప్రదర్శనమితి నియమోపగమాన్నైతదవకాశమవసరఇత్యాహురిత్యస్వరసః ॥ ధూమహేతుకస్థలే ధూమజ్ఞానాదిత్యభిధాయతద్వ్యాప్యత్వోపదర్శ

యా మయా ఽనభ్యుపగమాత్ ధూమాదిజ్ఞానాదిత్యత్ర ధూమజ్ఞానస్య జ్ఞాపకత్వా బోధనాదితిభావః॥యత్తుధూమజ్ఞానాదిత్యత్రోలక్షణయోపస్థితధూమరూపవిషయ విశిష్టజ్ఞానజ్ఞానేజ్ఞాపకతాధానేజ్ఞాపకజ్ఞానవిషయత్వం ధూమజ్ఞానఇవ తద్విషయే ధూమేపిభాసతఇతి ప్రకృతేలాక్షణికతామతే తత్రధూమేవ్యాప్త్యాకాంక్షా యా తదుపదర్శనప్రసంగోదుర్వారఇత్యాశయవర్ణనం॥తదసత్॥తథాపిస్వమతేపితద్దో షస్యదుర్వారత్వాత్ పంచమ్యర్థైకదేశేజ్ఞానేముఖ్యార్థధూమరూపవిషయవిశిష్ట జ్ఞానాన్వయేపి ధూమే జ్ఞాపకజ్ఞానవిషయత్వబోధస్య దుర్వారత్వాత్॥ నచతథాచ పంచమీప్రకృత్యర్థధీనోపస్థితివిశేష్యత్వంయస్యతస్యైవవ్యాప్త్యాదికం ప్రదర్శ్య తఇతినియమస్య స్వయముపగమాత్ నస్వమతే దర్శితాతిప్రసంగఇతివాచ్యం॥ తత్ర ధూమాదేర్జ్ఞాపకజ్ఞానవిషయత్వాబోధాదాకాంక్షాసంభవేతాదృశనియమ మననురుధ్య వ్యాప్త్యాద్యుపదర్శనస్యానపవాదాత్॥వస్తుతోలింగజ్ఞానం ప్రకృ త్యర్థే పంచమ్యర్థేవాంతర్భవతూభయథాపి ధూమజ్ఞానాదిత్యత్ర ధూమజ్ఞా నఏవ సాధ్యజ్ఞాపకతావచ్ఛేదకపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితప్ర కారతాలభ్యతే సైవవిషయతా తస్యవ్యాప్తిపక్షధర్మతానిర్వాహ్యేతితదాకాంక్ష యా తత్రైవ వ్యాప్త్యాద్యుపదర్శనంతజ్జ్ఞానవిశేషణధూమేచతాదృశవిషయతావ చ్ఛేదకత్వరూపవిషయతైవ సాచనతత్రవ్యాప్త్యాదినిర్వాహ్యా అతోనతత్రతదా కాంక్షేతి ధూమాదిత్యాదిప్రయోగే ధూమత్వాదావివ ధూమజ్ఞానాదిత్యత్ర ధూ

నాపత్తిః నహితత్రజ్ఞాన జ్ఞానస్యజ్ఞాపకత్వేతాత్పర్యం యేనలక్షణాస్యాదితికశ్చిత్ అత్రస్వారసికయోపస్థాపిత జ్ఞాప్యత్వేప్రకృత్యర్థాన్వయే ఆకాంక్షాయాఽనుప గమేన ధూమజ్ఞానాదిత్యాదేర్జ్ఞాపకత్వాబోధకత్వమితిసమాధానమయుక్తం,ని రూఢలక్షణయోపస్థాపితే జ్ఞాప్యత్వేతద్ధైవోపస్థాపిత ప్రకృత్యర్థజ్ఞానాన్వయే ఆకాంక్షోపగమేపిశక్త్యుపస్థాపితతదన్వయే ఆకాంక్షాయాఃలక్షణకర్తృభిరప్య నంగీకారస్య సువచత్వాదితి బోధ్యమ్॥యత్తుకారోక్తదీధిత్యాశయమాషణాంత రమాహ * వస్తుతఇతి * లక్షణాద్వయమపేక్ష్యైకలక్షణాయాం లాఘవమభి ప్రేత్యపంచమ్యర్థస్యోత్తరాభిధానమ్ *విషయతైవేతి* లభ్యతఇత్యనువర్తతే అవచ్ఛేదకత్వస్యతద్గతవ్యాప్త్యాదినిర్వాహ్యత్వోపగమేధూమత్వాదౌతన్నిర్వా హకాకాంక్షాయా దుర్వారతయాతద్గతవ్యాప్త్యాద్యుపదర్శనప్రసంగఇతి యుక్తి

మాదౌ వ్యాప్త్యాదేర్జ్ఞాపదర్శనమితి ——ఇతి గదాధరీయే హేతుగ్రన్థః——

మూలోక్తలక్షణాపేక్షయాలఘూని ప్రతిజ్ఞాద్యవయవలక్షణానిస్వయమాహ.

ఇతరాన్వితేతి ప్రథమసత్యంతస్య హేతూపనయనిగమనసాధారణస్యోదా

హరణవ్యావర్తనప్రయోజనంస్వయమేవదర్శయిష్యతేప్రతిజ్ఞాహేత్వోరిత్యాదినా,

ఇతరాన్వితత్వం స్వభిన్నావయవార్థాన్వితత్వం స్వఘటకపదోపస్థాపితార్థా

న్వితత్వంవా॥ఏవంచేతరావయవసహకారేణ స్వఘటకపదసహకారేణవా బో

ధారణాయధూమత్వాదావితిదృష్టాన్తాభిధానమ్ ॥*************

——శ్రీ ఇతికృష్ణభట్టీయే హేతుగ్రన్థః శ్రీ——

* లఘూనీతి * ఏతేనన్యాయావయవసామాన్యలక్షణయోర్లఘుప్రతిజ్ఞాది

ఘటితయోర్మూలోక్తయోరేవలఘుత్వంనతు మూలోక్తగురుతరప్రతిజ్ఞాఘటిత,

యోరితి సూచితమ్ *ఉదాహరణవ్యావర్తనమ్ * యోయోధూమవాన్సవహ్ని

మానిత్యుదాహరణేఽంత్యభిన్నయత్పదార్థ విశేష్యకాన్వయ బోధజనకేతి.

వ్యాప్తివారణం ॥ యథాశ్రుతేఇతరః స్వార్థభిన్నోయః సాధ్యాది స్తదన్విత.

స్వార్థబోధకతయానోదాహరణవ్యావృత్తిరతోవ్యాచష్టే * స్వభిన్నేతి *

అవయవత్వంనావయవప్రతిహేతుత్వపర్యాప్త్యధికరణత్వం తచ్చస్వార్థసాధ్య,

స్య సంభవతి॥ హేతుఘటకపంచమ్యర్థాన్వయసత్త్వేపి తద్ఘటక ప్రకృత్యర్థా

న్వయాభావాదిత్యతఆహ * స్వభిన్నావయవఘటకపదేతి * యద్యపితాదృశప

దప్రయోజ్యవిషయతానిరూపితస్వార్థవిషయతాశాలిత్వం లభ్యతే తథాపివైయ

ర్థ్యాత్తదుపేక్ష్యాహ * ఏవంచేతి * నచసహకారేణత్యనేనబోధజన్యత్వే

నచైతావతోదాహరణవ్యావృత్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ తదభావప్రయుక్తస్వాభావిక

త్వం సహకారః । వైశిష్ట్యేతృతీయా,బోధేఽన్వయః ॥ స్వజన్యతావచ్ఛేదకీభూ

తబోధవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వేనచ ప్రయుక్తత్వం ॥ యద్వాతాదృశపద

ప్రయుక్తవిషయతానిరూపితస్వతాత్పర్యవిషయబోధీయవిషయతా ప్రయోజక

త్వం హేతూదాహరణబోధమాదాయోదాహరణవారణాయ తాత్పర్యనివేశః

త్యదోషాత్ ॥ నన్వనుషంగపక్షేనిగమనేఽతివ్యాప్తిః స్వభిన్నాఘటకాయ

పదోపస్థాపితార్థాన్విత స్వార్థబోధకత్వాదతోద్వితీయదళేఽంత్య భిన్నవ

విశేషణంస్వీయత్వస్వేతరాఘటకత్వ రూపంనివేశ్యం యథాశ్రుతేన తేనావా

ణ్ణాత్తథావగౌరవమిత్యతఆహ * స్వఘటకేతి * తచ్చస్వవిషయకనిష్ఠభేదప్ర

ఘటకత్వంసముదాయార్థః॥ తేనోదాహరణబోధ్యార్థప్రవిష్టసాధ్యాదేః ప్రతిజ్ఞాదిజన్యబోధేఇతరాన్వితత్వేపి నక్షతిః-ద్వితీయసత్యంతానంతరమగ్రిమన్యాయావయవత్వమితి సంబధ్యతే-ద్వితీయసత్యంతంచ హేతునిగమనవారకం హేతుజన్యేతస్మాదితరేభ్యోభిద్యతే ఇత్యాదినిగమనజన్యేచ బోధేవిభక్త్యర్థస్య విశేష్యతయావివక్షణీయవిభక్త్యంతపదార్థ విశేష్యకత్వవిరహాద్వహ్నివ్యాప్య ధూమవాంశ్చాయం తస్మాద్వహ్నిమానిత్యాద్యుపనయనిగమన జన్యబోధేచ విభక్త్యంతపదమధ్యేంతర్భూతేదం పదమతుపాద్యంతపదార్థయోర్విశేష్యతయా అంత్యభిన్నేస్వీయ పదార్థవిశేష్యకత్వ విరహాత్ ॥ అంత్యత్వంచ స్వఘటకపదేషుచరమత్వం॥ ఉపనయాదిస్థేదమాదిపదానామపి నపదసామాన్యమధ్యే చరమత్వం తదుత్తరమప్యన్యవాక్యఘటకపదసత్త్వాదిత్యతఃస్వఘటకత్వంపదవిశేషణం॥ ఏవంచ నిగమనఘటకపదేషుయచ్చరమంతదన్యోపనయస్థేదం పదార్థవిశేష్యకబోధంప్రత్యుపనయసహకారేణస్వార్థబోధజనకేనిగమనేతాదాత్మ్యేనద్రవ్యాదిసాధ్యకే ఇదంద్రవ్యంగుణకర్మాన్యత్వేసతి సత్త్వాదిత్యాదౌ స్వఘటకవిభక్త్యంతపదేషు యదంత్యంసత్త్వాదిపదంతదన్యవిభక్త్యంతప్రతిజ్ఞాస్థ ద్రవ్యాదిపదార్థవిశేష్యకాన్వయ బోధజనకేహేతౌ చాతివ్యాప్తివారణాయస్వీయత్వమంత్యభి

యోగితావచ్ఛేదకవిషయితాకత్వమ్ * విభక్త్యర్థస్యేతి * నచాంత్యత్వే విభక్త్యంతత్వంనఘటకం ఏవంచపదేవిభక్త్యంతత్వం నవిశేషణం తథాప్యుక్తదోషనిరాసాదితివాచ్యం ॥ తథాసత్యుపనయేఽతివ్యాప్తేరంత్యత్వే విభక్త్యంతత్వస్యావశ్యకత్వాత్ * అంత్యభిన్న ఇతి * ముఖ్యవిశేష్యతానివేశాత్తేననోపనయాదావతివ్యాప్తిః॥ నన్వయంపదమాదాయైవ నిగమనత్వపర్యవసానస్యాభిధానాదుపనయసహకారేణ బోధకత్వేన నాస్తీత్యతఆహ * తాదాత్మ్యేనేతి * ద్రవ్యత్వసాధ్యకే ఇదంద్రవ్యత్వవదిత్యేవప్రతిజ్ఞాతత్రద్రవ్యత్వపదంనవిభక్త్యంతమతస్తాదాత్మ్యసంబంధానుసరణం ॥ ఏతల్లక్షణేచ స్వఘటకవిభక్త్యంతపదప్రాగభావాసమానకాలీనస్వఘటకవిభక్త్యంతాదభిన్నస్వఘటకవిభక్త్యంతత్వప్రవేశాద్ధూమాదిత్యేకపదహేతువారణాత్ పదద్వయఘటితహేత్వనుసరణమ్* హేతావితి* నచతాదృశపదసహకారేణస్వార్థముఖ్యవిశేష్యకబోధోపాదానాన్నదోషః॥ ఏవమప్యుపనయేఽతివ్యాప్తేః అంత్యభూతేదంపదస్యనిగమనసహకారేణ స్వార్థముఖ్యవిశేష్యకబోధజనకత్వాత్ *స్వీయత్వమితి*యద్యపిస్వీయా

న్నపదవిశేషణం॥ అత్ర స్వత్వపురస్కారేణ లక్ష్యవ్యక్తీనాం నివేశాదననుగమ ఇ
తి ప్రతియోగినిస్వత్వం నివేశ్య లక్షణాంతరమాహ * అంత్యపదవత్త్వ ఇతి * అత్రాప్యు
దాహరణవాక్యం ప్రథమసత్యంతమనుషజ్యతే, ద్వితీయసత్యన్త్యైవ వైకల్పికం సత్య
న్తద్వయం, ధూమాదిత్యాది హేతౌ విభక్త్యంతాన్త్యపదాప్రసిద్ధ్యా ఏకపదమాత్ర
ఘటకతత్పదసాధారణస్యాంత్యత్వస్య నిర్వచనేప్యంత్యభిన్న విభక్త్యంతస్వీయప
దాప్రసిద్ధ్యాన్యపదేనాన్యస్యైవోపాదేయతయా స్వీయానంత్య పదార్థవిశే
ష్యకశాబ్దబోధాజనకం యత్తదన్యత్వ సత్త్వాదతివ్యాప్తిరతోఽంత్యపదత్వేనేతి
అంత్యపదవత్త్వం చ స్వఘటకపదోత్తరపదాఘటకం యత్స్వం తదన్యత్వం నతు
స్వఘటకపదోత్తరపదఘటితత్వం లక్ష్యభూతప్రతిజ్ఞావ్యక్తీనాం స్వత్వేనోపాదేయ
తయా అననుగమతాదవస్థ్యాత్ అంత్యపదవతో హేతువిశేషస్యోపనయనిగమన
యోస్తద్వతోస్స్వీయానంత్య పదార్థవిశేష్యక బోధాజనకయోస్తదన్యత్వా
సత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః॥ న చోపనయఘటకానంత్యపదార్థహేతుమదాదివిశే
ష్యకబోధజనకతదేకదేశ మతుబంతాదేర్భేదస్య తద్ఘటితసముదాయాత్మకోప

ఽద్యపదార్థవిశేష్యకాన్వయబోధజనకత్వేనాప్యుపనయాదివ్యాసస్సంభవ
తి తథాపి ధూమాదాలోకవానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాస్వవ్యాప్తేస్సత్త్వాత్॥ అత్ర స్వఘటకవి
భక్తిప్రాగభావసమానకాలీన స్వఘటకవిభక్తిప్రకృత్యర్థవిశేష్యకబోధజనకత్వం
సమ్యగితి వదంతి॥ నను స్వఘటకపదవృత్తిస్వఘటకపదప్రాగభావసమానకాలీనత్వ
స్యాభావవత్స్వఘటకత్వరూపాంత్యత్వే స్వఘటకపదవృత్తిత్వం ప్రవేశ్య దోషదాన
మసంగతమత ఆహ * ఏకమాత్రేతి * స్వఘటకపదప్రాగభావాసమానకాలీనస్వఘ
టకపదత్వమంత్యత్వమ్ * ఆదితి * ఉపనయాదికమిత్యభిప్రాయః * స్వఘటకే
తి * స్వం ధూమాదిత్యాదిపదం తద్ఘటకమపి తదేవ తదుత్తరముదాహరణాదిఘ
టకపదమేవ తదవిషయకప్రతీతివిషయత్వాద్ధూమాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః॥ ప్ర
తిజ్ఞాయాం చ ఘటకపదోత్తరం వహ్నిమానితి పదం తదవిషయకప్రతీతివిషయత్వా
ల్లక్షణసమన్వయః॥ స్వఘటకవిభక్త్యుత్తరవిభక్త్యఘటితం యత్స్వం తదన్యత్వం
తు లఘుత్వాద్జ్యాయః॥ అత్ర స్వీయానంత్యపదార్థవిశేష్యకాన్వయబోధజ
కత్వావచ్ఛిన్నభేదః తాదృశజనకసముదాయభేదో వా వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావ
చ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదానభ్యుపగమాన్న సునివేశ ఇత్యాశంకతే * న చేతి *

నయాదావసత్త్వాత్తాదృశబోధాజనకంస్వంనోపనయాదికమిత్యతివ్యాప్తిరితివా
చ్యం॥తాదృశబోధజనకత్వం యాదృశసముదాయానువృత్తితాదృశసముదాయరూ
పస్వభిన్నత్వనివేశేవానతిప్రసంగాత్ ॥ఉపనయాద్యేకదేశవృత్తితాదృశబోధజన
కతాయాఇదమాద్యంతపదఘటితసముదాయాత్మకోపనయావృత్తితయాతదంతపద
సముదాయాత్మకోపనయాదేస్తాదృశసముదాయాత్మకత్వేనతద్భిన్నత్వాభావాత్॥
తాదృశసముదాయభిన్నత్వంచతద్భేదానుయోగితావచ్ఛేదకావయవతావచ్ఛేద
కరూపవత్త్వమతస్సముదాయఘటకప్రత్యేకసకలభాగేషు సముదాయభేదసత్త్వే
ఽపినాతిప్రసంగః॥ఈదృశ్యేవరీతిరవయవాంతరభేదఘటితలక్షణాంతరేష్వపిబోధ్యా॥
తస్మాత్పృథివీతరేభ్యోభిద్యతఇత్యాది నిగమనేస్వఘటకవిభక్త్యంతపదమధ్యాయ

అతివ్యాప్తిరితి స్వీయానంత్యపదార్థవిశేష్యకాన్వయబోధాజనకస్యాప్రసిద్ధి
రిత్యర్థః * తాదృశబోధేతి * నను మహావాక్యార్థబోధేఽవాంతరవాక్యా
ర్థజ్ఞానస్య హేతుత్వేనవహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వతఇత్యుపనయార్థబో
ధే వహ్నివ్యాప్యో ధూమఇతిజ్ఞానస్య నిగమనజన్యబోధేచతస్మాదిత్యర్థజ్ఞానస్య
తస్మాద్వహ్నిత్యర్థజ్ఞానస్యవాఽపేక్షణీయతయాఽతివ్యాప్తివారణేఽపి ఇదంస
ర్వవత్ భూతత్వేసతి మూర్తత్వాదిత్యాదిన్యాయాంతర్గతహేతావతివ్యాప్తిః॥
స్వీయానంత్యపదార్థవిశేష్యకబోధస్యైవ తత్రానుదయాదితిచేన్న ॥ శోభ
నం భూతత్వమిత్యాకారకబోధప్రసిద్ధేః ॥ స్వీయానంత్యపదప్రయోజ్యముఖ్యవి
శేష్యతాశాలిబోధజనకతాసామాన్యస్యవాభిధానాత్ ॥ భూతత్వేఇత్యస్మాద్విభ
క్త్యర్థవిశేష్యకబోధే విభక్త్యంతభూతత్వపదస్యజనకత్వాత్ ॥ తేనయాదృ
శహేతుఘటకప్రథమపదార్థాస్యఘటక పదార్థప్రకారకబోధో ప్రసిద్ధస్తత్రా
పినదోషః ॥ ఉపనయాదినిష్ఠబోధజనకతాయాం సామాన్యంతర్గతాయాముప
నయాద్యవృత్తిత్వాభావాదప్రసిద్ధేర్వారణాయ ముఖ్యత్వోపాదానమ్ ॥ ధూమా
దాలోకవాన్ పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాసంగ్రహాయ సామాన్యపదమ్ ॥
అథ స్వీయానంత్యపదార్థవిశేష్యకబోధజనకం యద్యత్స్వం తద్భిన్నంయద్య
త్తద్భిన్నత్వం కుతోనోక్తమితిచేన్న ॥ భిన్నభేదస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూ
పత్వే అనుయోగిన్యేవ స్వత్వనివేశపర్యవసానాత్ ॥ అభావాంతరతయాఽవై
యర్థ్యమితి ॥ పక్షేచ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదాను

దంత్యం ధాతుపదం తదన్యాఖ్యాతార్థవిశేష్యకబోధజనకతయా అతివ్యాప్తిం అంత్యభిన్నపదస్య విభక్త్యంతరూపతావివక్షణేన వారయతి*పదమితి*నిగమన ఇతి*నిగమనపదమపి తస్మాత్పృథివీతరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాదినిగమనవిశేషపరం,అంత్యపదశరీరేవృత్తిమత్త్వరూపపదత్వనివేశేపునరుపనయనిగమనయోరేవాతివ్యాప్తిస్స్యాత్ ఉపనయఘటకేదం పదనిగమనఘటకమతుప్పదయోరంతేతద్ఘటకవిభక్తిసత్త్వేనాంత్యభిన్నత్వాదతః తత్ర విభక్త్యంతపదమేవ నివేశ్యమితి భావ ఇతి కేచిద్వ్యాచక్షతే॥తన్నమనోరమం ॥ తథాహి ॥ స్వఘటకవిభక్త్యంత పదమధ్యేయదంత్యమిత్యస్యకోర్థః,స్వఘటకవిభక్త్యంతపదప్రాగభావాసమానకాలీన విభక్త్యంతపదమిత్యర్థ ఇతి చేత్,ఉపనయాదిస్థేదమాదిపదస్య విభక్తిరూపపదప్రాగభావ సమానకాలీనతయా తస్యాంత్యత్వ నిర్వాహాయ ప్రథమం విభక్త్యంతత్వం

పగమేనోపనయాద్యవారణాత్ తాదృశ జనకాన్యత్వస్యోపనయాదావసత్త్వాదితి ॥ ఇదంతుబోధ్యమ్ ॥ స్వీయానంత్యపదాప్రయోజ్యస్వజన్య శాబ్దబోధీయముఖ్యవిశేష్యతాకజనకాంతార్థః ॥ అనుపంగపక్షేచసత్యం తేన నిగమనవ్యావానఇతి *అవయవాంతరభేదః * హేత్వన్యతోదాహరణాన్యత్వమ్ ॥ కేచిత్తు అంత్యపదవత్త్వపరిష్కారోప్యేవమేవేత్యాహుః ॥ తన్న ॥ స్వఘటకపదోత్తరపదఘటితత్వం యాదృశసముదాయావృత్తితాదృశసముదాయరూపస్వభిన్నత్వమితిపరిష్కారస్య నిష్ప్రయోజనకత్వాత్ ॥ ఘటితత్వస్య స్వఘటకపదసాధారణతయా సముదాయావృత్తిత్వాబాధాచ్చ ॥ సంప్రదాయమతముపన్యస్యతి ॥ * పృథివీత్యాదినా కేచిద్వ్యాచక్షత ఇత్యంతేన * తస్మాద్వహ్నిమానిత్యత్ర స్వఘటకవిభక్త్యంతపదమధ్యే యదంతం మతుప్పదం తదన్యార్థవిశేష్యకబోధజనకత్వాదాహ * నిగమనవిశేషేతి * ఏతచ్చ ప్రయోజనం స్వఘటకవిభక్త్యంతపదమధ్యేఇత్యత్ర పదస్య విభక్త్యంతత్వావివక్షణేన ఘటితఇత్యతస్తత్రాపి తద్వివక్షతి * అంత్యపదశరీరఇతి * అంతఇతి * తథాచాంత్యభూత సుప్పదభిన్నేదం పదాద్యర్థవిశేష్యకబోధజనకత్వాదతివ్యాప్తిరిత్యర్థః * ఉపనయస్థేతి * స్వఘటకవిభక్త్యంతపదప్రాగభావాసమానకాలీన విభక్త్యంతభిన్నవిభక్త్యంతపదేతి॥ అంత్యపదయోర్విభక్త్యంతరూపయోరుపాదానేపిస్వఘటకపదప్రాగభావాసమానకాలీనత్వరూపాంత్యత్వఘటకపదం విభక్త్యంతమేవనివేశ్యంత్రి

విశేషణమస్తుతరామవిభక్త్యంతత్వవిశేషణమనర్థకం, తద్ధ్యేయమితిచేత్ తర్హి అనంత్యత్వం స్వోత్తరవిభక్త్యంతప్రాగభావసమానకాలీనత్వ పర్యవసితం భిన్న భిన్నత్వ నివేశస్య వైయర్థ్యాత్, ఏవంచ తస్మాద్భిద్యత ఇత్యాదినిగమనస్థాఖ్యాత పదస్యానంత్యత్వమేవ నాస్తీతి మనంత్యపదే విభక్త్యంతత్వనివేశనేనేతి॥ వస్తుతస్తు తస్మాన్నేతరాణీత్యాదౌ నిగమనే విభక్త్యంతేతరపదప్రాగభావసమానకాలీన నఞ్ప్రదార్థవిశేష్యకశాబ్దబోధజనకేఽతివ్యాప్తిరేవ లక్షణస్థపదస్య విభక్త్యంతపరతయా వారితా॥ అథ నఞ్పదస్యాపి ప్రాతిపదికత్వేన విభక్త్యంతతయా విభక్త్యంతత్వవిశేషణేన దుర్వారతా॥ న చ నిపాతస్య విభక్తిప్రకృతిత్వం నస్వీక్రియత ఇతి తదర్థేన వి

అన్యథోపనయనిగమనయోస్తద్ఘటకీభూతేదం పదమతుపదయోస్తద్ఘటకచరమసుబ్విభక్తిపదప్రాగభావసమానకాలీనతయా తదన్యత్వవిరహేణ తాదృశాన్యత్వాశ్రయవత్తదుత్తరకాలీన వాక్యాంతరఘటకవిభక్త్యంతపదభిన్నతయా విభక్త్యంతతయా చాతివ్యాప్తివారణాసంభవాత్ ॥ తత్పదస్య విభక్త్యంతరూపస్యోపాదానే చాంత్యపదభిన్నపదయోర్విభక్త్యంతత్వానుధావనం నిష్ఫలమ్ ॥ ఉపనయనిగమనఘటకయోరిదంపదమతుప్పదయోః స్వఘటకవిభక్త్యంతపదప్రాగభావాసమానకాలీనతయా అంత్యభిన్నత్వాసంభవేనాతివ్యాప్త్యభావాదిత్యర్థః॥ న చాంత్యత్వఘటకపదస్య విభక్త్యంతరూపస్య గ్రహణ ఏవ దీధితితాత్పర్యమ్ ॥ తథా సతి పదస్య విభక్త్యంతత్వావివక్షణే నిగమనవదుపనయేప్యుక్తరీత్యాఽతివ్యాప్తిసంభవేన నిగమనమాత్రాభిధానస్య నిరభిప్రాయకత్వాపత్తేరితి భావః ॥ అతోక్తానుపపత్తిభయేనాంత్యభిన్నపదస్య విభక్త్యంతరూపస్య వివక్షాబీజం స్వయమాహ * వస్తుతస్త్వితి * యత్త్వననుషంగపక్షే తస్మాన్నేతరాణీతి నిగమనమేవ నోపగమ్యతే అనుషంగపక్షే చ నఞర్థముఖ్యవిశేష్యకబోధాజనకత్వస్యైవ సత్త్వేన తదన్యత్వస్యైవ దుర్ఘటత్వాదితి॥ తన్న సాధీయః॥ అనుయోగ్యమిశ్రితనఞర్థవిషయకమహావాక్యార్థబోధానుపగమాత్ అవాంతరవాక్యార్థబోధబాధకాభావాత్ ॥ అన్యథా తాదృశసంప్రదాయసిద్ధనిగమనాపలాపాపత్తేరితి సిద్ధాంతమభిప్రేత్యైతదభిధానాత్ ॥ కేచిత్తు ప్రాచీనమతే నేదం వ్యావృత్తిప్రదర్శనమిత్యాహుః ॥ తథాచానుషంగపక్షేఽనుషక్తస్య నఞ్నిగమనఘటకత్వం పక్షద్వయే నిగమనత్వసమనియమాత్ తదనుసంధానం తు సామగ్రీఘటక

భక్త్యర్థానన్వయాత్ స్వరాద్యవ్యయార్థేచ అనుసంధీయమానలుప్త విభ
క్త్యర్థాన్వయేన తాదృశతాదృశావ్యయోత్తరమేవవిభక్తిస్వీకారస్యావశ్యకత్వా
త్ నఞోఽసుబంతత్వేపి నఞ్ తత్పురుషవిధాయకసూత్రసామర్థ్యాదేవ తేన
సహసమాసోభవిష్యతీతి వాచ్యం ॥ విభక్తేర్నిపాతార్థాన్వితార్థా బోధ
కత్వేపి నిర్విభక్తికప్రాతిపదికస్యా సాధుతయా సాధుత్వాయవిభక్తేరావశ్య క
త్వాత్ నఞోఽసుబంతత్వేపి నఞితి తత్పురుషవిధాయకసూత్రసామర్థ్యేన తే
నసహపదాంతరస్య తత్పురుషసమర్థనేపి బహువ్రీహ్యవ్యయీభావయోరను
పపత్తేశ్చ॥సుబంతత్వేపి సమాసాప్రవిష్ట ప్రతియోగిపదార్థానుపరాగేణనఞో

మాత్రం అయంపదాంతర్భావేణ నిగమనత్వపక్షేతు న్యాయావయవత్వం తదం
తర్గతత్వమాత్రంనీలః పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ ధూమాద్వహ్ని
మాన్పర్వతఇతి బోధస్యావాంతరవాక్యార్థబోధత్వాభావేన వాదితాత్పర్యా
గోచరతయా స్వీయానంత్యపదార్థవిశేష్యకాన్వయబోధాజనకాన్యత్వాభావే
నైవ వారణాన్న్యాయావయవత్వపర్యంతవైయర్థ్యాత్ ॥ తథాచ నిగమనైక
దేశేఽతివ్యాప్తిః ॥ ప్రాచీనైస్తు స్వానుయోగ్యమిశ్రితనఞర్థబోధవాదిభిస్తాన్నె
తరాణీత్యస్య వాక్యత్వస్వీకారాదనుషంగపక్షేతన్మతేవ్యావృత్తిరితిసిద్ధమ్ ॥ ల
క్షణస్థేత్యనేనాంత్యపదస్యాతథాత్వాత్తత్ర విభక్త్యంతత్వవివక్షాయాంనదీధితితా
త్పర్యమితిసమ్ప్రదాయమతదూషణాంతరంసూచితమ్ ॥ నన్వేవమవ్యయానామ
పి విభక్తిప్రకృతిత్వంనస్యాత్ తదర్థేనాపి విభక్త్యర్థానన్వయాత్తథాచస్వః
పురుషార్థఇత్యాదిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరతఆహ * స్వరాదీతి *అవ్యయీభా
వయోరితి * సుబంతావ్యయస్యైవ అవ్యయీభావసమర్థపదత్వాత్ ॥ న
చార్థాభావేఽవ్యయీభావవిధానసామర్థ్యాదసుబంతస్యాప్యవ్యయీభావోభ
విష్యతీతినఞ్భిన్నావ్యయేనార్థాభావేఽవ్యయీభావానుపగమాదితివాచ్యం
అవ్యయంవిభక్తీత్యనుశాసనఘటకస్యావ్యయపదస్యైకతయా కేవలావ్యయసుబం
తావ్యయరూపార్థద్వయాసంభవాత్ ఏవంచావ్యయాంతరేణ నిర్మక్షికమిత్యా
ద్యవ్యయీభావోపిసిధ్యతీత్యవధేయమ్ ॥ నను నఞస్సుబంతత్వావగమే ఘటఃప
టోనఘటశ్చేతివిగ్రహసంభవాన్నఘటావితిద్వంద్వాపత్తిరతఆహ * సుబ
న్తేతి * సమాసేతి * అథ వృత్తస్యవిశేషణయోగనేతివ్యుత్పత్తిః తదర్థశ్చ స

ఉభయాబోధకతయా సాపేక్షత్వేనాసామర్థ్యాన్న నఞా సహ ద్వంద్వ ఇతి

సమాసఘటకపదోపస్థాప్యస్య సమాసాఘటకపదార్థస్యనాన్వయః ॥ అన్యథా బుద్ధస్య రాజమాతంగ ఇత్యాదిప్రయోగాపత్తేః ॥ రాజాదౌ బుద్ధాదిపదార్థయోగ్యతాసత్త్వాత్ ॥ ఏవం తద్ధితాంతస్య కృదంతస్య నామధాతుపదస్య చ ఘటకపదోపస్థాప్యేన తదఘటకపదార్థాన్వయః ॥ తేన శోభనం వైయాకరణ ఇత్యాదౌ అధ్యయనరూపప్రత్యయార్థైకదేశేన శోభనాద్యన్వయః ॥ తత్-కస్య హేతోరితి చేత్-ఆకాంక్షావిరహాత్ ॥ ఆకాంక్షాపి న సమభివ్యాహారమాత్రం కింతు బోధవిశేషే పదవిశేషయోస్సమభివ్యాహారః ॥ సామర్థ్యే చాభేదబోధే చ సమానవిభక్తికనామ్నోస్సమభివ్యాహారః ఉక్తస్థలే చ సప్తమిరాజపదస్య నిర్విభక్తికత్వాత్ ॥ నచైతావతా యథా రాజమాతంగ ఇతి సమాసో వార్యతే తద్వత్ నఞ్పదేన ద్వంద్వసమాసః కథం వార్యతే నఞర్థే ఇతరాన్వయమాత్రస్య వారణీయత్వాదితి చేత్ ॥ శోభనేన నేదరలకోశార్థే అరూపాయాదాస్యాఃపుత్రఇత్యాదేః సాధుతావారణాయ సాపేక్షమసమర్థవద్భవతీత్యసామర్థ్యాతిదేశాత్ ॥ అన్యథా తత్ర శోభనాద్యభేదాన్వయబోధోపయికాకాంక్షాసత్త్వేన శాబ్దబోధాపత్తేః ॥ అత ఏవ బుద్ధస్య రాజమాతంగ ఇత్యాదావపి రాజపదోత్తరవిభక్తిస్మృతికల్పనేన్యసామర్థ్యమేవ తథావిధప్రయోగవారణం శాబ్దికైరభిధీయతే ॥ సాపేక్షత్వం చ ప్రకృతసమాసాద్యనివిష్టపదార్థాన్వితస్వార్థపరత్వం తాదృశే పదార్థాన్వితస్వార్థతాత్పర్యకత్వమితి యావత్ ॥ నన్వేవముత్తమో రాజపురుషః దర్శనీయో రాజమాతంగ ఇత్యాదేస్సాధుత్వాయ స్వార్థః ప్రధానభిన్నత్వేన విశేష్యః ప్రాధాన్యం చ సమాసజన్యబోధే ముఖ్యవిశేష్యత్వమేవ ॥ నచ యవీయాంసం రాజపురుషమానయేతి ప్రయోగో న స్యాత్ ॥ సామాసికార్థస్య విభక్త్యర్థకర్మత్వప్రకారత్వాదితి వాచ్యమ్ ॥ సమాసజన్యావాంతరబోధే ముఖ్యవిశేష్యతామాదాయోపపత్తేః ॥ సమాసప్రయుక్తముఖ్యవిశేష్యత్వం వా వివక్షణీయం ఏవం చ ప్రకృతసమాసే నఞర్థస్య ముఖ్యవిశేష్యత్వాన్నాసామర్థ్యమిత్యాశంకావారణాయ ప్రతియోగీత్యుక్తమ్ ॥ ప్రధానీభూతస్వార్థే అభేదేనేతరనామార్థాన్వయే సమాసః నతు భేదేనేతి భావః ॥ ఏతేన ప్రధానార్థకబోధకపదస్యాపేక్షత్వే సమాసస్యాసాధుత్వే శోభనాచిత్రగురితి సమాసాపత్తిః ॥ ముఖ్యవిశేష్యీభూతచిత్ర

గోస్వామిబోధకగోపదస్య ప్రధానార్థబోధకతయా తదుపస్థాప్య గవిశోభన

పదార్థాన్వయసంభవాదితినిరస్తమ్ ॥ తత్ర స్వామివిశేషణస్య గౌరవప్రధానత్వా

త్ ॥ నను ప్రకృతసమాసాద్యప్రవిష్టపదార్థాన్వితావ్రధానస్యార్థత్వాత్పరత్వ

త్వస్య సాపేక్షత్వరూపత్వే కథంచైత్రస్య దాసభార్యా, శరైఃశాతితపత్రోవృ

క్ష, ఇత్యాది ప్రయోగః దాసత్వశాతనాదిరూపా ప్రధానస్యార్థస్య తథాః థ

చైత్రీయత్వ శరకరణకత్వ రూపపదార్థాన్వయేన దాసశాతితాదిపదస్య విభ

క్త్యంతచైత్రశరాదిపదసాపేక్షతయా సమాసాసాధుత్వాప్రసక్తేః ॥ అభేదేనేత

రాన్వయస్య సాపేక్షతాఘటకత్వే చైత్రసంబంధాన్వయ వివక్షయాచైత్రస్య

గోరూపమిత్యాది ప్రయోగాపత్తేః ॥ ఏవంచైత్రస్య సఖ్యుర్ధనమిత్యర్థేచై

త్రసఖధన మిత్యాదిసమాసో నస్యాత్ ॥ పదత్రయతత్పురుషాభావేన సఖ్యుర్ధ

నంసఖధనమితి సమాసానంతరంచైత్రస్య సఖధనం చైత్రసఖధనమితి సమాస

స్యాదరణీయత్వాత్ ॥ తథాసతి చైత్రసంబంధిన ఏవప్రకృతసమాసానివిష్టచైత్ర

పదలక్ష్యార్థస్యాభేదేన సఖపదార్థాన్వయాత్ ॥ చైత్రస్యసఖాచైత్రసఖా

తస్యధనమితి సమాసాదరేచ సఖపదోత్తరం సమాసాంతటచ్ప్రత్యయప్రసంగే

న చైత్రసఖధనమిత్యేవ ప్రయోగఃస్యాత్ ॥ ఏతేనకారకప్రతియోగిపదాతిరిక్త

పదసాపేక్షపదేనైవనసమాసః తదుక్తమ్ "ప్రతియోగిపదాదన్యద్యదన్యత్కా

రకాదపి॥వృత్తిశబ్దైకదేశేననతస్యాన్వయఇష్యతే" ఇతి "కారకప్రతియోగిభ్యాం

యదిచాన్యదపేక్షతే॥సాపేక్షత్వాదసామర్థ్యాద్వృత్తిస్తత్రనేష్యతే" ఇతిచ॥

చైత్రస్యదాసభార్యాఇత్యాదౌ దాసత్వంసప్రతియోగికమితి చైత్రాదిపదస్య

సమాసపదార్థస్తత్ప్రతియోగిబోధకతయా శరైః శాతితపత్ర ఇత్యాదౌ శాతనా

దిక్రియాయాం శరాదిః కారకమితి శరాదిపదస్య సమాసస్థపదార్థక్రియా కా

రకబోధకతయాచ సమాసః సాధురితినిరస్తమ్ ॥ చైత్రసఖధనమిత్యాదౌ చై

త్రసంబంధ్యర్థకచైత్రాదిపదస్య ప్రతియోగిపదత్వాభావాత్ చైత్రాదిసంబం

ధినః సఖిత్వాద్యప్రతియోగిత్వాత్ ॥ మైవమ్ ॥ యత్రహివిశేష్యరూపే సమ

స్యమానపదార్థేఇతరాన్వయవివక్షాతత్రైవసమాసః । యత్రచతాదృశపదార్థ

తావచ్ఛేదకఏవతదన్వయస్తత్రభవత్యేవ ॥ చైత్రస్యదాసభార్యాఇత్యాదా

తే॥ సత్యం ॥ విభక్త్యంతత్వమత్ర శాబ్దబోధోపయికవిభక్తిప్రకృతిత్వం పర్వతో వహ్నిమానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాస్థపర్వతాది పదోత్తరసుబ్విభక్తేరర్థవిశేషపరతావిరహేప్యభేదాన్వయబోధోపయోగ్యాకాంక్షానిర్వాహకసమాన విభక్తికతాయా.

న త్వేవ చైత్రాదిసంబంధాన్వయః న తు దాసపదార్థే దాసే॥ శరైః శాతితపత్త్ర ఇత్యాదౌ శాతనే శరకరణకత్వాన్వయః నతు శాతితపదార్థే శాతనకర్తృణ్యేతి భవత్యేవ సమాసః ॥ చైత్రసఖధనమిత్యాదావపి సఖిత్వ ఏవ చైత్రసంబంధ్యన్వయః నతు సఖిపదార్థే సఖ్యావితి నానుపపత్తిః ॥ న చైవం దాసత్వాదౌ ప్రమేయపదార్థాన్వయవివక్షాయాం ప్రమేయస్య దాసభార్యా ఇత్యపి ప్రయోగః స్యాత్ ॥ ప్రమేయో దాస ఇత్యాదావపి దాసత్వాదావభేదేన ప్రమేయాద్యభేదాన్వయాభావేన తత్రాభేదేనాన్వయస్యావ్యుత్పన్నత్వాత్ ॥ షష్ఠ్యాద్యుపస్థితప్రతియోగిత్వస్య లక్షణయా నామోపస్థాప్యతత్ప్రతియోగికస్య చ భేదాభేదసంబంధాభ్యాం ససంబంధికదాసత్వాదావన్వయో వ్యుత్పత్తిసిద్ధ ఏవ చైత్రస్య దాసః చైత్రదాస ఇత్యాదౌ తాదృశబోధోదయాత్ అతః చైత్రస్య దాసభార్యా ఇత్యాది సమాసనిర్వాహః ॥ పితుః స్వర్గకామ ఇత్యాదౌ తు స్వర్గపదార్థే స్వర్గాదౌ న పిత్రాదిసంబంధాన్వయః కింతు కామనాయామేవ స్వర్గభాగిత్వేన విషయతావిశేషణస్య పిత్రాదిసంబంధస్యాన్వయః । అత ఏవ పితరి స్వర్గబాధేపి న తాదృశవాక్యస్యాయోగ్యతా ॥ న చైవమపి కామనాబోధకపదస్య సాపేక్షతయా సమాసో న స్యాత్ తత్పదస్య ప్రధానార్థకత్వేపి ప్రధానార్థకపదస్య ప్రధానార్థే ఇతరాన్వయసాపేక్షత్వాత్ ॥ అన్యథా శోభనశ్చైత్రగురిత్యత్రాపి గవాదౌ శోభనాన్వయవివక్షయాం సమాసాపత్తేరితి వాచ్యమ్ ॥ క్రియాభిన్నప్రధానార్థకపదోపస్థాప్యైకదేశే ఇతరాన్వయే నైవ ప్రధానార్థకపదస్య సాపేక్షతాయా అసామర్థ్యప్రయోజకత్వోపగమాత్ ॥ ప్రకృతే కామనాయాః క్రియాత్వేనానుపపత్త్యభావాత్ ॥ ఏవం చైత్రస్య ప్రకృతోపకారణీయ ఇత్యాదావప్యూహ్యమ్ ॥ క్రియాభిన్నత్వవత్ సప్రతియోగికాన్యత్వమపి విశేషణం దేయం ॥ తేన చైత్రస్య స్వపుత్రీయమిత్యాదౌ పుత్రత్వాదౌ చైత్రసంబంధాన్వయోగిత్వేపి న సమాసానుపపత్తిః ॥ న చైవం చైత్రస్య దుష్టపుత్రో మైత్ర ఇత్యాదిరపి ప్రయోగః స్యాత్ । ఇష్టత్వాదితి దిక్ ॥ శాబ్దబోధోపయికేతి ॥ కేచిత్తువి

పాదకత్వేన శాబ్దబోధోపయోగితా న తు నిపాతోత్తరవిభక్తేరితి నాతివ్యాప్తిః॥ అ
ఘటాదిశబ్దేన యత్ర ప్రతిజ్ఞాయాం ఘటభిన్నాదిరూపపక్షనిర్దేశః తత్ర నఞా
దేర్నిరుక్తవిభక్త్యంతతావిరహేపి విశేష్యీభూతవిశిష్టపక్షబోధకా ఘటాదిపద
స్య తాదృశవిభక్త్యంతత్వాల్లక్షణసమన్వయః॥ యత్తు యాదృశపదోత్తరం కదా
చిద్విభక్తిః శ్రవణంతదేవవిభక్త్యంతపదేనవివక్షితం దధ్యాదిపదోత్తరం ప్రథమైక
వచనాశ్రుతావపి ద్వివచనాదిశ్రుతేర్దధిద్రవ్యమిత్యాదిప్రతిజ్ఞాసంగ్రహ ఇతి తన్న॥
పక్షవాచకస్వరాదిపదఘటిత *ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తేః* నిగమనవారణాయేతి*
ఇతరాన్విత స్వార్థబోధకన్యాయావయవత్వమాత్రనివేశే ఉపనయార్థాన్విత
స్వార్థబోధకతయా నిగమనాతివ్యాప్తిస్స్యాత్తద్వారణాయేత్యర్థః। యద్యపి
తరాన్వితస్వార్థబోధకత్వం నిగమనస్యేవ ప్రతిజ్ఞోపనయయోరపి॥ తథాపి విశే
షణతయాన్వితత్వనివేశనేన తద్వారణసంభవాన్నిగమనమాత్రకథనం॥ యద్యపి

భక్త్యంతత్వం విభక్త్యర్థాన్వయిత్వం దధిప్రమేయమిత్యాదౌ చ తద్ధసిత్వా
దావలుప్తవిభక్త్యాపకత్వం ప్రత్యాయ్యతే ఇతి నావ్యాప్తిః॥ నతూత్తరవిభక్త్యా
ర్థావివక్షయా నతస్త్వాన్నేతరాణీత్యాదావతివ్యాప్తిః॥ నిపాతసమభివ్యాహృతవి
భక్తేస్తదర్థాన్విత స్వార్థబోధస్య కేనాప్యనంగీకారాదితి ప్రాహుః *స్వరా
దీతి* స్వారమణీయమిత్యాదౌ ॥ అత్ర వదంతి॥ ఏతల్లక్షణేఽంత్యపదవత్త్వం వ్య
ర్థమేవ॥ తథాహి॥ స్వీయానంత్యపదేత్యస్యాంత్యపదభిన్నపదేత్యర్థః॥ త
త్రానంత్యత్వం స్వఘటకపదప్రాగభావసమానకాలీన విభక్త్యంతార్థవిశేష్య
కాన్వయబోధజనకత్వం తాదృశాన్వయబోధజనకయాదృశసముదాయా
త్మకం యత్స్వం తదన్యత్వం వా సముదాయార్థః॥ ధూమాదిత్యాదౌ చ స్వఘ
టకపంచమీవిభక్తిప్రాగభావకాలీనవిభక్తేరప్రసిద్ధ్యా నాతివ్యాప్తిః ఉపనయనిగ
మనయోశ్చ స్వఘటకపదప్రాగభావకాలీనపదం ఇదంపదోత్తరమతుప్పదోత్త
రాద్విభక్తిః తదంతార్థవిశేష్యకాన్వయబోధజనకత్వాదేవ నాతివ్యాప్తిరితి॥
ఏతేన స్వఘటకవిభక్త్యుత్తరవిభక్త్యఘటితం యత్స్వం తదన్యత్వమప్యనాదేయమే
వేతి॥ వస్తుతస్తు॥ స్వఘటకపదప్రతియోగికయావద్ధ్వంసాధికరణోత్పన్నధ్వం
సప్రతియోగిత్వం ప్రాగభావాఘటితమంత్యత్వం॥ యత్కించిదేకధ్వంసాపన్నస్వ
ఘటకయావద్ధ్వంససమానకాలీనత్వం తదిత్యన్యే॥ పక్షసంస్పృష్టత్వేనప్రతీయ

గమనసముదాయార్థః పక్షఏవాన్వేతీతి సాధ్యాన్వితస్వార్థబోధకత్వంనివేశ్యా
ప్రాయకోనిగమనవారణ సంభవః। తథాపి యత్ర సాధ్యస్య ప్రమేయత్వగో
ప్యభావాదేశేనపక్షతా తత్రత్యనిగమనేఽతివ్యాప్తివారణాయ పక్షాన్వితస్వా
ర్థబోధకపదోపస్థాపితార్థాన్వితత్వనివేశనం॥ పక్షాన్వితస్వార్థబోధక
త్వంచ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితస్వార్థవిషయతా ప్రయో
జకత్వం॥ యథాశ్రుతే ఉపనయస్థపక్షవాచకేన పదస్య వస్తుగత్యాఽభేదేనపక్ష
సంస్పృష్టో యః పక్షస్తద్బోధకత్వేన,పాషాణమయః పర్వతః ఇత్యాదివాక్యాత్
పాషాణమయత్వాదిరూపేణపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపక్షసంస్పృష్టతయాప్రతి
యమానో యఃపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్తద్బోధకత్వేనచ,తదుపస్థాపితార్థా
న్వితస్వార్థబోధకేనిగమనేఽతివ్యాప్తేరవారణాత్। తాదృశపదోపస్థాపితార్థా
న్వితస్వార్థబోధకత్వంచ తాదృశపదప్రయోజ్యవిషయతానిరూపితస్వప్రయో
జ్యస్వార్థవిషయతాకత్వం॥ యథాశ్రుతే నిగమనార్థాన్వయినఏవ పక్షతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నస్య పర్వతో నీలపర్వతఇత్యాదివాక్యస్థపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాది
విషయతానిరూపిత విషయతాప్రయోజకనీలపర్వతపదోపస్థాప్యత్వేన నిగమనా
తివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితా యా
విషయతాతన్నిరూపితవిషయతాప్రయోజకత్వం ఫలితార్థః॥ పక్షతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నత్వానివేశేవ్యాప్యవత్త్వావచ్ఛిన్నాయా పక్షవిషయతాతన్నిరూపితోపన
యస్థేదంపదప్రయోజ్యవిషయతానిరూపితవిషయతాప్రయోజకత్వమాదాయనిగ
మనఏవాతివ్యాప్తిస్స్యాదితితన్నివేశః॥ అథ తన్నివేశేపిపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నాయాఉపనయస్థేదంపదప్రయోజ్యవిషయతాతన్నిరూపిత నిగమనార్థవిష
యతానిరూపితా ఉపనయార్థస్యవిశేష్యతైవేత్యుపనయేఽతివ్యాప్తిః॥ నచచరమ

మానఇత్యుక్తావప్యాహ *పాషాణమయఇతి* వాక్యాత్ *ఉదాసీనాత్ ॥పక్షతావ
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితస్వార్థవిషయతాప్రయోజకపదప్రయో
జ్యవిషయతాత్వేనోపాదానస్య శిరోవేష్టనన్యాయగ్రస్తత్వాదాహ * పక్షతే
తి * నను స్వార్థైకదేశస్య స్వార్థకత్వాభిమాన మూలాతివ్యాప్తిశంకయా
ప్రమేయత్వమిత్యాది గ్రంథో నావతరణీయః॥ కింతు చరమవిషయతాయాః వి
షయతాత్వేన ప్రవేశాభిమానమూలాతివ్యాప్తిశంకయైవ తథాసతి ప్రకారతా

విషయతాప్రకారత్వరూపావివక్షణీయా అతో నాయమతివ్యాప్తిప్రసంగ ఇతి వాచ్యం॥ ఏవంసతి ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యత్ర పక్షాన్విత పంచమ్యర్థే విశేష్యతయాన్వితం సాధ్యరూపార్థమాదాయ ప్రతిజ్ఞాతిప్రసంగాప్రసక్తేః ప్రమేయత్వమభిధేయమిత్యాద్యగ్రిమగ్రంథానుత్థానాత్ ॥ ఏవం ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యత్ర ప్రతిజ్ఞాతివ్యాప్తేరేకదేశార్థ విషయతావ్యావృత్తస్వార్థవిషయతానివేశనేన వారణేఽపి తత్రత్యనిగమనేఽభిధేయత్వవ్యాప్యప్రమేయత్వవాంశ్చాయమిత్యుపనయార్థప్రమేయత్వత్వరూప పక్షతావచ్ఛేదకరూపహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాన్విత తాదృశపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే స్వార్థాన్వయబోధజనకేఽతిప్రసంగో దుర్వారః॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యత్ర విశేషణతయాన్వితత్వనివేశే ప్రమేయత్వమిత్యాద్యగ్రిమగ్రంథానుత్థితేః పంచమ్యర్థహేతుత్వస్య విశేష్యతయైవ పక్షాన్వయిత్వేన ప్రతిజ్ఞాతివ్యాప్త్యప్రసక్తేః॥ విశేషణతయా కించిదన్వితత్వనివేశే నైవోపపత్తేః ప్రకృతపక్షనివేశవైయర్థ్యాపాతాచ్చ ॥ నిగమనార్థవిశేషణతయాకించిదన్వితేఽన్వయేనాత్రాతివ్యాప్తేస్తమనివేశ్యాపి వారణసంభవాత్ ॥ మైవమ్ ॥ శుద్ధపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాన్వితత్వంనివేశ్య దర్శితాతిప్రసంగవారణసంభవాత్ ॥ ఉపనయార్థవ్యాప్యవిశిష్టపక్షాన్వయినో నిగమనార్థస్య శుద్ధపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాన్వితత్వేన తదన్వితార్థకేఽప్యుపనయే శుద్ధపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాన్వితార్థకపదోపస్థాపితార్థాన్వితార్థకత్వవిరహాత్ ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యత్ర వ్యాప్తివిశిష్టప్రమేయత్వత్వరూపపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ఏవ ఇదమర్థాన్వయేన తదన్వితార్థకతయా నిగమనే నిరుక్తరూపవిరహాత్॥ ఏతేన పక్షసాధ్యయోరభేదస్థలే నిగమనార్థఘటకసాధ్యరూపపక్షాన్వితేదంపదార్థాన్వి

రూపత్వవివక్షయా తదుద్ధారసంభవాదిత్యత ఆహ * ఏవమితి * నను ద్వితీయవిషయతాయాః ప్రకారతారూపత్వాభిధానే నాయమతిప్రసంగ ఇత్యత ఆహ * పక్షతావచ్ఛేదకేతి * విశేషణతయేతి * యత్కించిద్విషయతానిరూపితప్రకారతానిరూపితేత్యర్థః * నిగమనార్థస్యేతి * ఉపనయస్థేదంపదార్థేన ప్రకారతేతిభావః * పక్షసాధ్యయోరితి * ప్రమేయత్వం ప్రమేయమభిధేయత్వాద్గోత్వాభావో గోత్వాభావవాన్ సాస్నాభావాదిత్యాదౌ ॥ నచ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత విషయతాత్వే నతన్నిరూపితవిషయతాప్ర

తార్థకతయా నిగమనాతివ్యాప్తేరపి నావకాశః ॥ యత్తు ఏకవిశేషణతాపన్నస్య
యత్రాపరవిశేష్య… తత్రవిశేష్యత్వవిశేషణత్వరూపవిషయతయోర్భేదేన పక్ష
విషయతానిరూపితవిషయతానిరూపితస్వార్థవిషయతానివేశే హేతుమాత్రఏవ ల
క్షణానుపపత్తిః పక్షవిషయతానిరూపితసాధ్యీయప్రకారతారూపవిషయతయా
హేత్వర్థప్రకారతాయా నిరూప్యనిరూపకభావవిరహాదతః పక్షవిషయతానిరూపి
తవిషయతాత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితస్వార్థవిషయతైవ నివేశనీయా ఏవం
చోక్తరీత్యా ఉపనయాతివ్యాప్తేర్నావకాశః పక్షవిషయతానిరూపితనిగమనా
ర్థనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిషయతాయాః పక్షవిషయతానిరూపకతన్నిష్ఠవిషయతా
యా అభేదేనావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావవిరహాదేవం క్రమేణ పక్షసాధ్యయోరభేద
స్థలే నిగమనాతివ్యాప్తేరపి నావతారః, ఏవం హేతుపక్షయోరభేదస్థలే నిగమనా
తివ్యాప్తిరపి సమాహితా, హేతుప్రకారతానిరూపితాయా నిగమనార్థప్రకార
తానిరూపితాయాశ్చేదమర్థనిష్ఠవిశేష్యతారూపవిషయతాయాశ్చాభేదేనావ
చ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావవిరహాదితి॥ తన్న। ఏకవిశేషణతాపన్నస్య యత్రాపరవిశేష్య
తా తత్ర విశేష్యతాప్రకారతయోరభేదే బాధకవిరహేణ లాఘవేన తస్యైవోపగ
మాత్ నత్వవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాపన్నవిషయతాద్వయస్య॥ యది చైకవిశేష

యోజకత్వనివేశాదేవ నిర్వాహాచ్ఛుద్ధత్వం వ్యర్థమితి వాచ్యమ్ ॥ అభిధేయత్వ
వ్యాప్యప్రమేయత్వవాంశ్చాయమిత్యుపనయార్థఘటకప్రమేయత్వరూప పక్ష
తావచ్ఛేదకాత్మకహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితేదం పదార్థవి
షయతాత్వేన తన్నిరూపితస్వార్థవిషయతాప్రయోజకే నిగమనేఽతివ్యాప్తేః
శుద్ధత్వస్యావశ్యకత్వాత్॥ శుద్ధత్వనివేశవైయర్థ్యవాదిమతముపన్యస్యతి॥ * య
త్త్వితి * బాధకవిరహేణేతి * నచ దండిపురుషవానితిబుద్ధేః పురుషాదినిష్ఠప్ర
కారతానిరూపితదండాదినిష్ఠవిశేష్యతాశాలిత్వేన దండః పురుషో న వేతి సంశయ
ప్రతిబంధకత్వాపత్తిః దండః పురుషాభావవానితి బాధబుద్ధిప్రతిబధ్యత్వాపత్తి
శ్చేతి వాచ్యమ్ ॥ దండత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వేన పురుషత్వావచ్ఛిన్నప్రకార
తాత్వేన నిరూప్యనిరూపకభావానుపగమాత్ ॥ దండవాన్ పురుషః పురుషవాం
శ్చ దేశ ఇతి సమూహాలంబనాభేదవారణాయ తయోరభేదోపగమః ॥ విషయత
యోరభేదమతే శుద్ధత్వనివేశావశ్యకత్వం ప్రదర్శ్య తయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేద
కభావమతే తన్నివేశమాహ * యదిచేతి * హేతుపక్షయోరితి * ప్రమేయ

ణతాపన్నస్యాపరవిశేష్యతాస్థలే ప్రకారతావిశేష్యతయోరభేదే దండిపురుష వానిత్యాదిబుద్ధేః పురుషాదినిష్ఠప్రకారతానిరూపితదండాది నిష్ఠవిశేష్యతాశాలిత్వం దుర్వారమితి తస్యాః పురుషో నవా దండ ఇత్యాదిసంశయవిరోధితాప్రసంగ ఇతి తద్భేదస్సమూహాలంబనవిషయతావైలక్షణ్యాయ తయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకాభావ ఏవ చ స్వీక్రియత ఇతి మన్యతే॥ తదా హేతుపక్షయోరభేదస్థలే నిగమనార్థధర్మితావచ్ఛేదకహేతుప్రకారతానిరూపితాయా నిగమనార్థప్రకారతానిరూపితాయాశ్చ విశిష్టహేతుత్వావచ్ఛిన్నాయా ఇదం పదార్థపక్షవిశేష్యతాయా ఐక్యే హేతౌ హేతుధర్మితావచ్ఛేదకతాపత్తిరితి తత్రావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాపన్న విషయతాద్వయస్య స్వీకరణీయతయా తత్రాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ స్వార్థైకదేశస్యాపి స్వార్థత్వాభిమానమూలాం ప్రతిజ్ఞావిశేషాతివ్యాప్తిశంకాం స్వార్థపదస్య స్వప్రతిపాద్యత్వపర్యాప్త్యధికరణవిశిష్టార్థపరతాం స్పష్టయన్నిరాకరోతి * ప్రమేయత్వమితి *ప్రతిజ్ఞార్థః* సాధ్యవిశిష్టపక్షరూపః * ఏకదేశార్థః* సాధ్యమాత్రం॥ యద్యపి ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యాదిన్యాయాంతర్గతనిగమనే హేతుభూతపక్షాన్వితస్వార్థబోధకేదంపదోపస్థాపిత పక్షాన్వితస్వార్థబోధకత్వం నిగమనేఽక్షతమితి విశేషణతయా పక్షాన్వితత్వం వివక్షణీయమితి కథితస్థలే పంచమ్యర్థః పక్షేనవిశేషణమిత్యతోఽపి నోక్తప్రతిజ్ఞాయామతివ్యాప్తిసంభవః ॥ తథాపి నిగమనార్థైకదేశస్య జ్ఞాప్యత్వాంతభాగస్య తాదృశార్థాన్వితతయా నిగమనేప్యతిప్రసం

త్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యాదావభిధేయత్వవ్యాప్య ప్రమేయత్వవాంశ్చాయం తస్మాదభిధేయత్వవానితిబోధేఽభేద విద్వేషిభిరవచ్ఛేదకత్వాన్యప్రకారతాదిస్వీకారేణ తత్పరిహారాసంగతేరితి ॥ యద్యపి తత్ర తాదృశవిశేష్యతయోస్సద్భావమాత్రేణ స్వస్య స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వాపత్తిస్సువారా ॥ తథాపి అవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాపన్నసమానాధికరణవిశేష్యతాద్వయసత్త్వే తథావిధ ప్రకారతావిశేష్యతయోర్నావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావస్సిద్ధ్యేత అనియమాదితి విశేష్యతయోరప్యవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావోఽంగీకృతః ॥ ఏవంచ శుద్ధత్వనివేశ ఆవశ్యక ఇతి భావః * స్వార్థపదస్య * ద్వితీయస్య *నిగమనే* తస్మాదభిధేయత్వవానిత్యాకారకే * తాదృశార్థేతి * ఉపనయార్థపక్షే విశేషణతయాన్విత

గవారణాయ స్వార్థపదస్య స్వప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థపరతాయా ఆవశ్యకత్వాత్
కథితస్థలే పంచమ్యర్థాన్వితస్వార్థబోధకత్వాభావేనాప్యతివ్యాప్తివారణస
మ్భవాత్తదుపాదానం ॥ కేవలేన హేతువాక్యేన పంచమ్యర్థవిశేష్యకావాంతర
వాక్యార్థబోధో జన్యతే తతశ్చ ప్రతిజ్ఞాస్థవహ్న్యాదిపద సహకారేణ ధూమజ్ఞా
నజ్ఞాప్యో వహ్నిరిత్యాకారక స్వార్థవిశిష్టబోధో జన్యతే, తతస్సముదిత ప్రతి
జ్ఞాసహకారేణ పక్షే స్వార్థవిశిష్ట సాధ్యవైశిష్ట్యబోధశ్చ, ప్రత్యేక మేతా
దృశబోధత్రయజనకతాఘటితలక్షణత్రయమాహ * స్వార్థేతి * ప్రథమంతృతీ
యబోధఘటితం ద్వితీయం ప్రథమబోధఘటితం తృతీయంచ ద్వితీయబోధఘటితం
బోధ్యం॥(తథాచ తల్లక్షణత్రయస్య స్వత్వగర్భతయా తాదృశ బోధవిశేషణతయా
స్వత్వం ప్రవిష్టం తాదృశబోధమాదాయ లక్షణాని సంభవంతీతి భావః) * విశిష్టవై
శిష్ట్యేతి * స్వతాత్పర్యవిషయబోధీయవిశేషణతావచ్ఛేదకస్వార్థబోధజనకన్యా
యావయవత్వమిత్యర్థః ॥ తేన నిగమనార్థాన్వితోపనయార్థబోధస్యాపి ని
గమనార్థైకదేశ విశిష్ట వైశిష్ట్యబోధతయా నిగమనార్థబోధస్య తజ్జనకత్వేన
యథాశ్రుతలక్షణస్య నిగమనేఽతివ్యాప్తిరితి దూషణం ప్రత్యుక్తం ॥ విశేషణతా
వచ్ఛేదకతాయా అవ్యావర్తకత్వాత్ స్వతాత్పర్య విషయబోధీయత్వం తద్విశేష
ణం * విశిష్టవైశిష్ట్యబోధేతి * స్వతాత్పర్యవిషయబోధజనకతావచ్ఛేదకస్వా
ర్థప్రకారతాశాలిబోధజనకన్యాయావయవత్వమిత్యర్థః ॥ తేననిగమనార్థవిశిష్టో
పనయార్థజ్ఞానస్య నిగమనార్థవిషయకత్వేన తాదృశజ్ఞానజననస్వరూపయోగ్య

సాధ్యరూపార్థేత్యర్థః ॥ అపికారశ్చ ప్రకృతాతివ్యాప్తివారణే ఉభయోరన్యత
రస్యైవోపయోగలాభార్థః ॥ వస్తుత ఉపనయాతివ్యాప్తివారణాయ శుద్ధపక్షతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యుపాదానావశ్యకత్వాదుక్తనిగమనేఽతివ్యాప్తిరేవనాస్తీతి వి
శేషణతయా పక్షాన్వితత్వం ననివేశ్యమ్ * పంచమ్యర్థేతి * ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వ
మితి బోధః * లక్షణత్రయమితి * ప్రథమలక్షణం తృతీయబోధఘటితం ద్వితీ
యం ప్రథమబోధఘటితం తృతీయంచ ద్వితీయబోధఘటితమ్ ॥ క్వచిత్తథైవ
పాఠః * స్వతాత్పర్యేతి * స్వం హేత్వవయవః * స్వార్థబోధః * స్వార్థము
ఖ్యవిశేష్యకబోధః * అవ్యావర్తకత్వాత్ * సర్వావయవార్థసాధారణ్యాత్
స్వార్థవిశిష్టవైశిష్ట్యబోధ విశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానవిషయా పక్షా

త్వేపి న నిగమనేఽతివ్యాప్తిః॥ లక్షణత్రయమేవహేతౌ సంగమయన్ అవయవాన్తరాద్వ్యావర్తయతి * ఏకవాక్యతయేత్యాదినా — * ఇతరోపస్థాపితేతి * స్వాఘటకపదోపస్థాపితేత్యర్థః॥ స్వార్థత్వం స్వజన్యప్రతిపత్తివిశేష్యత్వమతో నిగమనజన్యప్రతిపత్తివిశేష్యమతఏవాత్యర్థః తద్ఘటకపదోపస్థాపితసాధ్యవిశేషణకబోధజనకస్య నిగమనస్య వారణాయోపస్థాపితాంతం॥ అత్ర ప్రథమలక్షణే ఇతరార్థప్రకారకస్వార్థవిషయతాకత్వేన ద్వితీయే చ స్వార్థాంశే ఇతరప్రకారకత్వేన బోధస్య నివేశాద్భేదః * అవయవార్థేతి * అవయవజన్యప్రతిపత్తివిశేష్యకస్వార్థప్రకారకబోధజనకావయవత్వమర్థః ॥ సర్వేషామేవవాక్యానాం(అవయవానాం)స్వార్థఘటకవిశేష్యాంశే స్వార్థఘటకార్థాంతరప్రకారకబోధజనకతయాతత్రాతివ్యాప్తివారణాయ స్వార్థప్రకారేతి ప్రతిజ్ఞార్థఘటకసాధ్యరూపవిశేషణే హేత్వర్థస్యాన్వయేపి విశేష్యేపక్షే తదనన్వయాత్ ప్రతిజ్ఞాయాం నోపనయలక్షణాతివ్యాప్తిః ॥ నవా హేతౌ నిగమనలక్షణాతివ్యాప్తిః ఉపనయలక్షణే స్వార్థపదస్య నిగమనలక్షణే చావయవార్థపదస్య విశేష్యపరత్వాదిత్యాహ * హేత్వర్థశ్చేత్యాదినా * ఉక్తప్రాయమితి * పూర్వం హేత్వర్థైకదేశే పంచమ్యర్థస్యైకదేశార్థమాత్రాన్వయిత్వముక్తం అత్రచహేతునముదాయార్థస్య తథాత్వమితి విశేషాత్ప్రాయమితి ॥ *********

ఇతి గదాధరీయే దీధితికృత్ప్రతిజ్ఞాదిలక్షణాని

యవార్థజ్ఞానస్య హేతుత్వాదతివ్యాప్తిరతః స్వేతాత్పర్యేతి * అవయవజన్యేతి * నచ గోత్వాభావో గోత్వాభావో గోత్వాభావత్వాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన సాధ్యేఽవయవప్రయోజ్య విశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వవత్యంతోపాదానేపి హేత్వర్థవిశిష్టసాధ్యవిశేష్యకబోధమాదాయ హేతావతివ్యాప్తిః॥ ఘటో ఘట ఇతివత్తాదృశప్రతిజ్ఞాయాఏవాసత్త్వాత్ ॥ అననుషంగపక్షే ఽవయవప్రయోజ్యముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితస్వార్థప్రకారతాయాఉపాదానాద్వా॥ అవయవఘటకపదప్రయోజ్యత్వం నివేశ్యానుషంగపక్షసంగ్రహే తు ధూమాద్వహ్నేరితి బోధమాదాయ హేతావతివ్యాప్తేరితి * స్వార్థప్రకారకేతి * అన్యూనానతిరిక్తవిషయకబోధజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాఘటితలక్షణేఽనతిరిక్తపదప్రయోజనభావాద్యూనుషంగపక్షోపన్యాసేపి తదప్రామాణికత్వమేవ ॥ తత్ప్రామాణికత్వే

పి నిగమనత్వమయంపదాంతర్భావేణైవ, తథైవవ్యవహారాత్ ॥జనకతావచ్ఛేదక విషయితాఘటితలక్షణే ప్రసాయిత్యాఽయంపదాన్తర్భావేణతథాత్వమితిబోధ్యం

ఇతి కృష్ణభట్టీయే దీధితికృత్ప్రతిజ్ఞాదిలక్షణాని

మూలె * హేతువిభక్తీతి * ప్రకృత్యర్థ హేతువిభక్త్యర్థాన్వయో న స్యాత్ ధూమాదినిష్ఠజనకత్వాప్రసిద్ధేరితిభావః ॥ యుక్త్యంతరమాహ * తథైవేతి * ధూమాదిజ్ఞాననిష్ఠజనకతాబోధనస్యైవ కుతో వహ్నిమానితిజిజ్ఞాసానివర్తకత్వాదిత్యర్థః ॥ కస్యచిల్లక్షణమాహ * అనుమితీతి * వృత్త్యంతమవ్యాప్తిశంకాయాఅవృత్తిత్వ్యంతమతివ్యాప్తిశంకాయాశ్చవారణార్థమ్ ॥ తత్ర న్యాయార్థజ్ఞానస్య మహావాక్యార్థబోధరూపస్యాన్యాదృశస్యచోపనయార్థవిషయకత్వేన పరామర్శత్వేనానుమితికారణత్వమిత్యభిమానేనకారణాంతముపాత్తమిత్యభిప్రేత్యదూషయతి * జాతింవినేతి * పరామర్శత్వం నజాతిర్మానాభావాత్ జాతిత్వేపి మహావాక్యార్థబోధే తదనుపగమాత్ ॥ అన్యరూపేణచ నకారణత్వంమానాభావాదిత్యనుమితి కారణత్వం న్యాయార్థబోధేనాస్తీత్యసంభవఇత్యర్థః ॥ నన్వేవం కారణాంతంపరిత్యజ్య తాం తథాపిశేషస్య లక్షణత్వసంభవాదిత్యతఆహ * వాక్యేతి * జన్యతేతి * ధూమాదిత్యుదాసీనవాక్యజన్యబోధవ్యావృత్తజన్యతావచ్ఛేదకంవినేత్యర్థః* దుర్గ్రహాత్ *ఉదాసీనతద్వాక్యాతివ్యాప్త్యవారకత్వాత్ ॥ తజ్జన్యధారణాయాస్తు తస్యాః మానాభావేనప్రాగేవ నిరాకరణాదితి భావః ॥ సామాన్యలక్షణముక్త్వా విశేషలక్షణమాహ * అన్వయేతి* వ్యతిరేకవ్యాప్తివిషయతాశూన్యా యఇతరాన్వితస్వార్థబోధస్తజ్జనకః తదుపస్థాపకజిజ్ఞాసాజనకబోధజనకన్యాయావయవత్వమర్థః ॥ హేతువిభక్తిమత్త్వం స్వరూపకీర్తనం * వ్యతిరేకేతి * అన్వయవ్యాప్త్యవిషయకేతరానన్విత స్వార్థబోధజనకత్వమర్థః * అన్వయేతి * ఇతరానన్వితౌయావన్వయవ్యతిరేకవ్యాప్తిఘటితస్వార్థౌ తదుభయబోధ జనకాకాంక్షోత్థాపకాకాంక్షా జనకబోధ జనకత్వేసతి న్యాయావయవత్వమర్థః ॥ వస్తుతస్తూదాహరణస్యైవవ్యాప్తిమాత్రబోధకత్వేనోక్తలక్షణస్యాసంభవగ్రస్తత్వాత్ ప్రాగ్లింగత్రైవిధ్యాభిధానాత్తదనురోధేన హేత్వవయవత్రయంలక్షయతి * యద్వేతి * ప్రకృతహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాశూన్యశాబ్దజ్ఞాన జనకత్వే

గత్రి ప్రకృతసాధ్యాన్వయ బోధనక్షమార్థోపస్థితి జనకవిభక్తిమన్న్యాయావయ
వత్వాదిరూపహేతుత్వం హేతువచనార్థః॥సపక్షవృత్తిత్వం సాధ్యసామానా
ధికరణ్యం వివక్షవ్యావృత్తత్వం సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వం॥అభ్యాంవ్యతిరేకి సా
ధ్యసామానాధికరణ్యేన లింగజ్ఞానకాలీనత్వం తద్ఘటకశాబ్దబోధవిశేషణంవివక్షి
తం ॥ శేషవైయ్యర్థ్యాత్ ఏతదేవాగృహీతస్వసామానాధికరణ్యకవ్యతిరేకిసా
ధ్యకశాబ్దబోధఘటితంకేవలవ్యతిరేకిహేతులక్షణం ॥ ఏతన్మతేవ్యతిరేకిసాధ్యకఏ
వాన్వయ సహచారగ్రహాగ్రహాభ్యా మన్వయవ్యతిరేకిత్వ కేవలవ్యతిరేకిత్వవ్య
వహారాత్ ॥ కేవలాన్వయిహేతులక్షణమాహ * అత్యంతాభావేతి * తాదృశసా
ధ్యసమానాధికరణ్యేన లింగజ్ఞానకాలీనత్వం తద్ఘటకశాబ్దబోధవిశేషణం శేష
వైయ్యర్థ్యాత్ ॥ వస్తుతస్తు స్వార్థవిశిష్టగృహీతాన్వయవ్యతిరేకిసాధ్యవైశి
ష్ట్యావగాహిశాబ్దజ్ఞానజనకత్వమన్వయవ్యతిరేకిహేతుత్వం ॥ స్వార్థవిశిష్టాగృ
హీతాన్వయవ్యతిరేకి సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వ ఘటితంవ్యతిరేకి హేతుత్వం
స్వార్థవిశిష్టాత్యంతాభావా ప్రతియోగిసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వ ఘటిత మ
న్వయిహేతుత్వం శేషంమూలేస్వరూపకీర్తనమ్ ॥ వ్యాప్తిగ్రాహకసహచార
భేదఏవ హేత్వవయవభేదకః ॥ వ్యతిరేకవ్యాప్త్యభావాదితిమతమనురుధ్యవిశే
షలక్షణత్రయమాహ * యద్వేతి * కారణాంతంన్యాయావయవత్వార్థకమ్॥
సాధ్యవిషయకత్వం ప్రకృతహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయతాబహిర్భావేణ ॥హే
తువిభక్తిమత్త్వం ప్రకృతసాధ్యాన్వయబోధనక్షమార్థోపస్థితిజనకహేతువిభక్తిమ
త్త్వం హేతుపదంసంపాతాయాతమ్ ॥ అవయవాంతరోపస్థాపితార్థాన్వితస్వా
ర్థబోధకవిభక్తిమత్త్వంవా,సర్వత్రప్రయోజనంపూర్వవత్,ప్రతీతసాధ్యాన్వయ
సాధనత్వంచ వ్యాప్తిగ్రాహకజ్ఞాన విషయసహచారత్వ వ్యాపకప్రకృతవ్యాప్తి
ఘటకసహచారత్వకత్వంస్వనిష్ఠప్రకృతసాధ్యవిధేయతాప్రయోజక ప్రకృతవ్యా
ప్తివిషయతా ప్రయోజకసహచారవిషయతాత్వవ్యాపకప్రకృతవ్యాప్తిఘటక స
హచారవిషయతాత్వకానుమితికరణత్వమితియావత్ ॥ తద్వాచకత్వం భవిశే
షణం,జ్ఞానానుమానమతేబాధాత్ కింతు తథావిధకరణజ్ఞానవిషయప్రకృతహేతు
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతాకత్వం ప్రకృతసాధ్యవిషయతానిరూపితవిషయ
తా విశేషణం * అప్రతీతేతి * స్వనిష్ఠ ప్రకృతసాధ్యవిధేయతా ప్రయోజకవ్యా

కృతవ్యాప్తివిషయతాప్రయోజకసహచారవిషయతాత్వవ్యాపకప్రకృతవ్యాప్యఘ
టకవ్యతిరేకసహచారవిషయతాత్వకానుమితికరణజ్ఞానవిషయప్రకృతహేతువిష
యతానిరూపితత్వమర్థః ॥ ప్రకృతవ్యాప్తిఘటకవ్యతిరేకయోర్వికల్పేనోపా
దానమ్ ॥ ఏతచ్చ తథావిధసహచారవిషయతాత్వవ్యాపకప్రకృతవ్యాప్తిఘటకత
దఘటక సహచారవిషయతాత్వకానుమితికరణజ్ఞానవిషయప్రకృతహేతువిషయ
తాకత్వరూపంవిశేషణం ప్రవేశ్యాన్వయవ్యతిరేకిహేత్వవయవలక్షణం బోధ్యమ్॥
కేచిత్తు * పక్షేతి * హ్రదోద్రవ్యంధూమాదిత్యాదౌ ఆభాసీభూతేహేత్వవ
యవే అతివ్యాప్తేః పక్షవృత్తిత్వనివేశః ॥ పృథివీతరేభ్యోభిద్యతే పృథివీత్వాది
త్యాదౌవ్యతిరేకిణితత్రాతివ్యాప్తేః సపక్షవృత్తిత్వనివేశః॥ సపక్షత్వం నిశ్చయగ
ర్భమ్ ॥ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాద్యాభాసేఇదంవాచ్యంజ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌకే
వలాన్వయినిచాతివ్యాప్తేర్విపక్షవ్యావృత్తత్వనివేశః ॥ విపక్షత్వంనిశ్చయగర్భం
తేనవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌపర్వతోవహ్నిరితిజ్ఞానదశాయాంనావ్యాప్తిః
ఏతన్మతేపూర్వోక్తకేవలాన్వయిహేతులక్షణంనసమ్యక్ ॥ పర్వతోవహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యన్వయవ్యతిరేకిణ్యతివ్యాప్తేరతః కేవలాన్వయి హేతులక్షణమాహ
* అత్యంతేతి * ఏతన్మతేకేవలాన్వయిసాధ్యకః సర్వోపిలక్ష్యః ఆకాశాభావ
స్యాభావోనాస్తీత్యాశయేనేదం ॥ తేనాకాశాభావాదిసాధ్యకస్యనాసంగ్రహః ॥
ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశాన్నాసంభవః ॥అ
నవచ్ఛేదకాంతోపాదానాన్నాన్వయవ్యతిరేకిహేత్వవయవేఽతివ్యాప్తిః ॥ సర్వ
మభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యనుపసంహారిహేత్వవయవవారణాయసపక్ష వృత్తి
త్వనివేశః ॥ సపక్షత్వం నిశ్చయగర్భమతో నతద్దోషతాదవస్థ్యమ్ ॥ ఆచార్య
మతేదశావిశేషే వహ్న్యాదిసాధ్యకధూమాదేరన్వయితయా తన్మతమనువర్తమా
నఆహ * యద్వేతి * కారణాంతంన్యాయావయవార్థకముదాసీనవాక్య వా
రణాయ॥ ధూమాదాలోకవానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాదివారణాయజనకాంతమ్ ॥ ప్రకృ
తహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయతాబహిర్భావేన సాధ్యావిషయకత్వనివేశాన్న ప
ర్వతోవహ్నిమాన్ వహ్నిసామగ్రీమత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః ॥ వ్యతిరేకిహేత్వ
వయవవారణాయబాధకాంతం ॥ ప్రతీతః సాధ్యాన్వయః [సాధ్యసహచారమా
త్రంయత్రైదృశం యత్సాధనం తద్బోధకేత్యర్థః ॥ ప్రతీతాన్వయసాధ్యేతిప్రాగే

శ్రీ॥శబ్దోఽనిత్యః సామాన్యవత్త్వే సతి బాహ్యకరణప్రత్యక్షత్వాదితి హేతుప్రయో
గే హేతుఘటకదలయోః ప్రత్యేకం వ్యభిచారితయా భేదేన సామర్థ్యయోస్తయో
రేకాంశే అపరస్య విశేషణతయాఽన్వయేన చ విశిష్టహేతుత్వాన్వయాసంభవే
న విశేష్యవిశేషణభావాపన్నయోర్మిలితయోర్హేతుత్వాన్వయో వాచ్యః సోఽపి న సం
భవతి సామాన్యవత్త్వాదేస్సప్తమ్యంతపదోపస్థాప్యస్య హేతుత్వార్థకపంచమీ
ప్రకృత్యర్థత్వాభావాదితి కేషాంచిత్పూర్వపక్షం సమాధాతుముపన్యస్యతి ॥మూ
లే హేతుగ్రంథే* సామాన్యవత్త్వ ఇతి * సామాన్యవత్త్వస్య బాహ్యకరణప్రత్య
క్షత్వే విశేషణత్వాసంభవేఽపి సప్తమ్యంతార్థస్య సామాన్యవత్త్వ సామానాధి
కరణ్యస్య తత్ర విశేషణతయా తాదృశవిశేషణావచ్ఛిన్నే బాహ్యకరణ ప్రత్య
క్షత్వే హేతుత్వాన్వయసంభవాన్నాపార్థకతేత్యాహ *తన్నేతి * సామాన్య
వత్త్వస్యేతి*సామాన్యవత్త్వస్య బాహ్యకరణప్రత్యక్షత్వే విశేషణీభవత్సామానాధి
కరణ్య ప్రతియోగితయోపస్థితావిత్యర్థః ॥ అథ సామానాధికరణ్యే సప్తమ్యా
అననుశాసనాత్కథమేతత్, సతీత్యస్య వాఽర్థ ఇతి చేన్న "యస్య చ భావేన భా
వలక్షణ" మితి సూత్రానుశిష్టసప్తమ్యాః గోషు దుహ్యమానాసు గత ఇత్యాదౌ య
థా గోదోహనాదిసమానకాలీనత్వం గమనాదౌ బోధ్యతే తథా ప్రకృతేఽపి సమా
నదేశత్వ ప్రత్యాయనాత్ ॥నచ తాదృశసప్తమ్యాః క్రియాసమానకాలీనత్వవత్క్రి
యాసమాన దేశత్వస్య కదాచిదపి క్రియాయాం న ప్రత్యాయనసంభవః యస్యక్రి
యయా అన్యస్యక్రియాలక్ష్యతే విశేష్యతే యద్వాచకపదసమభివ్యాహృత కృ
దంతపదోపస్థాపితక్రియా సమానకాలీనత్వాదిసంబంధేన క్రియాంతరవిశేషణ
మితి యావత్ తద్వాచకపదాత్సప్తమీత్యర్థకత్వాత్తాదృశసూత్రస్య క్రియాస
మానకాలీనత్వాదౌ క్రియాంతరవిశేషణతయా వివక్షితే తాదృశసూత్రేణ సప్తమీవి
ధానాత్ సప్తమీప్రకృత్యర్థనిరూపితసామానాధికరణ్యాదేరపరనామార్థవిశే
షణతయా విశేషణే సప్తమ్యనుశాసనాత్సామాన్యవత్త్వ సామానాధికరణ్యస్య

వ్యత్యాసేన సాధ్యాన్వయో బోధ్యః ॥ ఏతన్మతేఽన్వయవ్యతిరేకిణి కదాచిదవ్యాప్తి
యోగాత్పూర్వోక్తవ్యతిరేకిహేత్వవయవలక్షణాతివ్యాప్తిరతస్తల్లక్షణమాహ ॥
* ఏతదేవేతి * ప్రతిజ్ఞోభయసహచారకత్వఘటితమన్వయవ్యతిరేకిలక్షణం ద్రష్ట
వ్యమిత్యాహుః॥మీమాంసకాస్తు "ప్రతిజ్ఞాదిత్రికం వాఽపి యద్వోదాహరణాదికం॥

ప్రత్యక్షత్వేకుతో లాభ ఇతి వాచ్యం॥ యథాగోషుదుహ్యమానాస్వాగతఇత్యాదౌ గోపదోత్తరస ప్తమ్యాస్సమభివ్యాహృత క్రియాదోహనరూపార్థః తత్రసమభివ్యాహృతకృదంతార్థాన్విత ప్రకృత్యర్థస్య కర్మతానిరూపకత్వసంబంధేనాన్వయః తస్యాశ్చసమానకాలీనత్వ సంబంధేనక్రియాన్తరేన్వయ ఇతితత్రదుహ్యమానగోకర్మకదోహన సమానకాలీనత్వలాభ స్తథాప్రకృతేపి తత్రప్రకృత్యసిద్ధాతోరాధారత్వమర్థః అత్రాస్తిఘట ఇత్యాదావేతద్దేశనిష్ఠాధారతాప్రతియోగీఘటఇత్యాదిప్రతీతేః, అత్రచాధారత్వరూపక్రియాయాంసామాన్యవత్త్వస్యప్రకృత్యర్థస్య ప్రతియోగిత్వ సంబంధేనాన్వయః ఆధారతాయాః ప్రత్యక్షత్వే సమానదేశత్వ సంబంధేనాన్వయఇతి ప్రత్యక్షత్వే సామాన్యవత్త్వసామానాధికరణ్య లాభసంభవాత్॥ భావలక్షణమితిభావశబ్దస్య ధర్మమాత్రపరత్వాత్ప్రత్యక్షత్వస్య క్రియాత్వవిరహేపి క్షతివిరహాత్॥ సతిఇత్యస్యాధ్యాహారేణవా ప్రత్యక్షత్వసత్త్వేసామాన్యవత్త్వసత్త్వస్య సమానదేశతాలాభేనసామంజస్యాత్॥ కుత్రచిత్సమానకాలీనత్వం క్రియాయాస్సంబంధః కుత్రచిత్సమానదేశత్వ మిత్యత్రకింనియామకమితి చేత్॥ యత్ర సమభివ్యాహృతకృత్ప్రత్యయస్య వర్తమానత్వేపి తాత్పర్యంతత్ర సమానకాలీనత్వంయత్రచ నతద్విపక్షణంతత్రసమానదేశ

ఇతిమతభేదేన లక్షణత్రయంప్రదర్శ్య పక్షధర్మతాయాఅప్రదర్శనాత్ప్రతిజ్ఞాదిత్రికస్యాలక్ష్యత్వాద్వ్యవయవవాదిభిరపిపక్షధర్మతాప్రదర్శనాంతర్భావేనైవలక్ష్యతాస్వీకారాదిత్యాక్షేపం సమాధాతుం ధూమాదితి నహేతుః కింతు ధూమవత్త్వాదిత్యేవ తథాచ హేతుసంబంధినః ప్రక్రాంతపదస్యలాభాన్నదోషఇత్యభిహితం తద్దూషయతి * కథాయామితి * వ్యాప్తిపక్షధర్మతామాత్రప్రదర్శనావయవద్వయాదిబోధానామపి హేతుసాధ్యయోర్జ్ఞాప్యజ్ఞాపకభావాప్రదర్శనేఽనాకాంక్షితతద్వ్యాప్తిప్రదర్శనాసంభవాత్ప్రతిజ్ఞాహేతూభయప్రదర్శనమావశ్యకం-ఉపనయస్తు ఏవవ్యవస్థాప్యః॥ ఏవంపక్షేసాధ్యస్యప్రతిజ్ఞాతోఽవగమేపిదోషవిశేషజన్యబాధశంకానుచ్ఛేదాత్॥ నిగమనప్రదర్శనమితిపంచానామవయవత్వసిద్ధౌమతుప ఆధిక్యమిత్యర్థః॥ అపార్థకవిశేషాన్వయబోధాజనకః॥ (శ్రీ)

త్వంసంబంధఇతినియమాత్ ప్రకృతేచవర్తమానత్వావివక్షయా సమానదేశత్వలాభాత్ వర్తమానత్వావివక్షాయామపివిరోధికాలావివక్షాయాంలటః సాధుత్వాత్ యత్రచాతీతత్వ మనాగతత్వంవాకృతౌవివక్షితం దుగ్ధాసుదోగ్ధవ్యాస్విత్యాదౌతత్రోత్తరత్వం పూర్వత్వంవాసంబంధఇతిదోహనోత్తరత్వాదికమేవప్రతీయతే నతుసమానకాలీనత్వమిత్యవధేయం ॥(౯౦)॥

---

(౯౦) ॥ హేతుప్రయోగానంతర ముదాహరణమేవ నోపనయఇత్యత్ర వినిగమకమాహ ● వ్యాప్తేః ప్రాథమ్యాదితి ● న్యాయార్థజ్ఞానానంతరం మధ్యస్థే పరామర్శోజాయతే తత్రవ్యాప్తేః ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వాదిత్యర్థః ॥ అవచ్ఛేదకాభిలాపపూర్వకప్రకారాభిలాపాదితిభావః ॥ యద్వా కథమస్యగమకత్వమితిజిజ్ఞాసాయాః గమకత్వోపయికలింగనిష్ఠప్రకారవిషయకత్వాదిత్యర్థః ● అనుమితీతి ● జనకాంతం న్యాయావయవార్థకం తద్ధర్మధర్మితావచ్ఛేదకకతద్ధర్మవ్యాపకతావిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహితాప్రయోజకవిషయతాశ్రయవీప్సావత్త్వం విశేష్యదళార్థః॥ యోయోధూమవాన్సవహ్నిమానిత్యాదౌ స్వఘటకీభూతవీప్సాసమభివ్యాహృతసాధ్యబోధకపదస్య హేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యే లక్షణా యోయోనవహ్నిమాన్ సనధూమవానిత్యాదౌతు తథావిధహేత్వభావబోధకపదస్యసాధ్యాభావవ్యాపకతావిశిష్టహేత్వభావే లక్షణాప్రయోజకీభూతసమభివ్యాహారవిషయతాఘటకవీప్సావిషయతాయాః ప్రయోజకత్వాల్లక్షణసమన్వయః ॥ యత్రగోత్వం తత్ర గోత్వమిత్యుదాహరణస్య సంగ్రాహ్యత్వే తత్ప్రకారః పరిచింతనీయః ॥ యోయోవహ్నిమాన్ నతేజస్విత్యాది వాక్యవారణంతు ప్రకృతన్యాయావయవత్వవిశేషణేనేతిభావః ॥ విశేషలక్షణద్వయమాహ ● సాధ్యేతి ● ప్రకృతహేతుధర్మితావచ్ఛేదకకప్రకృతహేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వప్రయోజకవిషయతాశ్రయవీప్సావద్వాక్యత్వంచార్థః ॥ తాదృశసాధ్యతాదృశసాధనాభావావగాహితాన్యతరఘటితంతునసామాన్యలక్షణం కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తేరితిబోధ్యమ్ ॥ ప్రాచాంమతమాహ ● న్యాయేతి ● న్యాయావయవత్వేసతి యథా పదార్థాన్వితస్వార్థబోధకనామోత్తరప్రథమావత్త్వమర్థః ॥ యథా పదార్థశ్చ హేత్వాదిమతి హేతువ్యాపకతావిశిష్ట సాధ్యాదిమత్త్వమేవ ॥ ఏతన్మతే వాక్యద్వయాత్మకముదాహరణమ్ ॥ యథావద్రా

(కిం ॥ నమూదాహరణ యత్పద ద్విరు క్తిప్రయోజికాయాః మహా నత్వ మహానసాన్యత్వాదినా వహ్నిర్వ్యాపకత్వాధసాధికరణ ప్రత్యాయనేచ్ఛారూపవీప్సాయాః కింప్రయోజనం నహిసాధనస్య యావదధికరణ సాధ్యవత్త్వజ్ఞాన మనుమితి హేతుర్యేన యత్పదేవీప్సాం వినాయావద్ధూమాధికరణానుపస్థాపనే తత్పదేన తావదధికరణానాం పరామర్శానంభవాత్సకల సాధనాధికరణే సాధ్యవత్త్వాప్రతీతెరనుమిత్య నిర్వాహసా ద్యదితి యత్తత్పదాత్తావదధికరణబోధోవీప్సాప్రయోజనంభవేత్, నచవ్యాప్తిప్రత్యాయ నేచ్ఛా వీప్సా తస్యాశ్చానుమిత్యుపయిక బోధఏవప్రయోజనమితి వాచ్యం,

---

ర్థః కఇతి జిజ్ఞాసావ్యుదాసాయ ప్రథమవాక్యస్యావశ్యక తెతి * సామయిక నత్వేన * మయానదృష్టాంతమేవోదాహరణం ప్రయోక్తవ్యమిత్యభిలాప విశేషనియంత్రితత్వేన * అసార్వత్రికత్వాత్ * సకలోదాహరణాఘటకత్వాత్ ॥ తథాచావ్యాప్తిరితిభావః ॥ స్వలక్షణేఽవ్యాప్తిశంకాంనిరస్యతి * యోయఇతి * ఇత్యేవ * ఇతివాక్యాదేవ ॥ వ్యాప్తివ్యాపకత్వమ్ * ప్రకృతేతి * తత్పక్షసాధ్యకానుమితిజనకజ్ఞానవిషయవ్యాప్తిబోధక త్వేసతి న్యాయావయవత్వం తత్పక్షసాధ్యకానుమితిప్రయోజకోదాహరణత్వమిత్యర్థః * ఉపనయేతి * ఇదమాపాతతః ॥ వ్యాప్తిబోధస్యపక్షధర్మతావిషయకత్వేనవిశేషణాత్ పంచమవిషయతాంశేవిశేషణతయాప్రకృతానుమితిజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మవద్విషయకత్వేసతి చతుర్థవిషయతాశూన్యబోధజనకత్వేసతి న్యాయావయవత్వం సముదాయార్థః * ఉపనయేత్యాది * ఉపనయజన్యశాబ్దబోధనివర్త్యాయాః జిజ్ఞాసాయాః కఃసాధ్యవ్యాప్యవానిత్యాకారికాయాః జనకత్వేసతి న్యాయావయవత్వమర్థః ॥ పక్షస్సాధ్యవ్యాప్యవాన్నవేతినంశయస్తు జిజ్ఞాసాప్రయోజకః * అన్వయేతి * అన్వయవ్యాప్తిబోధకోపనయ ప్రయోజకజిజ్ఞాసాజనకత్వేసతి న్యాయావయవత్వమన్వయ్యుదాహరణత్వమ్ ॥ వ్యతిరేకవ్యాప్తిబోధకోపనయప్రయోజకజిజ్ఞాసాజనకత్వేసతి న్యాయావయవత్వం వ్యతిరేక్యుదాహరణత్వమ్ ॥ అన్వయవ్యతిరేక్యుదాహరణంచ నాస్త్యేవేతిభావః॥(కిం॥యుగపత్సకలధర్మిప్రత్యాయనేచ్ఛా వీప్సేత్యాశయేన శంకతె గాదాధర్యాం ॥ * నన్వితి * ఉద్దేశ్యేతి * వ్యభిచారశంకా నివృత్తౌ సహచారగ్రహచమా

వ్యాప్తేశ్చ పదార్థవాక్యార్థత్వ విరహేణతత్ప్రత్యాయనేచ్ఛాయామపిశా
బ్దతత్ప్రత్యయస్యాయోగాత్ మానసబోధేచ వక్త్రభిప్రాయానుపయోగాత్
యత్రచ తత్పదసమభివ్యాహృతవహ్న్యాదిపదస్యధూమవ్యాపకతావిశిష్టవహ్న్యా
దిలాక్షణికతయాధూమాదౌవహ్నివ్యాప్తిలాభఇత్యుచ్యతే, తదాయత్పదె ద్విరు
క్తిం వినాపితల్లాభసంభవాత్ ద్విరుక్తివైయర్థ్యమిత్యాక్షేపె. ప్రాచీనసమా
ధానముపన్యస్యతి * అత్రేతి * ఉదాహరణస్థయత్పదేచేత్యర్థః *వ్యభిచా
రవారణాయేతి * వీప్సాముద్దిశ్యమాన సవ్యాప్తిజ్ఞానవిరోధివ్యభిచారధీవారణ
ప్రయోజనికామాహురిత్యర్థః॥ యావద్ధేత్వధికరణె సాధ్యవత్త్వనిశ్చయే, తేన
విపరీతనిశ్చయాత్మకత్వేన సాధనాధికరణే సాధ్యాభావవత్త్వరూప వ్యభిచార
గ్రహస్య ప్రతిబంధక ఇతిభావః॥ నన్వేవంవాచ్యత్వాదిసాధ్యస్యయత్రాపాయాం.
తరాత్కేవలాన్వయిత్వం గృహీతం అయమేతదభిన్నః ఏతద్వ్యక్తియావద్ధర్మ
వత్త్వాదిత్యత్రచ హేతావేకమాత్ర వృత్తిత్వంగృహీతం తత్రహేతౌ సాధ్యసామా
నాధికరణ్యగ్రహాదేవమానసీవ్యాప్తిధీస్సంభవతి ప్రథమేఽభావె సాధ్యేయత్రా
గ్రహేణ ద్వితీయేసాధ్యాభావవత్తయాగృహ్యమాణెఽధికరణాంతరె హేతోర
గ్రహేణ వ్యభిచారగ్రహాసంభవాదిత్యుభయసిద్ధవ్యాప్తికసాధకానుమానే య
థోదాహరణం నప్రయుజ్యతే తథాత్రసామానాధికరణ్య లాభాయోదాహరణ
ప్రయోగేపి ద్విరుక్తత్పదం నప్రయుజ్యత ఇత్యతోప్రాప్తిమాహ *యత్రచేతి *
సర్వత్రైవద్విరుక్తిరనపేక్షితేతి స్వమతమాహ * వీప్సాయామపీతి* అయమాశ
యః॥ద్విరుక్తతత్పదప్రయోగేపిసకలసాధనాధికరణపరత్వాగ్రహేవ్యభిచారతాదవ
స్థ్యాద్వ్యభిచారధియోఽనివృత్తిః తత్పరత్వ గ్రహాపేక్షాయాంచ యద్యోగప్రా

నసవ్యాప్తిగ్రహఇత్యర్థః ॥ తత్ర వ్యభిచారశంకానివర్తకత్వంప్రదర్శయతి॥
* యావదితి * ఇదమేవలక్షణం వ్యతిరేక్యుదాహరణెసాధ్యాభావవతి సాధనా
భావవత్తానిశ్చయోపి విపరీతనిశ్చయత్వేన తచ్ఛంకావిరోధీబోధ్యః ॥ శబ్దతో
వ్యాప్తిప్రత్యయార్థమేవ వ్యాప్తిప్రత్యాయనేచ్ఛారూపాబోధ్యేతిమతంనిరా
కర్తుముపక్రమతే * సర్వత్రేతి * ద్విరుక్తపదసమభివ్యాహారస్థలె తత్ప
దార్థాంశే విధేయబోధకపదస్య యత్పదార్థవిధేయవ్యాపకతావిశిష్టస్వార్థె
లక్షణాతిన్నిరస్యతి * ద్విరుక్తప్రయోగోపీత్యాదినా * మహానసత్వాదినేతి * మ

ధర్మ్యాభ్యాం సాధననిష్ఠవ్యాప్తికాత్వస్యైవగృహ్యతాం తతఏవనలక్షణయావ్యాప్తిశాబ్దబోధసంభవాత్ తత్రవ్యభిచారశంకాయాఅవిరోధిత్వాత్ యావత్సాధనవతిసాధ్యవత్త్వబోధాయద్విర్వచనమనర్థకమేవ॥అతఏవయన్నైవంతన్నైవమితిప్రాచాముదాహరణోపదర్శనమపిసంగచ్ఛతే,అవశ్యకశ్చవ్యాప్తేఃశాబ్దబోధ్య అన్యథా సమానప్రకారతామపురస్కృత్యవిపరీతధియోవిరోధితాయాః దుష్కల్ప్యతయామహానసత్వాదినాసకలధూమాధికరణసాధ్యవత్త్వబోధేపిధూమవత్త్వప్రకారేణ తత్రతత్రైవ సాధ్యాభావశంకాయా అనుచ్ఛేదేన సాధనవ్యాప్తిగ్రహాసంభవాత్,ఏవమద్విరుక్తేనాపి యత్పదేనైకరూపేణ విభిన్నరూపేణవా సకలధూమాధికరణోపస్థితిసంభవాత్ తదర్థకతయాద్విరుక్తిసార్థక్యమపి దుర్వచం॥నచ సకృదుచ్చరితత్వాదివ్యుత్పత్తివిరోధాదేకస్మాద్యత్పదాన్నానాధికరణబోధస్సంభవతీతివాచ్యం॥సకృదుచ్చరితస్యనానాశక్త్యాఽబోధకతాయామేవ వ్యుత్పత్తేః సర్వనామ్నాఞ్చబుద్ధిస్థతావచ్ఛేదకత్వోపలక్షిత ధర్మావచ్ఛిన్నత్వేన నానాధర్మిణామనుగమాత్ నానార్థేషుశక్త్యైక్యేనవ్యుత్పత్తేరవిరోధాత్। అన్యథాద్విరుక్తస్థలేఏకస్యైవ పదద్వయరూపాదేశస్థానతయాపదభేదవిరహేణ ద్విరుక్తావపినానార్థబోధానుపపత్తేః॥కథంచిదర్థద్వయబోధకత్వనిర్వాహేపిధూమయోర్వ్యాప్తిబోధస్యనిర్వాహయితుమశక్యత్వాచ్చేతి॥అథద్విరుక్తస్థలఏవవ్యాప్తౌనిరూఢలక్షణా,అతఏవయత్పదప్రయోగేపివాదివాక్యేస్వారసికలక్షణావిరహేణ నవ్యాప్తిబోధనిర్వాహః॥ వస్తుతో వ్యాప్తిగోచరశాబ్దబోధానురోధేనచోదాహరణప్రయోగః తదోపనయపదాఖ్యపదేనైవోదాహరణేపివ్యాప్తిబోధనంయుజ్యతఇతి సకలధూమాధికరణసాధ్యవత్త్వబోధనాయ యో యో ధూమవానిత్యుదాహరణం॥ఇత్థంచయత్పదస్యసకలధూమాధికరణపరతాయాఅవశ్య

హానసత్వాదినోపస్థితేష్వధికరణేషు సాధ్యవత్త్వప్రతీతావపి ధూమవత్త్వావచ్ఛేదేన వహ్నిమత్త్వాగ్రహాత్ తద్వ్యాప్యసామానాధికరణ్యేన తేష్వేవాధికరణేషు సాధ్యాభావావగాహివ్యభిచారబుద్ధౌ బాధకాభావఇత్యర్థః॥ ఇదముపలక్షణమ్॥ వ్యాప్తిబోధానుపగమే ధూమాద్యధికరణానామేవ యత్పబుద్ధిస్థతా తత్ర యోయోవహ్నిమాన్ సధూమవానితిప్రయోగస్యాపి ప్రామాణ్యాపత్తేః॥ తాదృశతత్తత్పదార్థేషుసర్వేషు ధూమవత్త్వాబాధాత్॥ ధూమమహానస్యాదికరణస్యాబు

కతయాఽద్విరుక్తయత్పదస్య తత్పరత్వానియమేన తత్పరత్వగ్రహార్థం ద్విరుక్తి రావశ్యకతా॥ ఏవం నిత్యవీప్సయోరితి సూత్రేణ ద్విరుక్తివిధానస్య నిత్యతయా సకలధర్మాద్యధికరణపరత్వే యత్పదస్య ద్విరుక్తస్య సాధుత్వమేవ నస్యాదిత్యతో ద్విరుక్తేరావశ్యకతా ఇత్యాశయేన యత్పదే ద్విరుక్తి మభ్యుపేత్య తత్పదే ద్విరుక్తిం ఖండయతి * వీప్సా చేతి * ద్విరుక్తి నియమో హి కదాచిద్యత్పదఏవ న తు తత్పదేపీత్యర్థః॥ సర్వత్రైవ తత్పదేన ద్విరుక్తిరితి నార్థః ఫ: వివర్ణభావం సనభూమిపాల ఇత్యాదౌ చ్ఛందోనురోధాదినా ద్విరుక్తిదర్శనాత్॥ న్యాయేతు ప్రయుజ్యమానే ఽధికస్యాన్యాయ్యతయా సాధుత్వేపి న తత్ర ద్విరుక్తిః సకలధర్మిణాం ప్రత్యాయనేచ్ఛారూపవీప్సానత్త్వే వ్యద్విరుక్తతత్పదస్య సాధుతాసంభవః మహాకవిప్రయోగదర్శనాత్, ఏతదపిస్పష్టయిష్యతిం(*)భవభూతీనాం(భవభూతినాం ద్యాః)తథాప్రయోగో దర్శయిష్యతే, ద్విరుక్తయత్పదబోధితనానాధర్మిణామేకేన తత్పదేన పరామర్శో యోగ ఇత్యాశంకాం నిరస్యతి * విరూపేతి * మహానసత్వమహానసాన్యత్వాదినా విభిన్నప్రకారేణేత్యర్థః * తత్పదేన పరామర్శాత్ * తత్పదేన పరామర్శసంభవాత్ ॥ తత్పదస్య పరామర్శకతాయాం, వ్యుత్పత్తివిరోధేద్విరుక్తయత్పదేనాపి తావద్ధర్మి

ద్విష్ఠత్వేన తత్పదార్థతావిరహాదిత్యపి ద్రష్టవ్యమ్ * చ్ఛందోనురోధాదినేతి * అత్ర తత్పదే న వీప్సేతి న నియమః ॥ కింతు వీప్సితయత్పదసమభివ్యాహృతపదార్థతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వబోధే యత్ర తాత్పర్యం తత్ర తత్పదే న వీప్సేత్యేవ, యద్యత్పాపమిత్యాదౌ నాశప్రతియోగితారూపకర్మత్వే మదీయపాపత్వవ్యాపకతాబోధాత్ ॥ యత్ర తథావిధవ్యాపకతాబోధేన తాత్పర్యం తత్ర తత్పదే వీప్సా యథా, సంచారిణీత్యాదౌ తత్రపతింవరాకర్తృకవ్యత్యయకర్మతావిశిష్టమహీపాలత్వవ్యాపకత్వస్య వైవర్ణ్యప్రాప్తౌ బోధనాసంభవాత్ ॥ తాదృశకర్మతాత్వేనానుపస్థితేః ॥ కింతు తత్ర తత్తద్భిన్నకర్మకాశితవ్యత్యయస్య సమానకాలీనవైవర్ణ్యప్రాప్తిమత్తత్తద్భిన్నమహీపాలస్య సమూహాలంబనబోధ ఇతి * వ్యుత్పత్తిః * సకృదుచ్చరితస్సకృదర్థం గమయతీత్యాకారా॥ ద్విరుక్తయత్పదేనాపి ద్వివచనస్యాదేశరూపతయా పదభేదాభావాత్ * అవిరోధమితి * అథ సకృదుచ్చరిత ఇత్యత్ర ఏకం పదానుసంధానం ఉభయస్యార్థాబోధకమితి నియమః ఏకత్వం స్వసమానార్థకపదాంతరానుసంధానాసహహితత్వమితి న సంభవతి॥

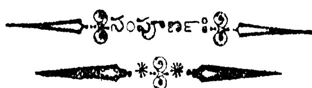
ఘటౌ ఘటా ఇత్యాద్యేకఘటపదానుసంధానేఽనేకఘటబోధకత్వేనవ్యభిచారాత్ ॥ నచ తత్రైకశేషేణ సరూపపదాంతరలోపాత్తత్ప్రతిసంధానాదేవ నానాఘటబోధః ॥ ఘటపదానుసంధానస్య సమానార్థకపదాంతరానుసంధానాసమవహితత్వరూపైకత్వాభావాదుక్తనియమస్యాప్యభంగ ఇతి వాచ్యమ్ ॥ తథాపి ఘటావానయేత్యాదౌ ఏకేనధాతుపదేనానయనద్వయబోధాత్తన్నియమాసంభవాత్ ॥ నచ ప్రాతిపదికమంతర్భావ్యనియమోస్త్వితి వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి ఘటంపటంచానయేత్యాదావేకేనాపి క్రియాపదేన నానానయనాదిబోధసంభవాత్తత్ప్రవృత్తిస్వీకారవిరోధాత్ ॥ ఏతేన నానావృత్తివిషయార్థాబోధకత్వమితి నియమోపి ప్రత్యుక్తః ॥ ఉక్తస్థలే ఘటపటానయనయోరేకశక్త్యుపస్థాపనేనావృత్తిస్వీకారవిరోధతాదవస్థ్యాత్ ॥ నచానేకవాక్యార్థబోధకత్వేనియమః ॥ ఘటావానయేత్యాదౌ ఘటద్వయరూపవాక్యార్థస్యైక్యాద్ఘటంపటంచానయేత్యాదౌ ఘటానయనపటానయనరూపవాక్యార్థస్య భేదాత్సామంజస్యమితి వాచ్యమ్ ॥ పదార్థభేదే తద్ఘటితవాక్యార్థభేదస్యావశ్యకతయా ఘటావానయేత్యాదౌ వాక్యార్థాభేదస్య విచారాసహత్వాత్ ॥ నచైకపదానుసంధానజన్యబోధే తదర్థనిష్ఠానేకవిషయతాకత్వాభావనియమః ఘటావానయేత్యాదివాక్యజన్యబోధే ఘటద్వయత్వావచ్ఛిన్నఘటద్వయాదితదానయనత్వాద్యవచ్ఛిన్నానయనద్వయవిషయతాచాభిన్నైవ ఘటంపటంచానయేత్యాది వాక్యజన్యసమూహాలంబనబోధే ఘటానయనత్వపటానయనత్వాదిరూప విభిన్నధర్మావచ్ఛిన్నవిషయతాద్వయమవచ్ఛేదకభేదాద్భిద్యత ఇతి నానుపపత్తిరితి వాచ్యం ॥ ఘటావానయేత్యాదివాక్యజన్యబోధే ఏకఘటానయనవిషయతాయాః అపరఘటానయనవిషయతాయా అభేదే యత్రానయనే ఏతద్ఘటకర్మకత్వం బాధితం తదానయననిష్ఠవిషయతాయాస్తదానయనావృత్తితద్ఘటకర్మకత్వావచ్ఛిన్నతద్ఘటానయనాదివిషయతాభేదేన తద్భేదస్య తదవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నతన్నిష్ఠవిషయతాకత్వేన భ్రమత్వప్రసంగాత్ ॥ తత్ర విషయతాభేదస్యావశ్యకతయా తత్రతాదృశనియమేపి వ్యభిచారాత్ ॥ నచ తత్పదవిషయకైకానుసంధానజన్యబోధే మిథోవిలక్షణ తదర్థవిషయతాకత్వాభావనియమః మిథోవిలక్షణత్వంచ పరస్పరానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం ఘటంపటంచానయేత్యాది వాక్యోత్థ

మూహాలంబనబోధే ఘటపటానయనవిషయతయోరానయనం ఘటకర్మకం ట
వా ఆనయనం పటకర్మకం నవేత్యాదిసంశయనిరూపితపరస్పరానవచ్ఛిన్నప్ర
తిబంధకతావచ్ఛేదకతయా మిథో వైలక్షణ్యమిత్యానయనపదావృత్తిస్వీకారః త
త్స్వీకారే క్రమేణార్థబోధః ఘటావానయేత్యాదౌ ఘటద్వయానయనవిష
యతాత్వేన తద్విషయతయోర్న నిరుక్తం వైలక్షణ్యం విపరీతజ్ఞానస్య సమానప్ర
కారకత్వేనైవ ప్రతిబంధకతయా తద్ఘటానయననిష్ఠోక్తరూపావచ్ఛిన్న విషయ
తాయాస్తదానయనే తద్ఘటీయత్వకోటిక యాదృశసంశయవిరోధితావచ్ఛేదక
త్వం అన్యఘటానయననిష్ఠతద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాయా అపి తదానయనే
తద్ఘటీయత్వకోటికసంశయవిరోధితావచ్ఛేదకత్వాదితి వాచ్యమ్॥ ఘటపటావా
నయేత్యాదివాక్యాత్సమూహాలంబనవిలక్షణమానయనత్వావచ్ఛిన్నే యుగపద్ఘ
టపటకర్మకత్వోభయవిశేషణకబోధస్యానుపపత్తేస్తాదృశబోధీయ ఘటకర్మక
త్వావచ్ఛిన్నతదానయనవిషయతాయాః ఘటకర్మకత్వావచ్ఛిన్నతదానయనవి
షయతాయాశ్చ నిరుక్తవైలక్షణ్యసత్త్వాత్॥ తత్రావృత్త్యా క్రమికానయనద్వయ
బోధోపగమస్తు నసంభవతి తథాసతి ఘటపదపటపదయోః సామర్థ్యాభావేన
ద్వంద్వానుపపత్తేః ॥ మైవమ్ ॥ ఏకతత్పదానుసంధానజన్యబోధే ఏకవిషయ
తానిరూపిత తత్తదర్థవిషయతాద్వయాభావనియమోభిప్రేతః ఘటావా
నయఘటపటావానయేత్యాదౌ ఆనయనభేదేన విషయతాభేదేపి తన్నిరూపితా
నయనత్వప్రకారతారూపవిషయతా ఏకైవోపేయతే విషయభేదవిరహాత్ ఘ
టంపటంచానయేత్యాదౌ ఘటానయనంపటానయనంచేతి సమూహాలంబన బో
ధోపగమే తత్తదానయనవిషయతానిరూపితానయనత్వ విషయతాభిద్యతే స
మూహాలంబనస్య ప్రత్యేకజ్ఞానోత్పాదక సామగ్రీసమాజాధీనతయా ప్రత్యేక
జ్ఞానీయవిషయతాద్వయనియామకవశాదేవవిషయతాద్వయ సంభవాదతస్తత్రా
వృత్త్యాక్రమేణానేకార్థ బోధస్వీకారఇతి ॥ ఏవంచయాదృశస్థలే ఏతత్పదవి
షయకమేకమనుసంధానమేతత్పదస్యార్థద్వయం బోధయత్విత్యాకారకతా
త్పర్యం తత్రఘటంపటంచానయేత్యాదౌ సమూహాలంబనబోధస్యోక్తతాత్పర్యఘ
టితానేకార్థబోధసామగ్రీవశేనోత్పాదసంభవాత్ తథావిధనియమే దర్శిత
తాత్పర్యాధీనత్వస్యోద్దేశ్యవిశేషణత్వావశ్యకతయా ప్రకృతతత్పదోపితదవిరో

బాధాసంభవాత్ వ్యుత్పత్తివిరోధఏవనకథమిత్యాకాఙ్క్షాయామాహ * బుద్ధిస్థవాచకత్వాదితి* బుద్ధిప్రకారావచ్ఛిన్నేషుసర్వేష్వేకశక్తేరిత్యర్థః ॥ వ్యుత్పత్త్యవిరోధం దృష్టాంతేనద్రఢయతి* యథేతి *...*...*...*...*...*...

ఇతిశ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయగదాధరభట్టాచార్యచక్రవర్తివిరచితాయాం యుక్తినికరకల్లోలమాలాతారంగితకల్పనాపయఃపారావారరూపిణ్యాం-అనుమానదీధితిటిప్పణ్యాం-అవయవగ్రన్థః

సంపూర్ణః

థఇత్యర్థః ॥ ప్రకృతేబుద్ధిస్థవాచిత్వం ప్రక్రాంతవాచిత్వోపలక్షణం దీధితికారాణాం విరూపోపస్థితయోరితి లిఖతాంచప్రక్రాంతవాచిత్వే ఏవనిర్భరః ॥ సమూహాలంబనబోధోపి వ్యాపకత్వానవగాహిలదవగాహీవేతి దీధితివ్యాఖ్యానావసరేగ్రంథకారైరేవోక్తమ్ ॥

ఇదానీముదాహరణాభాసానాహ *మూలేఇదంచేతి* సాధ్యసాధనోభయాశ్రయవికలఃఇత్యాదేరాభాసఇత్యనేనాన్వయఃధూమవాన్వహ్నేఃవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌదృష్టాంతస్యాయోగోళకస్య సాధ్యవైకల్యంసాధనవైకల్యంచోదాహరణాభాసఃతదుభయమాశ్రయోనిరూపకం యస్యావ్యాప్తేరితి వ్యుత్పత్త్యాపర్య

రఘువంశే ౬సర్గే ౬౭ శ్లోకః

‡ సంచారిణీదీపశిఖేవరాత్రౌ యంయంవ్యతీయాయపతింవరాసా ।
నరేంద్రమార్గాట్టఇవప్రపేదే వివర్ణభావంసపభూమిపాలః ॥

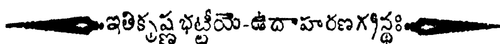
శిశుపాలవధే ౩ సర్గే ౧౬ శ్లోకః

యాంయాంప్రియఃప్రైక్షతకాతరాక్షీసాసాహ్రియానమ్రముఖీబభూవ ।
నిశ్శంకమన్యాస్సమమాహితేర్ష్యాస్తత్రాంతరేజఘ్నురముంకటాక్షైః ॥

మాలతీమాధవీయే ప్రథమాంకే నాందీ శ్లోకః

(*) కల్యాణానాంత్వమసిమహసాం భాజనంవిశ్వమూర్తే
ధుర్యాంలక్ష్మీమిహమయిభృశంధేహిదేవప్రసీద ।
యద్యత్పాపంప్రతిజహిజగన్నాథనమ్రస్యతన్మే
భద్రంభద్రంవితరభగవన్భూయసేమంగళాయ ॥

తో ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ యో వహ్నిమాన్ స ధూమవానితి ప్రకృతసాధ్య
సాధనవ్యాప్తివైకల్యాదాభాసః *అనుపదర్శితాన్వయం* అనుపదర్శితోఽన్వయో
ఽన్వయవ్యాప్తిర్యేనేతి వ్యుత్పత్త్యా ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ యో యో వా
చ్యత్వాభావవాన్ స జ్ఞేయత్వాభావవానిత్యనుపదర్శితాన్వయవ్యాప్తికత్వాదాభా
సః ॥ విపరీతోపదర్శితాన్వయం విపరీతక్రమేణోపదర్శితోఽన్వయోఽన్వయవ్యా
ప్తిర్యేనేతి వ్యుత్పత్త్యా పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ యో యో వహ్నిమాన్
స ధూమవానితి విపరీతక్రమేణోపదర్శితవ్యాప్తికత్వాదాభాసః ॥ అనుపదర్శితవ్య
తిరేకః అనుపదర్శితో వ్యతిరేకో వ్యతిరేకవ్యాప్తిర్యేనేతి వ్యుత్పత్త్యా అయమేతద్ఘ
టాభిన్నః ఏతద్ఘటత్వాదిత్యాదౌ య ఏతద్ఘటత్వవాన్ స ఏతద్ఘటాభిన్న ఇతి అనుపద
ర్శితవ్యతిరేక వ్యాప్తికత్వాదాభాసః । విపరీతోపదర్శితవ్యతిరేకః విపరీత
క్రమేణోపదర్శితో వ్యతిరేకో వ్యతిరేకవ్యాప్తిర్యేనేతి వ్యుత్పత్త్యా * క్తస్థలే యో
య ఏతద్ఘటత్వాభావవాన్ స ఏతద్ఘటభిన్న ఇతి విపరీతోపదర్శితవ్యతిరేకవ్యా
ప్తికత్వాదాభాసః ॥ ఏషు చ ప్రకృతసిద్ధ్యౌపయికవ్యాప్తిప్రమానుపధాయకత్వ
మాభాసతాప్రయోజకం బోధ్యమ్ ॥... ... ...

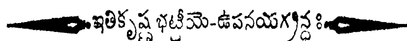

ఇతి కృష్ణభట్టీయే-ఉదాహరణగ్రన్థః

వ్యాప్తిమితి పక్షస్సాధ్యవ్యాప్యహేతుమాన్నిత్యాకాంక్షోపలక్షణమేతత్ ॥
సాధ్యనిష్ఠవ్యాపకతానిరూపకహేతుమాన్ క ఇత్యర్థః *అనుమితీతి* పక్షాంశే ప్రకృ
తసాధ్యానుమిత్యౌపయికవ్యాప్తివిశిష్టప్రకృతహేతువైశిష్ట్యావగాహిశాబ్దజ్ఞానజ
నకత్వమర్థః *అవయవత్వం* న్యాయావయవత్వం *సాధ్యేతి* హేతువ్యాపకత్వవి
శిష్టసాధ్యవద్వృత్తిత్వవిశిష్టహేతువైశిష్ట్యావగాహిశాబ్దబోధజనకత్వం బోధకా
న్తార్థః *సాధ్యేతి* సాధ్యాభావవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగితావిశిష్టహేతువైశి
ష్ట్యావగాహిశాబ్దబోధజనకత్వం బోధకాన్తార్థః *తృతీయేతి* ప్రకృతసాధ్యాను
మిత్యౌపయికవ్యాప్తివిశిష్టపక్షధర్మతాజ్ఞానస్యోపనయభిన్నాదలాభ ఇత్యర్థః ॥
తథా చ తత్సంపత్త్యర్థముపనయ ఆవశ్యక ఇతి భావః ॥ నను మీమాంసకానాం విశి
ష్టపరామర్శో నానుమితిజనక ఇతి కిముపనయేనేత్యత ఆహ *తదితి* మీమాం
సకై రనుమితి హేతుత్వేన విశిష్టజ్ఞానానుపగమేపి తేషాం వ్యాప్యతావచ్ఛేదక
ప్రకారకపక్షధర్మతాజ్ఞానస్యానుమిత్యౌపయికతయోపనయం వినా తదసంభవా
దిత్యర్థః ॥ తథా చోపనయప్రయోగ ఆవశ్యక ఇతి భావః ॥ ధూమవత్త్వాదిత్యాది

హేతుప్రయోగాభిమానం నిరాకరోతి *నచేతి* హేతువచనాత్ * హేత్వవయవాత్ ॥ తస్య* హేత్వవయవస్య *త్రిహేతుః* యతః*ప్రవృత్తత్వేన* ప్రయుక్తత్వేన *హేత్వితి* ప్రకృతహేతువిశిష్టహేతుత్వోపస్థాపకత్వేనేత్యర్థః * అతత్పరత్వాత్ * పక్షధర్మతాబోధకత్వాత్ ॥ పక్షధర్మతాయా అనాకాంక్షితత్వాదితి భావః ॥ ప్రత్యుతమతుపఅధిక్యమపి ప్రాగుక్తం ద్రష్టవ్యం శంకతే *వాదీతి* హేత్వంతాదిత్యర్థః ॥ హేత్వంతేన పక్షే హేతుజ్ఞాప్య సాస్యవత్తా ప్రత్యయేన యోయోయద్జ్ఞాప్యసాధ్యవాన్ సతద్వానితి సామాన్యముఖవ్యాప్త్యా హేతౌ పక్షధర్మతానుమానాదేవ నిర్వాహాదుపనయవైయర్థ్యమిత్యర్థః ॥ సమాధత్తే *తదర్థస్యేతి* హేత్వంతార్థస్య *అసిద్ధత్వేన* హేత్వంతార్థజన్యజ్ఞానస్య వాదివాక్యజన్యత్వేనాప్రామాణ్యశంకాకళంకిత తయాతదభావవిశిష్టహేతుమత్తానిశ్చయాసంభవేన *అనాక్షేపకత్వాత్* పక్షే హేతుమత్తానుమాపకత్వాసంభవాత్ *అన్యథా* ప్రకారాంతరేణ హేతుమత్తానిశ్చయే ప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాపేక్షణేపి అవయవాధీనే తత్ర తదభావానపేక్షణే ॥ *ప్రతిజ్ఞేతి* ప్రతిజ్ఞాజన్యశాబ్దబోధానంతరం యోయత్సాధ్యవాన్ సతజ్జ్ఞాపకహేతుమానితి వ్యాప్త్యాతాదృశజ్ఞాపకత్వానుమానసంభవాద్ధేత్వ వయవాభిధానవైయర్థ్యప్రసంగాదిత్యర్థః । తథాచ ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితతయా హేత్వభిధానస్యేవోపనయాభిధానస్యాప్యావశ్యకత్వమితి భావః ॥ ననూపనయవాక్యాభావేపి ప్రతిజ్ఞాహేతుభ్యాం సాధ్యవత్పక్షహేతోరుపస్థితౌ మధ్యస్థాదేః పక్షో హేతుమానితి పక్షధర్మతోపనీతభానసంభవాదుపనయనైరర్థక్యమిత్యాశయేనశంకతే *ప్రతిపాద్యానామితి* మధ్యస్థాదీనాం *స్వత ఏవ* ఉపనయప్రయోగం వినా *తదవగమః* హేతౌ పక్షధర్మతోపగమ ధమాధత్తే *తేషామితి* ప్రతిపాద్యానాం *వ్యుత్పన్నేతి* కేషాంచిత్ప్రాక్పక్షే హేతుమత్తాజ్ఞానమస్తికేషాంచిన్నాస్తీతి సర్వసాధారణ్యేన పక్షధర్మతోపనీతభానాసంభవాదిత్యర్థః ॥ ఏతచ్చ తద్ధర్మికతదుపనీతభానే తద్ధర్మికతదుపనాయకజ్ఞానమేవ హేతురితి మతేన ॥ ఉపనాయకజ్ఞానమాత్రహేతుత్వేప్యాహ *ప్రతిపాదకేనేతి* వాదినేత్యర్థః *అన్యథా* కస్సాధ్యవ్యాప్యవానితి జిజ్ఞాసాయాః శాబ్దబోధానగాహిత్వముపగమ్య తన్నివర్తకశబ్దానభిధానే * అవయవా

తరేతి* ఉక్తరీత్యాజ్ఞాపకోపనీతభానసంభవేన హేత్వవయవాదేరనభిధానాప,
త్తేరిత్యర్థః ॥ తత్రాపిజిజ్ఞాసాయాః జ్ఞానవిషయకత్వోపగమసంభవాదితిభావః

ఇతికృష్ణభట్టీయే-ఉపనయగ్రన్థః

*అనుమితీతి * కారణాంతం న్యాయావయవార్థకమ్ ॥ ప్రకృతసాధ్యేతి ప్ర
కృతవ్యాప్తివిశిష్టప్రకృతపక్షధర్మతావిశిష్టప్రకృతహేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిశిష్టసా
ధ్యవైశిష్ట్యావగాహిబోధజనకత్వం విశేష్యదళార్థః॥ అనుషంగపక్షేచేదంప్రతిజ్ఞా
యామతివ్యాప్తివారణాయవిశిష్టాంతం తత్రాపిధూమాద్వహ్నిమతస్సధర్మాపర్వ
తోవహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞావారణాయవిశిష్టాంతం ॥వహ్నివ్యాప్తివిశిష్టపర్వతవృత్తి
త్వ విశిష్టధూమాద్వహ్నిమతస్సధర్మాపర్వతో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞావారణాయ
ప్రకృతపక్షనివేశః॥పర్వతోవహ్నివ్యాప్యపర్వతవృత్తిధూమాద్వహ్నిమాన్మహా
దిత్యాదిస్థలే ప్రతిజ్ఞావారణాయ ప్రకృతసాధ్యనివేశః॥ ప్రకృతసాధ్యంచపక్షే య
ద్రూపావచ్ఛిన్న బోధికాప్రతిజ్ఞా సంప్రదాయసిద్ధాస్తద్రూపావచ్ఛిన్నం
ఏవంచ తాదృశతద్రూపావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యబోధాన్యతమబోధజనకత్వమర్థః॥
తేన తస్మాదితరేభ్యోభిద్యతఇత్యాదినిగమనానాం సంగ్రహః॥ నిగమనవైయర్థ్యం
శంకతే *నచేతి*పర్యాప్తేః*లాభాత్*తేన*నిగమనే*అపర్యవసానాత్ *అ
నుమిత్యసామగ్రీసంపాదకత్వాత్ * అభిధానాభిధేయయోః* అనుమిత్యాప
యికార్థబోధకశబ్దప్రతిపాద్యయోః *పర్యవసానం*పూర్ణత్వం*అవయవాం
తరాణాం*నిగమనానాం ॥ నన్వనిగమనాఙ్గీకారే పక్షస్సాధ్యవాన్నవేతి శం
కాయాఃకథం నివృత్తిరిత్యతఆహ *విపరీతేతి*తతఏవ*సాధ్యవ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్య
బోధకశబ్దాదేవ*అన్యథా*తథావిధాదుపనయమాత్రాద్యశంకానివృత్త్యంగీకారే ॥
*తదవారణాత్*తదవారణప్రసంగాత్॥ విశేషదర్శనత్వరూపవిరోధితాబీజసా
మ్యంవ్యుత్పాదయతి *నహీతి*తథాచ గ్రాహ్యాభావావగాహిత్వమివగ్రాహ్యాభా
వవ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వం విశేషదర్శనత్వమేవేతి నిగమనంవ్యర్థమితి
భావః ॥ శంకతే*సిద్ధేతి*నిగమనంసిద్ధత్వ విశిష్టసాధ్యబోధకతయా తచ్ఛంకా
విరోధీత్యర్థః * స్వరూపేతి* మాత్రపదంసిద్ధత్వవిషయతావ్యవచ్ఛేదార్థం
తథాచ వాదివాక్యైలక్షణావిరహాద్వహ్నిపదస్యనసిద్ధత్వ విశిష్టవహ్నేరుపస్థాప
కత్వం కింతువహ్నిత్వస్య రూపమాత్రస్యేతి నసిద్ధత్వబోధసంభవఇత్యర్థః ॥
ఏతచ్చసిద్ధత్వం ప్రమాణసిద్ధత్వమిత్యాశయేన హేతువిభక్తిసాకాంక్షత్వాభావః

సిద్ధత్వమిత్యత ఆహ * సిద్ధత్వేతి * తథాచ నిగమనఘటకవహ్న్యాదిపదే హేతువిభక్త్యర్థాకాంక్షత్వానుగమే తత్సాకాంక్షత్వస్యైవాసత్త్వేన తజ్జ్ఞానాభావాత్ వహ్న్యాదౌ హేతువిభక్త్యర్థాన్వయో న స్యాదిత్యర్థః ॥ జిజ్ఞాసారూపాకాంక్షాయా వహ్న్యాదావుపగమే సమభివ్యాహారరూపాకాంక్షాయాః శాబ్దబోధౌపయికత్వాసంభవేనాకాంక్షాజ్ఞానాభావాసంభవాదితి భావః * వ్యాప్తీతి * బాధజ్ఞానం ప్రతి వ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వేనైవ విరోధితా ఉపనయే చ పక్షధర్మతామాత్రభానమిత్యాశయేనేదం * సాధ్యేతి * సాధ్యసత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వాదిత్యర్థః * తదభావేతి * అబాధితత్వాదిబోధకనిగమనానుగమ ఇత్యర్థః * సమీహితానిర్వాహాదితి * అవయవాంతరాదబాధితత్వాదివిశిష్టసాధ్యబోధాసంభవాద్బాధనిశ్చయాదితః సాధ్యవత్తాజ్ఞానానుదయప్రసంగాదిత్యర్థః ॥ సాధ్యాభావనిశ్చయో బాధ ఇతి తదభావోఽబాధితత్వం ఏవం సత్ప్రతిపక్షితత్వం నిశ్చయగర్భమిత్యాశయేన శంకతే * అథేతి * నన్వబాధితత్వబోధే అనుమితిసత్త్వమిత్యన్వయవ్యతిరేకానువిధానమేవ మానమిత్యత ఆహ * అ[illegible]ద్ధేరితి * బాధసత్ప్రతిపక్షౌ నిశ్చయాగర్భావిత్యాశయేన వ్యాప్తిముపన్యస్య సమాధత్తే * యదవగమే సతీతి * అన్వయ ఇతి * అబాధితత్వబోధకశబ్దాభావాదితి భావః ॥ హేత్వనాకాంక్షితత్వలక్షణసిద్ధత్వం అబాధితత్వాదితి తథాచ వహ్నిపదస్యాబాధితత్వాదివిశిష్టవహ్నౌ లక్షణా విభక్త్యర్థాన్వయోత్తరమేవ హేతుత్వం లేన ఏకవారం విభక్త్యర్థాన్వయే జాతే పునర్విభక్త్యర్థాన్వయతాత్పర్యానుపపత్త్యా లక్షణేతి స్ఫుటయతి * నత్వితి * వస్తుతస్తు నిగమనాత్సాధ్యే సాధ్యవ్యాప్యపక్షవృత్తిహేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం తస్మాత్పదలభ్యం భాసతే తద్ధేతుకాబాధితత్వాదేరనుమితేరుపనయో వా తత్ర సాధ్యే హేతువిభక్త్యర్థాన్వయః కథం సిద్ధత్వాదిత్యాశంకావారణాయ హేత్వితి ॥ జ్ఞానాదితి ॥ సత్త్వాదిత్యర్థః ॥ హేతువిభక్త్యర్థాన్వయప్రయోజకాకాంక్షాశూన్యత్వం హేత్వనాకాంక్షితత్వం తత్సత్త్వేఽపి నేహాకాంక్షాప్రతిబంధోఽస్తి శుద్ధే హేతుజ్ఞాప్యత్వసిద్ధావపి విశిష్టహేతుజ్ఞాప్యత్వాసిద్ధేరితి భావః ॥ ఏవంచ సాధ్యాంశే అబాధితత్వాదిబోధే ఉపనయోపస్థాపితసాధ్యవ్యాప్తివిశిష్టపక్షవృత్తిత్వస్యైవ హేతుతా, వైయధికరణ్యాత్ ॥ నాపి తాదృశపక్షవృత్తిహేతుకత్వస్య అప్రయోజకత్వాశంకాసత్త్వాత్ ఇతి నిగమనానుధావనమ్ ॥ తథాసతి సాధ్య

భావస్య పక్షవృత్తిత్వే ప్రమాత్మకపరామర్శజన్యప్రమావిషయత్వానుపపత్తిరూపతర్కాసంభవాన్న తచ్ఛంకేతి బోధ్యమ్॥ తస్మాత్తథేతి నిగమనం నిరాకర్తుమాహ*ఇహేతి* అశేషరూపం వ్యాప్తిపక్షధర్మతోభయం*సిద్ధస్థలే* మైత్రః పచతి అయమపి తథేత్యాది లోకప్రసిద్ధస్థలే * విరోధః * ఉపక్రాంతప్రతిజ్ఞయా సహోపసంహృతనిగమనస్యైకార్థబోధాజనకత్వరూపః ॥ తస్మాత్తథేత్యుక్తే తత్పదస్య ప్రక్రాంతార్థత్వాన్నోక్తవిరోధగ్రహః॥ తస్మాద్వహ్నిమానిత్యభిధానేతు వహ్నిపదస్యాతథాత్వాత్ ॥ ఏతద్వహ్నిపదస్యాన్య ఏవార్థ ఇతి భ్రమేణోక్తవిరోధగ్రహప్రాప్తిరిత్యర్థః ॥ అన్యేతు తస్మాత్తథాయమితి నిగమనే ప్రతిజ్ఞయా సహాన్యూనార్థబోధాజనకత్వాత్తత్కోన విరోధః తస్మాద్వహ్నిమానిత్యాదౌ తు పక్షాభావేన విరోధ ఇత్యాహుః ॥ తచ్చింత్యమ్ ॥ తథాసతి తస్మాద్వహ్నిమానయమితి నిగమనేఽదోషాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ తస్మాద్వహ్నిమానితి వాక్యం ప్రాచీనమతే సంప్రదాయవిరుద్ధమేవ *సమ్యక్* స్వరూపే*పూర్వవాక్యజన్యశాబ్దబోధవిశేష్యే*ప్రకారే*తథావిధశాబ్దబోధవిశేష్యభిన్నప్రకారే*సాదృశ్యే*తథావిధశాబ్దబోధవిశేష్యసాదృశ్యే *తథేతి* హేతుమానిత్యర్థః ॥ తథా శబ్ద హేతుమదుపస్థితిః ॥ నను హేతుత్వజ్ఞానజ్ఞాప్యో హేతుమానితి శాబ్దబోధోఽస్త్విత్యత ఆహ *నహీతి * తాదృశజ్ఞాప్యత్వస్యోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకత్వే ఉద్దేశ్యాలాభః హేతుమత్త్వస్య తథాత్వే చ న తాత్పర్యం అభేదే జ్ఞాప్యజ్ఞాపకభావాన్వయస్యావ్యుత్పన్నత్వాత్ సాధ్యే ఏవ తస్మాచ్ఛబ్దార్థాన్వయాభిప్రాయాచ్చేతి భావః ॥ పక్షస్యోపనయజన్యబోధవిశేష్యస్యాపి సామాన్యతోఽధికరణత్వాదినాఽన్వయవ్యాప్తిఘటకత్వేన ప్రకారత్వాత్ తత్రైవ నిగమనజన్యబోధీయ ప్రకారాన్వయో వాచ్యః పర్వతో హేతుమత్త్వజ్ఞానజ్ఞాప్య ఇతి బోధే చ న తాత్పర్యమిత్యర్థః ॥ హేతుః పూర్వోక్త ఏవ *అభేదేతి * చకారో భిన్నక్రమః *తస్మాదితి * ఉక్తనిగమనఘటకతథాశబ్దార్థసాదృశ్యాన్వయాసంభవాదిత్యర్థః ॥ ఘటో ఘటాభిన్నో ఘటత్వాదిత్యాదౌ ఘటసదృశే ఘటత్వావ్యాపకత్వేన ఘటత్వజ్ఞాప్యత్వాభావాత్ ప్రమేయపక్షకే భేదఘటితపక్షసాదృశ్యాప్రసిద్ధేశ్చేతి భావః ॥ నను తథాపదం బుద్ధిస్థత్వేన సాధ్యబోధకమితి సాధ్యే పంచమ్యర్థాన్వయ ఇత్యత ఆహ *బహూనామితి * ప్రక్రమే బుద్ధిస్థవిశేష్యనియమతః సాధ్యస్య

వ తదన్వయస్య దుర్వచత్వాత్ ॥ అన్యస్యాపి బుద్ధిస్థత్వాదితి భావః ॥నన్వస్యత్రి
బాధాన్న పంచమ్యర్థాన్వయ ఇత్యత ఆహ * వాదివాక్య ఇతి * బుద్ధిస్థ ఇత్య
ర్థః ॥ యోగ్యతార్వయ* బాధాభావబలాత్ పంచమ్యర్థాన్వయాంగీకారే
ఽతిప్రసంగాత్ * బుద్ధిస్థక్రమసంయోగాదావపి నిగమనఘటక పంచమ్యర్థా
న్వయప్రసంగాత్ ॥ తథాచోపక్రమోపసంహారయోర్విరోధో దుష్పరిహార ఏవే
తి భావః ॥ ఏతచ్చ తథాపాయమిత్యుపనయదూషణోపలక్షణం తదుపనయే త
థాశబ్దస్య పూర్వవాక్యజన్యబుద్ధివిశేష్యకార్థకత్వే హేతుమద్దృష్టాంతస్య త
త్రివిశేష్యత్వాత్తత్రాయంపదార్థానన్వయః ॥ తద్విశేష్యత్వేసతి ప్రకారా
ర్థకత్వే తథావిధదృష్టాంత ఏవ సాహచర్యఘటకత్వేన ప్రకార ఇత్యుక్తదోషో
దుర్వారః ॥ సాదృశ్యార్థకత్వేచ తాదృశదృష్టాంతసాదృశ్యే అయంపదార్థా
నన్వయ ఇతి ద్రష్టవ్యమ్ ॥ నను తస్మాద్వహ్నిమానితి నిగమనవాదిమతేపి కథం త
ద్ఘటకపంచమ్యర్థాన్వయః తచ్ఛబ్దస్య బుద్ధిస్థవాచితయా ఘటాదేర్బుద్ధిస్థత్వే
న తజ్జ్ఞాప్యత్వస్య సాధ్యే బాధాదిత్యత ఆహ * తస్మాదిత్యత్రేతి *సాధ్యాన్వయి
పంచమ్యర్థజ్ఞాప్యత్వే యోగ్యతాతాత్పర్యాభ్యాం ప్రకృతహేతోరేవాన్వయ
ఇత్యర్థః ॥ నను నిగమనోత్తరం కుత ఇత్యాకాంక్షా కుతో న జాయతే ఇత్యాశం
కాయామాహ *తస్మాదితి * విశిష్యసిద్ధతా*ప్రకృతసాధ్యే హేతువిభక్త్యర్థా
న్వయనిరాకాంక్షతా*సాధ్యతయోక్తస్య* హేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వేన బోధితస్య*
*సమర్థేతి*వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్టహేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వేన పునర్బోధనాదిత్య
ర్థః॥తథాచ హేతువిభక్త్యర్థబోధోత్తరబోధవిషయవిభక్త్యర్థవత్త్వసంగ
నతాదృశనిరాకాంక్షత్వానుమితరాకాంక్షాజ్ఞానవిఘటకతిన తాదృశాకాంక్షాసం
భవ ఇతి భావః*అన్యథా*నిగమనానంతరమనుమానాత్రథాబోధాంగీకారే*తద్వై
య్యర్థ్యాత్ *నిగమనవైయర్థ్యప్రసంగాత్॥ ఏతచ్చాబాధితబోధ ఇవ నిరాకాం
క్షత్వబోధోపి నిగమనప్రయోజనమితి మతేన ॥ వస్తుతస్తు తస్మాదిత్యత ఏవ హేతుజ్ఞా
ప్యత్వస్య లాభాన్నాకాంక్షాప్రసక్తిః ॥ నచ హేతుసంబద్ధసాధ్యే తదాకాంక్షా
తాదృశసాధ్యత్వవాదినాఽపరిగ్రహాత్ ॥ తాదృశసాధ్యే భవద్భిరపి ననిరాకాం
క్షత్వబోధానుపపాదనాచ్చేతి ॥ నను సాధ్యసంశయాదేరపి అవయవత్వాత్తేషాం
పంచత్వకథనాసంగతిరిత్యత ఆహ *సంశయేతి* ప్రయోజనం* సాధ్యనిర్ణయో

బాధ ॥ ఆదినా హేత్వాకాంక్షాదయః *క్షణం* ఉదితానుపూర్వికత్వఘటితం
ఆనుపూర్వ్యాః శబ్దధర్మత్వాత్ *న్యాయాంగత్వేన* న్యాయసంపాదకత్వేన ॥
ఉపయుజ్యంతే అపేక్ష్యంతే *కంటకోద్ధారస్య* కోపహ్నిమాన్ కుతో వహ్ని
మాన్ కథమస్య గమకత్వమితి ప్రశ్నసమూహస్య *సమయేతి* కాదాచిత్కత్వాది
త్యర్థః ॥ ప్రకారాంతరేణ ప్రతివాదినస్తాని భాగానాంత్యాపోహనక్రమికపంచ
వాక్యప్రయోగస్తదా కంటకోద్ధారాసంభవాదితి భావః ॥ ************

ఇతి శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయకృష్ణభట్టవిరచితాయాం
గదాధరీయవ్యాఖ్యాయాం వివరణాపరాఖ్యాయాం
అనయపగ్రంథస్సమాప్తః

* శ్రీ *

